CRĂCIUN
IONESCU
ZILE
FIERBINȚI
ÎN ORIENT
EDITURA POLITICĂ

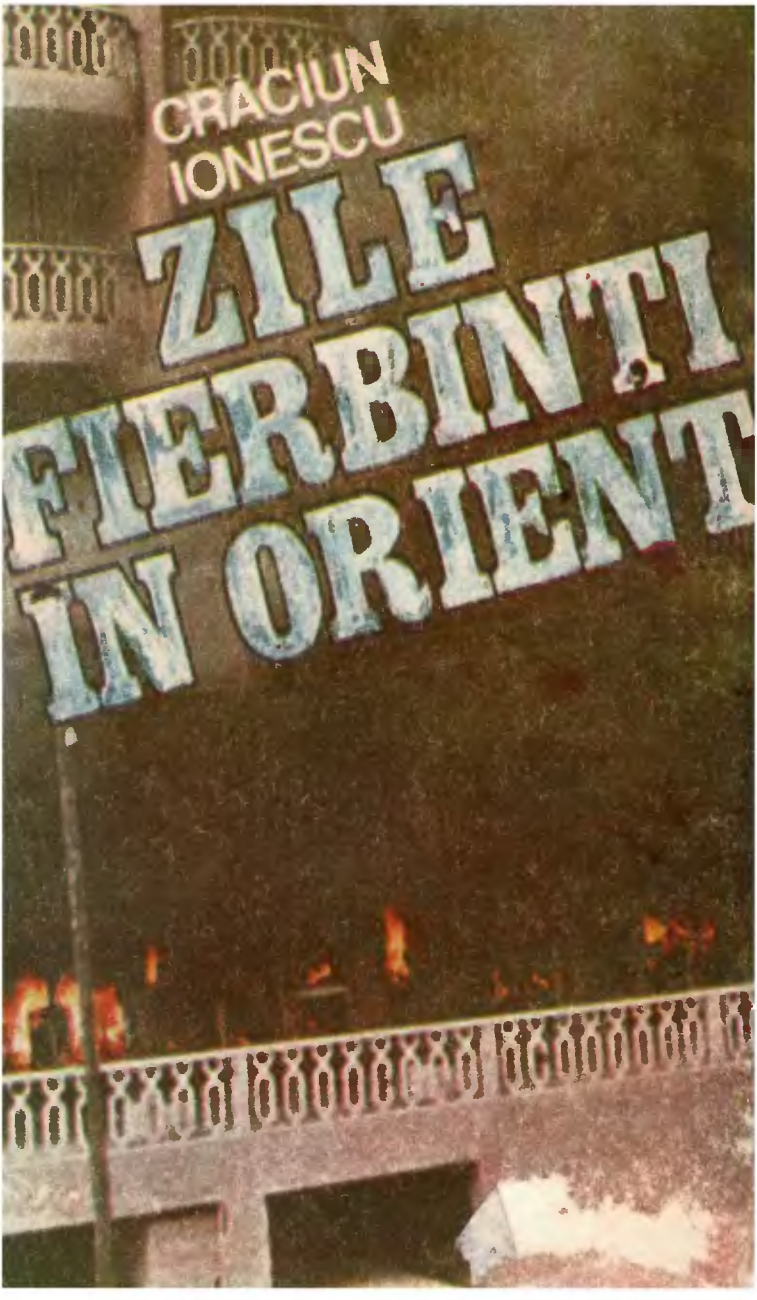
CRĂCIUN
IONESCU
ZILE
FIERBINȚI
IN ORIENT

CRĂCIUN IONESCU

ZILE FIERBINȚI ÎN ORIENT

1988
EDITURA POLITICĂ
București

Coperta : GHEORGHE BALTOC

CUVÎNT ÎNAINTE

A vorbi despre „zile fierbinți" în Orient pare, la prima vedere, un non-sens. Într-o imaginație neavizată, Orientul se înscrie ca o lume a căldurii permanente, a vînturilor dogoritoare răscolind dunele de nisip, printre care rătăcesc obosite caravane de cămile, însoțite de beduini însetați, cu fețele acoperite de tradiționalele lor basmale în carouri, în căutarea unui izvor de apă dătătoare de viață, dintr-o solitară oază a pustiului. Desigur, tabloul acesta nu corespunde decît într-o măsură insignifiantă cu realitatea actuală și numai atunci cînd se referă la o anumită parte a Orientului, îndeosebi la zonele de deșert din inima Peninsulei Arabice. Deși pe cuprinsul Orientului Mijlociu vara este mai lungă decît în Europa, în timpul iernii la Damasc, Amman și Ierusalim ninge adesea, iar munții Libanului, Siriei, Iordaniei și Irakului se acoperă cu straturi groase de zăpadă, blocînd nu de puține ori căile de comunicații. În podișul Bekaa, dintre munții Liban și Antiliban, sau în întinsa cîmpie Hauran din sudul Siriei, holdele aurii de grîu acoperă vara pămîntul, străjuite de livezi cu aceleași soiuri de pomi fructiferi ca și pe meleagurile noastre.

Cartea de față nu-și propune însă o descriere geografică a țărilor din Orientul Mijlociu, iar „zilele fierbinți" la care se referă sînt cele ale nesfîrșitelor conflicte pe care acest colț de lume le cunoaște de la sfîrșitul celui de-al doilea

război mondial, starea de tensiune și de confruntări armate acoperind o perioadă de timp ce ar putea fi catalogată ca cea mai lungă din secolul nostru.

Tema cărții „Zile fierbinți în Orient" o constituie competiția pentru dominație și sfere de influență în Orientul Mijlociu, mai ales din ultimele decenii, și lupta popoarelor din regiune împotriva imixtiunilor străine, pentru apărarea și consolidarea independenței naționale. Lucrarea este, de fapt, continuarea volumului „Furtună deasupra Orientului", apărut, în 1985, tot în Editura Politică.

Lupta pentru dominație și sfere de influență în regiunea dintre Mediterană și marele Golf al petrolului a început încă din secolul trecut, cînd teritoriile respective aparțineau Imperiului otoman. Prin poziția sa strategică deosebită, făcînd legătura între trei continente, Orientul Mijlociu a suscitat permanent interesul marilor imperii ale timpului, fiecare dintre acestea căutînd să se interfereze și să acapareze cît mai mult spațiu în regiune, o dată cu destrămarea așteptată a Imperiului otoman.

Rezultatul primului război mondial a dat cîștig de cauză Marii Britanii și Franței, care au preluat moștenirea otomană sub forma „mandatului" și a „protectoratelor" asupra celei mai mari părți din regiune, ignorînd complet aspirațiile de libertate și independență ale popoarelor ce trăiau în această parte a lumii. Imediat după cel de-al doilea război mondial, Franța a dispărut de pe scena Orientului Mijlociu, iar pozițiile Marii Britanii s-au diminuat continuu, harta politică a regiunii fiind definitivată o dată cu dobîndirea independenței de stat de către toate țările din această zonă. Dar interferențele străine, lupta pentru sfere de influență n-au încetat, pe scena Orientului Mijlociu făcîndu-și apariția noi pretendenți la dominație și, în primul rînd, Statele Unite : diplomația americană s-a străduit, cu perseverență, să impună interesele S.U.A., în detrimentul fostelor puteri coloniale ce stăpîniseră, mai înainte, regiunea.

Interesul pentru Orientul Mijlociu, datorat poziției sale strategice, a fost dublat, în ultima jumătate de veac, de revărsarea petrolieră ce a determinat ca această regiune să devină prima exportatoare din lume a „aurului negru".

Ingerințele străine în viața Orientului Mijlociu au împrumutat toate căile și metodele posibile. Diplomația s-a împletit cu spionajul și diversiunea ; contrabanda de

arme a fost însoțită de livrarea oficială a celor mai sofisticate tehnici militare ; forțele armate și de poliție s-au aflat, tot mai mult, sub influența consilierilor străini trimiși să le instruiască ; creditele financiare au servit, în multe cazuri, la coruperea unor persoane autohtone conducătoare ; amestecul străin s-a manifestat adeseori direct, prin debarcări de infanterie marină sau trupe de parașutiști, sub protecția unora din cele mai puternice nave de război din lume. Ingerințele din afară nu s-au dovedit străine nici de unele dintre loviturile și contraloviturile de stat, de războaiele civile sau de sîngeroasele conflicte armate, desfășurate între statele din zonă. Cele patru decenii ce au urmat sfîrșitului ultimului război mondial au fost, astfel, marcate de numeroase „zile fierbinți" îndoliind multe familii din Orientul supus neîncetat luptei pentru dominație și sfere de influență de către puterile din afara regiunii.

Istoria Orientului Mijlociu din ultima jumătate a secolului nostru cuprinde pagini întunecate privind amestecul grosolan al puterilor străine în viața acestei zone a globului, dar, în același timp, și pagini luminoase, de luptă curajoasă a popoarelor regiunii pentru consolidarea independenței naționale și a suveranității de stat, pentru dejucarea intrigilor din afară ce le amenințau liniștea și securitatea, pentru stabilirea unui climat de pace trainică, atît de necesar dezvoltării libere a tuturor oamenilor ce trăiesc pe meleagurile respective.

România a salutat cu căldură dobîndirea independenței naționale de țările Orientului Mijlociu, statornicind cu acestea relații diplomatice, politice, economice, care au cunoscut o permanentă dezvoltare. Colaborarea dintre țările noastre a devenit tot mai activă dezvoltîndu-se pe diverse planuri. Statul român a acordat și acordă o atenție deosebită evoluțiilor din Orientul Mijlociu, făcînd tot ce-i stă în putere pentru sprijinirea eficientă a soluționării politice a conflictului existent, în interesul major al tuturor popoarelor din această regiune a lumii.

În numeroase rînduri, România și-a exprimat, prin reprezentantul său cel mai autorizat, președintele Nicolae Ceaușescu, prin documente de partid și de stat, prin luările de cuvînt la Organizația Națiunilor Unite și în alte foruri internaționale, poziția principială și consecvent constructivă privind reglementarea problemelor Orientului

Mijlociu, regiune care de mai multe decenii se confruntă cu o stare de neîncetată tensiune și conflicte armate ce a adus inimaginabile suferințe, grele pierderi umane și distrugeri pe scară largă de bunuri materiale. Pornind de la situația existentă, România are în vedere, în acest context, retragerea Israelului din teritoriile arabe ocupate în urma războiului din 1967, soluționarea problemei palestiniene pe baza dreptului poporului palestinian la autodeterminare — inclusiv la realizarea unui stat palestinian independent — stabilirea unor astfel de relații între țările din Orientul Mijlociu, care să asigure independența, suveranitatea și integritatea tuturor statelor din zonă.

Așa cum au demonstrat evenimentele din perioada de după al doilea război mondial, acțiunile militare nu au făcut decît să complice și mai mult situația din această regiune, permițînd, în același timp, nefaste imixtiuni din afară. În situația internațională existentă în lumea contemporană se dovedește din ce în ce mai clar că nu este posibilă rezolvarea nici unui litigiu dintre state și popoare decît pe calea tratativelor, purtate cu înțelegere, răbdare, realism politic, bunăvoință din partea celor în cauză. Așa cum a propus de la bun început președintele României, în vederea reglementării conflictului din Orientul Mijlociu o importanță deosebită ar avea organizarea sub egida O.N.U. a unei conferințe internaționale în problemele acestei regiuni, la care să participe toate părțile interesate, inclusiv O.E.P. — reprezentantul unic și legitim al poporului palestinian — și Israelul.

Popoarele din regiunea Orientului Mijlociu, ca și toate celelalte popoare ale lumii au dreptul să trăiască în liniște, fără amenințarea permanentă a războiului, eliberate de tensiune și de continue ingerințe străine, stăpîne deplin pe soarta lor, avînd toate posibilitățile asigurate de a se dezvolta în pace și bună vecinătate.

Capitolul I

PETROL ŞI STRATEGIE LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XX-LEA

Cum un trib de falşi beduini a pus temeliile unui imperiu al „aurului negru"

Pe la mijlocul lunii iunie a anului 1930, guvernatorul saudit de la Hufuf, reşedinţa administrativă a provinciei Hassa din zona răsăriteană a Peninsulei Arabice, a fost înştiinţat de localnici că, printre dunele de nisip din împrejurimi, şi-a făcut apariţia un mic şi necunoscut trib de beduini, rătăcind fără rost în pustiu.

Hassa era o regiune întinsă pe coasta marelui Golf ocupînd o largă porţiune între Kuweit la Nord şi Qatar la Sud. dar solul său arid, neprimitor, pîrjolit de soarele necruţător al deşertului mai tot timpul anului, o făcea, în general, improprie traiului, resursele pentru subzistenţă fiindu-i extrem de reduse. Populaţia băştinaşă, destul de puţin numeroasă, se afla în mare parte răsfirată în cîteva mici aşezări de pescari la ţărmul nisipos al marelui Golf ; cealaltă parte a locuitorilor stabili trăiau în rarele oaze din interior, pe lîngă puţurile cu apă dătătoare de viaţă. În rest, peisajul adormit al deşertului se mai însufleţea pe ici, pe colo doar la trecerea caravanelor beduine ce înaintau încet-încet, în mersul molcom al cămilelor greu încărcate.

Stăpîn al provinciei Hassa — din anul 1912, cînd, printr-o acţiune îndrăzneaţă, capturase întreaga garnizoană otomană de la Hufuf şi o izgonise definitiv de pe acele meleaguri, aflate pe atunci sub suzeranitatea sultanului

de la Istanbul — era Abdel Aziz Ibn Saud, rege al Nedjdului și al Hedjazului, personaj legendar al epopeei deșertului, care avea să unifice în 1932 toate aceste provincii arabe într-un singur stat : regatul Arabiei Saudite.

Plimbările prin Hassa ale micului și necunoscutului trib de beduini trezi, în mod firesc, curiozitatea localnicilor ca și a autorităților provinciale. Noii veniți, deși purtau veșmintele tradiționale ale populației băștinașe — halate albe, lungi pînă la călcîi, basmale beduine în carouri, prinse pe creștetul capului cu un dublu șnur negru și obișnuiții papuci orientali — vorbeau o limbă străină, de neînțeles, fără a ști să pronunțe nici măcar un singur cuvînt arab. Erau cu toții bărbați tineri, neînsoțiți de femei și copii, iar comportamentul lor ciudat nu putea decît să stîrnească mirare ținînd seama de faptul că ignorau complet ritualul rugăciunilor zilnice, la care credința îl obligă pe fiecare bun musulman, în orice loc s-ar afla el.

De unde veneau oare acești misterioși beduini care își mutau corturile, la cîteva zile, dintr-o parte în alta a deșertului ? Nu erau cumva niște spioni trimiși de o putere străină cu intenții dușmănoase ? Ignorarea obiceiurilor religioase ale țării, deghizarea lor grosolană, faptul că nu cunoșteau o iotă din limba arabă, misterul cu care se înconjurau, îi indicau, fără îndoială, ca făcînd parte din această periculoasă categorie — socotiră autoritățile locale.

Guvernatorul de la Hufuf, fără să stea prea mult pe gînduri, dădu ordin să fie arestați, urmînd să-i supună la un interogatoriu amănunțit, și îl înștiință numaidecît pe rege de captura făcută. Spre surprinderea sa, suveranul îi porunci nu numai să-i elibereze neîntîrziat, dar chiar să le dea tot sprijinul pentru a-și putea vedea liniștiți de treabă. Abdel Aziz luase această hotărîre neașteptată aflînd, între timp, că falșii beduini nu erau decît niște prospectori americani în căutare de zăcăminte petroliere. Decisiv pentru atitudinea suveranului arab fusese probabil sfatul prietenului său Kenneth J. Edwards, care de mai mulți ani se ocupa de centrul agricol din oaza El Karj, proprietate personală a lui Abdel Aziz, cu rezultate foarte bune, cucerindu-i astfel întreaga încredere. Ar mai fi de adăugat, așa ca o simplă coincidență, că agronomul american K.J. Edwards era originar din Texas, la fel ca și prospectorii amintiți.

Falşii beduini, liberi acum să se mişte în voie, efectuară numeroase foraje, ajungînd la concluzia că stratul de petrol ce se întindea din Caucaz spre Golf, trecînd pe sub Persia şi Mesopotamia, ajungea pînă în inima Peninsulei Arabice, în cantităţi fabuloase. Această extraordinară descoperire avea să schimbe complet, în deceniile următoare, înfăţişarea săracei şi nepopulatei provincii Hassa, ca şi a întregii Arabii Saudite, precum în întîmplările fermecate din basmele celor „O mie şi una de nopţi". Iar aventura tribului texan al falşilor beduini va pune piatra de temelie a unuia dintre cele mai puternice imperii ale „aurului negru", cunoscut sub numele de „Arabian American Oil Company" (ARAMCO), deschizînd, totodată, drum larg penetraţiei economice şi politico-militare a Statelor Unite în Orientul Mijlociu.

Povestea „aurului negru" din Peninsula Arabică începuse, de fapt, ceva mai de mult. În toamna anului 1920, un maior britanic, pe nume Frank Holmes, neozeelandez de origine, efectuînd lucrări de prospectare în contul unei societăţi engleze de navigaţie, pe insula principală a arhipelagului Bahrein din imediata apropiere a litoralului provinciei Hassa, făcuse-o primă descoperire în această privinţă. Forînd la adîncime pentru a găsi apă, dăduse întîmplător peste un mic strat de petrol. Holmes, înţelegînd importanţa descoperirii sale, se adresă imediat şeicului din Bahrein cerînd să-i acorde o opţiune asupra perimetrului înconjurător şi primi un răspuns pozitiv. Înarmat cu un contract în toată regula, maiorul se înapoie la Londra oferind opţiunea, spre vînzare, societăţilor petroliere ce îşi aveau sediu în *City*. Dar acestea socotiră afacerea prea puţin importantă pentru a le reţine, cît de cît, atenţia. Petrolul Arabiei, considerau ele, nu constituia decît o pură legendă. În plus, exploatînd bogatele zăcăminte ale Persiei, cum se numea pe atunci Iranul, şi forînd intens în Irak, unde în 1927 vor ţîşni la suprafaţă primele jeturi de ţiţei, anunţînd existenţa unor gigantice rezerve, societăţile britanice nu se arătau deloc interesate în prospectarea unor ipotetice surse, nici în Bahrein şi nici în nisipurile vecine ale deşertului Arabiei Saudite.

Negăsind clienţi în capitala de pe malurile Tamisei, Holmes îşi va vinde pînă la urmă, aproape pe nimic, drepturile sale privind petrolul din Bahrein unei societăţi americane. Cumpărătoarea care îşi asumase riscul acestei aventuri era „Gulf Oil". Această companie încerca să se stre-

coare pretutindeni, acolo unde mirosul proaspăt al petrolului anunța cîștiguri rapide. Și, înființînd o filială pentru Bahrein, avu grijă să o înregistreze în Canada, lucru ce se va dovedi, ulterior, destul de inspirat.

Englezii controlau, în acele vremuri, consorțiul internațional care prospecta zăcămintele din zonă, sub numele de „Iraq Petroleum Co." (IPC), deținînd cea mai mare parte din acțiuni. Ei impuseseră partenerilor din confreria internațională a „aurului negru" să nu întreprindă nici o lucrare de foraj pe cont propriu dincolo de „linia roșie" — frontiera dintre Turcia actuală și teritoriile arabe ce făcuseră parte din Imperiul otoman pînă la sfîrșitul primului război mondial. Or, iată că, după aprecierea conducerii consorțiului, apăruse un intrus care ignora angajamentele privind depășirea „liniei roșii".

Prezenți în Persia, de unde au scos primele cantități de petrol încă înainte de primul război mondial, implantați temeinic în Irak și deținînd calitatea de „protectori" ai șeicatelor de pe țărmurile marelui Golf (numit de unii Persic, de alții Arabic) cu care, rînd pe rînd, încheiaseră tratate în acest sens, englezii erau decișI, chiar dacă existența „aurului negru" de sub nisipurile Arabiei ar fi constituit doar o simplă legendă, să nu permită nici o interferență străină în această parte a lumii, care oferea poziții strategice deosebite. Ei știau din proprie experiență că penetrația economică este urmată, de obicei, de penetrația politico-militară sau invers și nu doreau deloc să cadă într-o astfel de cursă, asemănătoare celor întinse și de ei altora, în decursul istoriei. De aceea, se grăbiră să pornească un adevărat război al nervilor împotriva societății „Gulf Oil", care de altfel deținea și ea un număr de acțiuni în consorțiul petrolier internațional dominat de englezi.

Primul atac îl viză pe șeicul Bahreinului, aflat sub protectorat britanic. Conform tratatului încheiat cu Marea Britanie, acesta nu putea acorda nici o concesiune unei terțe părți. Prin urmare, se afla în culpă. Șeicul nu-și pierdu însă cumpătul și cu o candoare simulată respinse acuzația motivînd, pe bună dreptate, că filiala „Gulf Oil" fusese înregistrată în Canada. Această țară nu făcea oare parte din *Commonwealth*-ul britanic ? De unde să știe el că firma înscrisă în registrele canadiene aparținea de fapt unei societăți din Statele Unite ? Cît despre „Gulf Oil", replica sa a fost că Bahreinul nu s-a aflat niciodată

sub stăpînirea imperiului otoman şi deci nu se încadra în prevederile privind „linia roşie".

Între timp, explodă bomba depistării unor bogate zăcăminte petroliere în provincia Hassa din Arabia. Societăţile britanice care fuseseră la început complet neîncrezătoare în existenţa petrolului arab se grăbiră, de data aceasta, să dea năvală. Îmbulzindu-se la curtea suveranului saudit pentru a solicita concesiuni, emisarii ofereau acum, care mai de care, condiţii extrem de ademenitoare. Regele îi lăsă însă să aştepte cîteva săptămîni fără a le preciza răspunsul. Cînd sfetnicii săi îi amintiră că o astfel de lipsă de consideraţie contrazice curtoazia tradiţională arabă, Abdel Aziz replică surîzînd : „Lăsaţi-mă să mă ocup cum cred eu de cuviinţă de această afacere. Eu sînt şi un şef religios. Aşa că ştiu cum trebuie trataţi astfel de pelerini".

Hotărîrea definitivă a regelui a fost nu numai surprinzătoare dar şi extrem de iritantă pentru societăţile britanice : concesiunea petrolului din Hassa avea să fie acordată tocmai noii venite în zonă : „Gulf Oil Company". Întrebat despre motivele acestei alegeri neaşteptate, Abdel Aziz răspunse cu dezinvoltură : „Companiile americane se bucură de o mai mare independenţă faţă de guvernul lor. Şi, de altfel, America se află la mare distanţă de Arabia şi n-are, ca puterile europene, aspiraţii politice asupra ei. În fine, mai mulţi cetăţeni americani (se referea probabil la echipa lui Kenneth J. Edwards, care devenise un fel de consilier economic al său) mi-au adus deja servicii inestimabile. Sper că şi ceilalţi americani vor face la fel".

Opţiunea regelui arab ţinea însă şi de neîncrederea sa mai veche faţă de englezi, transformată pe parcurs într-o adevărată fobie. Aceştia sprijiniseră şi sprijineau încă familia haşemită de la Mecca, adversara sa dintotdeauna, pe care războinicii săi o alungaseră de la cîrmuirea Hedjazului cu cîţiva ani în urmă. Dar membri ai familiei haşemite continuau să domnească în Irak şi Transiordania şi, atunci cînd cavaleria beduină a suveranului saudit încercase acţiuni la frontierele celor două ţări, ea se lovise de riposta fermă a autoblindatelor şi a bombardierelor britanice, suferind grele pierderi, afront ce nu putea fi uitat cu uşurinţă. În plus, englezii îl presaseră, aproape tot timpul, după ce în prealabil îi cumpăraseră neutralitatea, în 1916, pe timpul primului război mondial, cu o subsidie anuală de 60 000 de lire sterline. Era o sumă re-

lativ mică, dar foarte necesară în condiţiile cînd singurele resurse ale vistieriei sale constau în veniturile de pe urma pelerinajului musulmanilor, veniţi din diverse părţi ale lumii, la locurile sfinte de la Mecca.

Înclinînd balanţa în favoarea americanilor, regele socotea că va reuşi, în viitor, să-se debaraseze de tutela financiară a britanicilor, rămînînd să acţioneze de sine stătător. Cunoscîndu-i prea bine pe aceştia din urmă, politica lor brutală ce-l umilise în trecut, în nici un caz n-ar fi dorit şi nici n-ar fi acceptat să-i vadă instalaţi pe teritoriul său, participînd la exploatarea petrolului Arabiei.

Tîrgul cu „Gulf Oil" se făcuse la un preţ derizoriu : 30 000 de lire sterline la început şi un mic procentaj pe tonă, după începerea exploatării şi comercializării petrolului extras.

Societăţile britanice trecură însă imediat la contraofensivă, adoptînd o serie de măsuri menite să limiteze şi chiar să astupe fisura apărută la orizont, într-o regiune pe care o dominaseră, pînă în acel moment, în exclusivitate. Ele constrînseră „Gulf Oil" să se alinieze cartelului lor petrolier şi o obligară să respecte regulile jocului. Dar condiţiile puse erau atît de dure încît spectrul falimentului apăru foarte vizibil şi apropiat pentru compania americană, înainte chiar de a putea instala o singură sondă în Hassa. Englezii aveau de ce să-şi frece bucuroşi mîinile : petrolul din Arabia era condamnat *a priori* să nu vadă, niciodată, lumina zilei.

Atunci surveni o lovitură de teatru. Una din marile societăţi petroliere de peste Ocean, puternica „Standard Oil" din California cumpără, pentru suma de 50 000 de dolari, drepturile privind prospectarea şi exploatarea petrolului din Hassa. Cînd emisarul companiei „Standard Oil of California" se prezentă cu noul contract în faţa consiliului de administraţie al societăţii, preşedintele său îl întrebă cu nedisimulată îndoială : „Ce reprezintă exact activul acestei afaceri ?" Emisarul îi răspunse cu un aer degajat : „O masă enormă de nisip, muşte şi căldură, dar şi o enormă masă de speranţe". Zece ani mai tîrziu, Harold Ickes, secretarul de stat la interne în administraţia Roosevelt, declara în faţa Congresului american : „Cumpărarea concesiunii petrolului Arabiei, de către «Standard Oil» din California, pentru suma de 50 000 de dolari, reprezintă cea mai formidabilă tranzacţie a timpurilor moderne".

„Standard Oil" din California reușise să pună mîna, la prețul amintit, pe o concesiune măsurînd 728 000 de kilometri pătrați, care se va dubla un deceniu mai tîrziu. Fiind una din cele mai mari societăți petroliere din lume și neavînd nimic de a face cu consorțiul internațional din zona Golfului dirijat de englezi, ea nu putea fi manevrată de adversarele sale. Intrînd în Arabia, compania nu se gîndi nici o clipă să le dea socoteală de activitatea sa și acționă, la rîndul ei, de pe poziții ferme. În combinație cu o altă companie americană, „Texas Oil", care deținea de mai mult timp o rețea de distribuire a produselor petroliere în Asia, fondă, în 1933, o nouă societate : „Californian Arabian Standard Oil Company" (CASOC) ce va lua, în 1944, denumirea mai cunoscută de „Arabian American Oil Company" (ARAMCO). La CASOC se vor alătura, mai tîrziu, alte două mari societăți americane — „Standard Oil" din New Jersey și „Socony Vacuum Oil" („Standard Oil Company of New York") — care au adus o participare de 30 și respectiv de 10 la sută.

Noua societate americană CASOC luă în mîinile sale prospectarea și exploatarea zăcămintelor petroliere din Hassa, neezitînd să intre în luptă deschisă cu rivalele sale britanice „Anglo-Iranian" și „Shell". *Foreign Office* se grăbi să protesteze la Washington împotriva a ceea ce considera ca fiind o încălcare a înțelegerilor anterioare privind zona Golfului. Dar, Departamentul de Stat se va face însă că nu aude și nu înțelege intervențiile colegilor de la Londra.

În scurtă vreme, sute și mii de ingineri și tehnicieni americani invadară deșertul liniștit al provinciei Hassa, săpînd puțuri de apă, construind șosele asfaltate, linii de cale ferată, barăci și așezări provizorii, lărgite și modernizate, încetul cu încetul. Alți prospectori americani, cu aparatele lor transportate prin deșert pe cămile, înaintară, pas cu pas, descoperind extaziați că subsolul Arabiei era unul dintre cele mai bogate din întreaga lume. Ei aflară astfel că, în afară de uriașe zăcăminte petroliere, sub nisipul pustiului se găsea și fier, cupru, crom, argint, chiar și aur. Pe primul plan rămînea, se înțelege, petrolul. Iar regiunea Hassa, trezită la viață de intensa activitate desfășurată de căutătorii de petrol, se transformă peste noapte într-un uriaș șantier, pregătind febril ziua cea mare a revărsării „aurului negru".

În martie 1938, la o sondă din perimetrul Darhan, la care forajul a ajuns la 1 200 de metri adîncime, petrolul ţîşni cu forţă. Se instală, imediat, o conductă pînă la ţărm şi se amenajă un port primitiv la Ras Tanura. De pe un tron aurit, regele Abdel Aziz Ibn Saud va pune în mişcare pompa care încărca primul vas petrolier. Evenimentul a fost sărbătorit printr-un banchet pantagruelic, în vederea căruia s-au sacrificat o mie de berbeci.

Operaţiile de încărcare se desfăşurară în continuare, fără întrerupere. În preajma declanşării celui de-al doilea război mondial, producţia petrolieră din Arabia Saudită a atins o jumătate de milion de tone anual. Mai era desigur încă un drum lung de parcurs pînă la cele 496 milioane de tone ce vor fi extrase patru decenii mai tîrziu, atingînd producţia de vîrf. Dar începutul se arătă de-a dreptul fantastic, întrecînd toate aşteptările.

Mai multe rafinării au fost instalate pe coastă. Kilometri de cheiuri betonate, macarale uriaşe, cisterne, bazine sferice, coloane de autocamioane completară peisajul unei regiuni altădată atît de tăcute, unde liniştea nu era tulburată decît de melopeele tînguitoare ale conducătorilor de caravane beduine.

Aşezările prospectorilor, răsărite peste noapte pe nisipurile deşertului, ca într-un decor de teatru, cu bungalovurile prefabricate, super-magazinele, piscinele, cinematografele lor, purtau, în întreaga înfăţişare, marca distinctă „Made in U.S.A.". Un ziarist occidental, ajuns în acei ani în împărăţia petrolului din Hassa, remarca : „Tot ce se află aici este importat din Statele Unite. Tot ce se consumă în aceste aşezări, de la bere la friptura de vacă şi pînă la salata verde a fost produs în America... Modul de viaţă american sosêşte pe aceste locuri, în fiecare săptămînă, cu vaporul sau avionul, sub formă de conserve, de vitamine, discuri, filme şi reviste".

Toamna anului 1939. Undeva departe, pe continentul numit Europa, flăcările războiului izbucnesc, rău prevestitoare şi pentru liniştea altor continente. Americanii din Arabia nu sînt afectaţi. Statele Unite vor intra în război abia peste doi ani şi pînă atunci prospectorii îşi văd liniştiţi de treabă înaintînd, cu sondele şi instalaţiile lor petroliere, tot mai departe în nemărginirea deşertului. Dar pînă la urmă zgomotul războiului ce se înteţeşte, întinzîndu-şi aria de confruntări, începe să fie perceput şi în Orientul Mijlociu. În zona învecinată a Caucazului, arma-

tele hitleriste intenționează să pună mîna pe bogatele exploatări petroliere din jurul Caspicei. De-a lungul coastei Africii de Nord, în marginea deșertului libian, blindatele lui Rommel înaintează în direcția Nilului, avînd ca obiectiv strategic Canalul Suez. Nave de război, arborînd pavilionul cu zvastică, și-au făcut apariția în bazinul răsăritean al Mediteranei. Paraşutiști germani cuceresc insula Creta. Cercul periculos se strînge tot mai mult în jurul pozițiilor britanice din Orientul Mijlociu.

În fața primejdiei accentuate, englezii au luat măsurile necesare pentru a-și asigura spatele frontului. Ei lichidează revolta antibritanică ivită la Bagdad în aprilie — mai 1941, răsturnînd guvernul irakian ostil printr-o acțiune de forță în care *Royal Air Force* a jucat un rol hotărîtor. Urmează episodul „mini-războiului" din Siria și Liban, francezii lui de Gaulle luptînd, alături de britanici, împotriva trupelor franceze ale generalului Dentz, rămas credincios regimului capitulard de la Vichy. În aceeași vară a anului 1941, se pune capăt și regimului de la Teheran al șahului Reza Pahlavi, cu vădite tendințe filogermane : Iranul este ocupat militar printr-o acțiune conjugată anglo-sovietică.

Care va fi, în acest context, atitudinea Arabiei Saudite ? Diplomația *Reich*-ului nazist tatonează, de mai mult timp, terenul, într-o încercare de apropiere de regatul arab. Trimișii Berlinului propun să se stabilească relații diplomatice germano-arabe și să fie deschisă o legație la Djeddah, promițînd, totodată, să furnizeze material de război armatei beduine. Englezii sînt îngrijorați și se pregătesc să acționeze în consecință. Regele respinge însă cu iscusință avansurile germanilor și ia în același timp măsuri pentru a-și apăra neutralitatea și mai cu seamă suveranitatea asupra teritoriului național, mobilizîndu-și armata beduină. Nu este o forță militară prea modernă dar componenții ei sînt luptători fanatici și ar putea da de furcă, în zonele de deșert, oricărui agresor străin. Englezii nu doresc însă să provoace un conflict și sînt dispuși să facă tot ce este posibil în vederea înțelegerii. În schimbul unui credit de un sfert de milion lire sterline, ei obțin ca „Middle East Supply Centre" (Centrul de aprovizionare pentru Orientul Mijlociu), cu baza în Egipt, să deschidă o sucursală și în portul saudit Djeddah.

Vistieria regală va cunoaște însă, în continuare, dificultăți grave. Blocînd pelerinajul musulmanilor la Mecca,

războiul privase bugetul statului de un venit anual care de mult timp constituia principala sursă de încasări pentru finanțele regatului. Este adevărat că suveranul primise, recent, un avans substanțial din redevențele ce i se cuveneau pentru exportul petrolului arab de către societatea americană stabilită în provincia Hassa, dar cea mai mare parte o cheltuise imediat pentru îmbunătățirea dotării cu armament a forțelor sale militare. În plus, războinicii beduini erau mobilizați de trei ani și trebuiau întreținuți atît ei, cît și familiile lor. După socoteala vistiernicilor regatului, ar fi fost nevoie urgentă de zece milioane de dolari. Și regele ceru fără ezitare englezilor să-i plătească această sumă, în schimbul neutralității sale și a deschiderii porturilor de pe țărmul Golfului pentru navele britanice și americane care transportau material de război destinat Uniunii Sovietice, via Iran.

Guvernul britanic a găsit însă că regele saudit exagerează și unele persoane de la Londra se gîndiră dacă n-ar trebui să procedeze, și în acest caz, așa cum făcuseră anterior în Irak și Iran, adică prin măsuri de forță. Numai că în Arabia Saudită existau și unele interese americane, iar la Washington lucrurile se judecau din cu totul alt unghi de vedere decît la Londra. Prin intermediul societăților petroliere, guvernul american începu negocierile cu regimul saudit și, în martie 1942, Statele Unite deschideau o legație, la Djeddah, dînd astfel girul lor moral regatului arab.

Cam în același timp guvernul american acordase un împrumut de 425 milioane de dolari Marii Britanii. Departamentul de Stat sfătui în mod neoficial pe englezi să se arate concilianți față de Arabia Saudită. „Președintele ar fi bucuros — li se spuse englezilor — dacă ați angaja convorbiri cu regele Arabiei. Ar fi de dorit, de asemenea, să-i vărsați, regelui saudit, o parte din banii pe care vi-i împrumutăm". Totodată, prin intermediul societății petroliere, suveranul arab a fost informat, cu discreție, de proveniența banilor ce urmau să îi fie oferiți de englezi.

După ce tărăgănă un timp lucrurile, guvernul britanic îl invită pe regele arab să vină în capitala egipteană pentru a se întîlni și a discuta problema respectivă cu reprezentanții săi sosiți de la Londra. Suveranul saudit, motivînd că ar fi bolnav, declină invitația de a se deplasa la Cairo, trimițînd, în schimb, o delegație împuternicită

să ducă negocieri şi să adopte măsuri concrete. În cursul tratativelor, englezii legară însă acordarea împrumutului cerut de anumite condiţii politice, care în mod normal nu puteau fi acceptate. Relaţiile anglo-arabe intraseră din nou în impas.

Preşedintele Roosevelt fiind încunoştiinţat că englezii încearcă să folosească tranzacţiile financiare cu Arabia Saudită legîndu-le de obţinerea unor avantaje politice şi aceasta pe banii americanilor, decise luarea unei măsuri neaşteptate. Fără să mai întrebe pe nimeni, preşedintele înscrise Arabia Saudită pe lista naţiunilor beneficiare ale legii „Împrumut şi Închiriere". Legea în cauză ar fi putut permite guvernului american, într-o interpretare mai largă, să furnizeze în mod direct echipament divers regatului saudit şi să-i avanseze fonduri. „Nu ştiu cum va explica această poziţie membrilor Congresului — scria Harry Hopkins, consilier al preşedintelui Roosevelt, unui prieten de al său — şi nici cum va reuşi să-i convingă că Arabia este o democraţie, victimă a unei agresiuni fasciste" (după cum prevedea legea amintită). Dar Senatul nu va ridica obiecţii şi decizia preşedintelui va fi ratificată cu o puternică majoritate.

Statele Unite cîştigaseră încă o rundă în partida lor cu Marea Britanie pentru influenţă în Orientul Mijlociu. Mişcarea următoare şi foarte importantă avea să fie întrevederea dintre preşedintele Roosevelt şi regele Abdel Aziz Ibn Saud, la bordul crucişătorului american „Quincy".

Întrevederea decisivă de pe crucişătorul „Quincy"

Operaţiunea „Argonaut", începută cu o săptămînă înainte, la 4 februarie 1945, îşi trăia acum ultimele sale clipe. Pentru a-i marca încheierea, conducătorii politici ai celor trei mari puteri — Roosevelt, Stalin şi Churchill — se reîntîlneau, într-o mare recepţie de adio, împreună cu numeroasele delegaţii care-i secondaseră pe parcursul celor şapte zile de intensă activitate.

Numele de cod al „operațiunii" îi fusese propus lui Roosevelt de Churchill, în faza pregătitoare, și președintele american acceptase imediat, cu multă plăcere, ideea premierului britanic. „Dumneavoastră și cu mine — îi telegrafiase încîntat Roosevelt — sîntem succesorii direcți ai argonauților". Și, la fel ca argonauții din mitologie, șefii celor două puteri occidentale plecară să găsească legendara „lînă de aur" pe țărmurile însorite ale Crimeii, în plină iarnă calendaristică, cînd pe fronturile din Europa milioane de oameni înotau încă prin zăpezi și noroaie, într-o crîncenă încleștare, de proporții nemaicunoscute, pînă atunci, de istorie.

Churchill se întîlnise în prealabil cu Roosevelt, la 2 februarie 1945, pe insula Malta, din mijlocul Mediteranei, pentru un schimb preliminar de vederi, legat de problemele conferinței la care tocmai urmau să participe împreună. În aceeași noapte, însoțiți de o enormă suită numărînd circa 700 de persoane — miniștri, ambasadori, șefi militari, consilieri, interpreți, gărzi personale — ei își luară zborul în direcția Crimeii, la interval de 20 de minute, aterizînd, cîteva ore mai tîrziu, pe aeroportul sovietic Saki, unde fură primiți cu cele mai înalte onoruri militare. De acolo, își continuară drumul spre Yalta în automobile.

Președintele Franklin Delano Roosevelt, recent ales pentru al patrulea mandat ca șef al Casei Albe, a fost găzduit în Marele Palat de la Livadia, vechea reședință balneară a țarilor Rusiei, situată într-o poziție pitorească, deasupra mării. Clădirea era înconjurată de un splendid parc din care nu lipseau magnoliile, platanii, sequoia americană, cedrii de Liban și Himalaya, numeroase alte esențe de arbori și arbuști exotici. Premierul Winston Churchill, iscusit rutier politic, figură proeminentă pe scena istorică a Angliei în decursul ambelor războaie mondiale, fusese cazat la Alupka, în fostul palat al Vorontovilor, edificiu construit pentru familia contelui rus de un arhitect de la curtea Angliei, din piatră verde și gri de Crimeea, în stil gotic dar cu o serie de elemente maure ce-i sporeau frumusețea. Și acest palat, la fel ca cel din Livadia, era înconjurat de un parc magnific. Delegația sovietică în frunte cu Iosif Stalin se instalase la Koreize, între Livadia și Alupka, în vechiul palat al prinților Yussipov.

După cum se convenise de la început, întîlnirea dintre Roosevelt, Stalin şi Churchill, intrată în istorie sub numele de Conferinţa de la Yalta, şi-a desfăşurat şedinţele în sala mare situată la parterul palatului de la Livadia unde îşi avea reşedinţa preşedintele american. Se hotărîse acest lucru pentru a-i fi mai comod şefului statului american deoarece, datorită unei poliomelite ce-l lovise în tinereţe, Roosevelt se deplasa dificil, de obicei într-un fotoliu pe rotile. Tot aici va avea loc şi reuniunea de rămas bun, într-o atmosferă de satisfacţie generală de pe urma rezultatelor Conferinţei, în cadrul căreia fuseseră adoptate decizii importante în vederea accelerării sfîrşitului războiului în Europa şi în Extremul Orient. Se discutase şi o serie de alte probleme privind soarta viitoare a Germaniei şi a configuraţiei Europei după încheierea conflagraţiei mondiale. Convorbirile prelungite, de pe poziţii nu întotdeauna identice, conduseseră, în cele din urmă, la un consens în principalele probleme, fapt reflectat vizibil în starea de mulţumire ce se citea pe feţele participanţilor.

Spre sfîrşitul serii, o scurtă comunicare personală făcută în treacăt de Roosevelt, avusese însă darul să-i umbrească lui Churchill buna dispoziţie, provocîndu-i nu numai nedumerire dar şi îngrijorare. Preşedintele american îl anunţase, aşa ca printre altele, că în ziua următoare va pleca cu avionul în Egipt unde dăduse dispoziţii să i se pregătească întîlniri cu regele Faruk, cu negusul Haile Selassie al Etiopiei şi cu regele Abdel Aziz Ibn Saud al Arabiei Saudite.

Churchill, complet surprins, nu-şi putu disimula uimirea, dar cum Roosevelt îi anunţase noutatea în mijlocul unei asistenţe numeroase şi îşi luase precauţia de a nu fi izolat nici un moment în cursul recepţiei, devenise imposibilă o clarificare între patru ochi, pe care premierul britanic ar fi dorit-o cu tot dinadinsul. Pe măsură ce seara se scurgea, Churchill devenea tot mai nervos. La un moment dat, reuşind să-l ia la o parte pe Harry Hopkins, eminenţa cenuşie a Casei Albe, premierul britanic îl întrebă direct asupra intenţiilor preşedintelui privind întîlnirile proiectate cu cei trei şefi de stat din zone aflate tradiţional în sfera de influenţă a Imperiului britanic. Consilierul preşedintelui american îi dădu un răspuns laconic : „Habar n-am !". În memoriile sale va specifica

însă : „Știam că președintele vrea să se întîlnească cu Ibn Saud pentru a discuta situația din Palestina. Dar orice i-aș fi spus eu, n-ar fi putut să-l calmeze. El rămînea convins că noi unelteam tenebroase comploturi pentru a săpa Imperiul britanic în aceste regiuni". Ceea ce, la drept vorbind, chiar dacă Hopkins a ezitat să mărturisească direct, nu era prea departe de adevăr.

A doua zi, dimineața, înainte de a-și lua rămas bun, primul ministru britanic comunică președintelui american că și el va merge în Egipt după un scurt popas în Grecia și se va întîlni, la rîndul său, în capitala de pe Nil cu cei trei suverani. Le și trimesese mesageri, rugînd atît pe regele săudit cît și pe negusul etiopian să mai întîrzie în Egipt deoarece dorea să aibă întrevederi cu ei după plecarea președintelui american. Această comunicare îl făcu pe Roosevelt să surîdă cu maliție, rămînînd în continuare impenetrabil la confidențe, spre nemulțumirea premierului britanic.

Știrea privind întrevederile președintelui american în Egipt a provocat o adevărată derută în cerșurile diplomației britanice, luate cu totul pe neașteptate de această insolită mișcare de șah a partenerilor de peste Ocean. Orientul Mijlociu constituia, de aproape un secol și jumătate, „terenul de vînătoare" privilegiat al guvernului Majestății Sale și iată că un concurent puternic, azi aliat, mîine poate rival, apăruse la orizont, încercînd să-i răpească clientela de sub nas, cu o lipsă de jenă inadmisibilă. Ce aveau oare să-și spună președintele Statelor Unite și regele Arabiei Saudite ? se întrebau cu surprindere analiștii de la *Foreign Office*.

Întîlnirea dintre cei doi șefi de stat era cu atît mai îngrijorătoare pentru englezi cu cît, de cîțiva ani, Statele Unite își creaseră importante capete de pod în Peninsula Arabică prin intermediul societăților petroliere americane. În plus, dividendele oferite de acestea lui Ibn Saud, în schimbul concesionării exploatării bogatelor zăcăminte de „aur negru" din zona marelui Golf, îl făceau tot mai independent pe suveranul arab față de Imperiul britanic care, timp de trei decenii îi fusese singurul susținător financiar. Dar ce mai reprezenta acum modesta „rentă" oferită de englezi pe lîngă milioanele de dolari ce se scurgeau de cîțiva ani în vistieria saudită sub formă de dividende încasate de la societățile petroliere americane ? Apărea astfel clar că întîlnirea dintre președin-

tele american și suveranul saudit nu promitea nimic bun pentru interesele britanice, nu numai în ceea ce privește Arabia ci și, în general, pentru poziția Imperiului în Orientul Mijlociu, ipoteză ce se va dovedi pe deplin reală cu trecerea timpului.

Întrevederea dintre președintele Roosevelt și regele Abdel Aziz Ibn Saud a avut loc la 14 februarie 1945, pe crucișătorul american „Quincy", ancorat la intrarea în Canalul Suez dinspre Marea Roșie. Invitația îi fusese adresată regelui prin intermediul consulului american de la Djeddah, principalul centru economic și administrativ al Arabiei Saudite, important port la Marea Roșie. „Aș fi bucuros să fac cunoștință cu dumneavoastră în cursul trecerii mele prin Egipt", îi telegrafiase șeful Casei Albe lui Abdel Aziz Ibn Saud. Iar regele arab acceptase bucuros invitația de a conversa cu conducătorul uneia din marile puteri ale lumii care se arăta atît de binevoitoare față de țara și persoana sa.

Americanii luaseră toate măsurile ca întîlnirea să se desfășoare într-un cadru și în condiții adecvate importanței ce se acorda evenimentului. Ei trimiseră la Djeddah un distrugător din *U.S. Navy*, însoțit de o escortă de onoare formată din vase de război mai mici, pentru a-l conduce pe suveranul arab spre Canalul Suez la întîlnirea sa istorică cu președintele Statelor Unite. Pe puntea crucișătorului, fusese instalat un luxos cort din mușelină albă pentru a-i permite regelui să doarmă în plin aer, pe parcursul traversării Mării Roșii, unde, chiar și în acea parte a anului, mercurul termometrelor indica temperaturi ridicate.

Președintele Roosevelt îl întîmpină pe suveranul arab cu o politețe deosebită, afișînd întregul său șarm, cu care cucerise pe toți interlocutorii de marcă din cursul mandatului la Casa Albă. „Cu ce aș putea să vă fiu de folos ?" îi spuse Roosevelt regelui strîngîndu-i cu efuziune mîna, „Sînt foarte onorat de primirea dumneavoastră amicală dar n-am nici o cerere de formulat", îi răspunse cu promptitudine suveranul arab. „Presupun că dumneavoastră aveți cereri să-mi prezentați", adăugă el.

Regele Abdel Aziz Ibn Saud — care conducea destinele poporului său de peste 40 de ani, ridicîndu-se de la postura unui simplu șef beduin la aceea de unificator al unei țări de peste două milioane de kilometri pătrați, sub a cărei înfățișare aridă se ascundeau bogății inestimabile

— era de obicei foarte volubil, împodobindu-şi discursurile cu proverbe, zicale populare, versete din Coran. El înlănţuia argumentele cu multă artă, creînd un întreg eşafodaj de sprijin al ideii de bază pe care vroia să o exprime. Şi atunci cînd ajungea la punctul culminant al discuţiei, se apleca surîzînd spre interlocutor, cu un aer de perfectă convingere : „Nu-i aşa că sînteţi, întru totul de acord cu mine ?". De data aceasta suveranul recurse la o altă tactică, arătîndu-se rezervat şi silenţios, pentru a-l obliga pe înaltul său partener să joace cu cărţile pe masă.

Roosevelt care în cei 12 ani de cînd se afla la Casa Albă se dovedise un om politic de mare anvergură, cunoştea destul de bine situaţia existentă în acel moment în Orientul Mijlociu, descifrînd cu multă abilitate cum ar fi putut fi ea folosită mai bine pentru interesele americane în această parte a lumii. Fiul său James, trimis în cursul războiului într-un turneu de informare în Orientul Mijlociu, îi semnalase ostilitatea nedisimulată a arabilor faţă de dominaţia engleză. Senatorul Lundis îi adresase un raport ce devenise un fel de manual orientativ al Casei Albe în politica ei privind Orientul Mijlociu. Autorul descria „blocul lirei sterline" ca un instrument desuet al dominaţiei britanice, preconizînd destrămarea acestuia prin schimburi directe cu ţările arabe. Generalii Wehller şi Connolly deplasaţi cu misiuni militare în zona Golfului îi descriseseră valoarea fabuloasă a bogăţiilor diseminate în această regiune. Iar conducătorii companiei „Arabian American Oil" (ARAMCO), implantată mai de mult pe ţărmul vestic al Golfului, nu încetau să-i atragă atenţia asupra resurselor nelimitate ale Arabiei Saudite. Deci scopul întrevederii sale nu putea fi decît unul : să facă din regatul saudit principalul partener al Statelor Unite în Orientul Mijlociu. Dar Rossevelt îşi începu discuţia abordînd o problemă oarecum colaterală : viitorul Palestinei, aflată la acea vreme sub mandat britanic.

Izbucnirea marii conflagraţii mondiale găsise meleagurile anticei ţări Canaan frămîntate de grave tulburări, în care erau implicaţi în egală măsură arabii palestinieni, coloniştii evrei şi administraţia britanică. Între 1936 şi 1939, autorităţile britanice purtaseră un adevărat război împotriva arabilor răsculaţi care cereau încetarea stabilirii de noi colonişti evrei în Palestina şi luptau totodată pentru dobîndirea independenţei naţionale. După înfrîn-

gerea militară a răscoalei, pentru a liniști spiritele, guvernul de la Londra dăduse publicității, la 17 mai 1939, o „Carte Albă" limitînd imigrarea evreiască la 15 000 de persoane anual, pe o perioadă maximă de cinci ani. O astfel de măsură nu putea decît să-i nemulțumească pe evrei, centrul de greutate al conflictului deplasîndu-se spre o confruntare directă între autoritățile britanice și organizațiile militante evreiești. Declanșarea războiului mondial calmase oarecum atmosfera, principalele organizații evreiești fiind de acord să nu întreprindă acțiuni ce ar fi conturbat spatele frontului în conflictul armat cu inamicul comun — Germania nazistă. Imigrarea continuase doar într-o măsură extrem de restrînsă, îndeosebi pe căi clandestine, iar populația evreiască din Palestina, înțelegînd prea bine pericolul hitlerist, consimțise să-i sprijine pe englezi în cursul războiului, inclusiv prin voluntariat militar. Acum însă, spre sfîrșitul ostilităților din Europa, problema liberei imigrări fusese repusă pe tapet. Holocaustul suferit de populația evreiască de pe continentul european — despre care se înmulțeau continuu mărturii îngrozitoare, pe măsura înaintării armatelor aliate spre inima Germaniei — sensibilizase puternic opinia publică din S.U.A., ca și din celelalte țări ale lumii, favorizînd orice măsură considerată a veni în sprijinul supraviețuitorilor sîngerosului genocid.

Regele saudit, în țara căruia se găseau locurile de pelerinaj ale Islamului și care, în această postură, era privit ca șef spiritual al lumii musulmane, nu putea să adopte decît o poziție extrem de precaută pentru a nu-și irita coreligionarii. Cum în Palestina se afla și Ierusalimul, unul din orașele sfinte ale credinței islamice, Abdel Aziz nu putea să admită, în nici un fel, schimbarea caracterului arab al acestei țări. El se arătă intransigent față de subiectul imigrării libere a evreilor, problemă cu care Roosevelt își începuse întrevederea de pe crucișătorul „Quincy". Regele preciză, fără ezitare, că lumea arabă nu va permite introducerea în Palestina de noi imigranți în afara angajamentelor deja luate privind numărul limită al acestora. În continuare, lăsă să se înțeleagă că arabii vor lua armele mai degrabă, decît să consimtă la un nou val de imigrare și, în calitatea sa de șef religios al lumii arabe, va fi obligat, desigur, să-i sprijine pe frații săi din Palestina. Președintele insistă pentru a-i modera poziția dar se lovi de un refuz categoric. Discuția

pe marginea acestui subiect s-a încheiat fără un rezultat definitiv şi, de altfel, după cum reiese din mărturiile ulterioare, Roosevelt nici nu acorda problemei o prioritate deosebită, avînd tot interesul să nu-l deranjeze pe suveranul saudit pe care şi-l dorea aliat.

La o notă trimisă de Abdel Aziz Ibn Saud, după întrevederea de pe crucişătorul „Quincy", în care afirma că „stabilirea unui stat sionist în Palestina va constitui o ameninţare permanentă pentru pace, din cauza ciocnirilor ce nu vor întîrzia să se producă între arabi şi evrei", preşedintele Roosevelt îi răspunse, la 5 aprilie 1945, cîteva zile înaintea morţii sale : „Noi am confirmat Majestăţii Voastre, în mai multe rînduri, atitudinea guvernului american cu privire la problema palestiniană, atitudine care constă în a nu lua nici o măsură privind statutul fundamental al acestei ţări înainte de a consulta în mod amplu pe arabi şi pe evrei. Majestatea Voastră, îşi aminteşte, fără îndoială, că, în momentul ultimei noastre întîlniri, v-am afirmat că în calitatea noastră de şef al Executivului american nu vom lua nici o măsură ostilă poporului arab. Sîntem bucuroşi să repetăm pe această cale Majestăţii Voastre că nu am luat nici o măsură privind problema palestiniană şi dorim a vă face cunoscut că politica guvernului nostru n-a fost schimbată în acest domeniu". Poziţia adoptată de Roosevelt se va dovedi astfel diferită de aceea a succesorului său la Casa Albă, Harry Truman, care, subliniind că „arabii n-au ca evreii şase milioane de alegători să-mi ofere", va adopta o cu totul altă atitudine.

Trecînd peste spinoasa problemă a viitorului Palestinei, preşedintele Roosevelt a abordat în continuare, în cadrul întrevederii sale de pe crucişătorul „Quincy", subiectele ce-l interesau de fapt în mod prioritar : stabilirea unor baze aeriene şi navale în regiunea Hassa şi colaborarea privind prospectarea şi exploatarea zăcămintelor petroliere ale Arabiei Saudite. El i-a expus suveranului arab dezideratele marelui stat major american care dorea să dispună nestingherit de regiunea de coastă Hassa şi de porturile sale, nu numai pentru a adăposti convoaiele flotei militare şi a le aproviziona cu carburanţi, dar şi în vederea construirii unei puternice baze aeriene, ce urma să servească drept placă turnantă între teatrele de operaţiuni din Europa şi Asia.

Regele acceptă cererile președintelui american, punînd însă unele condiții : Arabia Saudită nu va fi supusă, în nici un caz, unei ocupații militare așa cum era cazul Egiptului, Libanului, Siriei, Irakului și Iranului. Nici o parcelă a teritoriului național nu putea fi înstrăinată, terenurile primite spre folosință de armata americană fiind închiriate pe o perioadă ce nu va depăși cinci ani. La încheierea acestui termen, terenurile respective urmau să fie înapoiate administrației saudite, împreună cu toate instalațiile construite acolo. Regele cerea ca o parte a materialului militar ușor depozitat în portul iranian Khorramshahr să fie atribuit, cu prioritate, guvernului saudit, pentru a-i permite să amelioreze dotarea forțelor sale armate. În schimb, Arabia Saudită se obliga să nu-i atace pe aliați și să se opună prin forță oricărei agresiuni din partea puterilor Axei. Era desigur vorba de o precizare fără valoare practică, dată fiind situația existentă în acel moment pe fronturile celui de-al doilea război mondial, care se apropia cu pași repezi de încheierea sa printr-o victorie totală a aliaților. Statele Unite se angajau, în virtutea celor „patru libertăți" înscrise în Carta Atlanticului, să susțină toate inițiativele statului saudit în favoarea emancipării populațiilor arabe plasate sub tutelă străină. Prin prima dintre clauzele înțelegerii, regele saudit urmărea să garanteze independența țării sale ; prin intermediul ultimei clauze, el apărea în postura de campion al independenței arabe.

„În ceea ce privește primul punct — a ținut să-i precizeze Roosevelt — vă asigur că nu voi ratifica niciodată vreun gest american ostil poporului arab. Cît despre al patrulea punct, el vine așa de mult în întîmpinarea propriei mele politici încît nici nu mai este cazul să-l discutăm. Era colonialismului este închisă. Timpul imperiilor politice a trecut. Unul din cîștigurile incontestabile ale acestui război va fi tocmai faptul că le-a dat lovitura de grație".

Anticolonialismul mărturisit de Roosevelt se înscria pe linia tradiției politice a Americii de la începuturile istoriei sale. În fapt, însăși independența americană se născuse din lupta dusă împotriva colonialismului englez. Această linie persistase și mai tîrziu, dacă nu prin acțiune concretă cel puțin în mod declarativ. Președintele Woodrow Wilson din timpul primului război mondial în

celebrele sale 14 puncte proclama o nouă doctrină pentru pacea lumii, promiţînd libertate tuturor popoarelor asuprite. Dar ce valoare a avut doctrina atît de generoasă anunţată de el s-a putut vedea limpede la puţin timp după încetarea ostilităţilor, cînd din promisiunile de independenţă făcute arabilor, africanilor, asiaticilor, aflaţi sub dominaţie colonială, n-au rămas decît vorbe goale. Pus în faţa unei opţiuni, Wilson s-a grăbit să menajeze interesele aliaţilor din cursul războiului, amînînd *sine die* sprijinirea naţiunilor oprimate. În anii care au urmat, anticolonialismul Statelor Unite ale Americii s-a manifestat doar atunci cînd interesele lor au cerut-o. În unele cazuri au şi acţionat în acest sens, contribuind la demolarea unor vechi imperii coloniale. Şi, împletind frumosul cu utilul, ele s-au străduit să umple cît mai repede golurile rămase. Nu însă prin înlocuirea vechii stăpîniri colonialiste clasice bazată pe administrare exercitată direct, sistem pe care îl condamnaseră întotdeauna cu vehemenţă, cu o administraţie americană. Calul troian al politicii S.U.A., folosit pe scară largă pentru a pătrunde în locurile de unde alţii erau siliţi să plece, l-au constituit de obicei dolarii prin intermediul cărora americanii s-au infiltrat, făcînd cuib, în multe părţi ale aşa-numitei „lumea a treia". Cu ajutorul dolarilor au fost cumpăraţi oameni politici, conducători militari, guverne întregi, chiar şefi de state. Iar în unele cazuri, la nevoie, acest cal troian a fost susţinut şi de tunurile flotei de război, de aparatele supersonice de pe portavioane, de puşcaşii trupelor de marină.

În finalul convorbirilor de pe crucişătorul „Quincy" s-a ajuns în mod inevitabil şi la problema petrolului saudit. Gîndindu-se la timpurile de după război, Roosevelt i-a cerut lui Abdel Aziz să acorde Statelor Unite monopolul exploatării tuturor zăcămintelor petroliere aflate în Arabia Saudită. Şi astfel, dintr-o simplă trăsătură de condei, perimetrul concesionat americanilor se va dubla ajungînd la un milion şi jumătate de kilometri pătraţi. Cei doi şefi de stat s-au înţeles ca societăţile americane concesionare să fie doar chiriaşe ale acestor terenuri, pe o durată de 60 de ani, adică pînă în anul 2005. S-a ajuns, cu acest prilej, şi la o înţelegere privind sporirea beneficiilor încasate de rege de pe urma concesionării, taxa pentru fiecare baril de petrol exportat urcînd de la 18 la

21 de cenţi. Barilul de petrol se vindea pe atunci la un dolar şi ceva şi nu la preţurile fabuloase la care avea să ajungă trei deceni mai tîrziu. S-a discutat de asemenea, şi despre construcţia giganticei reţele de conducte de mare capacitate, proiectată iniţial să aibă o lungime de 1 750 kilometri — „Trans-Arabian Pipe-line" (TAP) — destinată să lege cîmpurile petroliere din Hassa de ţărmul Mediteranei răsăritene, străbătînd un traseu dificil, prin întinse zone de deşert.

Cei doi şefi de stat s-au despărţit extrem de încîntaţi unul de altul şi de rezultatele întrevederii lor. Pentru a marca întreaga sa satisfacţie de felul cum decursese întîlnirea, Roosevelt i-a oferit ca amintire regelui arab — ce suferea de o rană veche la picior, căpătată în cursul unei bătălii din tinereţe şi care îl făcea să se deplaseze anevoios — propriul său fotoliu pe rotile. Roosevelt şi Abdel Aziz aveau toate motivele să se bucure de întîlnirea lor. Regele arab înţelegea că, în curînd, spre vistieria sa va curge un nou torent de dolari, iar preşedintele american nu putea decît să se felicite pentru afacerea încheiată ce aducea Statelor Unite pe tavă, poziţii strategice şi economice trainice atît în Peninsula Arabică cît şi în întregul Orient Mijlociu.

Păgubit din toată această întîmplare ieşise, după cum şi era de presupus, în primul rînd leul britanic, a cărui veche politică colonialistă începea să-şi anunţe falimentul inevitabil. Sfera sa de influenţă se îngusta, prefigurînd viitoarea-i dispariţie din zona politico-geografică de la Est de Suez. Deocamdată, deţinînd încă poziţii puternice, militare şi economice, Albionul nu era deloc dispus să se dea învins. Ieşirea sa definitivă din regiune se va consuma abia peste un sfert de veac de la faimoasa întîlnire de pe crucişătorul „Quincy" dintre preşedintele Roosevelt şi regele Arabiei Saudite. Un sfert de veac ce se va dovedi extrem de frămîntat şi în care pe scena acestei regiuni vor urca noi protagonişti şi, în primul rînd, extrem de insistent, Statele Unite ale Americii.

Interesele strategice globale şi cele petroliere, care şi-au dat mîna la mijlocul secolului XX, vor continua să persiste şi să influenţeze evenimentele viitoare — comploturi, atentate, lovituri de stat —, inclusiv conflictele armate care au zdruncinat întregul Orient Mijlociu, în perioada care a urmat.

De ce a fost ucis mareşalul Zaim?

Înţelegerile stabilite între preşedintele Roosevelt şi regele Abdel Aziz Ibn Saud la bordul crucişătorului „Quincy" intrară imediat în vigoare. Încă din martie 1945, serviciile specializate din *United States Air Force* au trecut la efectuarea unor ample lucrări în provincia Hassa. Statul major american se oprise asupra triunghiului Dahran-Al Khobar-Al Aghesie, din apropierea ţărmului Golfului, pentru a-şi amplasa una din cele mai mari baze aeriene construite în străinătate.

Capitularea Japoniei, şase luni mai tîrziu, n-a întrerupt lucrările de amenajare a acestei baze aeriene militare deşi aceasta, după încheierea războiului mondial, nu îşi mai justifica cu nimic necesitatea. Lucrările vor fi terminate abia în 1946, aerodromul acestei baze fiind, la acea oră, unul dintre cele mai bine echipate din lume. El dispunea de două piste betonate, măsurînd 1 800 şi respectiv 2 100 de metri, un turn ultramodern de comandă, hangare, ateliere de reparaţii etc. Ar mai fi de completat că, în imediata sa vecinătate, pe una din insulele arhipelagului Bahrein, americanii amenajaseră, în paralel, o puternică bază navală. Conform acordului încheiat la întîlnirea de pe „Quincy", baza aeriană americană din Hassa trebuia să-şi înceteze activitatea în anul 1950 dar la expirarea termenului prezenţa militară a S.U.A. în această provincie a fost prelungită, printr-o nouă înţelegere, pe încă cinci ani.

Concomitent cu începerea lucrărilor de amenajare a bazei aeriene, în aceeaşi lună martie a anului 1945, prospectorii americani din domeniul petrolului îşi extindeau activitatea efectuînd sondaje pe ansamblul teritoriului de un milion şi jumătate de kilometri pătraţi, cît măsura acum concesiunea acordată companiei „Arabian American Oil" (ARAMCO). Prospecţiunile lor indicau că straturile de petrol aflate sub nisipurile deşertului totalizau circa două miliarde de tone. Estimările privind rezervele identificate vor creşte în următoarele patru decenii la peste nouă miliarde tone. Arabia Saudită se dovedea a fi de departe ţara cu cele mai bogate zăcăminte petroliere din lume. Ele erau apreciate, atunci, ca însumînd 42 la sută din petrolul cunoscut de pe întregul glob.

Cînd aceste cifre au fost publicate în *Wall Street,*

cercurile petroliere americane fură cuprinse de ameţeală. Graţie perspicacităţi preşedintelui Roosevelt, Statele Unite îşi asiguraseră monopolul exploatării imenselor bogăţii pînă în anul 2005. Într-adevăr, „Standard Oil" din California făcuse o afacere mai mult decît extraordinară cînd pentru 50 000 de dolari cumpărase concesiunea iniţială din provincia Hassa.

Nu toţi magnaţii americani ai petrolului se arătară însă la fel de încîntaţi ca proprietarii companiei ARAMCO. Unii dintre ei se temeau că resursele gigantice descoperite în Arabia ar putea să le prejudicieze, prin concurenţă, profiturile. Şi atunci se grăbiră să-şi ceară şi ei un loc la împărţirea prăzii. Cînd tensiunea începuse să atingă cote mai ridicate, Departamentul de Stat interveni pentru a împăca lucrurile. De altfel, şi conducătorii companiei ARAMCO înţelegeau că nu vor putea exploata singuri zăcăminte atît de fabuloase, pentru care erau necesare investiţii uriaşe.

La 11 decembrie 1946, o telegramă din New York făcea cunoscut faptul că cele două societăţi fondatoare ale ARAMCO — „Standard Oil" din California şi „Texas Oil" — oferiseră companiilor „Standard Oil" din New Jersey şi „Socony Vacuum" din New York o participare de 40 la sută. Două săptămîni mai tîrziu, acordul era parafat. Criza internă a familiei petroliere americane cunoştea astfel un deznodămînt fericit.

Englezii se arătau, desigur, a fi cei mai alarmaţi. Zdruncinarea monopolului lor petrolier de imixtiunea americanilor căpătase o amploare dezastruoasă, riscînd să conducă la pierderi ireparabile. Ce vor deveni „Anglo-Iranian" şi „Iraq Petroleum" în faţa valurilor de petrol pe care ARAMCO nu va întîrzia să le verse pe piaţă? Toate elementele unui conflict economic ascuţit erau întrunite şi, după cum scria un economist specializat în problemele petroliere din acele timpuri, „o încăierare îndîrjită se profila în perspectivă, rechinii neîncetînd să se devoreze între ei".

În aceeaşi zi de 26 decembrie 1946, în care problema petrolului Arabiei se rezolvase printr-un acord între marii parteneri americani, o altă ştire făcu senzaţie la New York şi Londra: „Standard Oil" din New Jersey şi „Socony Vacuum", cumpăraseră de la Amiralitatea britanică, pentru o perioadă de 20 de ani, 40 la sută din petrolul extras de „Anglo-Iranian". Cum aceste două

societăţi americane deţineau 23,5 la sută din acţiunile societăţii „Iraq Petroleum", activitatea lor se întindea acum aproape în întregul Orient Mijlociu. Trei alte acorduri vor fi încheiate în continuare : în istmul Suez şi în Peninsula Sinai, „Anglo-Egyptian Oil Fields" îşi împărţea exploatarea zăcămintelor din zona respectivă cu „Socony Vacuum" ; în Kuweit, „Gulf Oil" şi „Anglo-Iranian" se asociau pentru a forma „Koweit Oil Company" ; o combinaţie similară era pusă pe picioare şi în emiratul Qatar.

În schimbul acestor concesii, se va ajunge la o înţelegere privind sferele de influenţă ale Marii Britanii şi Statelor Unite în zona marelui Golf al petrolului : englezilor le rămîneau Iranul şi Irakul, iar americanilor întreaga Arabie. Anglia primise o lecţie dură. Acolo de unde nu fusese înlăturată de noul rival american, era silită să facă cîştigul pe din două pentru a putea supravieţui pe frontul „aurului negru".

Churchill, care pierduse alegerile parlamentare cu un an în urmă, tuna în Camera Comunelor împotriva „incalificabilei politici de abandon", dar adversării săi laburişti, aflaţi la guvernare, îi replicară că o mare parte din responsabilitate în această afacere îi revine lui însuşi şi, în plus, starea finanţelor britanice, greu împovărate de pe urma datoriilor de război, n-ar fi permis în nici un caz o altă soluţie.

Politica Londrei în zona Golfului primise lovituri serioase din partea noilor veniţi pe scena petrolieră a Orientului, dar englezii erau încă departe de a se considera învinşi şi pregătiră la rîndul lor revanşa, căutînd să pună pe toate căile beţe în roate „aliaţilor" americani.

Situaţia cea mai favorabilă le-a fost oferită de problema transportului petrolului extras de americani în Arabia. Pentru a ajunge la Mediterană şi de aici pe pieţele europene, petrolul din Hassa sau din Bahrein trebuia să ocolească întreaga Peninsulă Arabică. Traseul cobora, mai întîi, din Golf în Oceanul Indian, parcurgea apoi Marea Roşie în întreaga ei lungime, de la strîmtoarea Bab El Mandeb în Golful Suez, pentru a trece, în fine, prin Canal spre Mediterană. Distanţa totală însuma nu mai puţin de 4 700 de kilometri şi, în condiţiile acestui ocol considerabil, ARAMCO mai era lipsită, pe atunci, şi de mijloacele de transport necesare.

În timpul războiului, S.U.A. construiseră îndeosebi

nave de luptă și vase destinate transportului de echipament pentru aprovizionarea frontului. Flota lor de petroliere nu crescuse prea mult în această perioadă și în primii ani de după război abia făcea față cerințelor liniilor interne. În contrast cu această situație, Amiralitatea britanică pusese în circulație, în vederea transporturilor civile, noile petroliere construite pentru necesități militare în timpul războiului și cu care, acum, nu mai avea ce să facă. Așa că, pentru a transporta petrolul din Hassa, vrînd-nevrînd ARAMCO va fi nevoită să se adreseze companiilor de navigație britanice. Desigur, americanii au luat măsuri pentru remedierea acestei situații defavorabile trecînd imediat la construcția navelor necesare. Dar era nevoie de timp pînă la intrarea lor în serviciu. În plus, englezii, exercitîndu-și controlul asupra Canalului Suez, percepeau o taxă de 15—20 cenți pentru fiecare baril de petrol tranzitat prin respectiva cale de comunicație. În 1948, petrolierele reprezentau 58 la sută din totalul navelor ce treceau prin Canalul Suez. În astfel de condiții, Marea Britanie reușea să dicteze prețul petrolului arab, prin ridicarea sau scăderea taxelor de tranzit, și prin limitarea, în anumite momente, a trecerii prin Canal.

Pentru a surmonta piedicile ivite în cale, americanii luară contramăsuri. În afara hotărîrii de a începe construcția neîntîrziată a unui număr de 20 de super-petroliere, ei deciseră să instaleze, cît mai repede posibil, *pipe-line*-ul menit să traverseze în diagonală Peninsula Arabică, de la exploatările petroliere din zona Golfului la țărmul Mediteranei răsăritene. Despre această importantă lucrare discutaseră, de altfel, ajungînd la concluzii comune de acțiune, și Roosevelt cu Abdel Aziz Ibn Saud, în cursul întîlnirii lor de la bordul crucișătorului „Quincy". Proiectul, aflat în studiu încă din 1943, urma să fie pus acum în lucru cu maximă urgență.

Traseul acestei eficiente căi de transport a petrolului trecea, în cea mai mare parte, prin teritoriul Arabiei Saudite dar mai avea de parcurs, dincolo de hotare, încă o bucată de drum. Cum alegerea locului de amplasare a terminalului se oprise asupra zonei portului libanez Saida (anticul Sidon), *pipe-line*-ul urma să traverseze Sudul Siriei înainte de a ajunge pe teritoriul Libanului. Și, în acest caz, se cerea autorizarea expresă din partea guvernului de la Damasc. Cum prin Siria mai treceau,

în acel timp, încă două *pipe-line*-uri aparţinînd companiei „Iraq Petroleum", care legau cîmpurile petroliere de la Haditha cu Tripoli, în Nordul Libanului, şi cu Haifa în Palestina, care va fi întreruptă în 1948, se considera că ARAMCO nu va avea de întîmpinat greutăţi din partea autorităţilor acestei ţări. Dar, după cum se va vedea foarte curînd, socoteala de acasă nu se potrivea deloc cu aceea de la... Damasc şi mai cu seamă de la Londra !

Guvernul sirian, prezidat de Djemil Mardan, amîna mereu încheierea unui acord, găsind cele mai diverse pretexte pentru a-şi justifica tergiversarea. Convorbirile trenară cîţiva ani : *pipe-line*-ul prevăzut să fie terminat în 1946 nu era încă gata nici la începutul lui 1949. Desigur nu constituie un secret faptul că în spatele acestei tergiversări se aflau englezii, manevrînd cu şiretenie din umbră.

După ce reuşise să-i scoată pe francezi din Siria şi Liban, la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, englezii vor aduce unele ajustări politicii lor în Orientul Mijlociu. Ţinînd să-şi extindă influenţa asupra întregii regiuni, ei înţelegeau că vechea politică, bazată pe forţă şi intimidare, nu mai corespundea noilor date ale problematicii din zonă şi tendinţelor net anticolonialiste ce se profilau pe plan mondial. Prin urmare, trecerea la alte metode apărea ca fiind cu totul necesară.

Repunînd pe tapet vechiul plan din 1919 al colonelului Lawrence, care avea în vedere crearea unei confederaţii arabe, sub sceptrul familiei haşemite, dirijată se înţelege de englezi, Londra sugera acum crearea unei uniuni statale între Siria, Irak, Iordania şi eventual Liban, purtînd numele atrăgător de „semiluna fertilă". În fruntea ei urma să fie intronată fie casa domnitoare haşemită de la Bagdad, fie aceea de la Amman. Opiniile politicienilor din Siria erau împărţite între două tendinţe : partizanii uniunii statale şi adversarii ei. Dar influenţa britanică devenea tot mai puternică la Damasc, fapt reflectat, de altfel, şi în tergiversarea încheierii unui acord cu ARAMCO, privitor la trecerea *pipe-line*-ului transarabic prin teritoriul sirian.

Socotelile Londrei se vor încurca însă atunci cînd pe scena politică a Siriei îşi va face apariţia un personaj care va adopta o poziţie cu totul contrară politicii britanice în Orientul Mijlociu, mai cu seamă faţă de proiectul „semilunii fertile". Noul venit, Husni Zaim, era un vechi ofiţer

de profesie. Născut la Alep, în 1897, dintr-o familie kurdă, colonelul Zaim servise în cursul primului război mondial ca ofiţer în armata otomană, sub comanda directă a generalului Mustafa Kemal, viitorul conducător al Turciei republicane, căruia îi va păstra întreaga viaţă o admiraţie nedisimulată. În continuare, cariera militară a lui Zaim se va desfăşura în cadrul forţelor armate franceze din Orient. În 1919, fusese primul ofiţer sirian care primise comanda unei unităţi franceze. Două decenii mai tîrziu, în timpul „mini-războiului" din 1941 dintre britanici, aliaţi cu forţele Franţei libere, împotriva trupelor franceze din Siria şi Liban rămase credincioase regimului de la Vichy, generalul Dentz, înaltul comisar din Levant, îi încredinţă comanda unei brigăzi însărcinată să apere Damascul în faţa forţelor aliate ce înaintau spre capitala siriană.

După armistiţiul de la Saint-Jean d'Acre, colonelul Zaim a fost internat de englezi fiind acuzat de a nutri sentimente filo-germane. Eliberat în 1943, el avea să fie numit mai întîi inspector general al poliţiei şi apoi comandant şef al tinerei armate siriene după dobîndirea independenţei ţării.

La începutul anului 1949, Zaim ţinea în mîinile sale poliţia şi armata. Împreună cu încă trei ofiţeri superiori care îi erau foarte buni prieteni — Sami Hennaoui, Adib Chichakly şi Banij Kallas — el puse la cale răsturnarea guvernului şi alungarea preşedintelui republicii, cunoscutul om politic sirian Choukry Kouatly. Este de menţionat în acest context că Zaim era unul din inamicii cei mai înverşunaţi ai proiectului „semilunii fertile", vechile sale sentimente anti-britanice concurînd, în mare măsură, la această atitudine.

Lovitura de stat, condusă de colonelul Husni Zaim s-a desfăşurat la 30 martie 1949, fără vărsare de sînge, preşedintele republicii, şeful guvernului şi miniştrii săi fiind demişi în linişte. La 28 mai, punîndu-şi candidatura unică la preşedinţia republicii, Zaim a fost ales cu o majoritate covîrşitoare de voturi. În timp ce 101 lovituri de tun anunţau rezultatul victorios al plebiscitului, Zaim lua şi titlul de mareşal, însărcinînd cu formarea noului guvern pe ministrul plenipotenţiar al Siriei la Cairo, Mohzen Barazi, şi el de origine kurdă.

Instalat la putere pentru o perioadă de şapte ani, mareşalul Zaim trecu la reorientarea politicii siriene, atît

pe plan intern cît şi extern. Programul noului şef de stat sirian era asemănător, în linii mari, programului reformator pus în aplicare de Mustafa Kemal în Turcia republicană. Zaim avea în vedere efectuarea unei reforme agrare şi a unor vaste lucrări de irigaţii ; reorganizarea armatei şi epurarea elementelor corupte din administraţia de stat ; laicizarea vieţii publice ; acordarea dreptului de vot femeilor ; dezvoltarea învăţămîntului etc. Pe plan extern, mareşalul Zaim se reîndreptă spre Franţa pentru a-şi echilibra finanţele şi stabili legături destul de strînse cu Arabia Saudită, care-i deschise imediat un credit de şase milioane dolari, rambursabil în zece ani. Cîteva zile mai tîrziu, Zaim îşi punea semnătura pe acordul ce autoriza trecerea *pipe-line*-lui transarabic pe teritoriul Siriei. „Petro-dolarul" cîştiga astfel o primă manşă în conflictul cu „petro-sterlingul".

Guvernul britanic nu-şi ascunse neliniştea. „Tot ceea ce Marea Britanie numără ca experţi în domeniul Orientului Mijlociu — scria cotidianul parizian «Le Monde», la 24 iulie 1949 — este reunit de două zile la *Foreign Office*. Se încearcă să se reclarifice, după faliment, politica orientală a Londrei". Experţii au apreciat în unanimitate că se crease o situaţie gravă. Politica lui Zaim anihila cordonul micilor state vasale pe care Anglia se înverşuna să-l construiască în Orient pentru a-şi asigura continuitatea comunicaţiilor dintre Cairo şi Bagdad şi pentru a împiedica Arabia Saudită „să irumpă în bazinul mediteranean". Dacă Siria se punea de acord cu Arabia Saudită, aceasta ar fi putut însemna sfîrşitul puterii britanice în Orientul Mijlociu. Petrolul arabo-american scurgîndu-se liber în Mediterană ameninţa direct companiile „Iraq Petroleum" şi „Anglo-Iranian" dominate de englezi ; dispunînd de echipamente mai învechite, ele nu ar fi fost în măsură să ţină pasul cu concurenţa ARAMCO. De comun acord, experţii de la *Foreign Office* estimară că Anglia nu ar trebui să permită derularea mai departe a pericolului născut din schimbarea de regim de la Damasc.

20 de zile mai tîrziu, la 14 august 1949, după un scenariu dramatic, ca într-un film de groază, în viaţa politică a Siriei se produse un eveniment neaşteptat. În plină noapte, în faţa peronului reşedinţei prezidenţiale de la Damasc se opriră trei autoblindate din care au coborît mai mulţi ofiţeri ai armatei siriene. Cu revolverele în

mîini, după ce au schimbat cîteva focuri cu garda prezidențială, ei năvăliră în dormitorul mareșalului Zaim ciuruindu-l de gloanțe. Șeful ucigașilor era colonelul Hennaoui, care trecea drept cel mai bun amic al președintelui. Corpul lui Zaim fu transportat într-o cazarmă din cartierul Mezze, unde va fi adus și cadavrul primului ministru Barazi, asasinat și el cu puțin timp înainte de un alt grup de ofițeri complotiști. Apoi, soldații și ofițerii prezenți trecură, rînd pe rînd, prin fața celor două corpuri neînsuflețite, aruncate direct pe pămînt, descărcîndu-și armele în ele.

O oră mai tîrziu, colonelul Sami Hennaoui anunță la radio că a luat puterea în mîinile sale „scăpînd țara de un tiran". Parlamentul, convocat peste noapte, îi va adresa o moțiune de felicitări, refuzînd totodată să mai ratifice acordul încheiat de Zaim cu ARAMCO privitor la trecerea *pipe-line*-ului transarabic pe teritoriul Siriei. „Petro-sterlingul" își luase, după cum se vede, revanșa, cîștigînd manșa a doua în partida cu „petro-dolarul" !

Desigur, ar fi greu de precizat dacă, într-adevăr, uciderea mareșalului Zaim a fost pusă la cale de servicii secrete străine sau a constituit un simplu episod al răfuielilor dintre grupuri militare autohtone rivale. Literatura istorică privind evenimentele petrecute în Orientul Mijlociu la jumătatea secolului XX avansează diverse presupuneri pro și contra. Dar acestea nu se bazează, nici una, pe documente concrete. Indiferent însă cum s-au petrecut lucrurile în realitate, dispariția mareșalului Zaim de pe scena politică siriană nu putea decît să producă satisfacție la Londra, proiectul „semilunii fertile" fiind imediat relansat.

Colonelul Sami Hannaoui, promovat rapid la gradul de general, n-a rămas nici el prea mult la putere. La 19 decembrie 1949, în zori, edificiile publice din Damasc și aeroportul internațional au fost ocupate de armată. După un scurt schimb de focuri, generalul Hennaoui, primul ministru Hachem Atassi și alți membri ai guvernului erau arestați de un grup de ofițeri în frunte cu șeful marelui stat major, colonelul Adib Chichakly, prieten intim al fostului președinte Husni Zaim și rudă cu fostul prim ministru Mohzen Barazi, asasinați cu cinci luni în urmă.

La ora șase dimineața, postul de radio Damasc anunța că armata siriană, fidelă Constituției republicane, aflînd

de intenția generalului Hennaoui și a cumnatului său Hassad Talas, ministru de finanțe, de a realiza uniunea cu o țară vecină — era vorba de Irakul monarhist și de proiectul „semilunii fertile" — a hotărît să preia puterea și să împiedice punerea în aplicare a planului amintit. Generalul Hennaoui pus în libertate provizorie și refugiat la Beirut, va fi împușcat mortal, la 30 octombrie 1950, pe o stradă din centrul capitalei libaneze, de un văr al fostului prim ministru Barazi, în spiritul celei mai autentice tradiții a vendetei din Orient.

Noul regim de la Damasc, condus de colonelul Chichakly, adversar al „semilunii fertile", proiect, după cum avea să se vadă, îngropat definitiv odată cu dispariția generalului Hennaoui, va ratifica, în sfîrșit, acordul ce permitea trecerea prin Siria a *pipe-line*-ului transarabic. Colonelul Chichakly, promovat și el la gradul de general, va rămîne la putere pînă în 1954, cînd în urma rebeliunii unor unități militare și a manifestațiilor de stradă potrivnice de la Damasc și Alep își va da demisia din funcția de președinte al republicii, pentru a evita declanșarea unui război civil, luînd, la rîndul său, drumul exilului.

La 13 noiembrie 1950, regele Abdel Aziz Ibn Saud întorcea volantul contorului care deschidea vana proaspăt terminatei „Transarabian Pipe-Line" pentru a lăsa să curgă spre Mediterană șuvoiul de „aur negru" extras de sub nisipurile provinciei Hassa. În forma sa finală, *pipe-line*-ul, care costase 280 milioane de dolari, avea o lungime totală de 1 783 kilometri. Prin terminalul său instalat la Zahrani, cîțiva kilometri mai la sud de portul libanez Saida, ajungeau zilnic, la țărmul Mediteranei răsăritene, 350 000 barili de petrol. „Petro-dolarul" cîștigase detașat a treia manșă a competiției cu „petro-sterlingul" privind transportul „aurului negru" arab.

Înfrîngerea nu ținea însă numai de domeniul petrolier. Consecințele politice se dovedeau mult mai grave, consemnînd începutul vizibil al declinului influenței britanice în Orientul Mijlociu, locul său fiind ocupat tot mai pregnant de Statele Unite. De altfel, încă de la 12 martie 1947 președintele Truman informase Congresul că „America a decis să preia în contul său obligațiile Angliei în Mediterana răsăriteană și Orientul Mijlociu", orientare politică ce se va accentua cu trecerea anilor.

Covorul persan

Doctorul Muhammad Hidayat Mossadegh era un vechi politician, provenit dintr-o familie de latifundiari, cu studii superioare făcute la Paris şi la Neuchâtel în Elveţia. A fost, rînd pe rînd, imediat după primul război mondial, ministru de justiţie, de finanţe şi afaceri externe în guvernul iranian, deputat în *Madjilis* şi apoi, o bună bucată de timp, pensionar prin închisorile lui Reza Şah, întemeietorul dinastiei Pahlavi, cu care intrase, pe parcurs, în conflict. În primăvara anului 1951, cînd valul nemulţumirii populare, stîrnit de ştirbirea neîncetată a independenţei ţării de către englezi, îl purtase, în triumf, la putere, înfrîngînd împotrivirea camarilei monarhice aservită intereselor străine, doctorul Mossadegh împlinea vîrsta de 70 de ani.

Mic de statură, cu faţa măslinie, osoasă, îmbrăcat întotdeauna în haine simple, arborînd la butonieră o insignă reprezentînd harta Iranului peste care se profila imaginea unei sonde petroliere, „bătrînul Mossa", cum i se spunea cu simpatie în popor, electriza masele, sensibilizîndu-le pînă la lacrimi ori de cîte ori apărea în faţa lor chemîndu-le, cu glas tremurător, să-şi apere independenţa şi principala bogăţie a ţării — petrolul, ce se scurgea, de peste patru decenii, în rezervoarele atotputernicei „Anglo-Iranian Oil Company", ajungînd sub formă de lire sterline în băncile din *City*-ul londonez, în vreme ce marea majoritate a iranienilor se zbătea în cea mai cruntă mizerie, victimă a înapoierii sociale şi economice, a lipsei de asistenţă sanitară şi a persistenţei analfabetismului pe scară largă — într-un cuvînt a subdezvoltării generale cu toate atributele sale nefaste. Muhammad Hidayat Mossadegh, care îşi închinase ultima parte a vieţii luptei pentru redobîndirea de către Iran a marii sale avuţii naţionale, va deveni eroul naţiunii atunci cînd, a doua zi după desemnarea sa în fruntea guvernului, va reuşi să determine parlamentul să voteze în unanimitate naţionalizarea petrolului, punînd capăt domniei jefuitoare a companiei „Anglo-Iranian Oil".

Decizia aceasta curajoasă, reflectînd voinţa întregului popor iranian, va antrena, însă, un acerb război al nervilor timp de doi ani între Londra şi Teheran, marcat de ameninţări cu intervenţia militară, blocada economică,

presiuni de tot felul şi perfide comploturi ale serviciilor secrete. Confruntarea avea să dea cîştig de cauză, pînă la urmă, unei a treia părţi, interferată subtil în conflict — Statele Unite ale Americii şi societăţile sale petroliere.

Prima pagină a istoriei petrolului iranian se scrisese în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai exact în 1872, anul în care baronul englez Julius de Reuter obţinea, din partea şahului Nasir al-Din, pentru suma de 40 000 de lire sterline, dreptul de a exploata toate resursele minerale ce le va descoperi pe teritoriul stăpînit de acesta, cu excepţia aurului, argintului şi pietrelor preţioase.

Pe atunci, întinsa ţară dintre Marea Caspică şi marele Golf se afla la cheremul puterilor străine, în ciuda faptului că reuşise să-şi păstreze independenţa — este adevărat formală — după ce fusese supusă, în perioadele anterioare, diverselor invazii şi ingerinţe străine. Începînd din 1787, Persia, cum se numea această ţară — denumirea oficială de Iran îi va fi dată mult mai tîrziu, în anul 1935 — era cîrmuită de dinastia Qadjarilor, înfiinţată de un eunuc originar din regiunea Mazanderan, de pe ţărmul sudic al Mării Caspice, pripăşit de copil la curtea familiei domnitoare a Zendilor din Şiraz şi care, prin intrigi abil conduse, reuşise să ocupe o situaţie privilegiată pe lîngă suveranul din acea vreme, Kharim Khan. La moartea acestuia, sprijinit de tribul său, al Qadjarilor, uitînd generozitatea de care se bucurase din partea fostului său stăpîn, puse mîna pe putere fără nici un scrupul, ucigînd în mod barbar pe urmaşii şi pe toate rudele lui Kharim. Proclamîndu-se şah şi refăcînd unitatea vechiului imperiu persan, pe baza militarismului tribal, Agha Muhammad, cum îl chema pe eunucul ajuns împărat, îşi va alege, drept reşedinţă de tron, un orăşel numit Teheran, de la picioarele munţilor Elburz, ce număra pe atunci 15 000 de suflete şi care va atinge, două secole mai tîrziu, o populaţie de peste patru milioane de locuitori. Agha Muhammad, urît de toţi pentru perfidia şi cruzimea sa, şi-a încheiat viaţa ucis de înşişi servitorii săi de la palat.

Pe „tronul păunului", din aur masiv, bătut cu pietre preţioase — ce provenea dintr-o expediţie militară la Delhi întreprinsă pe la mijlocul secolului al XVIII-lea — s-a urcat în 1797 un nepot al fostului eunuc, Fath Ali Khan. Acesta va purta două războaie cu Rusia ţaristă, încheiate dezastruos pentru Persia, prin tratatele de la

Gulestan (1813) şi Turkmantchai (1828) care oficializau dependenţa ţării faţă de străinătate. Muhammad Şah (1834—1848), urmaşul la tron, a încercat să apere ţara împotriva presiunilor tot mai insolente ale puterilor europene dar pînă la urmă a fost nevoit să le cedeze faimoasele drepturi ale capitulaţilor. Următorul şah, Nasir al-Din, a iniţiat, cu mijloace modeste, un proces de modernizare a ţării, căutînd să păstreze, cît de cît, independenţa în faţa presiunilor la care era supus atît din partea Rusiei ţariste cît şi din partea Angliei, instalată temeinic de la mijlocul secolului al XIX-lea în zona Golfului, unde începînd din 1841 îşi trimisese, în portul persan Buchir, un „rezident politic".

Dar lipsa de bani va face din Persia Qadjarilor o pradă uşoară pentru puterile europene. Împrumuturile neputînd fi rambursate la timp, şahul va acorda concesiuni, una după alta, europenilor : liniile telegrafice, cherhanalele de sturioni de la Marea Caspică, liniile ferate, minele de la Nichapur, şoseaua modernizată dintre Recht şi Teheran. În acest context, favorabil penetraţiei din afară, şi-a încercat norocul în subsolul persan şi baronul englez Julius de Reuter. Drepturile sale, cumpărate anterior, sînt repuse în discuţie în 1889, cînd concesiunea îi este reînnoită, pentru o perioadă de 66 de ani, stipulîndu-se de data aceasta că ea se referea la explorarea şi exploatarea petrolului în schimbul unui vărsămînt de 16 la sută din beneficii către guvernul persan. Reuter forează în mai multe locuri dar nu reuşeşte să dea de filonul miraculos al „aurului negru". Se consolează înfiinţînd la Londra agenţia de presă ce îi va purta numele şi care este şi astăzi una din principalele instituţii internaţionale de acest gen. Dar gîndul la petrolul persan îl va urmări întreaga viaţă. La moartea sa, pe lespedea mormîntului i-a fost gravată o torţă sub care se afla inscripţia latină : „Ex oriente lux" (Lumina vine de la răsărit).

Concesiunea lui Reuter a fost preluată de generalul persan Kitabchi, directorul vămilor, care reuşeşte să extragă mici cantităţi de petrol în jurul localităţilor Buchir şi Shuster, dar redevenţele şi bacşişurile date în dreapta şi stînga se ridicau la sume ce întreceau mult valoarea modestei extracţii.

În 1892, arheologul francez Jacques de Morgan, vizitînd Persia pentru a-i studia vestigiile istorice, menţiona într-un raport înaintat autorităţilor ţării sale prezenţa

zăcămintelor de petrol în regiunea de la frontiera cu Mesopotamia otomană. Raportul său nu a trezit interes şi cu rezoluţia „nu i se va da curs" a fost îngropat într-un sertar. Concluziile lui Morgan ajung totuşi la urechile unui canadian de origine franceză, William Knox d'Arcy care, îmbogăţit de pe urma minelor de aur din Queensland, s-a retras în Anglia pentru a-şi toca banii, obţinuţi cu multă uşurinţă pe îndepărtatele meleaguri australiene. D'Arcy era un om de viaţă, cunoscut în toată Anglia pentru recepţiile fastuoase organizate la reşedinţa sa din Grosvenor Square, pe care le oferea protipendandei capitalei britanice, în pauza dintre timpul pierdut prin cluburile aristocratice ale Londrei şi cazinourile de pe Coasta de Azur. Pasionat, peste noapte, de afacerea petrolului persan, d'Arcy investeşte sume importante, cumpărînd în 1901 de la şahul Muzaffar al-Din, care îi luase locul lui Nasir al-Din, asasinat cu patru ani în urmă, dreptul în exclusivitate al prospectării şi exploatării „aurului negru" în întreaga zonă sudică a ţării. Tranzacţia s-a încheiat în schimbul sumei de 20 000 lire sterline în numerar şi titluri în valoare similară ale societăţii „D'Arcy Exploration", plus 16 la sută din toate beneficiile obţinute.

La faţa locului, munca prospectorilor era epuizantă. Se lucra în condiţii infernale, sub un soare de plumb, la 50 de grade Celsius, în mijlocul furtunilor de nisip. Eforturile supraomeneşti s-au dovedit însă infructuoase. În 1903, un jet modest de petrol ţîşnea la Kermanshah. Era atît de sărac încît părea că se repetă experienţa falimentară a generalului Kitabchi. D'Arcy, descurajat, s-a hotărît să abandoneze lucrările. Dar guvernul britanic, interesat de descoperirea petrolului, precum şi de poziţia strategică a regiunii, îl încurajează să continue. O societate britanică „Burmah Oil", creată în 1886 de un grup scoţian, care forase pînă atunci în Birmania şi Indochina, i se alătură oferindu-i capitaluri pentru a relua lucrările. Rezultatele întîrziară însă să se arate şi de această dată.

Sătui să tot investească fonduri pe care le considerau pierdute, creditorii sfîrşiră prin a ordona : „Încetaţi lucrările, concediaţi personalul şi vindeţi materialele". Inginerul Reynolds care conducea lucrările de foraj va reuşi însă să salveze miza aflată în joc : el puse telegrama în buzunar făcînd-o uitată şi continuă să sape. Cîteva zile mai tîrziu, la 26 mai 1908, în zori, un zgomot puternic

trezi tabăra prospectorilor. Din adîncuri, țîșnea, spre înălțimi, un jet gros de țiței. Reynolds răspunse, de abia atunci, la misiva anterioară, telegrafiind la Londra : „Am onoarea să vă informez că azi dimineață, la orele patru, a fost descoperit petrol la puțul nr. 1, la adîncimea de 1 180 picioare". Puțul se afla în zona Masjid-i Sulayman (moscheea lui Solomon) la poalele munților Bakhtrari. Peste alte cîteva zile, o a doua sondă atingea, la 400 de metri adîncime, stratul petrolier. Zăcămîntul nu va fi epuizat decît 19 ani mai tîrziu după ce, din acest loc, fusese scoasă la suprafață o cantitate totală de șapte milioane de tone. Drumul petrolului persan era larg deschis. În al optulea deceniu al secolului XX, el va ajunge la o producție anuală, în 1974, de 301 milioane tone, Iranul situîndu-se, în acel moment, pe primele locuri din lume.

După erupția fabuloasă a primelor puțuri de la Masjid-i Sulayman, petrolul persan va stîrni foarte repede un interes deosebit în rîndul magnaților din *City*-ul londonez. Coincidența a făcut ca interesul lor să se întîlnească cu cel al coroanei britanice care tocmai încheiase, în 1907, un acord secret cu Petrogradul pentru împărțirea Persiei în zone de influență profitînd de tulburările politice din acea vreme de la Teheran. Descoperirea bogatelor zăcăminte petroliere accentua interesele strategice ale Angliei în această parte a lumii, legată geografic de imensul său imperiu colonial care cuprindea aproape întreaga parte sudică a continentului asiatic. Guvernul britanic va sprijini tacit preluarea drepturilor lui d'Arcy, pentru o despăgubire oarecare, de către noua societate petrolieră, înființată în 1909, purtînd numele de „Anglo-Persian Oil Company". Se spune că în această afacere un rol nu lipsit de importanță l-ar fi jucat agenți ai *Intelligence Service*-ului care, exploatînd înclinațiile mistice ale lui d'Arcy, i s-ar fi prezentat în veșminte de călugări îndemnîndu-l să încheie niște acte de donații în favoarea unui ordin religios fictiv, iar d'Arcy ar fi semnat fără să citească numele adevărat al destinatarilor. Fapt real sau legendă, un lucru este sigur : ca și în alte afaceri de acest fel privind interesele coroanei britanice, serviciile secrete ale Majestății Sale au fost prezente în modul cel mai eficient posibil, așa cum se va vedea și mai tîrziu, în continuarea poveștii petrolului iranian.

Capitalul inițial al societății nou înființate se ridica la 1 200 000 lire sterline. Cum exploatarea petrolului persan

începuse cam în vremea cînd marina britanică adopta pentru navele sale de război drept combustibil păcura Amiralitatea, al cărui prim lord era pe atunci Winston Churchill, se va grăbi să investească în această afacere două milioane și jumătate de lire sterline, cucerind astfel o participare dominantă. Ea va avea în Consiliul de administrație doi reprezentanți cu drept de veto în problemele politice și navale, fără a se amesteca în problemele comerciale. Guvernul britanic își asigurase astfel aprovizionarea cu combustibil a flotei de război, consolidînd totodată capul de pod strategic pe care îl stabilise în Persia cu mai mult timp în urmă, întărit prin acordul cu Petrogradul privind sferele de influență.

Conform acestei înțelegeri de tip colonialist, cele două puteri stabiliseră în țară și o ocupație militară parțială : guvernul țarist introdusese în zona sa de influență trupe regulate sprijinite de brigada de cavalerie persană, organizată cu sprijinul și sub comanda unor ofițeri ruși — singura forță militară regulată a regimului monarhic de la Teheran ; englezii aduseseră și ei trupe indiene, cu scopul declarat al „protejării" numeroaselor consulate pe care le diseminase pe teritoriul persan.

În țară domnea haosul, dezorganizarea administrativă se accentua, fiecare slujbaș căuta să fure cît mai mult și să se îmbogățească, bineînțeles pe spinarea poporului asuprit. Mișcările de masă din prima decadă a secolului XX, aveau să impună unele schimbări. Șahul Muzzafar al-Din va accepta, în 1906, promulgarea unei constituții și înființarea unei Adunări Naționale ca for legislativ suprem. Dar acesta decedînd în 1907, succesorul său, Mohammed Ali, bombardă cu artileria parlamentul, fiind însă nevoit pînă la urmă să abdice, în noiembrie 1909, în favoarea fiului său Soltan Ahmed, în vîrstă de 12 ani. Dinastia Qadjarilor își trăia ultimele clipe.

Ingerințele străine în treburile interne deveneau tot mai frecvente, în timp ce erupția strălucitoare a „aurului negru" nu ameliora cu nimic starea dezastruoasă a țării, pauperizarea maselor largi populare accentuîndu-se. De altfel, în perioada ce trecuse de la intrarea în exploatare a primului puț petrolier și pînă în 1920, Persia n-a primit nimic din ceea ce i s-ar fi cuvenit conform actelor de concesiune încheiate cu „Anglo-Persian Oil Company". În plus, avea să sufere din plin rigorile primului război mondial, în ciuda declarației sale de neutralitate, anunțată ofi-

cial chiar de la începutul ostilităților. Rînd pe rînd, neutralitatea îi va fi încălcată fie de trupele turcești, fie de cele țariste sau britanice.

La sfîrșitul războiului, după ce Rusia sovietică declarase nule acordurile înrobitoare încheiate de regimul țarist cu autoritățile de la Teheran, retrăgînd totodată trupele rusești aflate pe teritoriul persan, Marea Britanie, care continua să fie prezentă acolo din punct de vedere militar, se va grăbi să umple golul extinzîndu-și zona de influență și silind guvernul persan să semneze, în august 1919, un tratat care însemna în fapt acceptarea instaurării unui adevărat protectorat colonial. Pentru a avea în mînă și forța militară autohtonă, englezii găsiră un om, considerat de ei ca fiind de încredere, pe care-l vor sprijini să ia conducerea brigăzii de cazaci persani, transformată ulterior în divizie de cavalerie, singura forță armată organizată din țară.

Acesta, pe nume Reza Khan, născut în 1878 și rămas de timpuriu orfan de tată, intrase la 16 ani în brigada de cazaci persani urcînd, rînd pe rînd, treptele ierarhiei militare, pentru a ajunge pînă la urmă primul ofițer persan ce va comanda respectiva unitate de cavalerie. El îi înlocui pe ofițerii ruși care conduseseră pînă atunci divizia cu autohtoni și, la 19 februarie 1921, în fruntea a 2 000 de călăreți bine înarmați și disciplinați, va galopa spre Teheran pentru a răsturna guvernul și a pune mîna pe putere, devenind ministru de război în cabinetul înscăunat prin forța armelor.

La scurt timp, noul guvern încheie cu Rusia sovietică un foarte important acord care prevedea cedarea de către autoritățile de la Moscova, fără nici o compensație, a tuturor bunurilor de pe teritoriul persan care aparținuseră concesionarilor ruși în timpul regimului țarist, în valoare de 582 milioane ruble aur. Acordul stipula, totodată, sprijinul sovietic pentru apărarea suveranității și neutralității statului persan independent. Acest acord cu Rusia sovietică va permite Persiei să se elibereze de protectoratul impus de Anglia prin tratatul din august 1919. Odată debarasat de tutela străină directă, Reza Khan va elimina dinastia Qadjarilor, proclamîndu-se el însuși șah în 1925 și întemeind noua dinastie Pahlavi ce va conduce Iranul o jumătate de veac, pînă la revoluția islamică din 1979, care a pus capăt regimului monarhic.

Reza Şah a iniţiat, la început, anumite acţiuni de modernizare a structurilor unei societăţi cu aspect tradiţionalist, arhaic, legiferînd o serie de reguli inspirate într-o oarecare măsură de procesul de reforme întreprins în Turcia republicană de Kemal Atatürk. Astfel, au fost introduse codurile comercial, penal şi civil de tip european, obligaţiuni privind modernizarea vestimentaţiei, o reformă a limbii, folosirea numelui de familie. S-a creat un minister al economiei, s-a restabilit controlul statal asupra vămilor, s-au pus bazele unor întreprinderi industriale, a fost construit „Transiranianul" — calea ferată de 1 500 kilometri lungime care lega Marea Caspică de Golf, străbătînd întreaga ţară, de la Nord la Sud. În 1935, statul condus de Reza Şah a luat numele oficial de Iran.

Dar, cam la atît s-a redus procesul reformator iniţiat de noul suveran. Menţinerea instituţiei monarhice se înscria nu numai ca o continuare simbolică a trecutului. În jurul familiei regale se dezvolta un grup parazitar de privilegiaţi care considerau statul un fief al lor, bun doar pentru a fi exploatat. Reza personal acumulase în acest timp o avere considerabilă, acaparînd proprietăţi funciare şi participînd la societăţile mixte, cu capital străin, care începuseră să apară în ţară. Totodată, regimul său se arăta prea puţin interesat de soarta maselor populare. Activitatea sindicală, care se intensificase în primii ani de după primul război mondial, a fost interzisă în 1929. Reza domnea în mod autocrat, amintind de vechii suverani persani.

În ceea ce priveşte problema petrolului, avuţie esenţială pentru ţară, ea continua să rămînă în mîini străine. „Anglo-Persian Oil Company", devenită după 1935 „Anglo-Iranian Oil Company" (AIOC) era un fel de stat în stat, eludînd toate legile ţării, iar contactele cu guvernul de la Teheran îmbrăcau mai mult aspectul unor relaţii de ordin diplomatic. Producţia petrolieră crescuse de la un milion de tone, în 1918, la 11 milioane, în 1939, dar veniturile Iranului, de pe urma exploatării străine a acestei importante bogăţii naturale rămîneau infime, cu toate negocierile şi acordurile încheiate între timp. Cum majoritatea acţiunilor deţinute de „Anglo-Iranian Oil Company" erau proprietatea statului britanic, orice conflict cu respectiva societate petrolieră conducea în mod fatal, la o criză diplomatică între Londra şi Teheran.

O încercare a guvernului de la Teheran, în 1932, de a-şi căpăta drepturile asupra marii avuţii naţionale a ţării

— petrolul — eşuase în faţa demonstraţiei de forţă britanice. Anularea contractului concesiunii acordate în 1901 lui d'Arcy determinase apariţia unei puternice escadre de nave de război britanice în apele Golfului, care vor ancora ostentativ în faţa portului Abadan. Drept consecinţă, a urmat încheierea unui nou acord, la 1 ianuarie 1933, pentru concesionarea pe timp de 60 de ani, pînă în 1993, a unui teritoriu de 100 000 mile pătrate. „Anglo-Persian Oil Company" primea, prin acest acord, dreptul de a construi pe teritoriul concesiunii căi ferate, porturi, reţele telefonice şi telegrafice, precum şi de a crea linii proprii de navigaţie, fiind scutită de orice impozit în primii 30 de ani. Suma arenzii era stabilită la patru şilingi per tona de petrol extras.

La începutul celui de-al doilea război mondial şi îndeosebi după primele succese ale armatelor hitleriste, regimul lui Reza Şah se orienta tot mai făţiş spre Germania nazistă cu care stabilise legături strînse încă mai de mult timp. Germania devenise principalul furnizor al Iranului în echipament industrial, astfel încît numeroşi tehnicieni germani se aflau în ţară, dar care erau legaţi în marea lor majoritate, de serviciile secrete hitleriste, îndeplinind în acest fel un dublu rol. Cînd Germania ataca, în iunie 1941, Uniunea Sovietică pe teritoriul iranian se aflau circa 1 000 de cetăţeni germani care, sub acoperire diplomatică sau tehnică, participau la activităţi de spionaj militar şi de infiltrare politică. Ei jucaseră un rol deosebit în pregătirea loviturii de stat antibritanice din Irak, în aprilie 1941, şi a fost semnificativ faptul că, după eşuarea ei şi ocuparea Bagdadului de armata britanică, principalii protagonişti s-au refugiat în Iran.

În iunie 1941, sovieticii şi britanicii avertizară guvernul iranian, cerîndu-i să pună capăt activităţii agenţilor nazişti care, printre altele, distribuiseră arme unor triburi nomade, pregătindu-le pentru acţiuni diversioniste de sabotaj şi gherilă. La 16 august, în acelaşi an, autorităţilor iraniene li se înmînă un ultimatum din partea guvernelor sovietic şi britanic prin care se cerea expulzarea neîntîrziată a agenţilor germani. Încercînd să tergiverseze lucrurile, Teheranul anunţă, şase zile mai tîrziu, că va proceda la expulzarea progresivă a tuturor străinilor ce se vor dovedi că nu sînt indispensabili funcţionării economiei naţionale. Răspunsul ambiguu fiind considerat nesatisfăcător, trupe sovietice şi britanice intrară în Iran

la 25 august. Ele au întîmpinat o rezistență nesemnificativă ce va dura doar trei zile. La 31 august, sovieticii și britanicii făcură joncțiunea în apropiere de Teheran. Reza Șah va fi determinat, pînă la urmă, să abdice în favoarea fiului său, Mohamed Reza. Acesta se urcă pe tron la 16 septembrie, avînd vîrsta de 22 de ani. Fostul suveran a fost exilat de englezi, mai întîi în insula Mauritius, pentru a muri apoi în 1944 la Johannesburg, în Africa de Sud.

Un tratat de alianță, semnat la 29 ianuarie 1942 între Teheran, Londra și Moscova stabilea condițiile prezenței armatelor străine pe teritoriul iranian, divizat în două zone : Nordul sub control sovietic, Sudul sub control britanic. Iranul se angaja să faciliteze mobilizarea resurselor sale la solicitarea puterilor aliate, de care acestea aveau nevoie din punct de vedere logistic. Tratatul stipula retragerea completă a trupelor străine cel mai tîrziu la șase luni după încheierea războiului. În contextul desfășurării celui de-al doilea război mondial, cînd în anii 1941—1942 armatele celui de-al treilea *Reich* ajunseseră în zona Caucazului, nu prea departe de frontiera nordică a Iranului, zona prin care Uniunea Sovietică primea importante cantități de furnituri militare conform înțelegerilor cu aliații săi, asigurarea securității acestui drum de tranzit apărea mai mult ca necesară.

Pe la sfîrșitul toamnei anului 1941 sosea în Iran și o misiune militară americană condusă de generalul Wehller, fiind urmată de o întreagă cohortă de tehnicieni și mari cantități de echipament pentru amenajarea tranzitului de materiale de război. La Khorramshar, pe Shatt El-Arab, americanii au construit noi diguri și instalații portuare, dragînd totodată fluviul pentru a permite intrarea navelor de mare tonaj. O nouă șosea modernă a fost construită pe o distanță de 80 de kilometri între Khorramshar și Ahwaz, pentru a face legătura cu calea ferată transiraniană, care în scurt timp va fi complet echipată cu material feroviar american. În primăvara anului 1942, inginerii americani au început construirea la Abadan a unei uzine destinate asamblării avioanelor ce urmau să fie livrate Uniunii Sovietice ; în imediata sa apropiere a fost amenajat, de asemenea, un aerodrom de încercare.

În octombrie 1942, președintele Roosevelt a anunțat că „armata Statelor Unite degrevează complet pe britanici

de responsabilitatea livrărilor către U.R.S.S. prin Iran". Puțin mai tîrziu, generalul american Connolly prelua comanda tuturor serviciilor interaliate din zona Golfului. Hotărîrea președintelui Roosevelt, cu multe consecințe în perspectivă, a marcat începutul acțiunii americanilor de a se substitui treptat administrației militare britanice din această parte a lumii, punînd bazele viitoarei acaparări a unei importante zone de influență în Orientul Mijlociu, scopurile lor strategice fiind servite copios de acești primi pași. În paralel cu activitatea lor de ordin logistic, americanii aflați în Iran s-au infiltrat temeinic în viața internă a țării, instruind atît forțele de poliție cît și armata și implantîndu-și, se înțelege, numeroși agenți ce vor fi utilizați ulterior, în diverse situații.

Războiul odată terminat, puterile aliate trebuiră să-și retragă trupele de pe teritoriul iranian, operațiile de evacuare încheindu-se complet la 9 mai 1946. Prezența aliaților în Iran fusese folosită de forțele politice ale țării — naționaliste, religioase, de stînga — pentru a se organiza și a activa în legalitate, dînd o tentă constituțională regimului monarhic al tînărului șah. Pe acest fundal se va desfășura, în continuare, procesul de redobîndire a petrolului iranian din mîinile companiei „Anglo-Iranian Oil", eroul principal în această luptă dovedindu-se bătrînul lider naționalist Muhammad Hidayat Mossadegh. Acesta se distinsese încă din timpul războiului prin împotrivirea sa la orice nouă concesionare a petrolului iranian. De altfel, în decembrie 1944, *Madjilis*-ul (parlamentul) votase o lege interzicînd concesionări de petrol fără autorizația parlamentară. Se înțelege însă că noile reglementări adoptate de parlament nu se refereau la „Anglo-Iranian Oil Company" care rămînea în continuare stat în stat, Iranului revenindu-i doar o parte neînsemnată din beneficiile realizate de această companie de pe urma exploatării zăcămintelor petroliere ale țării.

Între 1911 și 1920, Iranul nu primise nimic de pe urma extracției petrolului său. Între 1921 și 1930, media anuală a redevențelor încasate a fost de circa șase milioane de dolari. Între 1931 și 1941, suma s-a dublat atingînd 125 milioane de dolari în total (deci în medie 12,5 milioane dolari anual), dar cea mai mare parte a servit cumpărării de material militar pentru armata iraniană.

În schimb, „Anglo-Iranian Oil Company" își acoperise

în foarte scurt timp investiţiile iniţiale de 100 milioane de dolari, beneficiile sale brute între 1914 şi 1951 fiind evaluate la cinci miliarde de dolari, din care 500 milioane de dolari au fost primite de Amiralitatea britanică prin livrări de motorină, iar 1,5 miliarde dolari de trezoreria britanică sub formă de impozite. Este semnificativ faptul că, în 1950, compania plătea guvernului britanic un impozit în valoare de 145 milioane de dolari iar statului iranian redevenţe în valoare de numai 45 milioane dolari. În 1951, Iranul primea 18 cenţi pentru barilul de petrol, în timp ce redevenţele plătite pentru cantităţile extrase de societăţile străine se ridicau la 35 de cenţi per baril în Bahrein, la 56 de cenţi în Arabia Saudită şi la 60 de cenţi în Irak.

Iranienii aveau şi alte motive pentru a fi nemulţumiţi. Totalitatea gazelor produse de puţurile petroliere era arsă fără folos, în timp ce ele s-ar fi dovedit utile atît Teheranului cît şi altor oraşe iraniene. În ciuda revărsării petroliere, benzina era menţinută la preţuri ridicate pe piaţa locală. Condiţiile de viaţă ale salariaţilor iranieni ai AIOC se dovedeau mizerabile. Lefurile lor reprezentau, de pildă, un sfert din cele plătite la exploatările petroliere din Venezuela, şi ele destul de reduse comparativ cu cele din alte ţări, ca să nu mai vorbim de Statele Unite ale Americii. Englezii se arătau destul de reticenţi faţă de instruirea iranienilor pentru ca şi aceştia să poată deţine funcţii calificate în industria petrolieră. După 40 de ani, condiţiile de locuit la Abadan, unde se afla cea mai mare rafinărie petrolieră din lume, rămîneau îngrozitoare. *Ayatollah*-ul Hashani, şef religios şi preşedinte al *Madjilis*-ului în acele timpuri, declara unei delegaţii sindicale internaţionale că „Iranul poate să trăiască şi fără petrol" şi că, din partea sa, „n-ar avea nimic de zis dacă ar fi distrusă rafinăria de la Abadan şi s-ar uita că ea a existat vreodată". Sentimentele de acest gen, taxate drept „nebunie" de Departamentul de Stat şi de *Foreign Office*, scoteau în evidenţă profunzimea rănii provocate spiritului naţional iranian de cei 40 de ani ai domniei companiei „Anglo-Iranian Oil".

Pe acest fundal de nemulţumire generală împotriva continuării hrăpăreţei exploatări a petrolului iranian de către AIOC şi a sfidării violente a revendicărilor muncitorilor autohtoni folosiţi la instalaţiile sale, va izbucni o puternică criză politică între Teheran şi Londra, la care va participa pe parcurs, conciliant sau ameninţător, şi Washingtonul.

În 1949, ca urmare a scăderii valorii lirei sterline pe piața valutară, guvernul de la Teheran ceruse o renegociere urgentă a acordului încheiat în 1933 cu AIOC și, în cursul tratativelor cu societatea petrolieră, ajunsese la o înțelegere în sensul ridicării de la patru la șase șilingi a taxei vărsate statului iranian pentru fiecare tonă de petrol brut produsă. Noul acord fiind înaintat de guvern spre aprobare *Madjilis*-ului, forul parlamentar se va abține motivînd că mandatul său legislativ era pe cale să se încheie. Alegerile au avut loc la începutul anului 1950. Guvernul condus de generalul Ali Razmara, șeful marelui stat major, care fusese impus în funcția de premier de către șah, a supus din nou acordul cu AIOC spre aprobare proaspătului parlament. *Madjilis*-ul nu s-a grăbit să-l ratifice, hotărînd formarea unei comisii speciale însărcinată cu studierea temeinică a acordului înainte de a fi supus la vot.

Această comisie specială era prezidată de Mossadegh care devenise, de puțin timp, liderul unei formațiuni politice intitulată „Frontul Național", reușind de la prima înfățișare în fața urnelor să obțină opt locuri de deputat în parlamentul țării. Comisia condusă de Mossadegh s-a pronunțat cu fermitate împotriva ratificării acordului, avansînd în schimb propunerea de naționalizare a companiei „Anglo-Iranian Oil" a cărei producție ajunsese în anul 1950 la 33 milioane de tone, reprezentînd șase la sută din totalul mondial al extracției petroliere. În ianuarie 1951, *Madjilis*-ul aproba raportul comisiei speciale, respingînd acordul din 1949 cu AIOC. Parlamentul iranian decidea, totodată, ca într-un viitor apropiat comisia să prezinte un nou raport determinînd „datoriile și atitudinea guvernului în această problemă".

Londra s-a sesizat imediat. Ernest Davies, subsecretar de stat la *Foreign Office*, va face o declarație în care amintea că, în conformitate cu acordul din 1933, concesiunea AIOC era valabilă pînă în 1993 și își exprima speranța că guvernul iranian va rămîne fidel vechilor angajamente.

La 3 martie 1951, generalul Razmara a fost determinat de intrigile camarilei regale și de presiunile diplomatice din exterior să declare că „din motive tehnice, economice și politice, Iranul nu poate naționaliza industria sa petrolieră". De aici, evenimentele s-au precipitat rapid. Străzile Teheranului erau în fierbere. În zona petrolieră aveau loc greve și mari manifestații populare cerînd na-

ţionalizarea AIOC. La 7 martie, şeful guvernului, generalul Razmara, este asasinat de un fanatic. O zi mai tîrziu, comisia specială parlamentară aprobă, cu 15 voturi din 18, naţionalizarea. La 11 martie şahul numeşte în funcţia de prim ministru pe Hussein Ala, al cărui prim act de guvernămînt va fi interzicerea manifestaţiilor politice pe căile publice. Dar forţele politice, neţinînd seama de această decizie, îşi continuară acţiunile în favoarea naţionalizării. La 15 martie, sub presiunea voinţei populare, parlamentul iranian aproba, în unanimitate, raportul comisiei speciale privind naţionalizarea petrolului. Urmară cinci săptămîni de puternice confruntări cu guvernul care, la 20 martie, va proclama starea de asediu pentru două luni la Teheran şi în suburbii. În continuare se desfăşură un adevărat torent de greve muncitoreşti. La 12 aprilie au loc tulburări la Abadan, în cursul cărora sînt ucişi nouă iranieni şi trei cetăţeni britanici. Guvernul Hussein Ala este nevoit să demisioneze la 27 aprilie şi, 24 de ore mai tîrziu, parlamentul recomandă şahului, cu 79 de voturi din totalul de 100, numirea lui Mossadegh în funcţia de prim ministru. În mesajul adresat naţiunii, noul premier reafirma voinţa de a duce la bun sfîrşit naţionalizarea petrolului. La 2 mai şahul a fost obligat să promulge legea naţionalizării petrolului.

Reacţia Londrei nu va întîrzia. Secretarul de stat Herbert Morrison a declarat în Camera Comunelor că guvernul se considera parte în diferendul privind petrolul iranian şi îşi rezerva toate drepturile de a interveni pentru a apăra interesele britanice în Iran. Şi, pentru-a întări ameninţările verbale, Londra a trimis de urgenţă contingente de paraşutişti la bazele sale din Cipru, a pus în stare de alarmă trupele pe care le avea la bazele sale din Irak, deplasînd, totodată, crucişătorul „Mauritius", împreună cu alte două nave de război, în zona superioară a Golfului.

Armata iraniană a fost, la rîndul ei, mobilizată. Statele Unite şi Uniunea Sovietică au intervenit la Londra sfătuind guvernul britanic să nu întreprindă o acţiune militară. În vara anului 1951 s-a desfăşurat o intensă activitate diplomatică care n-a avut alt rezultat decît acela de a evidenţia poziţiile absolut opuse ale celor două părţi în dispută. Londra a sesizat Curtea Internaţională de Justiţie de la Haga. Teheranul a contestat competenţa Curţii în cazul respectiv, susţinînd că nu este vorba de un diferend între două guverne ci de o problemă între statul

iranian și o societate particulară operînd pe teritoriul țării. Pînă la urmă, Curtea Internațională de Justiție s-a declarat incompetentă să judece conflictul petrolului iranian, ceea ce va însemna o importantă victorie politică pentru Mossadegh.

Oficialitățile iraniene au preluat treptat controlul tuturor instalațiilor petroliere ; ultimii tehnicieni britanici au părăsit Abadanul, iar AIOC a ordonat tuturor vaselor sale să înceteze îmbarcarea petrolului iranian. Cu sprijinul guvernului britanic, se instituise o adevărată blocadă vizînd boicotarea pe plan internațional a petrolului iranian.

Guvernul de la Teheran a încercat atunci să ajungă la un compromis cu englezii : în schimbul recunoașterii naționalizării ca act definitiv, Iranul se declara dispus să plătească companiei „Anglo-Iranian Oil", care își va schimba curînd numele în „British Petroleum", o indemnizație, pe baza valorii instalațiilor sale naționalizate. Englezii considerară însă că orice nou statut al societății petroliere trebuia să facă obiectul unor negocieri și că o eventuală indemnizație ar urma să țină seama de valoarea concesiunii care, conform acordului încheiat în 1933, ar fi trebuit să ia sfîrșit abia în 1993 !

La începutul conflictului, americanii nu numai că nu i-au blamat pe iranieni pentru naționalizarea petrolului — al căror drept în acest sens S.U.A. îl recunoscuseră oficial încă din 1947 — dar, în mod tacit, chiar i-au încurajat. Societățile petroliere americane și în primul rînd ARAMCO, care activa în Arabia Saudită, n-aveau decît de cîștigat de pe urma necazurilor consoartei lor britanice. De altfel, în cursul crizei anglo-iraniene, ARAMCO își va crește producția de la 28 la 40 milioane tone anual.

În plus, Statele Unite aveau interese strategice deosebite în Iran unde, încă din timpul celui de-al doilea război mondial, au făcut tot ce le-a stat în putință să înlocuiască influența politică britanică cu cea americană. Nu cu multă vreme în urmă, la 15 octombrie 1948, S.U.A. încheiaseră un acord cu Iranul pentru a-i furniza armament în valoare de 120 milioane dolari. În aprilie 1949, americanii oferiseră importante credite pentru programul de dezvoltare a economiei iraniene. Consilierii militari americani își fac din nou apariția pentru a instrui armata și forțele de poliție ; influența americană creștea în rîndurile unor

grupări politice autohtone. Cercurile conducătoare din S.U.A. considerau că alungarea englezilor din Iran le va aduce „pe tavă" o poziție strategică la care rîvneau mai de mult, pentru a completa sfera lor de influență din zona Golfului. Mossadegh nu-i deranja ci, dimpotrivă, mizau pe el pentru a le „scoate castanele din foc". Bătrînul politician iranian nu era un om de stînga și, chiar mai mult, poziția sa inamicală față de vecinii sovietici, în perioada imediat următoare sfîrșitului războiului mondial, îl recomanda ca un eventual candidat care, bucurîndu-se de sprijin popular, ar fi putut servi drept paravan la realizarea planurilor strategice americane, inclusiv la blocarea dezvoltării unei mișcări de stînga în Iran. De altfel și Mossadegh, antrenat în disputa acerbă cu englezii, spera să obțină un credit financiar mai substanțial din partea Statelor Unite, și în acest scop, se va deplasa în octombrie 1951 la Washington.

În capitala americană premierul iranian a găsit însă toate porțile închise. Între timp, americanii și-au revizuit poziția care îi era inițial favorabilă și au refuzat să-i acorde sprijinul financiar solicitat. Mossadegh evoluase spre poziții pe care Washingtonul le considera potrivnice intereselor americane. Premierul iranian s-a dus atunci la O.N.U. pentru a-și pleda cauza — naționalizarea petrolului — în fața forumului internațional. Dar Consiliul de Securitate, blocat de vetourile uneia sau alteia dintre marile puteri, nu reușea să adopte nici o rezoluție în problema petrolului iranian.

Acasă, Societatea Națională Iraniană de Petrol, care preluase bunurile naționalizate, reușise să repună în activitate rafinăria de la Abadan. Dar aceasta lucra mult sub capacitatea ei, rezumîndu-se să producă în special pentru piața internă, exportul fiind stopat datorită boicotului internațional, instituit în septembrie 1951 de AIOC, care era, în general, respectat de distribuitorii de pe piața mondială. De la 33 milioane de tone în 1950, producția petrolieră a Iranului coborîse catastrofal, la 1,3 milioane tone în 1952.

Pînă la urmă, iranienii au reușit să vîndă mici cantități de petrol brut în Italia și Japonia la prețuri scăzute, ceea ce se înțelege că irita societățile petroliere americane ce activau în regiune. Era și acest fapt un motiv determinant al schimbării politicii americane față de Iran, dar nu principalul.

La începutul lui 1952, au avut loc noi alegeri parlamentare și „Frontul Național" a lui Mossadegh obținuse o majoritate relativă, rămînînd însă tributar forțelor tradiționaliste religioase al căror lider, *ayatollah*-ul Kashani devenise președintele *Madjilis*-ului. Tradiționaliștii religioși se manifestau împotriva oricărei prezențe occidentale și organizaseră mari manifestații populare în sprijinul guvernului Mossadegh. Grupările de stînga și îndeosebi activul partid al comuniștilor („Tudeh") dominau tot mai insistent strada organizînd, la rîndul lor, demonstrații cu caracter antiimperialist. Nimic nu-i deranja mai mult pe americani decît creșterea influenței forțelor de stînga, lucru socotit extrem de primejdios pentru planurile lor în regiune. Mossadegh, considerau ei, nu le mai era de folos, fiind împins tot mai mult, de puternica efervescență populară, pe poziții antioccidentale. Și atunci, schimbînd direcția, americanii au decis să-i sprijine pe britanici pentru a-l doborî de la putere pe Mossadegh.

Cînd MI-6 se aliază cu C.I.A.

În octombrie 1952, Iranul a rupt relațiile diplomatice cu Marea Britanie. Acest act fusese determinat de o serie de acțiuni diversioniste întreprinse de serviciile secrete britanice pe teritoriul iranian și în care era amestecată direct și ambasada Marii Britanii de la Teheran. O serie de amănunte privind activitatea agenților secției *MI-6* din *Intelligence Service* în Iranul anului 1952 au fost prezentate, 33 de ani mai tîrziu, într-un serial de televiziune, difuzat și în Anglia sub titlul „Sfîrșitul imperiului". Un fost colaborator al serviciului de informații externe britanic a povestit, în cadrul acestui serial TV, atît acțiunile individuale ale agenturii engleze în 1951—1952, cît și colaborarea sa ulterioară cu *C.I.A.* care a jucat un rol important în doborîrea lui Mossadegh.

După cum menționa săptămînalul englez „The Observer", din 26 mai 1985, într-un reportaj intitulat „Cum s-au unit forțele MI-6 și C.I.A. pentru a pregăti lovitura iraniană", organizarea complotului i-a costat pe britanici circa 700 000 de lire sterline. Kermit Roosevelt, trimis de

C.I.A. la Teheran pentru a pune la cale lovitura de stat, estimează, în memoriile sale publicate în 1979, costul operațiunii la 200 000 de dolari. Dar după alte surse, sume importante fuseseră cheltuite mai înainte de *MI-6*, fără nici un succes.

Banii diversiunii erau canalizați spre diferite persoane oficiale corupte prin intermediul familiei unui om de afaceri iranian, desemnată sub numele conspirativ de „The Brothers" (frații). În realitate era vorba chiar de trei frați — Seyfollah, Qodratollah și Affadollah Rashidian — care acționau ca agenți britanici mituind funcționari și oameni politici sau plătind diverși informatori și asasini de profesie. În aprilie 1953, frații Rashidian au organizat răpirea șefului poliției din Teheran, un general fidel guvernului Mossadegh, pe care l-au ținut închis în pivnița unei case, unde va fi pînă la urmă asasinat cu sînge rece.

După ruperea relațiilor diplomatice iraniano-britanice, conducerea rețelei *MI-6* de la Teheran fusese nevoită să părăsească țara. „The Brothers" rămăseseră principalii mandatari ai serviciului secret britanic, care continua să întrețină un contact permanent cu aceștia și să le trimită bani prin Cipru. Era însă nevoie la fața locului de un cap conducător al complotului urzit împotriva lui Mossadegh, pe care englezii vor fi nevoiți să-l solicite colegilor lor de la *C.I.A.* Acesta a fost găsit în persoana lui Kermit Roosevelt (nepot al fostului președinte al S.U.A. Theodore Roosevelt dinaintea primului război mondial, între 1901—1908), unul din cadrele de bază ale *C.I.A.*, care va fi expediat în acest scop clandestin în capitala iraniană. În plus, *C.I.A.* continua să dispună la fața locului de o agentură destul de numeroasă cuprinzînd și mulți localnici.

Potrivit propriilor sale mărturisiri, Kermit Roosevelt a fost desemnat, de comun acord de guvernele american și britanic, pentru a superviza răsturnarea regimului naționalist din Iran. „Primul ministru, Mossadegh, nu era comunist sau om politic de stînga, deși avea sprijin din partea comuniștilor. Singura sa vină consta în faptul că naționalizase concesiunile AIOC", recunoaște Kermit Roosevelt în cartea sa de memorii intitulată „Countercoup. The Struggle for the Control of Iran" (Contralovitura. Lupta pentru controlul Iranului) care a fost publicată la New York în 1979.

Trimis mai întîi la Londra, în noiembrie 1952, Kermit Roosevelt a luat legătură aici cu conducătorii operativi ai secției *MI-6*. În această parte a povestirii, el folosește pseudonime pentru a-i indica pe interlocutorii săi. Pe șeful cu care a avut de-a face la *MI-6*, îl numește „Mr. Callaghan". Purtătorul de cuvînt al grupului de ofițeri britanici de informații este „John Cochran" iar principalul său adjunct, „Henry Montagu". Secundul acestuia, „Gordon Somerset", poartă numele conspirativ al fostului șef al rețelei britanice ce tocmai fusese retras din Teheran.

O oarecare identificare a acestor personaje apare posibilă. Consilier în ministerul de externe, care trebuia să aprobe toate operațiunile desfășurate de *MI-6*, era generalul John Sinclair, care i-a urmat lui Sir Stewart Menzies — faimosul șef al respectivei instituții în timpul războiului mondial. Locțiitorul lui Sinclair a fost comandorul de aviație Jack Easton, care mai înainte îndeplinise funcția de ofițer de legătură dintre serviciile britanice și americane. În afară de menționarea că „Gordon Somerset", șeful rețelei din Teheran, avea sînge scoțian și îi era un vechi prieten, Kermit Roosevelt nu mai contribuie cu nimic la posibila identificare a acestuia. Guvernul iranian l-a acuzat pe un anume maior Jackson, atașat în 1952 la misiunea diplomatică britanică de la Teheran, că a fost în realitate șef al rețelei *MI-6*, dar ministerul de externe britanic a dezmințit că acesta s-ar fi ocupat cu activități de spionaj.

La întîlnirea de la Londra, din noiembrie 1952, echipa *MI-6* i-a prezentat lui Kermit Roosevelt un proiect detailat de răsturnare a lui Mossadegh, pe care englezii doreau să-l execute *C.I.A.* Întors la Washington, Roosevelt a expus șefilor săi conținutul discuțiilor din capitala britanică. Aceștia au fost de acord să le dea sprijin englezilor, dar au ținut să precizeze că lovitura de stat din Iran nu va putea fi organizată decît în conformitate cu anumite condiții puse de *C.I.A.* „Nu existau condiții pentru a se reveni asupra naționalizării AIOC. Britanicii au trebuit să se declare de acord. Efectiv, nici nu aveau de ales", relatează Kermit Roosevelt.

Anul următor, la 3 februarie 1953, o delegație a serviciului secret britanic s-a deplasat la Washington pentru convorbiri privind planificarea loviturii de stat din Iran. La primele discuții cu „tehnicienii" americani, desfășurate pe parcursul a mai multor ore, a participat și șeful *C.I.A.*, Allen Dulles. La convorbirile ulterioare, prezidate de fra-

tele acestuia, noul secretar de stat, John Foster Dulles, a asistat Sir Patrick Dean, secretar de stat adjunct la *Foreign Office*, devenit apoi ambasador la Washington. „Cochran" a prezentat o descriere amănunțită a planului operațional, propunînd ca Kermit Roosevelt să conducă direct acțiunea.

Americanii au acceptat sugestia colegilor britanici, dar au insistat ca noul prim ministru ce-l va înlocui pe Mossadegh să fie generalul Fazullah Zahedi. Englezii, care îl închiseseră pe Zahedi în timpul războiului pentru atitudine pro-nazistă, nu s-au arătat prea încîntați de această alegere. Cum n-aveau la îndemînă pe cineva mai potrivit pentru a fi propulsat în funcția de șef al guvernului, împuterniciții *MI-6* au fost nevoiți să accepte candidatura acestui personaj cu vădite resentimente antibritanice, care figura însă pe lista iranienilor de vază aflați în grațiile cercurilor diplomatice ale Statelor Unite. Generalul întreținuse, imediat după război, legături strînse de prietenie cu consilierii și instructorii americani însărcinați să reorganizeze jandarmeria iraniană, iar fiul său, Ardeshir Zahedi, cu studiile făcute în Statele Unite, ocupase, între 1950—1952, funcția de adjunct special al șefului administrației de la Teheran a „ajutorului american" din „programul Truman", acoperire pentru realizarea obiectivelor expansioniste ale S.U.A. în țările în curs de dezvoltare.

După aprobarea planului complotului de către conducerea *C.I.A.*, Kermit Roosevelt s-a deplasat din nou la Londra amintind, în cartea sa, că „atît Eden (pe atunci ministru de externe) cît și Churchill (prim ministru) au arătat un interes deosebit pentru acest proiect... Eden a citit cu multă atenție versiunea finală a planului, făcînd observații marginale cu propria sa mînă".

Cu puțin timp înainte ca împuternicitul oficial al *C.I.A.* să ajungă la Teheran, pentru a organiza desfășurarea complotului, o echipă mixtă a serviciilor secrete americane și engleze sosea la Paris, în cadrul aceluiași plan de răsturnare a lui Mossadegh. Episodul este relatat în serialul de televiziune „Sfîrșitul imperiului", amintit anterior, de un personaj misterios care nu apare direct în film pentru a nu putea fi identificat. Acesta susține că a făcut parte din *MI-6* și în calitatea respectivă a participat direct la afacerea iraniană din 1953. Misteriosul personaj povestește că împreună cu maiorul Stephen Mead de la *C.I.A.* au făcut o vizită prințesei Ashraf, sora șahului care

trăia în exil, într-un cartier select al capitalei de pe Sena, după ce Mossadegh luase măsuri de destrămare a camarilei curții imperiale de la Teheran. Cei doi agenți, britanic și american, s-au străduit să convingă pe prințesă să se reîntoarcă în Iran pentru a-i comunica fratelui ei că planul de răsturnare a lui Mossadegh, ce-i fusese prezentat șahului în secret de Affadollah Rashidian, avea girul total atît al Londrei cît și al Washingtonului.

Prințesa s-a codit la început. Dar cînd cei doi agenți i-au înmînat un teanc apreciabil de bancnote, împreună cu un bilet de clasa I pentru cursa aeriană Paris-Teheran, a acceptat să îndeplinească misiunea. Reîntîlnirea dintre soră și frate n-a decurs după cum prevăzuseră serviciile secrete anglo-americane. Șahul, care se temea că ar putea fi supravegheat, s-a arătat extrem de prudent în cursul convorbirii de la palat și prințesa a înțeles că nu-i cazul să-i transmită mesajul care îi determinase deplasarea la Teheran, așa că s-a întors în Europa fără nici un rezultat.

Kermit Roosevelt intrase în Iran în iulie 1953, sub numele fals de James Lochridje pe care-l mai folosise și în cursul altor călătorii secrete în această țară. Sosirea sa coincidea cu momentul culminant al unei crize acute în relațiile dintre Mossadegh și palat. Conflictul dintre prim ministru și șah dura de peste un an. În iulie 1952, Mossadegh ceruse ca în afâra funcției de premier să cumuleze și pe aceea de ministru al apărării, portofoliu ce fusese încredințat pînă atunci unui personaj din anturajul suveranului. Șahul refuzase, silindu-l pe Mossadegh să-și dea demisia din fruntea guvernului. Dar retragerea acestuia n-a durat decît cinci zile. O grevă generală însoțită de uriașe manifestații de stradă l-au readus la putere în triumf. El va obține atît fotoliul apărării, cît și exilarea unor membri ai familiei imperiale, precum și puteri depline, pentru șase luni, din partea *Madjilis*-ului.

Pe măsură ce sprijinul popular de care se bucura Mossadegh devenea, din zi în zi, tot mai puternic, relațiile premierului cu palatul se înrăutățeau în prima jumătate a anului 1953. Manifestațiile de stradă ale maselor populare sporeau teama șahului că dacă situația devenea incontrolabilă, coroana i-ar putea fi în pericol. În același timp, cercurile religioase conducătoare, care fuseseră pînă atunci alături de Mossadegh, se îndepărtaseră treptat de el, animozitățile mai vechi ieșind la suprafață. *Madjilis*-ul, dominat de curente adverse premierului, nu-l mai susți-

nea și Mossadegh consideră că cel mai bun lucru pentru a se debarasa de un balast nedorit ar fi dizolvarea forului constituțional și organizarea de noi alegeri. Șahul a refuzat să subscrie la dizolvarea parlamentului. Atunci Mossadegh a cerut partizanilor săi să demisioneze, pentru a priva *Madjilis-ul* de *quorum*-ul necesar desfășurării activității normale, și a supus dizolvarea parlamentului unui referendum. Desfășurată la începutul primei decade a lunii august 1953, larga consultare populară a dat cîștig de cauză lui Mossadegh, cu o majoritate covîrșitoare. Conflictul dintre premier și șah ajunsese acum la intensitate maximă.

Cu trei zile înainte de referendum, Kermit Roosevelt se întîlnise în secret cu șahul pentru a-i comunica că se poate bizui pe întregul sprijin al guvernelor american și britanic în confruntarea sa cu Mossadegh. Puțin înainte de miezul nopții, împuternicitul *C.I.A.* s-a urcat în limuzina personală a șahului, care l-a luat dintr-un punct dinainte stabilit. El s-a ghemuit pe podea, acoperindu-se cu o cuvertură, pentru a nu fi observat. După ce mașina a trecut fără neplăceri de postul central de pază al palatului imperial, Roosevelt s-a ridicat așezîndu-se pe bancheta din spate. Automobilul s-a oprit într-un loc întunecos, în apropierea intrării principale a reședinței suveranului. O persoană a coborît grăbită scările și s-a apropiat de vehicul. Era șahul. Șoferul a deschis rapid portiera și șahul a luat loc alături de agentul *C.I.A.*, strîngîndu-i mîna în tăcere.

Kermit Roosevelt a vorbit primul : „În această împrejurare, eu reprezint pe președintele Statelor Unite și pe primul ministru britanic. Dacă vă este necesar, puteți să vă convingeți foarte simplu. În cursul următoarelor 24 de ore, Eisenhower va rosti, la San Francisco, un discurs în care veți recunoaște această frază convenită". Și Roosevelt i-a înmînat șahului un plic conținînd o foaie de hîrtie împăturită pe care erau înscrise cele cîteva cuvinte de recunoaștere ce urmau să fie pronunțate de președintele american. Semnul de recunoaștere din partea premierului britanic trebuia să fie transmis de radio-Londra. „Astăzi, în momentul anunțării orei exacte, speakerul B.B.C.-ului va spune : „este *exact* miezul nopții, în loc de este miezul nopții", i-a precizat K. Roosevelt.

Surîzînd, șahul l-a întrerupt, spunîndu-i că-i este mai mult ca suficient faptul că *C.I.A.* l-a însărcinat pe nepotul fostului președinte Theodore Roosevelt pentru a-l întîlni,

adăugînd că a fost extrem de flatat de atenţia acordată de Eisenhower şi Churchill. În cursul unei a doua întîlniri, şahul i-a menţionat lui K. Roosevelt : „Dacă am înţeles bine, conducerea dumneavoastră este de acord ca Mossadegh să fie destituit şi înlocuit prin generalul Zahedi...". Operaţiunea pusă la cale de *C.I.A. şi MI-6* era acum gata să fie amorsată pentru faza ei finală, avînd şi girul şahului.

După această primă întîlnire secretă, Kermit Roosevelt s-a mai văzut de cîteva ori cu şahul, pentru a pune la punct definitiv planul complotului răsturnării premierului lipsit de receptivitate la interesele tronului şi ale Occidentului. Şahul nu se arăta însă prea grăbit, dorind ca lovitura de stat să fie organizată minuţios pentru a nu risca un eşec ce s-ar fi putut dovedi fatal coroanei. Împuternicitul *C.I.A.* a căzut de acord cu şahul ca, atunci cînd toate pregătirile pentru declanşarea operaţiunii vor fi fost încheiate, suveranul să semneze firmanele privitoare la destituirea lui Mossadegh şi numirea generalului Zahedi în funcţia de prim ministru, după care să se retragă, în aşteptarea deznodămîntului evenimentelor, la un palat al său de pe ţărmul Mării Caspice. Dacă afacerea ar fi luat o turnură nefavorabilă, şahul şi soţia sa urmau să plece la bordul avionului lor personal în străinătate, pentru a-şi găsi un adăpost provizoriu pînă la clarificarea situaţiei.

În cursul discuţiilor cu şahul, K. Roosevelt i-a prezentat principalele direcţii ale acţiunii, forţele pe care ar trebui să se bizuie complotul. Spre deosebire de englezi, înclinaţi să recomande o cooperare între şah şi vîrfurile clerului musulman, americanii erau de acord cu suveranul iranian care considera imposibilă o astfel de mezalianţă. Mai cu seamă că, în acel moment, nu toţi *molah*-ii rupseseră complet colaborarea lor cu Mossadegh. După părerea americanilor, forţa de şoc a loviturii de stat trebuia să fie armata şi Roosevelt l-a asigurat pe şah că *C.I.A.* a reuşit să atragă în complot un grup de ofiţeri superiori, mic dar sigur, cu influenţă în rîndul unităţilor militare. El l-a mai informat pe suveran că agenţii *C.I.A.* au creat o puternică organizaţie secretă, dirijată de „profesionişti", capabilă să producă tulburări la momentul oportun. De asemenea, i-a comunicat şahului că a luat legătura cu generalul Zahedi, ascuns în munţi, dar care urma să se afle la Teheran atunci cînd va fi nevoie de el.

„În fine — scrie K. Roosevelt în memoriile sale — venise momentul de a acționa. În noaptea de 8 spre 9 august, l-am reîntîlnit pe șah pentru ultima oară înainte de lovitura de stat. Am pus la punct încă odată detaliile operațiunii. L-am asigurat că firmanele îi vor fi transmise pentru a le semna în cursul dimineții, înaintea plecării sale la Marea Caspică unde trebuia să aștepte începutul evenimentelor". Roosevelt i-a transmis, în același timp, un mesaj al președintelui Eisenhower prin care acesta îi ura o călătorie bună și își exprima convingerea într-un sfîrșit fericit al afacerii.

Circumstanțele au împiedicat însă parvenirea firmanelor la palat, în timpul convenit șahul plecînd precipitat la reședința sa de la Marea Caspică, ca urmare a atmosferei politice tot mai încordate din capitala iraniană. Cele două documente imperiale au fost trimise șahului spre semnare prin confidentul său, colonelul Nassiry, comandantul gărzii palatului, care le-a readus apoi la Teheran. Peste o săptămînă șahul s-a reîntors și el în capitală dar ambasadorul american, Loy Henderson — care conform instrucțiunilor primite de la Washington s-a ținut, pînă atunci, departe de organizarea complotului pentru a nu implica ambasada în caz de eșec — l-a sfătuit să părăsească țara și să plece într-o scurtă vacanță în Italia, ceea ce suveranul a și făcut imediat.

În cursul zilei de 15 august 1953, la sfîrșitul ultimei reuniuni a conspiratorilor, K. Roosevelt și oamenii săi au ieșit în oraș pentru a sonda atmosfera din preajma loviturii de stat. Spre surpriza lor, n-au constatat nici agitație pe străzi, nici mișcări de trupe. Roosevelt s-a dus atunci la locuința conspirativă, unde se afla cartierul general al complotului, așteptînd știri din partea colonelului Nassiry, acesta urmînd să confirme remiterea firmanelor șahului lui Mossadegh și Zahedi. Dar nici un element încurajator nu se făcea simțit. K. Roosevelt și colaboratorii săi apropiați rămaseră de veghe toată noaptea. „Se lumina de ziuă, își reamintește Roosevelt în cartea sa. Deschisesem aparatul de radio. La orele șase nici un sunet nu era perceptibil. În sfîrșit, în jur de șapte, radioul s-a animat, se auzea un zgomot de țimbale, sunetele unor marșuri. A urmat apoi o declarație în limba farsi. Mossadegh anunța la radio că, sub influența elementelor străine, șahul a încercat să destituie cu forța pe șeful guvernului constituțional și că în consecință acesta a fost nevoit să preia puterea".

Evenimentele evoluaseră în mod următor. În seara zilei de 15 august, la orele 22 și 30 de minute, colonelul Nassiry părăsea palatul Saadabad, îndreptîndu-se în direcția reședinței primului ministru, cu o escortă de mai multe care blindate. Un tînăr ofițer reușise însă să-l prevină pe generalul Riahi, fidel guvernului, de complotul vizînd răsturnarea lui Mossadegh. Generalul Riahi plecase imediat spre cazărmile unde se aflau trupe credincioase primului ministru și, însoțit de cîteva detașamente militare, se va grăbi să ajungă la reședința acestuia înaintea colonelului Nassiry, plasîndu-și oamenii în fața imobilului. Cînd colonelul Nassiry a sosit acolo, i s-a interzis intrarea în clădire. Acesta le-a declarat soldaților că el execută „voința Majestății Sale" și a cerut să i se permită să-l vadă pe Mossadegh, pentru a-i înmîna un firman din partea șahului, ceea ce a provocat confuzie în rîndul soldaților de gardă. Dar generalul Riahi, intervenind energic l-a acuzat pe colonelul Nassiry de instigare la rebeliune și a dat ordin să fie arestat și trimis la închisoare.

Se părea că întreaga întreprindere era pe cale să eșueze lamentabil pentru conspiratori. Pentru ca rolul Statelor Unite să nu fie cunoscut, în cazul cînd situația nu mai putea fi îndreptată, lui K. Roosevelt i s-a trimis urgent o telegramă cifrată, semnată de W.B. Smith, subsecretar la Departamentul de Stat, cu un conținut laconic : „Lasă totul baltă și pleacă". Dar în acel moment *C.I.A.* era vîrîtă într-atît în tenebroasa afacere, încît nici nu putea fi vorba să abandoneze. K. Roosevelt îi va răspunde lui W.B. Smith pe un ton convingător : „Am primit telegrama dv. din 18 august. Sînt bucuros să vă comunic că Ziegler (numele conspirativ al generalului Zahedi) și-a preluat funcțiunile și că KGSAVOY (criptograma șahului) se va reîntoarce în curînd la Teheran". În decursul ultimelor zile, după eșecul colonelului Nassiry, Kermit Roosevelt și agenții săi reușiseră să schimbe situația, balanța înclinînd acum în favoarea partizanilor șahului.

Mai tîrziu Eisenhower va scrie în cartea sa „The White House Years", cu privire la acele momente ale afacerii iraniene : „Noi n-am abandonat tentativele de a domina situația. În fiecare zi mă întîlneam cu reprezentanții Departamentului de Stat, ai secretarului de stat al Apărării și ai *C.I.A.* și urmăream rapoartele agenților noștri de la Casa Albă".

Astfel, în faţa spectrului eşecului care se profilase la un moment dat, Kermit Roosevelt şi oamenii săi acţionaseră prompt. Au fost luate măsuri pentru copierea şi difuzarea firmanelor şahului, începînd cu acela care-l proclama pe generalul Zahedi prim ministru ; agentura autohtonă fusese trimisă în stradă pentru a agita spiritele ; grupul restrîns al ofiţerilor iranieni participanţi la conspiraţie era pus în stare de alarmă. La 17 august, ambasadorul american reîntors de la Washington l-a vizitat imediat după sosire pe Mossadegh, declarîndu-i că guvernul Statelor Unite va căuta să-l împiedice, prin toate mijloacele, de a mai rămîne la putere şi l-a sfătuit să demisioneze fără întîrziere. Dar „bătrînul Mossa" nu s-a lăsat impresionat de presiunile insistente ale americanilor şi a hotărît să-şi păstreze poziţiile.

Între timp, Roosevelt îl adusese pe generalul Zahedi într-o locuinţă conspirativă din capitală, pentru a-l avea la îndemînă în momentul cînd va trebui să-şi preia postul de prim ministru. Generalul Guilanshah, care comanda forţele aeriene iraniene, a fost însărcinat de K. Roosevelt să adune cîteva blindate pentru a asigura deplasarea lui Zahedi în cursul loviturii de stat. „Sosind la Zimmerman (agentul *C.I.A.* la care se afla Zahedi) — scrie K. Roosevelt — am coborît imediat în pivniţă. Pe cale să devină prim ministru, generalul Zahedi era aşezat pe un pat numai cu lingeria de corp pe el. Uniforma îi era alături, pe un scaun. În timp ce se îmbrăca, în curte se auzi o hărmălaie persistentă. Uşa pivniţei se deschise. Am recunoscut, printre alţii, pe generalul Guilanshah... Puţin mai tîrziu, carele blindate — în unul dintre ele se afla Zahedi — au pornit zgomotos pe Takht-e-Jamshid, îndreptîndu-se în direcţia reşedinţei lui Mossadegh". În drum, generalul Zahedi s-a oprit la clubul ofiţerilor şi a procedat la formarea guvernului, în care au intrat mai multe persoane recomandate de K. Roosevelt, prezentat ca emisar special al administraţiei americane.

Punctul culminant al complotului se apropia. Absenţa unui front unit al forţelor naţionaliste şi antiimperialiste împiedica guvernul de a acţiona organizat şi eficient împotriva acţiunii comune a *C.I.A.* şi *MI-6*, care trecuseră la punerea în aplicare a ultimei variante a complotului. În ultimele 48 de ore, în capitala iraniană avuseseră loc puternice manifestaţii în favoarea lui Mossadegh, unele dintre ele cu caracter spontan. Profitînd de efervescenţa

turbulentă a străzii, cele două agenturi își înfiltrară în mulțime oamenii lor, plătiți cu bani grei, pe care îi recrutaseră din pleava lumii interlope a capitalei iraniene. Aceștia, prezentîndu-se drept „comuniști", incitară la dărîmarea statuilor șahului și la atacarea moscheelor, reușind astfel să provoace haosul planificat de Kermit Roosevelt și de colaboratorii săi din *C.I.A.* și *MI-6*.

La 19 august, aceleași elemente diversioniste din slujba rețelelor de spionaj americană și engleză organizară o contra-manifestație cu tentă monarhistă, uzînd totodată de sentimentele religioase ale maselor populare. În atmosfera tulbure de manifestații și contra-manifesetații, pro și antiguvernamentale, se declanșă puciul militar. Trupe ale garnizoanei capitalei ocupară, rînd pe rînd, clădirile publice și atacară reședința lui Mossadegh. După o bătălie înverșunată, de cîteva ore, soldată cu peste o sută de morți, ultimii apărători s-au predat și premierul a fost arestat. Șahul se va întoarce în țară triumfător la 22 august iar Mossadegh va fi trimis în judecată, fiind inițial condamnat la moarte, pedeapsă comutată ulterior în trei ani de închisoare.

Întors imediat la Londra via Bahrein și Beirut, la fel de clandestin cum plecase cu o lună în urmă spre Iran, Kermit Roosevelt a fost primit cu onoruri de echipa conducătoare a secției *MI-6*, cu care stabilise anterior planul de bătaie. Apoi, a fost condus în *Downing Street 10*, la reședința oficială a primului ministru britanic. Churchill, care avusese cu puțin timp înainte o comoție și era încă suferind, l-a primit sprijinit pe perne. Kermit Roosevelt menționează, în memoriile sale, că după ce i-a ascultat raportul amănunțit despre organizarea și desfășurarea loviturii de stat din Iran, premierul britanic ar fi murmurat : „Dacă aș fi fost mai tînăr cu cîțiva ani n-aș fi avut o plăcere mai mare decît să servesc sub comanda dumneavoastră, în această aventură".

După un scurt popas în capitala de pe Tamisa, în cursul căruia se întreținuse cu șefii *Intelligence Service*-ului împărtășindu-le experiența sa din afacerea iraniană, „super-spionul" american, reîntors la Washington, va fi primit cu toate onorurile de oficialități. La 4 septembrie 1953, Kermit Roosevelt își prezenta raportul în cabinetul oval

de la Casa Albă. Alături de președintele Eisenhower erau prezenți: frații Dulles, unul secretar al Departamentului de Stat iar celălalt director al *C.I.A.*, Wilson, secretarul Departamentului Apărării și amiralul Radford, președintele comitetului șefilor de stat major. Kermit Roosevelt expuse nu numai modul cum acționase în cursul misiunii sale ci și considerentele sale privind posibilitățile de consolidare a pozițiilor S.U.A. în acea zonă, extrem de importantă din punct de vedere strategic și bogată în petrol. Președintele Eisenhower îl felicită călduros pe Kermit Roosevelt și îi remise medalia „Pentru securitatea națională", care nu mai fusese decernată pînă atunci decît lui Hoover, directorul *F.B.I.*-ului. Roosevelt avea de ce să fie mîndru: șahul îi dăruise ca amintire la plecarea din Iran un portțigaret din aur masiv; premierul britanic îi acordase întreaga sa stimă; Casa Albă îl onorase ca pe un erou național. Magnații petrolului nu vor uita nici ei serviciile ce le adusese K. Roosevelt în Iran. După ce a părăsit *C.I.A.*, el a intrat la „Gulf Oil Corporation", devenind, în 1960, vicepreședinte al acestei importante societăți petroliere.

Operațiunea „Boot", după cum botezaseră englezii complotul pentru răsturnarea lui Mossadegh, sau „Ajax", după numele de cod dat de americani, reușise pe deplin. Rămînea ca, în continuare, să fie rezolvată problema petrolului iranian și a sferei de influență în care urma să fie plasată, în viitor, această țară. Administrația americană nu se implicase în această afacere tenebroasă numai din pură filantropie pentru aliații britanici, cărora Mossadegh le arătase ușa gonindu-i de la masa petrolului iranian, din care aceștia se înfruptaseră pînă atunci nestînjeniți. Restabilind situația, americanii vor pretinde un loc de frunte la ospăț, înghesuindu-i fără menajamente mai spre colț pe prietenii lor britanici, care nu prea se arătaseră la înălțime în confruntarea cu „bătrînul Mossa".

La împărțirea prăzii, Unchiul Sam va reuși să fie din nou mai viclean decît bătrînul Albion, așa cum se întîmplase în ultimii ani, micșorîndu-i treptat, treptat, sfera de influență în zona Orientului Mijlociu. Cerîndu-le sprijin în situația disperată în care se găsea politica lor față de situația din Iran, englezii sperau să nu plătească americanilor decît un preț redus. Dar, așa cum se va vedea curînd, aceștia nu se mulțumiră cu firimituri de la festinul final, pretențiile lor ajungînd, pînă la urmă, cu mult mai ridi-

cate decît şi-ar fi putut imagina partenerii britanici. Măiestria recunoscută în complicate jocuri diplomatice nu le va folosi cu nimic insularilor. Mizînd în afacerea iraniană, americanii cîştigaseră potul cel mare.

La scurt timp după căderea regimului Mossadegh, secretarul de stat american, John Foster Dulles, îi încredinţă lui Herbert Hoover, jr. sarcina de „a face ordine" în problema petrolului iranian, incluzînd în afacere şi marile societăţi americane interesate. Hoover îi convoacă pe reprezentanţii celor cinci mari societăţi petroliere americane — „Standard" din New Jersey, „Socony", „Standard" din California, „Texaco" şi „Gulf" — pentru a organiza un front comun în negocierile cu partea engleză. S-a stabilit, cu acest prilej, să se fondeze un „consorţiu internaţional" pentru a prelua concesiunea petrolieră ce aparţinuse pînă atunci lui AIOC, americanii împărţind cu britanicii bogăţiile petroliere ale Iranului. Desigur, faptul era extrem de dezagreabil pentru britanici dar, neavînd altă ieşire, pînă la urmă trebuiră să cedeze. Cele cinci mari societăţi petroliere americane ieşiră din lupta acerbă pentru petrolul iranian cu un cîştig de 40 la sută din total, pe care îl vor diviza în părţi egale de 8 la sută. AIOC devenit BP („British Petroleum") rămase cu 40 la sută, americanii, concesivi, admiţînd şi o cotă de participare de 14 la sută pentru societatea britanică „Shell", precum şi o cotă de 6 la sută pentru francezi.

Bunurile consorţiului nou creat fiind evaluate la un miliard de dolari, celelalte societăţi consimţiră să ramburseze efectiv companiei BP 600 milioane de dolari pentru partea lor asupra vechilor drepturi ale acesteia, din care 15 la sută urmau să fie plătiţi în decurs de un an şi jumătate iar restul sub forma de 75 de cenţi per tonă de petrol extrasă. Pe baza nivelului producţiei prevăzute în acord, se estima că „British Petroleum" va avea în 1957 un beneficiu de 89,7 milioane de dolari, „Shell" — 26,6 milioane, societăţile americane asociate cîte 15,2 milioane fiecare, iar grupul francez 11,5 milioane.

Pentru partea iraniană, noul prim ministru Zahedi a angajat în calitate de consilier tehnic în vederea negocierilor cu occidentalii pe Torkild Rieber, fostul preşedinte al companiei „Texaco", care fusese silit să demisioneze, în 1940, datorită simpatiilor sale pro-hitleriste, exprimate în mod deschis. Zahedi ar fi dorit, spre a fi scutit de orice

surpriză, ca acordul ce-l va încheia cu consorțiul internațional să nu mai treacă prin *Madjilis*, deși componența acestuia fusese desemnată de el însuși. Dar consorțiul a precizat că nu se mulțumește doar cu semnătura personală a lui Zahedi, dată fiind prevederea constituțională prin care se cerea votul obligatoriu parlamentar pentru orice acord petrolier. Constituția interzicea, de asemenea, cedarea petrolului iranian străinilor. Pentru a se trece și peste această dificultate, consorțiul a constituit două societăți care trebuiau să funcționeze „în contul" guvernului iranian : una pentru sectorul extracției, cealaltă pentru rafinarea petrolului brut. Ideea premierului Zahedi, care ar fi vrut să limiteze activitatea consorțiului doar la vînzarea petrolului și la delegarea de „consilieri" pe lîngă societatea națională iraniană petrolieră, a fost rapid îndepărtată. Pînă la sfîrșit, acordul, în redactarea sa finală, a fost ratificat de *Madjilis*, la 21 octombrie 1954, cu 113 voturi contra 5, aceasta echivalînd cu oferirea unui titlu de proprietate care asigura consorțiului controlul asupra petrolului iranian pe o durată de 40 de ani.

În tot cursul negocierilor cu Zahedi, membrii consorțiului simțeau ațintită asupra lor atenția conducătorilor Arabiei Saudite, Irakului, Venezuelei și ai altor țări petroliere ; fiecare clauză era scrutată de privirile lor penetrante. Prin urmare, apărea necesar pentru membrii consorțiului să nu se creeze cumva iluzia că Iranul ar fi putut trage cel mai neînsemnat avantaj de pe urma naționalizării petrolului. În fapt, nu i se acordase decît împărțirea egală a beneficiilor, lucru ce fusese obținut mai de mult de către celelalte țări producătoare de petrol din zonă. Consorțiul avu grijă să închidă, totodată, orice căi prin care un Onassis sau alt armator petrolier ar fi putut ajunge la un contract de transport maritim. Membrii consorțiului sperau că, în acest fel, vor putea dovedi definitiv că nici o țară n-are de cîștigat de pe urma naționalizării și că nimeni nu poate ajunge să-și vîndă petrolul său fără organizația de cartel.

Societatea Națională de Petrol Iraniană va folosi o parte din beneficiile realizate pentru punerea în valoare a zăcămintelor de la Koum, situate la 130 kilometri de Teheran, în afara limitelor teritoriului concesionat consorțiului. Un singur puț, erupînd în această zonă de deșert, a

deversat circa un milion tone de petrol înainte de a putea fi captat. Noua descoperire petrolieră, liberă de orice acord cu străinătatea, oferea Teheranului largi posibilităţi de manevră. India a propus alocarea de capitaluri pentru construcţia în Ceylon a unei mari rafinării care să absoarbă excedentul producţiei petroliere iraniene. Onassis, marele armator petrolier, şi grupuri financiare franceze îşi arătau interesul pentru acest proiect. „Ente Nazionale Idrocarburi" (E.N.I.), întreprindere petrolieră italiană, a propus Iranului să-i exploateze unele din zăcămintele sale dîndu-i trei sferturi din beneficii, în timp ce cartelul petrolier internaţional nu oferea ţărilor din Orientul Mijlociu decît jumătate.

Consorţiul internaţional, profund şocat de apariţia societăţii petroliere italiene în zona sa de acţiune a luat toate măsurile pentru a bloca acest pericol. În momentul cînd negocierile cu E.N.I. pentru bogatul bazin Koum erau în plină desfăşurare, primul ministru iranian, care, în ochii consorţiului, şi-a permis prea multă libertate de acţiune, a fost îndepărtat de la putere. Căderea lui Zahedi evoca oarecum complotul împotriva lui Mossadegh care, ca o coincidenţă, survenise tocmai în momentul cînd Iranul începuse să vîndă petrol Italiei şi Japoniei la preţuri inferioare celor practicate de cartelul internaţional. Lui Zahedi îi vor urma la conducerea ţării politicieni civili fideli şahului, gata să-i urmeze cu credinţă toate dorinţele, regimul iranian devenind tot mai mult o monarhie absolutistă.

Odată cu „Anglo-Iranian Oil Company" dispăruse şi simbolul dependenţei politice a Iranului de Marea Britanie. Locul acesteia va fi luat, din ce în ce mai mult, de S.U.A. care vor vinde mari cantităţi de arme Iranului, în valoare de miliarde de dolari trimiţîndu-i totodată mii de „consilieri" militari, poltici şi economici, şi stabilind baze militare pe teritoriul ţării. Arbitrînd la început criza petrolului iranian, amestecîndu-se apoi direct în conflict şi acaparînd poziţii-cheie, americanii vor transforma în anii următori Iranul într-unul din principalele capete de pod strategice ale S.U.A. în Orientul Mijlociu, situaţie ce va rămîne în picioare pînă la revoluţia islamică din 1979 şi răsturnarea monarhiei, evenimente ce au marcat eliminarea dominaţiei străine asupra acestei ţări.

Capitolul II

BĂTĂLIA PALESTINEI

Un vapor numit „Exodus"

Pînă în vara anului 1947, vaporul de pasageri „President Warfield" plutise doar pe apele liniştite ale golfului Chespeake, de pe coasta estică a Statelor Unite, traversîndu-l zilnic de la Baltimore la Norfolk, cu o încărcătură de pînă la 600 de persoane. Era o navă greoaie, destul de obosită, cu înfăţişare arhaică, avînd punţi suprapuse şi aproape întreaga armătură numai din lemn. Ţinînd seama de caracteristicile construcţiei şi de deplasamentul său, care abia depăşea 1 800 de tone, nu se încumetase niciodată, pînă atunci, să se aventureze dincolo de capul Henry, spre largul Oceanului. Proprietarii săi au fost bucuroşi să scape de bătrîna rablă, chiar şi la preţul modest ce li s-a oferit pe neaşteptate, tocmai cînd se gîndeau că a venit timpul s-o treacă la reformă, vînzînd-o dacă ar fi fost cazul, în piese detaşate. Semnînd actul de vînzare, nu-şi puteau închipui că antica relicvă va deveni foarte curînd celebră, ţinînd zile şi săptămîni de-a rîndul capul de afiş al presei mondiale.

Cumpărătorul, purtînd denumirea de „Institutul Sonnenborn", se prezenta sub înfăţişarea unei societăţi filantropice, înfiinţată cu doi ani în urmă la New York, cu scopul declarat de a colecta şi trimite în Palestina medicamente şi aparatură medicală necesară echipării spitalelor. Actul său de naştere fusese semnat la 1 iulie

1945, cînd în casa miliardarului Rudolph Sonnenborn se adunaseră 17 oameni de afaceri americani, de origine evreiască, la invitaţia expresă a unui personaj proaspăt sosit din îndepărtata Palestină şi care nu era altul decît cunoscutul lider sionist David Ben Gurion, care avea să intre în istorie ca unul din principalii întemeietori ai statului Israel. El le expuse celor prezenţi desfăşurarea evenimentelor din Palestina, confruntarea ce se profila tot mai pregnant între organizaţiile militante evreieşti şi autorităţile britanice mandatare, din cauza poziţiilor divergente ale celor două părţi în problema emigrării, stopată, în mare măsură, de prevederile Cărţii Albe din 1939 a guvernului de la Londra. Ben Gurion le vorbise, totodată, şi despre necesitatea achiziţionării de arme pentru apărarea comunităţii evreieşti, în perspectiva creării unui stat propriu pe pămîntul Palestinei. La sfîrşitul reuniunii, care durase mai multe ore, participanţii se angajară să facă tot ce le va sta în putere, aducîndu-şi contribuţia lor bănească, pentru atingerea scopului propus. Aşa a luat fiinţă „Institutul Sonnenborn", care avea să joace un rol important în sprijinirea acţiunii de edificare a statului evreiesc independent. Institutul va colecta rapid un milion de dolari, urmat de numeroase alte milioane destinate cumpărării de arme şi maşini pentru fabricarea cartuşelor şi echipamentului militar uşor. Ben Gurion nota, în acea seară, în jurnalul său intim : „A fost cea mai bună reuniune sionistă la care am participat vreodată în Statele Unite".

„Institutul Sonnenborn" va achiziţiona, în continuare, nu numai arme ci şi vapoare spre a fi folosite la imigrarea evreilor în Palestina. În cei doi ani ce trecuseră de la întemeierea sa, organizaţia a cumpărat numeroase vase, în general de mic tonaj. Încărcate ochi cu supravieţuitori ai holocaustului — adunaţi din aşa-numitele „lagăre pentru persoane deplasate" înfiinţate imediat după al doilea război mondial în diverse ţări din Europa — acestea încercau să străpungă blocada instituită de flota britanică în apropierea coastei palestiniene. Unele erau simple ambarcaţiuni de 200 de tone, ca „Alma" care ducea 1 000 de imigranţi clandestini înghesuiţi ca sardelele în cală şi pe punte. Navele „Combatanţii Ghetoului" şi „Patru Libertăţi" ajungeau, la Haifa, cu 1 200 de evrei polonezi, pe jumătate morţi de foame şi de sete. Majoritatea acestor transporturi clandestine, capturate în apropierea coas-

tei palestiniene de britanici, era îndreptată, sub amenințarea armelor, spre Cipru, unde fuseseră organizate lagăre speciale pentru imigranții evrei. Va urma pentru aceștia o lungă așteptare, de luni și chiar de ani, în vederea obținerii permiselor de intrare legală în Palestina, distribuite într-un număr limitat, infim față de masa solicitanților, în marea lor majoritate supraviețuitori ai „soluției finale" hitleriste. Pînă în vara lui 1947, englezii internaseră în lagărele din Cipru circa 40 000 de imigranți ilegali, pescuiți fie în plină mare de pe cojile de nucă ce cu greu puteau fi numite vapoare, fie de pe plajele palestiniene unde acestea reușeau, uneori, să-și depună încărcătura umană.

„President Warfield" era cea mai mare navă achiziționată pînă atunci de organizatorii imigrării clandestine și cu ajutorul ei se preconiza întreprinderea unei acțiuni propagandistice de proporții, menită să atragă atenția opiniei publice mondiale asupra dramei celor ce doreau să ajungă, cu orice preț, în Palestina. Vasul fusese cumpărat de „Institutul Sonnenborn", dar de organizarea acțiunii propriu zise se va ocupa un alt „institut". Titlul său exact, în ebraică, era „Mossad Le Aliah Beth" (Institutul pentru emigrare). Fusese înființat în 1937, ca ramură secretă a armatei clandestine a evreilor din Palestina, *Hagana,* în scopul sprijinirii imigrării și a transportului de arme cumpărate, din diverse colțuri ale lumii, în folosul organizației militare sioniste. Prima centrală a *Mossad*-ului a avut sediul la Paris. Ea și-a continuat fără întrerupere activitatea pentru care fusese creată pînă la proclamarea statului Israel, cînd *Mossad* va deveni serviciul oficial de informații externe al acestuia, numele său fiind implicat, ulterior, în celebre afaceri de spionaj cu largă publicitate.

Imediat după cumpărare, noii stăpîni au rebotezat bătrînul „President Warfield" dîndu-i denumirea cu rezonanță biblică de „Exodus", la care au adăugat cifra „1947", semnificînd anul în care urma să aibă loc acțiunea preconizată. Echipajul său era format din 40 de persoane, colaboratori ai *Mossad*-ului și marinari evrei americani, spanioli, italieni, francezi. Întărit cu panouri noi

de lemn și de oțel, aranjat pentru a transporta 5 000 de persoane în loc de 600, cît avea capacitatea inițială, vasul renovat și înscris sub pavilion panamez a pornit la drum peste Atlantic, din portul american Newport News. Dar, la numai trei ore de la plecare, a trebuit să se reîntoarcă la chei, mașinile nefiind încă bine puse la punct. În sfîrșit, după încă două încercări nereușite, „Exodus 1947", care arbora acum steagul alb-albastru al mișcării sioniste, a reușit să treacă de capul Henry avansînd pe apele adînci ale Atlanticului.

Călătoria transoceanică, cu multe peripeții, s-a încheiat pînă la urmă cu bine și, după 22 de zile de la plecarea din portul american, „Exodus 1947" a intrat în Mediterană ajungînd în golful Lion, pentru a ancora în fața portului francez Sète, de unde urma să preia încărcătura de imigranți în drum spre Palestina.

Spre deosebire de alte transporturi ilegale întreprinse de organizația sionistă, călătoria navei „Exodus 1947" de la țărmul francez spre coasta palestiniană nu putea să fie ținută secretă dat fiind marele număr al celor ce formau acest grup de imigranți. De altfel, nici nu se avea în vedere un asemenea lucru, scopul acțiunii fiind tocmai declanșarea unei ample campanii publicitare în vederea sensibilizării opiniei publice mondiale și a creării unui larg curent de opinie în favoarea imigrării libere în Palestina.

La Londra se desfășurară reuniuni precipitate, atît la Amiralitate cît și la *Foreign Office*, luîndu-se în discuție diverse soluții care ar fi putut să fie adoptate pentru a împiedica „Exodus" să ajungă cu încărcătura sa de imigranți la țărmul palestinian. Pe căi diplomatice se făcură presiuni insistente la Paris, dar guvernul francez refuză să satisfacă cerințele Londrei de a interzice acostarea navei „Exodus" și îmbarcarea imigranților din porturile sale, plătindu-le astfel englezilor o poliță pentru modul cum fusese tratată și eliminată Franța din Orientul Mijlociu de către „aliații" ce-i solicitau acum colaborarea.

Organizatorii acțiunii „Exodus 1947" se loviră însă, în ultimul moment, de un impediment neașteptat. În Sudul Franței izbucnise o puternică grevă a șoferilor de camioane, astfel că întregul transport rutier era paralizat. O intervenție discretă pe lîngă sindicatul camionagiilor reuși însă să pună în mișcare o coloană de autovehicule, de cîte cinci tone, afectată pentru transportarea imigran-

ţilor evrei spre portul Sète. Îmbarcarea se desfăşură în mare grabă, la bordul bătrînului vapor înghesuindu-se 2 617 bărbaţi, 1 282 femei şi 655 de copii, deci un total de 4 554 de pasageri. Pentru a nu întîmpina, totuşi, posibile dificultăţi din partea autorităţilor franceze locale neavizate, pasagerii fuseseră dotaţi cu vize de imigrare columbiene, evident false.

Ajuns în largul Mediteranei, „Exodus" avea să fie urmărit, pe întreaga sa rută, de avioane britanice de recunoaştere şi vase de luptă din *Royal Navy*. În ziua de 17 iulie, vaporul cu imigranţi era interceptat în apele internaţionale, la circa cincizeci de mile de coasta palestiniană, de crucişătorul britanic „Ajax", însoţit de două distrugătoare. „Ajax" trase o salvă de avertisment după care, apropiindu-se, anunţă prin megafoane :

— Comandantului vaporului de imigrare ilegală ! Vă ordonăm să încetiniţi maşinile ! Pregătiţi-vă să primiţi la bord un detaşament de însoţire !

Între timp, cele două distrugătoare flancară nava, care continua să arboreze steagul sionist, împiedicînd-o să mai înainteze. Căpitanul Bernard Markes refuză să se supună ordinelor crucişătorului britanic de a se îndrepta spre Ciprul, supervizat de comandoul puşcaşilor marini pe care ar fi trebuit să-l primească la bord.

— Vă atragem atenţia că sîntem în apele internaţionale. Dacă ne abordaţi comiteţi un act de piraterie, răspunse de pe „Exodus" căpitanul Markes.

Megafoanele de pe „Ajax" răsunară din nou :

— Sîntem dezolaţi, dar noi nu facem decît să ne conformăm instrucţiunilor. Sînteţi gata să primiţi detaşamentul nostru fără să opuneţi rezistenţă ? Da sau nu ?

Răspunsul a fost negativ. Cînd puşcaşii marini urcară la bordul vasului, împotriva lor fură aruncate diverse obiecte contondente, fiind, totodată, împroşcaţi cu jeturi de apă fierbinte. Marinarii britanici au deschis atunci focul, gloanţele atingînd mai mulţi pasageri. Comandantul secund William Bernstein a fost rănit mortal. Încă alţi trei pasageri îşi pierdură viaţa.

La sosirea în dreptul coastei palestiniene, autorităţile britanice anunţară imigranţilor refuzul ferm de a le permite să debarce la Haifa. Ei vor fi transferaţi cu forţa pe trei „Liberty Ships" — nave militare de transport din timpul războiului — şi la 29 iulie acestea ancorară, din nou, în faţa ţărmului francez, în rada portului Port de Bouc.

Impotrivindu-se cu furie încercărilor de a-i debarca şi strigînd „În Palestina sau morţi", imigranţii vor rămîne, în continuare, la bordul celor trei vase britanice. Cum acestea se aflau în apele teritoriale franceze, ei nu puteau fi siliţi prin forţă, de englezi, să coboare pe ţărm.

Urmă un adevărat calvar al staţionării, timp de o lună, sub soarele fierbinte al verii în raza portului francez, perioadă în care pe cele trei nave s-au născut 36 de copii. Se petrecură scene dramatice, fiind proferate ameninţări cu greva foamei şi sinucideri colective. Pînă la urmă, cum imigranţii evrei refuzau să debarce în Franţa, englezii îndreptară cele trei vase spre zona lor de ocupaţie din Germania. Plecate din dreptul portului francez la 21 august, ele intrară în estuarul Elbei la 9 septembrie, pentru a acosta la Hamburg. Aici, încărcaţi în trenuri, cu zăbrele la ferestre, au fost conduşi în mod forţat în lagărele Poppendorf şi Amstau, unde continuau să fie adăpostite „persoanele deplasate" din timpul războiului, în general evrei din diverse ţări scăpaţi de la exterminare de înaintarea armatelor aliate, în ultima fază a marii conflagraţii mondiale.

Intransigenţa guvernului de la Londra în cazul „Exodus 1947" a avut darul să provoace un adevărat scandal internaţional. În mai multe capitale europene s-au desfăşurat demonstraţii de protest în faţa misiunilor diplomatice britanice. La New York, zidurile consulatului britanic au fost acoperite cu zvastici. În Palestina, atmosfera devenea tot mai incandescentă. Răpiţi de pe terasa unei cafenele din oraşul Nathanya, doi sergenţi englezi au fost spînzuraţi de extremişti evrei sub „acuzaţia" de „intrare ilegală în Palestina" şi de apartenenţă la „organizaţia criminală cunoscută sub numele de armata britanică". Corpul unuia dintre victime fiind minat, explozia ce s-a produs, atunci cînd a fost scos din lat, a mai rănit cîţiva militari englezi. Confruntarea dintre autorităţile de ocupaţie din Palestina şi populaţia evreiască lua acum cele mai dure forme.

Aventura navei „Exodus 1947" fusese urmărită îndeaproape de mijloacele de informare în masă din întreaga lume. Fulminante articole incriminatorii la adresa politicii britanice în Palestina apăreau pretutindeni, zdruncinînd fără milă prestigiul bătrînului Albion. Politica de sprijinire a imigrării în Palestina, deschisă prin faimoasa scrisoare adresată de secretarul de stat al afacerilor ex-

terne Balfour, în noiembrie 1917, lordului Rotschild, privind sprijinirea creării unui cămin național evreiesc în Palestina, se întorcea ca un bumerang împotriva inițiatorilor britanici. În decursul celor trei decenii, de cînd dura prezența Angliei în Palestina, arabii fuseseră atîțați împotriva evreilor și evreii împotriva arabilor de autoritățile mandatare care, sub masca cunoscută a paternalismului colonial, trăgeau sforile din umbră pentru satisfacerea propriilor scopuri. Apăsînd cînd pe o clapă cînd pe alta, sub imperiul intereselor conjuncturale, *Colonial Office* căuta prin politica sa desfășurată pe baza vechiului dicton *divide et impera* să-și perpetueze dominația asupra Palestinei, punct extrem de important în strategia britanică „la Est de Suez".

Autoritățile britanice care încercau acum să stăvilească, prin mijloace drastice, imigrarea evreiască, o încurajaseră copios în primii ani ai mandatului lor asupra Palestinei încredințat de Societatea Națiunilor, după ce ocupaseră această țară la sfîrșitul primului război mondial. Pe atunci, comunitatea evreiască din Palestina număra doar 58 000 de persoane, reprezentînd cam nouă la sută din întreaga populație. Între cele două războaie mondiale, comunitatea evreiască crescuse cu o jumătate de milion de oameni, în majoritate covîrșitoare imigranți din Europa, procentul lor ajungînd la o treime din totalitatea populației țării.

Politica britanică de încurajare a imigrării evreiești urmărise, la început, crearea unei contraponderi naționalismului arab care revendica independența Palestinei, fapt ce ar fi condus, în mod implicit, la slăbirea poziției strategice a Angliei în Orientul Mijlociu. În aceste condiții, schimbarea demografiei țării prin stabilirea de noi așezări evreiești urmărea să favorizeze interesele colonialiste ale Imperiului britanic în regiune. Conflictul care se profila între cele două comunități, din motive politice și economice, manevrat și de politica practicată de autorități, putea justifica continuarea misiunii Angliei pe post de arbitru și, în consecință, perpetuarea prezenței sale în Palestina.

În primăvara anului 1939, prin Cartea Albă a guvernului de la Londra, atitudinea britanică în problema imigrării evreiești se schimbase substanțial. Revolta arabă din Palestina anilor 1936—1939 și rolul ce începuse să fie jucat de petrolul arab în contextul situației din Orientul

Mijlociu atîrnaseră greu în balanţă, conducînd la o reevaluare a politicii britanice. În plus, organizarea politică şi militară clandestină a comunităţii evreieşti, ce se îndrepta spre crearea unei administraţii proprii, a unui stat în stat, cu tendinţe de independenţă, nu se dovedea deloc convenabilă Marii Britanii, care vedea în continuarea imigrării masive a evreilor un pericol potenţial pentru interesele sale.

Procesul emigrării evreilor din Europa spre Palestina era de dată oarecum recentă, fiind deschis abia în ultimele decenii ale secolului trecut, cînd un pumn de imigranţi, veniţi din teritoriile apusene ale Imperiului ţarist, întemeiară cîteva aşezări agricole, ce vor fi sprijinite pentru a putea supravieţui de filantropul evreu, baronul britanic Edmond de Rotschild.

Timp de aproape două milenii, comunitatea evreiască din Palestina — provincia biblică fărîmiţată, în cele patru secole de stăpînire otomană, între trei diviziuni administrative ale imperiului : vilaietele Damasc şi Beirut şi sangeacul Ierusalim — fusese extrem de puţin numeroasă. La începutul secolului al XIX-lea, cînd pe întinsul Imperiului otoman trăiau sute de mii de evrei, comunitatea israelită din Palestina, concentrată în patru „oraşe sfinte" — Ierusalim, Safed, Tiberia şi Hebron — nu depăşea 10 000 de suflete, reprezentînd circa trei la sută din totalul populaţiei. Puţinii evrei ce s-au stabilit acolo, în secolele XVIII şi XIX, completînd vechea comunitate, erau credincioşi mînaţi spre „Eretz Israel" (ţara lui Israel) de considerente strict religioase. Întreaga comunitate trăia, pe atunci, din daniile anuale ale coreligionarilor din Europa, aşa-numita „Haluka" (distribuire) şi majoritatea lor covîrşitoare se consacra studiului tradiţiilor teologice iudaice.

„Diaspora" — dispersarea evreiască, cuvînt provenit din limba greacă, al cărui echivalent ebraic este „golah" sau „galuţ" — dăinuia dinaintea erei noastre. Cînd Cyrus al II-lea, fondatorul Imperiului persan, a cucerit Babilonul în anul 586 î.e.n. şi a autorizat pe evreii duşi în robie pe malurile Eufratului — de Nabucodonosor al II-lea cu o jumătate de veac în urmă — să revină la Ierusalim, doar 50 000 din cîteva sute de mii au luat drumul reîntoarcerii. Colonia ebraică din Mesopotamia va rămîne aproape 2 500 de ani unul din principalele centre religioase şi culturale ale evreilor din întreaga lume, bucurîndu-se de respect şi

privilegii, îndeosebi în secolele Califatului arab de la Bagdad.

După ce Alexandru Macedon a doborît puterea persană și întregul Orient Mijlociu s-a elenizat, evreii din Palestina și din regiunile învecinate au intrat definitiv în orbita europeană, răspîndindu-se în diverse centre antice ale bătrînului continent și în provinciile din Asia și Africa stăpînite de urmașii marelui rege. În Egipt, pe timpul domniei Ptolemeilor, erau mai mulți evrei decît în Palestina. Se spune că numai colonia din Alexandria număra cam 100 000 de suflete.

Comunități evreiești existau în Imperiul roman cu mult înaintea cuceririi Ierusalimului de către Pompeius. Condițiile de care se bucurau în fața autorităților imperiale nu difereau de ale celorlalte populații. Aveau chiar unele privilegii în plus : împărații romani le protejau ritualurile și cultul lor era, de fapt, singurul recunoscut legal în afara cultului oficial. Unica discriminare o constituia un impozit special numit „Fiscus Judaicus".

Chiar după reprimarea sîngeroasă de către romani a răscoalei evreilor din Palestina și distrugerea marelui templu de la Ierusalim, situația coreligionarilor lor din restul imperiului nu suferise nici o modificare defavorabilă. Importante colonii ebraice de pe cuprinsul imperiului — numai în Peninsula italică fiinţau în 40 de orașe — rămăseseră, cu toate, loiale statului roman. Evreii influenți se manifestau ca adversari fermi ai revoltei din Palestina și încurajau represiunile romane. Căderea Ierusalimului reprezenta în conștiința contemporanilor un episod și nu sfîrșitul unei epoci, ei considerînd confruntarea respectivă mai mult un război civil decît o revoltă națională. În urma faimosului edict din anul 212 al împăratului Caracalla, prin care toți locuitorii liberi ai Imperiului, fără nici o deosebire, deveneau cetățeni romani, evreii căpătau aceleași drepturi, situație ce nu o vor mai cunoaște niciodată în Europa, pînă la emanciparea adusă de Revoluția Franceză.

Comunitățile ebraice din Sudul și Vestul Europei au trăit, pe întreaga perioadă a Evului Mediu, discriminări și persecuții barbare, motivate în general prin considerente religioase care, adeseori, nu erau decît un camuflaj pentru confiscarea sau jefuirea bunurilor acestora. Cruciadele au început prin incendierea, în drum, a cartierelor evreiești din orașele Europei apusene și masacrarea locuitorilor lor.

După un asemenea prolog sîngeros, odată ajunşi pe „pămîntul sfînt", cavalerii Crucii s-au grăbit să ucidă cu sălbăticie populaţia băştinaşă a Ierusalimului, pe musulmani trecîndu-i prin ascuţişul săbiilor iar pe evrei arzîndu-i de vii în sinagoga în care se refugiaseră. Persecuţii grele au avut de suferit evreii şi în Imperiul bizantin, în Spania vizigoţilor proaspăt creştinaţi şi apoi în aceea a Inchiziţiei, ca şi pe malurile Rinului, unde comunităţile lor erau semnalate încă din secolul IV, şi în diverse alte ţări europene.

Dispersarea evreilor în Evul Mediu a condus la formarea a două ramuri distincte ale acestora — Ashkenazi şi Sefarazi — care pe parcursul istoriei au împrumutat, fiecare, trăsături specifice spaţiilor etno-geografice unde se stabiliseră : limbă, obiceiuri, port, cultură. Persecuţiile religioase din Apusul Europei au determinat un exod al evreilor spre Răsăritul continentului, îndeosebi în Polonia şi Lituania, ai căror suverani inauguraseră încă din secolele XIII—XIV o politică de atragere pe teritoriile lor a negustorilor şi meşteşugarilor, oferindu-le o serie întreagă de privilegii economice şi juridice. În decurs de un veac şi jumătate (între anii 1500 şi 1650) numărul evreilor din Polonia a crescut de la 50 000 la o jumătate de milion, proces care a continuat pînă în secolul nostru. Primii dintre ei, veniţi din ţinuturile germane, vorbeau o limbă specifică — yidiş (Judisch-Deutsch) — un dialect originar de pe malurile Rinului, încă de pe vremea cînd se construia marea catedrală de la Köln, fondul germanic fiind amestecat cu termeni ebraici şi în continuare cu termeni slavi, scrisul efectuîndu-se însă cu caractere ebraice. Aceasta a rămas, secole de-a rîndul, limba evreilor din Europa centrală şi răsăriteană, a ramurii Ashkenazi — care vine de la numele dat de ei, în Evul Mediu, Germaniei.

O parte din evreii est-europeni aveau ca strămoşi în arborele lor genealogic şi pe kazari, popor mongolo-turanic care a întemeiat în secolul VII marele lor regat între Caucaz, Volga şi Don, unul din cele mai puternice state independente ale timpului, la Nord de Imperiul bizantin. La începutul secolului al VIII-lea, Bulan, suveranul statului Kazar, a adoptat iudaismul şi exemplul său a fost urmat de o mare parte a aristocraţiei. În urma unor campanii succesive, cnezatul kievean a ocupat, în secolul IX, Ţara Kazarilor iar aceştia au dispărut în negura istoriei ca multe alte popoare. Trăsăturile mongoloide observabile,

pînă în zilele noastre, la unii dintre evreii originari din Răsăritul Europei sînt considerate de istoricii poporului evreu, cum ar fi de pildă Cecil Roth, probabil o moştenire a prozeliţilor kazari de acum un mileniu.

Centrul cel mai important al evreilor din Europa meridională, în Evul Mediu, era Spania. Colonii ebraice sînt semnalate aici încă din timpul Imperiului roman. Regii vizigoţi, interzicînd practicarea cultului iudaic, au decis la un moment dat expulzarea generală a evreilor. Numărul acestora se va înmulţi rapid în Spania califilor. Ei se vor bucura aici de privilegii tot atît de mari ca şi coreligionarii lor din Mesopotamia stăpînirii arabe.

În timpul campaniei arabe de cucerire a Nordului Africii şi a Peninsulei iberice, evreii, presaţi de aceleaşi dificultăţi economice ca şi războinicii Islamului, îi urmau pe aceştia în calitate de negustori, meşteşugari sau agricultori. În consecinţă, un important grup evreiesc, păstrîndu-şi totuşi religia, s-a arabizat. Acesta a adoptat nume arabe, a urmat curentele şi modelele intelectuale musulmane, nu vorbea decît araba, utilizînd-o ca limbă literară şi, în oarecare măsură, chiar de cult.

După decăderea puterii arabe din Spania, persecutaţi barbar de Inchiziţie şi alungaţi din această ţară de suveranii catolici, chiar în perioada descoperirii Americii de către Cristofor Columb, evreii au fost obligaţi să-şi găsească adăpost pe alte meleaguri, mulţi dintre ei îndreptîndu-se spre Imperiul otoman, care avînd nevoie de negustori şi meşteşugari încuraja imigrarea acestora, acordîndu-le privilegii. „Cum puteţi să-l numiţi înţelept pe acest Ferdinand care depopulează domeniile sale proprii pentru a le îmbogăţi pe ale mele ?“ — exclama sultanul Baiazid al II-lea referindu-se la alungarea evreilor din Spania.

Constantinopolul devine, în scurt timp, cel mai numeros centru evreiesc din lume. Marele rabin al oraşului avea în Divanul sultanului un loc alături de marele muftiu şi de patriarhul ortodox. Noi colonii evreieşti iau fiinţă la Adrianopol, Gallipoli, Brussa, Smirna, Angora. Salonicul va ajunge un oraş cu populaţie majoritară evreiască, rămînînd aşa pînă la sfîrşitul stăpînirii otomane. Ramura orientală a evreilor provenită îndeosebi din Spania şi Portugalia, şi stabilită, în general, pe tot întinsul Imperiului otoman, va purta numele de Sefarazi — de la denumirea dată de ei Spaniei — şi va păstra limba vorbită acolo — ladino, un

dialect foarte asemănător spaniolei medievale — rămînîndu-le totodată diverse tradiţii perpetuate din generaţie în generaţie de pe meleagurile Peninsulei iberice.

Evreii continuau să fie persecutaţi în restul Europei catolice. Republica veneţiană, ordonînd regruparea evreilor din oraşul dogilor într-un anumit cartier numit „Ghetto Nuovo" (Topitoria Nouă) va îmbogăţi limbajul internaţional cu cuvîntul „ghetto", sinonim în înţelesul său mai larg cu izolare, mizerie, claustrare.

Emanciparea evreilor din Europa occidentală va surveni abia după Revoluţia Franceză. O serie de familii — Rotschild, Goldsmith, Stern, Openheim, Hirsh — vor ocupa atunci importante poziţii economice cu mare influenţă pe plan social şi politic. În aceste noi condiţii, numărul evreilor din ţările vest-europene va creşte simţitor, o mare parte dintre ei asimilîndu-se complet în rîndurile naţiunilor în mijlocul cărora trăiau.

O situaţie grea continuau să o aibă evreii din Europa răsăriteană supuşi, îndeosebi pe teritoriul Imperiului ţarist, la diverse vexaţiuni şi grave persecuţii. Cuvîntul „pogrom", echivalentul noţiunii de „distrugere" în limba rusă, răspîndit apoi în întreaga lume semnifica, în fond, persecutarea sălbatică a evreilor. El a intrat în obişnuinţa limbajului spre sfîrşitul secolului trecut, cînd pe teritoriile răsăritene ale Imperiului ţarist, populaţia evreiască a avut de suferit repetate pogromuri.

Primul din această serie de pogromuri a pornit de la o discuţie între beţivi, într-o cîrciumă din Elisavetograd, în legătură cu un aşa-numit „omor ritual" care s-ar fi petrecut în localitatea lor, perfida insinuare obişnuită în Evul Mediu, pentru a motiva masacrarea evreilor în diferite ţări ale Europei apusene. Astfel aveau să se producă, în aprilie 1881, grave tulburări în oraşul amintit, soldate cu numeroase victime în rîndurile populaţiei evreieşti. Devastări sălbatice s-au desfăşurat în luna următoare şi la Kiev şi Odessa. Guvernul de la Petersburg, în loc să potolească spiritele şi să adopte măsuri de rigoare, va promulga noi legi restrictive împotriva evreilor, deschizînd cale liberă unui nou val de pogromuri, în care avea să se distingă, în mod special, ultrareacţionara organizaţie a „Sutelor negre", în anii următori înregistrîndu-se alte mii şi mii de victime.

Persecuţiile de tot felul la care era supusă populaţia evreiască de pe teritoriile ce formau Imperiul ţarist a

provocat un uriaș exod al populației evreiești din Răsăritul Europei spre Apus. Comunitatea evreiască din Londra a crescut rapid de la 47 000 la 150 000 de suflete. În Germania, numărul evreilor ajungea la începutul acestui secol la 600 000, dintre care 175 000 stabiliți în Berlin. Între anii 1881 și 1900, circa 600 000 de refugiați evrei din Europa răsăriteană au debarcat în America. În următorii cinci ani, numărul acestora a sporit cu încă o jumătate de milion. Înaintea acestui exod spre „Lumea Nouă", comunitatea evreiască din Statele Unite însuma 230 000 de suflete ; două decenii mai tîrziu, în 1904, ea se ridica la un milion și jumătate, depășind imediat după primul război mondial cifra de trei milioane. Dacă în 1825, o mică sinagogă era suficientă întregii comunități evreiești din New York, un secol mai tîrziu marele oraș al Americii ajunsese să numere printre locuitorii săi 1 750 000 de evrei. În preajma ultimei conflagrații mondiale, populația evreiască din S.U.A. însuma patru milioane de suflete ; în Polonia trăiau trei milioane de evrei, iar alte aproape trei milioane în Uniunea Sovietică.

Noul exod al evreilor de la sfîrșitul secolului trecut și începutul celui prezent s-a îndreptat doar într-o măsură infimă spre Palestina. Pe atunci, Palestina, care făcea parte din Imperiul otoman, număra un procent redus de evrei comparativ cu numărul coreligionarilor lor din principalele centre economice și administrative de sub stăpînirea sultanilor de la Istanbul. Palestina nu prezenta, în acel timp, o atracție din punct de vedere economic, majoritatea covîrșitoare a locuitorilor săi, arabi musulmani sau creștini, ocupîndu-se cu agricultura sau meșteșugurile, netulburați de multe secole în munca de pe pămînturile sau atelierele lor. Ei trăiau în bună convietuire cu micile comunități evreiești autohtone care, de altfel, foloseau în vorbirea curentă limba arabă. Ar fi de menționat că, pînă spre sfîrșitul stăpînirii otomane, între populația majoritară arabă și minoritară evreiască nu au existat animozități de ordin etnic ci dimpotrivă între ele a domnit, întotdeauna, spiritul unei depline înțelegeri și al întrajutorării, care s-a păstrat și în relațiile cu primii imigranți sosiți din Europa.

Primul val al imigrării moderne în Palestina dintre anii 1881—1903 era format, în general, din tineri idealiști aparținînd proaspetei mișcări naționaliste „Hoveve Sion"

(Adoratorii Sionului), care își luase numele de la colina Sion din Ierusalim, aceasta constituind simbolul vechii capitale biblice. În 1882, Leo Pinsker, un medic din Odessa, a publicat o broșură intitulată „Autoemanciparea", în care sugera crearea unui „cămin național" evreiesc, de preferință în Palestina, ca singur mijloc de a ridica demnitatea națională a evreilor din „Diaspora". Pentru a pune în practică aceste idei, vor fi create imediat, în Europa răsăriteană, mai multe societăți sub numele de „Hoveve Sion". Dar un procent extrem de slab dintre componenții noului exod se vor îndrepta spre Palestina, care trăia în sufletele comunităților evreiești din lume mai mult ca un liant mistico-sentimental, fără a se ști prea multe despre înfățișarea contemporană a acestor meleaguri, cu climă, limbă, obiceiuri și mod de viață total străine imigranților din Europa.

Cam în același timp cu apariția broșurii lui Leo Pinsker, cîțiva studenți și alte persoane tinere care formaseră o asociație denumită „Bilu" — după inițialele în ebraică ale versetului biblic: „Casa lui Iacob, ridică-te și umblă" — se îmbarcau pentru Jaffa, în scopul întemeierii unor colonii pe pămîntul Palestinei. Odată ajunși acolo, fondară cîteva așezări pe cîmpia de coastă. Dar, curînd, condițiile vitrege de viață anunțară pericolul unui apropiat eșec total, de la care aceste prime colonii de muncă vor fi salvate, *in extremis*, de ajutorul generos al baronului Edmond de Rotschild, personalitate financiară de anvergură pe plan european și mondial. Datorită sprijinului său bănesc, substanțial și constant, cele cîteva așezări evreiești înființate la începutul deceniului al nouălea al secolului trecut reușiră să supraviețuiască, punînd astfel bazele colonizării moderne a Palestinei. În deceniile următoare, mișcarea sionistă cu caracter politico-național, organizîndu-se și consolidîndu-se, va prelua treptat în mîinile sale problema imigrării în Palestina, a formării unui nucleu statornic evreiesc pe pămîntul rădăcinilor biblice ale iudaismului.

Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, Theodor Herzl, corespondentul la Paris al ziarului vienez „Neue Freie Presse" — impresionat de răbufnirile antisemite ce se făceau simțite în Europa occidentală și în mod deosebit în Franța, unde spiritele fuseseră tulburate de așa-numita „afacere Dreyfus", căpitan francez, evreu de origine, învinuit pe nedrept de spionaj și condamnat la o grea pe-

deapsă, reabilitat complet mai tîrziu — a scris, într-o stare de mare exaltare, broşura intitulată „Judenstaat" (statul evreiesc), care va deveni îndrumarul ideologic al sionismului. Herzl a fost primul care a lansat mişcarea politică sionistă mondială al cărui obiectiv era „asigurarea unui cămin poporului evreu, în Palestina, garantat de dreptul public", aşa cum va fi el definit, ulterior, la primul congres ce se va ţine în anul 1897, în oraşul elveţian Basel.

Desfăşurînd o activitate intensă ziaristul vienez îşi va găsi, în scurt timp, numeroşi adepţi, dar va stîrni şi destule adversităţi. Evreii bogaţi, în cea mai mare parte asimilaţi în ţările unde trăiau, îl considerau un vizionar utopic care tulbură degeaba conştiinţele. Ei respingeau ideea „căminului naţional" şi speranţa reîntoarcerii în Palestina. La cealaltă extremă, ultrareligioşii considerau că numai Dumnezeu trebuie să hotărască reîntoarcerea evreilor pe „pămîntul făgăduinţei", atunci cînd va vrea el, şi în nici un caz nu trebuie să i se forţeze mîna. Aceştia din urmă vor rămîne în continuare pe poziţia lor, nerecunoscînd nici pînă în zilele noastre legitimitatea înfiinţării statului modern Israel.

După primul congres de la Basel, Herzl, ales în fruntea organizaţiei sioniste mondiale, a întreprins un amplu turneu de contacte şi convorbiri în vederea îndeplinirii ţelului propus, obţinînd audienţe la toţi potentaţii Europei, de la Papa la Kaiserul german, fiind primit oficial, pînă la urmă şi de Sultanul otoman. Negocierile cu acesta n-au ajuns la rezultate concrete, ţinînd seama şi de faptul că pe teritoriul Imperiului otoman trăia un mare număr de evrei care nu se gîndiseră niciodată să se stabilească în Palestina şi nu dădeau vreun semn, nici acum, că ar dori să facă acest lucru. Atunci, guvernul britanic va propune mişcării sioniste, în 1903, pentru întemeierea „căminului naţional", o fişie de teren pe coasta mediteraneană a Peninsulei Sinai, care de drept aparţinea Egiptului, sau un teritoriu larg în Africa Orientală Engleză, în Uganda.

Dar opţiunea congreselor sioniste va rămîne fermă asupra Palestinei, motivaţia lor de ordin mistico-sentimental fundamentîndu-se pe existenţa, pe aceste meleaguri, cu 3 000 de ani în urmă, a unui prim stat evreiesc, la Ierusalim, imaginea sa fiind păstrată peste veacuri şi milenii ca simbolul naţional-religios al evreilor stabiliţi, între timp, în diverse colţuri ale lumii.

Între anii 1904 şi 1914, sub impulsul mişcării sioniste mondiale, un nou val de imigranţi, estimat la un total de circa 35 000 de oameni, originari în majoritatea lor covîrşitoare tot din teritoriile răsăritene ale Imperiului ţarist, debarca în Palestina. Statisticile arată că din cele două milioane de evrei ce au emigrat din Rusia pînă la începutul primului război mondial doar 60 000 au ajuns în Palestina între anii 1881 şi 1914. Datorită greutăţilor de ordin economic şi climatic cu care erau confruntaţi noii veniţi, aceştia, în majoritatea lor, părăseau Palestina cu primul vapor, îndreptîndu-se spre zări mai prielnice. Rămîneau în general tineri idealişti, înflăcăraţi de ideea construirii prin muncă manuală a unui „cămin naţional" şi care — în ciuda faptului că nu se pricepeau la agricultură, iar cei mai mulţi nu erau deprinşi cu eforturi fizice — întemeiau noi colonii, în condiţii extrem de vitrege. Ei erau sprijiniţi de mişcarea sionistă mondială care înfiinţase, între timp, Banca Colonială Evreiască şi Fondul Naţional Evreesc pentru a achiziţiona terenuri în Palestina, necesare statornicirii de aşezări ale pionierilor idealişti. Aceste terenuri vor fi cumpărate, de regulă, de la marii latifundiari ce trăiau în diverse oraşe ale Imperiului otoman şi care acaparaseră, prin fraudă sau forţă, pămînturile muncite din moşi-strămoşi de populaţia arabă autohtonă.

Controversata problemă a legalităţii cumpărării de către coloniştii evrei a unor terenuri ce aparţinuseră anterior ţăranilor arabi reclamă unele explicaţii necesare înţelegerii obiective a acestui proces.

Pînă în anul 1860, cea mai mare parte a pămînturilor cultivate din Palestina era distribuită între membrii comunităţilor săteşti ale arabilor autohtoni, din doi în doi ani, parcelele măsurînd de la unu la opt *dunami* (zece *dunami* = un hectar), în raport cu aşezarea lor geografică. Comunitatea sătească era constituită din mai multe grupuri de familii înrudite. Acest sistem, datînd din timpurile biblice, asigura ca fiecărui cultivator să-i revină, prin rotaţie, atît parcele fertile cît şi din cele mai sărace.

Codul otoman al proprietăţii funciare, promulgat în 1858 de autorităţile de la Istanbul, avea să pună capăt proprietăţii colective ţărăneşti asupra pămîntului. Conform acestei noi legi, fiecare ţăran trebuia să-şi înregistreze proprietatea agricolă proprie. O parte însemnată a

populației rurale a căutat să ocolească înregistrarea pentru a evita atît taxele cerute cu acest prilej, cît și impozitele ce urmau să le plătească în viitor. Au fost numeroase cazuri cînd cei în cauză nici măcar n-au aflat de legea amintită și s-au dezmeticit abia mai tîrziu, pomenindu-se lipsiți peste noapte de pămîntul pe care-l lucrau. În ambele situații, ei au continuat să-și cultive o vreme terenurile după tradițiile proprietății colective și rotației parcelelor.

Pămînturile rămase astfel „fără proprietari" înregistrați legali au fost declarate domenii ale statului, fiind vîndute în grabă, pe prețuri derizorii, unor oameni de afaceri locuind în centrele economice mai apropiate ale Imperiului — Beirut, Cairo, Alexandria, Damasc. Din banii încasați, doar o mică parte a intrat în vistieria statului otoman, restul pierzîndu-se prin buzunarele, veșnic flămînde, ale aparatului birocratic imperial, bine cunoscut pentru corupția sa. S-a ajuns astfel la situația ca, spre sfîrșitul secolului trecut și începutul celui actual, 254 familii de mari proprietari să posede un total de 4 143 000 *dunami*, echivalentul întregii suprafețe deținute de gospodăriile țărănești. O singură familie, Soursok, locuind la Beirut, reușise să acapareze 230 000 de *dunami* pe valea Jesreel, și aceasta nu constituia un caz izolat.

De la asemenea mari latifundiari a cumpărat Fondul Național Evreiesc, în decursul timpului, terenurile pe care au fost create ulterior așezările agricole ale imigranților noi sosiți. În momentul cînd se întocmeau actele de vînzare-cumpărare, marii proprietari izgoneau de regulă, cu sprijinul autorităților, pe felahii arabi de pe pămînturile lor, muncite pînă atunci în proprietate colectivă, condamnîndu-i astfel să îngroașe rîndurile proletariatului agricol sau ale sub-proletariatului urban. Locul acestora era luat, se înțelege, de coloniștii evrei, fapt ce nu putea să nu conducă la nașterea și dezvoltarea inamiciției dintre cele două comunități.

Ar fi utilă, de asemenea, pentru înțelegerea problemei date, și o anumită clarificare pe marginea tezei, la fel de controversate, a „țării pustii", fără popor, care aștepta pe coloniștii evrei din Europa pentru a fi populată. Într-un articol al umanistului evreu Ahad Haam, intitulat „Adevărul asupra Palestinei", în care acesta relatează impresiile sale la reîntoarcerea dintr-o călătorie efectuată în această țară în 1891—1892, se menționează : „Din afară

avem tendința de a crede că Palestina de azi este o țară în întregime pustie ; un deșert unde fiecare poate să cumpere atîta pămînt cît dorește. Realitatea este cu totul alta. Este greu să găsești în această țară pămînturi arabile care nu sînt cultivate... Numeroși sînt frații noștri care, veniți aici pentru a cumpăra (terenuri), au rămas în țară luni de zile, parcurgînd-o în lung și în lat, fără a putea găsi ceea ce căutau".

Cu toate greutățile întîmpinate de primii colonişti, imigrarea sprijinită politic și material de organizația mondială sionistă a continuat, o parte din ultimul val sosit în anii dinaintea declanșării primului război mondial stabilindu-se în mai multe zone agricole ale țării.

Cu sprijinul bănesc al „Diasporei", în 1909 a fost pusă piatra de temelie a primului oraș pur evreiesc din Palestina, la marginea vechiului port arab Jaffa. Clădit la țărmul mării, cu forță de muncă evreiască dar și arabă, pe un teren acoperit de nisip, noul oraș purtînd numele de Tel Aviv („Colina primăverii" — în traducere din ebraică) se va extinde treptat, devenind, cu timpul, cea mai modernă așezare urbană din Palestina.

În aceeași perioadă lua ființă primul *kibbutz* (Degania, în Galileea) o nouă formă de așezare agricolă, specifică colonizării ulterioare evreiești, în care proprietatea era colectivă iar munca se făcea în comun, repartiția bunurilor produse efectuîndu-se pe baze egalitare, în condițiile vieții de pionierat. *Kibbutz*-urile aveau să se transforme, în decursul timpului, în principale puncte de sprijin ale luptei politice și militare pentru statornicirea „căminului național" prin crearea statului evreiesc independent. În același timp, ebraica modernă (ivrit), recent creată pe vechiul fond biblic, începea să fie tot mai mult folosită de populația evreiască din Palestina, în pofida opoziției grupurilor ultrareligioase care se opuneau utilizării limbii ebraice în afara scopurilor de cult.

Pînă la destrămarea Imperiului otoman, comunitatea evreiască din Palestina va continua să constituie totuși o minoritate neînsemnată, primul război mondial împuținînd-o și mai mult, prin expulzările în masă ordonate de autoritățile de la Istanbul împotriva acelora ce păstrau cetățenia țărilor de origine — cum era cazul cu majoritatea evreilor imigrați din Europa — aflate în stare de beligeranță cu statul turcesc. Din cei 85 000 de evrei ce trăiau în 1914 în Palestina, nu vor mai fi, patru ani mai

tîrziu, în momentul ocupării complete a țării de armata britanică, decît 56 000, la o populație totală de 700 000 de locuitori.

Politica de încurajare a imigrării în Palestina, deschisă de britanici prin faimoasa Declarație Balfour din noiembrie 1917, va face ca, în decurs de un deceniu, populația evreiască să crească cu circa 100 000, noii veniți creînd în această perioadă o comunitate puternică, înmulțind și dezvoltînd așezările proprii. Se spune că un rol deosebit în deschiderea porților Palestinei imigrării evreiești l-ar fi avut Haim Weizmann, un chimist originar din Rusia care, stabilindu-se în Anglia, conducea un laborator la Manchester. În 1916, acesta oferise primului lord al Amiralității (ministrul marinei) Winston Churchill o genială soluție pentru a acoperi penuria de muniții a flotei britanice : acetona sintetică, care a permis fabricarea fără întrerupere a unor mari cantități de explozibile. Loyd George, noul prim ministru, l-ar fi întrebat cum ar putea să recompenseze importanta sa contribuție la ducerea războiului de către Anglia. Weizmann, care trei decenii mai tîrziu, va deveni primul președinte al statului Israel, i-ar fi răspuns : „Faceți ceva pentrû poporul meu".

Este îndoielnic că lucrurile s-au petrecut chiar așa în realitate și foarte improbabil ca englezii să fi avut intenția de a-și ține promisiunile, după război, numai din „fair play" față de chimistul evreu. Mai cu seamă că ei arvuniseră anterior Palestina și șerifului Hussein de la Mecca și notabililor autohtoni ; în același timp tratau, în secret, cu Franța împărțirea Orientului Mijlociu, rezervînd în fapt teritoriul respectiv, inclusiv Ierusalimul, propriei lor stăpîniri.

Motivul Declarației Balfour fusese cu totul altul. Dornici să-și asigure sprijinul evreilor din întreaga lume, în condițiile primului război mondial, englezii se preocupau, în mod special, de cîștigarea simpatiei celor din Rusia și Statele Unite. Se înțelege că și evreii din Germania, Austria și Ungaria constituiau un atu politic ce nu putea fi ignorat. Mai cu seamă că circulau zvonuri în sensul că Germania se pregătea să facă o declarație pro-sionistă și exercita presiuni asupra guvernului turc pentru ca acesta să acorde dreptul de liberă imigrare și de stabilire fără opreliști a evreilor în Palestina. Printr-o ironie a soartei, cinci zile după publicarea Declarației Balfour, guvernul

Kerenski a fost măturat de Revoluția Socialistă. Unii istorici susțin că dacă această revoluție s-ar fi declanșat cinci zile mai devreme, Declarația Balfour ar fi fost îngropată, diplomația britanică pierzînd obiectul interesului : milioanele de evrei din Europa răsăriteană.

La fața locului, autoritățile britanice de ocupație vor pune totuși în valoare Declarația Balfour, motivul fiind teama față de înviorarea sentimentelor naționale ale arabilor, lupta acestora pentru dobîndirea independenței naționale. Tulburările din 1920—1921, care au constituit primele cioceniri deschise dintre arabii și evreii din Palestina, au îngrijorat pe numeroși conducători sioniști, sloganul „un popor fără pămînt reîntors pe un pămînt fără popor" dovedindu-se departe de realitatea concretă. Haim Weizmann, președintele organizației sioniste mondiale, avertiza, în octombrie 1921, pe cei ce cultivau „iluzia că Eretz Israel era un pămînt pustiu și că noi putem face ce vrem acolo fără să ținem seama de locuitorii săi". El repeta, de mai mulți ani, că drepturile arabilor din Palestina nu erau în nici un caz inferioare celor ale evreilor. El se opunea ferm extremiștilor care voiau expulzarea țăranilor arabi sau exproprierea terenurilor ce le aparțineau.

Palestina nu era o țară nelocuită, iar evreii formau aici, în fond, o minoritate neînsemnată în raport cu restul populației. În secolul XIX, în momentul formării imperiilor coloniale, puterile occidentale nu țineau cont de „indigeni" pentru a decide dacă un teritoriu sau altul putea fi deschis colonizării. Dar după primul război mondial, Orientul Mijlociu va cunoaște primele manifestări ale redeșteptării sentimentelor naționale care se opuneau cu îndîrjire concepțiilor imperialiste moștenite de politica britanică de la era victoriană, cînd guvernul reginei hotăra fără opreliști asupra soartei a numeroase țări și popoare din Asia și Africa.

Conferința de la San Remo, din aprilie 1920, a puterilor învingătoare, consacrase mandatul britanic asupra Palestinei, ce-i va fi confirmat doi ani mai tîrziu, la 24 iulie 1922, de Societatea Națiunilor. Cerneala nu se uscase încă pe acordul de la San Remo cînd Marea Britanie se va găsi într-o poziție incomodă după promisiunile, incompatibile între ele, făcute în cursul primului război mondial arabilor, evreilor și propriilor aliați francezi. Englezii oferiseră mandatul asupra Palestinei francezilor, îl lăsa-

seră să înţeleagă pe Hussein, şeriful de la Mecca şi regele Hedjazului, că va fi creată o patrie arabă întinsă pînă la ţărmul Mediteranei şi, concomitent, promiseseră un „cămin naţional" evreilor, pe acelaşi teritoriu împărţit cu mărinimie, în întregime, tuturor acestora dar pe care, pînă la urmă, îl acaparaseră cu cinică dezinvoltură. Pentru a ieşi din impas şi a satisface cît de cît pe unii şi pe alţii, guvernul britanic se va grăbi să remodeleze harta Orientului Mijlociu, creînd peste noapte regate şi emirate menite să îndepărteze nemulţumirea conducătorilor arabi, entităţi statale supuse bineînţeles influenţei sale ; pe ici, pe colo mai cedase cîte o palmă de teren aliaţilor francezi, asigurînd dominaţia acestora în Siria şi Liban ; iar în Palestina deschisese larg porţile imigrării evreieşti.

În primii patru ani de după războiul mondial, 35 000 de noi colonişti evrei se stabiliră în Palestina. Între 1924 şi 1926, urmă un val puternic numărînd peste 62 000 de imigranţi. Majoritatea acestora provenau din Polonia, unde guvernul promulgase în 1924 decrete economice antievreieşti. Atunci, un mare număr de evrei din păturile mai avute şi-au strîns economiile şi au luat calea emigraţiei. Cum, în acel timp, Statele Unite limitaseră sever imigrarea, o bună parte dintre ei, negăsind altă alternativă, a luat vaporul spre Palestina. Cei mai mulţi dintre aceştia erau comercianţi, oameni de afaceri, negustori ambulanţi, croitori, cizmari şi alţi mici meseriaşi. A fost o perioadă favorabilă expansiunii economice, contribuind din plin la modernizarea Palestinei dar care, în scurt timp, şi-a încetinit treptat ritmul şi chiar a dat înapoi, ajungîndu-se la o criză care a zguduit puternic întreaga comunitate evreiască. Construcţiile s-au oprit, numeroase întreprinderi au dat faliment, şomajul luase proporţii catastrofale. În 1927, numărul evreilor care au părăsit Palestina a fost dublu faţă de al noilor sosiţi. Între 1927—1931, numărul evreilor din Palestina, datorită noilor imigranţi a crescut totuşi cu puţin peste 19 000, astfel încît populaţia evreiască ajunsese la 117 000, reprezentînd cam 17 la sută din totalul locuitorilor ţării.

Comunitatea evreiască rămasă în Palestina se organiza din ce în ce mai temeinic, creîndu-şi formaţiuni politice şi sindicate proprii, extinzîndu-şi coloniile agricole şi înfiinţînd noi aşezări urbane. La Ierusalim, pe lîngă primul cartier evreiesc Nahalot Ha'Schiva, clădit în 1878 — dincolo de perimetrul vechiului oraş, înconjurat de cei patru kilo-

metri de ziduri înalte, din secolul XVI, ale cetății lui Soliman Magnificul — se construiau febril alte și alte cartiere, extinzîndu-se astfel aria zonei locuite de evrei.

În 1929 a luat ființă Agenția Evreiască care, conform textului mandatului, urma să servească drept reprezentant al „căminului național" pe lîngă autoritățile britanice din Palestina. Pînă atunci această funcție era îndeplinită de Consiliul Mondial Sionist. În sarcina Agenției Evreiești se vor mai afla organizarea imigrației, cumpărarea de terenuri, relațiile externe ale comunității evreiești.

Arabii localnici, care la începutul imigrării moderne a evreilor îi priveau pe noii veniți cu indiferență sau chiar cu simpatie, ajutîndu-i la construirea așezărilor, își vor schimba optica în momentul cînd economia paralelă și închisă a imigranților, dublată de acapararea de terenuri în detrimentul autohtonilor le va leza din ce în ce mai mult interesele. La aceasta, și nu în ultimul rînd, se va adăuga renașterea spiritului național, voința de independență a arabilor care făceau o legătură, nu lipsită de fundament, între creșterea imigrării și politica de menținere a dominației britanice, de blocare a creării unui stat arab în Palestina.

Conflictul latent dintre arabi și evrei, încurajat pe căi tenebroase de puterea mandatară, se va accentua odată cu sosirea unui nou și masiv val de imigranți, între anii 1932 și 1936, totalizînd 191 000 de persoane, mai mult decît numărase pînă atunci întreaga populație evreiască din Palestina. Majoritatea lor provenea din Germania, unde dezmățul rasist al regimului hitlerist, proaspăt ajuns la putere în 1933, provocase un adevărat exod.

Sporul rapid al imigrării, dublat de izolarea economică a comunității evreiești ce boicota atît comerțul cît și forța de muncă arabă, va provoca o neliniște firească, făcînd să crească resentimentele arabilor care se vedeau nu numai deposedați de pămînt dar și lipsiți de alte posibilități de a-și cîștiga pîinea. Comunitatea evreiască își dezvolta pe scară largă o structură social-economică proprie — întreprinderi, bănci, școli, spitale, sindicate. Centrala sindicală evreiască „Histadruth" respingea aderarea arabilor și sanctiona întreprinderile particulare evreiești care angajau muncitori arabi. Populației evreiești i se pretindea să nu se aprovizioneze de la prăvăliile arabe, în vreme ce grupuri extremiste aruncau coșurile cu cumpărături ale gos-

podinelor, turnau petrol pe legume, le spărgeau ouăle, în cazul în care acestea îndrăzneau să încalce interdicţia.

Aceste acţiuni discriminatorii vor contribui la lărgirea prăpastiei ce se contura între cele două comunităţi din Palestina, conducînd la atitudini inamicale şi apoi la incidente grave. Dar nemulţumirea arabilor se va îndrepta nu numai împotriva evreilor. Ea viza într-o măsură şi mai mare pe englezi, a căror politică duplicitară începea să le fie tot mai clară. De altfel, revolta din 1936—1939, chiar dacă a început prin atentate şi ciocniri între arabi şi evrei, s-a transformat pe parcurs în confruntare directă cu autorităţile mandatare britanice.

Revolta a avut, în general, un caracter spontan, participanţii la atacurile împotriva militarilor englezi şi coloniştilor evrei fiind, în marea lor majoritate, din mediul rural. Notabilii locali formau, de pe o zi pe alta, mici grupe de combatanţi care n-aveau nici un fel de antrenament militar, erau ignoranţi în tehnicile de luptă şi în multe cazuri nu ştiau să mînuiască prea bine nici măcar armele individuale. Armamentul folosit de ei era un asortiment heteroclit de puşti de vînătoare, pistoale şi vechi carabine englezeşti cumpărate, prin intermediari, chiar de la armurierii unităţilor militare britanice. Spre sfîrşitul anului 1936, numărul combatanţilor arabi nu depăşea 5 000 de oameni, dispersaţi în numeroase grupe fără o legătură una cu alta, fără comandament central, dar hotărîţi să lupte neprecupeţindu-şi viaţa. Ei acţionau în general noaptea, atacînd convoaiele militare şi bazele armatei britanice, aşezau mine artizanale pe şosele şi liniile de cale ferată, dinamitau poduri, tăiau firele telefonice. Autorităţile mandatare au luat măsuri tot mai aspre împotriva insurgenţilor şi a populaţiei arabe bănuită că-i sprijină. Noi contingente de trupe britanice soseau fără întrerupere din metropolă pentru înăbuşirea revoltei.

Uciderea comisarului districtului Galileea, Lewis Andrews, la ieşirea din biserica anglicană din Nazareth, de un grup de patru atentatori, va provoca represalii grele, pe scară largă, din partea autorităţilor britanice. Membrii Înaltului Comitet Arab — care tocmai acţionaseră pentru încetarea grevei generale a arabilor palestinieni perpetuată de aproape şase luni şi căutau să obţină o soluţie diplomatică revendicărilor populaţiei pe care o reprezentau — au fost arestaţi *in corpore* şi deportaţi în insulele Seychelles. Lipsiţi de o conducere politică, pentru

a le apăra interesele pe cale diplomatică peste hotare, țăranii palestinieni vor cunoaște duritatea represiunii britanice, tipice acțiunii unei puteri coloniale de înăbușire a rebeliunii populației băștinașe dintr-un teritoriu aflat sub stăpînirea sa.

Represaliile forțelor armate britanice, cu caracter individual sau colectiv, au fost mai mult decît nemiloase. În cei trei ani cît a durat revolta, circa 3 000 de arabi și-au pierdut viața. Tribunalele militare au pronunțat 110 sentințe de condamnare la moarte prin spînzurătoare. Sate întregi au fost supuse la grele amenzi colective, uneori numai pentru simplul fapt că în împrejurimile lor fusesră tăiate firele telefonice. Alte sate au fost devastate de soldații britanici în căutare de „teroriști". Mii și mii de oameni s-au trezit aruncați în închisoare.

O călugăriță engleză, Frances Newton, care a trăit în Palestina mulți ani, în ordinul Sfîntul Ioan din Ierusalim, a descris cu amănunte imaginea de infern a satului Igzim din Nordul țării, în februarie 1938, imediat după represaliile drastice ale trupelor britanice, motivate de faptul că în împrejurimile satului fusese asasinat un ofițer englez. „Am vizitat mai multe case și pot spune că ravagiile erau indescriptibile și de necrezut dacă nu le-aș fi văzut cu proprii ochi — nota călugărița. Ușile caselor erau sfărîmate, geamurile sparte, dulapurile răsturnate, scaunele rupte în bucăți, mașinile de cusut complet dezmembrate, veșmintele și cearceafurile bălăcite în ulei de măsline, cereale de tot felul împrăștiate în colbul curților și amestecate cu cioburi de sticlă, de porțelan sau de ceramică. Cel puțin șaizeci de case fuseseră devastate. În plus toate oile și caprele satului, circa nouă sute de capete, au fost strînse și duse la Haifa, drept garanție pentru plata unei amenzi colective".

Pînă la urmă, forțele militare britanice, secondate de formațiuni auxiliare evreiești înarmate de autoritățile mandatare, au reușit să înăbușe revolta arabă din Palestina. Dar cele întîmplate, spiritul combativ de care dăduseră dovadă țăranii arabi, aveau să le dea de gîndit factorilor de decizie britanici, care începeau acum să priceapă că era nevoie să adopte o nouă poziție față de comunitățile din această țară. Ținînd seama de situația internă creată, de creșterea peste orice limită a contradicțiilor și nedorind să-și facă dușmană întreaga lume arabă, în care avea mari interese strategice și petroliere,

guvernul de la Londra se decise să opereze o schimbare de 180 de grade a politicii sale în Palestina, îngrădind strict imigrarea evreiască și înstrăinarea pămînturilor lucrate de arabi.

La 17 mai 1939, guvernul britanic dădea publicității o nouă Carte Albă în care dezmințea intenția de a crea un stat evreu, respingînd în același timp ideea independenței Palestinei ca stat arab. Acest nou document prevedea acordarea independenței Palestinei 10 ani mai tîrziu (în 1949), sub conducerea unui guvern format din arabi palestinieni și evrei. Imigrarea urma să ia sfîrșit după admiterea unui număr total de 75 000 de persoane, eșalonată pe o perioadă de cinci ani, iar transferurile de pămînt trebuiau să fie reglementate strict de guvern. Publicînd aceste decizii, autoritățile britanice se simțeau obligate să dea anumite explicații privind politica lor în Palestina, destul de duplicitară în practică, așa cum arătau faptele. Iată ce se menționa în legătură cu problema imigrării : „Guvernul Majestății Sale nu consideră că Declarația de principii din 1922 (prima Carte Albă privind Palestina) sau scrisoarea din 1931 (adresată de premierul britanic Mac Donald liderului sionist Weizmann) înseamnă că mandatul obligă, în permanență și în toate circumstanțele, a se facilita imigrarea evreilor în Palestina, fără să se țină cont de considerente legate de capacitatea de absorbție economică a țării... Dacă imigrația are un efect negativ asupra situației economice a țării, ea trebuie limitată ; de asemenea, dacă ea are un grav efect negativ asupra situației politice a țării, acest factor nu poate fi ignorat... Nu se poate nega că teama de o imigrare evreiască neîntreruptă este foarte răspîndită în rîndurile populației arabe și că această teamă a suscitat tulburările (revolta arabă) care au reprezentat un grav obstacol în calea progresului economic, au epuizat finanțele Palestinei, au pus în pericol vieți și bunuri și au dat ocazie unor resentimente între populațiile arabă și evreiască. Acest lucru nu poate fi decît deplîns, între cetățenii unei aceleiași țări. Dar, dacă în aceste circumstanțe imigrarea continuă într-un ritm necorespunzător capacității de absorbție economică a țării, fără să țină seama de nici un considerent, aceasta creează inevitabil dușmănie între cele două popoare și situația în Palestina riscă să devină o sursă permanentă de fricțiuni între toate populațiile din Orientul Mijlociu".

În ceea ce privește problema unui stat independent evreiesc în Palestina, amintita Declarație de principii britanică din 1939, menționa : „Guvernul Majestății Sale declară astăzi, fără echivoc, că politica sa nu este ca Palestina să devină un stat evreiesc. El consideră chiar că aceasta ar fi contrarie obligațiilor față de arabi, în virtutea mandatului, ca și asigurării date, în trecut, populației arabe că locuitorii arabi ai Palestinei nu vor putea deveni, împotriva voinței lor, cetățeni ai unui stat evreiesc". Iar ca soluție nouă Carte Albă preconiza următoarele : „Obiectivul guvernului Majestății Sale este crearea, în următorii 10 ani, a unui stat al Palestinei independent, întreținînd, prin tratat, relații cu Regatul Unit.... Acest stat independent va trebui să fie un stat în care puterea să fie împărțită între arabi și evrei, astfel încît să fie garantate interesele esențiale ale fiecărei comunități".

Inconsecvența și, mai cu seamă, ambiguitatea de care dăduse dovadă pînă atunci puterea mandatară nemulțumise pe parcurs, în egală măsură, ambele comunități din Palestina. Dar Cartea Albă din mai 1939 va irita în mod deosebit mișcarea sionistă, care își vedea blocate astfel toate planurile de viitor. Cauza principală o constituia limitarea drastică a imigrării, fapt ce împiedica realizarea scopului principal al mișcării sioniste — crearea statului evreiesc în Palestina. În plus, continua să persiste și problema evreilor din Germania și Austria, unde legile rasiale proclamate de regimul nazist perpetuau exodul acestora, început imediat după venirea lui Hitler la putere. În ultimii ani, mulți evrei din Germania își găsiseră adăpost în Palestina și erau încă destui care, îngroziți de huliganismul bandelor SA *(Sturm-Abteilungen* — batalioane de asalt) și SS *(Schutz-Staffel* — trupe de protecție), ar fi dorit să ajungă tot acolo, ținînd seama și de faptul că imigrarea în S.U.A. și în unele țări ale Europei occidentale era din ce în ce mai dificilă, fiind limitată prin legi promulgate după primul război mondial.

La începutul guvernării naziste, căpeteniile celui de-al treilea *Reich* nu aveau încă în vedere „soluția finală", aplicată ulterior, ci numai izgonirea evreilor din Germania. Pentru realizarea scopului propus, naziștii s-au gîndit la „soluția palestiniană", sprijinind chiar emigrarea în direcția respectivă și cu scopul de a le crea probleme în plus englezilor.

În cadrul SD-ului *(Sicherheitsdienst des Reichsführers-SS* — Serviciul de Siguranță al Reichsführerului) în cepuse să funcționeze o direcție (II-112) pentru problemele evreiești condusă de *Untersturmführer*-ul (șef de companie) Leopold von Mildenstein. El încredință serviciul „organizația sionistă" unui *Scharführer* (șef de grupă), austriac de origine, fost vînzător de aparate electrice, pe nume Adolf Eichmann care, pentru a-și îndeplini cît mai bine misiunea, a întreprins în acei ani și o scurtă călătorie în Orientul Mijlociu, oprindu-se se pare pentru scurt timp la Haifa și Cairo. Eichmann se va ocupa în continuare de emigrarea evreilor din Austria după invadarea țării de către naziști, exodul organizat de acesta desfășurîndu-se în condiții dramatice, pe șlepuri rătăcind fără nici o țintă, de-a lungul Dunării. Mai tîrziu, același Eichmann va fi executorul principal al „soluției finale", trimițînd la moarte milioane de oameni. El va plăti pentru crimele sale abia în 1961, după procesul ce a avut loc atunci la Ierusalim.

Marele pogrom din noiembrie 1938, cînd pe tot cuprinsul Germaniei au fost distruse sute de magazine, numeroase case devastate, peste două sute de sinagogi demolate sau incendiate, zeci de evrei uciși și răniți, a grăbit emigrarea, numărul celor ce au părăsit Germania în 1939 ridicîndu-se la 78 000. Emigranții, îmbarcați în porturile germane Hamburg și Emden de „Mossad Le Aliah Beth", erau transportați clandestin în Palestina, cu toate măsurile potrivnice luate de englezi. Emigrarea din Germania a încetat abia după declanșarea celui de-al doilea război mondial, cînd jumătate din cei peste 500 000 de evrei ce trăiau în această țară reușiseră s-o părăsească.

Naziștii vor continua să elaboreze planuri de expulzare a evreilor rămași în Germania, precum și a acelora din țările ocupate în primul an de război. Mai întîi s-au gîndit să creeze o rezervație evreiască în Polonia ocupată, deportînd 300 000 de oameni într-un raion de Sud-Est de Lublin, al cărui centru era orășelul Nisko. Guvernatorul general al teritoriilor poloneze ocupate, Frank, s-a opus cu îndîrjire și planul elaborat de SD a trebuit să fie abandonat. Franz Rademacher, șeful direcției problemelor evreiești din ministerul afacerilor externe, a lansat atunci o idee și mai stranie : organizarea unui imens ghetou pentru patru milioane de oameni în insula Madagascar din Oceanul Indian, colonie franceză pe care guvernul de la Vichy ar fi urmat s-o cedeze Germaniei.

La 18 iunie 1940, Hitler îi declara lui Mussolini că „s-ar putea crea un stat israelit în Madagascar". Dar proiectul n-a mai fost luat ulterior în discuție și, peste un an, Goering îi dădea ordin lui Heydrich, șeful serviciilor de siguranță ale *Reich*-ului nazist, să-i supună cît mai repede planul de punere în practică a „soluției finale". Aceasta va însemna nu numai sfîrșitul în camerele de gazare a celei mai mari părți a evreilor din Germania, care nu reușiseră să emigreze, dar și moartea a milioane și milioane de coreligionari de pe teritoriile ce le vor ocupa armatele hitleriste în cursul războiului. În primele șase luni ale invaziei naziste în U.R.S.S., o jumătate de milion de evrei au fost uciși de comandourile de ucigași în uniforma neagră ale SS-ului și măcelul a continuat. Din 3 350 000 de evrei polonezi, numai 55 000 se mai aflau în țară la sfîrșitul războiului. Comunități întregi au dispărut parțial sau total din diverse țări europene unde au ajuns armatele hitleriste. Se consideră că, din 9 milioane de evrei care trăiau în țările invadate de hoardele naziste, doar 3 milioane au reușit să supraviețuiască.

Imigrarea în Palestina a continuat și după publicarea Cărții Albe britanice în mai 1939, depășind cota fixată datorită organizării de transporturi clandestine, în ciuda măsurilor severe luate de autoritățile mandatare pentru a împiedica intrările ilegale în țară. Guvernul britanic, temîndu-se să nu-i agite pe arabii din Palestina și țările vecine, n-a cedat nici unui fel de presiuni și după declanșarea celui de-al doilea război mondial a internat în lagărele din Cipru pe toți imigranții clandestini care erau capturați.

Organizațiile militante ale evreilor din Palestina au declanșat, de la început, o serie de acțiuni de protest. La începutul lunii iunie 1939, conducătorul Agenției Evreiești, Ben Gurion, a dispus crearea de grupe speciale de intervenție „clandestine în sînul clandestinității" cu misiunea principală de a executa operațiuni anti-britanice. În februarie 1940, a fost declanșată o grevă generală, urmată de mari manifestații ale populației evreiești din coloniile agricole și centrele urbane, în cursul cărora s-au produs ciocniri cu forțele de ordine.

Autoritățile britanice vor lua în continuare măsuri drastice împotriva organizațiilor clandestine ale evreilor, a deținerii de arme de către acestea. Conform legilor excepționale introduse la declanșarea războiului pe teritoriile

administrate de englezi, orice civil asupra căruia se găseau arme era pasibil de pedeapsa cu moartea. Numeroşi membri ai *Haganei*, armata clandestină a evreilor din Palestina, care colaborase pînă atunci cu autorităţile militare britanice, în special pe timpul revoltei arabilor, vor fi arestaţi şi judecaţi sub învinuirea de a deţine arme.

După începerea războiului mondial, comunitatea evreiască din Palestina se va diviza, adoptînd poziţii diferite faţă de englezi. Numeroşi erau aceia care se temeau de consecinţele înfruntării cu autorităţile mandatare în timp de război. Alţii credeau sincer că „a ataca Anglia înseamnă să-l ajuţi pe Hitler". Dar o mică parte a evreilor, din rîndurile extremiştilor, vor continua să acţioneze, chiar pe căi violente, împotriva englezilor.

Principalul lider al evreilor din Palestina, Ben Gurion, va lansa de la început celebrul său slogan, care va constitui linia de conduită a acestora pe tot parcursul celor şase ani ai războiului mondial : „Vom ajuta pe englezi în războiul lor (împotriva lui Hitler) ca şi cum n-ar exista Cartea Albă şi vom combate Cartea Albă ca şi cum n-ar fi război".

Imigrarea continua să fie promovată de organizaţiile sioniste atît pe cale clandestină, prin continuarea transporturilor ilegale spre Palestina, cît şi pe cale politică, prin contacte şi negocieri cu factorii de răspundere britanici, care însă nu se arătau prea receptivi la argumentele ce li se invocau.

În iunie 1941, în cadrul unei convorbiri cu liderul evreilor palestinieni, Ben Gurion, noul ministru britanic al coloniilor, lordul Moyne, îi declara că Palestina nu este şi nici nu ar putea fi o soluţie pentru poporul evreu, deoarece este o ţară mică.

— Cîţi evrei aţi putea primi acolo ? a întrebat ministrul.

— Asta depinde de regim, a răspuns Ben Gurion. Dacă cel ce va fi instituit doreşte imigrarea şi colonizarea evreiască, ţara poate absoarbe milioane.

— Milioane ? Cîte milioane ?

— Ar fi posibil ca, într-un timp scurt, să fie instalaţi trei milioane de evrei.

— După război, nu va fi posibil să se aştepte prea mulţi ani ; milioane de evrei sînt pe cale să fie dezrădăcinaţi şi aduşi în stare de mizerie ; ar fi necesar să se găsească o soluţie pe scară largă, cît mai repede cu putinţă —

a ținut să menționeze ministrul. Ea este aceea a stabilirii unui stat evreiesc în Europa. Regimul hitlerist va fi doborît, noi îi vom izgoni pe germani din Prusia orientală și îi vom instala acolo pe evrei și vom creea un stat evreiesc.

— Cred în victoria dumneavoastră, a răspuns Ben Gurion, și puteți să faceți cu germanii tot ce doriți. Puteți să-i izgoniți din Prusia orientală cu mitralierele, dar nu puteți să duceți acolo masele evreiești. Singura țară a evreilor este Palestina.

Desfășurarea celui de-al doilea război mondial, pericolul comun reprezentat de agresiunea hitleristă vor aduce pentru moment o împăcare cu autoritățile mandatului, conducerile organizațiilor sioniste lansînd cuvîntul de ordine al încetării oricărei acțiuni anti-britanice în noile condiții internaționale. Amenințarea germano-italiană împotriva Egiptului în 1941—1942 a implicat direct Palestina în război. Preocupați să stăvilească înaintarea blindatelor lui Rommel în deșertul libian, englezii n-au lăsat în Palestina decît un minimum de trupe, fiind nevoiți să facă apel la poliția auxiliară evreiască pentru a asigura controlul teritoriului. Ei au cooperat cu armata clandestină evreiască, *Hăgana*, pe care o prigoniseră pînă atunci, pregătind-o în continuare pentru organizarea rezistenței în eventualitatea unei invazii a armatelor Axei, livrîndu-i și o cantitate de arme. A fost favorizată cu această ocazie organizarea unor unități de comando ale *Haganei* purtînd numele de *Palmah*, care vor deveni prima trupă permanentă evreiască de pe teritoriul Palestinei.

Industria și agricultura palestiniană au jucat un rol important în aprovizionarea armatei britanice care apăra Egiptul. Palestina a fost, de asemenea, o bază principală britanică în cursul operațiilor din Irak și Siria, în 1941, care au avut ca scop anihilarea încercărilor germane de a tulbura spatele frontului. După înfrîngerea trupelor franceze din Siria și Liban, rămase credincioase guvernului de la Vichy, o mare cantitate de arme ale acestora, abandonate sau vîndute, au căzut atît în mîna evreilor cît și a arabilor din Palestina. Suferind de o penurie de efective pe teatrul de operațiuni din Egipt, armata britanică a trecut la recrutarea de voluntari din Palestina. Comunitatea evreiască a decis ca acest voluntariat să devină obligatoriu pentru membrii săi. Astfel, numărul voluntarilor evrei a fost mult mai mare decît al arabilor.

Englezii doreau inițial o recrutare echilibrată între cele două comunități, dar au renunțat la acest principiu, mai curînd decît să se priveze de luptătorii de care aveau nevoie. Circa 50 000 de evrei din Palestina au efectuat serviciul militar în armata britanică. Jumătate au făcut parte din rîndul trupelor care luptau în Egipt, cealaltă jumătate fiind folosită pentru menținerea ordinii în Palestina. În 1944 a fost înființată o brigadă evreiască care a luptat pe frontul din Italia. Totalul voluntarilor arabi din Palestina s-a ridicat abia la 9 000. Acest lucru va avea consecințe importante în viitorul apropiat : existența unui număr așa de mare de voluntari evrei care și-au însușit o prețioasă experiență de război modern, în comparație cu numărul mai redus al voluntarilor arabi, se va dovedi un atu decisiv în raportul de forțe dintre cele două comunități în anii 1947—1948.

În cursul războiului, în sînul mișcării sioniste s-a tranșat definitiv problema dacă viitorul „cămin național" trebuie sau nu să devină un stat independent, problemă ce fusese în general evitată, pentru a nu irita majoritatea arabă a țării. Genocidul cunoscut de evreii europeni a accelerat evoluția politică spre crearea de urgență a unui stat-refugiu, justificînd existența sionismului în ochii a numeroși evrei din America și Europa care nu-l aprobaseră pînă atunci. Primul congres național al evreilor americani, ținut în mai 1942, la hotelul „Biltmore" din New York, a elaborat un program care prevedea explicit crearea unui stat evreiesc în Palestina. Programul prevedea următoarele puncte formulate cu claritate : 1) Porțile Palestinei vor fi deschise imigrării evreiești ; 2) Agenția Evreiască va fi autorizată să gireze imigrarea în Palestina și să pună în valoare regiunile deșertice, inclusiv zonele depopulate și necultivate ; 3) Palestina va deveni un *Commonwealth* evreiesc integrat în „noua structură a lumii democratice". Pentru prima oară, sionismul proclama deschis obiectivul său final — un stat evreiesc în Palestina, în loc de un „cămin național".

Programul de la „Biltmore" devansa orientarea de pînă atunci a organizației politice sioniste din Palestina, care nu adoptase încă oficial formula de „stat propriu", menținîndu-se la aceea de „cămin național". El nu ținea seama de realitatea concretă de la fața locului, de faptul că populația evreiască a Palestinei nu reprezenta în acel moment nici măcar o treime din totalitatea locuitorilor

țării, majoritatea arabă neputînd fi de acord, în orice caz, cu crearea unilaterală a unui stat evreiesc în Palestina. Existau nu puține voci, în tabăra evreiască, care susțineau necesitatea cooperării strînse cu arabii în viitoarea Palestină. Astfel „Liga pentru cooperarea și apropierea dintre evrei și arabi" afirma, într-o circulară datînd din toamna anului 1944, că „problema palestiniană poate fi rezolvată acordînd egalitate politică celor două popoare. Nici unul nu va domina pe celălalt, dar fiecare va lucra în comun pentru a ridica și dezvolta Palestina în interesul arabilor și al evreilor și pentru a da țării locul pe care-l merită în Orientul Mijlociu". Doctorul Magnes, rectorul Universității Ebraice din Ierusalim expunea, la începutul anului 1945, într-o scrisoare adresată ziarului „The New York Times" modul cum concepea el un stat bi-național, înlocuind partajarea despre care începuse să se vorbească tot mai mult, astfel încît să nu se ajungă „la crearea a două iredentisme ireconciliabile".

În curînd, odată cu sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, va începe marea bătălie pentru Palestina în care vor fi direct angrenate comunitățile arabe și evreiești din această țară, puterea mandatară — Marea Britanie și statele arabe din zonă. Ea va deschide procesul unui lung conflict, presărat cu dese confruntări armate și cu un cvasi-permanent climat de tensiune și insecuritate, prelungit decenii de-a rîndul în detrimentul, îndeosebi, al popoarelor care trăiesc în această regiune a lumii.

Convorbire secretă determinantă

Într-o seară călduță de la începutul primăverii anului 1945, un înalt funcționar al guvernului american poposea pentru o convorbire secretă foarte importantă în fața unei case de pe strada Keren Kayemeth din Tel Aviv, arteră de circulație ce conducea direct la faleza mediteraneană din imediata apropiere. Clădirea de la numărul 17, unde se află astăzi un muzeu dedicat memoriei fostului locatar — numele acestuia fiind purtat acum și de respectiva stradă, devenită între timp un elegant bulevard — nu se deosebea cu nimic de locuințele învecinate. Aici trăia

pe atunci o familie trecută de prima tinereţe, ocupînd parterul şi etajul întîi.

Stăpînul casei — personaj bine cunoscut în rîndurile întregii comunităţi evreieşti, mic de statură şi îndesat, cu un nimb de păr alb, veşnic zbîrlit, în jurul unei chelii proeminente, a cărui privire vie şi pătrunzătoare denota un caracter energic, de acţiune — venise în Palestina cu aproape patru decenii în urmă. Se născuse în 1886, în oraşelul polonez Plonsk, cu populaţie majoritară evreiască, aflat, în acele vremuri, în graniţele teritoriilor apusene ale Imperiului ţarist. Intrat de adolescent în mişcarea sionistă, la vîrsta de 20 de ani, el se va îmbarca împreună cu cîţiva prieteni, în portul Odessa, pe un cargou rusesc ce naviga spre Palestina, cu convingerea fermă că îşi va putea transpune, aici, în practică idealurile sale privitoare la făurirea unui „cămin naţional" al evreilor, pe „pămîntul făgăduinţei" din legendele biblice.

Debarcat în portul Jaffa, tînărul David Iosef Grin, avea să cunoască primele deziluzii. Palestina reală nu semăna deloc cu imaginea mirifică din închipuirea imigranţilor plecaţi într-acolo. Viaţa era destul de grea pentru noii sosiţi şi, aşa cum va menţiona chiar Grin în memoriile sale, nouă zecimi din a doua „aliya" (valul de imigrare din 1904—1914) s-au reîmbarcat, la scurt timp, pentru a nu mai reveni niciodată.

David Iosef Grin, care odată ajuns în Palestina îşi luase numele cu rezonanţă biblică de Ben Gurion (fiul leului), nu s-a lăsat însă învins, stabilindu-se pentru început, în căutare de lucru, la Petach Tikva, una din primele colonii agricole evreieşti, înfiinţată în 1882, odată cu sosirea celui dintîi val al imigrării moderne. Astăzi, fosta colonie a devenit unul din importantele oraşe-satelit ale Tel Aviv-ului.

Şederea la Petach Tikva l-a pus pe Ben Gurion faţă în faţă cu realitatea crudă a colonizării. După un sfert de veac — în care aşezările agricole evreieşti supravieţuiseră datorită sprijinului financiar acordat, cu mărinimie, de cîţiva filantropi bogaţi din „Diaspora" — cei mai vechi dintre coloniştii, proveniţi din prima „aliya", uitînd idealul care-i adusese în Palestina şi înavuţindu-se, îşi manifestau deschis neîncrederea faţă de tinerii imigranţi, preferîndu-i pe muncitorii arabi, mai robuşti, obişnuiţi cu clima şi, în plus, cunoscători în ale agriculturii. Lecţia dură primită la Petach Tikva, cînd aştepta flămînd şi slăbit, cea-

suri întregi în bătaia fierbinte a soarelui, alături de alți tineri evrei, spre a fi angajat ca zilier la săpatul gropilor pentru plantarea portocalilor, de multe ori fără șansă, i-a determinat opțiunea politică radicală din anii tinereții, îndreptîndu-l spre organizațiile sioniste muncitorești care tocmai luau ființă în Palestina. După o ședere de trei ani la Sejera, în Galileea, singura colonie agricolă care folosea în acel timp numai mînă de lucru evreiască, Ben Gurion a devenit, în 1910, membru al redacției ziarului „Ahdout" (Unitatea) organ al „Poalei Sion" (muncitorii Sionului), în al cărui comitet central fusese ales de la înființarea și în Palestina a acestui partid, existent mai de mult în „Diaspora".

În 1911, îl găsim la Salonic — capitala provinciei otomane Macedonia, pe atunci oraș cu populație preponderent evreiască — pregătindu-se, împreună cu doi buni prieteni, Yitzhak Ben Zvi (care va ajunge șef al statului Israel) și Moșhe Shertok-Sharett (viitor prim ministru israelian) să se înscrie la facultatea de drept a Universității din Istanbul, unde va susține cu succes examenele din primii ani de studii. Reîntorși în Palestina, în 1914, odată cu declanșarea războiului mondial, Ben Gurion și prietenii săi au fost arestați și expulzați de autoritățile turcești, datorită faptului că erau cetățeni ai Imperiului țarist, stat inamic. Împreună cu Yitzhak Zvi, se va îmbarca pe un vechi vas grecesc plecînd spre S.U.A. Odată ajuns acolo, va intra în legătură cu organizațiile sioniste americane. În 1918, se înscrie în Legiunea Evreiască, organizată cu asentimentul englezilor, plecînd pentru instruire militară în Canada, doar la cîteva luni după căsătoria sa, la New York, cu Paulina Monbaz, originară din Minsk și imigrată de copil în America, unde lucra ca infirmieră și care se va afla alături de el pînă la sfîrșitul vieții.

Înrolat în batalionul al 39-lea de pușcași regali ai Majestății Sale britanice, tînărul David Grin se îndreptă, în toamna aceluiași an, spre frontul din Palestina, fără însă a intra în luptă, deoarece armata turcească, învinsă între timp, tocmai capitulase.

Încheindu-și exilul forțat, Ben Gurion și-a reluat activitatea politică fiind ales, în vara anului 1921, secretar general al tinerei Federații Generale a Muncitorilor Evrei din Palestina, cunoscută astăzi sub numele de „Histadruth" Confederația Generală a Muncii din Israel). Treptat, această organizație va juca, sub conducerea sa, un rol tot

mai influent în viața comunității evreiești, desfășurînd nu numai o activitate sindicală clasică, ci pătrunzînd și în economie, unde a început să dirijeze cooperative agricole și industriale, societăți de construcții, instituții bancare, firme de comerț etc. În viitorul stat Israel, „Histadruth"-ul — această organizație sindicală sui-generis — va ajunge să dețină în anii '80 o pondere de circa 27 la sută, în economia națională.

În primii ani ai noii sale activități politice, Ben Gurion se situa pe poziții net radicale, neascunzîndu-și simpatia pentru revoluția socialistă din Rusia și stima sa deosebită pentru conducătorul ei, V.I. Lenin, despre care scria în jurnalul său intim cuvinte dintre cele mai laudative. În 1923, va întreprinde o vizită în Uniunea Sovietică, ca reprezentant al muncitorilor palestinieni, la Expoziția internațională de agricultură care se organizase în acel an la Moscova. Mai tîrziu, opiniile sale se vor transforma, Ben Gurion adoptînd o atitudine naționalistă tot mai tranșantă și îndepărtîndu-se de radicalismul său de stînga din tinerețe, influențat pe atunci de ideile marxiste, internaționaliste.

Rămînînd încă mulți ani în fruntea „Histadruth"-ului Ben Gurion desfășoară, totodată, o largă activitate politică. După unificarea partidelor stîngii sioniste din Palestina, în anul 1929, el devine liderul de necontestat al noii formațiuni *Mapai* (Partidul muncitoresc din „Eretz Israel"), cu rol de prim rang în viața politică a comunității evreiești din Palestina între cele două războaie mondiale, și mai tîrziu în statul Israel, unde timp de 29 de ani fără întrerupere s-a aflat la putere. Vreme de mai mult de jumătate din această perioadă, Ben Gurion a ocupat funcția de prim ministru.

Începînd din 1935, cînd a fost ales președinte al executivei Organizației Mondiale Sioniste și președinte al executivei Agenției Evreiești, Ben Gurion va fi principalul conducător al comunității evreilor din Palestina, concentrînd în mîinile sale toate firele puterii, de el depinzînd nu numai organismele legale dar și organizația militară clandestină *Hagana*, de a cărei dezvoltare și întărire s-a preocupat în mod deosebit, considerînd-o pilonul de bază al creării și apărării viitorului stat Israel.

După primul congres al sioniștilor americani, ținut în mai 1942 la hotelul „Biltmore" din New York, care pusese în mod deschis problema creării imediate a unui stat

evreiesc şi permiterea unei imigrări masive în Palestina, Ben Gurion îşi va îndrepta toate eforturile spre atingerea acestui scop. De altfel, „programul de la Biltmore" era inspirat, în mare măsură, de el însuşi, liderul comunităţii evreieşti din Palestina aflîndu-se în acel moment, în America. Ben Gurion va ajunge în curînd la un conflict acut cu doctorul Weizmann, care începînd din 1921, cu o întrerupere de doi ani, se aflase permanent în fruntea Organizaţiei Mondiale Sioniste, în calitate de preşedinte. Weizmann, personalitate politică dar şi savant bine cunoscut pe plan mondial, legat de cercurile conducătoare britanice care-i arătaseră întotdeauna multă solicitudine, considera că nu trebuie forţate lucrurile, mai cu seamă în condiţiile cînd grava primejdie reprezentată de maşina de război hitleristă continua să persiste. „Aş vrea să spun despre declaraţia de la Biltmore din care Ben Gurion face o problemă... că ea nu este decît o rezoluţie, asemănătoare sutelor de rezoluţii adoptate în mod obişnuit de marile conferinţe, în această ţară sau în oricare altă ţară" — afirma dr. Weizmann la cîtva timp de la respectivul congres. „Dar Ben Gurion, care după un popas de opt sau nouă luni aici (în America) nu poate să se laude cu vreo reuşită, mulţumindu-se cu rezoluţia de la Biltmore, a ajuns mai mult sau mai puţin să dea impresia că ea reprezintă triumful politicii sale împotriva formulării mele moderate pentru aceleaşi obiective şi a încorporat aici toate opiniile sale extremiste" — adăuga bătrînul preşedinte al Organizaţiei Sioniste Mondiale.

Ben Gurion nota la rîndul său : „N-aveam nici o îndoială că acest program (de la Biltmore) va înlocui pe cel adoptat la Basel cu 45 de ani mai înainte şi va deveni, după război, obiectivul poporului evreiesc".

Aceste divergenţe erau simptomatice pentru dezacordul care persista de mult timp între cei doi lideri sionişti în probleme fundamentale. Reîntorcîndu-se la Londra în iunie 1943, Weizmann va rămîne fidel politicii de negocieri cu Marea Britanie şi diplomaţiei secrte, mai cu seamă după ce va fi informat de Leo Amery, un membru al cabinetului englez, că a fost creat un comitet guvernamental pentru a formula o nouă politică palestiniană şi că una din soluţii ar fi crearea unui stat evreiesc.

Ben Gurion, revenit în Palestina, va pregăti comunitatea evreiască pentru o confruntare politică deschisă cu

englezii, avînd mai puțină încredere în demersuri diplomatice, pornind și de la considerentul că, după opinia sa, interesele Marii Britanii erau în contradicție și cu crearea imediată a unui stat evreiesc și cu sporirea imigrării. Între timp, 16 persoane, scăpate ca prin miracol din lagărele de exterminare naziste, aduseseră știri îngrozitoare din Polonia ocupată de hitleriști, menționînd locuri despre care nimeni n-auzise vorbindu-se pînă atunci : Auschwitz, Majdanek, Treblinka, Sobibor, unde mase uriașe de evrei erau mînate spre un înfiorător abator. Viziunile de oroare, relatate de mîna de evadați din spatele sîrmei ghimpate a lagărelor de exterminare, provocaseră o puternică deznădejde în rîndurile evreilor din Palestina, cu multe rude în teritoriile ocupate de fasciști, victime sau viitoare victime ale holocaustului, pentru a căror salvare nu puteau face nimic. În această atmosferă, Ben Gurion va întreprinde o intensă campanie de informare în masă pe tema marii nenorociri care se abătuse asupra evreilor din Europa ocupată. Planul său de imigrare masivă a două milioane de persoane — care constituia o soluție spectaculoasă pentru supraviețuitorii genocidului și care ar fi garantat, totodată, atingerea unei majorități confortabile în Palestina și, implicit, crearea fără prea multe probleme a statului evreiesc — îi va aduce o largă popularitate în rîndurile conaționalilor.

Spre sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, guvernul britanic condus de Churchill făcuse unele gesturi conciliante față de organizația sionistă, aprobînd, după multe ezitări, formarea în 1944 a brigăzii evreiești, care va fi trimisă să lupte pe frontul din Italia și lăsînd să se înțeleagă că ar fi dispus să privească favorabil, în viitor, eventualitatea creării statului evreiesc. Dar vagile promisiuni neoficiale ale guvernului de la Londra nu trezeau prea multe speranțe în îndeplinirea lor, mai cu seamă că autoritățile mandatare continuau să țină închise porțile imigrării, vînîndu-i cu strășnicie pe cei ce încercau să pătrundă clandestin în Palestina.

Vizita făcută lui Ben Gurion, la începutul primăverii anului 1945, de înaltul funcționar al guvernului american, evocată mai înainte, avu darul să insufle liderului sionist o mare încredere, determinîndu-l să treacă imediat la acțiune în vederea atingerii obiectivului pe care îl urmărea

cu perseverență de mai mult timp : crearea neîntîrziată a statului evreiesc în Palestina.

Înaltul funcționar american — al cărui nume nu este divulgat de autorii relatării privitoare la convorbirea pe care acesta a avut-o cu Ben Gurion — îl însoțise, cu cîteva săptămîni în urmă, pe președintele Roosevelt la Conferința de la Yalta a celor trei mari puteri. El participase la întîlnirile restrînse dintre Roosevelt, Stalin și Churchill unde, la un moment dat, fusese abordată și problema viitorului Palestinei. Conform versiunii avansate de canadienii Lapierre și Collins în cartea lor „O Jérusalem", în cursul conversației dintre cei trei lideri despre acest subiect, Stalin adresîndu-se lui Churchill i-ar fi spus că nu există decît o singură soluție a problemei Palestinei și ea ar fi crearea un stat evreiesc, concluzie care n-a fost respinsă nici de președintele american și nici de premierul britanic.

Convorbirea secretă pe care a avut-o, în biroul-bibliotecă al locuinței sale din Tel Aviv, cu înaltul funcționar al guvernului american și relatările neașteptate ale acestuia, l-au încurajat puternic pe Ben Gurion. El a acordat o imensă importanță relatărilor respective, care i-au dat, pentru prima oară, certitudinea absolută că un stat evreiesc va lua naștere într-o zi în Palestina, după cum avea el să mărturisească mulți ani mai tîrziu. Aceasta se putea întîmpla, dacă nu imediat, în doi-trei ani. Ben Gurion era de-acum convins că, sub presiunea Uniunii Sovietice, a cărei poziție îi fusese dezvăluită de interlocutorul american, combinată cu aceea a Statelor Unite, sensibile la puternica lor comunitate evreiască, Marea Britanie va fi, pînă la urmă, obligată să cedeze și să accepte revendicările sioniste.

Există și o altă variantă referitoare la aflarea de către Ben Gurion a conținutului discuțiilor de la Yalta în legătură cu viitorul Palestinei și ea aparține biografului său, scriitorul Michel Bar Zohar. Sosind la Londra în mai 1945, Ben Gurion a fost pus la curent despre convorbirile încurajatoare avute de conducătorul sionist din Statele Unite, Stephan Wise, cu președintele Roosevelt, puțin înaintea morții șefului statului american. Wise ar fi înțeles de la Roosevelt că în cursul Conferinței de la Yalta s-ar fi hotărît ca Palestina să fie „dată" evreilor și ca porțile țării să fie deschise imediat imigrării.

Indiferent de exactitatea sau inexactitatea celor două variante privind discutarea problemei viitorului Palesti-

nei în cursul Conferinței de la Yalta, fapt este că Ben Gurion a considerat că odată cu încheierea războiului mondial venise momentul să treacă la ofensivă, formulînd Londrei cu claritate doleanțele mișcării sioniste privind libera imigrare și crearea statului evreiesc.

Dar lucrurile erau mult mai complicate decît s-ar fi putut crede la prima vedere. Mai întîi, poziția guvernului american, cu toate presiunile interne la care ar fi putut fi supus din partea puternicei comunități evreiești din Statele Unite, rămînea oarecum nedefinită, oscilînd sub influența intereselor sale petroliere și strategice din lumea arabă. Întîlnirea lui Roosevelt cu regele Arabiei Saudite pe crucișătorul „Quincy", la reîntoarcerea președintelui american de la Conferința de la Yalta și discuțiile avute cu suveranul arab despre viitorul Palestinei fuseseră edificatoare. După refuzul ferm al lui Ibn Saud, exprimat în numele lumii arabe, privind o posibilă acceptare a sporirii imigrării și a creării statului evreiesc, Roosevelt întors la Washington bătuse în retragere, trimițînd regelui Arabiei Saudite un mesaj conciliant, declinînd orice angajare în sprijinul doleanțelor mișcării sioniste. La rîndul său, Churchill — în care Ben Gurion își pusese mari speranțe, ținînd seama de unele gesturi de simpatie de pînă atunci — amînă fără nici o explicație întrevederea programată cu Weizmann, care urma să fie consacrată discutării viitorului Palestinei și a cererilor formulate de organizația sionistă. Interesele britanice în lumea arabă își spuseseră din nou cuvîntul.

Între timp, după decesul președintelui Roosevelt, în aprilie 1945, și schimbarea gărzii la Casa Albă, noul șef de stat american Harry Truman se arată, de la început, mult mai favorabil față de obiectivele organizației sioniste. Ben Gurion, înțelegînd de unde bate vîntul, se va îndrepta în grabă spre America, reușind să pună bazele, în iulie 1945 la New York, „Institutului Sonnenborn", ce se va dovedi de un neprețuit sprijin pentru atingerea scopurilor propuse în legătură cu Palestina.

La sfîrșitul aceleiași luni, împreună cu un grup numeros de conducători ai mișcării sioniste din America, se reîmbarca pentru Londra unde urma să se desfășoare prima conferință internațională sionistă de la declanșarea războiului mondial. În drum, la bordul transatlanticului „Queen Elisabeth", el va afla rezultatele alegerilor generale din

Marea Britanie în cadrul cărora Churchill şi partidul conservator suferiseră o înfrîngere zdrobitoare. Venirea la putere a partidului laburist, care adoptase în ultimii ani o poziţie net pro-sionistă, constituia un motiv foarte încurajator : se părea că în calea creării statului evreiesc nu mai exista nici o piedică. Dar, aşa cum vor arăta faptele, socotelile sale optimiste fuseseră făcute mult prea devreme.

Laburiştii britanici se pronunţaseră anterior în mod constant împotriva Cărţii Albe din 1939, care îngrădea strict imigrarea în Palestina. Prevederile acestei declaraţii guvernamentale de principii fuseseră respectate *ad litteram* pe perioada războiului, autorităţile mandatare controlînd minuţios fiecare lot intrat legal şi urmărind cu tenacitate transporturile clandestine, sub motivul că în rîndurile şi unora şi altora ar fi putut să fie infiltraţi agenţi ai serviciilor secrete inamice.

Luînd atitudine deschisă în favoarea doleanţelor sioniste, laburiştii merseseră pînă acolo încît, la congresul lor anual din toamna anului 1944, arătîndu-se cum s-ar spune „mai catolici decît Papa", votaseră o rezoluţie prevăzînd, nici mai mult nici mai puţin, decît transferul întregii populaţii arabe din Palestina în ţările vecine şi înlocuirea ei cu noii imigranţi evrei, cărora urma să li se permită accesul liber, în număr nelimitat. „Să ne angajăm, aşadar, ca arabii să părăsească ţara în acelaşi timp în care evreii intră acolo" se scria negru pe alb în rezoluţia laburistă, îndulcită cu o menţiune „filantropică" care prevedea ca arabilor „să le fie acordată o compensaţie echitabilă pentru pămînturile pe care le vor părăsi şi să fie organizată metodic stabilirea lor în altă parte, finanţînd-o de o manieră generoasă".

Ar fi de notat că, în momentul respectiv, comunitatea arabă existentă pe pămîntul Palestinei de peste multe secole însuma 1 240 850 de persoane, în timp ce comunitatea evreiască număra doar 553 600 de persoane, iar dintre acestea cam 90 la sută proveneau din imigrare în perioada celor aproape trei decenii de mandat britanic. Rezoluţia laburistă era atît de extremistă încît înşişi liderii sionişti, inclusiv Ben Gurion, au fost nevoiţi să adopte o poziţie de detaşare faţă de ea, desolidarizîndu-se net de ideea „transferului de populaţie".

Odată ajunşi la conducere, în vara anului 1945, laburiştii „au schimbat macazul", arătîndu-se, foarte repede, mai intransigenţi decît conservatorii în respectarea pre-

vederilor Cărții Albe relative la limitarea imigrării și urmînd politica tradițională britanică de promovare prioritară a intereselor Imperiului, nu numai în ceea ce privea Palestina ci în întregul complex al problematicii Orientului Mijlociu.

La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, reușind să elimine Franța din Siria și Liban și controlînd cea mai mare parte a Orientului Mijlociu, englezii considerau că păstrarea poziției strategice oferită de Palestina se înscrie obligatoriu în politica lor „la Est de Suez". În plus, relațiile strînse cu o serie de țări arabe din zonă, aflate încă în sfera lor de influență, impunea o diplomație plină de precauțiuni față de acestea, în condițiile accentuării sentimentelor naționale arabe și a apariției, tot mai persistente, a concurenței americane ce arbora ostentativ un anticolonialism declarativ foarte atrăgător pentru popoarele care de-abia își dobîndiseră independența de stat. Ajunși la putere, laburiștii vor uita, astfel, destul de repede, opiniile lor anterioare, aliniindu-se disciplinați politicii britanice tradiționale privind această parte a lumii.

În mai și iunie 1945, cînd guvernul de la Londra era încă condus de Churchill, conducerea sionistă îi adresase două cereri : anunțarea imediată a deciziei de a face din Palestina un stat evreiesc și acordul autorităților britanice pentru intrarea în Palestina a 100 000 de imigranți, cifră corespunzînd aproximativ numărului refugiaților evrei ce se găseau atunci în lagărele pentru „persoane deplasate" din Europa. Londra a răspuns că nici o decizie asupra viitorului Palestinei nu va fi luată fără acordul celor două comunități care trăiesc acolo, dar ca gest de bunăvoință va autoriza, totuși, cu titlu provizoriu, intrarea a 1 500 de imigranți pe lună, ceea ce depășea, cu foarte puțin, cota inițială prevăzută de Cartea Albă.

Între timp, noul președinte al Statelor Unite, Harry Truman, luînd poziție fermă în sprijinul cererilor sioniste, va determina o deplasare și mai mare a interesului opiniei publice mondiale spre problema Palestinei, în condițiile în care descrierea ororilor săvîrșite de naziști împotriva populației evreiești din Europa impresiona profund pe toată lumea. Într-un mesaj adresat de președintele Truman premierului britanic se spunea : „Restricțiile dramatice impuse de Cartea Albă din 1939 continuă să provoace în rîndurile americanilor, profund interesați de Palestina și de problema evreiească, proteste pasionate.

Ei cer, cu ardoare, ridicarea restricțiilor care interzic evreilor, atît de crud dezrădăcinați prin ferocitatea persecuțiilor naziste, accesul pe un pămînt care reprezintă pentru un mare număr dintre ei unica speranță de a supraviețui".

Statele Unite, care cereau atunci primirea imediată în Palestina a tuturor supraviețuitorilor holocaustului, au avut însă nevoie de trei ani pentru a promulga o lege autorizînd ca 20 000 dintre aceștia să-și găsească refugiu în America ! Ceea ce îl va face pe noul ministru de externe britanic Ernest Bevin să remarce, la un viitor congres laburist, că americanii „încearcă să-i ajute pe evrei să emigreze în Palestina, pentru că nu-i doresc la New York".

Reconsiderarea politicii americane în problema Palestinei, operată de noua echipă de la Casa Albă în frunte cu Truman, fusese dictată de mai multe considerente. Sentimentul culpabilității lumii occidentale, datorat atrocităților comise în sînul civilizației sale, făcuse să se nască o simpatie față de supraviețuitorii holocaustului, larg împărtășită în opinia publică : „Dacă sărmanii oameni doresc să meargă în Palestina, atunci să meargă ! De ce nu !". Sprijinind imigrarea, guvernul american recolta astfel un important capital politic atît pe plan extern cît și pe plan intern, unde un electorat de origine evreiască, numărînd cîteva milioane bune de voturi, putea să încline în mod hotărîtor balanța, într-o parte sau alta, la viitoarele alegeri prezidențiale, lucru pe care Truman nu va ezita să-l mărturisească cu desinvoltură încă de la început. Erau desigur și alți factori determinanți, care se situau nu pe ultimul loc, ținînd de promovarea intereselor americane. Unul din aceștia era dorința de a pune bețe în roate politicii britanice în Orientul Mijlociu, în cadrul competiției pentru sfere de influență în care Statele Unite se implicau tot mai mult.

Cabinetul condus de Clement Attlee și avîndu-l ca ministru al afacerilor externe pe Ernest Bevin, își expuse în sfîrșit poziția în problema Palestinei după tergiversări care vor dura toată vara. În acest timp, *Foreign Office* pregătise cu minuțiozitate politica ce urma să fie promovată de noul guvern în Orientul Mijlociu. Bevin fusese informat în scris de Agenția Evreiască că ea refuză cota redusă a certificatelor de imigrare pe care o stipula Cartea Albă și cere atribuirea imediată a 100 000 de permise de intrare pentru persoanele deplasate din Europa. El va ține o conferință de

presă, unde, exprimîndu-şi iritarea faţă de planurile sioniste privitoare la creşterea numărului imigranţilor ce urmau a fi absorbiţi în Palestina, va afirma că este vorba de „80 la sută propagandă şi 20 la sută realitate". „Dacă evreii, care au suferit atît, — spunea el mai departe — încearcă să forţeze lucrurile mizînd pe solidaritate, ei ar trebui să se teamă de o reînviere a reacţiunii antisemite în Europa". Între timp, guvernul britanic anunţase intenţia de a trimite la faţa locului o comisie de anchetă, la care fuseseră invitaţi să participe şi americanii, pentru a determina dacă Palestina poate să primească „persoanele deplasate" sau ar fi mai bine ca ele să fie trimise în altă parte. În aşteptarea raportului comisiei, restricţiile din Cartea Albă privind imigrarea continuau să rămînă în vigoare.

Anunţarea acestei decizii şi comentariile guvernamentale care o însoţeau au provocat reacţii furibunde în rîndurile comunităţii evreieşti din Palestina, unde mulţimile au încercat să incendieze clădirile publice. Truman nu-şi ascunse iritarea faţă de decizia britanică şi declară ferm că n-are în vedere instalarea refugiaţilor evrei în altă parte, susţinînd cererea Agenţiei Evreieşti ca 100 000 dintre ei să fie transferaţi în Palestina.

Ben Gurion făcea naveta între Londra, unde continuau negocierile cu guvernul britanic, şi Paris, unde se afla un oficiu secret al organizaţiei sioniste. El va transmite din capitala franceză lui Moshe Sneh, şeful statului major al *Haganei* o telegramă cifrată ordonîndu-i să treacă la revolta armată împotriva autorităţilor mandatului. Sneh a pus imediat bazele unei alianţe cu organizaţiile extremiste *Irgun Zvai Leumi* şi *Lehi*, pînă atunci adversare implacabile ale centralei sioniste oficiale, şi pe care aceasta le combătuse în mod energic, în unele cazuri împreună cu autorităţile britanice.

Irgun Zvai Leumi (Organizaţia Militară Naţională) fusese înfiinţată în 1935 pe baza grupării de tineret *Betar* a sioniştilor revizionişti. Adepţi ai creării prin forţă a unui stat evreiesc în Palestina, sioniştii revizionişti aveau o platformă extremistă care preciza că „obiectivul sionismului este de a converti treptat Eretz Israel (inclusiv Transiordania) într-un stat evreiesc guvernat de el însuşi, fondat pe o majoritate evreiască permanentă. Orice altă interpretare a sionismului, în special Cartea Albă din 1922, este declarată nulă". Creat în 1925 de Vladimir Jabotinsky, figură controversată a mişcării sioniste, partidul revizio-

nist se situa pe poziţii ultra-naţionaliste intransigente şi net antisocialiste, imitînd prin metode anumite mişcări de extremă dreaptă din Europa.

Partidul lui Jabotinsky se va rupe, pînă la urmă, de Organizaţia Sionistă Mondială, punînd bazele, în 1935, la Cracovia, unei organizaţii sioniste mondiale revizioniste. În acei ani, gruparea sa de tineret, *Betar*, va ajunge la ciocniri de stradă cu organizaţiile de stînga ale tineretului muncitoresc din Palestina. Revizioniştii fuseseră implicaţi, în 1933, şi în primul asasinat politic din cadrul comunităţii evreieşti palestiniene, victima fiind unul din conducătorii sionişti de prim rang, Haim Arlozoroff, directorul departamentului politic al oficialei Agenţii Evreieşti.

Jabotinsky — mentorul formării Legiunii Evreieşti în cadrul armatei britanice, la sfîrşitul primului război mondial, din care făcuse parte, de altfel, şi Ben Gurion — avea mare încredere în englezi şi preconiza cooperarea cu ei în lupta împotriva lui Hitler. El determinase *Irgun*-ul, ramura militară a partidului revizionist, să se abţină de la orice acţiune împotriva acestora. Dispoziţia sa fusese respectată de *Irgun* şi după ce Jabotinsky decedase, în 1940, în S.U.A.

Dar o mică grupare, ultra-extremistă, desprinsă în 1939 din *Irgun*, sub conducerea lui Abraham Stern, originar din Italia, refuzase să se conformeze noii orientări. Ea va continua atentatele anti-britanice pe tot parcursul celui de-al doilea război mondial. Şeful ei, Stern, a fost ucis, pînă la urmă, în 1942, de poliţia britanică, dar gruparea care luase numele de *Lehi* — iniţiale de la „Lohame Herut Israel" (Combatanţii pentru Eliberarea Israelului) — se implica tot mai mult în acţiuni teroriste.

În 1944, *Irgun Zvai Leumi*, condus acum de un proaspăt sosit în Palestina, Menahem Begin, fostul conducător al organizaţiei *Betar* în Polonia, viitor prim ministru al Israelului între 1977—1983, urmă exemplul grupării *Lehi* şi, rupînd armistiţiul cu autorităţile mandatului, începu o violentă campanie teroristă, dinamitînd birouri militare, atacînd posturi de poliţie, asasinînd ofiţeri britanici. Deghizaţi în soldaţi şi poliţişti britanici sau în muncitori arabi, membrii *Irgun*-ului devalizau depozite ale armatei puterii mandatare, jefuiau bănci, reţineau ostatici.

Din ordinul lui Ben Gurion, şefii *Haganei* luară legătură cu cele două grupări extremiste avertizîndu-le să înceteze actele lor teroriste care aduceau mari prejudicii

acțiunii politice a mișcării sioniste, în general. Cum convorbirile dintre cele două părți se dovediră un dialog între surzi, Ben Gurion hotărî să acționeze, declarînd : „Noi sîntem confruntați cu o alternativă : terorismul sau lupta politică ; organizații teroriste sau o comunitate evreiască organizată. Și dacă vrem o luptă politică... noi trebuie să ne ridicăm și să luăm măsuri împotriva terorismului și organizațiilor care le practică. Este necesar să acționăm și nu doar să vorbim".

Picătura care a făcut să se reverse paharul va fi furnizată de o crimă săvîrșită la Cairo, în noiembrie 1944. În acele zile, președintele Organizației Mondiale Sioniste, dr. Weizmann, se pregătea să se întoarcă în Palestina după o absență de cinci ani. Înainte de a părăsi Londra, în cursul unei ultime întîlniri cu Churchill, acesta îl sfătuise să se oprească în drum la Cairo, pentru a-l întîlni pe lordul Moyne, ministrul rezident britanic în Orientul Mijlociu. Or, două zile mai tîrziu, grupul *Lehi*, a trimis o echipă specială în capitala egipteană, pentru a-l asasina pe ministrul britanic. Weizmann, sincer tulburat la aflarea veștii își exprimă într-o scrisoare adresată lui Churchill „profunda sa indignare și oroare", declarînd că astfel de crime politice sînt „extrem de abominabile". Ben Gurion n-a trimis mesaje de condoleanțe, dar a decis să lovească imediat, cu toată violența, în grupările teroriste. Operațiunea desfășurată de *Hagana*, sub numele de cod „sezonul de vînătoare", se întinse pe întregul teritoriu al țării. Pretutindeni, membrii celor două organizații extremiste erau izolați, anchetați, în unele cazuri bătuți ; liste de nume au fost înaintate poliției britanice și în cîteva ocazii înșiși membri ai *Haganei* au predat pe teroriști autorităților. „Sezonul de vînătoare" a continuat pînă în martie 1945, obiectivul său principal fiind atins : actele teroriste au încetat pînă la sfîrșitul războiului mondial.

În toamna aceluiași an 1945, cînd relațiile dintre mișcarea sionistă și puterea mandatară se înrăutățiseră datorită orientării intransigente a noului guvern britanic laburist, „frații inamici" se împăcară în mod spectaculos, *Hagana*, *Irgun* și *Lehi* încheind o alianță conjuncturală, în cadrul așa-numitei „Mișcări de rezistență ebraică", îndreptată împotriva prezenței politice și militare a Marii Britanii în Palestina.

Prima operațiune de anvergură se desfășură în noaptea de 1 noiembrie. Grupuri de comando ale *Palmach*-ului

(brigada de şoc a *Haganei*), *Irgun*-ului şi *Lehi* săbotară liniile feroviare palestiniene în 153 de puncte şi scufundară vase grănicereşti destinate să vîneze transporturile de imigranţi clandestini. Ben Gurion va trimite un mesaj de felicitare *Haganei*, în timp ce Weizmann cerea biroului din Londra al organizaţiei sioniste să publice un comunicat condamnînd în termeni aspri rebeliunea.

Cum în Palestina situaţia se deteriora tot mai grav, guvernul britanic promulgă ordonanţe extrem de severe în vederea menţinerii ordinii. Evreii găsiţi purtînd uniforme sau arme erau condamnaţi la pedeapsa capitală sau închisoare pe viaţă. Numeroşi suspecţi au fost internaţi în lagăre de detenţie. În întărirea dispozitivului militar britanic va fi trimisă în grabă divizia a 6-a aeropurtată, distinsă pe cîmpurile de luptă ale războiului mondial, ceea ce îl făcu pe Ben Gurion să exclame cu ironie : „Palestina va deveni pînă la urmă un cămin naţional pentru armata britanică din Orientul Mijlociu".

În luna mai a anului următor, comisia anglo-americană formală la cererea guvernului de la Londra, care între timp examinase la faţa locului situaţia existentă, dădu publicităţii raportul său, recomandînd, printre altele, eliberarea celor 100 000 de certificate de imigrare solicitate pentru refugiaţii aflaţi în lagărele de tranzit din Europa. Şeful guvernului britanic Clement Attlee, pretinzînd că transferul refugiaţilor obligă la trimiterea unei divizii suplimentare în Palestina, puse ca o condiţie prealabilă dizolvarea „Mişcării de rezistenţă ebraică". Bevin adăugă că noul val de imigrare masivă va provoca resentimente în rîndurile armatei britanice şi ceru fonduri suplimentare, ridicîndu-se la 200 milioane lire sterline, pentru a face faţă situaţiei din Palestina.

Refuzul guvernului de la Londra de a îndeplini pînă la urmă recomandările comisiei mixte anglo-americane privind imigrarea va provoca un nou val de atentate în Palestina. Cinci zile după luarea de poziţie a lui Bevin, grupuri de comando ale „Mişcării de rezistenţă ebraice" distruseră, în cursul unei singure nopţi, 14 poduri ce legau Palestina de ţările vecine.

Reacţia autorităţilor britanice nu se lăsă mult aşteptată : la 29 iunie 1946, 17 000 de militari britanici, susţinuţi de care de luptă şi vehicule blindate, au închis frontierele şi au întrerupt comunicaţiile telefonice, starea de asediu fiind decretată pe întregul teritoriu. O operaţiune

poliţienească de mari proporţii a fost desfăşurată în aceeaşi zi. Sute de activişti sionişti suspectaţi de a întreţine relaţii cu *Hagana* au fost arestaţi şi domiciliile lor percheziţionate. Controale riguroase ale poliţiei erau exercitate asupra coloniilor agricole evreieşti, toţi membrii unităţilor de comando ale *Palmach*-ului, ce aveau de regulă bazele în *kibbutz*-uri, fiind reţinuţi în momentul identificării lor. În plasa uriaşei razii, declanşată simultan în întreaga ţară, au căzut chiar şi unii membri ai executivei Agenţiei Evreieşti oficiale. Ei au fost transportaţi în tabăra militară britanică de la Latrun, punct strategic de pe şoseaua Tel Aviv — Ierusalim. Conducătorul *Haganei*, Moshe Sneh, avertizat în ultimul moment de serviciul de informaţii subordonat lui, a reuşit să scape, intrînd în clandestinitate ca şi alţi şefi ai organizaţiei militare. După crearea statului Israel, Moshe Sneh va deveni unul din conducătorii Partidului comunist — Maki, din acel timp.

Noul „sezon de vînătoare" britanic paralizase în mare măsură mişcarea de rezistenţă evreiască. La acţiunea drastică a autorităţilor se va adăuga şi demersul ferm al lui Weizmann adresat *Haganei* de a înceta imediat orice acţiune armată. Lupta pentru liberă imigrare şi crearea statului evreiesc urma să treacă din nou pe tărîm politic. Dar organizaţiile extremiste — *Irgun* şi *Lehi* — vor continua, pe cont propriu, acţiunile lor cu caracter terorist, provocînd represalii dure din partea autorităţilor britanice. Atmosfera generală de insecuritate ce se accentua pentru întreaga comunitate evreiască din Palestina deranja totodată eforturile politice întreprinse în vederea unei ieşiri diplomatice din situaţia explozivă apărută în aceşti primi ani de după războiul mondial.

De la King David la Lake Success

Hotelul de lux „King David", aflat nu departe de zidurile înalte ce înconjoară vechiul Ierusalim, se înfăţişa el însuşi ca o mică cetate, constructorii săi dorind, probabil, să sugereze o astfel de impresie potrivită locului istoric. Clădirea sobră, cu mai multe etaje, străjuită de siluetele ascuţite ale cîtorva chiparoşi, fără alte detalii ornamentale decît cornişa crenelată a acoperişului plat, tipic arhi-

tecturii orientale, găzduia în acei ani sediul administrației britanice a Palestinei, cu departamentele și serviciile sale aferente. Puternicul dispozitiv militar de securitate din preajma imobilului ilustra climatul preponderent atunci la Ierusalim, des tulburat de acte teroriste, cărora autoritățile britanice trebuiau să le facă față.

În dimineața zilei de 22 iulie 1946, funcționarii civili și militari ai administrației centrale se prezentaseră ca de obicei la lucru, pregătiți să suporte cu stoicism fierbințeala unei obișnuite zilei de vară din zona deșertului de piatră al Iudeii. Prin clădire forfoteau la acea oră nu numai titularii birourilor, ci și alte persoane, venite din afară cu treburi de serviciu sau diverse solicitări, care au avut tragica neșansă să se găsească acolo tocmai în momentul cînd o puternică explozie a aruncat în aer hotelul, multe dintre victime murind înainte de a ști măcar ce s-a întîmplat. Explozia puternicei încărcături de dinamită — introdusă de un grup terorist aparținînd *Irgun*-ului, care a deschis seria atentatelor de acest gen, perpetuate timp de aproape doi ani, perioadă în care s-au pierdut și alte vieți nevinovate — a avut un efect îngrozitor. Cinci etaje dintr-o aripă a clădirii s-au prăbușit instantaneu, ca o construcție din cărți de joc ; de sub dărîmăturile lor au fost scoși 90 de morți — englezi, evrei și arabi — precum și zeci de persoane grav rănite.

Sîngerosul atentat de la „King David" va produce un șoc puternic în rîndurile majorității comunității evreiești din Palestina care nu agrea terorismul ca metodă, fiind de altfel profund îngrijorată de repercusiunile unor asemenea acte violente pentru viitorul ei. Moderații luară poziție incriminatorie față de „activiști" și o coaliție se formă împotriva sionismului militant. Centrala sionistă se va simți obligată să dezavueze și ea cu fermitate atentatul. Ben Gurion, care se afla atunci la Paris, condamnă în termeni aspri acțiunea *Irgun*-ului, ceea ce nu va împiedica pe numeroși oratori din Camera Comunelor britanică să-i atribuie responsabilitatea, în cadrul unor furtunoase dezbateri.

La sfîrșitul lunii iulie 1946, guvernul britanic propuse în Camera Comunelor un nou plan privind rezolvarea problemei Palestinei, sugerînd ca țara să fie divizată în patru zone : o provincie arabă, una evreiască, districtul Ierusalimului sub administrație internațională și districtul Neghev, administrat de guvernul central, sub influența directă a

Marii Britanii. Acest plan satisfăcea în primul rînd interesele britanicilor care urmăreau să joace, în continuare, un rol preponderent în administrarea Palestinei.

La reuniunea de la Paris a Executivei organizației sioniste, Ben Gurion, temîndu-se ca în situația tot mai confuză ce se profila să nu se destrame complet unitatea comunității evreiești, va adopta o poziție surprinzătoare acceptînd principiul discutării propunerii de constituire a unui stat evreiesc numai pe o porțiune a Palestinei. Rezoluția adoptată la reuniunea din capitala Franței reprezenta un recul neașteptat față de „Programul de la Biltmore", care pretindea întregul teritoriu palestinian pentru statul evreiesc. Un emisar trimis de la Washington la Paris va aduce știrea încurajatoare că președintele Truman era de acord cu principiul anunțat și îl va sprijini, fapt determinant pentru reorientarea tactică a mișcării sioniste în direcția partajării țării și a creării statului evreiesc pe un teritoriu mai restrîns.

De cealaltă parte, populația arabă, majoritară în Palestina, nu era deloc pregătită să facă față bătăliei ce se contura. Conducătorii ei fuseseră deportați sau se exilaseră singuri, pentru a scăpa de represiuni după înăbușirea revoltei din 1936—1939. Absenți aproape cu totul pe plan politic, arabii palestinieni rămaseră în expectativă lăsînd vrînd-nevrînd inițiativa în mîinile minorității evreiești, extrem de activă și bine organizată, inclusiv pe plan militar în condiții de clandestinitate. În plus, prin Cartea Albă din 1939, care limita drastic imigrarea și înstrăinarea pămînturilor, englezii reușiseră să-i dezorienteze și mai mult pe arabi, insuflîndu-le convingerea că viitorul Palestinei era pus la adăpost nemaifiind umbrit de eventuala primejdie a creării unui stat în care populația majoritară să nu aibă absolut nici un rol. Cu abilitatea caracteristică politicii coloniale britanice, autoritățile mandatare îi făceau pe arabii palestinieni să spere că pînă la urmă țara va deveni independentă și acest lucru se va întîmpla prin bunăvoința guvernului Majestății Sale.

Confruntați cu asaltul mișcării sioniste imediat după încheierea războiului mondial, britanicii căutaseră să atragă de partea lor comunitatea arabă majoritară prin noi promisiuni fără acoperire. Nepregătită din punct de vedere politic și cu atît mai puțin din punct de vedere militar pentru contracararea acțiunii sioniste, comunita-

tea arabilor palestinieni se menținuse, în general, la început, într-o neutralitate pasivă, urmărind ca spectatoare conflictul tot mai violent dintre britanici și evrei. Arabii se bizuiau în mare măsură pe protecția administrației mandatare în apărarea securității satelor și orașelor lor. De altfel, este de menționat că, în primii ani de după al doilea război mondial, foarte puține incidente între evrei și arabi fuseseră semnalate și ele erau de natură cu totul minoră.

Prima acțiune de organizare a unei rezistențe politice arabe fusese determinată din afara Palestinei după ce, la 22 martie 1945, șapte state — Egipt, Siria, Transiordania, Irak, Liban, Arabia Saudită și Yemen — semnaseră la Cairo pactul Ligii Statelor Arabe la care participa, pe poziția unui al optulea stat, Palestina, reprezentantul său fiind, însă numit de Consiliul noii organizații regionale. Cu acest prilej, fusese adoptată în anexa la pact o „Rezoluție privitoare la Palestina" care preciza că „existența și independența sa pe plan internațional nu va fi pusă, *de jure*, la îndoială".

Sub impulsul Consiliului Ligii Statelor Arabe, în noiembrie 1945 a fost constituit „Comitetul suprem arab" din Palestina, format din reprezentanții partidelor palestiniene existente atunci : Partidul arab, Partidul apărării, Partidul independenței, Partidul reformei, Blocul național, Congresul tineretului. Aceste partide n-aveau, în general, o bază de masă. Ele aparțineau de regulă unor familii de notabilități, tradițional rivale, ceea ce fragmenta și diminua posibilitățile de acțiune pe scara întregii populații.

Alegerea în calitate de președinte al „Comitetului suprem arab" a unui personaj compromis politic în cursul celui de-al doilea război mondial, Hajj Amin al-Husseini, era considerată de foarte multă lume drept o eroare costisitoare, oferind în viitor o armă propagandistică destul de eficientă adversarilor evrei. Hajj Amin al-Husseini, membru al unei importante familii de notabilități din Palestina, fost ofițer în armata otomană și apoi consilier al administrației britanice din Sudan, fusese preferat în 1922 de englezi pentru funcția de mare muftiu al Ierusalimului (palestinienii propuseseră alți trei candidați), considerînd că vor reuși să facă din el un pion de sprijin al politicii coloniale britanice. Dar se înșelaseră. Fire schimbătoare, după o perioadă de cooperare amiabilă, noul mare muf-

tiu, devenit prin funcție cîrmuitorul comunității musulmane din țară, își va schimba preferințele, devenind din prieten un implacabil inamic al britanicilor. În timpul revoltei arabe din 1936, aflîndu-se în fruntea „Înaltului comitet arab" din acel timp, a scăpat ca prin urechile acului de a nu fi arestat și deportat de autoritățile militare britanice. Deghizat în cerșetor, el a reușit să treacă peste zidul înconjurător al orașului vechi de unde, călare pe un asin, s-a îndreptat spre grădina „Gethsemani" unde îl aștepta un automobil cu care a ajuns pînă la Jaffa. Îmbarcat clandestin pe un vapor străin, a poposit pînă la urmă la Beirut. De atunci și pînă la moartea sa în 1974, el nu va mai călca niciodată în Palestina.

Sprijinind lovitura de stat anti-britanică din Irak, în 1941, după înfrîngerea acesteia, muftiul s-a refugiat în Iran, englezii punînd pe capul său o recompensă de 25 000 de lire. După ce trupele aliate anglo-sovietice au intrat, cîteva săptămîni mai tîrziu, în Iran, Hajj Amin al-Husseini a trebuit să se refugieze din nou, de data aceasta ajungînd direct la Berlin și rămînînd acolo pînă aproape de sfîrșitul războiului, ca oaspete al regimului hitlerist. Cînd tunurile sovietice își făceau auzite glasurile în apropierea Berlinului, Hajj Amin al-Husseini și-a părăsit vila care îi fusese pusă la dispoziție într-o suburbie a capitalei germane, începînd un nou periplu. Nereușind să treacă în Elveția, unde ar fi dorit să i se piardă urma, s-a pomenit într-o închisoare franceză, în pericol de a fi trimis în fața tribunalului internațional pentru colaborare cu regimul nazist. Dar cum Franța avea destui musulmani printre supușii din colonii, autoritățile sale au preferat să închidă ochii lăsîndu-l să se îmbarce, cu barba rasă și un fals pașaport sirian, la bordul unui avion militar american cu destinația Cairo. După 12 ani, un ziar parizian relata că autoritățile franceze au făcut tîrgul, facilitîndu-i evadarea, în schimbul unei atitudini favorabile poziției și rolului Franței în Africa de Nord musulmană. Călătoria sa pînă la Cairo ridică și ea semne de întrebare în legătură cu o posibilă colaborare solicitată de serviciile secrete americane din acea vreme. Englezii, care îl urmăriseră în trecut cu insistență, au renunțat să-l acuze ca fiind criminal de război și s-au făcut și ei că nu văd și nu aud despre prezența muftiului la Cairo, de unde acesta va conduce, în continuare, activitatea partizanilor săi din Palestina.

„Comitetul suprem arab", avînd ca președinte pe Hajj Amin al-Husseini aflat în exil la Cairo, iar ca președinte *ad interim* pe vărul acestuia Jamal al-Husseini, n-a avut prea multe zile de trăit, cinci dintre partidele componente părăsindu-l și unindu-se într-un „Front arab" care se situă pe poziții opuse. La intervenția Consiliului Ligii Statelor Arabe, în iunie 1946, în locul celor două organisme divergente s-a creat unul nou unificator cunoscut sub denumirea de „Înaltul Comitet Arab", care va fi, în continuare, exponentul comunității arabe palestiniene în fața forurilor internaționale, fiind dirijat de la distanță, de același Hajj Amin al-Husseini.

În septembrie, guvernul britanic a invitat la Londra pe arabi și evrei la o masă rotundă pentru a discuta problema viitorului Palestinei. „Înaltul Comitet Arab" va refuza să participe la o discuție care n-avea la baza sa independența Palestinei. Agenția Evreiască nu răspunse nici ea pozitiv la invitația primită, neacceptînd nici măcar să ia în considerare vreun proiect care ar fi prevăzut crearea unui stat federal în Palestina. Conferința de la Londra se deschise totuși, în prezența miniștrilor de externe ai țărilor Ligii Statelor Arabe care, pronunțîndu-se împotriva oricărui proiect de partajare, acceptară să dezbată viitorul Palestinei. Exprimînd „via dorință a delegațiilor țărilor arabe de a se ajunge la o soluție justă și echitabilă", Azzam Pașa, secretarul Ligii, prezentă o serie de propuneri : crearea unui stat palestinian independent ; formarea unui guvern interimar compus din șapte miniștri arabi și trei evrei (proporțional cu procentajul populației), alegerea în continuare a unei Adunări Constituante formată din membrii comunităților palestiniene, cu reprezentare proporțională. Gazdele n-au acceptat punctul de vedere arab și conferința a fost reluată abia în februarie 1947, cînd guvernul britanic a prezentat un nou proiect, prevăzînd acordarea independenței Palestinei după o perioadă tranzitorie de cinci ani, precum și alte propuneri astfel formulate încît nu satisfăceau nici pe arabi nici pe evrei.

Cum, între timp, în Palestina confruntarea dintre britanici — ale căror efective militare deplasate acolo ajunseseră la 100 000 de soldați — și organizațiile extremiste se accentua, iar demersurile diplomatice ale Londrei atît față de arabi cît și față de evrei se încheiaseră printr-un eșec evident, guvernul de la Londra hotărî să-și decline

competența și să recurgă, pentru reglementarea situației, la Organizația Națiunilor Unite.

La 2 aprilie 1947, Marea Britanie ceru oficial Secretarului General al O.N.U. să înscrie „problema Palestinei" pe ordinea de zi a viitoarei sesiuni ordinare a Adunării Generale și să convoace, cît mai urgent, o sesiune extraordinară care să permită constituirea unei comisii speciale însărcinată să prezinte un raport asupra „problemei Palestinei". Centrul de greutate al bătăliei pentru Palestina, continuate pe tărîm diplomatic, se va muta acum la Lake Success, în clădirea unui fost patinoar dintr-o suburbie a New York-ului, unde era instalat sediul provizoriu al O.N.U.

În noile condiții, centrala sionistă va insista asupra încetării oricărei acțiuni de forță în Palestina pentru a nu influența negativ demersurile diplomatice ce aveau loc acum cu participarea Organizației Națiunilor Unite. *Irgun* și *Lehi* vor ignora, în continuare, aceste consemne, multiplicîndu-și atentatele cu bombe și acțiunile de comando împotriva trupelor britanice, care înconjuraseră cantonamentele și birourile lor cu garduri înalte de sîrmă ghimpată, cuiburi de mitraliere și cîmpuri de mine, transformîndu-le în adevărate fortărețe, așa cum era complexul comandamentului militar din centrul Ierusalimului, denumit cu ironie „Bevingrad", după numele ministrului britanic de externe de atunci, Bevin. Centrala sionistă din Palestina va intra din nou în conflict acut cu cele două organizații extremiste și *Hagana* va întreprinde acțiuni energice pentru a le tempera și contracara activitatea teroristă.

La 28 aprilie 1947, Adunarea Generală a O.N.U., reunită în sesiune extraordinară, începu dezbaterile privitoare la problema Palestinei, numind o comisie specială *ad-hoc*, căreia i se vor acorda „cele mai largi împuterniciri", inclusiv mandatul de a „proceda la o anchetă în Palestina, în toate locurile în care va considera util". Această clauză îi permitea să trateze și problema „responsabilității internaționale în ceea ce privește persoanele evreiești deplasate" și să îmbine această problemă cu aceea a viitorului Palestinei. Raportul menționatei comisii urma să constituie baza tuturor discuțiilor din forumul internațional.

Comisia specială, compusă din 11 membri, și-a început lucrările la 26 mai 1947, la Lake Success, prezentîndu-și raportul la 31 august, la Geneva. Deplasîndu-se în Pales-

tina și în țările învecinate, comisia a audiat numeroase persoane, discutînd cu reprezentanți ai populației, precum și ai guvernelor arabe. „Înaltul Comitet Arab" a refuzat invitația de a participa la lucrările comisiei de anchetă a O.N.U., cele 30 de ședințe pe care aceasta le-a ținut la Ierusalim desfășurîndu-se în lipsa oricăror delegați arabi.

Raportul comisiei *ad-hoc* sublinia opiniile divergente ale membrilor săi privind rezolvarea problemei Palestinei. Majoritatea (Canada, Cehoslovacia, Guatemala, Olanda, Peru, Suedia și Uruguay) recomandau partajarea țării în două state — unul arab și altul evreiesc. Minoritatea (India, Iran, Iugoslavia) propunea crearea unei Palestine independente, sub forma unui stat federal cu capitala la Ierusalim. Al unsprezecelea membru al Comisiei *ad-hoc*, Australia, nu se pronunțase nici pentru o variantă, nici pentru cealaltă.

Discutarea ambelor variante va avea loc la cea de-a doua sesiune a Adunării Generale a O.N.U. Demersurile diplomatice în jurul spinoasei probleme se apropiau de sfîrșit, la Lake Success așteptîndu-se dezbaterile generale și votul final menit să aducă o rezolvare a situației create în legătură cu Palestina.

•

Un vînt rece de toamnă, bătînd în rafale dinspre ocean, înfiora mulțimea compactă adunată în așteptare de jur împrejurul fostului patinoar new-yorkez de la Lake Success, sub a cărui cupolă reprezentanții a 56 de națiuni urmau să hotărască, în acea noapte de 29 noiembrie 1947, soarta unui petic de pămînt situat la mii de kilometri depărtare, pe meleagurile calde ale Mediteranei răsăritene. Ultimul act al îndelungatei controverse privind viitorul acestui teritoriu, cunoscut sub numele de Palestina, începuse să se deruleze cu trei zile mai înainte în Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite chemată să avizeze asupra recomandărilor comisiei speciale, împuternicite de înaltul for internațional să ancheteze și să propună o soluție viabilă problemei în cauză.

Planul final, înaintat de această comisie Organizației Națiunilor Unite, propunea partajarea țării în două entități distincte, independente : un stat arab și un stat evreiesc. Totodată se preconiza autonomia Ierusalimului, sub regim internațional, datorită existenței pe cuprinsul orașului a „locurilor sfinte" revendicate în egală măsură de trei religii universale : creștină, islamică și iudaică.

Harta prezentată de Comisia specială arăta ca mîzgălitura unui copil de grădiniță, cu linii tremurate ce se întretăiau pe neașteptate, presărate cu tot felul de meandre, ceea ce va face pe un diplomat dintr-o țară europeană, neangajată în dispută, să se întrebe cu sarcasm, dacă „a fost trasată în birourile Organizației internaționale sau într-un azil de alienați". Teritoriul Palestinei fusese îmbucătățit în nu mai puțin de opt părți distincte — trei arabe, trei evreiești plus Ierusalimul, cu statutul său aparte, la care se adăuga enclava arabă Jaffa în teritoriul evreiesc — toate legate prin coridoare înguste, încrucișate. Motivația acestei „picturi abstracționiste" consta în încercarea de a ține seama, cît de cît, de așezarea etnico-comunitară a evreilor și arabilor pe teritoriul țării.

De la prima privire, se putea însă observa că acest plan de partajare îi defavoriza net pe arabii palestinieni. Așa cum vor remarca mulți dintre cei ce au urcat, în acele zile, la tribuna Adunării Generale a organizației internaționale, cîmpiile fertile reveneau statului evreiesc iar colinele pietroase statului arab. Primul urma să primească în granițele sale : valea afluenților Iordanului, lacurile Huleh și Tiberiada, cîmpia Esdrelon, cea mai mare parte din cîmpia litoralului mediteranean și districtul Neghev pînă la Marea Moartă. Arabilor palestinieni le erau rezervate : vestul Galileii, colinele Samariei și Iudeii, Lydda și Ramleh, deșertul Iudeii, două treimi din țărmul Mării Moarte, Hebron, Faluja și o bandă îngustă de teren pe litoralul mediteranean cu orașele Madjal, Gaza și Khan Yunis, pînă la frontiera egipteană. Ierusalimul, sub regim internațional, rămînea ca o enclavă în mijlocul teritoriului viitorului stat arab palestinian.

Conform acestei împărțiri, statului evreiesc îi reveneau 56 la sută din terioriul Palestinei, cu o populație totală de 905 000 locuitori dintre care 498 000 evrei și 497 000 arabi, plus 90 000 de beduini (tot arabi) din districtul Neghev, unde trăiau atunci doar cîteva sute de evrei, în colonii agricole. Statului arab palestinian îi fusese rezervată 43 la sută din suprafața țării, cu o populație de 750 000 de arabi și doar 10 000 de evrei. Ierusalimul internaționalizat urma să cuprindă 0,65 la sută din teritoriu și o populație numărînd 105 000 arabi și 100 000 de evrei.

Arabii, potrivnici în general principiului partajării şi solicitînd independenţa Palestinei ca stat de sine stătător, vor respinge *in corpore* planul dezmembrării Palestinei, net defavorabil lor. Pe această poziţie se vor situa în dezbaterile din cadrul Adunării Generale a O.N.U. toate statele arabe prezente, a căror poziţie avea să fie sprijinită de alte cîteva ţări din diverse continente : „Proiectul este împotriva majorităţii locuitorilor săi" (reprezentantul Iranului) ; „Repartiţia suprafeţelor este contrară echităţii : evreii reprezintă 33 la sută din populaţie ; ei vor primi aproape 60 la sută din suprafaţa Palestinei, incluzînd 84 la sută din totalul terenurilor irigate şi cultivabile, din care 80 la sută terenuri producătoare de cereale" (Pakistanul) ; „Guvernul Filipinelor a ajuns la concluzia că nu poate să sprijine nici o propunere care duce la dezunire politică şi la dezmembrarea teritorială a Palestinei." În ultima clipă, supuse la presiuni diplomatice, Filipinele au revenit asupra poziţiei iniţiale votînd pentru proiectul prezentat Adunării Generale.

Marile puteri, se vor pronunţa în favoarea partajării sau se vor abţine.

„În cursul dezbaterilor — menţiona reprezentantul Statelor Unite — s-a vorbit mult despre oportunitatea şi necesitatea de a se prezenta Adunării Generale un plan care să obţină acordul celor doi principali protagonişti... Niciodată un astfel de plan n-a fost prezentat şi nici nu cred că va fi prezentat vreodată. Dacă Organizaţia Naţiunilor Unite trebuie să rezolve odată problema, aceasta nu se va putea face decît cu bisturiul. Nici evreii, nici arabii nu vor fi vreodată complet satisfăcuţi de ceea ce noi vom face şi acesta este un lucru ce nu trebuie pierdut din vedere... Delegaţia Statelor Unite crede sincer că planul de partajare recomandat de comisia *ad-hoc* însărcinată cu problema palestiniană, în pofida tuturor imperfecţiunilor sale, oferă poporului Palestinei mijloacele cele mai practice, la ora actuală, pentru atingerea scopurilor propuse".

Reprezentantul U.R.S.S. declara la rîndul său : „S-ar putea pune întrebarea de ce o atît de puternică majoritate, dintre delegaţiile prezente la Adunare, se pronunţă în mod categoric pentru această soluţie şi nu pentru alta. Singura explicaţie posibilă este că toate celelalte soluţii s-au dovedit puţin practice şi puţin adaptate la realitate... Trebuie să tragem concluzia logică că de vreme ce aceste

popoare, care locuiesc în Palestina și care au aici, amîndouă, rădăcini istorice profunde, nu pot să trăiască în interiorul unui singur și același stat, nu rămîne altceva de făcut decît crearea a două state în loc de unul singur, adică un stat evreiesc și un stat arab. Aici se află, după opinia delegației noastre, singura soluție practică".

Franța a luat o poziție neangajantă ; Marea Britanie, în calitatea sa de putere mandatară, și-a manifestat intenția de a se abține ; China s-a situat pe o poziție asemănătoare.

Majoritatea delegațiilor la sesiunea Adunării Generale a O.N.U. își exprimă opțiunea în favoarea proiectului de partajare a Palestinei și a creării pe teritoriul ei a două state separate : unul evreiesc și unul arab. Dar pentru ca proiectul să fie aprobat era nevoie de votul favorabil a două treimi din țările membre ale Organizației Națiunilor Unite. Cu toate presiunile de tot felul exercitate de Statele Unite asupra guvernelor opuse partajării sau nedecise, calculul aritmetic indica, în ajunul scrutinului, lipsa încă a cîteva voturi pentru obținerea majorității necesare de două treimi. Șefii Agenției Evreiești, cantonați în *16 East 66th Street,* unde aveau cartierul lor general, făcînd în dimineața zilei de 26 noiembrie socoteala voturilor favorabile partajării, constatară că rezultatul se anunța îndoielnic, iar dacă scrutinul s-ar fi desfășurat în seara aceleiași zile nu era deloc exclus un rezultat defavorabil. În aceste condiții, Moshe Sharett, șeful departamentului politic al Agenției Evreiești și viitor ministru de externe al noului stat, decise să încerce o manevră de ultimă oră, întîrziind scrutinul, pentru a cîștiga și ultimele voturi indispensabile.

El va face apel la o veche tactică parlamentară, solicitînd delegaților favorabili să țină tribuna ocupată pînă seara tîrziu, împiedicînd astfel desfășurarea scrutinului. Cînd reprezentanții țărilor arabe își dădură seama de această stratagemă era prea tîrziu. În fața subitului maraton oratoric, președintelui Adunării Generale, brazilianul Oswaldo Aranha, nu-i rămase altceva de făcut decît să decidă amînarea votării pentru ședința următoare. Cum a doua zi era o sărbătoare americană și nu se lucra, s-a mai cîștigat astfel un răgaz de încă 24 de ore, în cursul căruia administrația Statelor Unite depuse eforturi febrile pentru a determina schimbarea pozițiilor unor delegații în favoarea propunerii de partajare a Palestinei.

Truman îl avertizase pe reprezentantul american la Organizaţia Naţiunilor Unite, ambasadorul Hershel Johnson, că are „cel mai mare interes să facă în aşa fel ca partajarea să fie votată, dacă nu vrea să suporte personal consecinţele unui eşec". Bancherul Bernard Baruch, consilier al preşedintelui, nu ezitase să-l pună în gardă pe Alexandre Parodi, delegatul Franţei la O.N.U., în legătură cu o posibilă întrerupere a ajutorului economic american în cazul unei eventuale opoziţii a ţării sale faţă de principiul partajării.

În cursul întreruperii lucrărilor sesiunii Adunării Generale, patru state refractare la ideea partajării — Grecia, Haiti, Liberia şi Filipine — fură supuse unor presiuni de necrezut. Un congresman new-yorkez transmise sfatul său guvernului Greciei cerîndu-i să se alinieze majorităţii. Organizaţiile negrilor din Harlem fură îndrumate să convingă pe reprezentantul de culoare al republicii Haiti. Unul dintre cei mai mari industriaşi americani, Harvey Firestone, fabricant de anvelope auto, era ameninţat cu boicotarea producţiei sale dacă nu-l va determina pe preşedintele Liberiei să-şi revizuiască atitudinea. Firestone poseda 100 000 de hectare de hevea în Liberia şi se pregătea să realizeze noi şi considerabile investiţii în această ţară. În sfîrşit, doi judecători de la Curtea supremă a Statelor Unite telegrafiară preşedintelui Filipinelor anunţîndu-l că ţara sa „riscă să piardă milioane de prieteni şi sprijinitori americani dacă îşi menţine decizia de a vota împotriva partajării".

Scrutinul se va desfăşura spre miezul nopţii de 29 noiembrie, reprezentanţii celor 56 de naţiuni fiind chemaţi la vot prin apel nominal, prima delegaţie votantă stabilindu-se prin tragere la sorţi. Cînd numele Guatemalei fu anunţat, peste sală se lăsă o linişte mormîntală. Reprezentantul acestei republici din America Centrală se ridică calm şi luînd cuvîntul se exprimă în favoarea partajării. Urmară, rînd pe rînd, ceilalţi reprezentanţi ai statelor membre.

Au votat pentru partajare 33 de membri ai organizaţiei internaţionale : Australia, Belgia, Bolivia, Brazilia, R.S.S. Bielorusă, Canada, Costa Rica, Cehoslovacia, Danemarca, Republica Dominicană, Ecuador, Filipine, Franţa, Guatemala, Haiti, Islanda, Liberia, Luxemburg, Nicaragua, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda, Panama, Paraguay, Peru,

Polonia, Statele Unite, Suedia, R.S.S. Ucraineană, Uniunea Sovietică, Uniunea Sud-Africană, Uruguay, Venezuela.

Au votat contra 13 țări : Afganistan, Arabia Saudită, Cuba, Egipt, Grecia, India, Iran, Irak, Liban, Pakistan, Siria, Turcia, Yemen.

S-au abținut 10 țări : Argentina, Chile, China, Columbia, El Salvador, Etiopia, Honduras, Iugoslavia, Marea Britanie, Mexic.

Pe scena internațională, jocurile erau făcute. Urma acum ca piesa să fie continuată la fața locului, unde derularea ei se va dovedi infinit mai grea decît sub cupola fostului patinoar din suburbiile New York-ului.

Ceremonialul scrutinului de la Lake Success, transmis simultan în eter de numeroase posturi de radio, fusese urmărit cu sufletul la gură de o bună parte a populației Palestinei, care aștepta plină de neliniște verdictul privind viitorul său destin. Cînd ultimul votant își exprimă opțiunea și președintele Adunării Generale anunță rezultatul final, cartierele evreiești din Ierusalim, ca de altfel din întreaga Palestină, fură cuprinse de un entuziasm de nedescris. Mulțimea invadă străzile, oamenii îmbrățișîndu-se și felicitîndu-se reciproc. Ei își manifestară pînă în zori bucuria de a avea, în perspectivă, un stat propriu, așa cum preconizase Theodor Herzl, întemeietorul mișcării sioniste, cu o jumătate de secol mai înainte, cînd în Palestina populația evreiască constituia o minoritate neînsemnată și colonizarea se afla abia la începuturile ei.

La Ierusalim, mii de oamenii se strînseseră spontan în fața unei clădiri masive, cu ziduri de beton și aspect de fortăreață, care de mai mulți ani găzduia centrul conducător al comunității evreiești din Palestina. În acea noapte, deasupra sediului Agenției Evreiești, luminat de reflectoare din toate colțurile, va fi înălțat steagul albalbastru, cu steaua lui David, în timp ce mulțimea intona „Hatikvah" („Speranță"), vechiul imn al mișcării sioniste. Peste șase luni steagul sionist va deveni drapelul noului stat Israel iar „Hatikvah" imnul său național.

Din balconul clădirii, luă cuvîntul Golda Meyerson-Meir, o femeie în vîrstă de 50 de ani, originară din Kiev dar crescută în America, de unde venise în Palestina imediat după primul război mondial, ajungînd aici unul din principalii conducători ai comunității evreiești și ulterior șef al guvernului în statul Israel. După ce felicită căldu-

ros mulțimea prezentă în curtea Agenției, pentru ceea ce considera a fi marea victorie la O.N.U., adresă un patetic apel, atît concetățenilor arabi din Palestina cît și statelor arabe vecine : „Ați luptat împotriva noastră la Organizația Națiunilor Unite — amintea lidera sionistă. Națiunile Unite, care reprezintă cea mai mare parte a țărilor lumii, au spus ceea ce aveau de spus. Planul de partajare este un compromis ; el nu corespunde nici cu ceea ce voi vreți nici cu ceea ce noi vrem. Dar de acum înainte, să trăim în pace și prietenie". Cuvinte, desigur, frumoase, însă greu de îndeplinit la timpul respectiv, date fiind profundele contradicții existente între cele două comunități, pe care decizia partajării le accentua în mod grav.

Manifestațiile de bucurie ale populației evreiești continuară și a doua zi. Liderul acesteia, David Ben Gurion, dormea în noaptea votului de la Lake Success, fiind oaspetele unui *kibbutz* de pe malul Mării Moarte. Trezit din somn de un funcționar al Agenției, care îi adusese importanta veste, el se grăbi să se reîntoarcă imediat la Ierusalim. „Cît sînt de inconștienți !", gîndea el văzînd pe locuitorii evrei ai orașului dansînd și cîntînd pe străzi ; „își imaginează probabil că un război poate începe cu cîntece și dansuri !" — menționa biograful lui Ben Gurion, publicistul israelian Michel Bar-Zohar.

Ieșit în balconul Agenției Evreiești, Ben Gurion avertiză mulțimea entuziastă ce-l solicitase să ia cuvîntul : „Decizia Organizației Națiunilor Unite nu constituie în sine o pavăză împotriva pericolelor care ne amenință încă. Să nu ne amăgim crezînd că toate dificultățile noastre au dispărut și că, de acum înainte, viața poate să fie făcută doar din veselie și festivități".

Desfășurarea votului de la Organizația Națiunilor Unite fusese urmărită cu un interes deosebit, în noaptea fatidică, și de un grup de bărbați strînși în jurul aparatului de radio într-un adăpost clandestin, situat la mai puțin de 200 de metri de rețelele de sîrmă ghimpată ale comandamentului general britanic din inima Ierusalimului. Aceștia erau, în acea clipă, cei mai urmăriți evrei din Palestina de către autoritățile britanice, fiind principalii conducători ai armatei clandestine *Hagana*. Șeful militar al organizației de la Ierusalim, Isaac Sadeh, fost ofițer în armata țaristă, tăietor de piatră, vînzător de tablouri, zarist și doctor în filosofie, le declarase cu puțin timp înainte tinerilor comandanți militari care îl înconjurau : „Dacă

votul este pozitiv arabii ne vor face război. Dacă votul este negativ atunci le vom face noi război".

Conducerea politică și militară a comunității evreiești se pregătea de mai mult timp pentru ambele alternative. *Hagana* constituia o forță apreciabilă, destul de bine pusă la punct în comparație cu adversarii săi potențiali.

Conform unui studiu al serviciilor britanice de informații datînd din 1943, *Hagana* număra, atunci, 80 000—100 000 de membri, cifre contestate însă de istoricii israelieni. Aceștia precizează că la începutul lunii mai 1947 efectivele *Haganei* însumau 45 337 de oameni, în bună parte membrii organizației teritoriale de autoapărare și ai corpului de instruire a tineretului — *Gadna*. Singura trupă aflată permanent pe picior de război ar fi fost doar brigada *Palmach*, cu un efectiv de 2 200 de oameni. La aceeași dată, arsenalul *Haganei* se compunea din 10 073 de puști de diferite modele, 1 900 de pistoale-mitraliere, 444 puști-mitraliere, 186 mitraliere, 768 de aruncătoare de mine, 93 738 grenade și aproape 5 milioane de cartușe. *Hagana* dispunea, de asemenea, de mici fabrici și ateliere clandestine care produceau în continuare arme ușoare și muniții.

Ben Gurion, în a cărui subordonare directă se afla departamentul militar al Agenției Evreiești, inițiase în a doua jumătate a anului 1947 o serie de măsuri privind întărirea organizatorică și instruirea *Haganei*, luînd decizii pentru completarea grabnică a arsenalului acesteia prin achiziționarea de noi cantități de arme din străinătate. Efectivelor *Haganei* li se adăugau cele ale „armatelor particulare" — *Irgun* și *Stern*, numărînd împreună după unele estimări 5 000—6 000 de combatanți fanatici, cu armament substanțial. Ar mai fi de adăugat că în rîndurile *Haganei* se aflau numeroși foști ofițeri și soldați ai armatei britanice din timpul celui de-al doilea război mondial.

Adversarii săi potențiali, superiori numericește, erau din punct de vedere militar cu totul inferiori. Arabii din Palestina nu avuseseră nici un mijloc de a-și crea o organizație armată proprie. Ei nu posedau decît arme individuale, pe care le dețineau în mod clandestin și își asumau riscul de a ajunge la spînzurătoare, în cazul în care erau găsite asupra lor, autoritățile mandatare arătîndu-se extrem de drastice în această privință după revolta arabă. Acțiunile arabilor împotriva evreilor erau în general neorganizate și atrăgeau imediat represaliile nemiloase ale or-

ganizațiilor extremiste sioniste. Ei nu prezentau o primejdie militară reală, singurul lucru îngrijorător pentru comunitatea evreiască din Palestina constituindu-l eventualitatea intervenției armatelor statelor arabe vecine. Dar nici acestea nu erau prea bine puse la punct și le lipseau armamentul, mai cu seamă că — în cazul Siriei și Libanului — ele fuseseră înființate recent, după dobîndirea independenței lor de stat. Singura adversară mai serioasă, așa cum se va dovedi și în cursul războiului ce va izbucni odată cu proclamarea statului Israel, era Legiunea Arabă, armata regatului Transiordaniei, formată din militari de profesie recrutați din rîndurile beduinilor și comandați de ofițeri britanici, în fruntea cărora se afla faimosul general englez John Bagot zis Glubb Pașa.

După anunțarea rezultatului scrutinului de la Organizația Națiunilor Unite privind partajarea Palestinei, arabii autohtoni găsiți cu totul nepregătiți de eveniment, începură abia atunci să se activizeze și să se organizeze. La Ierusalim, Emil Ghory, un arab creștin — aici jumătate din populația arabă a orașului era de religie creștină — absolvent al Universității americane din Cincinatti și membru al „Înaltului Comitet Arab", luase în mîinile sale întreaga acțiune de organizare. Curierii săi sculară din somn pe șeici ca și pe simplii negustori, înmînîndu-le un bilet marcat cu o cruce și o semilună și cu inițialele sale „E.G.", și primind în schimb lăzile cu arme din diverse ascunzișuri unde fuseseră depozitate, cu zece ani în urmă, după înfrîngerea revoltei arabe ; în total 800 de puști vechi, multe ruginite și care nici nu mai erau în stare de funcționare.

Manifestațiile spontane ale arabilor din Ierusalim, instigați de elemente provocatoare, o vor lua-o însă înaintea organizării lor din punct de vedere militar. Cu toate încercările lui Emil Ghory de a împiedica declanșarea prematură a confruntării, conștient de faptul că arabii nu vor putea face față imediat represaliilor, cîteva sute de oameni au atacat „centrul comercial" evreiesc, un mic bazar din fața porții Jaffa a orașului vechi, devastînd și incendiind prăvălioarele. A doua zi, un grup de comando al *Irgun*-ului pătrundea în sala cinematografului arab „Rex", răspîndind peste tot bobine de film și dîndu-le foc. În cîteva minute, întreaga clădire fu cuprinsă de flăcări, norii negri de fum, prevestitori ai unei îndelungate furtuni, ridicîndu-se deasupra Ierusalimului.

Pe fațada devorată de flăcări se mai putea citi încă, cu litere mari, titlul ultimului film : „Ah ! quel plaisir". O „plăcere" sinistră pe care avea s-o guste din plin întregul Ierusalim și o bună parte din Palestina, în lunile următoare, cînd confruntarea dintre evrei și arabi va ajunge la paroxism.

O avanpremieră dramatică

În spațiosul său cabinet de lucru de la Ierusalim, împodobit cu o masivă reproducere în relief a stemei bătrînului Albion, atîrnată deasupra șemineului tipic englezesc, sir Alan Gordon Cunningham, șeful administrației britanice în Palestina, citea pentru a doua oară, plimbîndu-se nervos prin încăpere, un mesaj „strict secret", cu antetul *War Office*, pe care îl primise chiar în acea dimineață.

Scrisoarea expediată de ministrul de război, la 6 decembrie 1947, conținea instrucțiuni detaliate privind retragerea trupelor britanice din Palestina. Funcționarii de la Londra avuseseră grijă să indice pînă și cantitatea exactă de panouri și cuie necesară pentru împachetarea arhivei adunată în cei 30 de ani de prezență militară britanică în această țară. Dar documentul omitea un lucru considerat esențial de Înaltul comisar, fapt ce-i va provoca nedumerire și enervare.

După votul de la Organizația Națiunilor Unite în problema Palestinei, survenit cu o săptămînă înainte, Marea Britanie își anunțase oficial intenția de a se desista de mandatul încredințat în 1922 de Societatea Națiunilor, hotărînd să-l încheie definitiv la 15 mai 1948, cu cîtva timp înainte ca rezoluția Adunării Generale a O.N.U. referitoare la partajare să intre în vigoare. Iritarea lui sir Alan Gordon Cunningham provenea de la faptul că în cele trei pagini ale scrisorii „strict secrete", menționînd tot felul de amănunte fără importanță, nu-și găsise loc nici măcar un singur rînd privitor la conduita armatei britanice din Palestina în viitoarele cinci luni care rămîneau pînă la încheierea completă a evacuării și nu se făcea nici un fel de referire la atitudinea ce urma s-o aibă

administrația mandatară și trupele sale față de conflictul acut, în plină desfășurare, dintre cele două comunități adverse din țară — arabii și evreii, cu tendință de rapidă accentuare.

De la instalarea sa în funcție la Ierusalim, Înaltul comisar avusese dese prilejuri să se convingă de inconstanța și nesiguranța politicii guvernului de la Londra în problema Palestinei. Mandatul încredințat cu un sfert de veac înainte de Societatea Națiunilor fusese rîvnit cu ardoare de Marea Britanie, care făcuse totul, la timpul respectiv, spre a-l obține. Palestina era deosebit de necesară Imperiului britanic pentru a putea duce la bun sfîrșit politica promovată în Orientul Mijlociu după primul război mondial, în condițiile în care poziția strategică a acestei țări îi putea servi ca punct de legătură între fabuloasele rezerve petroliere din Irak și Canalul Suez, arteră vitală în direcția Indiilor orientale. Pentru a-și realiza ambițiile politice, la început Marea Britanie deschisese porțile imigrației evreiești și se străduise să-și apropie populația arabă majoritară prin tot felul de promisiuni de progres economic și cultural. Ea trimisese la Ierusalim elita administrației sale coloniale, pentru a clădi în Palestina un bastion trainic al complexului strategic britanic din Orientul Mijlociu. Dar problemele grave, pe care însăși politica sa duplicitară reușise să le genereze, se vor dovedi cu timpul insurmontabile, iar Marea Britanie va fi nevoită să renunțe, pînă la urmă, să-și mai exercite mandatul în care își pusese atîtea speranțe.

Sir Alan Gordon Cunningham, membru al unei vechi familii de nobili scoțieni, nu era un politician abil, capabil să se descurce în meandrele atît de încurcate ale practicilor de tip colonial. De profesie militar, cu studii academice de specialitate, Cunningham se distinsese ca ofițer al artileriei regale pe frontul din Franța, în cursul primului război mondial. Ajuns la gradul de general, va comanda în 1940 armata britanică din Kenya, luînd parte la operațiunile împotriva italienilor lui Mussolini în Africa orientală. După ce a cucerit Somalia, el va intra împreună cu trupele sale, la 16 aprilie 1941, în Addis Abeba, contribuind din plin la eliberarea totală a Etiopiei. În august 1941, se afla în fruntea armatei a 8-a britanice pe frontul din deșertul libian, în timp ce fratele său mai mare, amiralul Andrew Browne Cunningham, comanda flota din Mediterană.

La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, Sir Alan Gordon Cunningham, care avea atunci 57 de ani, încheindu-și cariera militară, va fi numit, în octombrie 1945, în postul de Înalt comisar britanic în Palestina. Înainte de a se îmbarca pentru a-și lua în primire importanta funcție la Ierusalim, Cunningham îl vizită pe primul-ministru în speranța că ar putea fi încunoștiințat mai exact despre obligațiile misiunii sale, insistînd în cursul convorbirii, asupra unor răspunsuri clare, edificatoare.

— Oh, generale ! îi replică Clement Attlee, ridicînd din umeri. Mergeți pur și simplu acolo și guvernați! Sînt dezolat de a vă da, la întrebarea dumneavoastră, un răspuns de politician. Dar este singurul lucru pe care îl pot face.

Noul Înalt comisar va înțelege că Londra era, în acel moment, incapabilă de a trasa o linie de conduită coerentă în politica ce urma să o promoveze în Palestina. El avea să cunoască, în decurs de doi ani, situații dramatice, punctate de numeroase acțiuni teroriste împotriva trupelor din subordine, neplăcute confruntări politice cu reprezentanții oficiali ai evreilor și arabilor, imigrarea clandestină, oprobriul opiniei publice internaționale față de metodele dure folosite de autoritățile din subordinea sa. Și în toate aceste situații, fusese lăsat să se descurce de unul singur și să decidă, într-un caz sau altul, lipsit de cele mai elementare indicații din partea guvernului de la Londra. Dar momentele cele mai grele veneau abia acum, hotărîrea adoptată la O.N.U. privind partajarea fiind urmată imediat de un val de incidente și atentate sîngeroase care au aruncat țara într-un climat apăsător de haos și de insecuritate.

Arabii palestinieni care respingeau partajarea, dorind un stat independent, unitar, își manifestaseră la început nemulțumirea prin acțiuni spontane, atacînd cu focuri de armă autovehiculele evreiești, atunci cînd treceau pe diferite artere de circulație prin dreptul localităților lor. La scurt timp, se va întoarce în Palestina, pentru a prelua conducerea luptei armate, Abdel Kader al-Husseini, rudă cu marele muftiu Hajj Amin al-Husseini ce dirija de la distanță mișcarea de rezistență a concetățenilor săi.

Abdel Kader lipsise din țară mai bine de opt ani. Fiu al fostului primar al Ierusalimului, ce fusese destituit de autoritățile mandatare, licențiat în chimie al Universității din Cairo, unde participase la manifestații anticolonialiste, Abdel Kader va lua parte la revolta arabă din Palestina fiind grav rănit în 1938 într-o luptă cu englezii. Transpor-

tat mai mult mort decît viu, pe spinarea unei cămîle, va ajunge în Siria pentru a primi îngrijiri urgente, în timp ce justiția puterii mandatare pronunța, în contumacie, o grea pedeapsă împotriva sa. Faima cîștigată în luptele împotriva englezilor îl va ajuta să strîngă imediat în jurul său, la reîntoarcerea în Palestina, toate elementele combative ale comunității arabe, organizînd o întinsă mișcare de rezistență și elaborînd un plan minuțios de blocare a căilor de comunicații dintre diferite așezări evreiești și în special șoseaua Tel Aviv—Ierusalim, în zona colinelor Iudeii. Abdel Kader va cădea în luptă, cu arma în mînă, la 9 aprilie 1948, în bătălia pentru dominarea șoselei Tel Aviv—Ierusalim.

Partajarea Palestinei era respinsă nu numai de arabi. Organizația extremistă evreiască *Irgun Zvai Leumi* o socotea drept o mutilare inacceptabilă a teritoriului pe care îl revendica — întreaga Palestină plus Transiordania. Membrii *Irgun*-ului condamnau, de asemenea, și decizia Adunării Generale a O.N.U. de internaționalizare a Ierusalimului, considerat de ei leagănul iudaismului și deci capitala de neînlocuit a statului evreiesc. Prin acțiunile de teroare pe care le vor întreprinde în interiorul „orașului sfînt", extremiștii sperau să distrugă speranța în realizarea internaționalizării Ierusalimului. „În timp ce Agenția Evreiască flecărea, noi introduceam clandestin explozibile în Ierusalim" — avea să se laude ulterior unul din șefii *Irgun*-ului.

Cele două organizații extremiste, *Irgun* și *Stern*, dispuneau de un explozibil de fabricație locală, asemănător cu pudra de aluminiu folosită în pictură, cu o mare putere de distrugere. Prima testare a efectelor acestui explozibil a fost făcută în suburbiile arabe Lifta și Romena printr-un atentat, sub motivul că locuitorii săi ar fi transmis informații privind mișcarea convoaielor evreiești spre Ierusalim. La 13 decembrie, un comando al *Irgun*-ului a aruncat două bombe în mulțimea arabilor din zona comercială de la poarta Damascului a vechiului oraș, ucigînd șase persoane și rănind alte 40. Atentatele și asasinatele se perpetuau la Ierusalim ca și în restul țării. Trăgători arabi izolați țineau sub focul armelor cartierele evreiești ; membrii *Irgun*-ului și ai *Stern*-ului răspundeau cu puștile mitraliere, lovind în orice grup de arabi intrat în raza tirului lor.

Cele mai multe dintre victime, de o parte și de alta,

aparţineau populaţiei paşnice. Atmosfera de teroare care domnea la Ierusalim făcea ca arabii să-şi părăsească locuinţele din cartierele evreieşti, unde trăiseră pînă atunci în bună înţelegere cu vecinii lor, şi invers, evreii se evacuau şi ei în grabă din cartierele arabe. Pînă la sfîrşitul anului 1947, se înregistrase moartea a 165 de arabi, a 150 de evrei şi a 15 soldaţi britanici, de pe urma atentatelor şi schimburilor de focuri.

Hagana, care la început se menţinuse pe poziţii oarecum pasive, răspunzînd doar la focurile de armă ale trăgătorilor arabi izolaţi, va intra şi ea activ în joc imediat după Anul Nou 1948. La 5 ianuarie, un grup al său de diversiune introduse două valize cu trotil în subsolul hotelului „Semiramis", din cartierul preponderent arab Katamon, unde se bănuia că s-ar fi aflat comandamentul general al lui Abdel Kader. Explozia a făcut să se prăbuşească cele trei etaje ale hotelului, provocînd moartea a 36 de persoane. Victimele erau, toate, locatari paşnici. Informaţia primită de comandamentul *Haganei* se dovedise eronată.

Două zile mai tîrziu, un comando al *Irgun*-ului, îmbrăcat în uniforme ale poliţiei britanice, ajungînd în dreptul unei staţii de autobuz, unde o mulţime de arabi stătea în aşteptare, lăsă, pe neaşteptate, să se rostogolească dintr-o camionetă furată şi ea de la englezi două butoaie de o sută de litri, pline cu cuie ruginite, buloane şi bucăţi de fier vechi, plus o cantitate de trotil. Explozia a omorît 17 persoane, schilodind numeroase altele. Trei dintre teroriştii vor fi şi ei ucişi în schimbul de focuri cu o patrulă britanică care tocmai trecea prin apropiere.

Riposta arabă nu întîrzie prea mult. Un vehicul, furat tot de la englezi şi încărcat cu dinamită, va exploda lîngă clădirea ziarului evreiesc „The Palestine Post", avariind-o grav. La 21 februarie, un camion transportînd o tonă de trotil a fost părăsit, cu fitilul aprins, în mijlocul străzii comerciale Ben Yehuda, din cartierul central evreiesc, de doi dezertori englezi care participaseră contra plată şi la atentatul împotriva ziarului „The Palestine Post". Explozia a provocat o adevărată hecatombă : 54 de morţi şi prăbuşirea mai multor clădiri învecinate, printre care şi două hoteluri. Cuprinsă de furie, conducerea *Irgun*-ului ordonă membrilor săi să deschidă imediat focul împotriva oricărui militar englez întîlnit pe străzile oraşului. La prînz, după ce pierduse o duzină de oameni, comandamentul bri-

tanic interzise trupelor sale, pînă la noi ordine, să circule prin Ierusalim.

Ultimul din seria acestor atentate de proporţii, cu autovehicule încărcate cu explozibil, a avut loc la 11 martie. Obiectivul vizat de această dată l-a constituit chiar sediul Agenţiei Evreieşti, o adevărată fortăreaţă bine păzită, situată în centrul modern al Ierusalimului. Pentru a se trece prin densa reţea de baraje şi a se ajunge în preajma clădirii a fost folosit un atomobil Ford al consulatului american, arborînd drapelul înstelat. În portbagajul automobilului erau plasate 250 kilograme de trotil, maşina infernală fiind prevăzută cu un dispozitiv de detonare cu ceas. Şoferul complice, un arab creştin care aducea în mod obişnuit corespondenţa la sediul Agenţiei Evreieşti, era bine cunoscut de membrii gărzii localului mai cu seamă că, în utimele săptămîni, le vînduse pe sub mînă cîteva pistoale şi grenade. În ziua atentatului, le oferise chiar o puşcă-mitralieră pe care o adusese, înfăşurată într-un sac, sub bancheta din spate. Permiţîndu-i-se, sub acest motiv, să intre în curtea Agenţiei, el îşi va lăsa Fordul încărcat cu trotil sub ferestrele cartierului general al *Haganei*, anunţînd garda localului că va lipsi cîteva minute, pentru a-şi cumpăra un pachet de ţigări de la un debit din vecinătate. Între timp, mirat de a vedea automobilul străin plasat în acel loc, un alt membru al gărzii s-a urcat la volan mutînd vehiculul cîţiva metri mai departe. Gestul îl va costa viaţa dar va salva pe cei mai mulţi din membrii statului major al organizaţiei militare evreieşti. Explozia Fordului va provoca totuşi, moartea a 13 persoane şi rănirea multor altora.

Pe măsura scurgerii timpului rămas pînă la expirarea anunţată a mandatului, conflictul dintre cele două comunităţi din Palestina lua tot mai mult aspectul unui război în toată regula, cuprinzînd zone întinse din ţară. Autorităţile britanice se mulţumeau să asiste în postură de spectatoare la confruntarea armată ce se agrava, intervenind arareori între cele două tabere şi numai atunci cînd considerau că acest lucru nu se va solda cu pierderi proprii.

În primele luni ale anului 1948, vor intra în Palestina sub privirile impasibile ale englezilor cîteva mii de voluntari din „Armata de Eliberare Arabă", organizată sub egida Ligii Statelor Arabe la baza militară siriană Katana, situată la 45 kilometri Vest de Damasc. Şeful acestora era un

libanez musulman din Tripoli, pe nume Fawzi El Kaoukji, fost locotenent în armata otomană, participant apoi la revolta anti-franceză din Siria anilor '20 şi la revolta anti-britanică din Palestina, în 1936—1939, şi care fusese rănit grav în cursul luptelor ce au urmat loviturii de stat anti-britanice din Irak, în 1941.

„Armata de Eliberare Arabă" comandată de Kaoukji număra foarte puţini ofiţeri de profesie. Majoritatea şefilor ei, fiind lipsiţi de pregătire militară, îşi conduceau oamenii după metodele gherilei. Armele şi muniţiile erau destul de rare şi de multe ori inutilizabile. Voluntarii erau echipaţi cu un amalgam de uniforme reformate provenind din surplusurile stocurilor americane, engleze sau franceze ce se găseau de cumpărat prin bazarurile Orientului. Instruirea lor se făcuse cu totul la întîmplare. Recruţii care avuseseră posibilitatea să tragă cinci cartuşe la ţintă şi să lanseze una sau două grenade erau consideraţi ca fiind foarte bine antrenaţi pentru război.

Intrarea „Armatei de Eliberare Arabe" pe teritoriul Palestinei, în zona rezervată prin decizia de partaj a Adunării Generale a O.N.U. viitorului stat arab, părea a urmări mai mult un scop propagandistic, decît intenţia de participare efectivă la o confruntare armată reală. În plus, Kaoujki se afla în cele mai proaste relaţii cu Abdel Kader şi cu partizanii din Palestina ai muftiului Husseini. Şi ambii erau văzuţi la fel de rău de regele Abdullah al Transiordaniei, care dispunea de cea mai serioasă forţă militară din regiune — Legiunea Arabă de sub comanda englezului Glubb Paşa.

Prima ispravă a lui Kaoukji a constituit-o atacul împotriva *kibbutz*-ului Tirat Zvi din Galileea, încheiat cu un bilanţ dezastruos: 35 de morţi şi 50 de răniţi în tabăra arabă, în timp ce apărătorii evrei ai acestuia nu pierduseră decît un singur om. Acest atac nereuşit va atrage imediat represaliile din partea *Haganei* care va intra în mai multe sate arabe din zonă, dinamitînd case şi ucigînd locuitori.

Ceva mai tîrziu, Kaoukji îşi va trimite oamenii la asalt, de două ori în interval de zece zile, împotriva *kibbutz*-ului Mishmar Haemek, din valea Jezreel, şi această operaţiune soldîndu-se cu un eşec. Pentru a se justifica în faţa comandamentului de la Damasc al forţelor armate organizate de Liga Statelor Arabe în vederea luptei pentru Palestina,

el va trimite o telegramă mai mult decît fantezistă : „Evreii posedă 100 de tancuri din care cel mai ușor este de șase tone. Ei dispun, printre altele, de 12 baterii de 75 mm și șase escadrile de bombardament și vînătoare. Ei au de asemenea o divizie completă de infanterie, din care un regiment este compus din comuniști ruși neevrei". Desigur, avînd în față un astfel de inamic, unitățile *Haganei*, relativ bine organizate și instruite, nu-și făceau prea mari probleme, fanfaronada lui Kaoukji servindu-le, în plus, din punct de vedere propagandistic.

În ciuda dezorganizării și a armamentului învechit și heteroclit de care dispuneau, singurii adversari de luat în seamă, în acel moment, de comandamentul forțelor militare evreiești erau, prin număr și spirit combativ, doar luptătorii de gherilă ai lui Abdel Kader, care reușiseră să izoleze în anumite perioade Ierusalimul, unde trăiau 100 000 de evrei, însumînd aproape o cincime din întreaga comunitate evreiască a Palestinei. Bătălia Ierusalimului va fi extrem de dură și se va prelungi încă cîteva luni și după proclamarea statului Israel, la ea participînd și Legiunea Arabă a lui Glubb Pașa.

Între timp, conducerea Agenției Evreiești lua măsuri de întărire a *Haganei*, organizînd noi unități, strîngînd fonduri în străinătate și achiziționînd mari cantități de armament. De asemenea, erau elaborate planuri militare amănunțite privind ocuparea anumitor porțiuni din Palestina, inclusiv din zona atribuită prin partaj, viitorului stat arab, precum și în perspectiva unui conflict armat cu țările arabe vecine după expirarea mandatului britanic și proclamarea independenței statului evreiesc.

Luna aprilie a fost marcată de intensificarea puternică a conflictului, războiul civil din Palestina luînd forme dramatice și chiar barbare, sub privirile impasibile ale autorităților britanice al căror mandat încă nu se încheiase. În noaptea de 9—10 aprilie, satul arab Deir Yassin, din marginea de Vest a Ierusalimului, va constitui scena unei drame îngrozitoare ce va rămîne nestearsă decenii de-a rîndul în memoria palestinienilor. Locuitorii acestei așezări pașnice, care lucrau la o carieră de piatră din apropiere și în diverse servicii la Ierusalim, nu participaseră pînă atunci la confruntările armate dintre arabi și evrei. Un grup de pază, format din cîțiva zidari și tăietori de piatră, veghea în noapte la capătul satului asupra securității concetățenilor lor, ținînd seama de condițiile vieții

din Palestina în acele vremuri tulburi. La un moment dat, observînd o mişcare masivă de trupe pe şoseaua dinspre Ierusalim, dădu alarma. Dar locuitorii satului, ştiind că n-aveau nimic să-şi reproşeze, rămaseră pe loc.

Avînd nevoie de o victorie spectaculoasă care să le întărească poziţiile politice, organizaţiile extremiste *Irgun* şi *Stern* îşi trimiseseră un detaşament mixt, alcătuit din 130 de oameni înarmaţi pînă-n dinţi, să ocupe satul arab Deir Yassin, contînd pe absenţa oricărei rezistenţe. Ei somară pe locuitori, prin megafoane instalate pe o maşină blindată, să se predea în interval de 15 minute. Cum maşina blindată capotase la intrarea satului într-o groapă, apelurile transmise prin megafoane n-au fost auzite decît de o mică parte a locuitorilor.

Rafala unui pistol-mitralieră a dat semnalul atacului. O învăţătoare, care a arborat o brasardă cu crucea roşie, încercînd să iasă în întîmpinarea atacanţilor pentru a-i lămuri că Deir Yassin este un sat paşnic, a fost doborîtă imediat de mai multe gloanţe, la cîţiva metri de şcoală. Alţi locuitori fură ucişi în timp ce încercau să fugă.

Cum, de obicei, în toate satele arabe oamenii posedau cîte o armă, liniştiţii locuitori ai Deir Yassin-ului hotărîră să-şi vîndă cît mai scump pielea, apărîndu-se cu dîrzenie. Pentru a depăşi primele case şi a ajunge în inima satului, agresorilor le trebuiră mai bine de două ore, pierzînd patru oameni. Doi din principalii lor şefi fură răniţi. Cuprinşi de o isterie colectivă, combatanţii evrei îi masacrară în mod barbar pe toţi cei găsiţi în case, indiferent dacă erau copii, femei sau bătrîni. Cînd furia lor se potoli, 254 de cadavre ciuruite de gloanţe, de schije de grenade, ori mutilate cu cuţitele zăceau pe uliţele satului sau în case.

Înştiinţat de grozăvia întîmplată la Deir Yassin, Înaltul comisar britanic dădu dispoziţie generalului Mac Millan să trimită la faţa locului o unitate militară pentru a-i pedepsi pe asasini. Comandantul şef al armatei britanice din Palestina răspunse că nu are nici o trupă la dispoziţie în acel moment. Prefectul poliţiei Ierusalimului, James Pollack, refuză de asemenea să-şi angajeze forţele. Sir Alan Cunningham se întoarse atunci spre comandantul şef al *R.A.F.* (aviaţia militară britanică), care acceptă fără ezitare ideea unui raid aerian. Dar cum bombardierele uşoare tocmai fuseseră deplasate la bazele din Egipt şi Irak şi le lipseau rachetele, era nevoie de cel puţin 24 de ore ca să poată reveni. Înainte ca această conferinţă militară

să se încheie, orice intervenție britanică se dovedi însă inutilă deoarece *Hagana* trimisese la fața locului o unitate de a sa, care a preluat controlul asupra satului, dezarmîndu-i pe ucigașii extremiști. Conducătorii comunității evreiești din Palestina, inclusiv marele rabin al Ierusalimului, condamnară în termenii cei mai severi oribilul masacru. Dar cele întîmplate la Deir Yassin vor juca un rol neașteptat, stimulînd — prin groaza răspîndită de sălbatica acțiune — realizarea planurilor organizațiilor militare evreiești de a ocupa zone cît mai întinse din Palestina, precum și exodul în masă al populației arabe.

Cîteva zile mai tîrziu, o nouă tragedie a avut loc. Un convoi evreiesc format din auto-mitraliere, camioane și autobuze blindate, care transporta personal medical la spitalul Hadassah din zona Universității Ebraice, în enclava de pe muntele Scopus, controlată de *Hagana*, va cădea, în dimineața de 14 aprilie, într-o ambuscadă a gherilei arabe în suburbia Sheikh Jerraf din partea de Nord-Est a Ierusalimului. După o confruntare de șase ore, în care arabii se aruncau în luptă strigînd „Deir Yassin! Deir Yassin!" toate vehiculele blocate pe șosea fură distruse, pînă la urmă, cu sticle incendiare. În ele își găsiră sfîrșitul, unele arse de vii, 70 de persoane printre care mai mulți doctori specialiști, studenți în medicină și surori, întreaga dramă desfășurîndu-se la mai puțin de un kilometru de cazarma regimentului „Highland Light Infantry". Ca și în cazul Deir Yassin-ului, comandamentul britanic se va scuza că n-a găsit trupe disponibile pentru a interveni.

Ultima parte a lunii aprilie a fost marcată de ofensiva generală a *Haganei* și *Irgun*-ului pentru ocuparea întregului teritoriu ce fusese rezervat prin rezoluția de partaj viitorului stat evreiesc, precum și a unor zone întinse din teritoriul destinat statului arab palestinian. Rezistența arabă slăbise substanțial după moartea pe cîmpul de luptă de la Qastel, punct strategic pe șoseaua Tel Aviv — Ierusalim, a conducătorului gherilei, Abdel Kader al-Husseini. Cu spectrul Deir Yassin-ului în față, arabii își părăseau îngroziți satele la apropierea trupelor evreiești.

Pe măsura retragerii trupelor britanice, unitățile militare evreiești intrau în localități rurale sau în orașe instaurîndu-și stăpînirea. Haifa, oraș cu populație majoritară arabă, care fusese repartizat viitorului stat evreiesc, a fost evacuat de englezi la 21 aprilie, aceștia păstrînd doar controlul asupra portului. *Hagana* a trecut imediat la ofen-

sivă asupra cartierelor arabe, care vor fi părăsite în masă de locuitorii săi, aceştia fugind disperaţi în port pentru a se îmbarca pe navele ancorate acolo, sub protecţia flotei britanice. Din cele cîteva zeci de mii de arabi cît număra Haifa, doar o singură mie mai rămase după ocuparea oraşului de către *Hagana*. Jaffa, destinată prin rezoluţia Adunării Generale a O.N.U. să rămînă o enclavă arabă în teritoriul evreiesc, va fi invadată de luptătorii *Irgun*-ului, la 27 aprilie, toată populaţia fiind alungată de ocupanţi. Urmară la rînd oraşe cu populaţie arabă : Tiberia, Safad, Beysan, Acra. Pînă la 15 mai, dată încetării mandatului britanic, peste 150 000 palestinieni îşi părăsiseră locuinţele fugind unde vedeau cu ochii, numărul lor crescînd rapid în lunile ce vor urma.

Odată cu retragerea completă a britanicilor, lupta pentru Palestina va intra într-o nouă fază, primul război dintre evrei şi arabi avînd să se încheie abia peste un an.

Cîntecul de lebădă al cimpoaielor

Coborînd spre Apus, soarele strălucitor al Orientului îşi răsfrîngea ultimele raze pe zidurile înalte de cetate, din piatră gălbuie specifică locului, ale vechiului oraş în care trăiau pînă nu demult, în deplină armonie, locuitorii săi — creştini, musulmani şi israeliţi — un sfert din întreaga populaţie a Ierusalimului. În partea de Răsărit, din mijlocul imensei esplanade dreptunghilare ce acoperea vîrful celebrei coline Moriah, scînteia cupola aurită a moscheei lui Omar, adăpostind în interiorul său stînca sfîntă de unde, conform religiei islamice, se urcase spre ceruri profetul Mahomed. O porţiune de pe latura stîngă a esplanadei, formată din enorme blocuri de piatră, constituia locul sacru al religiei iudaice — „Zidul plîngerii", ultim vestigiu vizibil al Marelui Templu, clădit de regele Solomon, reclădit de Herod şi dărîmat, rînd pe rînd, de babilonieni şi romani. Dincolo de esplanadă, la Miazănoapte, „Via Dolorosa" — drumul de suferinţă, însemnat pe parcurs de un şir de construcţii religioase, marcînd fiecare diversele opriri pînă la presupusul punct al răstignirii pe cruce — străbătea jumătate din vechiul oraş, de la Est spre Vest, ajungînd la complexul bisericesc al „Sfîntu-

lui mormînt", ridicat pe locul prezumtiv al agoniei şi morţii lui Hristos.

Cu numeroasele sale biserici creştine, moschei şi sinagogi, cetatea Ierusalimului părea să plutească mai departe în atmosfera de pace, mituri şi legende ale celor trei religii monoteiste universale care aduseseră faima oraşului. Şi, probabil, imaginea ar fi fost corectă dacă peisajul obişnuit nu era completat în ultima vreme de ţevile mitralierelor instalate în spatele sacilor de nisip, astupînd pe jumătate ferestrele unor case, transformate în cazemate de cele două tabere în conflict, aşteptînd parcă nerăbdătoare momentul începerii macabrei încleştări.

În acea seară de mai a anului 1948, la orele obişnuite cînd clopotele bisericilor creştine şi glasurile muezinilor chemau pe credincioşi la rugăciune, peste acoperişurile bătrînelor uliţe se revărsau tînguitoare, pentru ultima oară, sunetele cimpoaielor scoţiene. Era cîntecul lor de lebădă. Vechiul oraş le ascultase pentru prima oară cu trei decenii în urmă, cînd generalul Allenby, comandantul suprem al frontului aliat din Palestina, îşi făcuse intrarea triumfală prin poarta Jaffa în fruntea trupelor sale, luînd în stăpînire Ierusalimul de la Imperiul otoman.

Perfect aliniaţi, în grupe de opt sau zece, soldaţii regimentului „Highland Light Infantry", în uniformele lor tradiţionale — *kilt* verde, tivit cu galben, jambiere trei sferturi şi berete cu pampon în creştet — mărşăluiau în cadenţă punctînd cu bocănitul paşilor pe pavaj melodia cimpoaielor. Coloana infanteriştilor scoţieni ieşea dintre zidurile vechiului oraş tot prin poarta Jaffa, continuîndu-şi marşul pe bulevardul cu acelaşi nume ce traversa cartierele evreieşti ale noului Ierusalim, mărginit de clădirile moderne ale băncilor, magazinelor, cafenelelor şi şi cinematografelor în stil european, distonînd cu aspectul oriental al suburbiilor din jur. Unităţile militare britanice care încercaseră, de bine de rău, în ultimele luni să ţină ordinea la Ierusalim, fiind depăşite însă pînă la urmă de accentuarea dramatică a tensiunii dintre locuitorii săi, se regrupau acum pentru o ultimă operaţiune, botezată de imaginaţia ofiţerului însărcinat cu ducerea ei la bun sfîrşit, cu un nume prozaic de peşte : „Morunul".

De la „Notre Dame de France" — uriaşul cămin pentru pelerini, cu cele 546 de chilii ale sale — din cazărmile „Allenby" şi „El-Alemein" şi din alte cîteva puncte ale oraşului, unde fuseseră amplasate pînă atunci unităţile

militare ale puterii mandatare, coborau, adunîndu-se în preajma bulevardului Jaffa, companiile și batalioanele regimentelor „Highland Light Infantry" și „Suffolk", precum și blindatele batalionului „Lifeguards", toate trupele britanice formînd garnizoana Ierusalimului. Incărcați în camioane, împreună cu întregul lor echipament, soldații se îndreptau în coloane ordonate spre porturile mediteraneene, părăsind pămîntul Palestinei pentru a se reîntoarce în patrie. Operațiunea „Morunul" se apropia de sfîrșit.

La reședința Înaltului comisar britanic, situată pe o colină din afara orașului, legată printr-o șosea singuratică de cazarma „Allenby", se desfășurase în acea dimineață o mică ceremonie. Inflexibil și solemn în uniforma sa impecabilă de general al artileriei regale, Sir Alan Gordon Cunningham, înconjurat de cîțiva ofițeri, funcționari și ziariști, asistase la coborîrea definitivă a drapelului britanic, „Union Jack", care flutura în acel moment pentru ultima oară la Ierusalim. O limuzină neagră de patru tone, special construită pentru deplasarea regelui George al VI-lea în timpul bombardamentelor germane asupra Londrei, îl aștepta în fața peronului reședinței. Înaltul comisar nu o folosise niciodată pînă atunci. Dar ofițerul însărcinat cu securitatea, ținînd seama de climatul încordat care domnea în oraș, insistase ca generalul să se urce în ea pentru ultima sa călătorie prin Ierusalim. De la aeroportul militar din Nordul orașului, Cunningham se îndreptă cu un avion special spre Haifa unde, la bordul crucișătorului „Euryalus", va aștepta, la limita apelor teritoriale, miezul acelei nopți de 14 spre 15 mai 1948, cînd mandatul britanic în Palestina lua sfîrșit în mod oficial.

Un portavion și mai multe distrugătoare erau aliniate în rada portului pentru paradă. Cînd fanfara marinei intona imnul britanic „God Save the King" (Dumnezeu să-l ocrotească pe rege) și un uriaș foc de artificii portocalii, roșii și galbene se înălță de la bordul navelor, luminînd feeric noaptea mediteraneană, generalul își aruncă o privire pe cadranul ceasului de mînă, constatînd cu uimire că era ora 23. Ofițerul responsabil cu spectacolul de rămas bun uitase să ia în considerare diferența de fus orar dintre Greenwich și Palestina. Agitatul mandat britanic asupra Palestinei nu putea, probabil, să se încheie fără o ultimă eroare.

În după amiaza aceleiași zile, la aproape 100 de kilo-

metri, mai la Sud de Haifa, într-un imobil de piatră de pe bulevardul Rothschild din Tel Aviv, fostă reşedinţă a primului primar al oraşului, donată ulterior unui muzeu de artă modernă, avusese loc o altă ceremonie. 200 de persoane, reprezentînd organizaţiile politice, religioase şi obşteşti ale comunităţii evreieşti, din Palestina, se adunaseră pentru o solemnitate deosebită. La o masă lungă, instalată pe o mică estradă, deasupra căreia între două drapele alb-albastru cu steaua lui David se putea vedea portretul lui Theodor Herzl, întemeietorul mişcării sioniste, se aşezaseră membrii „consiliului celor 13", un fel de guvern provizoriu, recent înfiinţat, al comunităţii evreieşti.

Exact la orele 16, preşedintele acestui organism, vechiul lider sionist Ben Gurion, îmbrăcat într-un costum negru, cu cămaşă albă şi cravată închisă, se ridică bătînd cu un ciocănel de lemn în masă. Orchestra filarmonică a oraşului intonă imnul sionist „Hatikvah". Cu voce gravă, Ben Gurion dădu citire unui text pe două pagini dactilografiate, în care se declara, printre altele, în acea zi de 5 Iyar 5708 după calendarul ebraic : „În virtutea dreptului natural şi istoric al poporului evreu, proclamăm întemeierea statului evreiesc în ţara sfîntă. Acest stat va purta numele de Israel". După ce membrii Consiliului naţional evreiesc semnară pergamentul actului de constituire a noului stat, Ben Gurion bătu din nou cu ciocănelul de lemn în masă, declarînd : „Statul Israel s-a născut. Şedinţa se ridică". Întreaga ceremonie nu durase decît o jumătate de ceas.

Ultimele luni dinaintea solemnităţii desfăşurate în sala muzeului de artă modernă din Tel Aviv fuseseră destul de dificile, pline de nesiguranţă pentru obiectivul imediat al liderilor mişcării sioniste. După euforia provocată de rezoluţia de partajare a Palestinei, urmase un neaşteptat duş rece diplomatic ridicînd multe semne de întrebare în privinţa creării apropiate a statului evreiesc. Adunarea Generală a O.N.U. hotărîse formarea a două state distincte în Palestina, dar legate printr-o uniune economică şi care urmau să trăiască între ele în bună înţelegere. Or, acestea nici nu luaseră încă fiinţă oficial şi cele două comunităţi se şi aflau în stare de război.

Pentru punerea în aplicare *ad litteram* a principiului partajării s-ar fi dovedit necesară prezenţa unei forţe armate capabile să impună mai întîi pacea şi să facă or-

dine între grăbiții beligeranți care deja încălcaseră, unul altuia, teritoriile atribuite prin rezoluția adoptată la O.N.U. Nimeni nu se arăta însă dispus să furnizeze o forță armată pentru a impune partajarea, în condițiile prevăzute de decizia Organizației Națiunilor Unite. Fosta putere mandatară, Marea Britanie, care și așa pierduse destui oameni în Palestina, se desărcinase cu toată hotărîrea de orice responsabilitate. Franța era angajată în războiul din Indochina. Truman excludea posibilitatea trimiterii de trupe americane în ajunul alegerilor prezidențiale și se opunea, se înțelege, oricărei prezențe militare sovietice în Orientul Mijlociu. Celelalte state membre ale O.N.U. n-aveau în nici un caz dorința să scoată castanele din foc pentru puterile care-l aprinseseră.

În situația existentă, americanii, pînă atunci corifeii partajării Palestinei și înființării statului evreiesc, începură să-și revizuiască opțiunile. Casa Albă susținea în continuare principiul partajării. Departamentul de Stat și cel al apărării se situau însă pe poziții opuse. Generalul Marshall, șeful diplomației americane, îngrijorat de orice ar fi fost de natură să agraveze „războiul rece", în plină desfășurare, socotea că resentimentele arabe față de Occident ar putea deschide porțile Orientului Mijlociu influenței sovieticilor, și acest lucru trebuia evitat cu orice preț. Bazîndu-se pe o slabă informare, el considera, de asemenea, că un conflict militar între arabi și evrei se va încheia cu înfrîngerea catastrofală a acestora din urmă, ceea ce va obliga S.U.A., vrînd-nevrînd, la o intervenție armată cu implicații imprevizibile. Secretarul de stat al apărării, James Forrestal, era de părere că S.U.A. riscau în această afacere liberul acces la petrolul arab din Golf. În momentaul respectiv, Statele Unite dețineau 13 la sută din rezervele mondiale de petrol ale lumii capitaliste ; 11 la sută aparțineau altor țări din emisfera occidentală. Dar grosul zăcămintelor de petrol, 70 la sută, se găseau în Orientul Mijlociu, unde americanii începuseră să se instaleze temeinic de cîțiva ani. America visa să facă din Arabia Saudită una din principalele baze ale strategiei sale militare, precum și soclul imperiului ei petrolier. „Trebuie oare să punem în pericol această operă de interes național pentru a satisface visul evreiesc ?" — întreba fără menajamente, Forrestal.

Moshe Sharett, șeful departamentului politic al Agenției Evreiești, îi trimise de la New York lui Ben Gurion

un raport plin de pesimism : „Americanii sînt pe punctul de a-şi schimba poziţia". Bomba explodă, la 19 martie, cînd senatorul Warren Austin, şeful delegaţiei americane la Organizaţia Naţiunilor Unite, depuse un proiect de rezoluţie preconizînd ca Palestina să fie plasată provizoriu, sub tutela O.N.U., pînă ce pacea va fi restabilită, dînd astfel o nouă ocazie evreilor şi arabilor să ajungă la un acord. Adoptarea acestui proiect de rezoluţie ar fi însemnat de fapt abrogarea rezoluţiei partajării şi implicit amînarea *sine die* a proclamării statului evreiesc.

Respingînd noua iniţiativă diplomatică americană, Ben Gurion va declara : „Crearea statului evreiesc nu depinde în fapt de rezoluţia O.N.U. din 29 noiembrie — deşi aceasta a avut o mare valoare morală şi politică —, ci de capacitatea noastră de a pune în aplicare, aici în Palestina, această decizie prin forţă. Graţie propriei noastre forţe, noi vom crea statul, chiar imediat... Nu vom consimţi nici o tutelă, nici temporară, nici permenentă, nici chiar pentru o cît de scurtă perioadă". Veritabilul răspuns îl dădu însă prin fapte : primul, de ordin politic, formînd imediat „consiliul celor 13" — care acţiona ca un guvern provizoriu al viitorului stat evreiesc ; al doilea, de ordin militar, preluînd iniţiativa operaţiunilor împotriva forţelor arabe palestiniene şi a voluntarilor arabi intraţi pe teritoriul ţării de la începutul anului.

Americanii vor insista în continuare asupra propunerii lor, secretarul de stat Marshall sfătuindu-l la 11 mai pe Moshe Sharett să amîne proclamarea independenţei şi să accepte un armistiţiu cu arabii. Atrăgîndu-i atenţia asupra pericolului unui atac concentric al ţărilor arabe, imediat după proclamarea statului evreiesc, Marshall îşi exprimă părerea de fost comandant militar că războiul ce se profila putea să se încheie în mod dramatic pentru evrei.

Conducerea comunităţii evreieşti din Palestina nu a ţinut seama de aceste avertismente şi, cu opt ore înainte de încetarea oficială a mandatului britanic, proclama statul independent Israel. Imediat după miezul nopţii, Truman, care se menţinuse tot timpul pe o poziţie favorabilă partajării, trimitea o telegramă lui Ben Gurion anunţînd recunoaşterea *de facto* a statului independent Israel. Două zile mai tîrziu, U.R.S.S. va recunoaşte *de jure* statul Israel, primul ambasador străin acreditat la Tel Aviv fiind cel sovietic.

Imediat după proclamarea independenței statului Israel, armatele a cinci țări arabe — Egipt, Siria, Liban, Transiordania și Irak — intrară în Palestina. La 15 mai, Secretarul General al Ligii Statelor Arabe adresă Secretarului General al O.N.U. o telegramă amintind motivele, îndepărtate și apropiate, ale intervenției care începea în Palestina „pentru a umple golul creat prin încheierea mandatului și care n-a fost înlocuit prin nici o autoritate legal constituită, cu singurul scop de a restabili pacea și securitatea și de a stabili ordinea în Palestina".

Secretrul General al Ligii Statelor Arabe, Azzam Pașa, propusese puțin mai înainte lui Glubb Pașa să preia comanda supremă a armatelor arabe, dar generalul englez îl refuzase : „Mulțumesc. Nu ! Mi-e greu să comand Legiunea Arabă dar cu atît mai mult cîteva armate disparate". În ultimul moment, titlul de comandant suprem a fost încredințat regelui Abdallah, care l-a primit fără prea mare entuziasm. Suveranul Transiordaniei încercase pînă în ultimul moment să împiedice declanșarea războiului. În acest scop, se întîlnise cu mai mulți emisari ai conducerii sioniste printre care și Golda Meir, aceasta ajungînd la palatul regal travestită în femeie arabă. Regele insistase să nu se grăbească cu proclamarea statului evreiesc, pentru a exista un răgaz în cursul căruia să se încerce găsirea altor formule, spre a se evita războiul. Agenția Evreiască respinse însă ideea amînării proclamării independenței statului evreiesc. Odată cu luarea hotărîrii de către celelalte state arabe de a interveni în Palestina, regele Abdallah nu mai avu altă alternativă decît să ordone Legiunii Arabe trecerea rîului Iordan.

Pentru lumea neavizată, noul stat Israel, cu o populație de 650 000 de locuitori, părea să fie victima sigură în fața armatelor țărilor arabe numărînd peste 35 milioane de locuitori. Dar la fața locului situația nu se prezenta în culori așa de sumbre, chiar dacă în primele zile ale războiului noul stat avea să întîmpine unele dificultăți. Adversarii săi, cu toată disproporția flagrantă a numărului populației, nu vor putea deplasa în Palestina efectivele nici măcar egale cu cele ale forțelor armate israeliene.

Libanul avea o armată de 3 500 de oameni, repartizați în cinci batalioane de infanterie, cinci baterii de artilerie, un detașament de blindate ușoare și de cavalerie. Armata siriană număra 8 000 de oameni, dar singura uni-

tate prezentînd valoare militară reală era brigada motorizată. Irakul dispunea în total de 21 000 de soldaţi, din care jumătate îi va trimite în Palestina. Cea mai numeroasă armată, 50 000 de oameni, o poseda Egiptul, dar lipsa de armament şi muniţie nu-i va permite să folosească în luptă mai mult de 10 000 de soldaţi, prost echipaţi, cu un corp de comandă total nepregătit pentru război. Singura forţă militară din coaliţie, mai bine pusă la punct, era Legiunea Arabă a Transiordaniei, organizată, finanţată şi echipată de Marea Britanie şi comandată de ofiţeri britanici în frunte cu generalul John Bagot alias Glubb Paşa. Numărînd 6 000 de soldaţi în prima linie, bine instruiţi şi disciplinaţi, susţinuţi de 50 de care de luptă mijlocii, această forţă militară prezenta într-adevăr imaginea unui adversar de luat în seamă. La complexul militar pus în mişcare de Liga Statelor Arabe se mai adăugau voluntarii „Armatei de Eliberare Arabe", cu un efectiv de 5 000 de oameni, plus gărzile înarmate ale arabilor palestinieni. Cele cinci armate arabe aliniau, pe front, un total de 40 000 de oameni. În faţa lor, armata oficială *Hăgana* şi „armatele particulare" *Irgun* şi *Stern* dispuneau de la început de 60 000 de oameni bine instruiţi şi de un corp de ofiţeri avînd, în mare parte, experienţa celui de-al doilea război mondial. Armata Israelului va ajunge în toamna anului 1948 la 80 000 de combatanţi, în timp ce efectivele armatelor arabe din Palestina se vor diminua pe parcurs.

Conducerea comunităţii evreieşti se pregătise din vreme pentru confruntarea armată ce se profila. Pentru procurarea armamentului necesar fuseseră strînse fonduri substanţiale. Trimisă de Agenţia Evreiască să întreprindă un turneu în acest scop prin mai multe oraşe din America, Golda Meir reuşise ca, în decurs de două luni, să colecteze 50 de millioane de dolari. Alţi emisari colindau pieţele de arme pentru a procura armamentul necesar *Haganei*. Înarmat cu hîrtii oficiale purtînd antetul guvernului Etiopiei, sustrase de la ambasada din Paris a acestei ţări, un agent al *Haganei* semnă un prim acord cu Cehoslovacia pentru 4 500 de puşti, 200 mitraliere şi 5 milioane de cartuşe. De la uzinele din Brno, cumpărase, oficial, 10 000 de puşti şi guvernul sirian. Transportul de arme îmbarcat în portul italian Bari ajunse însă pe fundul mării, nava fiind scufundată de o explozie misterioasă înainte de a ridica ancora. Atentatul, aşa cum se va afla, fusese să-

vîrşit de agenţi secreţi ai *Haganei*. Ulterior, armele au fost scoase din epavă de către scafandri, curăţate, unse şi aduse în stare de funcţionare, sub supravegherea unui colonel sirian. Acesta a închiriat cu un milion de lire vasul de 250 de tone „Argire" pentru a transporta armele într-un port sirian. Peste puţin timp va afla însă, spre totala sa surprindere, că nava în cauză aparţinea, de fapt, marinei proaspăt proclamatului stat Israel, care primise astfel un apreciabil cadou din partea adversarilor săi.

În iulie portocalele nu erau coapte

În primele zile ale războiului, armatele arabe au înaintat, în general, pe teritoriul afectat prin rezoluţia de partajare statului arab palestinian. Egiptenii trimiseseră o coloană de-a lungul litoralului mediteranean ; ea a intrat în Gaza ocupînd apoi coloniile evreieşti Deir Semid şi Yad Mordekhai şi orăşelul Isdoud, ajungînd, după două săptămîni de lupte, la 30 kilometri Sud de Tel Aviv. O altă coloană egipteană a ocupat Beersheba, vechea reşedinţă administrativă a districtului Neghev şi s-a apropiat de porţile Ierusalimului unde se dădeau grele lupte cu participarea Legiunii Arabe. Primul succes al soldaţilor lui Glubb Paşa îl constituise determinarea capitulării cartierului evreiesc din perimetrul oraşului vechi, unde se mai aflau circa 2 000 de locuitori, Legiunea Arabă va lua parte activă, în continuare, şi la luptele din sectorul Latrun, poziţie cheie pentru comunicaţiile dintre Ierusalim şi restul ţării.

Mănăstirea „Celor şapte dureri" — situată pe o colină cam la jumătatea drumului dintre Tel Aviv şi Ierusalim, la cinci kilometri înainte ca şoseaua să intre în periculosul defileu Bab el Oued dintre colinele Iudeii — cuprindea un impozant grup de clădiri din piatră, cu ferestre în ogivă, care dominau întreaga încrucişare strategică de la Latrun. Pentru a ocupa această poziţie cheie ce împiedica trecerea convoaielor de aprovizionare spre Ierúsalimul asediat, *Hagana* va trimite de două ori la atac trupele sale. Pierderile cele mai grele, circa 200 de morţi, le-a suferit brigada a 7-a constituită din imigranţi noi sosiţi. Cu toate eforturile depuse, soldaţii evrei n-au reu-

şit să ocupe Latrunul care va fi deţinut de arabi încă 19 ani, pînă la războiul din 1967.

În faţa acestei situaţii, *Hagana* a fost nevoită să construiască o deviere a şoselei, printr-o zonă aflată sub controlul forţelor sale, pentru a restabili legătura dintre Tel Aviv şi Ierusalim. Această dificilă lucrare genistică va fi botezată „drumul Birmaniei", nume sugerat de o construcţie asemănătoare din cursul celui de-al doilea război mondial, efectuat în condiţii grele de relief între amintita ţară asiatică şi China, în vederea asigurării aprovizionării trupelor aliate. Aici, în zona „drumului Birmaniei", avea să fie ucis în greşeală de o santinelă proprie primul ofiţer căruia i s-a acordat gradul de general în armata israeliană, David Marcus, colonel în forţele armate ale Statelor Unite, demisionat din funcţia ce o deţinea la *Pentagon* pentru a veni voluntar în Palestina alături de încă cîteva mii de voluntari din America şi din alte ţări, îndeosebi aviatori şi specialişti militari ce se oferiseră să lupte sub steagul alb-albastru al noului stat.

În timp ce irakienii, după ce au trecut Iordanul pe podul „Allenby" se stabileau la Nablus, sirienii intrau în Galileea, fiind opriţi cu mare greutate în zona coloniilor din Sudul lacului Tiberiada. Libanezii, ajunşi la Acra, vor fi împinşi înapoi peste frontieră chiar în primele zile de război.

Armistiţiul de patru săptămîni, obţinut de mediatorul O.N.U., contele Bernadotte şi intrat în vigoare la 14 iunie, a găsit poziţiile combatanţilor nemodificate prea mult. Pentru Israel, răgazul oferit de această încetare a focului se va dovedi hotărîtor. Armele, unele cumpărate înainte de proclamarea independenţei, soseau acum de peste tot : tancuri *Sherman* din Italia ; tunuri, mitraliere obuze şi cartuşe din Mexic; transportoare blindate din Franţa; puşti, aruncătoare de mine, tunuri uşoare şi avioane de vînătoare din Cehoslovacia.

La începutul războiului, forţele aeriene israeliene erau formate din mici avioane de sport, care n-au putut să riposteze atunci cînd singura escadrilă de bombardament a Egiptului a întreprins un raid aerian împotriva Tel Avivului. Dar cînd au sosit din Cehoslovacia primele avioane *Messerschmitt—109* din lotul de 25 de aparate cumpărate anterior, raportul de forţe a început să se schimbe. Aviaţia israeliană a achiziţionat în scurt timp şi cîteva aparate de

vînătoare americane *Mustang P—51*, mai multe bombardiere *Boston, Auson, Beaufighter* și chiar trei „fortărețe zburătoare" B—17, arborînd cocarda republicii Panama, care în drum spre Palestina au făcut un ocol deasupra Egiptului, atacînd aeroportul internațional din Cairo. Cele patru bombardiere *Beaufighter* fuseseră închiriate de o companie cinematografică fictivă, în vederea turnării unui film de război în Anglia. În momentul începerii filmării, avioanele și-au luat zborul ieșind din spațiul aerian britanic pentru a se îndrepta spre Palestina.

Țările arabe nu s-au preocupat deloc să folosească încetarea focului pentru a-și pune la punct armatele. Regelui egiptean Faruk abia îi ajungeau banii pentru nesfîrșitele sale nopți de petrecere prin cabaretele și cazinourile din Cairo și Alexandria ; primul ministru irakian Nuri Said se temea de întărirea armatei sale care participase la loviturile de stat anti-britanică din vara anului 1941 ; Siria și Liban, state noi independente, nu dispuneau de resursele necesare pentru a-și moderniza rapid forțele armate ; cît despre Legiunea Arabă și ea trecea printr-o criză, provocată de decizia guvernului de la Londra de a rechema de pe frontul din Palestina ofițerii britanici, comandanți de batalioane și regimente, sistînd totodată și plata alocației de 6,5 milioane lire sterline pe care o vărsase pînă atunci, anual, pentru întreținerea acestei armate.

Regele Abdallah, animat de realismul său caracteristic, a convocat la palatul din Amman pe șefii guvernelor arabe pentru a-i convinge să accepte, în această situație, prelungirea încetării focului. Primul ministru libanez Riad Solh, căutînd să se facă interpretul spiritului combativ al arabilor, a replicat cu emfază la argumentele regelui : „Majestate, dacă ne vor lipsi grenadele, vom culege portocalele și le vom arunca în evrei pentru a ne bate și a salva astfel onoarea noastră". Suveranul Transiordaniei i-a răspuns, suspinînd : „Mulțumesc lui Riad bey pentru noblețea sentimentelor sale. Aș vrea să vă amintesc un lucru pe care mi se pare că l-ați uitat. Acum sîntem în iulie. În pomii din Palestina, nu vor fi portocale înainte de septembrie..."

Dacă armistițiul de patru săptămîni fusese considerat de israelieni o adevărată mană cerească, de care profitaseră din plin pentru a-și întări forțele și a desăvîrși aprovizionarea logistică, continuarea peste acest termen a încetării focului nu le mai era acum de prea mare folos.

Ben Gurion va declara, 20 de ani mai tîrziu : „N-aveam decît o singură teamă : că arabii vor accepta să prelungească încetarea focului".

La 9 iulie, războiul s-a reluat pe toate fronturile. Luptele n-au durat decît zece zile, ele încetînd din nou în urma unui ordin drastic al Consiliului de Securitate. Dar în această scurtă perioadă, armata israeliană a reuşit să cucerească importante poziţii în Galileea şi în regiunea Ierusalimului.

Brigada „Carmel" a ocupat Nazaretul şi ceea ce mai rămăsese din Galileea. O coloană motorizată comandată de viitorul general Moshe Dayan cucerea aeroportul şi oraşul Lydda, la 17 kilometri de Tel Aviv. O zi mai tîrziu, în mîinile israelienilor va cădea şi oraşul arab Ramallah din vecinătate. În 38 de zile de lupte, Israelul ocupase 14 oraşe şi 201 sate arabe din zona repartizată prin partaj statului evreiesc şi 112 sate din zona rezervată statului arab, în afară de ceea ce reuşise să dobîndească, prin forţă, în ultimele luni ale mandatului britanic.

Mediator al Naţiunilor Unite în Palestina fusese numit contele Folke Bernadotte, văr al regelui Suediei şi preşedinte al Crucii Roşii suedeze. Acesta încercă să corijeze planul de partajare aprobat de Organizaţia Naţiunilor Unite, care se dovedea în practică imposibil de realizat. Bernadotte propuse ca Israelului să-i revină întreaga parte de Nord a Galileei, restul, inclusiv Neghev-ul, să rămînă arabilor. „Ţinînd seama de legăturile istorice şi comunitatea de interese care uneşte Transiordania cu Palestina, există motive imperioase de a fuziona teritoriul arab al Palestinei şi teritoriul Transiordaniei", preconiza mediatorul O.N.U. În ceea ce priveşte Ierusalimul, cuprinzînd zona desemnată în noiembrie 1947, el urma să intre sub controlul Organizaţiei Naţiunilor Unite, cu acces liber pentru toată lumea. Noul plan de partajare avut în vedere de către contele suedez va nemulţumi profund pe israelieni, aceştia nedorind sub nici un motiv să renunţe la deşertul Neghev şi implicit la ieşirile la Marea Moartă şi Marea Roşie. Organizaţiile extremiste organizară demonstraţii agitînd lozinci ameninţătoare împotriva mediatorului O.N.U.

La 17 septembrie 1948, un convoi de automobile în care se aflau Bernadotte şi statul său major, în drum spre o întîlnire cu guvernatorul părţii evreieşti a Ierusalimului,

a căzut într-o ambuscadă în cartierul Katamon, aflat acum sub control israelian. Mediatorul O.N.U. se afla în *Crysler*-ul său, avîndu-l alături pe generalul suedez Ange Lundstron şi colonelul francez André Serot. Automobilul era condus de colonelul american Franck Begley şi lîngă el se afla un ofiţer din *U.S. Navy*, William Cox. Pe o stradă îngustă, convoiul a fost blocat de un jeep, din care săriră doi indivizi mascaţi deschizînd foc cu pistoale-mitralieră. Lovit de 17 gloanţe, colonelul francez fu ucis pe loc. Bernadotte, atins în regiunea inimii, muri în drum spre spital. Asasinii ciuruiră cu gloanţe pneurile automobilelor escortei şi fugiră cu jeepul lor. Atentatul va fi revendicat prin scrisori trimise consulatelor străine din oraş de o necunoscută organizaţie intitulată „Frontul patriei". Ancheta care a urmat va dezvălui că în spatele firmei fantomaticului „Front" era disimulat grupul extremist *Lehi*. Guvernul va profita de indignarea stîrnită de oribila crimă pentru a dizolva şi nimici grupul disident de la Ierusalim şi ultimele ei vestigii din ţară. Ben Gurion a convocat de urgenţă pe şeful serviciilor de securitate şi pe comandantul poliţiei militare ordonînd arestarea tuturor membrilor grupului *Lehi*. Au fost luate de asemenea măsuri riguroase împotriva *Irgun*-ului, cu toate că acesta nu fusese amestecat în atentat.

La Organizaţia Naţiunilor Unite, asasinarea contelui Bernadotte provocă o adevărată furtună. Adunarea Generală trebuia să înceapă în curînd deliberările privitoare la Ierusalim şi Neghev. Planul Bernadotte, un fel de testament al său, era considerat de Israel ca o gravă ameninţare împotriva intereselor sale în cele două zone amintite — Neghev şi Ierusalim — şi se părea că Statele Unite vor exercita presiuni pentru ca Israelul să facă concesii.

Ben Gurion decise să pună organizaţia internaţională în faţa faptului împlinit, prezentînd guvernului său un plan de atac pe toate fronturile sub pretextul unor provocări ale adversarilor. La 15 octombrie, israelienii atacară cu efectivele unei divizii poziţiile egiptene, în vreme ce aviaţia lor bombarda aeroportul El Arish din Sinai. În cursul unui atac de noapte israelienii ocupară Beersheba şi deschiseră drumul Neghev-ului. Trupele din Nord invadară Libanul ocupînd 14 sate şi oprindu-se pe fluviul Litani. La 19 octombrie, Consiliul de Securitate ordonă o nouă încetare a focului, dar Israelul reuşise să-şi atingă obiectivul propus pentru acele zile.

Là 16 noiembrie, Consiliul de Securitate ceru Israelului şi ţărilor arabe să angajeze convorbiri în vederea unui armistiţiu. Egiptul refuzînd, israelienii trecură din nou la atac pe frontul sudic. Încercuind trupele adverse, israelienii înaintară dincolo de graniţa egipteană în Peninsula Sinai, îndreptîndu-se spre El Arish.

Ambasadorul Statelor Unite a avertizat guvernul de la Tel Aviv, chiar în ajunul Anului Nou, că Marea Britanie intenţionează să intervină militar, pe baza tratatului cu Egiptul din 1936, dacă armata israeliană nu se retrage de pe teritoriul egiptean. În aceeaşi seară, diplomatul american îi înmîna premierului Ben Gurion o notă dură din partea preşedintelui Truman prin care şeful Casei Albe îi cerea să-şi retragă imediat trupele de pe teritoriul egiptean.

Neavînd încotro, Israelul a acceptat retragerea armatei sale din Sinai şi criza părea a fi încheiată. Dar în ziua următoare, deasupra cîmpului de luptă, unde combatanţii trăgeau ultimele focuri, îşi făcură apariţia mai multe avioane *Spitfire* cu cocarda britanică pe aripi şi fuselaj. Antiaeriana israeliană intră în acţiune şi avioanele de vînătoare decolară pentru a le intercepta. Trei *Spitfire* fură doborîte. Cîteva ore mai tîrziu *Messerschmitt*-urile israeliene mai doborîră două *Spitfire* britanice. Auzind cele întîmplate, Ben Gurion se temu de o ripostă drastică din partea britanicilor. Dar prin intermediul americanilor, pînă la urmă, lucrurile se aranjară.

La 7 ianuarie 1949, Egiptul propuse Israelului încetarea focului şi desfăşurarea unor negocieri de armistiţiu. Ele începură şase zile mai tîrziu, în insula Rhodos, acordul fiind semnat la 24 februarie. Teritoriul Gaza, unde trăiau atunci 70 000 de locuitori, cărora li se adăugaseră 130 000 de refugiaţi, trecea sub administraţie egipteană. Neghev-ul rămînea în întregime israelienilor.

Armistiţiul cu Libanul a fost semnat la 23 martie. israelienii retrăgîndu-se de pe teritoriul ocupat în această ţară cu cinci luni mai înainte. Cu Transiordania, tratativele au fost ceva mai complicate. La sfîrşitul luptelor, Legiunea Arabă şi trupele irakiene controlau o parte importantă din Palestina. Refuzînd să participe la negocieri, Irakul îşi va retrage trupele fără nici o explicaţie. În urma tratativelor secrete dintre israelieni şi regele Abdallah, la 3 aprilie va fi încheiat şi armistiţiul cu Transiordania. Malul vestic al Iordanului (Cisiordania) ce cuprindea cea

mai mare parte a teritoriului destinat statului arab palestinian prin rezoluția de partaj, precum și Ierusalimul de Est arab vor intra în componența Regatului hașemit al Iordaniei, denumire luată de statul Transiordaniei după alipirea regiunilor apusene de peste rîu. Regele Abdallah va fi asasinat doi ani mai tîrziu, la 20 iulie 1951, de un fanatic la ieșirea din vechiul oraș al Ierusalimului. Armistițiul cu Siria a fost semnat la 20 iulie. Armata siriană continuase să ocupe pînă atunci poziții în interiorul granițelor Palestinei. Sirienii au acceptat însă să evacueze acest teritoriu cu condiția ca el să fie demilitarizat. Organizația Națiunilor Unite va numi imediat observatori pentru supravegherea acordurilor de armistițiu pe toate liniile de demarcație, care nu erau considerate de nici una din părți drept frontiere definitive. Tratatele de pace ce erau prevăzute nu vor fi niciodată semnate și *statu quo*-ul teritorial stabilit în 1949 va rămîne în vigoare pînă la războiul israeliano-arab din 1967.

Prima confruntare armată dintre arabi și evrei, denumită de aceștia din urmă „războiul de independență", se încheiase. Comunitatea evreiască din Palestina a pierdut în cursul luptelor 6 000 de oameni, mai mult decît în oricare din războaiele ce vor urma. Dar statul evreiesc, prevăzut să cuprindă 56 la sută din întreaga Palestină, va ocupa la sfîrșitul războiului 78 la sută din suprafața acesteia.

Armatele arabe au suferit și ele grele pierderi în cursul acestui război. Dar cei mai loviți au fost locuitorii arabi ai Palestinei. În afara jertfelor de sînge date în cursul luptelor, jumătate din comunitatea arabă palestiniană a fost silită să-și părăsească locurile natale, luînd drumul pribegiei. Se apreciază la 726 000, numărul celor ce și-au abandonat căminele, unii numai cu hainele de pe ei, în timpul confruntărilor armate.

În legătură cu motivele acestui exod în masă al populației arabe palestiniene există mai multe versiuni. Istoriografia israeliană pune accentul pe plecarea voluntară a populației arabe, ordonată chipurile de notabilitățile acesteia, pe baza promisiunilor că în scurt timp armatele țărilor arabe vor elibera întreaga Palestină. Arabii susțin contrariul, acuzînd pe conducătorii sioniști că ar fi planificat, din primele luni ale războiului și de fapt încă înainte de proclamarea statului Israel, expulzarea sistema-

tică a palestinienilor din teritoriile pe care urmau să le ocupe trupele evreiești. Toată lumea este de acord că un rol important în determinarea exodului l-a jucat episodul Deir Yassin, care, folosit propagandistic de o parte și de alta, a creat o psihoză a groazei, făcînd ca populația pașnică să fugă în mod precipitat la apropierea trupelor evreiești.

Un raport întocmit de serviciile secrete israeliene în 1948, și care a fost găsit întîmplător trei decenii și jumătate mai tîrziu, de corespondentul diplomatic al ziarului „The Jerusalem Post", în arhiva particulară a conducătorului unui partid sionist decedat între timp, vine cu unele precizări edificatoare. Cel puțin 55 la sută din plecări, menționează acest raport, au fost provocate de operațiunile *Haganei* și de impactul lor psihologic : baraje de artilerie, difuzarea prin megafoane de mesaje amenințătoare. Operațiunile întreprinse de *Irgun* și *Lehi* au cauzat circa 15 la sută din plecări. Masacrul de la Deir Yassin, unde au pierit 254 de persoane, și răpirea a cinci notabili arabi au avut în această privință un „efect special". Alte cauze citate de raportul amintit ar fi fost : „spaima generală" datorată „pierderii încrederii" palestinienilor în victoria armatelor arabe, ordinele de evacuare lansate de responsabilii militari arabi, eșecul tentativelor de încetare a focului pe plan local.

Indiferent de cauzele exodului populației arabe din Palestina în cursul războiului din 1948, lucrul cel mai grav l-a constituit, în continuare, faptul că, după încetarea ostilităților, autoritățile israeliene n-au mai permis decît unui număr infim de arabi să se mai întoarcă la casele lor. Ulterior s-a căutat să se justifice această interdicție prin faptul că, în următorii trei ani de după război, circa 200 000 de evrei din țările arabe au imigrat în Israel, încercîndu-se prezentarea întregii probleme ca un simplu schimb de populații. Pe teritoriul noului stat Israel, unde pînă la începerea războiului arabii constituiau majoritatea populației, nu mai rămăseseră, un an mai tîrziu, în 1949, decît 170 000 dintre ei.

Din cei 726 000 de arabi palestinieni dispersați în timpul războiului, jumătate s-au stabilit în taberele pentru refugiați create pe malul vestic al Iordanului, iar 130 000 în cele din Gaza, regiuni care, conform rezoluției de partajare adoptată de O.N.U., ar fi trebuit să constituie o parte din teritoriul statului arab palestinian. Restul refu-

giaților palestinieni și-au găsit adăpost în țările arabe vecine. Organizația Națiunilor Unite — care hotărîse partajarea și, implicit, crearea unui stat arab palestinian — n-a reușit să facă pentru ei altceva decît să înființeze un organism filantropic denumit „Agenția Națiunilor Unite pentru Ajutor și Reconstrucție" (UNRWA), cu scopul de a-i întreține în așa-numitele „tabere de refugiați".

Primul război dintre arabi și evrei în Palestina va genera una din cele mai dificile probleme ale Orientului Mijlociu, aceea a palestinienilor lipsiți de țară și pămînt, nevoiți să trăiască în mizeria taberelor de refugiați, fapt ce va contribui la întreținerea unei permanente atmosfere de tensiune și insecuritate, conducînd la perpetuarea conflictului din regiune, marcat pe parcurs și de alte sîngeroase confruntări armate...

Capitolul III

SFINXUL SE TREZEȘTE

Marele incendiu de la Cairo

Încă din zorii zilei, mulțimea se adunase gălăgioasă și fierbînd de mînie în curtea Universității, obișnuit loc de întîlnire pentru pornirea multor demonstrații populare în marele oraș de pe Nil. Componența coloanelor era extrem de eterogenă, atît din punct de vedere social cît și politic : studenți, mici comercianți, muncitori, polițiști din *Buluk Nizam* — un fel de trupă auxiliară încazarmată destinată menținerii ordinii, dar care în acea zi se afla în grevă —, soldați și tineri ofițeri din armată, diverse persoane alăturate din obișnuință orientală oricărei manifestații de acest gen, membrii organizațiilor extremiste religioase „Frații musulmani" și „Tineretul profetului", cămășile verzi ale așa zișilor „socialiști" conduși de Ahmed Hussein, în fond o organizație cu tentă fascizantă, tineretul *wafdist* din cunoscutul partid naționalist al burgheziei liberale, aflat la putere, membri ai „Mișcării egiptene de eliberare națională", de factură marxistă și ai altor grupări legale sau clandestine, de cele mai diferite orientări.

Coloanele se îndreptară spre clădirea Consiliului de Miniștri, fiind salutate din balcon de Abdel Fattah Hassan, ministrul muncii, care, li se adresă : „Această zi este ziua voastră ! Veți fi răzbunați !" Abilul politician ținu în continuare un înflăcărat discurs, încercînd să fie cît mai pe plac mulțimii. Numărul manifestanților va crește cu repe-

ziciune, în minutele și orele următoare, lăsînd impresia că întregul Cairo coborîse în stradă, mulțimile revărsîndu-se de pretutindeni, ca un fluviu înfuriat ieșit din matcă.

Fitilul butoiului de pulbere, mai de mult gata de explozie, fusese aprins cu o zi înainte, la 25 ianuarie 1952, de un dramatic episod petrecut la 100 de kilometri de Cairo, pe malul Canalului Suez, la Ismailia, ca urmare a prezenței în continuare pe teritoriul Egiptului a trupelor britanice.

Dominația Londrei asupra Țării Sfinxului dura de șapte decenii, englezii dictîndu-i politica, controlînd economia și ținînd sub ocupație militară teritoriul egiptean. Ei se instalaseră în Egipt după ce, sub pretextul unor tulburări și a loviturii de stat naționaliste conduse de colonelul Arabi, bombardaseră în 1882 Alexandria cu tunurile flotei de război și debarcaseră, în zona Deltei Nilului, un corp expediționar sub comanda generalului Wolseley.

Oficial, Egiptul devenise protectorat al coroanei britanice în 1914, dar după mișcarea insurecțională din 1919 Anglia fusese nevoită să recunoască independența, ce-i drept formală, a statului egiptean, proclamat regat sub sceptrul sultanului Ahmed Fuad, devenit astfel regele Fuad I, la 1 martie 1922. Recunoașterea independenței și suveranității regatului fusese însă condiționată printr-un tratat care ceda Angliei : asigurarea securității comunicațiilor Imperiului spre Indii, inclusiv supravegherea militară a Canalului Suez ; apărarea Egiptului împotriva oricărei intervenții din afară, directe și indirecte ; protejarea străinilor și a minorităților. Statutul Sudanului rămînea, de asemenea, de resortul exclusiv al Marii Britanii.

Împotriva acestei independențe ciuntite va lupta, în anii următori, mișcarea naționalistă și în primul rînd partidul *Wafd,* adus la putere de votul masiv al unui electorat ce-și punea toate speranțele în această formație a burgheziei liberale, evidențiată anterior în lupta pentru libertatea și suveranitatea țării. În 1936, guvernul egiptean condus de liderul *wafdist* Nahas Pașa încheiase un nou tratat cu Marea Britanie care reafirma prezența acesteia în Egipt dar cu unele concesii făcute de englezi : evacuarea trupelor britanice de pe teritoriul țării, cu excepția Zonei Canalului, și abandonarea de către Anglia a dreptului de protejare a străinilor și a minorităților. Un an mai tîrziu, Egiptul va fi primit membru al Societății Națiunilor.

Prezența militară britanică în cursul celui de-al doilea război mondial se accentuă rapid, Egiptul constituind, ca și în cursul primului război mondial, principala bază logistică a fronturilor aliate din Africa și Orientul Mijlociu.

Cînd blindatele lui Rommel au pătruns în Egipt, ajungînd pînă aproape de porțile Alexandriei, tînărul rege Faruk, urcat pe tronul tatălui său în 1936, și camarila ce-l înconjura, începură să oscileze, ținînd seama și de vechea aversiune a poporului față de prezența militară britanică pe teritoriul țării sale. Dar în momentul în care regele demise pe primul ministru filo-britanic Hussein Sirry, englezii hotărîră să acționeze fără menajamente spre a-i curma evoluția spre puterile Axei. Înaltul comisar britanic, Sir Miles Lampson, înconjură cu tancurile generalului Auchinlek palatul regal, la 4 februarie 1942, și, pătrunzînd în cabinetul lui Faruk cu revolverul în mînă, impuse numirea în funcția de șef al guvernului a lui Nahas Pașa, care credea sincer într-o comunitate de interese între Egipt și puterile aliate, bucurîndu-se, în plus, și de popularitate în mase. Procedeul brutal al englezilor va stîrni însă un vînt de revoltă în rîndurile corpului ofițeresc egiptean, indignat de înjosirea la care fusese supus șeful statului. În această atmosferă de încordare, intrarea oficială a Egiptului în război va fi mult întîrziată. Trei ani mai tîrziu, la 15 februarie 1945, în ziua în care Egiptul declara, în sfîrșit, război puterilor Axei, noul prim ministru Ahmed Maher va fi asasinat chiar în mijlocul parlamentului.

În perioada celui de-al doilea război, pe teritoriul egiptean se perindaseră un milion și jumătate de militari ai celor mai diverse națiuni. Necesitățile de aprovizionare ale acestora creaseră un oarecare *boom* economic, făcînd să prospere unele industrii locale, în special întreprinderile textile, fabricile de zahăr, alte întreprinderi alimentare. Întreaga producție de bumbac fusese cumpărată de englezi pentru armatele aliate. Un mare număr de egipteni lucra în transporturi și în diferite alte servicii pentru necesitățile de război ale aliaților. Prosperaseră, în mare măsură, comerțul și meseriile. O serie de oameni de afaceri a cîștigat averi fabuloase de pe urma tranzacțiilor privind aprovizionarea militară a aliaților. Depozitele de bancă aproape s-au triplat în primii trei ani de război, sporind de la 45 milioane lire egiptene la 120 milioane, în condițiile în care moneda națională egipteană era cotată printre cele mai puternice valute din lume. În aceeași pe-

rioadă, numărul milionarilor în lire egiptene a crescut de la 50 la 400.

Felahii care formau majoritatea covîrşitoare a populaţiei vor trece însă printr-o situaţie de criză, ocupaţia militară şi restricţiile impuse de război împiedicîndu-i să-şi desfăşoare normal activităţile, astfel că guvernul a fost nevoit, în anul 1942, să scutească de orice impozit un milion de familii ţărăneşti. Pauperizarea lor s-a agravat imediat după război. Curînd şi alte categorii sociale au cunoscut avatarurile unei pregnante sărăcii. În 1945, fabricile care lucraseră pentru necesităţile militare s-au închis şi 300 000 de „muncitori de război" au fost concediaţi, îngroşînd sub-proletariatul din suburbiile mizere ale marilor oraşe Cairo şi Alexandria.

Un membru al parlamentului scria în-acele zile, într-un ziar din capitala egipteană : „În ajunul revoluţiei franceze, poporul Parisului striga : Vrem pîine ! La fel strigă şi poporul din Cairo atacînd convoaiele cu grîu... Situaţia din ţară poate fi calificată ca revoluţionară".

Manifestaţiile populare se ţineau lanţ la Cairo. Muncitorii şi studenţii se aflau în primele rînduri formînd comitete de luptă „muncitoreşti-studenţeşti". Aparatul de represiune al regelui întîetea, la rîndul său, acţiunile de reprimare a manifestaţiilor populare. La 9 februarie 1946, în momentul traversării Nilului de către o coloană de studenţi, prefectul poliţiei va ordona deschiderea podului mobil Abbas pe care se angajaseră manifestanţii. 20 de studenţi şi-au găsit moartea, înecaţi în fluviu cu acest prilej. Două săptămîni mai tîrziu, o altă manifestaţie studenţească, în faţa unei cazărmi britanice din cartierul Kasr el Nil, era întîmpinată cu focuri de mitralieră fiind număraţi trei morţi şi 12 răniţi.

Wafd-ul, care fusese îndepărtat de la putere de camarila regală, în 1944, va urca din nou, triumfător, pe scena politică egipteană, ocupînd primul loc în parlament. Atunci cînd regele demisese guvernul lui Nahas Paşa, nemaiiind ameninţaţi de nici un pericol după capitularea armatelor Axei din Nordul Africii, englezii nu s-au opus la înlăturarea de la putere a liderului naţionalist pe care-l sprijiniseră prin forţa armelor, cu doi ani mai înainte. Dar în 1950, mînia populară provocată de înfrîngerea din Palestina, de care era socotită vinovată camarila regală, impusese printr-un vot masiv, revenirea la guvernare a partidului *wafdist*.

Respingînd propunerea britanică de a semna un acord strategic de apărare, care echivala cu prelungirea prezenței militare străine, guvernul *wafdist* își va asigura popularitatea noii sale politici. La 8 octombrie 1951, Egiptul va rupe negocierile cu Marea Britanie, denunțînd totodată tratatul anglo-egiptean din 1936. Urcînd la tribuna Camerei deputaților, septuagenarul politician Nahas Pașa declara cu voce puternică : „În 1936, eu am semnat acest tratat pentru Egipt. Astăzi, tot pentru Egipt, abrog acest tratat". Cinci zile mai tîrziu, guvernul *wafdist* respingea și propunerile de a adera la un pact colectiv pentru Orientul Mijlociu care îi fuseseră adresate de Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Turcia.

Abrogarea tratatului anglo-egiptean din 1936 făcea ilegală prezența trupelor britanice pe teritoriul Egiptului. În 1945, Churchill promisese lui Roosevelt că își va retrage toate trupele din Egipt imediat după încheierea războiului. Englezii nu numai că nu se ținuseră de cuvînt, dar în momentul denunțării tratatului ei considerară guvernul *wafdist* un interlocutor „nevalabil" pe care trebuiau să-l doboare cu orice preț.

Începînd din 15 octombrie 1951, va fi declanșată o adevărată „bătălie a Canalului", prelungită pe parcursul mai multor luni, trupele britanice din zonă fiind supuse la un adevărat război de gherilă. Atentate cu grenade, distrugeri de material militar, devalizări de magazii cu arme și muniții se produceau zilnic împotriva forțelor de ocupație britanice. Toate aceste acțiuni aveau aprobarea tacită a poliției, atunci cînd nu erau întreprinse chiar cu sprijinul ei direct. „Frații musulmani", tineretul *wafdist*, comuniștii, membrii unor organizații de dreapta, un grup de tineri militari aparținînd societății secrete a „Ofițerilor liberi", despre care se va vorbi foarte mult peste puțin timp, luptau cot la cot împotriva englezilor regrupați în zona Ismailia.

La 19 ianuarie 1952, un comando egiptean atacă în plină zi garnizoana de la Tell el Kebir, unde se afla principalul depozit de armament și muniții al britanicilor. Atacanții lăsară pe teren zece morți, dar reușiră să arunce în aer magaziile de muniții. Patru zile mai tîrziu, se produse un atac asemănător. Atunci, generalul Erskine, comandantul șef al trupelor britanice din zonă, hotărî să treacă la represalii.

În dimineața zilei de 25 ianuarie, blindatele britanice înconjurară, la Ismailia, cazarma polițiștilor *Buluk Nizam*, forța de poliție auxiliară egipteană a cărei complicitate cu luptătorii din gherilă era evidentă. Generalul Erskine somă pe cei 350 de polițiști să depună armele în termen de două ore, sub amenințarea bombardării cu artileria. Comandantul egiptean telefonă la Cairo întrebînd ce să facă. Ministrul de interne, Faud Serag Eddin, personaj principal în angrenajul guvernului *wafdist*, îi ordonă să nu cedeze și să reziste cu orice preț.

Ulterior, istoricii și-au pus întrebarea dacă decizia ministrului de interne constituise o manifestare spontană a demnității naționale sau izvorîse dintr-un calcul, urmărind să-i pună pe englezi într-o situație de inferioritate, în cazul reluării tratativelor? În orice caz, Faud Pașa nu dorise probabil decît un simplu incident. Generalul Erskine îi va oferi un masacru : cînd carele de luptă britanice încetară focul, în acea zi de vineri 25 ianuarie 1952, spre orele prînzului, din cei 350 de polițiști așezați în cazarma de la Ismailia, 50 erau morți și peste 100 răniți.

La Cairo, tragica veste ajunse abia în după amiaza zilei. Consiliul de Miniștri, reunit în ședință extraordinară în cursul serii, va lua imediat măsuri energice : ruperea relațiilor cu Londra, înaintarea unui protest ferm la Consiliul de Securitate al O.N.U., arestarea a 80 de „ostatici" britanici.

A doua zi dimineața, urmară uriașe manifestații de stradă cu participarea masivă a populației capitalei. Atmosfera era încinsă la maximum și o simplă scînteie se va dovedi suficientă pentru a declanșa explozia. În timp ce coloana formată în zori la Universitatea din Cairo se oprise în fața clădirii Consiliului de Miniștri pentru a asculta discursul ministrului muncii, o altă coloană de manifestanți se îndrepta spre palatul regal de la Abdine, din zona centrală a orașului. Deturnați de un baraj spre piața Operei și ajungînd în dreptul cabaretului „Badia", celebru pentru programele sale cu dansuri orientale, manifestanții au observat pe un ofițer de poliție stînd pe terasă la un pahar de whisky împreună cu o obișnuită a localului. Interpelat de manifestanți : „Nu îți e ție rușine, polițistule, să bei cînd frații tăi sînt masacrați pe Canal ?", acesta reacționă violent. Mulțimea năvăli atunci în local dîndu-i foc. Flăcările în care dispărea cabaretul „Badia" se propagară cu repeziciune pînă departe.

O jumătate de oră mai tîrziu era incendiat cinematograful „Rivoli", apoi „Metro". Spre prînz, veni rîndul „Turf Club"-ului. Aici se aflau mai mulţi membri influenţi ai coloniei britanice şi însărcinatul cu afaceri canadian. Încercînd să fugă, opt dintre ei vor fi aruncaţi în flăcări de populaţia turbată de furie. La ora dejunului, ardea celebra cafenea de lux „Groppi" unde se strîngeau de obicei, în fiecare după amiază, notabilii şi reprezentanţii de frunte ai marii burghezii. Urmă vechiul hotel „Shepard's" de pe faleza Nilului, gazdă şi simbol al prezenţei militare britanice în Egipt. În continuare, vor fi incendiate „Barclay's Bank", magazinele de ultra-lux „Cicurel" şi „Ades". Întregul centru comercial era devastat şi dat pradă focului. În cîteva ore, vor fi transformate în cenuşă nu mai puţin de 216 imobile, un adevărat dezastru naţional.

Cine incendiase Cairo ? Întrebarea apărea logică deoarece în afara acţiunii spontane, anarhice, a maselor revoltate, fusese observată şi o anumită organizare anticipată : tîrnăcoape pentru a forţa obloanele metalice, sticle incendiare, pastile explozive, nimic nu lipsea piromanilor. Era clar că în spatele acţiunilor se aflau şi anumite forţe oculte, interesate în doborîrea guvernului *wafdist* : fie extremiştii din confreria „Fraţilor musulmani", fie cămăşile verzi ale aşa-zisului partid „socialist" de nuanţă fascizantă, fie agenţi ai *Intelligence Service*-ului sau ai altor servicii secrete străine, fie camarila regală sau toţi aceştia la un loc.

Este de notat că forţele de ordine interveniseră cu mare întîrziere pentru a pune capăt dezordinilor. Poliţia n-a intrat în acţiune decît spre orele 15, pentru a bara calea unei coloane ce se îndrepta spre ambasada britanică. Iar armata va trimite abia la ora 17 un escadron de automitraliere spre pieţele Operei, Ismailia şi Soliman Paşa, pentru a împiedica întinderea catastrofei. Ministrul de interne Fuad Serag Eddin — responsabil în fond de declanşarea dramei de la Ismailia — va declara, mai tîrziu, că două obstacole s-au aflat în calea intervenţiei mai rapide a forţelor armate : regele şi ministrul său de război, generalul Haydar Paşa. Cînd ministrul de interne l-a solicitat pe acesta din urmă să facă apel la armată, generalul i-a răspuns : „Ar fi inoportun să trimitem armata împotriva poporului, căci am putea să provocăm ostilitatea ei împotriva noastră. Şi riscul este foarte mare de a o vedea

alăturîndu-se manifestanților". Mai există și un alt aspect ce merită să fie relatat. În timp ce ministrul de interne solicita intervenția armatei, regele Faruk tocmai oferise un banchet pentru 600 de ofițeri, în onoarea nașterii prințului moștenitor.

În flăcările marelui incendiu de la Cairo, partidul *Wafd* dispărea ca forță politică nereușind vreodată să-și mai recîștige pozițiile pierdute. A doua zi, regele revoca guvernul lui Nahas Pașa și îl numea ca succesor pe un vechi politician, Aly Maher, fratele fostului premier asasinat în februarie 1945. Totul se va desfășura conform unui scenariu bine pus la punct : încheierea „bătăliei Canalului", reîntoarcerea la *statu quo*-ul cu Marea Britanie, neutralizarea *Wafd*-ului. În loc să se mulțumească cu victoria obținută în condiții atît de dramatice împotriva principalului său adversar, regele se grăbi să promoveze la putere oamenii săi de casă, forțîndu-l la scurt timp să demisioneze și pe Aly Maher, politicianul cel mai influent după Nahas Pașa. Noul prim ministru, Hilali, va reuși să se mențină cîtva timp la putere, grație introducerii legii marțiale. Cabinetul său va cădea totuși, în iunie 1952, fiind înlocuit de Hussein Sirry Pașa.

Furios că noul premier ar fi dorit să facă apel pentru portofoliul ministrului de război la generalul Neguib, despre care se spunea că era singurul în măsură să liniștească nemulțumirea ce se făcea tot mai mult simțită în cazărmi și în cercurile militare, regele îi va lua mandatul încredințat pentru a forma guvernul numindu-l din nou ca prim ministru, tot pe Hilali Pașa. Cînd acesta se duse la palat, în după-amiaza zilei de 22 iulie, pentru a-i prezenta regelui pe cei 15 membri ai guvernului și a depune jurămîntul de credință, grupului ministerial i se alătură și o persoană nechemată, un anume colonel Cherin, cumnat al regelui. „Sire, ce caută colonelul printre noi ?" întrebă mirat șeful guvernului. „El va fi ministru de război" îi răspunse suveranul, rîzînd batjocoritor. 20 de minute mai tîrziu, cînd miniștrii ieșiră din palatul de vară de la Alexandria, cu aere preocupate vorbind de situația politică critică în care se afla țara, ei credeau că vor reuși totuși să guverneze. Cît despre Faruk, el se arăta mai sigur decît oricînd pe puterea sa, interesîndu-se în primul rînd de petrecerile ce urmau să i le organizeze în acea noapte, trepădușii săi de curte. Regele și guvernul aveau să afle,

abia a doua zi dimineaţa că puterea trecuse efectiv în alte mîini, fără ştirea lor.

În acea seară, la 200 de kilometri de Alexandria, în suburbia cairotă Manchiet el Bakri, un grup de militari, membri ai conducerii societăţii secrete „Ofiţerii liberi" erau adunaţi în casa unuia dintre ei pentru a pune la punct ultimele amănunte ale loviturii de stat gata de a fi declanşată. Maiorul Abdel Hakim Amer, viitor mareşal şi comandant al armatei egiptene, tocmai da citire planului detaliat al ocupării statului major şi a postului de radio.

Marele incendiu de la Cairo constituise semnalul epilogului unei epoci sumbre din istoria Egiptului, anunţînd revoluţia naţională care se apropia şi care avea să pună capăt definitiv coruptului regim monarhic, subordonării faţă de puterile străine. O nouă pagină se deschidea în viaţa poporului egiptean, în acea dimineaţă de 23 iulie 1952, pagina independenţei şi demnităţii regăsite de străvechea Ţară a Sfinxului, care începea să se trezească dintr-un lung şi greu somn.

Societatea secretă a „Ofiţerilor liberi"

În timpul primului armistiţiu din cursul războiului din Palestina, în iulie 1948, un tînăr maior egiptean, primind comanda unui batalion de infanterie staţionat pe linia frontului, a întrebat pe un soldat ieşit în cale :

— Spune-mi, ştii pentru ce ne aflăm noi aici ?

— Pentru manevre, *effendum* (domnule).

— Manevre ? Ce fel de manevre ?

— Manevrele de la Rebiki, *effendum*.

Rebiki era un sat egiptean situat la vreo cîţiva kilometri spre Vest de Suez. Răspunsul, de o ignoranţă crasă, al acestui soldat, aflat în prima linie de front, exprima lipsa totală de pregătire a armatei egiptene trimisă să lupte în Palestina, fără a şti de ce şi pentru ce, cu un armament învechit, cu permanente goluri în aprovizionarea cu muniţii şi alte lucruri necesare războiului, comandată defectuos, de la distanţă, de un stat major format din diverşi parveniţi, oameni ai regelui sau ai camarilei acestuia, promovaţi pe bază de rudenii, amiciţii sau, în

cele mai multe cazuri, prin grase bacşişuri. Regele îşi trimisese armata la război nu atît din solidaritate arabă cu fraţii din Palestina cît, mai ales, pentru a oferi o supapă nemulţumirii populare şi pentru a „imobiliza" corpul ofiţeresc, în rîndurile căruia se făcea tot mai mult simţit spiritul revoltei faţă de starea de lucruri mizerabilă în care se găsea în acele vremuri Egiptul. Se înţelege că protejaţii regimului monarhic rămăseseră să vegeteze prin birourile comandamentelor militare de la Cairo, în timp ce floarea ofiţerimii trebuia să lupte cu pieptul gol pe frontul din Palestina.

„Soldaţii noştri, fără protecţia blindatelor, erau aruncaţi în plină zi împotriva fortificaţiilor solide. Cînd un val cădea, un altul îi lua locul... Această noapte a fost cea mai tristă din viaţa mea. Am trecut pe la spital unde toate paturile erau ocupate de corpurile mutilate ale soldaţilor răniţi la Deir Snid. Da, este adevărat că nimic nu-i putea opri pe soldaţii noştri în marşul lor spre moarte. Dar noi trimeteam soldaţii noştri la bătălie sau la abator ?" scria cîţiva ani mai tîrziu acelaşi tînăr maior, care luptase cu un curaj deosebit pe tot parcursul războiului din Palestina. Rănit în iulie de un glonte în piept, el se va reîntoarce după vindecare pe prima linie de front, rămînînd acolo pînă la încheierea ostilităţilor.

În ultima fază a războiului din Palestina, datorită incompetenţei statului major, o parte a armatei egiptene — 3 500 de oameni — a fost încercuită în zona Fallouga, situaţie ce se va prelungi pînă la semnarea acordului de armistiţiu. Amintind acest episod, tînărul maior sublinia : „Inimile noastre rămîneau aproape de scumpa noastră patrie, lăsată la cheremul fiarelor sălbatice... Noi suportam consecinţele ambiţiilor lor, comploturilor lor, pasiunilor lor, acolo, sub focul inamicului şi fără muniţii... Gîndurile mele se îndreptau spre Egipt. Îmi spuneam atunci : patria noastră nu este oare o altă Fallouga, una chiar mult mai mare decît Fallouga din Palestina ? Oare aici nu se reflectă ceea ce se petrece în Egipt ? Patria noastră nu este ea la fel asediată de inamic, pradă ambiţioşilor şi nesăţioşilor ?" Şi stînd de vorbă sub un cort cu mai mulţi camarazi, împreună cu care, odată ajuns acasă, va continua bătălia, de data aceasta împotriva putredului regim monarhic, tînărul maior le va spune : „Adevărata luptă nu este aici. Să nu uitaţi, ea este în Egipt". Credincios acestor principii, un an mai tîrziu, va pune bazele societăţii clan-

destine a „Ofiţerilor liberi", care va avea rolul hotărîtor în doborîrea regimului monarhic.

Tînărul maior, erou al războiului din Palestina, se numea Gamal Abdel Nasser şi va fi, timp de aproape două decenii, figura centrală nu numai a Egiptului dar şi a întregii lumi arabe. Se născuse la 16 ianuarie 1918, în casa din Alexandria a unui funcţionar de poştă, originar dintr-un mic sat, situat în apropiere de Assiout, la 400 de kilometri Sud de Cairo. Studiile primare şi secundare şi le va face în capitala de pe Nil. La 13 noiembrie 1935, aflîndu-se în fruntea colegilor săi de şcoală în rîndurile unei manifestaţii anti-britanice la care participau mase largi ale populaţiei din Cairo, se pomeni sub focul unui pluton de poliţişti englezi, fiind uşor rănit de un glonte la frunte. Cu faţa plină de sînge, va fi dus pentru a fi pansat în birourile din vecinătate ale ziarului „Al Jihad" (Războiul sfînt) în ale cărui coloane va apărea a doua zi şi numele său, printre răniţii la manifestaţie, alături de numele fostului ministru de război *wafdist,* generalul Hamdi Seif el Nasr.

Odată cu terminarea studiilor secundare, Gamal Abdel Nasser a intrat la Academia militară de la Abassieh, de unde va ieşi, peste 17 luni, în ianuarie 1939, cu gradul de sublocotenent. Cariera militară şi-a început-o în garnizoana Mankhabad, din Sudul Egiptului. Aici tînărul ofiţer de 20 de ani, cu minte ageră, înalt de statură, cu alură de sportiv, a cunoscut alţi doi sublocotenenţi care vor juca un rol important în istoria ţării lor : infanteristul Zakaria Mohieddine, viitor vicepreşedinte al republicii şi transmisionistul Anwar El Sadat, şef al statului egiptean după moartea lui Nasser.

Mutat în garnizoana egipteană din capitala sudaneză, Khartum, sublocotenentul Nasser găseşte acolo un fost coleg şi bun prieten de la Academia Militară, Abdel Hakim Amer, care va avea, de asemenea, un rol important în conspiraţia „Ofiţerilor liberi" şi apoi în conducerea Egiptului. În decembrie 1942, Nasser, purtînd însemnele gradului de locotenent, se află la baza militară El Alamein, în zona unde se va desfăşura, cîteva luni mai tîrziu, bătălia hotărîtoare pentru soarta războiului din Africa de Nord. În septembrie, în acelaşi an, Nasser este făcut *yusbaşi* (căpitan), peste şase luni fiind mutat ca ofiţer-instructor la Academia militară de la Abassieh, atît de bine cunoscută lui. În 1948, Nasser primeşte gradul de

maior pentru ca în mai 1951, la vîrsta de 33 de ani, să ajungă *bikbaşi* (locotenent-colonel), avansare timpurie ce îi anunţa o strălucită carieră în continuare.

Dar locotenent-colonelul Nasser era înainte de toate un patriot înflăcărat, profund îndurerat de situaţia dezastruasă în care să găsea ţara, dominată de străini, cu prezenţa militară britanică permanentizată, condusă de un regim corupt în frunte cu regele Faruk, dezinteresat complet de soarta poporului. Poziţiile cheie în economia egipteană erau deţinute pe atunci de o burghezie venită din diverse colţuri ale Mediteranei. La Alexandria, de pildă, o treime din locuitori nu cunoştea araba, limba oficială a ţării. Nu era deci de mirare că tatăl lui Faruk, regele Fuad, atunci cînd se urcase pe tron vorbea franţuzeste cu accent corsican dar nu ştia din limba arabă decît cuvintele de care se slujea pentru a comanda ce să-i gătească bucătarii.

Drama armatei egiptene în timpul războiului din Palestina va face ca amărăciunea ofiţerilor patrioţi să-i determine a se organiza pentru a trece la acţiune. La sfîrşitul verii anului 1949, Nasser şi-a strîns prietenii în casa lui Abdel Hakim Amer, punînd bazele societăţii secrete a „Ofiţerilor liberi". În noiembrie, a fost constituit un prim comitet executiv al societăţii care avea să stabilească sarcinile mişcării : propagandă, informare şi dezinformare, legătura cu celelalte organizaţii clandestine, propunîndu-şi ca ţel pricipal doborîrea regimului monarhic.

Societatea „Ofiţerilor liberi" — „Dhobat el Ahrar" în limba arabă — îşi începu imediat activitatea difuzînd manifeste în care se descria starea defectuoasă a armelor livrate trupei în timpul războiului din Palestina, corupţia din anturajul regelui, diverse samavolnicii ale regimului. Primul manifest intitulat „Armata dă un avertisment" fu urmat de apariţii regulate purtînd titlul „Vocea ofiţerilor liberi". Printr-o serie de cunoscuţi din presă, „Ofiţerii liberi" reuşiră să introducă în coloanele unor publicaţii legale articole exprimînd punctul lor de vedere. Astfel, chiar la insistenţa lui Nasser, amicul său, redactorul şef al marelui cotidian *wafdist* „Al Misri", a publicat un articol curajos privitor la asasinarea unui ofiţer, a cărui soţia o dorise regele.

Marele incendiu din Cairo de la 26 ianuarie 1952, semn grăitor al situaţiei explozive din Egipt, determină grăbirea pregătirilor „Ofiţerilor liberi" pentru răsturnarea regimului. Problema principală rămasă de rezolvat era

aceea a găsirii unei persoare de suprafață, căreia să-i încredințeze conducerea armatei și a statului. Trecînd în revistă toate numele susceptibile de a îndeplini acest rol, conspiratorii se opriră asupra generalului Mohammed Neguib. Acesta se bucura de popularitate în rîndurile ofițerimii : în 1942, cu prilejul loviturii de forță a englezilor își prezentase ostentativ demisia din armată ; luptase vitejește în Palestina unde fusese rănit de trei ori, ultima dată foarte grav ; era cunoscut ca un om integru, fără pată, inamic al corupției și nedreptăților.

Piatra de încercare a constituit-o alegerea în ianuarie 1952 a președintelui Clubului ofițerilor. Nasser acționase în așa fel încît generalul să-și depună candidatura în fruntea unei liste, pe care figurau mai multe nume de membri ai societății secrete a „Ofițerilor liberi". Regele avertiză că nu îl va accepta pe acest general recalcitrant la președinția Clubului ofițerilor. Neguib a fost însă ales cu o majoritate zdrobitoare, după o campanie fără precedent dusă de Nasser și camarazii săi, care împrăștiaseră manifeste în cazărmi, la ieșirea de la spectacolele de cinema pentru armată, în toate locurile frecventate de ofițeri. Furios, regele decise să anuleze alegerea și desemnă, din oficiu, ca președinte, pe generalul Hussein Sirry, politician compromis în tot felul de scandaluri și care reprezenta tot ceea ce tinerii ofițeri urau mai mult. Indignarea provocată în rîndul „Ofițerilor liberi", de acest gest, a fost atît de mare încît aceștia organizară, la scurt timp, un atentat împotriva lui Hussein Sirry Pașa, la care a participat personal și locotenentul-colonel Gamal Nasser. Omul regelui a scăpat însă cu viață, singurul atins mortal de gloanțele atentatorilor fiind șoferul său.

Societatea secretă a „Ofițerilor liberi", care pornise cu un nucleu de 15 persoane, număra acum circa 300 de oameni, grupați în organizații pe baze strict conspirative, membrii săi necunoscînd fiecare mai mult de patru-cinci camarazi din rețea. Comitetul executiv elaboră un program de șase principii cristalizate ideologic care sunau în felul următor : „Față de prezența armatelor britanice staționate în zona Canalului Suez, primul principiu este de a lichida colonialismul și pe trădătorii egipteni care-l sprijină ; față de despotismul feudalismului care domnește arbitrar, al doilea principiu este de a lichida feudalismul ; în fața tentativei de a exploata sursele de energie ale revoluției în profitul intereselor unui grup de capitaliști, al treilea

principiu constă în a pune capăt dominației capitalului asupra puterii; față de exploatare și despotism, consecințe inevitabile a tot ceea ce le precede, al patrulea principiu este instaurarea echității sociale; față de comploturile destinate să slăbească armata și să-i utilizeze puțina forță ce-i rămîne pentru a amenința forțele din interior gata să se revolte, al cincilea principiu constă în a forma o armată națională puternică; în fața trucajului politic care încearcă să deformeze realitățile naționale, al șaselea principiu este de a stabili o viață democratică sănătoasă".

Enunțarea „celor șase principii" la care se vor referi ulterior „Ofițerii liberi" victorioși indică un program generos, în parte cu tentă liberală împrumutat de la *wafdiști*, în parte cu tentă marxistă reflectînd în linii mari diversele orientări ideologice ale membrilor grupului conducător, unii simpli naționaliști, alții simpatizanți ai grupării comuniste „Mișcarea egipteană de eliberare națională", cîțiva înclinați spre „Frații musulmani", organizație extremistă ultra-religioasă, dar cu o netă poziție anticolonialistă.

Realizarea ultimei faze a planului de cucerire a puterii de către „Ofițerii liberi" a început în primele zile ale lunii iulie 1952, precipitarea acțiunii fiind determinată de unele informații conform cărora poliția politică avea indicii despre conspirație și ministrul de interne. Mortada Maraghi se pregătea pentru o contra-lovitură. Plecarea curții regale la Alexandria, în vacanță de vară, simplifică însă lucrurile. Pe de altă parte, se aflase că două unități, în principiu favorabile mișcării, regimentul 13 infanterie comandat de colonelul Ahmed Chawki, prieten cu generalul Neguib, și batalionul I motorizat sub ordinele locotenent-colonelului Youssef Saddiq, membru al organizației și simpatizant al „Mișcării egiptene de eliberare națională", se vor îndrepta, la 20 iulie, spre Cairo. Momentul declanșării acțiunii fusese stabilit pentru începutul lunii august. Condițiile favorabile vor apropia însă cu zece zile declanșarea lovituri de stat militare.

Ora H fusese fixată pentru miezul nopții de 22 iulie. Principalii executanți erau șefii celor două unități combatante, comandate de Chawki și Saddiq. La ora șapte seara, căpitanul Saad Tewfik îl informă pe Nasser că generalul Hussein Farid, șeful de stat major al armatei, a cărui arestare constituia unul din primele obiective ale

planului, convocase o ședință pentru orele 22. După toate aparențele, el fusese informat de complot. La ministerul de interne, de asemenea, era pus în funcțiune un dispozitiv de alertă, semnalau ziariștii prieteni. Nasser hotărî atunci să devanseze operațiunea cu o oră : reuniunea de la statul major permitea să prindă în plasă, dintr-o singură lovitură, întregul grup advers.

La volanul micului său „Morris", Gamal Abdel Nasser plecă să-și adune camarazii din conducerea organizației. Împreună cu maiorul Anwar El Sadat, ieșind din biroul său spre ora 23, se întîlni cu o coloană de blindate. Cum coloana rula cu farurile stinse spre statul major, se părea că totul este pierdut, cînd din turela unei auto-mitraliere răsună o voce veselă în noapte : „Salut fraților, am deja cîțiva prizonieri !" Era Yousef Saddiq, care luase puțin avans față de planul loviturii.

Același ofițer a fost cel care, secondat de infanteriștii colonelului Chawki, comandantul celui de al 13-lea regiment de infanterie, una din unitățile de bază ale operațiunii, pătrunse cu revolverul în mînă în biroul generalului Hussein Farid. Refuzînd la început să se predea, generalul trăsese trei focuri fără țintă pentru a se împăca pînă la urmă cu postura de prizonier.

În același timp, auto-mitralierele comandate de Khaled Mohieddine încercuiau zona militară Abassieh-Koubbeh — Menchiet Bakri — Heliopolis, în timp ce tancurile lui Hussein el Chafei, un alt membru al conspirației, ocupau punctele strategice din oraș, inclusiv postul de radio. În afara unui schimb de focuri, la intrarea în statul major, unde au fost ucise două santinele — singurele victime ale acestui puci — armata și odată cu ea întregul oraș trecuse din mîinile lui Faruk în cele ale „Ofițerilor liberi", fără nici un incident major. Au fost arestați 12 generali. Unul singur, de pe lista celor ce trebuiau anihilați din primul moment, reușise să scape în acea noapte : Hussein Sirry Pașa, care va fi capturat a doua zi, pe cînd încerca să treacă în Libia.

După cum relatează publicistul francez Jean Lacouture în cartea sa „Nasser", spre dimineață, a fost trimis un jeep să-l aducă de acasă la statul major pe generalul Mohammed Neguib. Acesta fusese trezit din somn, puțin mai înainte, de ministrul de interne Maraghi, care-i telefona din Alexandria :

— Haide generale, calmați-vă băieții !

— Ce băieți ?

— Nu mai faceți pe miratul ! Vi-l dau la aparat pe șeful guvernului, Hilali Pașa.

Primul ministru îl cunoștea bine pe Neguib, pe timpuri fiindu-i profesor de drept la Academia militară. Adresîndu-i-se pe un ton paternal îl preveni :

— Vedeți generale, toate acestea nu pot duce la ceva...

— Vă asigur, Excelență, că nu știu absolut nimic, îi răspunse Neguib, în totală necunoștință de cauză la momentul respectiv.

Generalul Neguib nu reușise să adoarmă din nou, cînd sosise jeepul învingătorilor pentru a-l duce la cartierul centrului insurecțional.

— Salut, copiii mei, spuse generalul intrînd surîzător în clădirea statului major, unde îl așteptau conducătorii conspirației. Vă felicit călduros.

La ora patru, Ali Sabri, colaborator apropiat al generalului telefona atașatului naval american informîndu-l de operația „Ofițerilor liberi" și de faptul că Neguib fusese numit comandant șef al armatei. Cîteva minute mai tîrziu, un alt ofițer transmitea același mesaj însărcinatului cu afaceri britanic. Puterile străine erau sfătuite să nu intervină, armata garantînd ordinea și asigurînd că viețile străinilor vor fi în completă securitate.

La primul etaj al clădirii vopsită în galben de pe șoseaua Heliopolisului, unde se aflau birourile statului major, generalul Neguib, înconjurat de capii loviturii de stat, se întreținea în zorii zilei cu doi ziariști amici ai mișcării : Ahmed Fath și Abdel Kouddous, care făcuseră din ziarele lor „Al Misri" și „Rose el Youssef" arme de luptă ale conjurației.

— Deci, Neguib bey, ce socotiți dumneavoastră că este de făcut ? întrebă unul din ziariști.

— Păstrarea Constituției și reforma armatei și a statului.

— Veți lua efectiv puterea ?

— Nu, Constituția nu permite.

— Care va fi prima dumneavoastră măsură ?

— Trebuie să rechemăm, cred, precedentul parlament, singurul lucru ce ne mai leagă de Constituție.

— Dar la cine vă gîndiți ca prim ministru ?

— S-ar putea la Aly Maher. Ce părere aveți voi ?

— Este omul crizelor. Și regele ?

— Îl vom da pe uşă afară.

În timp ce Neguib discuta cu cei doi ziarişti, Abdel Hakim Amer scria în grabă, sub privirea atentă a lui Gammal Nasser, textul comunicatului prin care poporul egiptean urma să fie informat despre ceea ce tocmai se întîmplase. La ora şase maiorul de transmisiuni Anwar El Sadat se îndrepta spre radio pentru a anunţa evenimentul poporului egiptean. La Cairo era ora „primului Coran". Se citeau, în mod obişnuit, versete coranice înaintea primei emisiuni de ştiri. La ora şapte, în locul radio-jurnalului de dimineaţă, locuitorii Egiptului auziră o voce necunoscută — a lui Sadat — care spunea nişte lucruri cu totul surprinzătoare :

„Către poporul egiptean. Egiptul trece prin cea mai sumbră perioadă a istoriei sale, înjosit de corupţie, dezmembrat de instabilitate. Aceşti factori destructivi au afectat însăşi armata şi constituie una din cauzele înfrîngerii noastre din Palestina. Comandată de ignoranţi, de incapabili şi trădători, armata nu mai era capabilă să apere Egiptul. Iată pentru ce noi am acţionat : armata este acum în mîinile oamenilor în a căror capacitate, integritate şi patriotism puteţi avea toată încrederea. Egiptul primeşte mişcarea noastră cu satisfacţie. Armata este garantul interesului naţional. Acei dintre foştii şefi, pe care noi am considerat util să-i arestăm, vor fi eliberaţi cînd circumstanţele o vor permite".

În continuare, poporul era pus în gardă împotriva inamicilor săi şi i se cerea să nu tolereze nici un act de violenţă sau de distrugere, subliniindu-se că „armata va asigura respectul legii, împreună cu poliţia". Comunicatul citit de Sadat la radio era semnat : „Mohammed Neguib, comandant şef al armatei".

Maiorul Anwar El Sadat, revenind de la radio, a fost trimis împreună cu ziaristul Abdel Kouddous la vechiul politician Aly Maher pentru a-i propune funcţia de prim ministru. Aly Maher încercă să se refere la autoritatea regelui. Sadat se lansă imediat într-o filipică furioasă împotriva lui Faruk. Cînd ziaristul încercă să-l calmeze, Sadat replică : „Nu ! Trebuie să ştie că este vorba de o revoluţie". Neînţelegerea, în fapt, putea încă să dureze. Era oare „revoluţie" o mişcare care făcea apel, pentru conducerea guvernului, la un personaj atît de familiar palatului ? În cursul după-amiezii, Neguib, întîlnindu-se cu Maher, va tranşa lucrurile.

Acceptarea de către conducerea „Ofiţerilor liberi" a candidaturii lui Aly Maher în fruntea guvernului se făcuse din motive tactice : acesta fusese şeful de cabinet al regelui şi şef al guvernului şi avea oarecare ascendenţă asupra lui Faruk, fiind poate singurul care ar fi reuşit să obţină o abdicare amiabilă a suveranului. Nasser, personal, militase pentru un astfel de deznodămînt, fără vreo violenţă care ar fi putut face din Faruk un eventual martir.

La Alexandria, regele a aflat despre eveniment de la radio. El îi telefonă lui Haydar Paşa, unul din oamenii săi de încredere de la Cairo, întrebîndu-l ce se întîmplă în capitală. „O nimica toată, îi răspunse acesta. O furtună într-o ceaşcă de ceai". Dar ministrul de interne Maraghi, deplasîndu-se imediat de la Alexandria la Cairo, avea să constate că tinerii ofiţeri erau stăpîni pe situaţie.

Ambasadele străine care fuseseră luate şi ele prin surprindere se întrebau cine erau oare aceşti militari ce se agitau în centrul capitalei de pe Nil, în timp ce la Alexandria situaţia se dovedea calmă, regele ţinînd în continuare frînele. Majoritatea ambasadorilor fiind în concediu, însărcinaţii cu afaceri convocară pentru lămuriri ataşaţii militari. Aceştia confirmară : Mohammed Neguib este un nume oarecum cunoscut ; s-a vorbit de el cu ocazia afacerii Clubului ofiţerilor ; bun ofiţer, cu popularitate în armată. Ceilalţi ? Maiorul Anwar El Sadat a fost amestecat în unele acţiuni teroriste şi este un anglofob fanatic ; colonelul Chawki se înrudeşte cu Aly Maher iar Ali Sabri, văr cu regina Farida, s-a dovedit a fi un bun ofiţer de contra-informaţii din comandamentul aviaţiei. După toate aparenţele nimic prea serios. Acţiunea pare mai mult o răfuială între două grupuri din armată decît o lovitură de stat.

Presa occidentală se dovedi şi ea tot aşa de puţin informată asupra conţinutului acţiunii „Ofiţerilor liberi". Cotidianul britanic „The Times" scria la 24 iulie că „aceste evenimente n-au nimic de-a face cu conflictul anglo-egiptean" şi sînt „de origină pur internă", pronosticînd, totodată, că „aripa progresistă a *Wafd*-ului va fi beneficiara". Ziarul parizian „Le Monde" era de părere că autoritatea regelui n-a fost ştirbită, poziţia sa personală nefiind pusă în cauză. „Alegerea ca prim ministru a lui Aly Maher, prieten personal al lui Faruk, arată că armata caută să limiteze consecinţele indisciplinei sale.

Ea rămîne monarhistă". În continuare prevedea alegeri apropiate şi „o reîntoarcere triumfală a *Wafd*-ului".

La statul major de la Cairo, în noaptea de 23 spre 24 se făcea bilanţul de pînă atunci al desfăşurării evenimentelor, constatîndu-se cu satisfacţie că primele două faze ale operaţiunii reuşiseră în mod satisfăcător : preluarea puterii militare şi alegerea unui şef de guvern docil, dar în acelaşi timp prestigios, pentru a asigura sprijinul civil al acţiunii. Mai rămînea acum să se hotărască soarta regelui. O parte din tinerii ofiţeri se pronunţau pentru o judecată exemplară încheiată prin condamnarea sa la moarte. Nasser era însă de altă părere, considerînd că un sfîrşit paşnic al monarhiei ar fi fost mult mai util. Pentru aceasta, se gîndea să-l folosească pe Aly Maher, singurul în măsură a-l convinge pe suveran să abdice de bună voie.

În după amiaza zilei de 24 iulie, Aly Maher, deplasat la Alexandria, a intrat la rege cu lista şi programul guvernului în mînă. Întorcîndu-se seara la Cairo, el îl anunţă pe Neguib că „Majestatea Sa a binevoit să aprobe cererile armatei", adică numirea generalului în fruntea forţelor armate şi înlăturarea unor persoane din anturajul regal. A doua zi, pe zidurile din Cairo a fost afişată o nouă proclamaţie precizînd programul mişcării : „epurare" în cadrul Constituţiei şi restaurarea libertăţilor individuale, cerinţe care vor fi îndeplinite „de un grup de oameni loiali şi devotaţi, şi care prin experienţa şi tinereţea lor au pregătit noile destine ale ţării".

Mohammed Neguib lua, în acelaşi timp, avionul pentru Alexandria, unde populaţia îi va face o manifestaţie entuziastă. Acţiunea ofiţerilor primea astfel întregul asentiment al poporului, „eliberatorul" şi „salvatorul patriei" înaintînd cu greu de la aeroport prin mijlocul sutelor de mii de oameni ce-l aclamau frenetic. Generalului îi mai rămînea acum de îndeplinit partea cea mai dificilă a misiunii sale în marele oraş de pe ţărmul Mediteranei.

Plecată în zori din Cairo, o coloană de blindate înconjurase palatul regal de la Ras el Tine. De data aceasta nu mai erau tancurile britanice, care-l ameninţaseră pe rege cu zece ani în urmă. Ele aparţineau propriei sale armate, răsculate împotriva regimului monarhist. Îngrozit, Faruk apelă la ambasadorul Statelor Unite care, după o întrevedere cu Aly Maher, îl asigură că a obţinut garantarea vieţii sale şi a celor din anturajul său.

La 26 iulie, orele 9, comandantul şef al armatei, generalul Neguib remise primului ministru Maher textul unui ultimatum adresat regelui :

„Luînd în considerare reaua Voastră administrare a ţării, violările Voastre ale Constituţiei, dispreţul Vostru faţă de voinţa poporului, aştfel că nici un cetăţean nu se simte sigur pe viaţa sa, pe bunurile sale, pe securitatea demnităţii... că trădătorii şi arivistii realizează sub protecţia Voastră averi scandaloase... armata, care reprezintă forţa poporului, mi-a ordonat să solicit ca Majestatea Voastră să abdice, în favoarea prinţului moştenitor, Alteţa Sa Ahmed Fuad, chiar astăzi, sîmbătă 26 iulie, şi să părăsească ţara în aceeaşi zi înainte de orele şase. În caz de respingere a acestui ultimatum, veţi fi responsabil de consecinţe. Semnat : Mohammed Neguib".

Stilul dur al ultimatumului îl îngrozi pur şi simplu pe Aly Maher. Dar era prea tîrziu să mai dea înapoi. Faruk nu va încerca deloc să reziste. Tot ceea ce îşi mai dorea ar fi fost să obţină unele avantaje personale, să salveze cît putea din bunurile sale, să se aprobe plecarea împreună cu el a unor slugi credincioase din anturaj, şi să i se dea permisiunea de a se mai reîntoarce în Egipt, ca persoană particulară. Nu avu însă nici un succes, îndeosebi în privinţa ultimei doleanţe. În faţa intransigenţei ultimatumului, regele nu mai găsi altă ieşire decît să semneze abdicarea.

Puţin înainte de ora şase, însoţit de ambasadorul Statelor Unite şi urmat de regină, purtînd în braţe pe noul „rege" în vîrstă de şase luni, Faruk se urcă la bordul iahtului său „Mahroussa" unde îl aştepta generalul Neguib. Acesta îi reaminti lui Faruk că îşi prezentase demisia din armată în februarie 1942 pentru a protesta împotriva loviturii de forţă britanică de atunci, dar acum interesele naţiunii îl siliseră să se situeze pe o poziţie de forţă, oarecum asemănătoare, solicitîndu-i abdicarea. Faruk îi spuse : „Aveţi grijă de armată". Generalul răspunse : „Sire, ea se află acum în mîini bune". Atunci Faruk, pentru a nu rămîne dator, replică : „Ceea ce mi-aţi făcut voi astăzi, mă pregăteam să v-o fac eu vouă".

Cînd Neguib se reîntoarse pe chei, mulţimea entuziastă îl purtă pe braţe în timp ce iahtul, avînd la bord pe cei doi regi — cel abdicat şi cel în vîrstă de şase luni —

care nu se vor mai reîntoarce niciodată în Egipt, se îndepărta de țărm.

Primul punct al revoluției egiptene din iulie 1952 se îndeplinise integral.

Diplomație și spionaj pe malurile Nilului

Schimbarea oarecum neașteptată de regim de la Cairo avea să producă o adevărată furtună în cabinetele diplomatice și în birourile serviciilor secrete străine. După trecerea primului șoc, a urmat evaluarea la rece a situației nou create și elaborarea diverselor variante pentru a-i face față. În continuare, diplomația și spionajul și-au dat mîna în jurul capitalei de pe Nil, în străduințele lor, separate sau conjugate, de a crea capete de pod în vederea influențării viitoarei politici a Egiptului, acest important pion din complexul jocului puterilor occidentale în Orientul Mijlociu.

Primii care au acționat au fost americanii. De altfel, așa cum mărturisește Miles Copeland, fost șef al rețelei *C.I.A.* la Cairo, în cartea sa „The Game of Nations" apărută în 1969 la New York, „onorabila agenție" dădea tîrcoale insistente capitalei egiptene chiar înainte de lovitura de stat a „Ofițerilor liberi" din iulie 1952. Încă de la începutul acelui an, la Cairo sosise o echipă specială de agenți ai *C.I.A.*, condusă de unul din patronii instituției, Kermit Roosevelt, care, așa cum am văzut într-un capitol anterior, avea să joace un rol primordial în organizarea complotului pentru doborîrea regimului Mossadegh din Iran.

Americanii erau încunoștințați mai dinainte de existența societății secrete a „Ofițerilor liberi" și de pregătirile pentru răsturnarea regimului monarhic. Evenimentele dramatice de la Cairo, din ianuarie 1952, indicau că Egiptul se afla în fața unei posibile explozii generalizate a maselor, putînd conduce foarte ușor la o revoluție socială radicală. În aceste condiții, analiștii de la Washington considerară că instalarea unui regim militar de ordine, întemeiat pe naționalism și Islam, n-ar constitui o alternativă neconvenabilă ci dimpotrivă. Bineînțeles, în

măsura în care „Ofiţerii liberi" ar fi fost influenţaţi şi teleghidaţi de serviciile secrete occidentale şi în primul rînd de *C.I.A.*

Copeland destăinuie în cartea sa că agenţii americani reuşiseră să stabilească contacte cu unii dintre tinerii ofiţeri dar n-au ajuns niciodată pînă la Nasser, nici înainte, nici după iulie 1952, deşi un oarecare maior Steve Mead de la *C.I.A.*, amestecat şi el ulterior în afacerea iraniană, încercase acest lucru dar fără succes. Washingtonul, neînţelegînd caracterul mişcării revoluţionare a „Ofiţerilor liberi" şi considerînd că poate proceda la fel ca în cazul puciurilor juntelor militare de pe continentul latino-american, pe care, de regulă, le cumpăra cu un pumn de dolari şi ceva arme, căuta să procedeze în mod asemănător şi la Cairo. Eroarea esenţială a americanilor consta în faptul că ei încercau să ia locul englezilor în lumea arabă modificînd prea puţin vechile metode ale acestora, fără a reuşi să pereeapă mutaţiile produse în conştiinţa popoarelor din regiune pe parcursul celui de-al doilea război mondial, xenofobia lor tot mai accentuată faţă de Occident, pe care îl echivalau, *in corpore*, cu o forţă a răului ce intenţionează să prelungească dominaţia colonialistă. Politica americană ce urmărea încheierea pactelor militare cu ţările mai mici pentru a-şi instala baze pe teritoriile lor nu putea decît să-i sperie pe arabi, aceştia, în fond, nesimţindu-se ameninţaţi decît tot de vechile puteri colonialiste, aliate ale Americii.

La sugestia lui Kermit Roosevelt, ambasadorul american de la Cairo, Jefferson Caffery, încercînd să-şi apropie liderii militari egipteni care luaseră puterea, aranjă invitarea de către *Pentagon* a unei delegaţii a Consiliului Revoluţiei pentru a întreprinde o vizită în Statele Unite. La Washington, ofiţerii egipteni fură primiţi de generalul Omar Bradley, preşedintele comitetului de stat major inter-arme şi de generalul Olmstead, directorul „Programului de ajutor militar în străinătate". Generalii le vorbiră oaspeţilor egipteni mai puţin de armele pe care aceştia ar fi vrut să le cumpere din S.U.A. şi mai mult de „pactul islamic", sugerat cu insistenţă de americani, interesaţi desigur de realizarea şi dirijarea lui. Generalul Olmstead, conducîndu-i pe oaspeţii egipteni în faţa unei hărţi a zonei Orientului Mijlociu, le spuse pe şleau: „După cum vedeţi, domnilor, sînt cam puţine fanioane care indică bazele noastre în această regiune. Noi am dori

să mai plantăm cel puțin cîteva steguleţe, fiindcă, după cum puteţi remarca şi dumneavoastră, există un vid aici". Membrii delegaţiei egiptene au fost destul de şocaţi de remarca cinică a generalului american şi, odată întorşi acasă, avură ce să povestească camarazilor lor în legătură cu intenţiile reale ale *Pentagon*-ului.

Washingtonul îşi va multiplica în lunile următoare insistenţele, desfăşurînd o vie activitate diplomatică pentru atragerea regimului de la Cairo. La începutul anului 1953, la Casa Albă se instalase un nou preşedinte, generalul Eisenhower, respectatul şef militar din cel de-al doilea război mondial. După eşecurile diplomaţiei şi serviciilor secrete în încercările de a-i capta pe tinerii ofiţeri, americanii, atacînd de data aceasta frontal, îşi îndreptară atenţia spre mai vîrstnicul lor şef nominal, generalul Neguib care, după demisia lui Aly Maher din postul de prim ministru, în septembrie 1952, preluase şi funcţia de şef al guvernului, pe lîngă aceea de comandant al armatei şi preşedinte al Consiliului Revoluţiei. El va fi supus la un adevărat bombardament de curtoazie din partea autorităţilor de la Washington, în joc intercalîndu-se însuşi preşedintele Eisenhower.

Acesta îi trimise generalului Neguib, în martie 1953, o scrisoare plină de amabilităţi. Misiva, o mică capodoperă de elocvenţă diplomatică — pregătită desigur în birourile Departamentului de Stat — încerca să-l convingă că S.U.A. vor rămîne rezervate, plasîndu-se cel mult pe poziţia de arbitru într-un eventual diferend anglo-egiptean, dacă Egiptul nu va pune în discuţie apărarea comună occidentală împotriva eventualei „agresiuni" a unei terţe puteri (aluzie la U.R.S.S.) în regiune. Cu această singură condiţie, scrisoarea respectivă constituia o veritabilă promisiune de „a satisface exigenţele fundamentale ale Egiptului".

În memoriile sale publicate sub titlul „Anii mei la Casa Albă", Eisenhower precizează : „I-am scris lui Neguib pentru a-i arăta speranţa mea sinceră că discuţiile între guvernul egiptean şi Regatul Unit, asupra problemelor de mare importanţă, ar putea începe acum. I-am expus interesul pe care guvernul Statelor Unite îl purta încheierii lor cu succes, ca şi înţelegerea noastră faţă de aspiraţiile naturale ale Egiptului privind suveranitatea sa deplină asupra teritoriului propriu. În plus, i-am-împărtăşit convingerea mea că guvernul britanic avea intenţia

sinceră de a satisface exigențele fundamentale ale Egiptului, compatibile însă cu imperativele apărării zonei. I-am indicat că britanicii aveau dreptate să se teamă de consecințele unui vid militar în sector și să ceară ca dispozitivul bazei (de pe Canalul Suez), care costase atît de scump, să poată fi utilizat rapid de lumea liberă în orice moment de criză. Am precizat, de asemenea, în scrisoarea mea adresată lui Neguib, că Statele Unite împărtășesc cu Marea Britanie dorința ca discuția asupra Canalului Suez să includă și problema mai largă a apărării întregului Orient Mijlociu".

Negocierile anglo-egiptene, pe care Londra se oferise să le reia la scurt timp după venirea la putere a „Ofițerilor liberi", trenau, guvernul de la Cairo punînd degetul pe rană într-o notă dată publicității la 10 februarie 1953 : Egiptul este apt să apere singur Canalul Suez și nu poate fi vorba ca evacuarea trupelor britanice de pe teritoriul egiptean să fie cumpărată printr-un pact militar pro-occidental.

În zona triunghiului Suez-Port Said-Tell el Kebir continuau să staționeze din timpul războiului 80 000 de soldați britanici, deși termenii tratatului anglo-egiptean din 1936 precizau că, în nici un caz, contingentul britanic nu trebuie să depășească 10 000 de oameni. Prezența lor anacronică greva, în continuare, asupra relațiilor anglo-egiptene, iar lichidarea completă și fără condiții a supărătoarei moșteniri a trecutului colonialist constituia cerința obligatorie a oricărei înțelegeri. Acest lucru nu vroiau să-l accepte englezii, nutrind încă speranța prelungirii și poate chiar a anulării retragerii lor militare de pe Canalul Suez. O asemenea optică, se înțelege, nu putea să conducă decît la un eșec rapid al negocierilor deschise la sfîrșitul lunii aprilie, care aveau să dureze doar vreo zece zile pînă la întreruperea lor fără rezultat.

La 8 mai 1953, două zile după ruperea negocierilor anglo-egiptene, Eisenhower îi scrise din nou lui Neguib, anunțîndu-l, printre altele, de sosirea apropiată la Cairo a secretarului său de stat, John Foster Dulles. Acesta îi aduse în dar generalului Neguib un vechi pistol de colecție, pe care i-l înmînă spunîndu-i : „Desigur acesta nu este pentru a fi întrebuințat". A oferi o armă veche, nefolosibilă, cuiva care aștepta să primească tancuri și avioane era fără îndoială o gafă, ca și propunerea făcută Egiptului de a subscrie la un proiect de tratat militar pentru

Orientul Mijlociu, care ar fi înlocuit o prezență militară străină cu alta.

Guvernul de la Cairo interpretă proiectul lui Dulles ca o stratagemă pentru menținerea controlului strategic anglo-american în Orientul Mijlociu, sau cu alte cuvinte asigurarea pazei proprietăților petroliere ale Angliei și S.U.A. în zonă. Secretarul de stat fusese primit totuși, la Cairo, cu curtoazia oficială de rigoare pentru oaspeții guvernului, în timp ce presa publica articole incendiare. „Domnule Dulles, noi vă urîm !" își intitula editorialul ziaristul de renume Ahmed Fath, aflat din prima zi alături de „Ofițerii liberi". Convorbirile nu vor ajunge la nici un rezultat, „operațiunea Dulles" eșuînd lamentabil. În același timp, toate proiectele occidentale vor fi blocate ferm de suspiciunea justificată a tinerei echipe de la conducerea Egiptului.

Acolo unde diplomația dăduse greș, își încercară norocul serviciile secrete. După plecarea secretarului de stat, antena *C.I.A.* de la Cairo încercă obișnuita metodă a sacului cu dolari. Miles Copeland, care întreținea contacte cu unul din tinerii ofițeri, povestește că a venit într-o seară la acesta cu două valize pline cu bilete de bancă destinate Consiliului Revoluției, pentru a-i sonda gradul de coruptibilitate. Ofițerul în cauză, știind că în nici un caz Nasser nu s-ar fi pretat la așa ceva, remise banii generalului Neguib, considerîndu-l mai dispus la concesii față de Occident. Conform unei variante avansate de unele publicații străine, aflînd de această afacere Nasser ceru, cuprins de furie, explicații imediate generalului. Neguib încercă să se justifice, spunînd că este vorba de un cadou personal din partea președintelui Eisenhower provenind din fondurile speciale de binefacere destinate „luptei împotriva comunismului". Consiliul Revoluției a luat în discuție problema. Unii dintre membrii săi propuseră ca banii să fie înapoiați neîntîrziat ambasadei americane de la Cairo, însoțiți de o notă drastică. Nasser a fost, se pare, de altă părere : „Dacă *C.I.A.* dorește neapărat să facă «binefaceri», de ce nu le-am folosi în scopuri mai utile ?". În curînd, un turn de radio a fost construit, cu acești bani, în mijlocul capitalei egiptene, ca un monument al stupidității agenției americane și al incoruptibilității „Ofițerilor liberi".

Mai tîrziu, Miles Copeland va recunoaște că acest deznodămînt i-a supărat atît de mult pe americani, încît

rețeaua *C.I.A.* din Cairo ar fi plasat, la un moment dat, o bombă sub turnul de radio pentru a-l arunca în aer, cu prilejul unei manifestații publice, la un semnal ce trebuia să fie transmis de la bordul unei nave a flotei a 6-a, aflată în apele Mediteranei. Dar, între timp, încărcătura explozivă a fost descoperită de agenți ai securității egiptene, fiind făcută inutilizabilă.

Nu numai rețeaua *C.I.A.* acționa în acea perioadă în Egipt, ci și alte servicii secrete căutau să tulbure cît mai mult apele în jurul noului regim. Reluarea negocierilor cu Marea Britanie și posibilitatea încheierii lor prin obținerea retragerii complete a trupelor engleze de pe teritoriul egiptean, implicit din zona Canalului Suez, produse neliniște în Israel. Părăsirea zonei Canalului de către britanici însemna că între frontierele acestui stat și Egipt nu va mai exista nici un obstacol. Desigur, în momentul respectiv, și chiar într-un viitor apropiat, Egiptul, lipsit de arme moderne, nu prezenta un pericol potențial, dar anumite cercuri din Israel gîndind în perspectivă căutară să acționeze în consecință pentru a determina rămînerea englezilor în zonă.

Întreaga acțiune ce va urma, de factura romanelor ieftine de spionaj, organizată cît se poate de primitiv, se va sfîrși tragic pentru eroii ei și va avea repercusiuni grave pe plan politic intern în Israel, provocînd prin așanumita „afacere Lavon" (după numele ministrului apărării) o ruptură costisitoare în cadrul partidului de guvernămînt *Mapai*, părăsit pînă la urmă chiar de liderul său, Ben Gurion.

In 1951 sosea la Cairo un anume John Darlin, om de afaceri britanic, în realitate Abraham Dar, ofițer al serviciilor secrete israeliene. El va recruta în rețeaua sa un număr de tineri evrei din Egipt care aparțineau unei organizații sioniste, formînd două echipe — una la Cairo și alta la Alexandria — ambele dotate cu aparate de radio emisie-recepție prin care puteau ține legătura permanentă cu centrala din Israel. În 1954, Abraham Dar a fost înlocuit cu Avry Elad (Robert), avînd gradul de maior în serviciile secrete, acesta intrînd în Egipt tot ca om de afaceri, cu un pașaport vest-german pe care se afla înscris numele de Paul Frank.

În vara anului 1954, cînd încheierea unui acord privind evacuarea englezilor din zona Canalului părea iminentă,

serviciile secrete israeliene şi-au propus să organizeze o serie de atentate teroriste la Cairo şi Alexandria, ţinta lor fiind ambasadele occidentale şi serviciile dependente de ele : biblioteci, centre culturale, consulate. Se conta pe faptul că guvernul britanic va atribui responsabilitatea atentatelor autorităţilor egiptene sau organizaţiilor extremiste de genul „Fraţilor musulmani". Şi într-un caz şi în altul, atentatele ar fi demonstrat slăbiciunea regimului, incapacitatea sa de a menţie ordinea şi a respecta angajamentele. În consecinţă, Marea Britanie ar fi fost obligată să reconsidere planul de evacuare al trupelor sale sau chiar să-l anuleze.

În vederea îndeplinirii acestei diversiuni, unul din şefii serviciilor secrete israeliene s-a întîlnit la Paris cu Avry Elad (Robert), transmiţîndu-i ordinul de a trece imediat la acţiune. La începutul lunii iulie 1954, trei tineri din reţeaua de la Alexandria au introdus bombe incendiare în cîteva cutii de scrisori de la oficiile poştale. La 14 iulie au fost plasate bombe incendiare la bibliotecile americane de la Cairo şi Alexandria. La 23 iulie, agenţii israelieni au pus bombe incendiare în două săli de cinematograf la Alexandria şi în alte două săli la Cairo, precum şi în magazia de bagaje a gării din capitala egipteană. Catastrofa reţelei israeliene s-a produs în momentul în care un atentat asemănător era pe cale să fie întreprins la cinematograful „Rio" din Alexandria. O bombă incendiară, disimulată într-un toc de ochelari, s-a aprins prematur în buzunarul unui agent al reţelei israeliene, tocmai cînd acesta se pregătea să intre în sala de proiecţie. Un ofiţer de securitate egiptean, aflat întîmplător în acel loc, a observat scena şi după ce l-a ajutat pe agent să se debaraseze de încărcătura incendiară, care îi provocase arsuri serioase, l-a arestat. În aceiaşi noapte, au fost capturaţi şi alţi membri ai reţelei, precum şi un ofiţer israelian, Max Bennet, trimis în Egipt cu o cu totul altă misiune. Acesta se va sinucide în închisoare, înainte de a ajunge în faţa instanţei de judecată.

În cursul procesului care a urmat, doi membri ai reţelei au fost condamnaţi la moarte prin spînzurătoare şi executaţi, iar alţi şase la grele pedepse cu închisoarea. Şeful lor, Elad, nu numai că a reuşit să scape cu faţa curată dar a plecat nestingherit din Egipt, 15 zile mai tîrziu, după ce în prealabil îşi lichidase toate afacerile, fapt ce va ridica multe semne de întrebare legate de com-

portarea sa, întreaga afacere producînd scandalul politic din Israel — „afacerea Lavon" amintită anterior. Cinci ani mai tîrziu, în 1959, Elad, care în continuare trăise în Germania sub numele său fals de Paul Frank, a fost rechemat în Israel unde, arestat imediat, va fi trimis în judecată şi condamnat la zece ani închisoare.

Negocierile anglo-egiptene, care fuseseră reluate spre sfîrşitul anului 1953, au continuat pînă la 27 iulie 1954, cînd a fost semnat protocolul preliminar al unui nou acord între cele două ţări. În ianuarie, Nasser sublinia că „ultimul obstacol îl constituie faptul că englezii pretind să menţină în bază (de pe Canal) tehnicieni în uniformă, ceea ce ar însemna în ochii poporului perpetuarea ocupaţiei pe care o detestă". Pînă la urmă, ajungîndu-se la o înţelegere, englezii au acceptat să-şi retragă trupele şi toţi experţii militari, într-un interval de 20 de luni. La 24 octombrie 1954, va fi semnat tratatul care anula aproape trei sferturi de veac de ocupaţie şi protectorat britanic.

În perioada care trecuse de la lovitura de stat militară din iulie 1952, în Egipt avusese loc o serie de schimbări importante pe plan intern. Primul obiectiv de ordin social al revoluţiei „Ofiţerilor liberi" fusese lichidarea feudalismului, sistem despre care feldmareşalul Allenby, fost o bună bucată de timp după primul război mondial înalt comisar britanic la Cairo, spunea următoarele : „Englezii pot evacua Egiptul cu inima liniştită : ei au creat o clasă de mari proprietari pe care Marea Britanie poate conta pentru a-şi asigura politica în această ţară". Lovind în latifundiari, „Ofiţerii liberi", socoteau pe bună dreptate că distrug un important bastion al colonialismului. Conform legii reformei agrare, promulgată în septembrie 1952, nimeni nu putea să posede mai mult de 200 *feddani* (83 ha) sau 300 *feddani* de familie. Regele fusese proprietar a 55 000 *feddani*, prinţul Yussef Kemal a 16 000 de *feddani* şi mai erau încă mulţi moşieri care posedau peste 10 000 de *feddani*, cu menţiunea că în stăpînirea lor se aflau cele mai bune terenuri, de regulă în Delta Nilului, unde se culegeau două trei recolte pe an. Cînd un latifundiar, care refuzase să se supună legii, asmuţind totodată ciinii împotriva funcţionarilor trimişi de autorităţi să facă măsurătorile şi împărţirea pămîntului, a fost adus la Cairo cu cătuşele la mîini între doi jandarmi, pentru *felahii* egipteni acest lucru a constituit o adevărată sărbătoare a eliberării lor.

Al doilea obiectiv al politicii interne a noului regim îl va constitui interzicerea partidelor politice. Imediat după aflarea ştirii detronării lui Faruk, marele lor inamic, patronii *Wafd*-ului, Nahas Paşa şi Sarag Eddin, care se aflau la cură balneară în Europa, se grăbiră să se întoarcă acasă considerînd că vor fi principalii beneficiari ai loviturii de stat. Dar deziluzia lor a fost mare cînd, peste cîteva luni, partidul le va fi interzis şi o parte din cadrele sale, printre care Sarag Eddin, vor fi trimise în judecată pentru anumite fapte petrecute în timpul guvernării lor, inclusiv incendiul de la Cairo din ianuarie 1952.

Urmă la rînd puternica organizaţie religioasă extremistă „Fraţii musulmani", care ar fi dorit să facă din Coran constituţia viitorului stat egiptean. Înfiinţată în anul 1927, această organizaţie extremistă îşi propusese ca obiectiv o renaştere religioasă, cunoscînd un mare succes la început în rîndul fanaticilor religioşi. Activitatea sa, mai întîi de ordin social şi educativ, va deveni din ce în ce mai mult politică, cu netă orientare anti-occidentală, împrumutînd însă pe parcurs metode luate din arsenalul fascismului european. Desfăşurîndu-şi activitatea pe baze strict conspirative şi întreprinzînd dese acte de terorism, „Fraţii musulmani" vor intra în conflict deschis cu autoritatea statală, liderul său, Hassan El Banna, fiind ucis în 1949 de poliţia secretă a regelui.

„Fraţii musulmani", participanţi activi la acţiunile anti-britanice din zona Canalului Suez şi la toate manifestaţiile îndreptate împotriva prezenţei străine în Egipt, jucaseră un rol important în evenimentele dramatice de la 26 ianuarie 1952 de la Cairo. Unii dintre „Ofiţerii liberi" aveau legături strînse cu această organizaţie, care spera să se impună după lovitura de stat din iulie. Primul conflict survenise chiar după trei săptămîni, cînd „Ofiţerii liberi" s-au opus tentativei confreriei extremiste religioase de a face din preceptele coranice fundamentul noului regim. Confreria interzise atunci membrilor săi să aibă vreo legătură cu puterea. Şeicul El Bakouri, membru al confreriei, va fi nevoit să demisioneze din organizaţie pentru a putea ocupa postul de ministru pentru *Wakfs* (bunurile religioase).

Profitînd de o brutală manifestaţie organizată de „Fraţii musulmani" la Universitatea din Cairo, în ianuarie 1953, noile autorităţi interziseră confreria şi, odată cu ea, activitatea tuturor partidelor politice. Descoperirea unor de-

pozite secrete de arme se va solda cu numeroase arestări din rîndurile membrilor organizației religioase extremiste. „Frații musulmani" deveniseră, din amici, dușmani implacabili ai regimului și îndeosebi ai lui Nasser. Calul de bătaie al agitației lor politice va fi acordul pe care Nasser îl încheiase cu englezii privind evacuarea trupelor acestora din Egipt, pe care confreria îl considera conciliant.

La 26 octombrie 1954, în timp ce Nasser se adresa unei mulțimi de un sfert de milion de oameni, din balconul unei clădiri în piața Mohamed Ali din Alexandria, explicînd considerentele semnării acordului cu Marea Britanie, cuvîntarea sa a fost întreruptă de detunăturile a opt focuri de revolver. Gloanțele îi erau adresate oratorului, dar nici unul nu-și atinse ținta. Atentatorul, arestat imediat, aparținea confreriei „Fraților musulmani". Păstrîndu-și calmul și reluîndu-și după cîteva clipe cuvîntarea, Nasser spuse mulțimii, cu voce tunătoare : „Ei pot să-l ucidă pe Gamal. Dar se vor ridica zece, o sută, o mie de Gamal pentru a elibera Egiptul".

Răfuiala cu „Frații musulmani" va fi necruțătoare. Întreaga conducere a confreriei a fost trimisă în fața tribunalului, șase din lideri fiind condamnați la moarte și executați. Mii de membri de rînd au luat drumul închisorilor și orice activitate a rămășițelor confreriei a fost reprimată cu fermitate. „Frații musulmani" încetaseră să mai constituie adversari de luat în seamă.

Rămăsese acum să fie stabilit mecanismul interior al puterii. La 18 iunie 1953, Consiliul Revoluției abolise regimul monarhic și proclamase republica egipteană, generalul Neguib devenind primul ei președinte. Dar încă din vara acelui an, relațiile dintre generalul de 53 de ani și ceilalți membri ai Consiliului Revoluției, a căror vîrstă medie nu trecea cu prea mult de 30 de ani, se vor deteriora. Neguib, înșelat de simpatia manifestată de masele populare față de persoana sa, ajunsese să considere că, în fapt, regimul trăiește prin el. Nemulțumit de vînătoarea nemiloasă desfășurată împotriva clasei politice căreia de fapt îi aparținea, de reprimarea drastică a „Fraților musulmani" și de faptul că în toate domeniile erau plantate cadre din rîndurile ofițerimii, ceea ce slăbea după părerea sa armata, lipsită în general de comandanți capabili, Neguib începu să murmure : „Acești copii sînt niște imprudenți. Ne conduc spre catastrofă" și lansă chemarea „Să ne reîntoarcem în cazărmi !"

Prima ruptură se produse la 24 februarie 1954, cînd Consiliul Revoluției, refuzîndu-i dreptul de veto pe care-l solicita în cadrul acestui organism, Neguib își dădu demisia. În rîndurile „Ofițerilor liberi" se produseră disensiuni, masele populare, ieșite în stradă, cerînd revenirea generalului. După un scurt război al nervilor urmă împăcarea, generalul revenind în schimbul admiterii cererilor formulate de el : alegeri parlamentare, ridicarea cenzurii, eliberarea prizonierilor politici. Urmă în aceeași seară o uriașă manifestație populară de bucurie. Strigătele tot mai numeroase din rîndurile participanților de „Allah Akhbar" (Dumnezeu este cel mai mare) și bărbile stufoase ale multora dintre demonstranți, marcau prezența largă a „Fraților musulmani" care, deși dizolvați oficial, vor mai avea un cuvînt de spus pînă la marea răfuială din toamna aceluiași an.

După acest recul strategic tinerii ofițeri vor trece repede la contraofensivă, la sfîrșitul lunii martie 1954 generalul Neguib fiind nevoit să împartă funcțiile statale cu colonelul Nasser. Generalul rămînea doar președinte al republicii iar colonelul prelua funcția de președinte al Consiliului de Miniștri. Neguib va fi eliminat complet la 14 noiembrie 1954, cînd Consiliul Revoluției îl revocă din toate funcțiile pentru faptul de „a fi participat" la un complot organizat de „Frații musulmani", stabilindu-i-se domiciliu forțat.

Pentru Egipt începea acum o nouă eră, liderul său de necontestat, rămînînd în continuare, colonelul Gamal Abdel Nasser care conducea în acel moment, cu autoritate, atît Consiliul Revoluției cît și guvernul.

Neașteptata traiectorie a „Săgeții negre"

În limbajul codificat al marelui stat major israelian, operațiunea întreprinsă în noaptea de 28 februarie 1955 de un detașament al armatei sale numărînd 149 de parașutiști purta denumirea de „Săgeata neagră". Obiectivul acțiunii l-a constituit atacarea unei baze militare egiptene din zona Gaza.

Pe această îngustă fîșie de pămînt cu o suprafață de 360 kilometri pătrați, situată de-a lungul litoralului medi-

teranean între Israel şi Egipt trăiau atunci, pe lîngă cei 70 000 de locuitori mai vechi, un număr de trei ori mai mare de refugiaţi palestinieni. Ei îşi duceau viaţa mizeră din subsidiile sărăcăcioase ale *U.N.R.W.A.*, organizaţie creată special de Organizaţia Naţiunilor Unite, care încerca prin gestul său filantropic, să corijeze, cît de cît, urmările rezoluţiei de partajare a Palestinei, adusă la îndeplinire numai parţial, în detrimentul populaţiei arabe care se văzuse lipsită de statul său propriu, prevăzut să ia fiinţă odată cu statul evreiesc.

Zona Gaza, infernală aglomerare umană, cu aproape 1 000 de locuitori pe kilometru pătrat, într-o regiune aridă lipsită de resurse economice nu aparţinea *de jure* nici unui stat. În aşteptarea rezolvării problemei palestiniene, zona era administrată deocamdată de Egipt, fiind menţinut în continuare *statu quo*-ul stabilit prin armistiţiul egipteano-israelian din 1949. Egiptul avea amplasate în zonă cîteva unităţi militare cu efective reduse, fără prea mare valoare combativă, pornind de la faptul că în ultimii ani nu se semnalaseră incidente majore de-a lungul liniei de demarcaţie cu Israelul. Din acest punct de vedere, operaţiunea „Săgeata neagră" a provocat o adevărată surpriză la Cairo, traiectoria sa fiind mult mai lungă şi cu urmări neaşteptate pentru promotorii acţiunii, ea conducînd, în mare măsură, la o completă reevaluare şi restructurare a orientării politice şi militare a Egiptului, într-un viitor apropiat.

Motivul operaţiunii „Săgeata neagră" a fost furnizat de acţiunea unei echipe de diversiune, aflată în misiune pentru serviciile de informaţii egiptene. Aceasta, venind din zona Gaza, pătrunsese cu patru nopţi înainte într-un institut ştiinţific de stat pe teritoriul israelian, luînd documentele găsite la corpul de gardă. Puţin mai tîrziu, un biciclist întîlnit în cale fusese ucis de echipa respectivă care pierduse şi ea un om, surprinsă la reîntoarcere de o patrulă militară israeliană. Conform politicii de represalii permanentizată de Israel pentru orice acţiune ostilă întreprinsă pe teritoriul său de arabi, Ben Gurion, în acel timp ministru al apărării, şi generalul Moshe Dayan, şeful marelui stat major, au dispus organizarea imediată a operaţiunii avînd ca obiectiv atacarea unei baze militare egiptene din zona Gaza.

Cu îndeplinirea acestei misiuni fusese însărcinat un specialist al acţiunilor de represalii, locotenent-colonelul

Ariel Sharon, comandant al unui batalion aparţinînd trupelor de paraşutişti. Acesta se evidenţiase cu un an şi jumătate mai înainte, în cursul acţiunii întreprinse în satul Kibiya de pe teritoriul iordanian, de unde se presupunea că se infiltrase în Israel un grup terorist care a lansat grenade împotriva unei case dintr-o aşezare de colonişti, ucigînd trei persoane. Sharon, avînd atunci gradul de maior, se afla în fruntea unităţii speciale de voluntari „Forţa 101" — alipită ulterior trupelor de paraşutişti — creată pentru operaţiuni de represalii. După o scurtă ciocnire cu grănicerii iordanieni, care, pierzînd zece oameni se retraseseră mai în interior, comandoul israelian ocupase satul Kibiya, dinamitînd 45 de case, fără să controleze dacă în interiorul lor se afla cineva. Revenind la Kibiya, după cîteva ore, soldaţii iordanieni vor scoate de sub dărîmăturile caselor dinamitate 70 de cadavre, în majoritatea lor copii, femei şi bătrîni. Aflarea proporţiilor masacrului va provoca un adevărat scandal politic în Israel, cu interpelări pline de indignare în parlament. Vii proteste şi fermă condamnare a suscitat această acţiune şi pe plan internaţional. Primul ministru israelian din acel timp, Moshe Sharett, străin de organizarea acţiunii de represalii de la Kibiya şi, în general, adversar al politicii de forţă, reacţionă la rîndul său violent. Pînă la urmă furtuna a trecut şi lucrurile s-au calmat, dar politica represaliilor va continua. Cît despre Ariel Sharon nu numai că nu a fost tras la răspundere dar, în continuare, va avansa rapid pe scara ierarhiei militare comandînd, cu grad de general, mari unităţi în toate războaiele israeliano-arabe ce vor urma. Apoi va face carieră politică în rîndurile forţelor de dreapta, fiind rînd pe rînd, ministru al agriculturii, apărării, industriei şi comerţului şi jucînd un rol determinant în invazia israeliană, din vara anului 1982, în Liban.

Operaţiunea „Săgeata neagră" s-a încheiat şi ea cu un bilanţ sîngeros. Paraşutiştii israelieni, după ce au aruncat în aer castelul de apă al oraşului Gaza şi au mitraliat gara, s-au ciocnit cu trupe egiptene ieşite în cale, lăsînd pe teren după o bătălie înverşunată opt morţi. Pierderile egiptene au fost însă mult mai mari : 37 de morţi şi 46 de răniţi. În plus şi-au pierdut viaţa, cu acest prilej, şi nouă civili palestinieni.

Cînd în capitala de pe Nil s-a aflat despre proporţiile atacului de la Gaza şi s-au analizat consecinţele unor

astfel de acțiuni pentru viitor, conducerea egipteană a constatat cu neliniște că forțele sale militare nu sînt în măsură să facă față sfidării israeliene, armamentul de care dispuneau ele fiind cu totul necorespunzător unui conflict de proporții mai mari. Achiziționarea de armament modern a apărut, atunci, guvernului de la Cairo, ca o necesitate stringentă, acesta trecînd imediat la căutarea de furnizori apți de a-i înzestra rapid armata cu echipamentul militar adecvat.

Nasser va declara, mai tîrziu, că „noaptea de coșmar" a operațiunii „Săgeata neagră" l-a condus la luarea unor decizii pline de consecințe : crearea „comandourilor de sacrificiu" pentru a acționa împotriva Israelului, pornind chiar din teritoriul Gaza și achiziționarea de arme numeroase și moderne. El a calificat raidul împotriva Gazei drept „ o cotitură" în relațiile dintre Egipt și Israel, care de la terminarea războiului din 1948—1949 cunoșteau o stare de acalmie arareori tulburată.

Cercetătorii istorici sînt de părere că operațiunea „Săgeata neagră" a jucat într-adevăr un rol important în determinarea noii politici egiptene, dar motivul esențial l-ar fi constituit totuși un alt eveniment petrecut cam în același timp : semnarea la 24 februarie 1955 a tratatului de alianță dintre Turcia și Irak, care a pus bazele „Pactului de la Bagdad" și la care vor adera rînd pe rînd, în lunile următoare, Marea Britanie, Pakistanul și Iranul. Washingtonul a rămas oficial în afara pactului dar toată lumea știa că părintele spiritual al acestei alianțe militare era secretarul de stat John F. Dulles și că banii și armele veneau din Statele Unite.

Egiptul fusese supus la permanente presiuni pentru a adera la o alianță militară în Orientul Mijlociu sub egida puterilor occidentale. Prezentat de protagoniștii săi în ambalajul unui „pact anticomunist" de apărare împotriva unui eventual „atac sovietic" în Orientul Mijlociu, el urmărea de fapt crearea unui mijloc eficient de combatere a mișcării de eliberare din zonă, de perpetuare sub o altă formă a dominației puterilor occidentale. Noua conducere de la Cairo, în frunte cu Nasser, sesizînd acest aspect esențial, s-a arătat încă de la început refractară la ideea aderării Egiptului la un astfel de proiect, respingînd rînd pe rînd toate solicitările ce i s-au făcut în direcția respectivă. Încheierea „Pactului de la Bagdad", coincizînd cu operațiunea „Săgeata neagră" din Gaza, nu putea decît să-l în-

grijoreze profund pe Nasser, care considera că ambele acțiuni erau legate între ele. Alianța militară pro-occidentală care tocmai se închega, reprezenta în ochii conducerii egiptene un pericol potențial pentru libertatea tuturor statelor arabe din Orientul Mijlociu, o formă nouă a vechii politici colonialiste a Occidentului în regiune. Dar nu numai Egiptul refuzase participarea la alianța pro-occidentală ci și alte țări arabe din zonă, supuse și ele la diverse presiuni pentru a adera.

Guvernul de la Cairo va găsi un aliat neașteptat în Arabia Saudită, la fel de nefavorabilă creării „alianței islamice" sub umbrela puterilor occidentale și în special a Marii Britanii. În acel moment, regatul saudit se afla în dispută deschisă cu britanicii datorită rivalității petroliere dintre cele două părți în zona emiratelor de pe coasta sudică a Golfului. Aceste disensiuni vor conduce, pe parcursul anului 1955, la ciocniri armate în preajma oazei Buraimi, între trupe saudite și formațiuni militare din emirate comandate de ofițeri britanici, observatorii politici menționînd că „mini-războiul" în desfășurare printre dunele de nisip ale deșertului constituia de fapt o confruntare indirectă între societățile petroliere occidentale ce activau în regiunea Golfului.

Regele Ibn Saud și fratele său, prințul moștenitor Feisal, considerau că englezii, redevenind stăpîni în Orientul Mijlociu și dominînd, în plus, Canalul Suez, nu vor întîrzia să-și impună voința ; într-o asemenea conjunctură, sprijinul american ce fusese acordat pînă atunci saudiților s-ar fi redus în mod fatal. În plus, suveranul de la Riad nu dorea să se găsească în aceeași tabără cu vechii săi adversari hașemiți, legat de un pact pe care Arabia Saudită nu-l discutase în prealabil și care încerca să reconstituie vechiul Imperiu otoman de tristă amintire, cu capitala de data aceasta nu la Istanbul ci la Londra. În sfîrșit, Ibn Saud socotea că reacția ostilă a maselor împotriva pactului putea avantaja regimul revoluționar de la Cairo, situînd pe un plan secundar regatul saudit în ochii lumii arabe.

Într-un interviu pe care-l va acorda ziarului „The Times of India", regele saudit reproșa Irakului că a adus „un grav prejudiciu unității arabe semnînd Pactul de la Bagdad" și avertiza, în același timp, „puterile străine care

sînt în spatele acestui pact că nu vor reuși să-și atingă scopul". Avertismentul se adresa în primul rînd Marii Britanii, dar în subsidiar și Statelor Unite, care aveau mari interese petroliere și strategice în Arabia Saudită.

La Bagdad, în cursul reuniunii miniștrilor de externe ai statelor membre ale Pactului, participanții își manifestară iritarea față de poziția intransigentă a lui Ibn Saud. „Situația din Orientul Mijlociu — va scrie ministrul britanic, Anthony Eden, în Memoriile sale publicate ulterior — era rapid minată și coruptă de banii saudiți... Agenții regelui Saud, cu buzunarele umflate de aur, cooperau pretutindeni cu comuniștii (!) împotriva intereselor occidentale... În noiembrie 1955, Nuri Said făcea la conferința de la Bagdad o intervenție specială destinată observatorului american, subliniind că singurul mijloc de a-i neutraliza pe saudiți ar fi fost încetarea, măcar pentru șase luni, a plății redevențelor petroliere de către ARAMCO".

Reacția lui Ibn Saud nu lăsă indiferent Washingtonul. Menajînd cu grijă susceptibilitățile suveranului de la Riad, Departamentul de Stat va depune, în continuare, toate diligențele pentru a-i include și pe saudiți în ceea ce premierul britanic Eden denumea ca fiind „un baraj strategic întins de la Mediterană la Himalaya". Dar toate eforturile în această direcție s-au lovit de un refuz categoric din partea Arabiei Saudite.

Eroarea fundamentală a americanilor, în frunte cu Dulles, era acceptarea ca atare a „moștenirii coloniale arabe" rămasă de la englezi. În loc să inaugureze o politică proprie, rupînd cu trecutul colonialist al puterilor europene, după cum îi plăcea să declare, Departamentul de Stat a ales în realitate calea facilă de a se servi de aceiași bine cunoscuți agenți ai vechii dominații occidentale de teapa premierului irakian Nuri Said.

În goana după interlocutori convenabili, John Foster Dulles nu se arăta preocupat decît să găsească cît mai repede pe acei conducători autohtoni care corespundeau, după criteriile sale, intereselor politicii americane : era suficient ca viitorii „aliați" să dovedească atitudine anticomunistă fără nuanțe pentru ca Statele Unite să stabilească cu ei o colaborare fără limită. Ignoranța americanilor în problemele arabe, împreună cu obsedanta dorință

de a înregimenta cît mai multe state în lupta lor pentru supremație pe plan mondial, îi făceau să neglijeze evoluțiile decisive din lumea islamică după cel de-al doilea război mondial, respingerea tutelei occidentale de către tinerele state independente din Orientul Mijlociu. Arabii, ca și alte popoare din Asia și Africa, nu se arătau deloc dispuși să se alăture Occidentului pe terenul alunecos al anticomunismului, mai cu seamă că nu percepeau nici un pericol pentru ei din partea Uniunii Sovietice, cu care n-aveau frontiere comune, în pofida disperatei propagande a Washingtonului ce încerca să-i convingă de contrariu.

O altă ilustrare concretă a reticenței arabilor a constituit-o eșecul Marii Britanii de a atrage Iordania în Pactul de la Bagdad. Considerînd infailibilă influența sa în această țară, datorită subvenției anuale acordată pentru întreținerea Legiunii Arabe — armata regatului comandată de ofițeri britanici în frunte cu Glubb Pașa —, guvernul de la Londra socotea că nu vă avea de întîmpinat vreo opoziție cît de cît serioasă din partea iordanienilor. Supus la presiuni persistente, regimul de la Amman se arătase dispus, pînă la urmă, să facă pasul solicitat anunțîndu-și acordul de a adera la alianța pro-occidentală.

Pentru a perfecta includerea Iordaniei în Pactul de la Bagdad, guvernul britanic trimise în grabă la Amman pe generalul Gerald Templer, șeful statului major imperial, cu misiunea de a regla împreună cu autoritățile locale detaliile militare ale aderării. El promise livrarea imediată a zece aparate de luptă cu reacție de tip *Vampire* și echiparea cu armament modern a două batalioane de infanterie, a unui regiment de artilerie, a unui batalion de blindate, urmînd în viitor și alte livrări de echipament militar. Dar populația țării, de un milion și jumătate de locuitori — formată în proporție de două treimi din palestinieni refugiați sau originari de pe malul vestic al Iordanului (Cisiordania) înglobat regatului hașemit — a reacționat pe loc, exprimîndu-și opoziția prin puternice manifestații de stradă la Amman, Jericho, Ierusalim și Ramallah.

Spiritul nemulțumirii față de intențiile de legare a Iordaniei la carul războinic al Occidentului se făcea simțit în rîndurile forțelor armate ca și ale cercurilor politice. Demisia a patru miniștri în semn de protest antrenă că-

derea guvernului Said al Mufti, aflat la putere în acel moment. Noul prim ministru, Hazza al Majali, personalitate politică filo-engleză, îl va sfătui pe generalul Templer să se reîntoarcă la Londra și să aștepte o ocazie mai favorabilă pentru a reveni la Amman.

Guvernul Majali n-a avut nici el o viață prea lungă, fiind înlocuit de un cabinet condus de președintele Senatului, Ibrahim Mashim. Primul act al acestuia a fost repudierea Pactului de la Bagdad. Constatînd eșecul misiunii Templer, forțele iordaniene de orientare națională vor acționa în continuare cerînd abrogarea tratatului anglo-iordanian din 1948, ruptura cu Irakul și alianța cu Arabia Saudită și Egiptul. Noi manifestații de stradă se desfășurară în principalele orașe iordaniene. Camarila filo-britanică trecu atunci la contraatac, generalul Glubb Pașa antrenînd în acțiunea de represiune unități ale Legiunii Arabe comandate de ofițeri englezi. Au fost operate cu această ocazie peste 2 000 de arestări, dintre care 300 în Ierusalimul arab.

Englezii triumfau, trăind cu impresia că au revenit frumoasele zile ale trecutului lor colonial. Două batalioane de parașutiști și un batalion de infanterie ușoară au fost expediate în grabă în Cipru, pentru orice eventualitate. De Amman fură apropiate o escadrilă din *Royal Air Force* și un regiment de blindate, unități staționate mai de mult pe teritoriul iordanian.

În același timp, diplomația britanică a trecut la presiuni insistente pentru ca egiptenii să înceteze emisiunile radiofonice adresate poporului iordanian ; americanii au intervenit și ei pentru a cere guvernului de la Cairo să rămînă deoparte de afacerea iordaniană. Dar amenințarea principală nu venea din partea Egiptului ci din partea Arabiei Saudite care trimisese o coloană, numărînd 2 000 de soldați, însoțiți de artilerie și blindate, să se instaleze în zona de deșert la frontiera cu Iordania, motiv serios de îngrijorare pentru planurile britanice. Așa cum remarca cu ironie un observator politic din zonă, „guvernul britanic se temea ca de sub vreun *keffieh* beduin al soldaților saudiți să nu apară chipul congestionat al lui John Foster Dulles". Desigur, era o glumă puțin cam exagerată dar ea exprima totuși, în mod plastic, lipsa de claritate și inconsecvența politicii americane în Orientul Mijlociu, pendulînd între sprijinirea Pactului de la Bagdad și apărarea marilor sale interese din Arabia Saudită.

În ceea ce privește Iordania, eșecul planului britanic se va dovedi complet atunci cînd Glubb Pașa, demis la 1 martie 1956 de la comanda Legiunii Arabe, va fi obligat să părăsească teritoriul țării în termen de 24 de ore. În continuare, regatul hașemit nu numai că n-a mai aderat la Pactul de la Bagdad dar va încheia, la scurt timp, alianțe militare atît cu Arabia Saudită cît și cu Egiptul.

Nici conducătorii israelieni nu erau prea încîntați, în sinea lor, de apariția pe scena Orientului Mijlociu a alianței „anglo-islamice" de la Bagdad. Israelul considera că introducerea de arme occidentale în statele islamice din regiune membre ale acestui pact constituia un pericol potențial pentru securitatea sa în viitor. Atitudinea defavorabilă a israelienilor față de Pactul de la Bagdad izvora de asemenea și din neîncrederea și resentimentele păstrate Marii Britanii din timpul mandatului acesteia în Palestina. Ei socoteau că, în momentul respectiv, interesele britanice în zonă nu făceau, în orice caz, casă bună cu propriile lor interese.

Coincidența de date calendaristice între punerea bazelor Pactului de la Bagdad și atacul israelian din Gaza în februarie 1955 avea însă să inducă în eroare. Guvernul de la Cairo va face o legătură logică între cele două fapte, intrînd în mod normal în alertă și căutînd să adopte măsuri adecvate pentru a suplini rapid inferioritatea înzestrării armatei sale. Psihoza unei primejdii potențiale și nu prea îndepărtate a fost sporită și de tranzacțiile comerciale încheiate de Israel cu Franța în vara anului 1955, referitoare la furnizarea de tancuri *AMX-13* și tunuri de 155 mm care au fost primite imediat, precum și de negocierile privind cumpărarea de avioane noi cu reacție ce vor fi livrate la începutul anului 1956.

În primăvara anului 1955, ca urmare a unui atentat terorist împotriva unei așezări israeliene de imigranți kurzi, soldat cu un mort și mai mulți răniți, Ben Gurion a prezentat premierului Moshe Sharett planul unei ample operațiuni militare imediate menită „să-i izgonească pe egipteni din zona Gaza". Sharett, sesizînd consecințele incalculabile pe care ar fi putut să le aibă o astfel de acțiune, s-a opus cu fermitate și a obținut în cadrul guvernului un vot de respingere, ceea ce va conduce la răcirea tot mai accentuată a relațiilor cu Ben Gurion. După alegerile legislative din iulie 1955, în cursul cărora partizanii lui

Ben Gurion din partidul *Mapai* şi-au consolidat poziţiile, acesta a acceptat să formeze noul guvern. Dar înainte ca noul cabinet să intre în funcţiune s-au produs alte incidente între israelieni şi egipteni. O patrulă israeliană a trecut frontiera pe teritoriul controlat de egipteni, luînd cu asalt o poziţie militară fortificată. Cu acest prilej au fost ucişi trei soldaţi egipteni. Israelienii au motivat acţiunea prin faptul că împotriva lor s-au tras focuri de armă în momentul cînd patrulau de-a lungul frontierei.

Egiptenii au ripostat trimiţînd un comando care a înaintat în cursul nopţii 40 de kilometri în interiorul teritoriului israelian, atacînd obiective militare şi ucigînd şase persoane. Generalul Moshe Dayan, şeful statului major israelian a sugerat, ca acţiune de represalii, distrugerea podurilor de pe şoseaua principală din zona Gaza. Premierul Sharett s-a opus din nou. Dayan şi-a înaintat atunci demisia lui Ben Gurion, care era încă în momentul respectiv ministru al apărării. Acesta va trimite o scrisoare ultimativă guvernului: „Ori linia Sharett, ori linia Ben Gurion, fiindcă a urma alternativ, cînd una cînd alta, nu ar putea conduce decît la consecinţe nefaste".

După o perioadă de acalmie, spre sfîrşitul lunii august 1955, armata israeliană a lansat o nouă operaţiune de anvergură în regiunea Gaza, paraşutiştii aruncînd în aer comandamentul unei brigăzi egiptene şi ucigînd 37 de soldaţi. A doua zi, egiptenii trimiţînd întăriri, zona de frontieră a devenit teatrul desfăşurării unor confruntări prelungite. Aviaţia de vînătoare israeliană a doborît cu acest prilej două aparate de luptă egiptene. La 12 septembrie, preşedintele Nasser a luat decizia de a închide strîmtoarea Tiran pentru circulaţia navelor în golful Akaba spre portul israelian Eilat, prin care se făcea legătura cu Marea Roşie.

Situaţia devenea din ce în ce mai gravă şi statul major israelian avea pregătit planul unei operaţiuni militare de proporţii pentru ocuparea poziţiilor egiptene de la Sharm el Sheikh, în extremitatea de Sud-Est a Peninsulei Sinai, punct strategic care controla îngusta strîmtoare Tiran şi implicit accesul în golful Akaba. De altfel, aşa cum mărturisea Moshe Dayan în cartea „Povestea vieţii mele", statul major israelian trimisese în Peninsula Sinai, pe la mijlocul anului 1955, un detaşament de voluntari în misiune de recunoaştere pentru o depista o cale de trecere spre Sharm el Sheikh. „Îndrăzneaţa incursiune — precizează Dayan — se încadra în pregătirile noastre pentru ocuparea

Sharm el Sheikh-ului... Rezultatele sale vor face posibilă extraordinara expediție a uneia din brigăzile noastre, în timpul campaniei din Sinai, 18 luni mai tîrziu".

Eforturile Egiptului de a-și procura armament modern, după operațiunea „Săgeata neagră", nu erau privite cu ochi buni de puterile occidentale. Peste tot în Occident, emisarii guvernului de la Cairo bătuseră la porți care continuau să le rămînă închise. Englezii presați să-și părăsească bazele din zona Canalului Suez n-aveau nici un interes să întărească armata egipteană, mai cu seamă după ce guvernul de pe malurile Nilului se arătase refractar la alianța propusă prin Pactul de la Bagdad. Francezii, suspectîndu-i pe egipteni de sprijinirea mișcării de eliberare din Algeria, îi refuzaseră și ei categoric. Americanii, încercînd să pozeze în îngeri ai păcii în Orientul Mijlociu, pentru a-și consolida pozițiile strategice proaspăt acaparate, nu doreau să încurajeze o acumulare de arme în regiune, deși pe sub mînă mai le dăduseră unele armamente israelienilor, chiar dacă sortimentul și cantitatea lor nu erau prea consistente. În plus, Washingtonul nu ajunsese la o concluzie clară asupra poziției sale față de mișcarea neutralistă născută la conferința din primăvară de la Bandung, unde se impusese ca unul din promotori colonelul Gamal Nasser.

În aceste condiții, guvernul egiptean se îndreptase cu solicitarea sa de arme spre singurii furnizori potențiali — țările socialiste — și găsise un răspuns favorabil încheind un acord în acest sens cu Uniunea Sovietică, pe care Nasser personal avea să-l anunțe poporului egiptean cu prilejul unei manifestații publice desfășurată în capitala de pe Nil la 26 septembrie 1955. Decizia lui Nasser a avut în Occident efectul unei bombe, determinînd grabnice demersuri diplomatice din partea Washingtonului, Londrei și Parisului, dublate de o intensă activitate subterană din partea serviciilor secrete ale puterilor în cauză.

În fond, cumpărarea de arme sovietice și extinderea cooperării Egiptului cu țările socialiste n-ar fi trebuit să constituie o surpriză, ținînd seama de afluența informațiilor furnizate în acest sens de antenele din Egipt ale centralelor de informații occidentale. Încă din luna iunie, ambasadorul Statelor Unite la Cairo, Henry Byroade avertizase Departamentul de Stat de acordul ce se pre-

gătea în vederea cumpărării de arme din țările socialiste. W. Eveland, vechi agent al *C.I.A.* a relatat în memoriile sale că rețeaua de la Cairo a *C.I.A.* căutase pe toate căile să împiedice încheierea acordului privitor la furnizarea de arme sau cel puțin să o mai amîne pînă la sosirea unei delegații americane, trimisă special în capitala egipteană pentru a discuta această problemă. Șeful rețelei *C.I.A.* de la Damasc primise misiunea să sondeze dacă sirienii ar fi amatori să cumpere arme americane, încercîndu-se astfel să-i izoleze pe egipteni de aliații lor arabi din zonă.

Pînă în ultimul moment, John Foster Dulles refuză să acorde credit informațiilor provenind de la Cairo despre iminentul acord pe care Egiptul intenționa să-l încheie în vederea cumpărării de arme din țările socialiste. Secretarul de stat american considera că Nasser recurge la un bluf. Cînd, a doua zi după semnarea acordului, guvernul egiptean îi informă oficial pe ambasadorii american și englez, șeful diplomației Statelor Unite nu găsi altceva mai bun de făcut decît să-i trimită un ultimatum lui Nasser cerîndu-i să anuleze înțelegerea încheiată. În caz de refuz, îl amenința nu numai cu ruperea relațiilor diplomatice ci și cu instituirea unei blocade care să împiedice sosirea vapoarelor cu armament la țărmul egiptean. Conform relatărilor lui Eveland, secretarul de stat american credea că ar mai putea încă să-l intimideze pe Nasser. Cînd Kermit Roosevelt, șeful rețelei *C.I.A.* din Orientul Mijlociu, încercă să-i prezinte acest ultimatum, sub acoperirea diplomatică de care dispunea, Nasser îl avertiză că S.U.A. au de-a face cu o țară independentă și cu un popor liber. Inițiativa ruperii relațiilor diplomatice ar putea fi luată în acest caz și de Egipt. Avertismentul ferm își făcu efectul. Americanii, ținînd seama de interesele lor generale în lumea arabă, nu doreau să întindă prea mult coarda și își lăsară o marjă de acțiune cu mai multe variante pentru viitor.

George Allen, adjunct al secretarului de stat, trimis special de Dulles la Cairo, așteptă o oră și jumătate înainte de a fi primit de Nasser. Acesta îl ascultă cu răbdare dar refuză să accepte mesajul de protest al guvernului american vizînd acordul recent încheiat pentru procurarea de arme.

În continuare, americanii vor acționa pe două planuri distincte. *C.I.A.* fusese însărcinată să pregătească un plan

de răsturnare a regimului de la Cairo printr-o lovitură de stat sau cel puțin anihilarea fizică a lui Nasser. În capitalele occidentale, guvernele interesate estimau că ar fi suficient să se debaraseze de colonelul egiptean pentru ca toate problemele Orientului Mijlociu să fie rezolvate în sensul dorit. Dar cum soliditatea regimului de la Cairo se dovedea un obstacol greu de trecut, administrația americană încercă să o ia mai cu binișorul, căutînd să reînnoade firele rupte datorită aroganței de care dăduse dovadă pînă atunci ; în acest scop era dispusă să treacă cu vederea chiar și achiziționarea de arme sovietice de către egipteni.

Analiștii de la Washington considerară că, spre a reveni pe scenă, au găsit călcîiul lui Achille în interesul manifestat de Egipt pentru marele proiect al construcției barajului hidroenergetic de la Assuan, menit să contribuie la modernizarea țării, la sporirea suprafeței agricole și implicit a resurselor alimentare necesitate de o creștere galopantă a populației.

Nasser anunțase, încă din noiembrie 1954, intenția guvernului său de a construi, în sudul țării, pe Nil, colosul de la Assuan, un baraj menit să zăgăzuiască marele fluviu african și să formeze un imens bazin de acumulare pentru 130 miliarde de metri cubi de apă. Proiectul, aparținînd unui inginer grec, pus la arhivă ani de-a rîndul de guvernele vechiului regim, a fost unul din primele obiective economice de proporții asupra cărora și-au îndreptat atenția „Ofițerii liberi", preocupați de modernizarea patriei și de asigurarea condițiilor de viață necesare concetățenilor lor. Sporul neîncetat al populației țării, care se dublase într-o jumătate de veac și lăsa să se întrevadă o creștere demografică debordantă în deceniile următoare — Egiptul, numărînd 19 milioane de suflete în 1947, va depăși peste 40 de ani cifra de 50 milioane de locuitori — obliga pe orice conducător cu adevărat patriot să se gîndească la măsurile necesare spre a face față situației și a asigura resursele obligatorii existenței unei populații în continuă creștere, ținînd seama de faptul că suprafața cultivabilă a Egiptului se rezuma la îngusta vale irigată a Nilului și la delta acestui fluviu. Barajul de la Assuan, înalt de 110 metri, lat de 1 000 de metri și lung de 3,6 kilometri, regularizînd cursul Nilului, urma să sporească suprafața cultivabilă de la 850 000 de hectare la patru milioane de hectare și să furnizeze de zece ori mai multă electricitate decît consumul de pînă atunci al întregii țări.

Costul acestui grandios proiect era evaluat la 400 milioane dolari în prima etapă, sumă ce îngloba construcția propriu-zisă a barajului la care s-ar fi adăugat ulterior cheltuielile anexe, inclusiv lucrările de îmbunătățiri funciare, construcțiile pentru producerea electricității, protejarea monumentelor istorice și altele, ajungîndu-se la un total final ce depășea un miliard de dolari. La vremea respectivă, finanțele Egiptului nu dispuneau de suma necesară nici măcar pentru prima etapă, așa că singura soluție ar fi fost obținerea unui împrumut extern.

În septembrie 1955, guvernul egiptean a decis să facă apel la Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.) cerînd un credit de 200 milioane de dolari, dublat de un împrumut anglo-american. Două luni mai tîrziu, după ce guvernul de la Cairo anunțase încheierea acordului de cumpărare de arme din țările socialiste, ministrul egiptean de finanțe aflat în vizită la Washington a fost primit cu deosebită bunăvoință de interlocutorii americani. Un împrumut pentru construirea barajului ? Și de ce nu un ajutor ? i-au răspuns oficialii americani în cursul convorbirilor.

La 17 decembrie, guvernul american anunța că va pune la dispoziția Egiptului 56 milioane de dolari pentru realizarea marelui său proiect de pe Nil, convingînd totodată și guvernul britanic să contribuie cu 14 milioane de dolari. Dar sub această generoasă ofertă se ascundea o cursă bine camuflată. Acordarea celor 70 milioane dolari din partea Statelor Unite și Marii Britanii ca o primă tranșă, era condiționată de împrumutul de 200 milioane de dolari solicitat de Egipt la B.I.R.D. Or, Banca pretindea, conform regulamentului său de funcționare, în afara garanțiilor de solvabilitate, dreptul de supraveghere asupra cheltuielilor publice egiptene și interdicția oricărui nou împrumut în alte scopuri. Jocul era evident : prin aceste condiționări, Egiptul ar fi fost împiedicat să mai cumpere alte arme din țările socialiste.

În ianuarie 1956, imediat după ce Gamal Abdel Nasser fusese desemnat prin referendum șef al statului egiptean, la Cairo ateriză Eugen Black președintele B.I.R.D., venit să tranșeze problema împrumutului necesar construcției barajului de la Assuan. O lună mai tîrziu, acesta semnă un acord de principiu conform căruia B.I.R.D. se angaja să împrumute Egiptului 200 milioane dolari, cu o dobîndă de 3,5 la sută, rambursabili după 20 de ani. Condiții desigur

avantajoase. Dar, paradoxal, acordul provocă satisfacție doar creditorului și mai puțin beneficiarului, care păstra încă rezerve cu privire la adevăratele intenții ale filantropilor occidentali. De altfel, în versiunea arabă a textului acordului se preciza că Egiptul nu va recurge la creditul respectiv decît atunci cînd va socoti el de cuviință.

Neîncrederea regimului de la Cairo nu era lipsită de temei. Ofensiva de bunăvoință întreprinsă de Occident în direcția Egiptului, inclusiv vizitele șefilor diplomației franceze și britanice în capitala de pe Nil, nu reușiseră să spulbere îndoielile, Nasser înțelegînd foarte bine că, în fond, nu se urmărea altceva decît împiedicarea întăririi capacității de apărare a țării sale, renunțarea la achiziționarea de noi arme sovietice. Or, acest lucru devenise presant pentru Egipt după ce, la începutul lunii aprilie 1956, Israelul întreprinsese un bombardament în Gaza, provocînd moartea a 42 de persoane, iar Franța începuse să-i livreze avioanele cu reacție *Mystère IV*, cu performanțe deosebite la timpul respectiv. Cum acest tip de avioane făcea parte dintr-o comandă a *N.A.T.O.*, vînzarea lor pe o altă piață necesita asentimentul aliaților Franței și, în primul rînd, al Statelor Unite. Acestea nu numai că își dăduseră acordul dar au sfătuit totodată Canada să livreze Israelului avioane americane de tip *Sabre*, fabricate sub licență.

La 16 mai, Nasser hotărî să recunoască Republica Populară Chineză și să trimită o misiune militară la Beijing. Washingtonul, care își axa atunci politica sa din Extremul Orient pe sprijinirea regimului din Taivan și izolarea R.P. Chineze, a considerat acțiunea diplomatică a guvernului de la Cairo drept un afront la adresa sa. În plus, în cazul în care Occidentul ar fi fost interesat de instituirea unui embargo asupra livrărilor de arme în Orientul Mijlociu sub umbrela O.N.U., R.P. Chineză, care era împiedecată să-și ocupe locul său în organizația internațională, n-avea cum să fie angajată la o astfel de decizie. Ea putea fi determinată să participe la eventualul embargo numai dacă, în prealabil, ar fi fost admisă să ocupe, în rîndul Organizației Națiunilor Unite, locul său de drept, situație pe care la vremea respectivă S.U.A. căutau să o împiedice prin toate mijloacele.

În următoarele două luni, relațiile egipteano-americane se deteriorară vizibil, finanțarea de către Washington a barajului de la Assuan devenind tot mai incertă. Administrația americană înțelesese că, în ciuda avansurilor sale,

regimul de la Cairo continua să rămînă circumspect, ocolind cursele întinse de Occident pentru a-l înregimenta în alianțele militare și planurile strategice elaborate la Washington și Londra ; în aceste condiții interesul de a-i împrumuta banii necesari construcției de pe Nil scăzuse rapid.

Între timp, la 13 iunie, ultimii soldați britanici părăseau teritoriul egiptean, conform tratatului încheiat cu 20 de luni în urmă între Egipt și Marea Britanie. Este adevărat că în textul tratatului se stipula posibilitatea reîntoarcerii britanice „pentru a pune pe picior de război (baza de pe Canalul Suez) și a o utiliza eficient, în eventualitatea unui atac armat din partea unei puteri străine, în zona Orientului Mijlociu, împotriva oricărei țări care, la data prezentului acord, făcea parte din tratatul de apărare comună între statele arabe (Liga Statelor Arabe), semnat la Cairo în 1950 sau împotriva Turciei". Precizarea privitoare la statele arabe fusese introdusă la cererea Egiptului ; menționarea Turciei se făcuse la solicitarea britanicilor care voiau să puncteze, în acest mod voalat, legătura destul de subțire a tratatului în cauză cu sistemul de alianțe occidental. Deci, teoretic, britanicii s-ar fi putut reîntoarce la fosta lor bază de pe Canal într-o situație dată ; practic însă plecarea lor era definitivă. Țara Sfinxului, restabilindu-și suveranitatea completă, rupsese ultimele fire ce o mai legau de trecutul dominației coloniale a Marii Britanii și era greu de presupus că cineva ar mai fi putut să le reînnoade prin șiretenie diplomatică sau zăngănind sacul cu lire și dolari.

Lăsînd să-i alunece masca filantropiei desinteresate, Washingtonul se grăbi să forțeze lucrurile adoptînd o poziție ultimativă. La 19 iunie, Eugen Black, președintele B.I.R.D., personaj legat de Rockefeller și marile societăți petroliere americane, ateriză din nou la Cairo avertizînd pe Nasser că dacă pînă la 1 iulie Egiptul nu va accepta condițiile americane, oferta de împrumut va fi retrasă. Era clar că jocul americanilor rămînea același : să-i încarce brațele lui Nasser cu o greutate care să nu-i mai permită libertate de mișcare privind sursele procurării mijloacelor de întărire a capacității de apărare a țării. Ei considerau că, deoarece pentru Nasser și regimul său construirea barajului constituia o problemă de prestigiu, Egiptul va ceda pînă la urmă exigențelor americane.

Nasser a dat dispoziție ambasadorului egiptean de la

Washington să continue demersurile în vederea obținerii împrumutului, încercînd să estompeze cît mai mult condițiile americane, astfel încît ele să nu știrbească suveranitatea națională a Egiptului. La 19 iulie, ambasadorul egiptean comunică părții americane că guvernul său acceptă împrumutul oferit anterior de Statele Unite. Dar, așa cum remarca subsecretarul de stat american Robert Murphy în Memoriile sale, propunerile egiptene nu semănau cu o capitulare ci mai mult cu un „ultimatum", ambasadorul egiptean lăsînd să se înțeleagă că în cazul în care Statele Unite refuză să acorde împrumutul pentru baraj, guvernul de la Cairo ar putea să se adreseze Uniunii Sovietice care propusese, la rîndul său, să finanțeze marea construcție de pe Nil.

Analiștii de la Departamentul de Stat avansară și în acest caz estimări eronate, ca și în alte ocazii privind situația din Orientul Mijlociu. Ei ajunseseră la concluzia, ce se va dovedi falsă, că Uniunea Sovietică nu ar fi dispusă să-și asume un astfel de angajament într-un viitor apropiat și, în consecință, J.F. Dulles care conducea jocul hotărî să lovească direct, manevrînd pentru anularea propunerii americane.

Decizia retragerii ofertei Statelor Unite de participare la construcția barajului de la Assuan — retragere care anula în același timp și oferta B.I.R.D., ambele tranzacții fiind interdependente — a fost luată de J.F. Dulles, se pare fără a mai consulta pe cineva, în afară de fratele său Allen, care era în acel moment directorul *C.I.A.* și de Robert Murphy, principalul său adjunct de la Departamentul de Stat, care răspundea printre altele și de problemele Orientului Mijlociu. După cum s-a relatat ulterior, însuși șeful Casei Albe, președintele Eisenhower, fusese pus la curent cu această decizie doar cu cîteva minute înainte ca J.F. Dulles să-i notifice ambasadorului egiptean refuzul american.

Nasser, reîntors în aceeași zi de la Brioni, unde se întîlnise cu președintele iugoslav Tito și cu premierul indian Nehru, a aflat cu mînie de manevra americană de ultimă oră. Răspunsul său avea să vină o săptămînă mai tîrziu, la 26 iulie, în cursul discursului pronunțat la Alexandria cu prilejul aniversării alungării monarhiei, într-un mod cu totul neașteptat pentru Occident.

Ultimul cuvînt al vicontelui Ferdinand de Lesseps

În acea zi toridă de la sfîrşitul lui iulie 1956, vicontele Ferdinand de Lesseps, turnat în bronz şi instalat solid pe uriaşul său soclu de granit la intrarea dinspre Port Saïd a Canalului Suez, continua să-şi admire imperturbabil, de la înălţimea celor 53 de metri cît măsura întregul monument, epocala-i operă : drumul de apă dintre Marea Mediterană şi Marea Roşie, săpat din iniţiativa şi sub conducerea sa, deschis navigaţiei internaţionale cu nouă decenii în urmă.

Numele vicontelui fusese pomenit destul de des pe meridianele şi paralelele globului în decursul vieţii sale ce acoperise aproape întregul secol al XIX-lea. Se bucurase de înalte onoruri : decoraţii ale diverselor ţări, prietenii cu suveranii epoci, titluri ştiinţifice, inclusiv suprema cinste de a ocupa un loc printre „nemuritorii" Academiei Franceze. Recunoaşterea valorii lucrărilor sale, gloria ce-l acoperise, agitata-i activitate, bucuriile şi necazurile — mai cu seamă din ultimii ani ai vieţii cînd începuse, fără a reuşi să termine, construirea unui alt canal, între Atlantic şi Pacific, prin istmul Panama — dăduse naştere unei abundente literaturi despre persoana vicontelui de Lesseps, pornindu-se fie de la fapte reale, fie însăilîndu-se legende fanteziste. Dar odată cu scurgerea vremii, amintirea sa începuse să se estompeze, rătăcită printre filele prăfuite ale arhivelor istoriei universale, aşa cum s-a întîmplat adeseori cu numele unor personalităţi din trecutul omenirii care au polarizat atenţia strălucind într-un anumit moment pentru a se pierde apoi, treptat-treptat, în negura uitării.

Ferdinand de Lesseps se născuse în 1805 la Versailles. După terminarea studiilor universitare, îşi petrecuse cîţiva ani din tinereţe în Egipt, fiind numit în 1832 viceconsul al Franţei la Alexandria. În cariera diplomatică, îi urmase tatălui său, fost consul general în aceeaşi ţară în timpul primului imperiu napoleonian.

În perioada în care a ocupat postul diplomatic de la Alexandria, tînărul de Lesseps a călătorit în întregul Egipt, luînd cunoştinţă pe îndelete de neasemuitele vestigii arheologice ale ţării piramidelor, de monumentalele construcţii ale unui bogat trecut măsurat în milenii de iscu-

sință și trudă umană. Studiase cu pasiune istoria faraonilor, arhive și hărți străvechi, fiind profund impresionat de scrierile unor autori antici ca Herodot, Strabon, Pliniu cel Bătrîn, Lucian, descriind cu toții canalul ce lega odinioară Mediterana de Marea Roșie și care, abandonat cu multe secole în urmă, fusese acoperit de nisipul deșertului. Ideea reînvierii acestei căi de apă dintre cele două mări, scurtînd cu mii și mii de kilometri navigația între Europa și Indiile Orientale, pusese stăpînire pe el îndemnîndu-l să strîngă dovezi, să întreprindă calcule și să plănuiască lucrările necesare transformării visului în realitate. Aceste gînduri, deși cu totul străine de profesiunea și pregătirea sa universitară, au continuat să-l urmărească chiar și după ce a părăsit pămîntul Africii, cariera sa diplomatică desfășurîndu-se, mai departe, pe alte meleaguri ale lumii.

În 1836, tînărul diplomat a fost mutat în Europa, îndeplinind rînd pe rînd funcția de consul al țării sale la Rotterdam, Malaga și Barcelona, pentru ca mai tîrziu, în 1848, să ajungă ministru plenipotențiar al Franței la Madrid. Intrat în conflict cu superiorii ierahici, va fi nevoit să-și prezinte la scurt timp demisia, retrăgîndu-se definitiv din activitatea diplomatică și stabilindu-se pe o proprietate a sa din regiunea Berry. Văduv la 50 de ani, cu cinci copii, Ferdinand de Lesseps se resemnase să rămînă departe de tumultul vieții sociale, pregătindu-se să-și petreacă bătrînețea în liniștea patriarhală a domeniului său rural.

O scurtă notiță apărută la 15 septembrie 1854 în ziarele vremii va avea însă darul să-i schimbe complet cursul vieții. Aflase astfel că un bun prieten din tinerețe, prințul Mohammed Said, fiul mai mic al lui Mohammed Ali, întemeietorul dinastiei egiptene, căruia Ferdinad de Lesseps îi dăduse lecții de franceză, călărie și tir în cursul șederii sale la Alexandria, fusese proclamat recent *kediv* — adică suveran al Egiptului. Bucuros de această veste, fostul diplomat francez îi trimise imediat o scrisoare de felicitare și primi drept răspuns o cordială invitație de a-i face o vizită în Egipt. Odată ajuns acolo și reînnodînd vechea prietenie cu noul suveran, Ferdinand de Lesseps își va expune pe larg visul ce îl animase cîndva cu privire la construcția unui canal menit să traverseze istmul Suez. Reușind să-l entuziasmeze pe *kediv*, acesta se arătă gata să-i ofere întregul său sprijin pentru a pune pe picioare fantastica întreprindere, acordîndu-i puterea exclusivă de

a forma o societate internațională pentru lucrări și exploatarea canalului, beneficiile urmînd să revină, în proporție de 15 la sută guvernului egiptean, de 10 la sută fondatorilor și de 75 la sută acționarilor. Concesiunea asupra exploatării Canalului a fost acordată „Companiei universale", care lua ființă pe o perioadă de 99 de ani de la intrarea în funcțiune a noii căi maritime.

Urmară ani grei pentru traducerea în viață a îndrăznețului plan al lui de Lesseps, care va trebui să facă față unor continue dificultăți pînă ce își va vedea visul împlinit. Avea nevoie, în primul rînd, de fonduri substanțiale, de personal tehnic calificat, dispus să lucreze în condițiile dificile de climă dintr-o zonă de deșert, lipsită de cel mai elementar confort de viață, totul trebuind să fie organizat de la zero. În plus, pe lîngă neîncrederea generală cu care era privit proiectul în capitalele europene, exista și o opoziție netă din partea unor guverne și îndeosebi a celui de la Londra, care considera că o astfel de construcție, executată din inițiativa și sub conducerea franceză, ar putea prejudicia interesele coroanei britanice în Orientul Mijlociu.

Tenacitatea cu care Ferdinand de Lesseps s-a angrenat în complicata operă îi va oferi pînă la sfîrșit cîștig de cauză, obținînd banii trebuincioși prin subscripție publică, mobilizînd cu răbdare mijloacele tehnice și personalul calificat și reușind să risipească adversitățile de care se lovise la început. Prima lovitură de tîrnăcop pe vastul șantier a fost dată la 25 aprilie 1859, lucrările durînd mai bine de zece ani. La mijlocul anului 1869, apele Mediteranei se uneau cu cele ale Mării Roșii prin canalul ce măsura 161 kilometri în lungime, scurtîndu-se astfel enorm distanța maritimă dintre Europa și Asia. O navă pornită de la Londra, care pînă atunci trebuia să ocolească întregul continent african pe la Capul Bunei Speranțe, ajungea acum la Bombay pe noua rută, economisind peste 10 000 de kilometri.

Inaugurarea Canalului Suez a avut loc la 16 noiembrie 1869, în prezența împărătesei Eugenia a Franței, prințului moștenitor Eduard al Marii Britanii, împăratului Franz Joseph al Austro-Ungariei, *kediv*-ului Egiptului, prinților moștenitori ai Prusiei și Olandei. Au participat, de asemenea, miniștri, diplomați, diverse personalități ale științei și culturii universale printre care scriitori Théophile Gautier, Emille Zola, Henrik Ibsen. Un număr de 80 de nave, sub diferite pavilioane, printre care 50 de vase de

război, au pornit de la Port Said în bubuitul salvelor de artilerie să străbată Canalul, defilarea fiind deschisă de iahtul „Aigle" al împărătesei Franței.

În anii ce au urmat, prin Canalul Suez vor trece nenumărate nave de toate tipurile, de la corăbii cu pînze de cîteva sute de tone pînă la cargouri cu capacitatea de zeci de mii de tone, transportînd în ambele direcții cele mai diverse mărfuri. În 1956, cînd traversarea canalului se efectua în maximum 14 ore, numărul navelor ce-l străbăteau anual ajunsese la 19 000, al mărfurilor la 242 milioane de tone, al pasagerilor la 270 000. Beneficiile realizate, în fiecare an, de „Compania universală a Canalului Suez", se ridicau pe atunci la peste 100 de milioane de dolari, din care doar o parte infimă — circa trei milioane de dolari — ajunsese să revină statului egiptean.

Canalul Suez, construit pe teritoriul egiptean, cu mînă de lucru egipteană, nu aparținuse în fapt nici un moment Egiptului, încă de la inaugurarea sa fiind administrat, ca stat în stat, de direcția Companiei ai cărei acționari și diriguitori se aflau în Europa. Englezii, convingîndu-se repede de covîrșitoarea utilitate strategică și economică pe care o reprezenta pentru ei noua cale maritimă spre Indii, se grăbiră să ocupe militar, la puțin timp după intrarea sa în funcțiune, nu numai zona Canalului ci întregul Egipt, impunîndu-și voința asupra destinelor acestei țări, șapte decenii încheiate. Acestei prezențe nedorite i se pusese capăt abia după revoluția „Ofițerilor liberi" și ultimii soldați britanici părăseau zona Canalului la 13 iunie 1956. Dar Canalul rămînea să fie administrat de „Compania universală", care încasa beneficiile rezultate de pe urma traficului maritim și ale cărei acțiuni aparțineau în bună parte unor state străine. O astfel de situație anacronică nu mai putea să dăinuiască prea mult, impunîndu-se retrocedarea cît mai grabnică și reală în patrimoniul național egiptean. Importanta decizie ce va fi luată în acest sens a fost precipitată de refuzul puterilor occidentale de a-și mai respecta promisiunea creditării construcției barajului de la Assuan.

Comunicatul brutal al Departamentului de Stat din 18 iulie 1956, prin care se anunța că Washingtonul renunță să mai participe la finanțarea construcției barajului înalt de pe Nil „datorită slăbiciunii economiei egiptene" și a „instabilității regimului" a căzut ca un trăznet producînd la Cairo consternare și mînie. După nescontata sfidare ame-

ricană, Nasser şi-a convocat imediat colaboratorii apropiaţi pentru a găsi soluţia de răspuns necesară salvgardării prestigiului regimului. Decizia finală a constituit-o naţionalizarea „Companiei universale a Canalului Suez" ce reprezenta o avuţie de sute de milioane de dolari, realizînd beneficii substanţiale care, odată intrate în vistieria egipteană, ar fi putut finanţa foarte bine şi fără nici un fel de condiţii construcţia barajului de la Assuan.

Nasser a enunţat pentru prima dată această idee în principiu la 22 iulie, cînd a împărtăşit colaboratorilor săi proiectul pe care îl avea în vedere. „Există trei soluţii, le-a menţionat acesta : naţionalizarea integrală a Canalului ; să anunţăm că va fi naţionalizat doar în proporţie de 50 la sută ; să anunţăm că va fi naţionalizat dacă nu vom obţine credite pentru barajul de la Assuan". Temîndu-se că această ultimă soluţie va implica o escaladă de ultimatumuri şi contra-ultimatumuri, Nasser împreună cu colaboratorii săi au convenit să opteze pentru naţionalizarea totală şi imediată.

O echipă restrînsă de jurişti şi ingineri a fost însărcinată imediat cu elaborarea planului naţionalizării. Grupul juriştilor era condus de Mohammed Badawi, fost ministru de justiţie şi judecător la Curtea Internaţională de Justiţie de la Haga. În fruntea grupului tehnic se afla colonelul Mahmud Yunes, din arma geniului, care va deveni animatorul noului „Organism al Canalului Suez". Din punct de vedere tehnic, egiptenii dispuneau de un plan, pus la punct mai demult, privitor la preluarea în sarcina lor a controlului navigaţiei pe Canal, atunci cînd, în 1968, urma să expire concesiunea pe termen de 99 de ani acordată iniţial „Companiei universale" înfiinţată de Ferdinand de Lesseps ; acest lucru va facilita misiunea înfăptuirii în practică a naţionalizării.

Colonelul Yunes, căruia i se încredinţase responsabilitatea întregii acţiuni, avea 44 de ani, cu şase mai mult decît Nasser. El îi fusese instructor la Academia militară de la Abassieh iar mai tîrziu predaseră împreună la acelaşi institut de învăţămînt al armatei egiptene. „Încrederea mea în Yunes era totală", va declara Nasser. „Ştiam că este o persoană competentă. Cu el nu existau probleme. Eram convins că va reuşi şi în acest caz. Mi-a spus simplu : «Pot să asigur perfecta funcţionare a Canalului. Nu-ţi face griji». Asta mi-a fost suficient. I-am spus că poate să-şi ia toţi oamenii de care avea nevoie, din marină sau armată

La Academie, studiasem împreună probleme de navigație pe Canal. Și alți ofițeri superiori ar fi putut conduce o misiune ca aceasta. Dar eu am optat pentru Yunes".

La 24 iulie, Nasser l-a convocat pe colonelul Yunes la cabinetul său și acesta povestește momentul întîlnirii în modul următor : „— Mahmud, mi-a spus Nasser, vreau să naționalizez Compania Suezului. Am rămas, pentru moment, pironit de stupefacție pe scaunul meu. Apoi l-am sărutat pe amîndoi obrajii. El a continuat : — Tu vei întreprinde operațiunea. Pregătește-mi un plan de acțiune și vino să mi-l arăți mîine dimineață, la ora 9..."

În aceeași seară, inaugurînd o rafinărie petrolieră în apropiere de Cairo, Nasser sublinia în cuvîntarea sa improvizată : „Cînd americanii difuzează minciuni despre pretinsa fragilitate a economiei egiptene, călcînd în picioare toate normele decenței, eu le arunc în obraz : puteți să crăpați de furie, dar nu veți reuși să dictați niciodată conduita Egiptului". Violența de limbaj la adresa Occidentului adoptată cu acest prilej de președintele egiptean a fost considerată drept prolog al unor evenimente serioase pe punctul de a fi declanșate. De altfel, Nasser anunțase în cursul cuvîntării amintite că în maximum două zile va da riposta cuvenită americanilor. Nimeni nu ignora faptul că discursul ce urma să-l rostească la Alexandria în ziua de 26 iulie, cu prilejul celei de a patra aniversări a izgonirii regelui Faruk, va avea un caracter cu totul deosebit. Un membru al cabinetului, anticipînd, avertizase : „Va fi cel mai important discurs al său de la începutul regimului." Dar despre ce era vorba, cu excepția colaboratorilor săi cei mai apropiați, și se înțelege și a colonelului Yunes, nimeni nu știa ceva exact.

Între timp, echipa însărcinată să elaboreze planul definitiv al acțiunii de luare în stăpînire a instalațiilor Canalului punea la punct ultimele detalii. Principala necunoscută a ecuației rămînea atitudinea celor 400 de tehnicieni străini ai Companiei. Egiptenii erau interesați în cel mai înalt grad, ca traficul prin Canal să nu fie întrerupt nici o clipă după naționalizare, evitîndu-se astfel a se furniza pretexte pentru cereri de daune materiale sau pentru declanșarea de intervenții militare de către puterile occidentale. Yunes trebuia să dispună de o forță de rezervă spre a putea interveni rapid în cazul în care s-ar fi produs sabotaje din partea salariaților „Companiei universale" sau a agenților unor state străine. Nasser îi autorizase să

facă apel la trupele egiptene din zonă, dacă ar fi ajuns la concluzia că este cu totul necesar să treacă peste consemnul de a nu recurge la forță.

În dimineața zilei de 26 iulie, colonelul Yunes îi chemă la biroul său de la Cairo pe cei 30 de oameni care aveau să conducă operațiunea la fața locului. Îi cunoștea pe toți de multă vreme. Unii erau funcționari ai administrației de stat, alții erau profesori sau ingineri militari ; se afla printre ei chiar și un subsecretar de stat la Ministerul lucrărilor publice. Yunes luase toate precauțiile posibile pentru păstrarea strictă a secretului. Membrii echipei adunate în biroul său știau doar că au fost mobilizați pentru o misiune extrem de importantă dar nu li s-a desvăluit direcția în care se vor îndrepta decît în momentul plecării de la Cairo.

Imediat după ora prînzului, șase automobile particulare, ducînd fiecare cîte cinci persoane, ieșiră în viteză din Cairo pentru a străbate pe șoseaua deșertului cei 134 kilometri dintre capitala de pe Nil și Ismailia, unde era instalată administrația Canalului Suez. Locul întîlnirii fusese fixat în biroul generalului-brigadier Mohammed Fuad, unde se mai afla generalul-maior Ali Ali Amer, comandantul-șef al regiunii militare Est și Mohammed Riad, guvernatorul zonei Canalului. Aici, Yunes îi împărți pe „cei 30", în trei grupe : una urma să plece imediat la Port Said, a doua la portul Suez de la intrarea sudică a Canalului, ultima rămînea pe loc la Ismailia. Celor două grupe destinate desfășurării operațiunilor la Port Said și Suez li se înmînară cîte un plic sigilat conținînd fiecare alte trei plicuri. Primul trebuia deschis în momentul sosirii în cele două porturi situate la extremitățile canalului ; al doilea, în momentul în care la Alexandria președintele Nasser își începea discursul ; al treilea, atunci cînd Nasser va pronunța, în cadrul discursului, un anumit cuvînt ales drept semnal pentru declanșarea operațiunii luării în stăpînire de către Egipt a „Companiei universale a Canalului Suez".

Parola respectivă era un nume. Numele aceluia care inițiase și condusese construcția Canalului Suez pe pămîntul Egiptului dar nu pentru egipteni. Vicontele Ferdinand de Lesseps, care nu fusese încă dat jos de pe soclul său înalt de la Port Said — asta se va întîmpla cîteva luni mai tîrziu la sfîrșitul războiului Suezului din octombrie-noiembrie — fusese chemat acum să restituie, prin ulti-

mul său cuvînt, Canalul care adusese atîtea foloase străinilor și atîtea necazuri egiptenilor.

Președintele Nasser sosise la Alexandria la ora patru după-amiază. La ora șapte, cînd soarele începuse să coboare spre asfințit peste întinderea de azur a Mediteranei, în vechea piață „Mohammed Ali", rebotezată Piața Libertății, o mulțime de circa un sfert de milion fremăta în așteptarea cuvîntării *Rais*-ului (președintelui). Nasser și-a început discursul explicînd dificultățile negocierilor sale cu Marea Britanie și Statele Unite. Adoptînd un ton vesel și stîrnind rîsetele gălăgioase ale masei de oameni adunată în piață, Nasser a spus la un moment dat : „Și-acum am să vă povestesc certurile mele cu diplomații americani : Sărmanul Mister Allen (adjunctul secretarului de stat al S.U.A.) dacă vine la biroul meu eu îl gonesc și dacă se reîntoarce fără să-mi fi remis nota (ultimatumul american privitor la cumpărarea de către Egipt a armelor sovietice) atunci îl gonește Mister Dulles... Deci, ce să facă sărmanul Mister Allen ?" Nasser continuă pe același ton discursul, mimîndu-i pe vizitatorii săi americani și caricaturizînd spusele lor. Tonul de povestitor popular oriental încîntă mulțimea provocînd hohote nestăvilite de rîs. Descriindu-l cu ironie pe Eugene Black, președintele B.I.R.D. și ultimele sale întrevederi de la Cairo, Nasser va pronunța parola magică, așteptată cu sufletul la gură de „cei 30" de pe Canal : „Acest domn mi-a amintit atunci de Ferdinand de Lesseps..." Pomenirea numelui vicontelui, a cărui viață se încheiase de peste șase decenii, neavînd la prima vedere nici o legătură cu subiectul cuvîntării președintelui egiptean, a surprins pe ziariștii și diplomații străini prezenți, „secretul parolei" fiind aflat mult mai tîrziu.

În continuare, de la tonul glumeț Nasser a trecut la un ton grav, denunțînd „colonialismul ipotecar", profiturile din această categorie realizate de pe urma exploatării Canalului și de care poporul egiptean era frustrat de mai multe decenii. „Aceste beneficii de care ne privează Compania colonialistă, adevărat stat în stat, în timp ce noi murim de foame, le vom lua înapoi... Vă anunț că în această clipă cînd vă vorbesc, «Jurnalul oficial» publică legea naționalizării și agenții guvernului iau în stăpînire Compania..."

Explozia de bucurie a maselor, ovațiile zgomotoase care au întîmpinat fericita veste au întrerupt pentru cîteva minute cuvîntarea. La reluare, Nasser a lansat sfidarea : „Ca-

nalul va plăti barajul ! Acum patru ani, Faruk fugea din Egipt. Astăzi, eu, în numele poporului, iau Canalul !... În această seară Canalul nostru va fi egiptean, dirijat de egipteni, de egipteni ! ...Veniturile Companiei Canalului s-au ridicat, pentru anul 1955, la 100 de milioane de dolari. Ea nu ne-a dat decît trei milioane... Graţie veniturilor acestei instituţii, care a realizat, în cursul ultimilor cinci ani, enormul beneficiu de 500 de milioane de dolari, noi nu mai avem nevoie de ajutor străin. Vom construi noi înşine barajul, acel baraj care va da pîine şi lumină copiilor noştri... Vremurile cînd puterile străine credeau că pot supune Egiptul voinţei lor sînt depăşite... Ascultaţi bine ce vă spun : Canalul este egiptean. El va rămîne egiptean orice s-ar întîmpla !"

Cuvîntarea lui Nasser din acea seară de 26 iulie a anului 1956 provocase entuziasmul delirant al auditoriului, care rîdea, plîngea, se îmbrăţişa. Ovaţiile nu mai conteneau. Întregul Egipt, ca un singur om, sărbătorea emoţionanta clipă care îl răzbuna pentru cele trei sferturi de veac de ocupaţie şi dominaţie străine.

Cum se pregăteşte un război

Decizia guvernului egiptean de a naţionaliza „Compania universală a Canalului Suez" luase, şi de data aceasta, pe nepregătite cercurile conducătoare din Occident.

În rîndurile diplomaţilor de la Cairo se vorbea de mai multe zile despre posibilitatea naţionalizării, dar nimeni nu se gîndea serios la zvonurile în circulaţie, nimeni nu credea cu adevărat că un asemenea act ar putea avea loc. Într-un club select de tenis al capitalei de pe Nil, frecventat de diplomaţi, cineva îi spusese în cursul dimineţii ambasadorului francez, contele Armand du Chayla : „Se pare că în această seară, Nasser va anunţa naţionalizarea Canalului". Du Chayla, preocupat de partida sa de tenis, nu acordase vreo importanţă acestor cuvinte. Întors acasă, el nu se va obosi nici măcar să dea un telefon contelui Jean de Grailly, reprezentantul la Cairo al „Companiei Universale". Acestuia din urmă îi parveniseră şi lui unele zvonuri dar, la fel ca şi ambasadorul Franţei, nu le dăduse

nici cea mai mică atenție ; rămăsese liniștit la locuința sa, petrecîndu-și seara cu un pahar de whisky în față.

La Paris, acțiunile Companiei Canalului Suez erau cotate, în momentul închiderii Bursei, la 130 000 franci vechi bucata. Pe alt mal al Senei, în palatul Bourbon, sediul Adunării Naționale, deputații se pregăteau pentru o dezbatere, care va dura toată noaptea, avînd la ordinea de zi problema sporirii creditelor militare pentru războiul din Algeria. Ministrul afacerilor externe, Christian Pineau, traversînd marele hol al clădirii pentru a intra în sala de ședințe, a auzit o rumoare neașteptată în colțul unde era instalat un teletip al agenției „France Presse". Colegii săi deputați, strînși în jurul aparatului, îi vor aduce la cunoștință știrea privind naționalizarea Canalului Suez, însoțind-o de remarci nu tocmai favorabile la adresa serviciilor franceze de informații și în special a ministerului din *Quai d'Orsay,* condus de Pineau.

La Londra, în *Downing Street 10,* primul ministru Anthony Eden avea invitați la un dineu de onoare pe regele Feisal al II-lea al Irakului, împreună cu șeful guvernului său, Nuri Said, vechiul prieten al faimosului colonel Lawrence din timpul revoltei arabe anti-otomane, personajul cel mai filo-englez din întreaga lume arabă Mai participau la masă : Selwyn Lloyd, ministrul afacerilor externe, lordul Douglas Home, ministrul pentru relațiile cu *Commonwealth*-ul, marchizul de Salisbury, liderul conservator al Camerei Lorzilor. Cînd secretarul primului ministru aduse telegrama anunțînd neașteptata știre a naționalizării Canalului, cei prezenți o primiră cu nedisimulată stupoare. Primul care reacționă a fost premierul irakian, Nuri Said. Cuprins de o adevărată criză de furie, acesta izbucni : „Hit him, hit him hard, hit him now !" (Loviți-l, loviți-l tare, loviți-l imediat).

După plecarea oaspeților irakieni, în sala de ședințe a reședinței primului ministru a fost convocat un adevărat consiliu de război. Lui Eden, Home, Lloyd și Salisbury, deja prezenți, li se alăturară lordul-cancelar, Kilmuir, primul lord al Amiralității, Mountbatten, și șeful statului major imperial, feldmareșalul Templer. Consultările au durat pînă la patru dimineața. Eden, trăgînd concluziile, a optat pentru o acțiune militară imediată și înlăturarea cu orice preț de la putere a lui Nasser. La sfîrșit, premierul a avut o întîlnire cu ambasadorul Franței, Chauvet, și cu însărcinatul cu afaceri a.i. al Statelor Unite, Foster. Am-

basadorul Winthrop Aldrich plecase în vacanță, la proprietatea sa din Maine, în America, cu o zi înainte.

Președintele american Eisenhower va afla de naționalizarea Canalului Suez tocmai cînd era angrenat într-o pasionată partidă de golf. Încă cu o săptămînă mai înainte, ambasadorul Franței la Washington, Couve de Murville își exprimase opinia avertizînd : „Egiptenii vor răspunde afrontului lui Dulles prin naționalizarea Canalului". Dar secretarul de stat, care prin intrigile sale provocase de fapt decizia guvernului de la Cairo, a considerat din nou că este vorba de un bluf. Iar cînd i s-a adus la cunoștință știrea, a amînat pentru mai tîrziu analizarea consecințelor, fiind preocupat în acel moment de călătoria sa la Lima pentru a asista la ceremonia instalării noului președinte al Perului.

Israelienii nu se arătară prea impresionați de naționalizarea Canalului care, nici pînă atunci, nu putuse fi folosit de navele lor. În fond, era o afacere ce-i privea pe alții. „Suezul israelian" îl constituia strîmtoarea Tiran, prin care se făcea legătură cu portul Eilat de la golful Akaba, blocată de mai mult timp de egipteni. Pentru rezolvarea acestei probleme ar fi fost amatori să facă război Egiptului în orice moment, dacă condițiile s-ar fi dovedit favorabile. Deocamdată însă comenzile de armament din Franța și îndeosebi avioanele cu reacție ultramoderne *Mystère IV*, abia începuseră să le sosească.

Naționalizînd Canalul, guvernul de la Cairo cîntărise bine toate riscurile. Într-o convorbire cu un ziarist occidental, cîțiva ani mai tîrziu, Nasser reconstituia astfel termenii deciziei sale din iulie 1956 :

„Am avut în vedere, punîndu-mă în locul britanicilor, consecințele unei recurgeri la forță pentru a recupera Canalul după naționalizare. Am ajuns la concluzia că așa ceva ar fi fost imposibil. Aliindu-se cu israelienii pentru o astfel de întreprindere, englezii ar fi compromis toate interesele lor în Orientul Mijlociu, care sînt considerabile... În tot cazul, am ajuns la concluzia că forțelor britanice le-ar fi trebuit două luni pentru a pune la punct o expediție împotriva noastră. Aceste două luni ne-ar fi fost suficiente, gîndeam eu, pentru a ajunge la un acord... Francezii ? Franța era ostilă Pactului de la Bagdad... Noi nu înțelesesem cît erau de supărați francezii pe afacerea algeriană... În același timp, consideram că erau prea ocupați în Algeria pentru a participa la o expediție împotriva

noastră. Americanii ? Aveam impresia că ei refuzau orice folosire a forței". De altfel, în acea perioadă S.U.A. se aflau în plină campanie electorală pentru alegerile prezidențiale din noiembrie 1956. Rezumînd evaluările făcute înainte de naționalizarea Canalului, Nasser ajunsese la concluzia : „Israelul nu va face nimic. Franța nu va face nimic. Statele Unite nu vor face nimic. În ceea ce privește posibilitatea unei intervenții engleze, noi aveam două luni înaintea noastră".

După cum vor arăta faptele, președintele egiptean calculase exact pentru perioada imediată. Dar presiunea intereselor cercurilor conducătoare britanice, franceze și israeliene vor face ca evenimentele să se desfășoare altfel, într-un viitor nu chiar așa de îndepărtat.

A doua zi după naționalizarea Canalului, Eden prezentă o scurtă declarație în Camera Comunelor despre ceea ce se întîmplase în ajun. Subliniind că decizia luată de Egipt „afectează multe națiuni", el anunță, totodată, intenția guvernului Majestății Sale de a avea „consultări imediate cu celelalte guverne interesate". În fond, nimic exact. Hotărîrea pe care o luase chiar în acea dimineață îi aparținea în mod direct, fără să se mai consulte cu cineva, după cum va menționa ulterior în Memoriile sale : „Guvernul adoptă decizia de a salvgarda interesele noastre esențiale în această regiune, la nevoie chiar printr-o acțiune militară, și de a se preocupa de pregătirile necesare... Chiar dacă guvernul Majestății Sale trebuia să acționeze de unul singur, el nu putea ezita să folosească forța pentru a-și salva poziția... Șefii de stat major primiră instrucțiuni să pregătească un plan și un calendar în vederea unei operațiuni destinate ocupării Canalului și asigurării stăpînirii lui. Speram să contăm pe participarea francezilor la operațiunea ce se punea pe picioare. Ne așteptam ca Statele Unite să rămînă cel puțin neutre. Dar chiar dacă n-am fi primit sprijinul prietenilor noștri, trebuia să fim în măsură să acționăm singuri".

Guvernul Franței, profund iritat de atitudinea Egiptului față de războiul din Algeria, nu va întîrzia să anunțe Londrei întregul său sprijin. Telefonîndu-i lui Eden în cursul dimineții, premierul francez Guy Mollet confirmă dorința de a participa alături de britanici la atacul preconizat împotriva Egiptului, propunîndu-i în același timp colaborarea Israelului, cu care guvernul de la Paris se

afla pe atunci în cele mai bune relații. Premierul britanic acceptă cu mare plăcere sprijinul francez, dar refuză cu energie orice implicare în joc a israelienilor. Se conveni ca ministrul francez al afacerilor externe, Christian Pineau, să se deplaseze neîntîrziat la Londra, unde ar fi urmat să sosească și un trimis special al președintelui Eisenhower, pe care Eden îl presupunea că va fi secretarul de stat John Foster Dulles.

Puțin înainte de această convorbire, primul ministru britanic trimisese la Casa Albă o lungă telegramă, căutînd să fie cît mai explicit : „Ni se pare improbabil să ne atingem scopul doar printr-o presiune economică... Sîntem convinși, colegii mei și cu mine, că trebuie să fim pregătiți pentru a folosi forța cu toată energia în scopul aducerii lui Nasser la rațiune. În ce ne privește, noi sîntem gata să acționăm astfel. Am dat ordin în această dimineață șefilor de stat major să pregătească un plan militar".

În așteptarea măsurilor militare, Eden și miniștrii săi au luat o serie de măsuri imediate împotriva regimului de la Cairo : au blocat conturile în lire sterline din băncile britanice și alte bunuri egiptene, au interzis orice export de arme și material militar în Egipt, au împiedicat plecarea a patru nave de război egiptene ce se găseau în porturile britanice și au adresat o notă dură guvernului egiptean, pe care acesta a înapoiat-o fără răspuns. De menționat că Eden s-a ferit să rupă relațiile diplomatice cu Egiptul, sperînd totuși să-l determine pe Nasser, prin amenințări și presiuni de tot felul, să-și revizuiască atitudinea și să cedeze.

Anunțarea pregătirilor militare britanice n-a emoționat prea mult pe Eisenhower, considerîndu-le ca fiind menite să facă zgomot pentru a intimida și nicidecum să fie puse în practică. În consecință, nu se va grăbi deloc să-i întrerupă lui Dulles voiajul sud-american, pentru a-l trimite la Londra. Alegerea sa pentru această misiune a căzut asupra lui Robert Murphy, adjunct al secretarului de stat. Acesta, așa cum va menționa mai tîrziu în cartea sa de memorii nu aprecia situația din Orientul Mijlociu ca fiind în momentul respectiv o problemă de primă importanță pentru Statele Unite. În plus, după opinia sa, „investițiile americane în Compania Canalului erau minime", nemeritînd o agitație deosebită din partea Washingtonului. În așteptarea plecării lui Murphy la Londra, Departamentul de Stat va da publicității o declarație în cîteva

rînduri : ea constata că decizia egipteană afectează țările interesate în folosirea acestei căi de apă internațională, țările maritime, în general, precum și pe proprietarii „Companiei universale". În continuare se preconizau consultări urgente. Declarația în cauză nu cuprindea însă nici măcar un singur cuvînt de condamnare.

Robert Murphy a sosit în capitala de pe Tamisa la 28 iulie seara tîrziu. Era într-o sîmbătă, și premierul Eden plecase de la prînz să-și petreacă *week end*-ul la cabana sa din Wiltshire. Selwyn Lloyd îi dădu întîlnire oaspetelui american pentru a doua zi dimineața, cînd socotea că poate fi organizată o primă consultare în trei, împreună cu ministrul francez al afacerilor externe, Christian Pineau, așteptat să vină de la Paris. Lloyd și Pineau îi confirmară lui Murphy că guvernele lor sînt pregătite să recurgă la forță dacă va fi nevoie. Diplomatul american le aduse la cunoștință că Statele Unite nu se gîndesc să-și ia un angajament în această privință. Prima rundă de convorbiri se încheie fără un rezultat palpabil. Murphy, în fapt, avea doar o misiune exploratorie, iar cei doi interlocutori englez și francez, nemulțumiți de nivelul reprezentării americane, nu-l considerau un interlocutor valabil. *Weel end*-ul ostentativ al lui Eden cu numai cîteva ore înainte de sosirea emisarului american ținuse să marcheze acest lucru.

Seara, Murphy fiind invitat la un dineu „între prieteni" de ministrul de finanțe MacMillan, cu care lucrase la Alger în timpul celui de-al doilea război mondial, se întîlni la masă și cu o altă veche cunoștință, mareșalul Alexander, fostul comandant al forțelor aliate în cursul campaniilor din Africa de Nord și din Italia, ulterior ministru al apărării. În cursul dineului, interlocutorii britanici îi prezentară diplomatului american proiectul operațiunii militare împotriva Egiptului. După părerea acestora, campania, la care se preconiza să fie folosite cel mult două divizii, urma să dureze maximum zece zile. Canalul trebuia să fie predat după aceea controlului internațional. Ei estimau că guvernul britanic, care prevăzuse cinci milioane de lire sterline pentru această operație, luase singura hotărîre posibilă deoarece „Nasser trebuia gonit cu orice preț din Egipt". Murphy va nota că : „MacMillan și Alexander dădeau impresia unor oameni care au luat o decizie gravă și păstrează seninătatea acelora ce sînt convinși că au acționat cu înțelepciune".

Diplomatul „de șoc" al Departamentului de Stat a zîmbit cu mirare ascultînd exagerările belicoase ale gazdelor sale. El rămăsese consternat de faptul că un soldat atît de competent ca mareșalul Alexander își imagina că, în zece zile, cu o divizie sau două, s-ar putea regla conturile cu o țară care avea în dotarea forțelor sale aeriene 100 de avioane opozabile celor mai bune aparate deținute de *Royal Air Force* și alinia în plus, 400 de tancuri de cel mai nou model. Și asta în condițiile în care Marea Britanie nu dispunea, la acea oră, în Mediterană de o forță navală de intervenție pentru a susține de pe mare operațiunea împotriva Egiptului. Singura forță capabilă să acționeze în orice moment în zonă era flota a 6-a americană. Ceea ce ar fi dorit britanicii, începînd o acțiune militară împotriva Egiptului, ar fi fost garanția sprijinului moral american declarat public și acoperirea strategică a operațiunii lor de către *U.S. Navy*.

După terminarea cinei, Murphy a trimis o telegramă lui Eisenhower informîndu-l despre intențiile războinice ale britanicilor. Șeful Casei Albe îi răspunse imediat, cerîndu-i să „se țină tare" și să nu promită nimic aliaților. De îndată ce Dulles își va încheia vizita în Peru îl va trimite și pe acesta la Londra, pentru a face față presiunilor britanice și franceze.

Secretarul de stat american ateriză în capitala de pe Tamisa la 1 august. Misiunea sa nu era deloc ușoară, Eisenhower avertizîndu-l la plecare că va trebui să facă tot posibilul pentru a împiedica un deznodămînt militar al conflictului dintre puterile occidentale și Egipt. În cursă pentru un al doilea mandat la Casa Albă, Dwight Eisenhower — *Ike* cum i se spunea în limbaj popular — nu-și putea permite, în cele trei luni cît mai rămăseseră pînă la alegerile prezidențiale din noiembrie, să se ralieze unei acțiuni de război. El își axase campania electorală pe sloganul „Ike is peace !" (Ike înseamnă pace), cochetînd tot mai vizibil cu ideea coexistenței pașnice și a unor înțelegeri cu Uniunea Sovietică. Desigur, americanii aveau și alte motive pentru a se abține de la sprijinirea unei intervenții armate, printre care relațiile lor cu țările arabe petroliere ocupau un loc bine determinat. Iar țările arabe, aproape fără excepție, aplaudaseră decizia egipteană și își exprimaseră solidaritatea cu guvernul de la Cairo. Siria declarase imediat că este pe deplin de acord cu naționali-

zarea Canalului, fiind urmată la scurt timp de Arabia Saudită, care se pronunțase în același sens. Parlamentul libanez votase chiar o moțiune de susținere a Egiptului. Libia anunțase că teritoriul său „nu va servi ca bază pentru o agresiune împotriva Egiptului" ; în acel moment englezii aveau în Libia o divizie blindată. Dar cea mai neașteptată luare de poziție — o adevărată lovitură de teatru — a constituit-o atitudinea Irakului. Premierul Nuri Said care îl îndemnase pe Eden cu numai zece zile în urmă să atace Egiptul, îl aproba acum în mod public și solemn pe Nasser.

În America, presa, ca și unele personalități oficiale căutau să domolească pornirile belicoase ale aliaților de pe cealaltă parte a Oceanului, minimalizînd gravitatea pe care aceștia încercau s-o acorde actului naționalizării Canalului. Secretarul de stat al apărării, Charles Wilson, declara în cadrul unei conferințe de presă : „Afacerea Suez este o afacere relativ neînsemnată și ar putea să fie rezolvată la masa tratativelor". El califica problema „un diferend local", față de care Statele Unite trebuiau „să dea dovadă de moderație".

La Londra, moderația americană irita însă pe interlocutorii britanici și francezi ai lui Foster Dulles, acesta fiind nevoit să le asculte reproșurile și aluziile la inconsistența Alianței atlantice, de la care Statele Unite lipseau la apel, atunci cînd interesele lor nu se aflau direct în joc. În fața asaltului colegilor săi Lloyd și Pineau, secretarul de stat american adoptă o poziție ambiguă, anunțîndu-i „ca între prieteni" că nu s-ar opune unei intervenții militare, dacă interlocutorii săi o considerau cu totul necesară, dar că administrația de la Washington dorea ca ea să nu aibă loc în nici un caz înainte de sfîrșitul anului, adică după alegerile prezidențiale din noiembrie. În compensație, Dulles a propus organizarea unei conferințe internaționale, la Londra, în vederea creării „Asociației statelor interesate în folosirea navigației prin Canalul Suez", ce urma să preia gestionarea funcționării acestei căi de apă. Englezii și francezii, ajungînd la concluzia, după o evaluare mai aprofundată, că nu sînt totuși pregătiți pentru o operațiune militară imediată în Egipt, au acceptat propunerea americanilor.

Conferința de la Londra s-a deschis în ziua de 16 august, la *Lancaster House*, care amintea de orgoliosul trecut imperial al Marii Britanii, în prezența reprezentanților

a 22 de state, unele dintre acestea acceptînd să participe nu pentru a inculpa naţionalizarea Canalului ci, dimpotrivă, pentru a o apăra. Absenţa Egiptului — care nu dorise să fie situat în postura „unui acuzat nevoit să se apere", după cum ar fi dorit, aşa cum au declarat-o deschis, guvernanţii francezi şi britanici — compromitea, de la început, orice posibilitate de rezolvare serioasă a diferendului. Conferinţa se va încheia la 21 august marcînd mai mult un dezacord decît un acord. Iar în continuare, ecoul celor cinci zile de dezbateri se va pierde destul de repede, în timp ce Franţa şi Marea Britanie vor demara grăbite pregătiri nu pentru a asigura navigaţia liberă pe Canal, aşa cum de altfel Egiptul o garantase, ci pentru a aduce tulburarea activităţii sale prin operaţiuni de război.

Reuniunea comitetului militar franco-britanic de planificare a expediţiei împotriva Egiptului a avut loc la 10 august, cu şase zile deci înainte ca reprezentanţii ţărilor prezente la conferinţa internaţională să-şi înceapă pledoaria pentru o ieşire paşnică din situaţia creată. Grupul mixt franco-britanic de ofiţeri de stat major îşi va desfăşura activitatea în strict secret, în adăposturile subterane ale ministerului britanic de război, documentele elaborate purtînd semnificativul nume de cod „Terrapin" (broasca ţestoasă de mare). „Operaţiunea 700" — planul operaţional al acţiunii, acceptat de premierul Eden la 15 august — prevedea atacarea portului egiptean Alexandria de către *Royal Navy*, după care trupele anglo-franceze debarcate în jurul oraşului, odată cu zdrobirea apărării, urmau să forţeze o înaintare spre Cairo, pe o distanţă de circa 230 kilometri, fie prin Delta Nilului, fie printre dunele de nisip ale deşertului, singurele căi de acces în direcţia respectivă. Istoricii militari au considerat că acest plan era nu numai nerealizabil ci şi extrem de naiv, ţinînd seama de forţele aeriene şi blindate ale adversarului pe care le-ar fi avut în faţă, din primul moment.

La sugestia francezilor, a fost elaborat încă un plan purtînd denumirea „Muşchetar", al cărui obiectiv era o debarcare la Port Said, în zona intrării Canalului dinspre Mediterană, punctul principal al atacului fiind mutat astfel mult mai spre Răsărit. La jumătatea lunii septembrie, se va încheia întocmirea unui nou plan sub numele de „Muşchetarul revizuit", întregul centru de greutate căzînd asupra zonei Canalului şi Peninsulei Sinai, unde erau chemaţi să acţioneze de data aceasta israelienii. Francezii

care, în ultimul an, livraseră importante cantităţi de armament israelienilor, s-au gîndit de la început să-i antreneze în operaţiunea preconizată împotriva Egiptului. Englezii, refuzînd în primul moment orice colaborare militară cu israelienii, îi vor accepta mai tîrziu, insistînd însă ca aceştia să furnizeze doar pretextul pentru un atac anglo-francez pe Canalul Suez.

Primul indiciu precis că Franţa are în vedere o acţiune coordonată cu Israelul împotriva Egiptului a parvenit la statul major de la Tel Aviv în ziua de 1 septembrie 1956, relatează generalul Moshe Dayan în cartea sa „Povestea vieţii mele". O telegramă în acest sens, cu menţiunea „foarte urgent" îi fusese trimisă în acea zi de ataşatul militar israelian de la Paris, după o discuţie avută cu factorii de răspundere ai armatei franceze. Premierul Ben Gurion l-a însărcinat pe Dayan, atunci şef al statului major, să răspundă că în principiu erau gata să coopereze, urmînd ca în cîteva zile un emisar israelian să fie trimis în capitala franceză pentru discutarea problemei. În acelaşi timp, Dayan a ordonat serviciilor în subordine să elaboreze un plan de operaţiuni în Sinai.

Contactele politico-militare dintre francezi şi israelieni au continuat în tot cursul lunii septembrie. La sfîrşitul acelei luni, o delegaţie israeliană formată din ministrul afacerilor externe, Golda Meir, ministrul transporturilor, Moshe Carmel, directorul general al ministerului apărării, Shimon Peres şi generalul Moshe Dayan, sosea la Paris pentru convorbiri secrete cu guvernul francez. Întîlnirea cu reprezentanţii guvernului francez — ministrul de externe Pineau şi ministrul apărării Bourgès-Maunoury — s-a desfăşurat într-o locuinţă particulară din cartierul Montparnasse.

Pineau a expus succint poziţia franceză : după naţionalizarea Canalului, guvernul Franţei a înţeles clar că trebuie să facă uz de forţă împotriva Egiptului. S.U.A. s-au opus. Franţa se străduieşte să convingă Marea Britanie că măsurile militare anglo-franceze sînt singurul remediu. Eden este în favoarea acţiunii dar funcţionarii de la *Foreign Office* preferă să aştepte pasivi producerea vreunei minuni. În termenii tratatului anglo-egiptean din 1955, a continuat Pineau, Marea Britanie are dreptul de a ocupa cu forţa în timp de război Canalul, dacă o confruntare dintre Israel şi Egipt îi va furniza pretextul juridic pentru revenirea armatei britanice în zona Suezului. Franţa aşteaptă

un răspuns definitiv din partea Marii Britanii la jumătatea lunii octombrie, după ședința Consiliului de Securitate, chemată să dezbată problema Canalului Suez. Pînă atunci nu se va putea pune la punct planul campaniei militare.

Delegația israeliană a cerut amănunte despre poziția exactă a britanicilor, în care nu aveau nici un fel de încredere. „Ceea ce Marea Britanie ar fi dorit — gîndea Moshe Dayan — era un atac israelian împotriva Egiptului. În acest caz, ea s-ar fi putut precipita în sprijinul acestuia pentru a respinge forțele Israelului ; după care, aflîndu-se în zona Canalului, trupele britanice ar fi rămas acolo în mod automat, pentru a-l controla. *Foreign Office* era convins că, în astfel de împrejurări, nimeni nu ar fi putut acuza Marea Britanie de a fi agresoare sau anti-arabă... În plus ea aștepta să ne facă să jucăm rolul de țap ispășitor fără a avea nevoie să se întîlnească pentru a discuta direct cu noi. Ea știa foarte bine că singurul mod de a discuta cu noi era ideea unei coaliții pentru o acțiune unită împotriva Egiptului — ceea ce ar fi fost rău văzut de cercurile arabe... Prin intermediul Franței intenționa să ne conducă să facem ceea ce era avantajos pentru ea, evitînd totodată cel mai mic contact cu noi".

Golda Meir prezentă punctul de vedere israelian : guvernul său dorește o acțiune comună cu Franța dar cere garanții în ceea ce privește atitudinea Marii Britanii. Trebuie să fie sigur că englezii nu vor interveni împotriva Israelului, în virtutea tratatului anglo-iordanian, dacă luptele se vor întinde la frontiera cu regatul hașemit.

Pineau insistă în continuare asupra ideii „pretextului israelian", adică un atac al Israelului împotriva Egiptului, care ar justifica intervenția Franței și Marii Britanii. Ministrul francez considera că, dacă Israelul s-ar decide să acționeze singur în prima fază, „aceasta ar spori șansele unei hotărîri favorabile a cabinetului britanic". În continuare, au fost discutate aspectele militare ale operațiunii plănuite împotriva Egiptului, ajungîndu-se la o înțelegere în sensul că, dacă se va declanșa în cele din urmă operațiunea stabilită, aceasta să aibă loc după 20 octombrie.

Discuțiile de la Paris nu i-au entuziasmat prea mult pe israelieni, viitorul rămînînd destul de neclar. Două acțiuni de represalii la frontieră cu Iordania, dintre care ultima transformată într-o bătălie de proporții, tocmai deterioraseră grav relațiile cu britanicii, gata să intervină. La 10 octombrie, paraşutiștii israelieni atacaseră un post

fortificat de poliție de la marginea orășelului iordanian de frontieră Qalqiliya. Intervenind în luptă unități ale „Legiunii Arabe", confruntarea a luat un caracter dramatic, israelienii pierzînd 64 de oameni, morți și răniți, dintre care 22 de ofițeri. Iordanienii înregistraseră și ei aproape 100 de morți și răniți. Consulul britanic la Ierusalim a informat imediat ministerul de externe israelian că Iordania a cerut oficial sprijinul aviației britanice, în conformitate cu acordul de asistență mutuală dintre cele două țări. A doua zi, însărcinatul cu afaceri britanic l-a anunțat pe premierul israelian că o divizie irakiană este pe punctul de a intra în Iordania și că Marea Britanie va sprijini această țară, dacă Israelul intervine militar.

Situația devenise atît de încurcată încît, pe bună dreptate, Shimon Peres va face, în cartea „David și fronda sa" publicată ulterior, o semnificativă remarcă : „Astfel, cu cîteva zile înainte de grava decizie de a declanșa campania din Sinai, era imposibil de a determina clar cine cu cine se va bate în acel moment. Israelul împotriva Iordaniei singură ? Israelul împotriva Iordaniei și Irakului și, indirect, de asemenea împotriva Marii Britanii ? Israelul împotriva Egiptului singur ? Sau Israelul, împreună cu Anglia, indirect, împotriva Egiptului, chiar în momentul cînd lupta, de asemenea, cu Iordania, Irak și, indirect cu Anglia, pe frontul răsăritean ? Existau atîtea rațiuni pentru ca una sau alta din aceste eventualități să se producă".

Lucrurile vor fi puse la punct abia după ce, la invitația guvernului francez, premierul Ben Gurion va sosi la 22 octombrie în capitala de pe Sena pentru luarea unei decizii finale, fiind însoțit de Shimon Peres și Moshe Dayan. La întîlnirea desfășurată într-o vilă din localitatea Sèvres, de lîngă Paris — la care din partea francezilor au luat parte premierul Guy Mollet și miniștrii afacerilor externe și apărării —, Ben Gurion expuse un plan cu totul surprinzător pentru interlocutorii săi.

„După el — va relata Moshe Dayan —, Iordania nu era viabilă ca stat independent și trebuia să fie împărțită, regiunea de la Est de Iordan urmînd să fie dată Irakului, în schimbul angajamentului de a primi și instala pe solul său refugiații arabi ; Vestul Iordaniei va face parte din statul Israel, ca regiune autonomă. Libanul trebuia să cedeze unele din sectoarele musulmane, pentru a garanta stabilitatea sa, bazată în viitor pe regiunile creștine ale țării. Într-un Orient Mijlociu astfel structurat, Marea Britanie

își va exercita influența prin Irak ; sfera franceză, în relații strînse cu Israelul, va cuprinde Libanul și s-ar putea, de asemenea, Siria. Canalul Suez va avea un statut internațional garantat, iar strîmtoarea Tiran va trece sub controlul israelian. Nimic din toate acestea nu putea fi realizat rapid, dar trebuiau depuse eforturi pentru a convinge Statele Unite și Marea Britanie să sprijine aceste proiecte. Ben Gurion considera situația din acel moment — și în special reuniunea noastră — o excelentă ocazie de a proiecta viitorul Orientului Mijlociu de o manieră globală, în scopul elaborării unei politici comune pentru Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Israel".

Planul prezentat de premierul israelian nu a suscitat prea mult entuziasm în rîndul interlocutorilor francezi, preocupați de problema concretă a Canalului Suez și a regimului nasserist și nu de extravagante proiecte de viitor. A doua zi, francezii îi invitară la Sèvres și pe englezi. Selwyn Lloyd lăsă să se înțeleagă că Marea Britanie n-avea nici un interes să participe la o acțiune armată împotriva Egiptului împreună cu Israelul și că singura rațiune care justifica o operațiune militară ar fi fost răsturnarea lui Nasser. Englezii propuneau următorul plan : o invazie israeliană în Sinai, care să atingă Canalul Suez în două zile, urmată de un ultimatum anglo-francez adresat celor doi beligeranți cerînd retragerea trupelor lor de pe ambele maluri. În cazul în care Egiptul refuza, ceea ce era de prevăzut, atunci Franța și Marea Britanie vor ocupa zona Canalului și îl vor răsturna pe Nasser.

Ben Gurion respinse cu fermitate rolul atribuit de englezi Israelului. Urmă un adevărat tîrg, fiecare din părți făcînd concesii pas cu pas, pînă la urmă căzîndu-se de acord asupra unui plan schițat de Moshe Dayan. Conform acestuia, israelienii urmau să declanșeze o operațiune limitată în apropierea Canalului în după-amiaza zilei de 29 octombrie. A doua zi, guvernul englez și francez vor lansa „apeluri" distincte guvernelor egiptean și israelian. Cel adresat Egiptului va cere încetarea imediată a focului, retragerea armatei sale la o distanță de 15 kilometri de Canal și acordul său pentru ocuparea temporară de către trupele engleze și franceze a unor poziții strategice de-a lungul căii de apă, în scopul asigurării liberei navigații. Apelul către Israel va solicita, la fel, încetarea totală a focului și „retragerea" trupelor sale la o distanță egală față de Canal. Cele două guverne, englez și francez, vor, in-

sista pentru ca exigențele lor să fie îndeplinite într-un termen de 12 ore : dacă unul din beligeranți refuză, Franța și Marea Britanie vor lua măsurile adecvate „pentru ca cererile lor să fie satisfăcute". În cazul în care Egiptul nu se va supune, francezii și britanicii vor ataca în dimineața zilei de 31 octombrie 1956.

Britanicii — care continuau să penduleze insistînd pentru un atac masiv al Israelului împotriva Egiptului, dar cu condiția ca Iordania să nu fie cumva afectată — cedară pînă la urmă, acceptînd planul Dayan. Chiar în ziua respectivă; aflaseră rezultatul alegerilor parlamentare din Iordania care dăduse cîștig de cauză forțelor pro-nasseriste, ceea ce grăbea pentru ei necesitatea doborîrii lui Nasser.

Odată încheiată înțelegerea anglo-franco-israeliană, părțile trecură în grabă la pregătirea acțiunii, pentru ca „scenariul" să fie pus în practică exact așa cum era prevăzut. Campania din Sinai și de pe Canalul Suez va fi declanșată la data stabilită, provocînd surprindere, dar și profundă îngrijorare atît în rîndurile opiniei publice, cît și ale cercurilor conducătoare dintr-o serie de țări care considerară acest act ca fiind extrem de periculos nu numai pentru liniștea regiunii, ci și pentru pacea mondială.

Operațiunea Suez

În după amiaza zilei de 29 octombrie 1956, un grup de 16 bimotoare de transport *Dakota*, zburînd în șir indian, la mică înălțime pentru a nu fi reperate de radarurile egiptene, traversau spațiul aerian al Peninsulei Sinai îndreptîndu-se spre Vest, în direcția Canalului Suez. La bordul lor, 395 de ofițeri și soldați, formînd efectivul unui batalion al brigăzii 202 de parașutiști israelieni, așteptau încordați momentul lansării. Cu două minute înainte de a ajunge la obiectivul misiunii, avioanele au luat altitudine pentru a-și putea depune în bune condițiuni încărcătura lor tehnică și umană.

Batalionul israelian a atins solul într-un loc pustiu din apropierea defileului Mitla, important punct strategic pe „Drumul pelerinilor", una din cele trei artere principale de

circulație din Peninsula Sinai, făcînd legătura între Africa și Asia din vremuri străvechi. Parașutiștii, odată aterizați, s-au regrupat în jurul unei coline purtînd denumirea „Parker Memorial", dominată de monumentul ridicat în amintirea colonelului A.C. Parker, fost guvernator al Sinaiului între 1910 și 1923. Ei trebuiau să aștepte în acest punct, situat la aproximativ 45 kilometri de Suez, restul brigăzii 202, care urma să ajungă acolo a doua zi cu vehiculele sale blindate, străbătînd terestru de la frontiera israeliană aproape întreaga Peninsulă Sinai pe „Drumul pelerinilor".

Pentru a induce în eroare și a realiza efectul unei totale surprize, elementele motorizate ale brigăzii comandate de colonelul Ariel Sharon au fost concentrate anterior în raionul Ein Khussub de la frontiera iordaniană, sugerînd astfel pregătirea unui posibil atac împotriva regatului hașemit. Batalioanele sale porniseră la drum în direcția opusă la orele patru dimineața dar, avînd de străbătut o zonă dificilă, nisipoasă, reușiseră să se grupeze la frontiera egipteană, abia în cursul după-amiezii de 29 octombrie, lăsînd pe drumul de peste 100 de kilometri prin deșertul Neghev numeroase vehicule rămase în pană, pierderile sale în tehnica militară fiind mai mari decît pe întreaga desfășurare a campaniei din Sinai.

Trecînd frontiera puțin mai la Nord de Eilat, coloana parașutiștilor israelieni n-a întîlnit în cale nici un soldat egiptean pe o distanță de peste 20 de kilometri pînă la postul militar Kuntilla, al cărui întreg efectiv era format dintr-o companie de „poliție a deșertului" pe cămile. După o scurtă luptă, profitînd de lăsarea întunericului, mica garnizoană egipteană a dispărut, pierzîndu-și urma în imensitatea deșertului. Odată cucerită Kuntilla și parașutiștii lansați la intrarea defileului Mitla, primul punct al „scenariului" imaginat la reuniunea secretă de la Sèvres, începea să se înfăptuiască. Războiul israeliano-egiptean se declanșase și Tel Aviv-ul putea să publice un comunicat în acest sens, pentru a pune în mișcare angrenajul tripartit al atacului împotriva Egiptului.

La *Foreign-Office* și *Quai d'Orsay* „ultimatumurile" erau pregătite, în timp ce o puternică escadră din *Royal Navy*, plecată cu o zi înainte din Malta, se îndrepta în grabă spre bazinul Mediteranei răsăritene, iar la bazele britanice din Cipru aparatele de luptă stăteau gata să decoleze. Pe aerodromurile din Israel, aparatele *Mystère IV* și piloții francezi sosiți în ajun încheiaseră pregătirile, în

timp ce o formație navală arborînd pavilionul Franței patrula în largul coastei israeliene.

De fapt, intervenția anglo-franceză, planificată să se declanșeze oficial 36 de ore mai tîrziu, începuse în secret aproape simultan cu operațiunile de război israeliene. Patru bombardiere ușoare britanice *Canberra* survolaseră la mare înălțime teritoriul egiptean, în misiune de recunoaștere, cu cîteva ore înainte de atacul israelian, fotografiind obiective militare și concentrări de trupe, iar avioanele grele de transport franceze *Nord Atlas* decolate din Cipru parașutaseră în cursul acelei nopți provizii și muniții batalionului izolat în zona „Memorialului Parker", în așteptarea restului brigăzii 202 care întîrzia, fiind reținut pe drum de ciocniri cu micile garnizoane ce apărau pozițiile egiptene din deșert.

Ambasada egipteană de la Paris transmisese în ultimele zile unele informații privind o posibilă intervenție anglo-franceză, dar relatările respective nu produseră prea multă îngrijorare la Cairo, ținînd seama și de declarațiile oficiale americane care dezavuau o încercare de forță în Orientul Mijlociu, în plină campanie electorală pentru apropiatele alegeri prezidențiale. Iar un atac direct al israelienilor împotriva Egiptului nici nu era măcar luat în calcul. Despre tîrgul de la Sèvres nu transpirase nimic, secretul „scenariului" fiind destul de bine păzit. Așa se face că declanșarea campaniei din Sinai a surprins complet cercurile conducătoare din Egipt, fiind considerată la început o acțiune de represalii limitată, este adevărat mai în adîncime decît de obicei, dar totuși doar o simplă operațiune așa cum mai avuseseră loc și în trecut.

Nasser se afla la 29 octombrie, împreună cu familia, la reședința sa oficială din apropiere de Cairo unde urma să sărbătorească, în acea seară, aniversarea fiului său Abdel Hamid. Dar spre ora prînzului, primise o telegramă care l-a tulburat : avionul ce-l aducea din Iordania pe generalul Abdel Hakim Amer, vechiul său prieten și tovarăș de luptă, comandant-șef al forțelor armate egiptene, fusese doborît de aviația de vînătoare israeliană în largul Mediteranei. Generalul Amer se aflase în misiune la Amman, trimis de Nasser pentru a asigura noul guvern iordanian, ieșit din recentele alegeri parlamentare, de întregul sprijin al Egiptului. Peste cîteva minute s-a aflat că totuși generalul scăpase cu viață. Amer plecase din capitala iordaniană cu două avioane. El călătorea cu pri-

mul dintre acestea. Avionul doborît era al doilea, transportînd restul suitei sale.

La puţin timp după sosirea generalului Amer la Cairo, de la cabinetul acestuia i se transmise lui Nasser o altă informaţie gravă : „Israelienii atacă în Sinai !".

Două ore şi jumătate după paraşutarea batalionului israelian la „Memorialul Parker", Nasser îşi reunea guvernul într-o şedinţă de urgenţă. Lucrurile nu erau încă clare şi părerile exprimate conduceau la aprecierea că atacul nu constituia decît o operaţiune punitivă limitată. De altfel, israelienii nu-şi vor ridica în aer avioanele de luptă decît a doua zi, tocmai pentru a masca proporţiile acţiunii, temîndu-se de riposta noilor bombardiere *IL—28* recent achiziţionate de Egipt şi care ar fi putut atinge centrele nevralgice din Israel. Reţinerea mascată a israelienilor îl va determina şi pe Nasser să ezite în a-şi arunca în luptă aviaţia, destul de puternică în acel moment, atît din punct de vedere cantitativ, cît şi în ceea ce priveşte calitatea aparatelor moderne recent primite. Egiptenii au fost induşi în eroare, în primul moment, şi de faptul că israelienii au rămas pasivi în zona de frontieră din Nordul Peninsulei, regiunea cea mai locuită din Sinai, inclusiv în Gaza, locul unor confruntări anterioare.

Pentru a face faţă ameninţării imediate, guvernul egiptean a hotărît să trimită fără întîrziere spre defileul Mitla o brigadă de infanterie, cu misiunea de a anihila grupul de israelieni paraşutaţi. În mod preventiv au fost trecute în Sinai, peste Canal, pe podul de la El Ferdan din apropierea Ismailiei, două grupuri de tancuri *T—34* şi autotunuri *SU—100*, însoţite de cîteva unităţi de infanterie motorizată, pentru a întări dispozitivul militar din Nordul Peninsulei.

În cursul nopţii de 29 octombrie, alte unităţi israeliene pătrundeau pe teritoriul egiptean înaintînd pe artera centrală a Sinaiului denumită „Şoseaua turcilor". Luptele cele mai înverşunate s-au dat a doua zi, în jurul poziţiei fortificate Abu Ageila, situată la o întretăiere de căi de comunicaţie prin deşert, unde o importantă garnizoană egipteană fusese înconjurată de brigăzile 37 şi 4 de infanterie israeliene. În aceeaşi seară, elementele motorizate ale brigăzii 202 care înaintau pe „Drumul pelerinilor" făceau joncţiunea cu batalionul lansat cu o zi înainte la „Memorialul Parker".

La 30 octombrie, guvernele Marii Britanii și Franței lansară, conform „scenariului de la Sèvres", un ultimatum egiptenilor și israelienilor somîndu-i să înceteze focul și să-și retragă trupele la 15 kilometri de Canalul Suez. În acel moment, unitatea israeliană cea mai avansată în Sinai, batalionul parașutat la „Memorialul Parker", se afla blocată la 45 kilometri de Canal ! Dar ce mai conta un astfel de amănunt în mecanismul intervenției anglo-franceze pe cale să fie declanșată !

Conform cerințelor ultimatumului, Egiptul ar fi trebuit să accepte ocuparea „temporară" anglo-franceză a orașelor Port Said, Ismailia și Suez de pe Canal, „pentru a se garanta libertatea navigației". În cazul în care termenii ultimatumului nu erau aduși la îndeplinire în decurs de 12 ore, autorii săi amenințau că vor începe o acțiune armată în zona Canalului Suez. Refuzul firesc al Egiptului, pe care contau, urma să le furnizeze pretextul intervenției.

Respectînd „scenariul de la Sèvres", israelienii au anunțat imediat „acceptarea" condițiilor ultimatumului. La sfîrșitul după-amiezii, guvernul egiptean, reunit din nou pentru a analiza situația din Sinai, va afla cu îngrijorare că avea să facă față la încă doi inamici : Marea Britanie și Franța. Discutînd termenii ultimatumului, membrii cabinetului ajungeau în mod logic la concluzia că nu puteau, în nici un caz, să accepte ca un fapt împlinit, prezența armatei israeliene la 185 kilometri în interiorul teritoriului egiptean, în timp ce trupelor proprii li se cerea să se retragă la circa 215 kilometri de la frontiera cu Israelul. Un guvern care ar fi fost de acord cu o asemenea solicitare aberantă n-ar fi avut, se înțelege, o viață prea lungă. Nasser considera că ultimatumul nu constituia în fond decît un bluf, o stratagemă de război pentru a împiedica Egiptul să treacă întăriri peste Canal. În consecință, guvernul de la Cairo a respins pretențiile anglo-franceze, decizînd totodată să trimită noi trupe pe frontul din Sinai. Nasser va remite ambasadorilor de la Cairo ai Statelor Unite, Uniunii Sovietice, Iugoslaviei și Indiei mesaje personale adresate șefilor statelor respective, solicitîndu-i să ia poziție față de agresiunea la care era supus Egiptul.

Cam în același timp, la New York se desfășura un adevărat carusel diplomatic, într-o încercare urgentă de a împiedica agravarea situației. Statele Unite prezentaseră Consiliului de Securitate un proiect de rezoluție care invita

părțile „să înceteze imediat focul", ordona în mod expres Israelului „să-și retragă forțele sale în spatele liniei de demarcație stabilită prin armistițiul din 1949" și recomanda statelor membre ale O.N.U. „să se abțină de la amenințarea sau de la folosirea forței de o manieră incompatibilă cu scopurile Națiunilor Unite". Reprezentantul american, Henry Cabot Lodge, insistă pentru votarea imediată a rezoluției. Luînd cuvîntul, delegatul sovietic a sprijinit în întregime poziția americană. Delegatul iugoslav a adoptat aceeași atitudine. Reprezentantul britanic opunînd veto, rezoluția a fost însă respinsă. După vot, reprezentantul sovietic a depus un nou proiect de rezoluție care nu diferea aproape deloc de proiectul american. A urmat un nou veto al Marii Britanii și Franței. Atmosfera era din ce în ce mai încordată. O serie de țări membre ale *Commonwealth*-ului — Canada, India, Ceylon — s-au desolidarizat public de Marea Britanie. Secretarul general al O.N.U., Dag Hammarskjoeld a amenințat că este gata să-și dea demisia. Delegatul iugoslav sugerînd convocarea în sesiune de urgență a Adunării Generale a O.N.U., s-a luat hotărîrea ca ședința acesteia să aibă loc în după-amiaza zilei de 1 noiembrie.

Americanii vor insista direct pe lîngă englezi să-și modifice poziția. Președintele Eisenhower va trimite un mesaj premierului Eden imediat după aflarea ultimatumului anglo-francez, subliniind că „este profund îngrijorat de perspectiva unei acțiuni violente și exprimă convingerea că metodele pașnice pot încă și trebuie să prevaleze".

Cum poate fi explicată poziția americană față de aliații lor de cealaltă parte a Oceanului, devenită din ce în ce mai dură în zilele următoare, pe măsura desfășurării evenimentelor din Sinai și de pe Canalul Suez ? În această direcție ar fi reținut o serie de aprecieri și explicații ulterioare pe care observatori politici și istorici au încercat să le formuleze în legătură cu criza Suezului.

Prima întrebare care s-a pus a fost dacă americanii cunoșteau în prealabil pregătirile anglo-franco-israeliene pentru declanșarea atacului împotriva Egiptului și ce știau ei despre tîrgul încheiat la Sèvres. Ulterior, administrația americană a depus mari eforturi pentru a demonstra că nu era la curent cu nimic. Eisenhower afirma că ar fi aflat despre evenimente din presă. Secretarul de stat John Foster Dulles menționa : „N-am avut nici un fel de informații prealabile despre natura acestei afaceri". Iar Sher-

man Adams, consilier al președintelui scria : „Nici Franța, nici Marea Britanie nu ne-au avertizat, nici agenții noștri din Europa și din jurul Mediteranei". Allen Dulles, fratele secretarului de stat, care în acel moment conducea Agenția Centrală de Informații *(C.I.A.)*, relatează însă, în cartea sa „Tehnica informației" apărută mult mai tîrziu, următoarele : *„C.I.A.* era perfect la curent cu întreaga operație. Noi am semnalat că nu va avea loc nici un atac împotriva Iordaniei, ci un atac al celor trei națiuni împotriva Suezului. Chiar în ajunul invaziei, noi am făcut cunoscut că aceasta era iminentă".

În plus, englezii avertizaseră *Pentagon*-ul, cu cîteva zile înainte, că deoarece ar putea avea loc operațiuni de război în bazinul Mediteranei răsăritene, ar fi recomandabil ca navele flotei a 6-a să fie retrase din zonă și americanii se conformaseră. Ar mai fi de adăugat mesajele trimise de președintele Eisenhower premierilor Ben Gurion și Eden în ajunul declanșării atacului, prin care îi sfătuia să renunțe la folosirea forței.

Deci Washingtonul știa, dar preferase să închidă ochii. Mai tîrziu, cînd evenimentele luaseră o turnură dramatică stîrnind oprobriul comunității mondiale și putînd să antreneze în acțiune statele arabe și alte puteri din afara zonei, alternativă cu urmări imprevizibile, administrația americană căutase pe toate căile să nu apară în postura de sprijinitoare a unei agresiuni de tip colonialist. Diplomația americană renunțase astfel la jocul său duplicitar, optînd pentru blocarea planurilor anglo-franceze de dominare a Canalului Suez și de răsturnare a regimului Nasser.

Există părerea că esențială pentru poziția americană a fost declanșarea atacului anglo-franco-israelian înaintea alegerilor prezidențiale de la 6 noiembrie, ceea ce ar fi putut influența defavorabil electoratul. Desigur, nimeni nu neagă rolul important pe care l-a jucat acest fapt în conturarea poziției americane, dar nici alte aspecte nu pot fi ignorate, cum ar fi de pildă nemulțumirea marilor societăți petroliere americane. Acestea erau profund îngrijorate de posibilitatea instalării unei coaliții anglo-franco-israeliene ca stăpînă pe Canalul Suez. O asemenea alternativă ar fi putut conduce la dificultăți grave pentru exploatarea de către societățile americane a petrolului din Arabia Saudită și din Golf, provocînd tulburări civile de lungă durată, sabotarea instalațiilor etc. Și, desigur, datele ecuației atitudinii americane nu se opresc aici. Ele ar mai putea fi

completate şi cu teama Washingtonului de a nu fi fost angrenat, fără voia sa, într-un periculos conflict armat cu posibilităţi de extindere, pentru care nu era pregătit atunci ; sau de eventualele prejudicii aduse propriilor interese strategice şi economice din Orientul Mijlociu prin creşterea influenţei aliaţilor anglo-francezi în această zonă.

Neţinînd sema nici de opiniile exprimate în cadrul Organizaţiei Naţiunilor Unite de majoritatea covîrşitoare a statelor membre, nici de avertismentele S.U.A. şi ale altor ţări, guvernele britanic şi francez au continuat pregătirile pentru un atac asupra Canalului Suez. Intervenţia directă a celor două state a început la puţin timp după respingerea de către guvernul de la Cairo a ultimatumului ce-i fusese adresat. Aviaţia britanică va bombarda chiar în seara zilei de 31 octombrie aerodromurile militare egiptene din jurul capitalei de pe Nil.

„Eram la mine acasă, pe cale să-l primesc pe ambasadorul Indoneziei, atunci cînd sirenele de alarmă au răsunat şi avioane cu reacţie mi-au survolat casa" va povesti mai tîrziu Nasser. Pentru preşedinte a fost o surpriză neaşteptată : Israelul n-avea bombardiere cu reacţie. Bombardierele nu puteau fi decît britanice. Prin urmare, rapoartele trimise de diplomaţii egipteni de la Londra şi Paris, informaţiile primite de la ambasadele ţărilor prietene erau adevărate. Nasser s-a gîndit imediat că, de fapt, atacul israelian în Sinai constituia doar o cursă pentru a atrage grosul forţelor egiptene la Est de Canal, lăsînd cîmp liber anglo-francezilor pentru a înainta spre Cairo. Convocîndu-i pe şefii armatei, Nasser le ceru să ordone retragerea generală a trupelor din Sinai pentru a putea face faţă unui atac asupra capitalei. În acelaşi timp, decise dispersarea imediată a bombardierelor *Iliuşin* în Sudul Egiptului şi în Arabia Saudită, iar a avioanelor de vînătoare *MIG* pe aerodromurile secrete din deşert. Dimineaţa, aparatele de recunoaştere britanice constatară că avioanele egiptene pe care urmau să le distrugă bombardierele în cursul zilei dispăruseră.

În Sinai luptele continuau, o sîngeroasă bătălie desfăşurîndu-se pentru ocuparea defileului Mitla, unde israelienii înregistrară cele mai grele pierderi din întreaga campanie. Dar trupelor egiptene, puţin numeroase, lipsite de ajutoare de peste Canal şi supuse unor intense atacuri

aeriene la care participau și *Mystère*-le franceze, le era din ce în ce mai greu să opună rezistență. Introducînd în luptă noi unități și atacînd în toate direcțiile, israelienii reușiră să încheie campania din Sinai în mai puțin de o săptămînă, ocupînd întreaga Peninsulă, inclusiv zona Gaza.

Ultima bătălie s-a desfășurat la 4 noiembrie, în extremitatea sudică a Peninsulei, la intrarea în golful Akaba, unde o coloană de 200 vehicule și 1 800 de oameni ai brigăzii a 9-a de infanterie care coborîse de-a lungul țărmului, de la Eilat, a făcut joncțiunea cu brigada 202, sosită în marș forțat de la defileul Mitla la Ras Sudar și de aici în continuare pe malul răsăritean al Golfului Suez pînă la Sharm el Sheikh, poziție cheie dominînd strîmtoarea Tiran, apărată doar de două batalioane egiptene și de cîteva tunuri.

Campania din Sinai costase Israelul — după datele oficiale ale ministerului apărării de la Tel Aviv — 172 de morți și 817 răniți, pierderile egiptene fiind mai grele, îndeosebi în ceea ce privește numărul prizonierilor capturați de israelieni. Atacul prin surprindere și înaintarea rapidă a brigăzilor israeliene pe cele cîteva căi de acces ale Peninsulei izolaseră o serie de garnizoane din puncte fortificate care, lipsite de orice posibilitate de retragere, au fost nevoite să capituleze. Dar grosul armatei egiptene se afla, neafectat, dincolo de Canal, unitățile cele mai bune fiind concentrate în jurul capitalei și în Delta Nilului.

În timp ce luptele din Sinai erau pe sfîrșite, o crîncenă bătălie diplomatică se desfășura la New York, unde Organizația Națiunilor Unite căuta să izoleze și să stingă focarul de război apărut în Orientul Mijlociu. Adunarea Generală a O.N.U. întrunită la 1 noiembrie, va vota a doua zi textul unei moțiuni americane prezentată chiar de secretarul de stat J. F. Dulles, care cerea încetarea imediată a ostilităților, retragerea tuturor forțelor dincolo de linia de demarcație convenită prin armistițiul din 1949, renunțarea la orice incursiune pe teritoriul vecin și recomanda tuturor statelor membre ale O.N.U. să se abțină de a introduce material de război în zona de ostilități, precum și de la orice act de natură să întîrzie sau să împiedice traducerea în viață a rezoluției. Moțiunea a întrunit 64 voturi contra 5 (Israel, Franța, Marea Britanie, Australia și Noua Zeelandă). La 4 noiembrie, în momentul în care luptele încetaseră practic în Sinai, Adunarea Generală adoptă o nouă rezoluție ordonînd încetarea focului. Canada propune

crearea unei forțe internaționale de urgență destinată să separe combatanții, ceea ce făcea fără sens pretextul unei intervenții anglo-franceze. În aceeași zi, israelienii, care încheiaseră ocuparea Sinaiului, anunțau că acceptă încetarea focului.

Dar spre surprinderea generală, în dimineața zilei de 5 noiembrie, la ora șapte și un sfert, 600 de parașutiști britanici din brigada 16 independentă, în frunte cu comandantul lor, generalul Butler, erau lansați la zece kilometri de Port Said, pe terenul de aviație de la Gamil. La Port Said, aparate franceze de luptă, decolate de pe portavioanele din largul mării, bombardau toate obiectivele zonei alese, pentru a facilita lansarea a 550 de combatanți aparținînd regimentului 2 de parașutiști coloniali, sub comanda colonelului Chateau Jobert. Atacul anglo-francez pe Canalul Suez se declanșase. Va urma debarcarea navală masivă de trupe și blindate, planul „Mușchetarul revizuit" prevăzînd — după ocuparea celor două orașe vecine la intrarea în Canal, Port Said și Port Fuad — o înaintare rapidă de-a lungul celor 161 kilometri ai căii de apă dintre Mediterană și Marea Roșie, în direcția Ismailiei și a portului Suez din extremitatea sudică.

Cu tot sprijinul de artilerie de pe mare și al aviației, trupele invadatoare n-au reușit să ajungă mai departe de cele două porturi de la intrarea în Canal, fiind blocate de rezistența îndîrjită a apărătorilor. De altfel, chiar a doua zi ele au fost obligate să înceteze focul datorită avertismentelor drastice primite de Londra și Paris, atît de la Moscova — care anunța contramăsuri, inclusiv o posibilă trimitere de voluntari în sprijinul Egiptului — cît și de la Washington, care menționa totala desistare de orice sprijin, dacă Marea Britanie și Franța nu se vor conforma cerinței de a pune capăt imediat ostilităților.

Cele 40 de ore ale aventurii de la Suez îi costaseră pe francezi 12 morți și 43 de răniți, iar pe britanici 19 morți și 100 de răniți. Pierderile egiptene erau mult mai mari, bombardamentele aeronavale ale invadatorilor făcînd numeroase victime în rîndul populației civile.

Încetarea focului n-a făcut să înceteze bătălia pentru Suez, ea fiind reluată sub formă diplomatică la Organizația Națiunilor Unite. La 12 noiembrie, guvernul egiptean accepta prezența pe teritoriul său a unei forțe internaționale create de O.N.U. — „căștile albastre" — formată din contingente furnizate de mai multe state membre ale Or-

ganizației. „Căștile albastre" urmau să înlocuiască pe teren forțele britanice și franceze a căror retragere completă din Egipt s-a încheiat la 22 decembrie. Israelul a încercat să tergiverseze cît mai mult retragerea trupelor sale din Sinai, părăsirea pozițiilor sale din Peninsulă desfășurîndu-se pe etape, între 3 decembrie 1956 și 12 martie 1957. „Căștile albastre" s-au instalat la Sharm el Sheikh, în Gaza și de-a lungul frontierei israelo-egiptene, reușind să realizeze astfel un climat de liniște între cele două țări, timp de peste zece ani, pînă la războiul din 1967.

Pentru Marea Britanie și Franța operațiunea Suez a însemnat un eșec total. Nasser a continuat să păstreze puterea, iar prestigiul său a crescut enorm. Canalul a rămas mai departe proprietatea Egiptului și vapoarele sabordate aici în timpul crizei l-au blocat pînă în aprilie 1957, provocînd astfel o acută penurie de petrol în Europa occidentală. Datele conflictului din Algeria — unul din motivele pentru care Franța se angrenase în aventură — au rămas neschimbate. Rezidenții francezi și englezi din Egipt au fost expulzați, iar bunurile lor confiscate. Relațiile Marii Britanii și Franței cu o serie de țări arabe s-au răcit. Iordania și Egiptul au denunțat tratatele semnate cu Marea Britanie în 1949 și 1954.

Israelienii însă reușiseră să-și atingă, în parte, unele din obiectivele lor, obținînd libera navigație prin strîmtoarea Tiran și încetarea incursiunilor comandourilor din Gaza, ambele zone fiind plasate sub supravegherea „căștilor albastre" ale O.N.U. Este adevărat însă cu prețul asocierii cu francezii și englezii într-o afacere cu iz neo-colonialist, ceea ce le-a scăzut oarecum israelienilor creditul moral în ochii multor națiuni din lumea a treia cu care se aflaseră pînă atunci în relații foarte bune.

Denunțînd cu fermitate „agresiunea tripartită" de la Suez și acționînd pentru încetarea ei, Uniunea Sovietică s-a dovedit în acel moment ca fiind principalul sprijinitor al independenței Egiptului, reechiparea armatei egiptene și construcția barajului de la Assuan, desfășurată între 1960—1971, cu sprijin financiar și tehnic sovietic, întărind legăturile dintre cele două țări, la vremea respectivă.

Statele Unite au reușit să-și limiteze pierderile politice, desolidarizîndu-se de aliații săi europeni și intervenind eficace pe lîngă ei și Israel pentru a evacua teritoriul egiptean. Mai mult chiar, criza Suezului a marcat un oarecare cîștig pentru Statele Unite, a căror influență di-

rectă în regiune a înlocuit-o pe aceea a aliaților europeni. Înțelegînd mai bine dificultățile politicii lor de alianțe pe care încercaseră să le înjghebeze după 1945, conducătorii americani au căutat, în continuare, să-și asigure aliați în Orientul Mijlociu prin mijloace mai puțin rigide. Cu ajutorul „doctrinei Eisenhower", formulată la începutul anului 1957, americanii s-au străduit să vîndă marfa anticomunismului sub o altă denumire, angajîndu-se să vină „în sprijinul" oricărei țări din regiune „amenințată" de altă țară „dominată de comunismul internațional", etichetă ce putea fi lipită oricărui regim ce nu le era pe plac, oricărei mișcări de eliberare națională și anticolonialiste, așa cum de altfel s-a și întîmplat în practică.

Lecția crizei Suezului nu fusese însușită. Din învățămintele sale marile puteri nu trăseseră concluziile necesare. Lupta pentru sfere de influență, pentru dominarea regiunii strategice a Orientului Mijlociu va continua, generînd noi situații critice, alte zile fierbinți în anii ce vor urma.

Capitolul IV

FURTUNOSUL AN 1958

Premisele istorice ale unei revoluții

Istanbul, 14 iulie 1958. Zi toridă de vară în marele oraș de pe malurile Bosforului, marcat de atmosfera unui eveniment deosebit, cu accentuată tentă de sărbătoare : steaguri arborate pe străzi, mulțime de gură-cască înșiruită pe trotuare, cordoane de polițiști cu căști de plută și mănuși albe de-a lungul arterelor principale, limuzine negre traversînd în viteză podul Galata de peste Cornul de Aur.

La aeroportul internațional de la Yeșilköy, suburbie cunoscută și sub denumirea cu rezonanță istorică de San Stefano, un grup numeros de oficialități turce în frunte cu premierul Adnan Menderes aștepta cu nerăbdare sosirea unor oaspeți de vază ce trebuia să aterizeze dintr-un moment în altul. Nu departe de pistă, o gardă militară de onoare în uniforme strălucitoare de paradă, cu drapel și fanfară, era aliniată pentru ceremonia primirii.

În ziua respectivă urma să se deschidă la Istanbul o importantă reuniune a șefilor de state și guverne din țările musulmane membre ale Pactului de la Bagdad. Acestei alianțe militariste, emanație a „trusturilor creierului" din *Foreign Office* și Departamentul de Stat, i se puseseră bazele cu trei ani și jumătate mai înainte, în capitala de pe Tigru, și la ea aderaseră ulterior, pe lîngă Irak și Turcia, alte trei state : Marea Britanie, Pakistanul și Iranul.

Cu toate eforturile insistente ale diplomației anglo-americane, nici o altă țară din Orientul Mijlociu nu mai căzuse, de atunci, în capcana purtînd amprenta strategiei cu iz imperialist a Londrei și Washingtonului, care viza în primul rînd anihilarea tendințelor de completă independență politică și economică manifestate de statele arabe din regiune.

Evenimentele din prima jumătate a anului 1958 îngrijoraseră profund pe mentorii Pactului de la Bagdad. În februarie, Siria formase o uniune statală cu Egiptul sub numele de Republica Arabă Unită ; în mai, flacăra unui război civil se aprinse între partizanii arabismului și cei ai Occidentului din Liban ; în Irak, atmosfera politică se dovedea extrem de încordată și instaurarea stării de urgență, la care regimul monarhist recursese din nou, nu reușea să liniștească spiritele ; sentimentele naționale arabe cîștigau teren pretutindeni în regiune. Pornind de la situația existentă, Statele Unite și Marea Britanie se gîndiră să apese pe clapa islamismului, ca un paliativ de circumstanță, sugerînd convocarea la Istanbul a unei reuniuni la nivel înalt, cu participarea țărilor musulmane membre ale Pactului de la Bagdad. În același timp, forțe militare de intervenție americane și engleze erau puse în stare de alarmă, la diverse baze, pentru orice eventualitate.

Pe aeroportul de la Yeșilköy, selecta asistență, în ținută incomodă de ceremonie, se refugiase de zăduful zilei de vară în elegantele saloane oficiale cu aer condiționat, servind cafele după cafele, profund impacientată de întîrzierea avionului special la bordul căruia urma să călătorească de la Bagdad spre Istanbul tînărul rege Feisal II și mai vîrstnicul său prim ministru Nuri Said. Minutele se scurgeau unul după altul, fără să aducă nici cel mai mic semn cu privire la sosirea înalților oaspeți irakieni. De la turnul de control al zborurilor se comunicase că avionul regal nu fusese semnalat încă în spațiul aerian turcesc, iar aeroportul din Bagdad rămînea mut la toate încercările de a se stabili o legătură prin căile uzuale de transmisie. Între timp, un funcționar al ministerului de externe turc adusese o informație conform căreia se părea că, în acea dimineață, se întîmplase ceva la Bagdad : postul de radio local transmitea marșuri militare, întrerupte de scurte comunicate din care reieșea că ar fi fost în curs o lovitură de stat. Veștile erau confuze, nu se știa nimic

clar, nu se putea trage nici o concluzie exactă. Ceva se petrecuse totuşi în Irak şi întîrzierea oaspeţilor aşteptaţi confirma faptul, întărind neliniştea.

Premierul turc se plimba nervos, solicitînd noutăţi la fiecare două-trei minute. Dar nimic deslușit nu i se aducea la cunoştinţă. Doar ştiri contradictorii. Desigur, Menderes nici nu îşi închipuia că, în acel moment, suveranul irakian era mort de mai multe ore şi cadavrul său, ciuruit de gloanețe, fusese înhumat într-un loc secret. Iar Nuri Said, „omul forte" care dictase din vîrful piramidei guvernamentale sau din umbra tronului destinele Irakului vreme de aproape patru decenii, mai avea de trăit doar 24 de ore ; travestit în femeie, cu moartea în suflet, se ascundea hăituit ca un cîine turbat dintr-un cartier în altul al Bagdadului, cu un premiu de 10 000 de dinari pus pe capul său de noile autorităţi.

Menderes îşi va aştepta în zadar vechiul prieten irakian cu care participase la punerea bazelor Pactului de la Bagdad. Aflînd peste o zi de moartea lui Nuri Said, premierului turc nici nu-i trecea prin minte că şi viaţa sa se va sfîrşi într-un mod dramatic, în viitorul apropiat. Debarcat de la conducerea ţării de o lovitură de stat militară şi condamnat la moarte după un lung proces, Menderes va fi spînzurat în curtea unei închisori de pe o insulă din mijlocul Mării Marmara, în toamna anului 1961.

Evenimentele de la 14 iulie 1958 încheiau o epocă zbuciumată a istoriei ţării dintre Tigru şi Eufrat. Se punea astfel capăt unui regim monarhic urît de majoritatea covîrşitoare a populaţiei, instaurîndu-se republica. Totodată, aceste evenimente marcau sfîrşitul unei îndelungate perioade de dominaţie străină, care adusese multe suferinţe oamenilor acestor meleaguri.

Leagăn al unora dintre cele mai vechi civilizaţii umane, grădină înfloritoare o lungă perioadă de vreme în antichitate şi Evul Mediu, „ţara dintre fluvii" *(mesos potamos)* cunoscuse în decursul ultimului mileniu numeroase invazii pustiitoare şi stăpîniri despotice care îi secătuiseră pămîntul şi îi sărăciseră locuitorii. Din 1534, cînd sultanul Soleiman Magnificul intrase biruitor în Bagdad şi pînă spre sfîrşitul primului război mondial, Mesopotamia, cum se spunea pe atunci în mod obişnuit Irakului, făcuse parte din Imperiul otoman, suferind toate rigorile şi vexaţiunile unei stăpîniri haotice, crude şi corupte, care înfundase ţara în negura înapoierii economice şi sociale. Circa 80 la

sută din populație era nomadă și seminomadă, iar principalele orașe — Bagdad, Bassra și Mossul — purtau pecetiile vieții tradiționale orientale, stăpînii otomani neîngrijindu-se decît să perceapă birurile și să recruteze cu forța dintre autohtoni soldați pentru armata imperială. Economia țărănească patriarhală nu cunoștea schimburile monetare și nici schimburile comerciale la distanță, trocul stînd la baza întregii vieți economice. La Bagdad, o puternică colonie evreească, estimată la 100 000 de suflete, controla comerțul și circuitul monetar, iar Mossul constituia a doua mare piață de troc a țării, dar și de schimburi monetare cu Siria de Nord și în special cu Alepul. Majoritatea covîrșitoare a populației — într-o proporție de 95 la sută — era analfabetă.

În pofida acestor condiții neprielnice, la începutul secolului XX, o mișcare naționalistă arabă începuse să se dezvolte în rîndul ofițerilor din armata otomană și al firavei intelectualități, lor adăugîndu-li-se cercurile religioase cu influență în sînul populației. Așteptata prăbușire a Imperiului otoman, ros de contradicții incurabile, ce se contura tot mai iminentă, genera speranța într-o renaștere a națiunii arabe, liberă și independentă.

Primul război mondial, simțit direct prin luptele purtate împotriva armatei otomane de trupele aliate debarcate pe pămîntul Mesopotamiei și mărea revoltă arabă anti-otomană din 1916 de la Mecca, cu sprijin britanic, întărea credința în zile mai bune și pentru poporul irakian. La 1 noiembrie 1918, odată cu ocuparea Nordului Irakului de armata britanică, întregul teritoriu al țării era eliberat de sub stăpînirea Imperiului otoman ce își trăia ultimele sale clipe, definitiv înfrînt.

Englezii nu intraseră însă în Irak pentru a-i descătușa pe autohtoni, ci pentru a le lua în stăpînire țara, excelent punct strategic de legătură cu imperiul colonial britanic din Sud-Estul Asiei. Tîrgul colonialist, prin care Irakul era destinat sferei de influență britanică, fusese încheiat în secret încă din 1915 cu francezii, iar protocolul semnat la San Remo, în aprilie 1920, de puterile aliate învingătoare, nu făcuse altceva decît să consfințească mandatul englez, stabilit *de facto* încă de la sfîrșitul anului 1918.

Două telegrame trimise la Londra, puțin timp după semnarea protocolului de la San Remo, de înaltul comisar britanic în Irak, Sir Percy Cox, defineau deschis o politică camuflată cu grije în cursul războiului mondial și al re-

voltei anti-otomane, cînd englezii încurajau pe toate căile sentimentele naționale arabe pentru a le servi scopurile militare. „Este imposibil să instalezi în Mesopotamia un veritabil guvern arab — scria Percy Cox. O astfel de tentativă ar echivala cu aruncarea Orientului Mijlociu în anarhie". Concluzia sa era cinic de tranșantă : „Ocupînd Mesopotamia, noi am făcut o spărtură în lumea islamică... Propun să păstrăm Mesopotamia sub controlul Marii Britanii. Nu trebuie ca ea să fie unită politic cu restul lumii arabe. Din contră, este necesar să fie izolată cît mai mult posibil".

Între dorința mărturisită a britanicilor de a se instala ca stăpîni deplini în Irak și posibilitatea reală de a face acest lucru s-a interpus, de la început, voința de libertate a poporului acestei țări, dînd multă bătaie de cap guvernului de la Londra și silindu-l la reajustări continue în politica sa colonialistă, pentru a-și putea menține influența.

Pregătită încă din iarna 1919—1920 de diverse asociații secrete, dintre care cea mai eficientă se pare că a fost „Jami'yat Haras al Istiqlal" (Consiliul gardienilor independenței) cu puternice baze la Hilla, în imediata apropiere a Babilonului, la Nedjef și Kerbela, orașele sfinte ale ramurii șiite a Islamului, revolta anti-britanică a izbucnit cu furie în primăvara anului 1920, generalizîndu-se în scurt timp pe tot întinsul țării. Analizînd evenimentele desfășurate atunci, un fost lider al „gardienilor independenței" scria mai tîrziu : „Ieșiți victorioși în războiul din 1914—1918, englezii se deciseseră să creeze în Mesopotamia o colonie atașată guvernului imperial al Indiilor... Înspăimîntați de viitorul sumbru ce se anunța, irakienii au hotărît să-și cucerească independența pe calea armelor. Un comitet secret a început să conducă lupta. Mai întîi, au fost declanșate o serie de manifestații politice pașnice în numeroase orașe irakiene. Din aceste manifestații se născuseră comitetele care cereau independența țării față de englezi. Dar numeroși membri ai acestor comitete au fost încarcerați sau trimiși în exil în Golful Persic".

În cîteva săptămîni, închisorile rămase moștenire de la Imperiul otoman erau pline. La 3 mai 1920, la Bagdad, a fost decretată starea de asediu, cînd, sub presiunea răsculaților, trupele britanice s-au repliat, fortificînd capitala. Răsculații, dispunînd de mitraliere și tunuri strînse în timpul retragerii dezordonate a armatei otomane la sfîr-

şitul războiului mondial, reuşiseră să creeze o situaţie destul de precară pentru britanici, aceştia fiind nevoiţi să folosească pe scară largă aviaţia şi tancurile pentru a ieşi din impas.

În septembrie 1920, după debarcarea unor puternice întăriri trimise din metropolă şi India, trupele britanice, numărînd peste 50 000 de soldaţi, au trecut la contraofensivă, supunînd pînă la urmă triburile răsculate. În înăbuşirea întinsei răscoale un rol deosebit îl jucase *Royal Air Force*, avioanele britanice mitraliind în număr mare poziţiile răsculaţilor, bombardîndu-le şi incendiindu-le aşezările. Bilanţul operaţiunilor militare pînă în mai 1921 s-a ridicat la 8 450 morţi şi răniţi irakieni ; la 1 843 morţi şi răniţi din rîndurile britanice. Bilanţul financiar al operaţiunilor militare a depăşit trei milioane lire sterline aur, adică de trei ori mai mult decît îi costase pe englezi sprijinirea revoltei arabe anti-otomane din 1916—1918.

Londra a tras însă unele învăţăminte din răscoalele anului 1920. Căutînd să dea dominaţiei lor o culoare locală, şi-a asociat în acest scop la administrarea ţării unele notabilităţi autohtone. Sir Percy Cox, numit înalt comisar britanic în Irak în luna octombrie a acelui an, a constituit imediat un guvern provizoriu format în întregime din localnici. Acest cabinet, condus de bătrînul decan al notabilităţilor din Bagdad, Abdul Rahman Gaylani, număra şapte miniştri, deţinătorul portofoliului apărării fiind generalul Jaffar al Askari, prieten, cumnat şi părtaş la conducerea ţării, pînă în 1936, cu viitorul premier Nuri Said.

De numele celor doi dubli cumnaţi (Jaffar era căsătorit cu sora lui Nuri Said, iar acesta cu sora lui Jaffar), oameni de încredere ai englezilor încă din timpul războiului mondial, va fi strîns legat viitorul regim monarhic al Irakului şi înfeudarea ţării intereselor politice, economice şi militaro-strategice ale coroanei britanice.

Jaffar al Askari, provenit dintr-o familie kurdă, absolvent al şcolii de stat major de la Potsdam, făcuse o carieră militară strălucită în armata otomană obţinînd, în preajma primului război mondial, gradul de colonel la vîrsta de numai 30 de ani. Cu alură atletică şi faţă rotundă, împodobită cu o uriaşă mustaţă de husar prusac, tînărul colonel afişa o eleganţă militară ostentativă. Vorbea curent mai multe limbi străine, fiind considerat, totodată, un ofiţer cult cu temeinică pregătire în meseria armelor.

La Istanbul, Jaffar al Askari cunoscuse, la un moment dat, pe un alt ofiţer originar din Irak, căpitanul Nuri Said cu care, înrudindu-se ulterior, va rămîne pricten pînă la moarte. Nuri Said era cu patru ani mai tînăr decît Jaffar. Absolvent al Academiei militare din capitala turcă, acesta se comporta mai mult ca un ofiţer de salon frecventînd cercurile europene şi în mod special pe cele engleze, în rîndul cărora înnodase o serie de prietenii. Legăturile strînse cu ambasada britanică pe care o vizita destul de des, întîlnirile sale la cafenelele şi restaurantele de lux din Istanbul, cu diplomaţi englezi, indică posibilitatea ca Nuri Said să fi fost recrutat, încă de pe atunci, de *Intelligence Serbice*. Un fapt petrecut la începutul anului 1914 vine să întărească această ipoteză. Cu cîtva timp înainte, un maior al armatei otomane, Aziz al Misri, înfiinţase la Istanbul o societate secretă naţionalistă arabă „Al Kahtaniya", cu o filială irakiană denumită „Al Ahd", din care făceau parte Nuri Said, Jaffar al Askari, Jamil Madjai, Taha al Hashemi, toţi aceştia devenind ulterior miniştri ai viitorului regim monarhic de la Bagdad. Cînd maiorul Aziz al Misri a fost arestat de poliţia otomană datorită activităţii sale politice, creditul de care se bucura Nuri Said pe lîngă ambasada britanică s-a dovedit suficient pentru a determina intervenţia acesteia pe lîngă autorităţi şi a obţine eliberarea conducătorului organizaţiei secrete arabe.

Intrarea Imperiului otoman în războiul mondial îi despărţise temporar pe cei doi prieteni. Jaffar al Askari, care era foarte apreciat de Enver Paşa, principalul personaj al triumviratului ce guverna Imperiul otoman, a fost trimis în 1915 într-o misiune în Libia pentru a ajuta triburile Senussi, răsculate împotriva aliaţilor. Debarcat în secret pe coasta libiană de un submarin german, Jaffar căzu, însă, la scurt timp, prizonier în mîinile britanicilor, fiind rănit în cursul unei şarje de cavalerie în fruntea războinicilor Senussi. Închis în citadela din Cairo, după o încercare nereuşită de evadare se consolase cu gîndul că va trebui să aştepte încheierea războiului ca prizonier, între zidurile acestei fortificaţii medievale, construită pe o colină din marginea capitalei egiptene. Dar în curînd va fi scos de aici de cumnatul său Nuri Said şi îşi va relua activitatea militară, de această dată sub un alt steag.

Nuri Said dezertase din armata otomană încă de la începutul războiului şi se refugiase la Bassra. Făcut pri-

zonier de trupele indiene, debarcate în portul de pe Shatt El Arab, fusese dus la Bombay și închis într-un lagăr, unde va rămîne însă foarte puțin timp. Recuperat de Sir Percy Cox, în acel moment reprezentantul Marii Britanii în zona Golfului, care s-a grăbit să îndrepte greșeala autorităților militare de la Bassra, Nuri Said va fi expediat în 1915 la Mecca, cu o misiune specială pe lîngă șeriful Hussein, viitorul rege al Hedjazului.

Șeriful locurilor sfinte ale Islamului, care-i detesta pe mesopotamieni, l-a primit la început cu neîncredere pe acest personaj enigmatic, purtător al unui mesaj de salut și de sprijin din partea englezilor. Rolul jucat de ofițerul otoman dezertor în primele luni ale șederii sale la Mecca a rămas puțin elucidat de istorici. Se pare că a îndeplinit funcția unui fel de trezorier al șerifului, administrîndu-i aurul trimis de englezi, dar și de observator atent menit să evalueze posibilitățile eventualei revolte a arabilor împotriva stăpînirii de la Istanbul.

Cînd revolta arabă a izbucnit în 1916 și bătrînul Hussein s-a proclamat rege al Hedjazului, sprijinitorii săi britanici în frunte cu *Arab Bureau* din capitala egipteană, ramură a *Intelligence Service*-ului pentru Orientul Mijlociu, au început să caute cadre militare necesare organizării armatei noului suveran. Nuri Said și-a adus atunci aminte de prietenul său Jaffar, închis în citadela din Cairo, cu care întreținea o corespondență permanentă. El l-a recomandat englezilor pentru conducerea trupelor arabe, convingîndu-l totodată și pe colonelul prizonier să treacă de partea acestora. Jaffar al Askari, acceptînd propunerea ce i s-a făcut, a fost numit șeful statului major al armatei arabe comandate de emirul Feisal, fiu al regelui Hedjazului, el însuși viitor rege al Siriei și apoi al Irakului.

Nuri Said a devenit aghiotant al lui Jaffar al Askari care primise gradul de general. Englezii l-au dat pe emirul Feisal în grija celor doi prieteni și cumnați, aceștia bucurîndu-se în ochii *Intelligence Service*-ului de o calitate deosebită: prin stil, ținută și spirit, Jaffar și Nuri nu puteau să fie considerați arabi în înțelesul cuvîntului, ei arborînd, cu predilecție, alură și comportare de ofițeri europeni rasați. Spre deosebire de celebrul lor coleg de la *Intelligence Service*, colonelul Lawrence, care umbla deghizat în veșminte arabe călărind pe cămilă zile în șir, ca orice beduin, mîncînd și dormind pe pămîntul gol

în mijlocul trupei, cei doi foşti militari otomani, ajunşi comandanţi ai armatei lui Feisal, erau întotdeauna ca scoşi din cutie, purtînd sub braţ nelipsita eravaşe a ofiţerilor britanici. Colonelul Lawrence povesteşte că în cursul bătăliei pentru oraşelul Maan din Transiordania l-a văzut sosind pe Nuri, „îmbrăcat elegant, cu mănuşi de piele în mîini şi cu pipa fumegînd în colţul gurii". O fotografie din acei ani îl înfăţişează într-o elegantă uniformă de croială englezească, purtînd revolver în toc de piele la centura cu diagonală, dar arborînd, totodată, un *keffieh* alb pe cap, după moda arabă.

La încheierea războiului mondial, Nuri Said l-a urmat pe Feisal peste tot, ca o adevărată umbră, în călătoriile sale prin Europa : la Paris şi Londra, la Conferinţa de pace de la Versailles în 1919 şi apoi în Siria, în 1920, cînd emirul a devenit pentru puţină vreme rege al acestei ţări. Izgonit de pe tronul de la Damasc de francezi, după ce aceştia au preluat în stăpînirea lor Siria conform înţelegerilor anterioare cu englezii, Feisal s-a refugiat mai întîi în Transiordánia, de unde a plecat la Cairo şi în continuare spre Europa, însoţit pretutindeni de nelipsitul Nuri Said.

Între timp, englezii, cărora Feisal le adusese servicii însemnate în cursul revoltei arabe anti-otomane din primul război mondial şi le era devotat, s-au gîndit să-l răsplătească într-un fel, oferindu-i drept recompensă tronul Irakului, proclamat peste noapte monarhie. Generozitatea britanică faţă de acest prinţ, aparţinînd casei domnitoare de la Mecca, nu era deloc dezinteresată.

În realitate, înscăunarea lui Feisal ca rege al Irakului încununa o migăloasă operaţiune a diplomaţiei şi serviciilor secrete britanice urmărind conferirea unei tente arabe dominaţiei de tip colonial a Londrei. *Colonial Office* şi *Intelligence Service* pregătiseră minuţios această mişcare de şah, menită să potolească spiritele. Primul punct al planului britanic l-a constituit crearea unei armate autohtone ca temelie a noului regim. Imediat după preluarea postului de înalt comisar britanic în Irak, Sir Percy Cox l-a chemat urgent la Bagdad pe Jaffar al Askari, fostul şef al armatei arabe din timpul revoltei anti-otomane, care se învîrtea fără o sarcină precisă pe la cartierul general britanic de la Haifa, dîndu-i misiunea să pună pe picioare, cît mai rapid posibil, o forţă armată formată din localnici. La 6 ianuarie 1921, a luat fiinţă oficial armata irakiană avînd în fruntea sa pe generalul

Jaffar al Askari. Un număr de 400 ofiţeri originari din Irak, care erau înrolaţi în diverse unităţi ale armatei britanice, au fost trimişi în grabă la Bagdad pentru a forma corpul de comandă al noii armate. Lor li s-au adăugat şi alţi ofiţeri de origine irakiană, care făcuseră parte din armata otomană. Trupa a fost recrutată pe bază de mercenariat. Foarte curînd a sosit la Bagdad şi Nuri Said, fiind numit şef al marelui stat major în armata condusă de cumnatul său Jaffar. În drum, Nuri Said a făcut o escală la Bombay, unde s-a întîlnit cu premierul britanic Lloyd George, pentru a primi ultimele instrucţiuni.

La Bagdad, povesteşte Gertrude Bell, faimoasa agentă a *Intelligence Service*-ului în Orientul Mijlociu din acele timpuri, a avut loc, imediat după sosirea lui Nuri Said, un adevărat consiliu de război la care a asistat Sir Percy Cox, Jaffar al Askari şi colonelul Clayton, unul din şefii spionajului britanic din regiune, concluzia reuniunii fiind aceea a instaurării unui regim monarhic în Irak. La 21 martie 1921, Winston Churchill, ministrul coloniilor, a convocat la Cairo o conferinţă la care au participat Percy Cox, colonelul Clayton, Jaffar al Askari, Gertrude Bell, colonelul Lawrence şi alte importante personaje aparţinînd serviciilor secrete britanice, precum şi mareşalul aerului Trenchard. Cu acest prilej, s-a hotărît ca lui Feisal să i se ofere coroana Irakului, iar trupele britanice să fie retrase din această ţară urmînd a fi înlocuite de armata mercenară a lui Jaffar, secondată de 20 de escadrile din *Royal Air Force*, însărcinate cu rolul de poliţie aeriană. La aceeaşi conferinţă s-a mai decis ca un alt membru al familiei de la Mecca, emirul Abdallah, frate cu Feisal, să fie instalat ca suveran în micul stat pe cale de a fi creat, Transiordania, devenit, un sfert de veac mai tîrziu, Regatul Haşemit al Iordaniei.

În urma unui referendum caricatural, la care fusese chemată să se pronunţe masa analfabetă a poporului fără a şti prea bine despre ce era vorba, Feisal a fost proclamat cu surle şi tobe, în august 1921, rege al Irakului, ţara rămînînd însă protectorat al coroanei britanice. Feisal era, după cum îl descriu cei ce l-au cunoscut îndeaproape, un om fără voinţă, extrem de nervos, un cardiac care fuma cîteva pachete de ţigări pe zi. Faimosul spion britanic, colonelul Lawrence, aflat aproape permanent în preajma sa în timpul revoltei anti-otomane din 1916-1918, îl considera capricios şi cabotin, iar Sir Herbert

Samuel, înaltul comisar britanic de la Ierusalim, scria despre alegerea lui ca rege al Irakului de către *Colonial Office* : „Nu sînt sigur că ea a fost prea fericită, căci Feisal s-a arătat un manechin fără voinţă la Damasc", în timpul efemerei sale domnii pe tronul regatului sirian.

Intelligence Service-ul va găsi un remediu destul de sigur pentru a-l ţine în mînă pe noul rege. Feisal cunoscuse anterior, la Cairo, pe fiica unui diplomat englez, o anume Anita cu care s-a împrietenit. Tînăra englezoică l-a însoţit pe rege în Irak chiar înainte de încoronare. Agentă a *Intelligence Service*-ului, dirijată direct de Gertrude Bell, Anita a rămas în continuare la Bagdad şi legătura sa cu regele Feisal a devenit atît de vizibilă încît ajunsese să-l jeneze chiar şi pe înaltul comisar britanic.

La un moment dat, obosit de domnia sa zbuciumată, Feisal s-a gîndit să abdice şi să se stabilească, împreună cu prietena sa englezoaică, în Elveţia, unde se găsea la tratament. Dar Anita a murit subit, în condiţii oarecum misterioase. Cîteva zile mai tîrziu, Feisal a fost găsit şi el mort în patul său de la hotel. Tocmai împlinise 50 de ani. Diagnosticul oficial : atac de cord. Dar, multe lucruri au rămas neelucidate în această poveste.

Domnia lui Feisal se desfăşurase sub semnul unei totale aserviri a ţării intereselor britanice. Primul tratat anglo-irakian din octombrie 1922 făcuse din înaltul comisar al Marii Britanii singurul gardian al „independenţei" Irakului, un fel de *alter ego* al regelui. Bagdadul n-avea decît un singur reprezentant în străinătate : ambasadorul său de la Londra. În restul lumii, interesele diplomatice ale Irakului erau reprezentate de ambasadele britanice.

Punerea în exploatare a zăcămintelor de petrol din Nord-Estul ţării sporise în cea mai mare măsură interesul Marii Britanii faţă de Irak. Prima sondă, care erupsese în 1927 la Baba Guergur, aproape de Kirkuk, atingînd adîncimea destul de mică de 465 metri, anunţa descoperirea unor surse extrem de bogate. În curînd, pe un perimetru de 270 kilometri pătraţi alte 32 de puţuri produceau o mare cantitate de „aur negru" la un preţ insignifiant. Englezii s-au grăbit să pună mîna pe această excepţională avuţie a subsolului irakian prin înfiinţarea societăţii „Iraq Petroleum" (IPC), ţara fiind astfel integrată în mare măsură economiei britanice.

Cum nemulțumirea poporului se manifesta tot mai activ împotriva aservirii țării, englezii hotărîră să întreprindă o nouă mutare de șah, anunțînd renunțarea la mandatul lor asupra Irakului și proclamarea deplinei sale independențe. Acordul semnat în 1930 cuprindea însă clauze atît de înrobitoare încît primul ministru Saadun, silit să se ralieze englezilor, și-a tras un glonte de revolver în tîmplă atunci cînd și-a dat seama de greșeala făcută. Cum nici un politician de suprafață irakian nu se arăta amator să preia conducerea guvernului s-a recurs, ca o ultimă soluție, la Nuri Said. Acesta va forma pentru prima oară un cabinet, la 23 martie 1930 ; în următorii 28 de ani, el va mai ocupa postul de prim ministru de 14 ori și va face parte și din alte guverne în calitate de ministru de 42 de ori. Este de menționat că în decursul existenței monarhiei irakiene (1921—1958) s-au schimbat 58 de guverne, Nuri Said exercitînd în toată această perioadă un rol decisiv, direct sau indirect.

La 30 iunie 1930, Nuri Said a semnat la Londra acordul care încheia mandatul Marii Britanii asupra Irakului. Înaltul comisar britanic era înlocuit printr-un ambasador. Dar alianța politică și militară cu Marea Britanie constituia firul conducător al noului tratat. Bazele militare, căile ferate, porturile și aeroporturile se aflau la dispoziția englezilor, în măsura în care aceștia considerau necesar. Irakul fusese astfel proclamat „independent" pentru a putea deveni mai bine o proprietate a „aliaților" britanici.

În același an se încheia un acord privind *pipe-line*-ul construit de „Iraq Petroleum Company". În schimbul exploatării petrolului irakian, IPC se angaja să verse guvernului de la Bagdad o redevență de patru șilingi pentru tona de petrol extrasă, începînd din anul 1931. Încasările respective vor fi însă îndreptate, în mare măsură, în direcția bugetului militar.

Cu sprijin britanic, armata a fost modernizată rapid, fiind dotată cu aviație și blindate. Între 1931 și 1936, ea va îndeplini misiunea de a reprima patru revolte populare, prima dintre acestea fiind cea a kurzilor. Kurzii erau o populație musulmană nearabă de cîteva milioane de oameni, locuind pe teritoriul mai multor țări vecine : Irak, Turcia, Iran, Siria și Azerbaidjanul sovietic. Formînd un procent important din populația Irakului, ei au refuzat întotdeauna monarhia instalată de britanici și

dominația acestora. Ei se bucuraseră, pînă atunci, de o anumită autonomie, dispunînd de armament individual. În anii '20 kurzii purtaseră lupte grele cu forțele guvernamentale iraniene și turce, cu care armata irakiană colaborase în unele împrejurări. Cooperarea militară irakiano-turcă a continuat. În iulie 1931, armata irakiană î-a atacat pe kurzi în zona de frontieră, colaborînd cu diviziile turce, dar a suferit pierderi mari, luptele prelungindu-se aproape un an și luînd sfîrșit numai în urma intervenției hotărîtoare a aviației britanice.

În aceeași perioadă, armata irakiană a fost obligată să facă față și răscoalei asirienilor, o veche populație creștină, din rîndurile căreia englezii angajaseră în timpul primului război mondial un mare număr de oameni pentru trupele lor auxiliare. Mai tîrziu, corpul asirian, care continua să lucreze la instalațiile de la bazele aeriene britanice, fiind demobilizat s-a răsculat și a fost nevoie să se aducă trupe engleze pe calea aerului pentru a reprima revolta. O parte din asirieni au fugit în Siria, dar prezența lor fiind refuzată de autoritățile de la Damasc, majoritatea s-a reîntors în Irak. La 4 august 1933, pe o căldură infernală, circa 1 000 de refugiați venind din Siria au fost surprinși, în regiunea de graniță Fesh Kabour, de trupe de infanterie irakiene aflate sub comanda colonelului Bekir Sidki, susținute de cavaleria triburilor beduine shammare. A urmat un masacru îngrozitor. 600 de asirieni luați prizonieri au fost executați în masă cu mitralierele ; 60 de sate au fost incendiate. Printre cei executați erau foarte mulți foști soldați care serviseră mai bine de zece ani în armata imperială britanică.

Pentru această ispravă, colonelul Bekir Sidki, ofițer de origine kurdă, va fi primit cu cele mai mari onoruri la întoarcerea sa în capitală, acordîndu-i-se totodată gradul de general de brigadă. El va juca, într-un viitor nu prea îndepărtat, un important rol în viața politică a țării, fiind principalul organizator al loviturii de stat militare din 1936. Armata irakiană va mai avea de înăbușit, între timp, alte două revolte populare : ale triburilor șiite din Sudul țării și ale triburilor yezidi din Nord, de tradiție zoroastră, o religie antică de obîrșie persană.

După moartea neașteptată a regelui Feisal I, în 1933 pe tronul Irakului s-a urcat fiul său Ghazi în vîrstă de 21 de ani. Conducerea administrativă a țării rămăsese în

linii mari aceeași, în noul guvern prezidat de Yassin al Hashemi, palatul și britanicii fiind reprezentați prin Nuri Said, titular la ministerul de externe, și Jaffar al Askari, la ministerul apărării. Dar pe scena politică a Irakului își făcuse apariția un grup opoziționist în frunte cu Hikmet Suleiman, de orientare republicană și kemalistă, modelul său politic fiind Kemal Atatürk, conducătorul regimului din Turcia vecină. Aspirațiile acestui grup erau sprijinite de ofițerii ostili conservatorismului monarhic.

La sfîrșitul lunii octombrie 1936, generalul Bekir Sidki, aflat în fruntea unui complot, a profitat de absența șefului statului major — plecat într-o vizită oficială în străinătate și căruia îi ținea locul — pentru a pune în mișcare mecanismul unei lovituri de stat militare. Armata irakiană era, în acel moment, concentrată în apropiere de Bagdad în vederea manevrelor obișnuite de toamnă. Ofițerii complotiști au solicitat guvernului să demisioneze și concomitent deasupra capitalei au fost lansate din avion manifeste prin care se cerea formarea unui cabinet Hikmet Suleiman.

Șeful guvernului, Yassin al Hashemi a refuzat la început să se încline în fața ultimatumului armatei, dar cînd unitățile militare începură să mărșăluiască spre Bagdad se va grăbi să cedeze și își dădu demisia. Palatul, încercînd să găsească o ieșire onorabilă din situația creată, trimise pe ministrul apărării, Jaffar al Askari, cu o scrisoare personală din partea regelui la generalul Sidki în tabăra militară de la Bakuba, din apropiere de Bagdad, unde se afla centrul conducător al complotului. Jaffar, întemeietor al armatei irakiene și considerat un fel de idol al ofițerimii, părea să fie persoana cea mai indicată pentru a îndeplini o misiune atît de delicată. De altfel, personal, credea că prezența sa fizică va fi suficientă pentru a-i liniști „pe fiii săi neastîmpărați" și a ajunge la un compromis acceptabil între complotiști și Palat. La trecerea podului de peste rîul Dyala, automobilul său a fost oprit de un vehicul blindat. Patru ofițeri i-au cerut lui Jaffar să coboare, ucigîndu-l pe loc cu focuri de revolver și îngropîndu-l apoi într-o rîpă din marginea șoselei.

Conjuratii hotărîseră să termine cu întreaga echipă pro-britanică și în primul rînd cu Nuri Said dar acesta, înțelegînd iminența pericolului, s-a făcut nevăzut aler-

gînd să informeze ambasada britanică care i-a pus imediat la dispoziție un avion din *Royal Air Force* pentru a-l transporta la aeroportul de la Lydda din Palestina și, mai departe, la Cairo, unde va aștepta în liniște desfășurarea evenimentelor.

În după-amiaza zilei de 29 octombrie 1936, armata intra în Bagdad fără a se trage un foc de armă și regele a fost silit să accepte formarea unui guvern condus de Hikmet Suleiman. Generalul Bekir Sidki a reintrat în umbră după ce l-a impus pe complicele său Abdel Latif ca titular al ministerului apărării.

Populația își manifesta bucuria nestăvilită, crezînd că s-a pus capăt mizeriei și asupririi. Partidele politice începură să activeze liber. Sindicatele și grupările de stînga formară un front popular care a luat numele de Partidul Reformei Naționale. Toate comunitățile — sunnții, șiiții, kurzii și evreii — își exprimau sprijinul pentru noul guvern. Dar în alegerile generale din 1937, stînga cîștigînd un număr important de mandate, între Hikmet Suleiman și prietenii săi democrați s-a produs o ruptură ireparabilă. Miniștrii reprezentînd stînga au fost nevoiți să demisioneze, iar generalul Bekir Sidki a preluat puterea. În această situație, echipa lui Hikmet Suleiman a alunecat, vrînd-nevrînd, tot mai mult pe calea conservatoare.

O nouă lovitură de stat a debutat la 11 august 1937, cînd dictatorul militar Bekir Sidki, în drum spre Ankara, a fost ucis în cursul unei escale tehnice la Mossul, în restaurantul aeroportului, cu focuri de armă de un simplu soldat. O anchetă a autorităților guvernamentale a stabilit ca instigatori ai atentatului cîțiva ofițeri superiori, solicitînd predarea lor pentru a fi judecați. Armata a refuzat să execute ordinul și a intrat în stare de rebeliune sub conducerea unui comitet în care rolul principal îl jucau patru colonei, cunoscuți ulterior sub numele de „careul de aur"; aceștia conduceau direcția serviciilor operaționale, comandamentul trupelor motorizate și comandamentul infanteriei. Anti-britanismul lor, care se va manifesta direct în cursul evenimentelor din aprilie-mai 1941, nu-i va împiedica însă să se înțeleagă în secret cu Nuri Said în 1938 pentru a răsturna guvernul lui Hikmet Suleiman. Trupele din tabăra Rashid, de la marginea Bagdadului, au intrat în stare de alertă și complotiștii l-au anunțat pe suveran că primul ministru nu se mai

bucură de încrederea armatei. Regele Ghazi a făcut atunci apel la Nuri Said, reîntors în țară, însărcinîndu-l cu formarea guvernului.

Tînărul monarh, arătîndu-se tot mai nefavorabil intereselor coroanei britanice în Irak și adoptînd o atitudine deschis pro-germană, împărtășită de altfel, după cum se va vedea în continuare, de o parte importantă a ofițerimii și, în primul rînd, de coloneii „careului de aur", începuse să-i îngrijoreze serios pe englezi. La 4 aprilie 1939, regele Ghazi, pe atunci în vîrstă de 27 de ani, a plecat de la palatul Zuhur (palatul florilor) într-o plimbare prin oraș, la volanul automobilului său, pe care îl conducea de obicei cu viteză nebunească. Pierzînd la un moment dat controlul, vehiculul regal s-a zdrobit de un stîlp de electricitate, tînărul suveran, grav rănit, decedînd, cîteva ore mai tîrziu. Ancheta oficială a ajuns la concluzia că fusese un simplu accident. Dar datele furnizate nu erau prea concludente. Populația surescitată a imputat accidentul britanicilor, acuzîndu-i de crimă premeditată. În cursul tulburărilor care au izbucnit în diverse puncte ale țării, au fost atacate imobile britanice, iar la Mossul populația înfuriată l-a ucis pe consul.

Noul rege Feisal II, care a urmat la tron tatălui său Ghazi, avea în 1939 doar patru ani. Prerogativele monarhice au fost preluate, cu titlu de regent, de către unchiul său, prințul Abdulillah, personaj detestat de popor. În cursul regenței sale, pînă la majoratul lui Feisal II, el îl va concura în impopularitate pe Nuri Said, cu care își va împărți de altfel, în practică, puterea.

Orientarea politică a regimului regenței va fi net filo-britanică rămînînd așa pînă la căderea monarhiei și proclamarea republicii. Încercarea „careului de aur" și a grupării filo-germane de a da un alt curs politicii Irakului, în timpul evenimentelor din aprilie-mai 1941, s-a soldat cu un eșec total. Englezii au intervenit atunci în mod ferm, prin forța armelor, pentru a pune capăt guvernării efemere a lui Rashid Gaylani și a celor patru colonei, reinstaurînd regimul lui Abdulillah și Nuri Said, reîntorși de la Amman unde se refugiaseră. Răfuiala cu coloneii „careului de aur", extrădați din Iran și Turcia, s-a dovedit nemiloasă, toți patru fiind spînzurați în public la Bagdad.

După cel de-al doilea război mondial, regimul Abdulillah-Nuri Said avea să înfeudeze și mai mult Irakul in-

tereselor Londrei secondată de această dată din umbră de Washington. O prigoană sălbatică a fost declanşată împotriva forţelor politice democratice, închisorile fiind umplute cu militanţi ai grupărilor de stînga şi naţionale pan-arabe.

În ciuda terorii poliţieneşti, masele populare continuau să-şi afişeze adversitatea faţă de regimul corupt, antidemocratic şi antinaţional. Anul 1946 a fost marcat de opt răscoale în deferite oraşe şi de numeroase tulburări în mediul rural. Manifestanţii cereau evacuarea imediată a trupelor de ocupaţie britanice şi libertăţi democratice pentru popor, ajungîndu-se adeseori la ciocniri sîngeroase cu poliţia.

În 1947, anul instalării la Bagdad a unui ambasador american, s-au desfăşurat largi operaţiuni poliţieneşti pe ansamblul teritoriului, fiind instituită legea marţială. Majoritatea partidelor politice a fost interzisă iar ziarele din opoziţie suspendate. Numeroşi lideri politici şi în primul rînd cei ai Partidului Comunist din Irak, care cîştigase o puternică aderenţă în rîndul maselor, erau întemniţaţi unul după altul.

În ianuarie 1948, premierul Salih Djabr, secondat de Nuri Said, semna la Portsmouth, în Anglia, un nou tratat irako-britanic care reedita acordul oneros din 1930. El prevedea, în plus, crearea unui comitet militar mixt — „Anglo-Iraqi Defence Board" — ce urma să fie însărcinat cu elaborarea noii strategii comune şi unificarea structurii şi logisticii celor două armate, se înţelege sub comandă britanică. Cînd clauzele noului acord au fost date publicităţii, în Irak s-a produs o adevărată explozie a nemulţumirii populare, o revoltă generală cuprinzînd întreaga ţară. Regentul, depăşit de evenimente, a convocat un consiliu de coroană care a trebuit să recunoască faptul că tratatul de la Portsmouth „nu satisface aspiraţiile naţionale". Primul ministru Djabr a fost revocat, cu formarea noului guvern fiind însărcinat un bătrîn senator, Mohamed ál Sadr. Noul cabinet a proclamat legea marţială la 15 martie 1948, prelungind-o regulat pînă la sfîrşitul anului următor. În 1949, mai mulţi conducători comunişti, întemniţaţi de doi ani, au fost spînzuraţi în public la Bagdad, în frunte cu secretarul general al Comitetului Central, Yussuf Salman Yussuf, unul dintre fondatorii Partidului Comunist Irakian în 1934.

În ciuda teroarei dezlănțuite de regimul monarhist, opoziția a cîștigat din nou teren între 1951—1952, ceea ce a provocat îngrijorare nu numai la Londra dar și la Washington, Statele Unite fiind tot mai interesate de desfășurarea evenimentelor din Orientul Mijlociu. Americanii, ca și englezii, considerau regenerarea națională arabă ca foarte păgubitoare pentru ei, în cazul în care Occidentul nu reușea s-o dirijeze conform scopurilor sale strategice.

La începutul anului 1952, la Washington, s-a desfășurat o conferință anglo-americană, cu participarea premierului Churchill și a președintelui Truman, care a luat hotărîrea de a se înființa un comandament comun pentru Orientul Mijlociu. Cîteva luni mai tîrziu, Truman aproba o subvenție militară de 560 milioane de dolari destinată țărilor din această regiune. Infiltrarea tot mai persistentă a Statelor Unite în Irak, va genera, în ciuda dolarilor împărțiți cu dărnicie în dreapta și stînga, sau poate tocmai din această cauză, puternice resentimente anti-americane în rîndul maselor populare. În noiembrie 1952, la Bagdad, au avut loc violente manifestații de stradă. Centrul de informații american de pe bulevardul Rashid a fost devastat, birourile ziarului de limbă engleză „The Iraq Times", ale societăților de aviație „BOAC" și „Iraqi Airways", au fost incendiate. Cu acest prilej, mai multor posturi de poliție li s-a dat de asemenea foc, la fel ca și sediului partidului Uniunea Constituțională al lui Nuri Said.

Regentul Abdulillah a cerut atunci armatei să intervină pentru a reinstaura ordinea. Șeful statului major, generalul Nurredin Mahmud, a fost numit prim ministru. Unui alt general i s-a încredințat funcția de guvernator al Bagdadului. În cîteva zile s-au operat peste 3 000 de arestări. Cîțiva manifestanți, judecați sumar, au fost condamnați la moarte și executați. Numărul celor uciși și răniți în cursul ciocnirilor cu poliția se ridica la cîteva sute. Dar tulburările vor continua.

Evenimente dramatice se succedau unul după altul : în închisoarea centrală din capitala țării și în cea de la Kut, paznicii au deschis focul împotriva deținuților politici, sub pretextul unei încercări de evadare în masă ; la Bagdad au avut loc noi manifestații de stradă și ciocniri cu poliția. Alegerile parlamentare din luna iunie a acelui an au constituit un eșec pentru guvern. În consecință, orice activi-

tate a opoziției a fost interzisă și s-a decis repetarea alegerilor, la un scurt interval de timp. De data aceasta, regimul își luase toate măsurile pentru a fi scutit de o nouă surpriză și partidul lui Nuri Said va recolta, în lipsa unei opoziții organizate, 113 mandate din totalul de 135.

Vechiul agent britanic și politician, reluîndu-și locul în fruntea guvernului, s-a dovedit foarte activ în politica externă, aliniind-o total intereselor strategice anglo-americane în regiune. La 3 ianuarie 1955, Irakul a rupt în mod oficial relațiile cu Uniunea Sovietică, fără o motivație cît de cît consistentă. Peste trei zile, premierul turc, Adnan Menderes și ministrul său de externe soseau, în capitala de pe Tigru, pentru a discuta cu omologii irakieni încheierea unui tratat bilateral transformat, nu peste multă vreme, într-o alianță militaristă, intrată în istoria postbelică sub denumirea de Pactul de la Bagdad (*CENTO*).

Pe plan intern, politica guvernului Nuri Said era total străină de nevoile stringente ale poporului, care se zbătea într-o cruntă mizerie. Irakul anului 1957 număra 6 400 000 de locuitori, în majoritatea lor covîrșitoare truditori ai pămîntului. Dar din cele două milioane și jumătate de hectare cultivate, doar un sfert aparțineau *felahilor*. Un număr de 250 000 de familii poseda, în proprietate, mai puțin de un hectar fiecare. Șeicul Rabia din Kut stăpînea însă singur 280 000 de hectare ; Ali Mutafik deținea și el o suprafață agricolă la fel de întinsă ; Naef al Jarian din Hilla avea 125 000 de hectare, iar alți trei proprietari cîte 100 000 de hectare fiecare. În Nord existau, la acea dată, seniori feudali stăpîni peste 30—40 de sate. Șeicii utilizau împotriva șerbilor nesupuși biciuirea, închisorile de la conacele proprii, amenzi constînd în corvoade colective. Plugul *felahului* nu se schimbase din timpurile biblice și treieratul cerealelor se făcea cu îmblăciul. *Felahii* umblau în picioarele goale vara și iarna și nu purtau drept îmbrăcăminte decît o cămașe de pînză lungă pînă la călcîie. Foametea endemică era în satele irakiene la ea acasă. Asistența sanitară lipsea aproape cu desăvîrșire. Zece la sută din populație era atinsă de tuberculoză ; 60 la sută suferea de trahomă. Media de viață oscila între 25 și 27 de ani.

Traiul populației muncitoare nu se dovedea mai fericit nici la orașe, unde cartierele mizere predominau. Din cei 800 000 de locuitori ai Bagdadului, 70 la sută supraviețuiau din cîștiguri întîmplătoare, ducîndu-și viața de pe o zi pe

alta. Şomerilor orăşeni li se adăugaseră circa 150 000 de ţărani fugiţi de pe moşiile marilor proprietari. Dr. Michael Critchley, profesor la facultatea de medicină din Bagdad scria, la timpul respectiv, despre condiţiile îngrozitoare de viaţă din aglomerările umane de la periferia capitalei, următoarele rînduri : „Acolo oamenii trăiesc în gunoaie, printre depunerile apei murdare a abatoarelor ; adăpostul lor cuprinde în general o încăpere unică acoperită cu rogojini, unde locuieşte familia împreună cu animalele. Pentru aceste mii de persoane nu există decît o jumătate de duzină de surse de apă. Singurul sprijin financiar al unei întregi familii este adesea un băieţaş de 10—12 ani, hamal în bazar... Deşeurile furate de la abatoare, fructele şi legumele stricate, adunate de pe jos, din pieţe, aduc un supliment de hrană la masa familiei".

Desigur că la Bagdad nu existau numai 700 000 de dezmoşteniţi ai soartei. Circa 100 000 de persoane — poliţişti, militari, funcţionari, mici comercianţi şi familiile lor — trăiau în condiţii suportabile, iar în vîrful piramidei luxul şi opulenţa concura metropolele europene. La „Embassy", restaurantul elitei, se serveau creveţi şi languste din Golf, brînzeturi fine aduse direct din Europa, vinuri de Rin, şampanie şi coniacuri franţuzeşti. Femei elegante, încărcate de bijuterii, etalau vulpi argintii şi se putea vedea cîte un şeic aprinzînd ţigareta partenerei cu un bilet de zece dinari, echivalentul venitului anual al unui ţăran din tribul său. Magazine de mode, bijuterii, decoraţiuni interioare şi mobilă stil îşi deschideau continuu porţile pe arterele comerciale ale oraşului.

Astfel de contraste revoltătoare, într-o ţară cu imense zăcăminte petroliere a căror exploatare îmbogăţea zi de zi pe acţionarii străini şi acoliţii lor autohtoni, vor constitui fundamentul dezvoltării unei mişcări naţionale decise să dărîme din temelii nedreptatea strigătoare la cer.

Regimul monarhist considera, în continuare, că singurul remediu în faţa creşterii nemulţumirii populare îl constituie închisorile şi spînzurătorile. După cum scria ziarul american „The New York Times" într-unul din numerele sale din acei ani: „Toate partidele politice au fost interzise şi s-a instituit cenzura; în lagăre sînt închişi peste 10 000 de prizonieri politici ; tortura este practicată în mod curent...

Nuri Said dispune de forțe polițienești instruite de britanici, de nenumărați spioni și agenți provocatori, de o presă controlată și de un parlament dominat de latifundiarii din Sud care, în mod firesc, sînt și principalii săi sprijinitori".

Anul 1958 a început destul de nefavorabil pentru politica anglo-americană în Orient, uniunea statală dintre Egipt și Siria zdruncinînd grav întregul eșafodaj al strategiei occidentale în regiune. Se cereau măsuri abile pentru a face față situației, dar diplomația Washingtonului și Londrei nu se arăta prea imaginativă. Ca răspuns la formarea Republicii Arabe Unite, două săptămîni mai tîrziu, era creată „Uniunea Arabă" dintre regatele irakian și iordanian. Regele Irakului a fost proclamat președinte al acesteia, iar Nuri Said șeful guvernului federal.

Revenirea la putere a lui Nuri, la sugestia conjugată a *Foreign Office*-ului cu a Departamentului de Stat, nu va mai putea salva nimic. Zilele „omului forte", acum bătrîn și suferind, erau numărate. Deciziile sale cădeau în vid ; cu spaima în suflet se înconjurase de o uriașe rețea de securitate polițienească ; avea mai multe domicilii la Bagdad pe care le schimba adesea, dormind cînd la unul cînd la altul, și devenind invizibil chiar și pentru cunoscuții mai apropiați.

Luna mai a anunțat, fără drept de apel, inevitabilitatea prăbușirii apropiate a regimului condus de Nuri Said. În ziua alegerilor parlamentare, s-a declarat o grevă generală pe întregul teritoriu al țării. Situația internă se complica văzînd cu ochii. De jur împrejur, în țările din regiune, ideile independenței naționale se afirmau tot mai viguros, însufleținд masele populare.

Nuri Said a întreprins, la începutul lunii iulie, o călătorie precipitată la Londra, în căutare de sugestii și instrucțiuni pentru salvarea a ceea ce se mai putea salva. Ideea unei reuniuni la nivel înalt a țărilor musulmane, membre ale Pactului de la Bagdad, l-a mai însuflețit puțin socotind că în cadrul ei s-ar putea ajunge la măsuri comune în vederea stăvilirii valului clocotitor al pan-arabismului, și pentru consolidarea regimurilor periclitate din regiune. Dar, la 14 iulie 1958, data cînd urma să se deschidă la Istanbul amintita reuniune, la Bagdad aveau să se încheie socotelile cu regimul monarhic, care dispărea definitiv, părăsind în mod dramatic scena politică a Irakului.

Blindatele și-au dat întîlnire la răsăritul soarelui

Peste apele bătrînului Tigru, șerpuind alene printre vechile și noile cartiere ale Bagdadului, negura înserării începuse să se lase încet-încet domolind dogoarea de cuptor în care orașul fiersese toată după-amiaza. Mercurul termometrelor depășise la miezul zilei cincizeci de grade la umbră, acolo unde mai exista cît de cît o urmă de umbră, amintind că în cîmpia Mesopotamiei se înregistrează de regulă, pe timp de vară, unele din cele mai ridicate temperaturi de pe întinsul globului pămîntesc.

Capitala irakiană, încă toropită de fierbințeala insuportabilă risipită cu greu, se trezea la viață, circulația pedestră și motorizată animîndu-se treptat, pentru a deveni de-a dreptul sufocantă odată cu căderea completă a întunericului nopții. De-a lungul cornișei purtînd numele marelui poet arab Abu Nawas, contemporan califului Harun al Rașid, restaurantele populare își aprindeau rugurile circulare la focul cărora se frigea peștele la proțap, scos proaspăt din apa fluviului, faimosul „mazguf", specialitate culinară a Bagdadului. În imediata apropiere, pe *Rashid Street*, arteră centrală paralelă cu Tigru, străluceau multicolor firmele luminoase ale magazinelor și localurilor de lux ; în fața lor staționau elegantele limuzine ale protipendadei autohtone sau străine.

În acea seară, de 13 iulie 1958, pe terasa micului palat „Rihab", situat în cartierul Washash, din Vestul Bagdadului, întreaga familie regală era strînsă la cină, respirînd aerul proaspăt al grădinei înconjurătoare, cu ronduri de flori și alei mărginite de leandri și eucalipți. În acest palat, în afară de regele Feisal II, mai locuia și unchiul său, prințul moștenitor Abdulillah, fost regent al țării pînă la majoratul nepotului, precum și alte rude apropiate. Tînărul suveran urma să se mute, în toamnă, cu logodnica sa prințesa Fazile, în noul palat „Karradat Maryam", construit special pentru el din piatră de Bethleem de o societate străină, în zona marelui cot al Tigrului, la ieșirea din Bagdad.

Regele s-a retras mai devreme ca de obicei în dormitorul său, urmînd ca a doua zi dimineața să plece, împreună cu premierul Nuri Said, la reuniunea șefilor de state și guverne musulmane, membre ale CENTO, programată

să aibă loc la Istanbul. Nuri Said, îl vizitase pe rege în cursul zilei pentru a pune la punct ultimele detalii legate de reuniune, după care se îndreptase spre vila sa de pe malul Tigrului, din imediata apropiere a ambasadei franceze.

Bătrînul politician, care dirija de mulţi ani destinele Irakului, nu era prea bine dispus în seara respectivă. Informaţiile aduse de ramificatul său aparat de spionaj şi supraveghere a populaţiei indicau o atmosferă extrem de încărcată, gata în orice moment să explodeze. Este adevărat că principalii şefi politici ai opoziţiei se aflau la acea oră în închisoare şi presei i se puse căluş, dar ostilitatea agresivă împotriva regimului se manifesta tot mai insistent. Şi în plus, marea necunoscută a vieţii politice irakiene rămînea armata, care nu numai o dată intervenise hotărîtor răsturnînd guvernele. În ultima vreme, aparatul poliţienesc al lui Nuri Said reuşise să depisteze mai multe comploturi, înăbuşindu-le în faşă. Dar se ştia că în cadrul armatei continua să activeze o organizaţie secretă a ofiţerilor şi cu toate eforturile reţelei de spioni ai regimului, capii grupării complotiste rămăseseră neidentificaţi.

Presiunea tot mai accentuată a pan-arabismului pe plan regional se răsfrîngea asupra situaţiei din interior însufleţind conştiinţa maselor, mai cu seamă după crearea Republicii Arabe Unite de către Egipt şi Siria. Replica dată de regimul de la Bagdad, prin înfiinţarea „Uniunii Arabe" dintre Irak şi Iordania, sub umbrela occidentală, se dovedise un paliativ absolut ineficace ; noua formaţiune statală monarhică, handicapată din naştere de caracterul ei artificial, era pe cale să-şi dea obştescul sfîrşit. Pentru a-i mai insufla un minim de viaţă, regimul de la Bagdad hotărîse o acţiune încurajatoare ordonînd deplasarea demonstrativă în Iordania a două brigăzi ale armatei irakiene.

Alegerea căzuse asupra brigăzilor motorizate 19 şi 20 din divizia 3-a ; prima sub comanda generalului de brigadă Abdel Kerim Kassem, a doua avîndu-l ca şef pe generalul de brigadă Ahmad Hakki. Ambii generali treceau în ochii palatului şi ai premierului Nuri Said ca ofiţeri de încredere, devotaţi regimului monarhist, pe care se putea pune bază oricînd. Dar nici camarila regală, nici Nuri Said nu-şi închipuiau că generalul de brigadă Kassem era de mai mulţi ani şeful unei organizaţii secrete ce îşi luase numele, după moda egipteană, de „Societatea ofiţerilor li-

beri", scopul ei fiind răsturnarea monarhiei şi instaurarea republicii.

Organizaţia „ofiţerii liberi" număra 200 de membri activi, fiind condusă de un comitet superior format din 15 persoane. În fruntea comitetului societăţii secrete se afla generalul de brigadă Kassem, care îndeplinea funcţia de preşedinte, secondat de colonelul Abdel Salam Aref, comandantul adjunct al brigăzii a 20-a. Această unitate, care va juca rolul principal în lovitura de stat de la 14 iulie, se compunea din trei batalioane comandate, fiecare, de cîte un colonel. Doi dintre comandanţii de batalioane, ca de altfel şi mai mulţi dintre ofiţerii inferiori, făceau parte din societatea secretă anti-monarhistă.

În ultimii doi ani, comitetul superior al „ofiţerilor liberi" programase, în patru rînduri, declanşarea acţiunii dar de fiecare dată ea fusese contramandată în ultima clipă, considerîndu-se că nu erau întrunite toate condiţiile favorabile. Ordinul primit, la 1 iulie, de cele două brigăzi motorizate de a se deplasa în Iordania, va pune în mişcare angrenajul complotist, şefii săi fiind de părere că mişcarea trupelor crea o ocazie ideală pentru înfăptuirea loviturii de stat.

La 4 iulie, în locuinţa de la Bagdad a generalului Kassem s-a desfăşurat o şedinţă secretă a comitetului superior, la care au participat şapte persoane, în cadrul căreia a fost elaborat planul loviturii de stat botezată „operaţiunea 14 iulie". S-a luat decizia ca cele două brigăzi motorizate — una pornind din tabăra sa de la Jalula, de pe rîul Dyala, aflată la cîţiva zeci de kilometri, în Nord-Estul Bagdadului şi cealaltă avînd cartierul general în tabăra Mikdadiya, la jumătatea drumului dintre Jalula şi capitală — să facă joncţiunea şi să ocupe punctele strategice ale marelui oraş de pe Tigru în zorii zilei de 14 iulie. Lovitura de stat urma să fie sprijinită, la nevoie, de forţele militare din tabăra Washash, comandate de colonelul Abdel Rahman Aref, frate cu colonelul Abdel Salam Aref, unul din personajele principale ale complotului. Tot în rezervă se afla şi şcoala de infanterie condusă de maiorul Abdel Sattar, membru în conducerea societăţii secrete.

Brigada a 20-a şi-a început marşul la 13 iulie, orele nouă seara, conform ordinului primit anterior de la marele stat major al armatei. Colonelul Abdel Salam Aref a dezvăluit subordonaţilor săi planul insurecţiei militare, doar atunci cînd coloana ajunsese la Cassells, în apropi-

ere de Bagdad, dînd totodată ordinul de a se distribui muniţie trupei. În practica armatei irakiene, muniţia nu se împărţea unităţilor militare decît în cazuri de extremă necesitate. Pentru deplasarea brigăzii spre Iordania, o astfel de posibilitate nu se prevăzuse. Muniţia urma să fie expediată separat, dar complotiştii se asiguraseră din timp, procurînd-o în secret din depozitele conduse de „ofiţerii liberi", şi dosind-o pentru a fi la îndemînă în tabăra de la Jalula. În cursul marşului, generalul Hakki, comandantul brigăzii şi colonelul Rauf, comandantul unuia dintre cele trei batalioane ale unităţii, refuzînd să participe la lovitura de stat, au fost arestaţi şi înlocuiţi cu „ofiţeri liberi".

La orele patru dimineaţa, după ce se încheiase distribuirea muniţiei, colonelul Aref, care preluase comanda brigăzii, a plecat în fruntea unui grup de 50 de soldaţi, însoţiţi de cîteva blindate şi două jeepuri echipate cu arme antitanc, spre centrul capitalei şi, trecînd Tigrul pe unul dintre cele cinci poduri din perimetrul oraşului, a ajuns la clădirile postului de radio naţional, ocupîndu-le şi stabilind aici cartierul general al loviturii de stat. Acelaşi grup a pus mîna şi pe clădirea poştei şi telegrafului central. Conform planului iniţial, batalionul I fusese desemnat să anihileze comandamentul poliţiei de la Bab el Sharkui, din Sudul Bagdadului, să încercuiască palatul regal şi să-l captureze pe Nuri Said. Batalionul II urma să ocupe ministerul apărării, sediul cabinetului regal (*Divan*-ul) de pe bulevardul Adamiya şi să înconjoare cazarma gărzii regale. Batalionul III, trebuia să treacă Tigrul şi, împreună cu forţele militare din tabăra Washash, să ia sub controlul său partea vestică a Bagdadului.

În zorii zilei, postul de radio naţional ocupat de insurgenţi a început să lanseze primele apeluri către popor, urmate de acordurile sonore ale „Marseillaise"-ei. În eter a răsunat atunci vocea gravă a colonelului Aref anunţînd : „Aici Republica Irak. Ziua victoriei şi a gloriei voastre a sosit. Aceasta este revoluţia voastră. Casa regală şi vechiul regim vicios şi corupt a fost lichidat. Duşmanul lui Allah (Nuri Said) şi stăpînul său (prinţul Abdulillah) au fost ucişi şi zac în stradă".

În acea clipă, Aref anticipa însă evenimentele. Nici unul din cei doi inamici ai poporului nu fuseseră încă omorîţi. La palatul „Rihab", familia regală dormea în linişte iar Nuri Said se afla netulburat în vila sa de pe ma-

lul Tigrului, decesul său dramatic intervenind abia cu o zi mai tîrziu. Cînd radioul anunţa ştirea uciderii familiei regale şi a lui Nuri Said, grupuri de comando ale forţelor insurecţionale se aflau încă în drum spre palatul regal şi vila primului ministru.

La ora 5 dimineaţa, familia regală a fost trezită din somn de tirul armelor automate. Insurgenţii întîlniseră prima împotrivire armată din partea gărzii regale. La început, slujitorii palatului l-au informat pe tînărul rege şi pe mai vîrstnicul prinţ moştenitor că ar putea să fie exerciţii de instrucţie la tabăra militară Washash din apropiere. Cînd şi-au dat seama că împuşcăturile răsună în imediata vecinătate a palatului şi au fost văzuţi soldaţi înaintînd, prinţul moştenitor i-a spus regelui, cu îngrijorare, că este probabil vorba de o rebeliune militară izzucnită pe neaşteptate. Conform declaraţiilor ulterioare ale militarilor din garda regală, aceştia primiseră ordin să reziste pentru ca suveranul şi prinţul moştenitor să poată fugi.

Luptele se înteţeau şi, pentru a se pune capăt împotrivirii, de la cartierul general al insurecţiei s-a ordonat să fie îndreptate spre palat tunuri şi blindate din tabăra Washash, sub comanda maiorului Abdel Sattar, şeful şcolii de infanterie. Se presupune că acesta avea misiunea nu numai să rezolve situaţia creată de rezistenţa gărzii palatului dar şi să execute familia regală.

Cînd primele proiectile de artilerie au început să explodeze pe faţada palatului, regele şi prinţul moştenitor au trimis pe unul din oamenii de curte să negocieze cu insurgenţii, dar acesta a fost ucis. Aflînd de soarta mesagerului regele a dat ordin ca orice rezistenţă să înceteze, sperînd ca vieţile membrilor familiei sale şi a lui personală să fie cruţate dacă se predau. După cucerirea palatului, întreaga familie regală în frunte cu Feisal II şi prinţul Abdulillah, precum şi unii dintre slujitorii ei, au fost scoşi în curte, aliniaţi la zid şi ucişi, pe rînd, cu focuri de pistol-mitralieră.

Cu arestarea lui Nuri Said fusese însărcinat un ofiţer care îl cunoştea foarte bine deoarece funcţionase pe lîngă premier, în calitate de aghiotant, doi ani încheiaţi. Dar, avertizat de capturarea postului naţional de radio, bătrînul politician reuşise să-şi părăsească precipitat locuinţa, trecînd fluviul într-o barcă, îmbrăcat doar în pijama. În primele ore şi-a găsit adăpost la un medic, prie-

ten personal. Apoi a plecat la o altă familie prietenă, pe nume Isterabadi, unde a rămas pînă a doua zi. Stăpînit de spaimă a hotărît să-şi schimbe din nou ascunzişul, îndreptîndu-se de această dată spre partea opusă a oraşului, pentru a ajunge la casa şeicului Ourabi, mare latifundiar din Sudul Irakului. Nuri Said spera ca acesta să-l ajute pentru a ieşi din Bagdad şi mai departe să-i faciliteze fuga peste hotare.

În cursul traversării imprudente a oraşului, Nuri Said a fost însoţit, într-un taxi, de soţia ultimei sale gazde, doamna Isterabadi. Pentru a scăpa privirilor indiscrete, Nuri Said îşi pusese peste pijama, o abaya, voalul negru tradiţional în care se înveleau, de obicei, din creştet pînă la călcîie, femeile din popor. Epuizat de bătrîneţe, bolnav şi cu totul incapabil să se orienteze, Nuri Said a ajuns la Bab el Sharkui (poarta de Răsărit) fără însă a reuşi să se descurce şi să găsească adresa căutată. Prezenţa lui a fost însă remarcată de trecători şi aceştia au alertat poliţia. Pantalonii pijamalei şi pantofii bărbăteşti, zărindu-se de sub *abaya*, l-au dat de gol.

Nişte copii ce se jucau pe o străduţă îngustă, arătîndu-l cu degetul, au început să-l strige pe nume, tocmai în momentul în care sosea un jeep al poliţiei militare. Subofiţerul comandant al patrulei a tras imediat o rafală de armă automată ucigînd-o pe însoţitoarea fugarului. O a doua rafală l-a atins pe Nuri Said şi acesta s-a prăbuşit, grav rănit, în mijlocul străzii. Cînd la faţa locului a sosit colonelul Taher, care fusese însărcinat să-l captureze, bătrînul premier nu murise încă şi fostul său aghiotant s-a grăbit să-i dea lovitura de graţie, expediindu-i o rafală de pistol-mitralieră în plină figură. Era 15 iulie, ora 13. Peste cîteva minute, radio Bagdad transmitea un comunicat lapidar al comandamentului armatei : „Zărind o femeie criminală fugind, poporul a tras împotriva ei şi a doborît-o. După cum s-a aflat, această femeie nu era altcineva decît cel mai mare criminal, inamicul public numărul 1, Nuri Said. Vouă, oamenilor poporului irakian, vă anunţăm acum această fericită ştire !"

Prăbuşirea monarhiei şi instaurarea republicii au fost primite, din primul moment al anunţării istoricului eveniment la radio, cu o adevărată explozie de entuziasm popular. Întregul Bagdad, ieşit pe străzi încă din primele ore ale dimineţii, saluta cu puternice ovaţii coloanele de blindate şi autocamioane ale armatei, care se îndreptau,

conform planului, în direcţia diverselor puncte strategice pentru a asigura victoria deplină a insurecţiei. Mulţimea invadase arterele principale strigînd frenetic : „Trăiască Republica ! Moarte regelui !“ Oamenii plîngeau de bucurie, se îmbrăţişau, dansau pe străzi. Un imens şuvoi uman, care creştea neîncetat, se îndrepta zgomotos spre palatul regal şi vila primului ministru pentru a vedea cu proprii ochi sfîrşitul clicii monarhiste asupritoare. Palatul „Rihab“ şi vila lui Nuri Said au fost devastate şi li s-au dat foc.

O adevărată vînătoare se dezlănţuise împotriva oamenilor vechiului regim, în timp ce armata deschidea porţile închisorilor, eliberîndu-i pe deţinuţii politici. Patrule mobile ale forţelor insurecţionale arestaseră, între timp, pe şefii armatei şi pe membrii guvernului, unii luaţi din pat în pijama, transportîndu-i la tabăra militară Rashid. Guvernatorul Bagdadului a fost capturat în momentul cînd, ajutat de ministrul de interne şi şeful securităţii de stat, încerca să alerteze poliţia militară.

Spre orele prînzului, mulţimea dezlănţuită a atacat şi incendiat ambasada britanică, considerată de poporul irakian simbolul dominaţiei străine a ţării şi principalul sprijin al regimului monarhist. Între timp, forţele insurecţionale continuau să ocupe poziţiile cheie nu numai în capitală ci şi în restul ţării. Pînă la căderea nopţii, întregul teritoriu al Irakului se afla sub controlul armatei. Victoria revoluţiei republicane era completă şi definitivă.

Şeful „ofiţerilor liberi“, generalul Abdel Kerim Kassem, a sosit la Bagdad la orele prînzului, după ce în prealabil eliberase prizonierii politici din sinistra închisoare de la Bakuba, orăşel situat nu departe de Bagdad, pe malurile rîului Dyala. Proclamaţia numărul 1, dată publicităţii de autorii loviturii de stat în seara de 14 iulie 1958, anunţa oficial instituirea Republicii şi crearea unui „Consiliu al Suveranităţii“ menit să exercite preşedinţia statului. Acesta era format din trei ofiţeri superiori — un sunit, un şiit şi un kurd —, reprezentînd cele trei principale comunităţi ale poporului irakian. Dar amintitul organism n-avea decît o funcţie onorifică, frînele puterii fiind preluate de conducerea „ofiţerilor liberi“. Generalul Abdel Kerim Kassem a fost numit comandant şef al forţelor armate, prim ministru şi ministru al apărării, iar colonelul Abdel Salam Aref, vice-prim ministru, ministru de interne şi comandant şef adjunct. Din cei 14 membri

ai guvernului, 10 erau militari ; restul aparţineau opoziţiei civile. Parlamentul vechiului regim a fost dizolvat şi s-a proclamat o nouă Constituţie, cu titlu provizoriu, care va rămîne în vigoare pînă în 1963.

Kassem, care în fapt deţinea de la început în mîinile sale întreaga putere, şi-a întărit pe parcurs şi mai mult autoritatea, eliminîndu-şi adversarii potenţiali şi înconjurîndu-se de oameni ce-i erau cu totul fideli. Treptat, el a impus dictatura sa personală, intrînd în conflict deschis cu diversele orientări politice civile sau militare. Prima dispută a avut-o, după puţin timp, cu principalul tovarăş de luptă, colonelul Abdel Salam Aref, cunoscut pentru simpatia sa deschisă faţă de preşedintele Egiptului, Nasser, şi politica sa pan-arabă. Aref se asociase cu Partidul Baas Arab Socialist, ieşit din ilegalitate la revoluţia de la 14 iulie, care cerea aderarea imediată a Irakului la Republica Arabă Unită. Colonelul Aref va pierde succesiv, în cursul lunii septembrie 1958, funcţiile de comandant şef adjunct al armatei şi de membru al guvernului. Un complot pregătit în sprijinul său de colonelul baasist Ahmed Hassan Al-Bakr, viitor preşedinte al republicii, fiind descoperit şi anihilat, Aref a fost îndepărtat din ţară, în mod diplomatic, încredinţîndu-i-se funcţia de ambasador în Republica Federală Germania. Dar, revenind în secret la Bagdad în luna decembrie a aceluiaşi an, va fi arestat şi condamnat la moarte, după un scurt proces în faţa aşa-numitului „Tribunal al poporului", prezidat de colonelul Mahdaui, un fidel al generalului Kassem. Sentinţa nu va fi executată, Kassem ezitînd s-o ratifice şi colonelul Aref va rămîne în închisoare pînă în 1961.

În februarie 1959, după eliminarea lui Aref, o remaniere a guvernului în cursul căruia mai mulţi miniştri au fost îndepărtaţi, va consacra ruptura definitivă dintre Kassem şi partidele Baas şi Istiqlal care îl susţinuseră pînă atunci. Regimul generalului Kassem va trece printr-o nouă încercare în luna următoare, cînd o rebeliune militară s-a declanşat în Nordul ţării, la Mossul. Iniţiatorii acesteia erau generalul Sirri, şeful contra-informaţiilor armatei, colonelul Tabakchali, comandantul diviziei a 2-a şi colonelul Chawaf, comandantul regiunii militare, care va conduce direct acţiunea. Guvernul a reacţionat imediat trimiţînd aviaţia să atace poziţiile rebelilor. Colonelul Chawaf, rănit în cursul bombardamentului aerian, a fost asasinat de un subofiţer kurd, iar ceilalţi doi ofiţeri

complotiști s-au desistat de mișcarea rebelă, ceea ce însă nu i-a salvat pînă la urmă de plutonul de execuție. Rămasă fără conducere, rebeliunea va fi înăbușită în cîteva ore de milițiile civile înarmate. La 7 octombrie 1959, generalul Kassem avea să scape ca prin minune dintr-un atentat organizat de un comando baasist, fiind doar rănit în cursul schimburilor de focuri din plin centrul capitalei, cînd automobilul în care se afla a fost atacat.

Singurele forțe politice care îl mai sprijineau pe generalul Kassem rămăseseră o fracțiune a Partidului Comunist, Partidul Național-Democrat și Partidul Democratic Kurd. La 1 ianuarie 1960, o lege promulgată de șeful statului oficializa funcționarea partidelor politice. Dar partidul Baas, Partidul Republican, Istiqlal (Partidul Libertății) și cealaltă fracțiune a Partidului Comunist erau interzise în continuare. Spre sfîrșitul anului, se consuma și ruptura cu comuniștii, miniștrii aparținînd fracțiunii legale fiind constrînși să părăsească guvernul. În primăvara anului 1961, izbucnirea unei serii de greve muncitorești înrăutățise atmosfera socială, iar revolta kurdă, condusă de vechiul conducător al luptelor armate ale acestei minorități naționale din timpul monarhiei, Mollah Mustafa Barzani, zdruncina și mai mult regimul. În 1962, Partidul Democratic Kurd își manifesta adeziunea la revolta lui Barzani și armata irakiană făcea tot mai greu față situației complexe create. Dificultăților de ordin militar din Nordul țării li se adăuga creșterea rapidă a influenței Partidului Baas în rîndurile armatei. La începutul anului 1963, apărea clar că zilele regimului Kassem erau numărate.

Serviciul militar de contra-informații descoperind firele unui complot în rîndurile armatei, generalul Kassem a ordonat arestarea unora dintre ofițerii baasiști. Situația devenise însă atît de labilă încît măsurile luate în pripă pentru a anihila complotul n-au dat nici un rezultat. Organizatorii rebeliunii, conduși de colonelul baasist Ahmed Hassan Al-Bakr au hotărît să devanseze cu două săptămîni data stabilită pentru declanșarea acțiunii.

La 8 februarie, o puternică forță de tancuri din garnizoana Abu Ghurayb, o suburbie a capitalei, s-a pus în mișcare. Un grup de blindate a ocupat postul de radio de la Abu Ghurayb ; alte două grupe au preluat controlul asupra taberelor militare Rashid și Washash. O importantă coloană de blindate s-a îndreptat spre ministerul

apărării, atacat cu rachete de aviație, începînd de la ora 8 dimineața. Generalul Kassem, lucrînd pînă tîrziu noaptea, rămînea de obicei să se odihnească în continuare tot în clădirea ministerului apărării unde își avea cartierul general. În acea noapte dormise însă acasă și, cînd primele rachete aer-sol au explodat în tabăra Rashid, a fost alertat telefonic de colonelul Mahdaui, președintele „Tribunalului poporului" și cel mai fidel colaborator al său. Kassem, însoțit de șeful operațiunilor militare și de colonelul Mahdaui, a ajuns la sediul ministerului apărării, în jurul orei 9, intrînd pe o poartă dosnică. Cum cablurile telefonice nu fuseseră tăiate, Kassem a luat legătura cu diverse unități militare cerîndu-le să intre imediat în acțiune împotriva rebelilor. Unii dintre comandanții acestora au răspuns favorabil, alții negativ. Între timp, garda cartierului general ocupase poziții de luptă pregătindu-se să reziste oricărui atac.

Aviația a continuat să bombardeze clădirile ministerului apărării pînă seara tîrziu. Avangarda coloanei de tancuri, care trebuia să opereze împotriva cartierului general al lui Kassem, ajunsă în fața obiectivului propus în cursul dimineții, a întîmpinat o vie împotrivire. Un număr de patru tancuri reușiseră totuși să forțeze poarta principală și să intre în incinta complexului ministerului apărării, dar două dintre ele au fost imediat incendiate și celelalte două imobilizate.

Luptele încetaseră în cursul nopții, cu rezultate nedecise. Postul de radio ocupat de rebeli transmitea comunicate după comunicate prin care se anunța interzicerea totală a circulației și închiderea frontierelor. „Consiliul Național al Comandamentului Revoluției", după cum se intitula conducerea rebeliunii, l-a proclamat pe colonelul Abdel Salam Aref președinte al republicii și acesta l-a însărcinat pe colonelul Hassan Al-Bakr cu formarea guvernului.

A doua zi, bătălia a fost reluată cu și mai multă furie, tancurile rebelilor fiind atacate pe străzile orașului de milițiile populare cu sticle incendiare. Kassem personal a condus forțele loiale la contraatac și, la un moment dat, se părea că succesul îi va surîde. După două zile de lupte înverșunate, rebelii au reușit însă să înfrîngă rezistența partizanilor generalului Kassem și acesta s-a predat. Dus la postul de radio de la Abu Ghurayb, unde își stabilise cartierul general „Consiliul Național al Comandamentu-

lui Revoluției", Kassem a încercat să-i convingă pe învingători să-i permită să părăsească țara. Dar membrii acestui organism au hotărît traducerea sa și a principalilor săi colaboratori, în fața unei curți marțiale improvizate și după o judecată sumară, în cursul căreia Kassem s-a apărut cu curaj, sentința dată a fost de condamnare la moarte. Noul președinte Aref, căruia Kassem îi cruțase viața cu patru ani în urmă, n-a fost la fel de îndurător. Execuția condamnaților a avut loc, imediat, într-o mică încăpere din clădirea postului de radio.

Colaborarea dintre proaspătul șef al statului, colonelul Abdel Salam Aref, proclamat ulterior mareșal, și Partidul Baas, care a avut rolul principal în lovitura de stat de la 8 februarie 1963, n-a durat prea mult. Cîteva luni mai tîrziu, Aref a dizolvat partidele politice instaurînd o dictatură personală. Ahmed Hassan Al-Bakr, care fusese făcut general și vicepreședinte al republicii, a fost nevoit să-și dea demisia și Partidul Baas a intrat din nou în ilegalitate. În continuare, din inițiativa mareșalului Aref s-a înființat o organizație politică unică, „Uniunea Socialistă Arabă", menită să unească toate forțele politice naționale.

În septembrie 1965, un grup de ofițeri de orientare pro-nasseristă a pus la cale un complot pentru a-l răsturna de la putere pe mareșal, în timp ce acesta se afla la reuniunea arabă la nivel înalt de la Casablanca. Complotul, care avea ca scop aducerea în fruntea statului a primului ministru, generalul de aviație Razzak, a eșuat însă datorită intervenției ferme și rapide a șefului statului major al armatei, generalul de brigadă Abdel Rahman Aref, fratele președintelui republicii. Razzak și ceilalți capi ai complotului au reușit să fugă peste hotare.

Peste șase luni, mareșalul Abdel Salam Aref, șeful statului irakian, murind într-un accident de elicopter, fratele său Abdel Rahman Aref a devenit președinte al Irakului. Guvernarea acestuia a durat doi ani și patru luni, nefiind nici ea scutită de frămîntări și comploturi. Generalul Razzak și partizanii săi, reintrați clandestin în Irak, au pregătit la Mossul o nouă lovitură de stat. La 30 iunie 1966, conjurații, cu ajutorul ofițerilor garnizoanei, au preluat controlul orașului Mossul și au lansat atacuri aeriene împotriva clădirilor guvernamentale din Bagdad. Dar unitățile rebele care se îndreptau spre capitală au fost stopate de trupele loialiste, generalul Razzak și partizanii săi fiind luați prizonieri. Judecați la Bagdad,

ei au fost amnistiaţi un an mai tîrziu şi lăsaţi liberi.

Tulburei perioade de comploturi şi lovituri de stat ce a urmat revoluţiei republicane de la 14 iulie 1958, i s-a pus capăt, abia zece ani mai tîrziu, la 17 iulie 1968, printr-o altă revoluţie înfăptuită fără vărsare de sînge. La acea dată, puterea în Irak a fost preluată de Partidul Baas Arab Socialist, generalul Abdel Rahman Aref fiind înlăturat de la conducerea statului şi expulzat peste hotare. Preşedinte al republicii a fost instalat, atunci, generalul Ahmed Hassan Al-Bakr, care jucase rolul principal în doborîrea regimului Kassem. Acesta va fi secondat, pînă la retragerea sa pe motiv de boală de la conducerea Partidului Baas şi a statului — la puţin timp a şi decedat — de un tînăr militant, Saddam Hussein, care din anul 1978 i-a preluat toate prerogativele.

Venirea la putere a Partidului Baas a deschis o nouă eră în istoria Irakului. În continuare, poporul irakian eliberat de exploatarea marilor latifundiari autohtoni şi a capitalului străin, reuşind să-şi recupereze marea sa bogăţie naturală prin naţionalizarea IPC-ului, a obţinut rezultate remarcabile în dezvoltarea sa economică şi politică, ţara întreagă cunoscînd un proces cuprinzător de modernizare şi progres în toate domeniile.

„Peştele roşu" şi „Liliacul albastru"

Peştişorul roşu din povestea noastră nu semăna nici pe departe cu o paşnică vietate de acvariu după cum ar fi fost de presupus după inocenta sa denumire. În realitate, aducea mai degrabă cu un fioros rechin pus să tulbure, în acele zile însorite din iulie 1958, oglinda de azur a Mediteranei răsăritene, atît de liniştită la mijloc de vară. Se înţelege că nu era vorba nici de un obişnuit monstru marin. Sub nevinovata firmă a „Peştelui roşu" se ascundea, în fapt, o progenitură belicoasă a politicii de forţă, căreia imaginaţia năstruşnică a unui ofiţer planificator de la *Pentagon* îi dăduse respectivul nume de cod.

Această operaţiune de proporţii concentra — sub şefia unică a amiralului american Holloway, veteran al ultimei conflagraţii mondiale, fost comandant de crucişător în

războiul Pacificului — o impresionantă *armada* formată din portavioane, cuirasate, distrugătoare și vase de debarcare, la care se vor adăuga unități ale infanteriei de marină și trupe aeropurtate.

Cît despre „Liliacul albastru", nici această denumire de cod, inventată în birourile *War Office*-ului, pentru o operațiune de desant aerian în plină zi, nu prea se potrivea cu șobolanul zburător client al întunericului nopții, ferindu-se ca de foc de lumina soarelui.

„Peștele roșu" avea drept obiectiv capitala libaneză; parașutiștii britanici ai „Liliacului albastru" trebuiau să aterizeze în apropierea capitalei iordaniene, dar ambele acțiuni fuseseră declanșate din aceleași motive și urmăreau scopuri similare. Aceste operațiuni erau pregătite de mai multă vreme. Momentul ales pentru punerea lor în mișcare a fost provocat însă de neașteptata revoluție republicană de la Bagdad și de sfîrșitul dramatic al familiei regale hașemiste din Irak.

După eșecul aventurii militare tripartite din octombrie—noiembrie 1956 împotriva Egiptului și creșterea rapidă a prestigiului guvernului de la Cairo în ochii lumii arabe, marcînd ascendența generalizată a mișcărilor naționale antiimperialiste în aproape toate țările din această parte a lumii, puterile occidentale, profund îngrijorate de pierderea vechilor lor poziții, se grăbiră să adopte măsuri în consecință. Unul din principalii ideologi ai „războiului rece" din acele vremuri, secretarul de stat american John Foster Dulles, considera că încetarea prezenței politice și militare occidentale în regiune, va crea un „vid" periculos care ar fi putut determina „propagarea comunismului". La scurt timp după retragerea trupelor anglo-franceze și israeliene din Peninsula Sinai și de pe Canalul Suez, Congresul Statelor Unite a aprobat, la 9 martie 1957, un program special de ajutor economic și militar destinat țărilor din Orientul Mijlociu, cunoscut sub numele de „doctrina Eisenhower". Pentru umplerea „vidului", conform doctrinei menționate, S.U.A. se declarau gata să intervină direct, inclusiv întrebuințînd forța armelor, ori de cîte ori o țară din zonă ar fi fost amenințată de „primejdia comunismului", formulă vagă ce îngloba în realitate orice acțiune de afirmare a sentimentului național arab care contravenea intereselor puterilor occidentale. În fond, natura reală a teoriei umplerii „vidului" consta în teza

așa-zisei incapacități a popoarelor din Orientul Mijlociu de a se conduce singure, de sine stătător.

Adoptarea „doctrinei Eisenhower" a antrenat aderarea Statelor Unite la Pactul de la Bagdad — formal numai în comitetul său militar — la care pînă atunci Washingtonul, din considerente tactice, nu participase oficial deși, inițial, îi fusese mentor. Eșuarea lamentabilă a agresiunii împotriva Egiptului, în cursul crizei Suezului, a făcut ca principala țintă a intrigilor politice occidentale să devină Siria. Cum guvernul de la Damasc respinsese în mod ferm „doctrina Eisenhower", anglo-americanii vor accentua presiunile împotriva acestei țări arabe, fabulînd despre o pretinsă „infiltrare comunistă" care ar fi influențat regimul sirian de orientare națională. În fața primejdiei unei agresiuni a puterilor occidentale, președintele și guvernul sirian s-au îndreptat spre Cairo, solicitînd formarea unui stat federal arab împreună cu Egiptul. După unele ezitări, președintele Nasser a acceptat crearea Republicii Arabe Unite (R.A.U.) care, în urma unui referendum popular, cu participare masivă și vot afirmativ cvasi-unanim, va fi proclamată la 1 februarie 1958.

Replica occidentală la formarea R.A.U. a venit în mod precipitat, două săptămîni mai tîrziu fiind înjghebată o federație monarhistă sub numele de „Uniunea Arabă", care cuprindea regatele Irakului și Iordaniei. Așa după cum se va vedea în continuare, această uniune statală, repudiată de masele populare arabe, n-a avut decît o existență efemeră, stingîndu-se de la sine odată cu dispariția regimului monarhist de la Bagdad.

Washingtonul și Londra erau îngrijorate în prima jumătate a furtunosului an 1958 și de alte evenimente neplăcute pentru Occident care aveau loc în țările din zonă. În Liban, singurul stat din regiune care aderase pînă atunci la „doctrina Eisenhower", în mod oficial, izbucnise un război civil între partizanii arabismului și cei ai Occidentului, capitala țării, Beirut, fiind divizată în două tabere vrăjmașe. Se ridicaseră baricade, ciocnirile armate între grupările inamice deveniseră de o frecvență cotidiană iar rafalele de arme automate tulburau liniștea nopților frumosului oraș de pe țărmul Mediteranei. „Pactul național" dintre comunitățile libaneze, pe baza căruia Libanul reușise să-și dobîndească independența statală în noiembrie 1943, se destrăma după un sfert de veac de

convieţuire paşnică şi benefică pentru toţi cei ce trăiau pe teritoriul ţării cedrilor matusalemici.

Conform acestui „pact naţional" nescris, funcţionînd prin cutumă, responsabilităţile statale şi administrative erau repartizate în modul la care subscriseseră la vremea sa toate forţele politice ale ţării : proporţional, după criterii comunitare. Preşedintele republicii se alegea obligatoriu din rîndurile comunităţii maronite (catolicii orientali) ; primul ministru era de regulă un musulman sunit ; preşedintele parlamentului făcea parte din comunitatea musulmanilor şiiţi ; greco-catolicii, greco-ortodocşii, druzii şi armenii, aparţinînd unor comunităţi mai puţin numeroase, aveau şi ei reprezentanţi în guvern, parlament şi administraţie. Ca principiu general, proporţionalitatea funcţiilor dintre comunităţile creştine şi musulmane fusese fixată la cota de şase la cinci, luîndu-se ca bază recensămîntul din 1932, efectuat în timpul mandatului francez. Dar datele acestuia nu mai corespundeau cu situaţia din 1958, iar perioada următoare va fi marcată de o dezvoltare demografică care va schimba şi mai mult raportul în favoarea comunităţilor musulmane, în rîndurile cărora ideile arabismului acţionau cu tot mai multă putere.

Forţele politice de dreapta ale comunităţilor creştine, care pierduseră preponderenţa numerică dar îşi menţinuseră privilegiile acordate de calculele demografice anterioare, vedeau în alianţa cu Occidentul o pavăză a intereselor lor şi de aceea vor adopta o poziţie în contradicţie totală cu orientarea majorităţii arabe a populaţiei. Conflictul latent a izbucnit deschis în mai 1958 cînd, încălcînd prevederile Constituţiei libaneze, care stipulau doar un singur mandat de şase ani pentru postul de şef al statului, preşedintele în exerciţiu al republicii, Camille Chamoun, a încercat să amendeze legea de bază a ţării anunţîndu-şi intenţia de a candida, a doua oară, la funcţia supremă. Atmosfera politică devenise extrem de încordată în acel moment şi era suficient un simplu incident pentru a declanşa confruntarea armată între tabăra arabismului şi cea pro-occidentală. Detonarea conflictului a fost provocată de asasinarea, la începutul lunii mai, a unui ziarist din tabăra naţionalismului arab, forţele paramilitare din ambele părţi intrînd în acţiune şi transformînd Libanul în cîmp de bătălie.

În războiul civil, desfăşurat pe parcursul a 65 de zile,

coaliția forțelor de orientare națională arabe alinia partizanii înarmați ai liderului comunității musulmane sunite din Beirut, Saeb Salam, de cîteva ori șef al guvernului și înainte și după anul 1958, milițiile Partidului Socialist Progresist al conducătorului comunității druze Kamal Joumblatt care domina regiunea muntoasă Chouf de la Sud-Est de Beirut, și clientela politică a liderului de necontestat al musulmanilor suniți din Nordul țării, Rashid Karame și acesta deținînd în repetate rînduri postul de prim ministru.

De cealaltă parte, președintele republicii, Camille Chamoun, liderul Partidului Național-Liberal, era sprijinit de milițiile înarmate ale partidului Kataeb (falangele libaneze) și ale Partidului Popular Sirian cu componență creștină-siriană și ideologie naționalist-arabă, dar inamic al forțelor musulmane de aceeași orientare politică. Împotriva coaliției de dreapta creștină, dintr-o adversitate mai veche față de președintele Chamoun, luase atitudine liderul comunității maronite din regiunea Zghorta, situată în Nordul țării, Suleiman Frangieh care va juca, în continuare, un rol important pe arena politică libaneză devenind, în 1970, șef al statului. Tot alături de coaliția anti-chamounistă, se afla și Partidul Comunist Libanez, membrii săi aparținînd diverselor comunități ale țării ; acest partid deși fusese aruncat în ilegalitate constituia o forță politică influentă și eficient organizată.

Camille Chamoun, despre care se zvonea că își trimisese bijuteriile soției și rudele mai apropiate în străinătate, făcea apeluri repetate la ambasada americană din Beirut solicitînd echipament militar ; el cerea să i se trimită de urgență, pe calea aerului, care blindate pentru a putea face față situației. Dar armata libaneză, comandată de generalul Fuad Chehab, membru al unei vechi familii feudale care domnise în emiratul autonom al munților Libanului din timpul stăpînirii otomane, rămînea în general neutră, mărginindu-se la controlul unor puncte strategice ale capitalei, așa cum se va întîmpla de altfel și la începutul războiului civil din 1975. În această situație, președintele Camille Chamoun și premierul Sami Solh, un musulman sunit care îl sprijinea, informaseră pe ambasadorul american că ar fi de dorit o intervenție directă a Statelor Unite în conformitate cu prevederile „doctrinei Eisenhower". Administrația Statelor Unite ezita, temîndu-se ca prezența militară americană în regiune să nu toarne gaz

peste foc, provocînd o recrudescență incontrolabilă a stării de spirit anti-occidentale, ce se manifesta în lumea arabă.

Consiliul de securitate națională al S.U.A. căruia, după instalarea la Casa Albă a noului președinte, i se sporise considerabil ponderea în stabilirea politicii externe americane, va planifica totuși, pentru orice eventualitate, vaste operațiuni intervenționiste în cadrul „doctrinei Eisenhower", punînd astfel accentul pe „mînuirea bîtei" în relațiile cu popoarele „recalcitrante" față de interesele Washingtonului. Unul din documentele „top secret", purtînd numărul convențional 5401, intitulat „Lichidarea surselor de petrol din Orientul Apropiat" — al cărui conținut a fost făcut cunoscut cu mulți ani mai tîrziu prin memoriile publicate de foștii agenți ai *C.I.A.*, Eveland și Copeland — expunea detaliat planul distrugerii totale a exploatărilor „aurului negru" arab, în cazul unei așa-zise „invazii a rușilor". Operațiunea urma să fie întreprinsă de forțe armate ale Statelor Unite și de *C.I.A.*, nu numai în situația unei ipotetice „invazii a rușilor" dar și în ipoteza, tot atît de fantasmagorică, a unei „amenințări comuniste" împotriva țărilor din Orientul Mijlociu. Ce se înțelegea prin prevenirea unei „amenințări comuniste", în Liban de pildă, o spune pe șleau Robert Murphy, fostul „om de șoc" al diplomației americane și al Casei Albe în situații de criză, în cartea sa „Diplomat among Warriors" (Diplomat printre războinici), publicată șase ani mai tîrziu : „Răspîndirea nasserismului în Liban, țară pro-occidentală, suscita îngrijorare la Washington. Congresul era interesat în mod expres de ajutorarea prietenilor noștri mai cu seamă cînd unele fracțiuni au acționat împotriva guvernului". Prin urmare orice mișcare națională arabă putea să fie etichetată drept „amenințare comunistă" chiar și în cazul cînd orientarea sa era, în fond, cu totul străină de ideologia marxistă dar contravenea intereselor occidentale în Orientul Mijlociu, pe care același Robert Murphy îl considera „zonă de mare importanță politică pentru Statele Unite și într-o măsură egală pentru aliații noștri occidentali care depindeau de această regiune, ea fiind principala sursă a petrolului".

Evenimentele de la 14 iulie 1958 din Irak au fost catalogate, la Washington, drept o amenințare directă pentru interesele americane în Orientul Mijlociu, pornindu-se de la premisa că ele ar fi putut influența decisiv o mișcare naționalistă generalizată, nu numai în această regiune ci

în întreaga lume islamică, valurile anti-occidentalismului riscînd să mături întregul eşafodaj al dominaţiei străine, al exploatării surselor petroliere de către marile concerne internaţionale. În concepţia guvernelor S.U.A. şi Marii Britanii, punctele cele mai nevralgice în situaţia nou creată erau Libanul, unde războiul civil, deja în desfăşurare, putea să se încheie în favoarea forţelor arabismului, şi Iordania, cu o situaţie politică încordată după eliminarea de la putere, în toamna anului 1957, a primului ministru de orientare naţională Nabulsi printr-o lovitură de forţă a taberei pro-occidentale.

Pornind de la aceste considerente, Washingtonul şi Londra au decis să pună imediat în mişcare angrenajul intervenţiei pregătite în prealabil. Preşedintele libanez Camille Chamoun, temîndu-se de un posibil deznodămînt rapid al guvernării sale, a cerut urgent o intervenţie americană şi Casa Albă, răspunzînd prompt, a ordonat flotei Statelor Unite din Mediterana şi comandamentului trupelor sale din Europa să treacă neîntîrziat la acţiune.

La 15 iulie, o escadră a flotei a 6-a americane, formată din mai multe nave de război, printre care cuirasatul „Des Moines" şi portavioanele „Saratoga" de 85 000 tone şi „Essex", comandată de contraamiralul Brown, şi-a făcut apariţia ameninţătoare în faţa Beirutului. Sub umbrela avioanelor de luptă de pe „Saratoga" şi „Essex" şi a tunurilor de mare calibru de pe „Des Moines", un prim eşalon de desant al infanteriei de marină, numărînd 2 600 de oameni, a debarcat pe plaja de la Khalde, localitate balneară, din imediata apropiere a aeroportului internaţional Beirut. De la baza americană din portul italian Neapole, ridica ancora în noaptea aceleiaşi zile, îndreptîndu-se ca întărire spre coasta libaneză, port-avionul „Wasp". În Statele Unite, un adevărat pod aerian se forma în direcţia unor baze americane din Europa, ca puncte de escală în drum spre Liban. De la „Donaldson Air Force Base", din statul Carolina de Sud, îşi luau zborul formaţiuni de avioane de transport „C-124 Globemasters" (stăpînii globului) transportînd paraşutiştii diviziei a 24-a ; la Camp Lejeune, din statul Carolina de Nord, se îmbarcau în aparate „C-119 Flying Boxcars" (vagoanele zburătoare) unităţi ale diviziei a 2-a de infanterie marină.

Debarcarea primului eşalon american pe plaja de la Khalde nu s-a desfăşurat fără emoţii ; un incident grav

cu armata libaneză fusese evitat în ultimul moment. Majoritatea libanezilor nu priveau cu ochi buni invazia străină, considerînd forţele americane ca o armată de ocupaţie. Un grup de ofiţeri libanezi patrioţi a hotărît să reziste debarcării. Cînd puşcaşii de marină americani au ajuns în apropiere de aeroportul internaţional Beirut, ei au întîlnit un baraj format dintr-o duzină de tancuri ale armatei libaneze, gata să deschidă focul. Ambasadorul american a luat atunci legătura cu comandantul-şef al armatei libaneze, generalul Chehab, convingîndu-l să meargă împreună cu el la aeroport pentru a preîntîmpina un incident sîngeros, cu urmări grave. Armata libaneză număra în total 7 000 de oameni, dispunînd de un armament modest, căruia li se adăugau circa 2 000 de militari din trupe de poliţie şi jandarmerie. Inegalitatea de forţe fiind atît de flagrantă, generalul Chehab a ordonat ofiţerilor subordonaţi să rămînă liniştiţi, permiţîndu-le americanilor să-şi desfăşoare liber invazia.

Pentru supervizarea operaţiunii „Peştele roşu", Casa Albă a trimis în Liban, acordîndu-i puteri depline, pe Robert Murphy care îndeplinise în trecut o serie de misiuni delicate. Născut în Milwaukee, în 1894, Robert Murphy şi-a început cariera diplomatică la 23 de ani, funcţionînd rînd pe rînd în Elveţia, Germania şi Franţa. În 1940, a fost chemat de Roosevelt la Casa Albă, ca agent secret pentru misiuni speciale. În 1942, preşedintele l-a numit reprezentant al său pe lîngă generalul Eisenhower, care avea comanda debarcării aliate pe coasta de Nord a continentului african. Murphy a jucat un rol extrem de important în acţiunea de convingere a comandanţilor forţelor armate franceze din Algeria, Maroc şi Tunisia să nu opună rezistenţă şi să se alăture aliaţilor. În calitatea sa, Murphy îşi înainta rapoartele direct preşedintelui Roosevelt, trecînd peste superiorii săi din Departamentul de Stat. Mai tîrziu, după încheierea campaniei din Africa, s-a mutat în Italia, acţionînd pentru scoaterea acestei ţări din război. În 1944, a îndeplinit o misiune pe lîngă mareşalul Tito iar apoi, după capitularea Germaniei, a jucat un rol important la Berlin în organizarea sistemului de ocupaţie aliat. În timpul războiului din Coreea, se afla la Tokio, fiind primul ambasador american numit în Japonia, după război. Murphy a participat la toate acţiunile diplomatice în legătură cu intervenţia americană în peninsula coreeană, comandamentul general al forţelor de invazie aflîndu-se

pe teritoriul nipon. Tot el a supervizat și activitatea americană privind negocierile pentru încheierea armistițiului în 1953. Criza Suezului din 1956 i-a prilejuit îndeplinirea unei noi misiuni delicate, fiind trimis de președintele Eisenhower să trateze cu cei implicați în război.

Imediat ce la Casa Albă s-a luat hotărîrea declanșării operațiunii „Peștele roșu", Murphy a fost chemat de secretarul de stat J. F. Dulles, care l-a înștiințat că i s-a încredințat misiunea de consilier politic pe lîngă amiralul James L. Holloway jr. comandant șef al corpului expediționar din Liban. Secretarul de stat a motivat acțiunea în curs de desfășurare ca fiind menită „să protejeze cetățenii proprii" (în Orientul Mijlociu se aflau atunci circa 22 000 de rezidenți americani, dintre care 2 425 la Beirut) și „interesele noastre naționale" (ale S.U.A.).

După ce J. F. Dulles i-a făcut o expunere amănunțită privitoare la serviciile ce le va avea de îndeplinit în Liban, s-au dus împreună la Casa Albă fiind primiți de Eisenhower. Președintele le-a spus, conform afirmațiilor ulterioare ale lui Murphy, că „în Orientul Mijlociu și mai ales în Egipt se răspîndise ideea după care americanii erau capabili numai să vorbească și le-ar fi frică de reacția sovietică în cazul unei acțiuni militare". El a adăugat că „dacă S.U.A. n-ar acționa, acest lucru va avea urmări grave în Liban și în toată zona respectivă". Președintele a menționat, în continuare, dorința sa de a demonstra că „Statele Unite sînt capabile să-și sprijine prietenii", unul din argumentele principale ale Casei Albe fiind acela că Libanul era singura țară arabă care aderase la „doctrina Eisenhower". Instrucțiunile verbale primite de Murphy din partea șefului Casei Albe erau destul de vagi. Substanța recomandărilor consta în „promovarea intereselor importante" ale S.U.A. în cursul debarcării și staționării trupelor americane în Liban.

Trei ore după convorbirea avută la Casa Albă, Robert Murphy pleca de pe un aerodrom militar din apropierea Washingtonului la „Westover Air Force Base" din Massachusetts unde îl aștepta, gata de decolare, un *KC-135*, versiunea militară îmbunătățită a cvadri-reactorului „Boeing 707" de pe liniile civile, acesta fiind pregătit pentru un zbor *non-stop*. Călătoria pînă la Beirut, pe o distanță de aproape 9 000 de kilometri, a fost acoperită în timpul record de 11 ore. La aeroportul internațional al capitalei libaneze, trimisul special al Casei Albe, era așteptat de

amiralul Holloway, de ambasadorul american Robert McClintock și de doi miniștri libanezi.

„Cînd am ajuns la Beirut — povestește Murphy — mai mult de 7 000 de militari americani debarcaseră acolo și patrulau cu tancuri, blindate-amfibii și tunuri fără recul pe străzi, în timp ce avioane cu reacție, decolate de pe «Saratoga» și «Essex», survolau orașul. Coloane de infanteriști ai marinei mărșăluiau prin fața hotelului de lux «St. Georges». Pentru cei ce luau masa pe terasa restaurantului «La grotte aux pigeons» un spectacol grandios li se înfățișa înaintea ochilor : în fața coastei erau ancorate, la 18 iulie, un număr de 70 de nave de război ale flotei a 6-a. Sub conducerea amiralului Holloway, operațiunea se desfășurase pînă atunci perfect, fără pierderi".

La 25 iulie, zece zile după începerea invaziei, 10 600 de militari americani se aflau la Beirut, 4 000 aparținînd forțelor de uscat și 6 000 infanteriei de marină, efectivul lor întrecînd substanțial pe cel al întregii armate libaneze. Trei săptămîni mai tîrziu, S.U.A. aveau în Liban 14 000 de militari.

Misiunea lui Murphy la Beirut s-a dovedit de la început extrem de dificilă. Prima problemă de rezolvat era aceea a relațiilor cu o comisie trimisă în Liban de Consiliul de Securitate al O.N.U., cu o lună înainte de debarcarea americană. Această comisie, formată din trei persoane — Gallo Plaza, fost președinte al Ecuadorului, indianul Rajesvar Dayal și generalul maior norvegian Odd Budet — fusese însărcinată să cerceteze plîngerea Libanului privitoare la introducerea de arme în țară de către Egipt și Siria. Ajunsă la fața locului, în plin război civil, comisia O.N.U. încerca să obțină încetarea focului și stingerea conflictului intern. Debarcarea trupelor americane constituise un șoc pentru membrii comisiei, care considerau acțiunea Statelor Unite drept o interferență în încercările lor de a pune capăt războiului civil.

La fel de dificilă se dovedea și problema rezolvării divergențelor acute dintre forțele politice și comunitățile libaneze care declanșaseră conflictul armat. Președintele republicii și primul ministru se arătau gata să colaboreze cu americanii ; alții lideri politici creștini sau musulmani refuzau orice contact. Primul ministru, Sami Solh, musulman sunit, era privit cu adversitate crescîndă de ceilalți lideri politici ai propriei sale comunități. Solh invitase pe Murphy, amiralul Holloway și ambasadorul McClintock la

un dineu, acasă la el, pentru a discuta modalităţile unei înţelegeri cu forţele politice adverse prin intermediul americanilor. Dar chiar în dimineaţa acelei zile, premierul libanez avea să rămînă în viaţă printr-o adevărată minune, scăpînd dintr-un atentat organizat împotriva sa. Solh pleca de obicei de la reşedinţa personală într-o limuzină escortată de motociclişti ai poliţiei. Pe itinerariul său fusese parcat, în dimineaţa respectivă, un vehicul încărcat cu explozibil, legat printr-un fir electric prin care maşina infernală putea fi detonată de la distanţă. Cu cîteva secunde mai înainte, prin faţa vehiculului-capcană a trecut un alt automobil şi atentatorii, induşi în eroare, au provocat prematur explozia, ucigîndu-i pe toţi cei cinci pasageri ghinionişti. Primul ministru a scăpat nevătămat numai datorită acestei întîmplări.

După ce a făcut turul liderilor creştini, avînd o lungă convorbire şi cu patriarhul maronit, Murphy s-a lămurit că realegerea lui Chamoun ca preşedinte al Libanului, pentru încă o legislatură, nu ar fi fost deloc oportună. El a ajuns la convingerea că Chamoun trebuie înlocuit cu un nou preşedinte pentru a linişti spiritele.

Saeb Salam, liderul comunităţii musulmane a foarte populatului cartier Basta din Beirut, care avea un cuvînt greu în eşicherul politic libanez, se pronunţa ferm împotriva ţinerii alegerilor prezidenţiale înainte de plecarea trupelor americane. Murphy încercase să-l întîlnească pentru o discuţie determinantă, dar o bună bucată de timp nu reuşise să facă nici un pas valabil în această direcţie, liderul musulman refuzînd orice contact cu oficialităţile americane.

La Beirut, locuia în acel timp un vechi prieten al diplomatului american, colonelul în retragere William A. Eddy, consultant la „Arabian — American Oil Company" — (ARAMCO), care fusese ataşat militar al S.U.A. la Tanger, în 1942, cînd Murphy pregătea acolo din punct de vedere politic debarcarea aliată în Africa de Nord. Fiu al unui misionar în Orientul Mijlociu, cunoscător perfect al limbii arabe, Eddy avea posibilitatea ca prin relaţiile sale cu Arabia Saudită să-l poată influenţa pe Saeb Salam, care se bucura de audienţă la curtea regală de la Riad. Eddy a reuşit să-i aranjeze lui Murphy o întîlnire secretă, în împrejurimile Beirutului, cu doi emisari ai lui Saeb Salam. Aceştia i-au declarat reprezentantului Casei Albe că prezenţa trupelor americane în Liban este considerată

de cercurile politice autohtone ca avînd drept scop perpetuarea administrației președintelui Chamoun. Ei au negat că forțele rebele ar primi sprijin din partea Egiptului și Siriei, menționînd însă că oricum îl preferă pe Nasser lui Chamoun. Murphy a reușit să-i convingă pînă la urmă că Statele Unite „n-au de gînd să se amestece în afacerile interne ale Libanului" și că trupele americane au venit acolo doar în scopul „protejării independenței" țării. El a cerut emisarilor lui Saeb Salam ca oamenii lor să înceteze de a mai trage în militarii americani — nimeni nu fusese atins pînă atunci —, pentru a nu provoca represalii nedorite. În acest scop le-a descris, drept avertisment, capacitatea de foc a forțelor amiralului Holloway, în măsură să distrugă întregul Beirut în cîteva ore. Efectele s-au văzut chiar a doua zi cînd tirurile au încetat și peste puțin timp, cu sprijinul lui Eddy, diplomatul american s-a întîlnit, chiar în cartierul Basta, cu Saeb Salam.

Al doilea contact important reușit de Murphy a fost cu liderul druz Kamal Joumblatt, întîlnirea dintre ei desfășurîndu-se la Siblin, în regiunea muntoasă Chouf, în urma aranjamentului confidențial al unui membru al parlamentului libanez, vicepreședinte al Partidului Socialist Progresist. Joumblatt a fost de acord cu ideea americanilor ca alegerile prezidențiale să se desfășoare cît mai repede. În continuare, cu ajutorul generalului Chehab s-a aranjat și o convorbire cu Rashid Karame, emisarul președintelui american deplasîndu-se în secret la Tripoli, fieful politic al liderului musulman din Nordul Libanului.

Pînă la sfîrșit, americanii au reușit să-l convingă pe Camille Chamoun să renunțe să mai candideze. Liderii politici libanezi au considerat că singura persoană aptă pentru a îndeplini funcția supremă de stat, în condițiile existente, era generalul Fuad Chehab, comandant șef al armatei în acel moment. La 31 iulie 1958, parlamentul libanez l-a ales pe Chehab președinte al Libanului, cu 48 de voturi contra 8 (Raymonde Edde, liderul creștin al grupării politice Blocul Național a obținut 7 voturi, iar un vot a fost alb).

Robert Murphy a părăsit Libanul imediat ce perfectase înțelegerea privind alegerea președintelui republicii. Conform unei dispoziții primite de la Washington, el trebuia să plece din Beirut înainte de alegeri pentru a evita bănuielile în legătură cu unele interferențe ale sale în desfășurarea scrutinului. Reprezentantul personal al Casei

Albe a mai rămas în Orientul Mijlociu încă 29 de zile vizitînd Iordania, Israelul, Irakul, Egiptul şi oprindu-se, din nou, pentru o scurtă escală, în capitala libaneză. La Cairo a discutat, o noapte întreagă, cu preşedintele Nasser încercînd să-l convingă de bunele intenţii ale Statelor Unite în relaţiile cu Egiptul. În capitala irakiană s-a întîlnit cu generalul Kassem, care i-a înfăţişat deschis suspiciunea sa cu privire la intenţia Statelor Unite de a prelungi intervenţia începută în Liban împotriva Irakului.

După un turneu care a inclus Addis Abeba, Atena şi insula Rhodos, Robert Murphy, în drum spre Washington, s-a oprit la Londra pentru a analiza cu premierul Selwyn Lloyd dosarul încărcat de probleme al Orientului Mijlociu, care interesa stringent pe ambii parteneri. Englezii luaseră şi ei parte la intervenţia din vara anului 1958 în Orientul Mijlociu. În dimineaţa zilei de 17 iulie, la 36 de ore după debarcarea americană în Liban, *War Office* dăduse semnalul pentru declanşarea operaţiunii „Liliacul albastru", un corp expediţionar format din 2 000 de soldaţi ai brigăzii a 16-a de paraşutişti fiind lansat în apropiere de Amman, împreună cu 125 tone de muniţii şi 120 vehicule militare. Trupele britanice porniseră de la bazele lor din Cipru, aflate la mai puţin de o oră de zbor de obiectivul urmărit. Acest corp expediţionar fusese solicitat de guvernul iordanian, speriat de evenimentele de la Bagdad, în cursul căreia îşi pierduse viaţa familia regală haşemită, rudă cu familia domnitoare de la Amman — bunicii celor doi suverani erau fraţi. În cursul convorbirilor de la Londra, Murphy a fost întrebat dacă americanii vor fi alături de britanici în zona Golfului, unde se profilau unele dificultăţi pentru politica guvernului Majestăţii Sale. „Interesele noastre erau diferite — mărturiseşte Murphy în memoriile sale — şi din acest motiv americanii n-au încurajat speranţele britanicilor".

Ajuns la New York, Murphy l-a întîlnit pe preşedintele Einsenhower care tocmai se pregătea să se întoarcă la Washington. Acesta l-a invitat să călătorească împreună, în avionul său personal, pentru a-i prezenta direct un prim scurt raport. După cum afirmă Murphy în Memoriile sale, în timpul petrecut în Orient el trimitea în fiecare zi un lung raport Departamentului de Stat fără însă a include toate datele, cele mai importante rezervîndu-le informării strict personale a preşedintelui.

Operațiunea „Peștele roșu" se apropia de sfîrșit. La 13 august, un prim batalion de infanterie a marinei s-a îmbarcat, fiind urmat, o lună mai tîrziu, de încă două batalioane. Ultimii pușcași marini părăseau Libanul, la 29 septembrie. Pe țărmul libanez mai rămăseseră 7 500 de soldați din trupele de uscat. La 4 octombrie au plecat parașutiștii, tancurile, serviciile logistice, evacuarea completă a corpului expediționar american luînd sfîrșit la 25 octombrie 1958. O săptămînă mai tîrziu se încheia și retragerea parașutiștilor britanici din Iordania.

„Peștele roșu" îi costase pe americani, în cele 102 zile de bălăceală în zona coastei libaneze, pierderea vieții unui sergent din infanteria marinei, ucis de un glonte rătăcit, plus apreciabila sumă de 200 milioane de dolari. Prețul moral plătit de S.U.A. în cursul acestei demonstrații de forță a fost mult mai mare, intervenția americană provocînd o recrudescență a sentimentelor anti-occidentale în lumea arabă și atrăgînd oprobriul opiniei publice mondiale, care a condamnat cu vehemență reeditarea în forme noi a vechii „politici a canonierelor". În plus, zăngănitul de arme s-a dovedit inoperant, nereușind să intimideze și să blocheze mișcarea națională arabă.

Cele două intervenții militare purtînd numele de cod „Peștele roșu" și „Liliacul albastru" accelerașeră, în fond, apropierea pierderii definitive a ultimelor poziții deținute de puterile occidentale în Orientul arab. Washingtonul și Londra vor fi nevoite să recunoască Republica Irak care, retrăgîndu-se oficial din Pactul de la Bagdad, dezmembrase în fapt, acest pact militarist, lipsindu-l de prezența singurei țări arabe membre. În 1961, Marea Britanie va fi obligată să renunțe la protectoratul său asupra Kuweitului. Un an mai tîrziu, în Yemenul de Nord, căderea regimului monarhic și proclamarea republicii marcau o nouă victorie a mișcărilor naționale arabe. În 1963, începea apriga confruntare între mișcarea patriotică din Yemenul de Sud și ocupanții britanici, încheiată, patru ani mai tîrziu, prin cucerirea independenței țării. Englezii vor fi siliți să renunțe la singurele poziții ce le mai dețineau „la Est de Suez" în 1971, an în care emiratele din partea inferioară a Golfului se vor uni într-o federație independentă ieșind de sub „protectoratul" coroanei britanice.

Americanii vor încerca, în continuare, să umple „vidul" lăsat de britanici plimbîndu-și portavioanele și crucișătoarele purtînd emblema *U.S. Navy*, prin bazinul Medi-

teranei răsăritene și pe apele Golfului, intervenind direct în două situații : în Iran, după revoluția islamică și în Liban, cu ocazia invaziei israeliene din 1982, ambele acțiuni încheindu-se printr-un fiasco total.

În vederea menținerii unei oarecare influențe în zonă, politica Washingtonului a fost branșată, în perioada care a urmat operațiunii „Peștele roșu", în două direcții — Iranul șahului și Israelul — țări în care Statele Unite au deversat mari cantități de arme, creînd un dezechilibru de forțe, ceea ce a determinat Egiptul, Siria și Irakul să caute să achiziționeze, la rîndul lor, armament modern menit să facă față unor eventuale confruntări.

Pe fundalul cursei înarmărilor declanșată în Orientul Mijlociu s-au desfășurat în continuare conflictele armate dintre unele țări ale zonei, care au adus mari pierderi umane și materiale popoarelor ce trăiesc în această parte a lumii, creînd, cu trecerea timpului, un focar de încordare greu de stins.

Capitolul V

JERTFE PENTRU ZEUL MARTE

Trei săptămîni de încordată aşteptare

În acea plăcută zi de primăvară mediteraneană, cu cer însorit şi grădini înflorite, Israelul trăia atmosfera obişnuită a marilor sărbători : se aniversa împlinirea a 19 ani de la proclamarea independenţei de stat. Străzile principalelor oraşe fremătau de mulţimea veselă şi gălăgioasă, ieşită la plimbare încă din primele ore ale dimineţii. Din loc în loc, fuseseră instalate estrade pentru orchestre şi fanfare. Pe marele stadion de la Ramat Gan, localitate satelit a Tel Aviv-ului, erau programate să se producă stele de primă mărime de pe firmamentul muzicii uşoare internaţionale : Enrico Macias, Pete Seeger, Nana Mouskouri, formaţia engleză Shadows, invitaţi de onoare la manifestările artistice prilejuite de ziua independenţei Israelului. La Haifa, Tel Aviv şi Ierusalim, se pregăteau feerice jocuri de artificii, iar pe muntele Herzl din „oraşul sfînt" se aprindeau torţele simbolice ale celor 12 triburi ebraice pomenite de Biblie. Climatul destins de pace care plutea pretutindeni peste aşezările evreieşti urbane sau rurale nu lăsa să se întrevadă deloc săptămînile sumbre ce vor urma, cînd spectrul crescînd al unei spaime, mai mult sau mai puţin justificată, punea stăpînire pe viaţa cotidiană a tînărului stat, înconjurat de inamiciţii determinate în mare măsură de însăşi politica

sa de ignorare a drepturilor altora și de folosire a forței ca mijloc de intimidare.

La Ierusalim, în dimineața de 15 mai 1967, se desfășura parada militară tradițională. În tribuna oficială de pe stadionul municipal al părții de Vest, evreiești, a orașului, luaseră loc șeful statului, primul ministru, alți membri ai guvernului, comandanții armatei, cîțiva oaspeți de peste hotare : vicepreședintele republicii malgașe, doi generali din țări în curs de dezvoltare, generalul francez Pierre Koenig, mai mulți reprezentanți ai industriei aeronautice din Franța. Ambasadorii marilor puteri, ca și ai altor țări cu care Israelul întreținea relații diplomatice, refuzaseră ostentativ invitațiile deoarece nu recunoșteau Ierusalimul drept capitală a statului israelian și, în plus, conform rezoluțiilor O.N.U., considerau prezența de forțe militare în oraș drept o încălcare a normelor internaționale.

Defilarea militară din acel an apărea mult mai modestă decît la sărbătorirele anterioare. Durase doar 26 de minute, timp în care prin fața tribunelor trecuseră circa 1 600 de soldați, un număr redus de transportoare blindate, cîteva baterii de artilerie antiaeriană. Modestia parăzii a fost motivată prin măsuri de economie dar, așa cum se va vedea, în capitalele arabe vecine i se dăduse o cu totul altă interpretare.

În paralel cu parada militară de la Ierusalim, o defilare de mai mari proporții se desfășura la Cairo. Încă din zorii zilei, tancuri, transportoare blindate, tunuri și camioane cu trupe traversau în coloane nesfîrșite capitala de pe Nil îndreptîndu-se spre Est, în direcția Peninsulei Sinai. Ziariștii străini de la fața locului estimau această desfășurare de forțe la cel puțin o divizie, echipată complet pentru luptă.

La statul major al armatei israeliene de la Tel Aviv, se știa cîte ceva despre o oarecare mișcare de trupe în Egipt. Cu o seară înainte, cînd se afla într-o vizită prietenească la un cunoscut comun — împreună cu generalul Yadin, fost șef de stat major, devenit arheolog de renume, cu generalul Narkis, comandantul regiunii militare centru și cu amiralul Limon din ministerul apărării — generalul Yitzhak Rabin, șeful în funcție al statului major, primise un telefon de la Aharon Yariv, șeful informațiilor militare, care îl înștiința despre anumite deplasări de trupe egiptene de la bazele lor din Vestul Canalului, în

direcția Peninsulei Sinai. Știrea nu însemna un motiv de prea mare îngrijorare, mai cu seamă că între Canal și frontiera israeliană era o distanță de peste 200 de kilometri iar de-a lungul liniei despărțitoare dintre cele două țări, pe teritoriul egiptean, se afla amplasată, din 1957, de la sfîrșitul războiului Suezului, o perdea formată din 3 400 „căști albastre", aparținînd mai multor state membre ale O.N.U.

În momentul în care pe stadionul de la Ierusalim parada militară se apropia de sfîrșit, la cîteva mii de kilometri mai departe, ambasadorul israelian Abraham Harmann, din capitala americană, era chemat la telefon de la Departamentul de Stat de Lucius Battle, subsecretarul pentru problemele Orientului Mijlociu. Acesta l-a informat că, tocmai atunci, pe sub balcoanele ambasadei S.U.A. din Cairo treceau coloane de trupe egiptene îndreptîndu-se spre Sinai. Battle a căutat însă să-l liniștească pe ambasadorul israelian precizîndu-i că, după părerea lui, nu era vorba decît de o simplă demonstrație de forță, probabil o ripostă la defilarea de la Ierusalim. Dar ambasadorul Harmann se va grăbi, în mod firesc, să trimită o telegramă urgentă la ministerul său din Israel. Ea va ajunge, descifrată, pe biroul directorului general al ministerului de externe abia în cursul după amiezii.

În acel moment, primul ministru Levi Eshkol asista la „concursul junior al Bibliei", cu participarea elevilor școlilor medii, manifestare ce se desfășura la Casa poporului din Ierusalim. Eshkol urma să înmîneze învingătorului, din partea guvernului, un premiu de o mie de lire israliene și o Biblie în ediție de lux. La ora 16, șeful statului major, generalul Rabin, s-a apropiat de premier, care deținea și portofoliul apărării, comunicîndu-i noutățile de la Cairo aflate via Washington, după care a plecat imediat la statul său major de la Tel Aviv. Ajuns aici, l-a chemat imediat la el pe generalul Israel Tal, comandantul corpului de blindate, ordonîndu-i să trimită de urgență spre frontiera cu Egiptul o puternică unitate de tancuri. Cîteva ore mai tîrziu, tancurile diviziei „S" se îndreptau în marș forțat în direcția Sudului țării. Fuseseră făcuți astfel primii pași, ce-i drept minori la început dar îngroșați pe parcurs ca un bulgăre de zăpadă pornit la vale să provoace o avalanșă, pe drumul unui război pe care, conform concluziilor ulterioare, nu-l dorise în realitate niciuna dintre părți. De aici înainte, timp de

trei săptămîni, erori de calcul, informații greșite și supra-solicitări de nervi, acumulîndu-se fatal zi de zi, vor conduce inevitabil la o cruntă confruntare armată cu repercusiuni grave pentru viitorul întregii zone a Orientului Mijlociu.

În dimineața zilei de 14 mai 1967, deci cu o zi înaintea sărbătorii naționale a Israelului, la vila rezidențială a președintelui egiptean Nasser din cartierul Menchiet Bakri, la șapte kilometri de centrul capitalei Cairo, avusese loc o reuniune la care, alături de șeful statului, participaseră comandantul forțelor armate ale țării, mareșalul Abdel Hakim Amer și șeful serviciilor de informații, Salah Nasr. Președintele Egiptului fusese informat, de mai multe zile, că la frontiera siriană erau concentrate numeroase unități de infanterie și blindate israeliene, care vor ataca în zorii zilei de 17 mai țara arabă din Nord. Modestia parăzii ce se va desfășura a doua zi la Ierusalim va fi interpretată la Cairo tocmai în acest sens : indisponibilitatea de efective se datora masării trupelor israeliene la granița nordică. Informațiile acestea alarmante, provenind din diverse surse arabe și nearabe, păreau destul de sigure — deși în realitate lucrurile nu stăteau chiar așa — și Nasser trebuia să se oprească asupra unei opțiuni.

Relațiile dintre Egipt și Siria erau bune la acea dată, fără însă a atinge apogeul din trecut, cînd cele două țări formau un singur stat federal. După euforia momentului unificării, din februarie 1958, și primirea delirantă făcută lui Nasser de un Damasc ieșit, în întregime, cu mic cu mare, să-l salute, într-un entuziasm de nedescris, mai tîrziu se făcuse simțită o curbă descrescîndă a sentimentelor sirienilor care se considerau, cu trecerea timpului, tot mai frustrați de modul cum era administrată regiunea lor în cadrul statului federal. O lovitură de stat a ofițerilor sirieni nemulțumiți condusese, în 1961, la destrămarea Republicii Arabe Unite, la despărțirea țării lor de Egipt. Urmase apoi revoluția baasistă din martie 1963 și relațiile dintre cele două țări începuseră să cunoască o dezvoltare pozitivă. În 1966, la Damasc, ajunsese la putere aripa radicală a Partidului Baas, a cărei agitație politică anti-sionistă era considerată de guvernanții Israelului un pericol direct pentru securitatea statului lor. În același timp, incidentele de la linia de demarcație israeliano-siriană deveneau tot mai frecvente, Israelul întreprinzînd

operaţiuni de represalii după fiecare acţiune a comandourilor infiltrate pe teritoriul său din Siria şi Iordania.

Acţiunea de represalii cea mai amplă din anul 1966 avusese loc, în noiembrie, împotriva satului Samoa din Iordania. În noaptea de 11—12 noiembrie, o patrulă israeliană a călcat pe o mină plasată în imediata apropiere a liniei de demarcaţie dintre cele două ţări. Trei soldaţi au fost ucişi iar alţi şase grav răniţi. Guvernul israelian a hotărît imediat întreprinderea unei acţiuni de represalii împotriva satului amintit de pe teritoriul iordanian, cu o populaţie de circa 4 000 de locuitori, în majoritatea lor refugiaţi palestinieni, de unde se presupunea că ar fi venit cei ce au plasat mina ucigaşă. Un batalion israelian de infanterie a intrat în Samoa odată cu zorile, dinamitînd 125 de case, precum şi clădirea dispensarului sătesc. O coloană de blindate iordaniană, trimisă în grabă la faţa locului, a căzut într-o ambuscadă israeliană şi luptele generalizîndu-se, avioanele cu steaua lui David pe fuselaj au doborît un aparat „Hunter Hawker" arborînd culorile regatului haşemit. În cursul luptelor, 21 de soldaţi iordanieni au fost ucişi şi alţi 35 răniţi. Două zile mai tîrziu, Iordania a înaintat o plîngere Consiliului de Securitate al O.N.U. şi a decretat mobilizarea tuturor persoanelor capabile să mînuiască o armă. Peste o săptămînă, regele Feisal al Arabiei Saudite anunţa că pune la dispoziţia Iordaniei 20 000 de soldaţi.

Incidentele de graniţă au continuat şi în primăvara anului 1967, cel mai grav desfăşurîndu-se la 7 aprilie. În acea zi, în zona demilitarizată din partea estică a lacului Tiberiada, împotriva unui tractor israelian ieşit la arat s-au tras focuri de armă de pe teritoriul sirian. Israelienii au răspuns cu rafale de mitraliere ; la scurt timp au intrat în acţiune aruncătoarele de mine şi artileria ; peste cîteva minute zeci de avioane israeliene au pătruns în spaţiul aerian al ţării vecine angajînd lupta cu aparatele siriene ieşite în întîmpinarea lor. Rezultatul bătăliei aeriene s-a dovedit extrem de grav : şase *MIG*-uri siriene au fost doborîte de *Mirage*-urile israeliene, care au trecut deasupra Damascului la mică înălţime clătinîndu-şi aripile în semn de victorie. O astfel de sfidare nu putea decît să întărească hotărîrea sirienilor de a riposta la afrontul adus. Dar puterea militară a Siriei nu se putea măsura cu aceea a adversarilor săi. Singura speranţă ar

fi fost un sprijin activ conjugat din partea celorlalte state arabe și în primul rînd din partea Egiptului.

Guvernul de la Cairo nu dorea însă să se lase antrenat într-o acțiune militară, evaluînd destul de exact raportul de forțe. După cum estima Institutul de Studii Strategice din Londra, superioritatea armamentului Israelului, care începuse să primească din 1965 livrări masive din partea Statelor Unite, era neîndoielnică. Se considera că pentru un tanc pierdut, Israelul putea să distrugă două tancuri egiptene iar pentru un avion, două-trei aparate ale adversarului.

„Nu sînt în poziția de a face război — sublinia pe atunci Nasser, într-o cuvîntare ținută la Port Said. Vă spun deschis și sincer și nu mi-e rușine să vă declar. A merge la război fără a avea mijloace suficiente ar conduce țara și poporul la un dezastru". Iar la reproșul ce se făcea auzit în unele țări arabe cu privire la impasibilitatea Egiptului față de sfidarea aeriană israeliană din 7 aprilie 1967, *Rais*-ul (președintele) răspundea fără ezitare: „Raza de acțiune a oricărui aparat de vînătoare din lume este limitată și în consecință avioanele egiptene nu puteau interveni în Siria". Nici la jumătatea lunii mai a aceluiași an, Nasser nu era deloc convins de un rezultat favorabil într-un război cu Israelul, mai cu seamă că o treime din armata egipteană, de fapt cele mai bune unități, se aflau de cîțiva ani în Yemenul de Nord pentru a susține regimul republican instalat în 1962 la Sanaa, împotriva gherilei triburilor monarhiste, sprijinite și ele din afară de unele regate arabe, ca și de serviciile secrete occidentale.

Informațiile, reale sau eronate, privind un iminent atac împotriva Siriei pe care le primise în ultimele zile, coroborate cu declarațiile amenințătoare făcute la adresa regimului de la Damasc, atît de șeful statului major israelian, generalul Rabin, cît și de premierul Eshkol, îi determinaseră pe Nasser să inițieze o demonstrație militară gălăgioasă care să-i descurajeze pe israelieni de la o eventuală acțiune agresivă. Cînd coloanele de tancuri și camioanele cu trupe traversau ostentativ capitala egipteană la 15 mai, corespondenții străini s-au întrebat, de la bun început, dacă este vorba de o mișcare strategică sau de un simplu bluf. Corespondentul agenției „France Presse" la Cairo a redactat o telegramă de presă descriind cele ce se întîmplau ; el știa bine că orice rînd conținînd informații cu caracter militar va fi cenzurat cu stricteță

de autoritățile egiptene. Ziaristul francez și-a zis : „Dacă este ceva serios, atunci ei îmi vor opri transmisia. În caz contrariu..." Telegrama de presă a trecut fără nici o dificultate. Ceva mai mult, ea a fost reprodusă de principalul cotidian din Cairo „Al Ahram".

A doua zi, șeful statului major israelian, generalul Rabin, convoca o consfătuire cu foștii șefi de stat major dinaintea sa, în acel moment generali în rezervă cu diverse ocupații civile. „Ei continuă să se concentreze în Sinai, le-a explicat Rabin. De obicei, egiptenii întreține în această regiune o divizie și 250 de tancuri. În prezent, ei sînt pe cale să aducă aici cîteva sute de tancuri suplimentare. Fără îndoială că este vorba de o demonstrație de forță. Dar ce vor face în continuare ?" Moshe Dayan, care condusese operațiunilue din Sinai în cursul războiului Suezului din 1956, l-a întrerupt spunîndu-i : „Ce vor face, pot să-ți spun eu. Vor cere retragerea forțelor O.N.U. Acestea vor fi obligate să se supună deoarece se găsesc pe teritoriul egiptean. Atunci, dacă Nasser va dori să facă un pas în plus, ar putea bloca strîmtoarea Tiran". Nimeni nu a fost de această părere. Cînd puțin mai tîrziu, Dayan exprimă aceeași opinie într-o reuniune parlamentară cu ușile închise, el se lovi din nou de un scepticism declarat. În dimineața respectivă, nimeni nu credea că lucrurile vor evolua mai departe, toată lumea catalogînd mișcările de trupe din Egipt drept un simplu gest de propagandă. La Washington, observatori politici calificați afirmau ziariștilor că deja criza atinsese punctul său culminant și că în continuare va urma o descreștere și o calmare a spiritelor.

Dar, intrat în joc, Nasser nu mai putea da înapoi, fiind obligat, pentru a nu se discredita în ochii maselor arabe, la un nou pas spectaculos. Și, așa cum prevăzuse Dayan, el va cere retragerea trupelor O.N.U. de la frontiera cu Israelul. La ora zece seara, pe o ploaie cu grindină, un emisar grăbit se prezentă, la Gaza, generalului indian Rikhye, comandantul „Forței de urgență a Națiunilor Unite" care era instalată la frontiera cu Israelul, transmițîndu-i un mesaj personal, semnat de generalul Mahmud Fawzi, șeful statului major egiptean : „Țin să vă aduc la cunoștință că am dat ordin forțelor armate egiptene a se pregăti de acțiune împotriva Israelului, în cazul în care acest stat ar comite o agresiune împotriva oricărei țări arabe. Executînd ordinele primite, trupele noastre au

fost concentrate la frontiera orientală în Sinai. Pentru a garanta securitatea soldaților Forței de urgență vă solicit să ordonați acestor soldați să evacueze pozițiile lor de la frontieră și să se regrupeze în bazele lor din zona Gaza".

Scrisoarea fusese abil întocmită, fiecare cuvînt fiind cîntărit cu grijă. Nu punea problema plecării forțelor O.N.U. ci numai o regrupare provizorie în bazele lor ; nu se pomenea nici un cuvînt despre forțele O.N.U. instalate la Sharm El Sheikh, punctul strategic care controla intrarea în golful Akaba. Scopul urmărit era dublu: să repurteze o victorie prestigioasă de uz intern, demonstrînd maselor că Nasser nu ezită să îndepărteze forțele O.N.U. pentru a se putea măsura liber cu Israelul ; în același timp dorea să dea de înțeles marilor puteri că Egiptul n-are în vedere să închidă golful Akaba și să blocheze portul israelian Eilat și, cu atît mai puțin, să pornească un război împotriva Israelului.

Generalul indian Rikhye a transmis imediat textul mesajului la Secretariatul O.N.U. de la New York. În acel timp, Secretar general al Organizației Națiunilor Unite era birmanezul U Thant. Acesta, după o consultare rapidă cu Secretarul general adjunct american Ralph Bunche, specialist în problemele Orientului Mijlociu, dar care l-a sfătuit greșit, s-a grăbit să ia o hotărîre ce va avea urmări extrem de grave.

Convocîndu-l imediat pe reprezentantul egiptean la O.N.U., Secretarul general U Thant și-a exprima nedumerirea în legătură cu cererea Egiptului, subliniind că rolul forțelor Națiunilor Unite constă în asigurarea păcii în regiune și că datorită prezenței lor calmul domnește de zece ani la frontiera dintre cele două țări. Solicitarea adresată generalului Rikhye este inacceptabilă, în formă ca și în conținut — a precizat U Thant. Șeful statului major egiptean nu poate să dea ordine comandantului forțelor O.N.U., acest ofițer depinzînd direct doar de Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. În astfel de probleme, egiptenii trebuiau să se adreseze direct Secretariatului organizației internaționale. În ceea ce privește subiectul acestui mesaj — declara U Thant — prezența unei forțe a O.N.U. în regiune este indisolubil legată de libertatea sa de acțiune și mișcare. Și continuînd într-un stil ultimativ a expus ferm punctul său de vedere : Egiptul are două posibilități de alegere. Ori acceptă menținerea *statu quo*-ului, ori se pronunță pentru retragerea totală a forțelor O.N.U.

staționate în regiune. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite era convins că prezentîndu-i aceste alternative, Egiptul nu va cuteza să ceară evacuarea completă a „Forței de urgență" de pe teritoriul său și va da înapoi în fața unei asemenea luări de poziție fermă. Dar U Thant se înșela și, cîntărind greșit situația creată prin demersul său, va precipita amorsarea procesului primejdios care se contura, îndreptîndu-l cu pași repezi spre un război a cărui declanșare nu va mai putea fi oprită.

La 17 mai, cînd conform informațiilor primite de Nasser ar fi urmat să înceapă atacul Israelului împotriva Siriei, nu s-a întîmplat nimic la linia de demarcație dintre cele două țări. Sirienii își întăriseră considerabil pozițiile de apărare de pe Înălțimile Golan, aducînd noi trupe și consolidîndu-și amplasamentele fortificate, gata pregătiți să reziste asaltului inamic. Dar ziua trecu fără să se înregistreze nici un fel de incident de-a lungul tuturor frontierelor israeliene, singura excepție fiind făcută de incursiunea-surpriză a unui *MIG-21* egiptean, echipat cu camere de luat vederi, care zburînd la mică înălțime reușise să fotografieze zona Dimona din deșertul Neghev. Avioanele de vînătoare israeliene se ridicaseră prea tîrziu în aer și aparatul egiptean reușise să se întoarcă nevătămat la baza sa din Sinai. În jurul orei zece dimineața primele unități blindate egiptene deplasate, începînd de la 15 mai, în Sinai, au ajuns în apropierea frontierei israeliene.

Cam în același timp, generalul indian Rikhye primise o lungă telegramă din partea lui U Thant, prin care forței O.N.U. i se dădea instrucțiuni de a nu se mișca de pe pozițiile sale pînă nu va primi un alt ordin din partea Secretariatului de la New York. Considerațiunile Secretarului general al O.N.U. cu privire la prezența „Forței de urgență" la frontiera cu Israelul și care fuseseră transmise cu o zi înainte, prin intermediul ambasadorului egiptean de la Organizația Națiunilor Unite, erau studiate cu atenție la Cairo. U Thant plasase Egiptul în fața unei alegeri dificile : renunțarea la cererea adresată „Forței de urgență" de a se retrage de pe pozițiile ocupate la frontiera cu Israelul, l-ar fi discreditat în fața lumii arabe ; exigența evacuării imediate și definitive a „căștilor albastre" de pe teritoriul său ar fi transformat demonstrația de forță într-o încercare de forță extrem de periculoasă. Generalul Fawzi, șeful statului major egiptean, se

adresă din nou generalului indian Rikhye, cerîndu-i să-şi retragă oamenii, în 24 de ore, de pe poziţiile de la linia de demarcaţie şi să-i concentreze în bazele lor. Rikhye refuză. După cinci ore de dezbateri, cabinetul de la Cairo decise să facă un pas înainte. Mahmoud Riad, ministrul de externe egiptean, a fost însărcinat să-i trimită o telegramă lui U Thant în care se preciza : „Guvernul Republicii Arabe Unite — denumire pe care Egiptul a continuat s-o păstreze oficial încă mult timp după scindarea federaţiei sale cu Siria — are onoarea de a vă informa că a decis să pună capăt prezenţei Forţei de urgenţă a O.N.U. din teritoriul egiptean şi zona Gaza. Binevoiţi deci să luaţi măsurile necesare pentru evacuarea acestor trupe în cel mai scurt timp". Mesajul egiptean a ajuns la destinatar a doua zi dimineaţa. Secretarul general al O.N.U. a invitat imediat, în biroul său de la New York, pentru consultări, pe reprezentanţii celor şapte state ai căror soldaţi formau contingentul trupelor O.N.U. de pe teritoriul egiptean : Brazilia, Canada, Danemarca, India, Iugoslavia, Norvegia şi Suedia. Încă de la începutul reuniunii, reprezentanţii Indiei şi Iugoslaviei au solicitat cuvîntul pentru precizări : „Dacă Republica Arabă Unită cere evacuarea forţelor O.N.U., noi ne vom retrage soldaţii chiar şi fără decizia oficială a Secretariatului Organizaţiei Naţiunilor Unite".

În dimineaţa zilei de 18 mai, ambasadorul american la Tel Aviv, Woolworth Barbour, a cerut o audienţă la premierul israelian, Levi Eshkol, pentru a-i remite un mesaj din partea preşedintelui Statelor Unite, Lyndon Johnson, pe care-l primise în cursul nopţii. Mesajul nu era prea încurajator : „Nu ignor că dumneavoastră şi ţara dumneavoastră suferiţi dur incidentele care se produc atît de des la frontierele dumneavoastră. Ţin să subliniez în mod expres că vă incumbă să vă abţineţi de la orice gest susceptibil de a agrava tensiunea şi de a provoca un focar de violenţă în regiune. Înţelegeţi fără îndoială, foarte bine, că Statele Unite nu se pot simţi responsabile de o situaţie ce ar rezulta din acte pentru care noi nu am fi consultaţi". Avertismentul părea clar : nu faceţi război fără consimţămîntul nostru, altfel va trebui să vă descurcaţi singuri, fără sprijin american.

Mulţi observatori politici şi-au pus, ulterior, întrebarea dacă Statele Unite doreau în acel moment în mod sincer evitarea unui război în Orientul Mijlociu sau dacă to-

tul nu constituia decît o perdea de fum. După părerea unora, Casa Albă şi îndeosebi Departamentul de Stat înclinau atunci spre evitarea unei confruntări militare între Israel şi ţările arabe, care ar fi putut conduce la o angrenare directă a S.U.A. şi implicit şi a Uniunii Sovietice, care sprijinea Egiptul şi Siria, într-un conflict regional cu grave implicaţii pe plan mai larg. Conform altor surse, *Pentagon*-ul şi *C.I.A.* nu împărtăşeau această orientare. Analiştii militari americani considerau că, indiferent cine va da prima lovitură, după toate calculele Israelul va distruge principala forţă a coaliţiei arabe, armata egipteană, în două-trei zile, ţinînd seama şi de faptul că în acel timp o mare parte din trupele egiptene şi din echipamentul său de luptă se afla în Yemenul de Nord. Iar după opinia lui Desmond Fitzgerald, directorul adjunct al *C.I.A.* pentru planificarea operaţiunilor secrete în străinătate, o înfrîngere militară egipteană ar fi putut servi mai multor scopuri deodată : contribuia la înlăturarea lui Nasser a cărui politică de neutralitate activă îi irita de mult timp pe americani ; răsturna regimul din Siria ; proteja interesele petroliere ale S.U.A. în zonă şi, mai presus de toate, reuşea „să îndepărteze pe ruşi" din Orientul Mijlociu.

Primul ministru israelian primise mesajul preşedintelui american chiar în momentul cînd în biroul său se aflau şeful statului major, responsabilii serviciilor de informaţii şi ministrul afacerilor externe Abba Eban, adunaţi aici pentru o consfătuire privitoare la desfăşurarea situaţiei.

Puţin timp după primirea mesajului trimis de preşedintele american, lui Levi Eshkol i s-a comunicat că la solicitarea Egiptului privind evacuarea forţelor O.N.U. de pe teritoriul său, Secretarul general al organizaţiei internaţionale a decis să cedeze în faţa demersului guvernului de la Cairo, ordonînd retragerea „Forţei de urgenţă". Ministrul de externe israelian, Abba Eban, conformîndu-se indicaţiilor premierului Eshkol, va convoca imediat pe ambasadorii Statelor Unite, Franţei şi Marii Britanii, explicîndu-le neliniştea şi protestul guvernului său în legătură cu gestul neaşteptat a lui U Thant, fără autorizarea prealabilă a Adunării Generale sau a Consiliului de Securitate al O.N.U. La sfîrşitul convorbirii cu ambasadorii celor trei puteri occidentale, Abba Eban a rostit cu sarcasm o frază care avea să-l afecteze profund pe Secretarul general al Organizaţiei Naţiunilor Unite : „Atitudinea lui U Thant te face să te gîndeşti la o umbrelă care se în-

chide tocmai în momentul cînd începe ploaia". La New York, reprezentantul Israelului întreprindea în acel moment o ultimă încercare pentru a-l convinge pe Secretarul general al O.N.U. de a lăsa un contingent de „căști albastre" cel puțin la Sharm El Sheikh, pentru a împiedica închiderea trecerii prin strîmtoarea Tiran în golful Akaba. Dar U Thant a refuzat.

Situația se agrava din oră în oră. La 19 mai, guvernul israelian decreta mobilizarea generală. A doua zi, un detașament de parașutiști egipteni era lansat în extremitatea sudică a Peninsulei Sinai, la Sharm El Sheikh, ocupînd pozițiile părăsite de trupele O.N.U. Guvernul de la Cairo luase această decizie gîndindu-se că israelienii, dorind să-și protejeze libera navigație în golful Akaba, ar fi putut să ocupe printr-un atac fulger porțiunea de coastă a teritoriului egiptean din zona strîmtoarei Tiran. Conform unor surse engleze, înainte de ivirea zorilor zilei de 21 mai, ambasadorul britanic îi telefonase lui Abba Eban, scuzîndu-se politicos că l-a trezit la o oră atît de neobișnuită, pentru a-i transmite un mesaj din partea ministrului său de la Londra, George Brown : „Vă telefonez în urma instrucțiunilor primite de la ministrul afacerilor externe, care se pregătește să plece la Moscova. Am vrea să știm dacă aveți intenția să atacați acum, după ce egiptenii au intrat la Sharm El Sheikh, sau aveți în vedere să așteptați pînă ce ei vor împiedica libertatea navigației. Noi vă sfătuim să așteptați, fiindcă s-ar putea ca egiptenii să nu dorească cu adevărat războiul..."

În Sinai, forțele egiptene ajunseseră la circa trei divizii, cu cinci sute de tancuri. În apropierea liniei de frontieră, de cealaltă parte, așteptau gata de luptă trei divizii israeliene. Întăririle din ambele sensuri continuau să treacă peste Canalul Suez sau să se înghesuie prin livezile *kibbutz*-urilor și între stîncile deșertului Neghev.

La Cairo, președintele Nasser ținea o consfătuire cu colaboratorii săi apropiați analizînd situația din punct de vedere politic, militar și psihologic. Egiptul, considerau aceștia, obținuse o serie de succese remarcabile împiedicînd presupusa agresiune împotriva Siriei și făcînd astfel să-i crească prestigiul în ochii lumii arabe, care cerea acum ca *Rais*-ul să facă un nou pas înainte închizînd accesul navelor israeliene prin strîmtoarea Tiran.

Trecerea liberă prin această strîmtoare era considerată de importanță vitală pentru Israel care întemeiase

cu zece ani în urmă, în fundul golfului Akaba, un port maritim, Eilat, prin care avea acces la Marea Roşie şi mai departe la Oceanul Indian. Golful Akaba măsura de la un cap la altul 180 de kilometri. Strîmtoarea Tiran, situată la intrarea în golf, avea o lăţime de 340 metri şi o adîncime de 150—200 metri, suficientă pentru a permite tranzitul marilor nave. În partea dinspre ţărmul Arabiei Saudite se aflau două insule — Tiran şi Sanfir — dar trecerea printre ele nu era destul de adîncă pentru vasele maritime. Partea navigabilă se afla între insula Tiran şi coasta egipteană, fiind astfel uşor controlabilă de pe ţărm. În plus, egiptenii instalaseră imediat după plecarea trupelor O.N.U. o mică garnizoană şi pe această insulă. Strîmtoarea Tiran fusese plasată, în 1882, cînd întreaga zonă se afla sub suzeranitatea Imperiului otoman, în regimul „apelor internaţionale" şi închiderea ei în 1956, de către egipteni, constituise unul din pretextele dezlănţuirii campaniei Israelului în Sinai, în cursul căreia forţele sale armate ocupaseră Sharm El Sheikh.

Retragerea acestora, în 1957, fusese condiţionată de primirea unor garanţii internaţionale privind libertatea navigaţiei în golful Akaba. Preşedintele american de atunci, Dwight Eisenhower, precizase : „În legătură cu trecerea şi traversarea golfului Akaba, noi sîntem convinşi că acest golf constituie o apă internaţională şi nici o naţiune n-are dreptul să împiedice trecerea liberă şi inofensivă în golf. Noi proclamăm că Statele Unite sînt gata să-şi exercite ele însele acest drept şi să se alăture altora pentru a asigura recunoaşterea sa". În urma acestei declaraţii, Israelul anunţa retragerea totală din zona Sharm El Sheikh şi din Gaza, în conformitate cu rezoluţia Adunării Generale a O.N.U. din 2 februarie 1957, reprezentanta sa, Golda Meir, menţionînd în faţa Adunării Generale a organizaţiei internaţionale : „Guvernul meu a luat cunoştinţă cu satisfacţie că alte principale puteri maritime sînt dispuse să subscrie la doctrina conţinută de memorandumul american şi au intenţia de a-şi exercita dreptul lor de liberă trecere prin golf şi prin strîmtori". În continuare, guvernul israelian va declara, în mai multe rînduri, că închiderea strîmtorii Tiran este considerată de el drept „casus belli".

Luaţi de curent, principalii colaboratori ai lui Nasser şi în primul rînd şefii militari insistară, la consfătuirea

din 21 mai de la reşedinţa preşedintelui egiptean, cerînd blocarea neîntîrziată a strîmtorii Tiran pentru navele israeliene. Nasser ezita ţinînd seamă de repercusiunile periculoase ale unui astfel de act grav, care putea să constituie un pretext foarte bun oferit Israelului pentru a dezlănţui războiul. Cu cîteva luni înainte, imediat după incidentul de la Samoa, mareşalul Amer îi solicitase să închidă strîmtorile dar Nasser refuzase cu îndărătnicie explicîndu-i : „Nu sîntem pregătiţi. Israelul poate declanşa un război şi noi nu sîntem încă puternici. Nu voi închide strîmtorile decît atunci cînd voi fi convins de superioritatea absolută a Egiptului". De această superioritate, *Rais*-ul nu era deloc convins nici în momentul respectiv dar, furat de entuziasmul interlocutorilor şi de succesele obţinute pînă atunci, va uita de prudenţă şi se va lansa într-un joc politic, asumîndu-şi riscuri grave. Interlocutorii îl convinseseră că Israelul nu va îndrăzni să pornească un război împotriva Egiptului, care se bucura de sprijinul tuturor ţărilor arabe. A nu închide strîmtorile ar fi constituit o dovadă de slăbiciune blamată de prieteni şi folosită de duşmani, pătînd iremediabil prestigiul ţării şi al preşedintelui ei. Nasser, care se dovedise a fi un om politic abil şi cumpănit, a calculat eronat consecinţele şi a acceptat blocarea golfului Akaba. În zorii zilei următoare, două submarine, un distrugător şi patru vedete lansatoare de rachete, au traversat Canalul Suez îndreptîndu-se apoi, pe Marea Roşie, spre strîmtoarea Tiran, în timp ce pe înălţimile de la Sharm El Sheikh erau instalate baterii de artilerie grea egiptene.

Preşedintele american Johnson îi trimise imediat un mesaj lui Nasser, îndemnîndu-l la moderaţie în criza ce se desfăşura, propunîndu-i totodată ca o persoană marcantă a administraţiei Statelor Unite, eventual vicepreşedintele Hubert Humphrey, să se deplaseze la Cairo sau un emisar egiptean să vină la Washington, pentru a discuta problemele legate de evoluţia evenimentelor în zonă. Americanii îi avertizaseră, în acelaşi timp, pe israelieni, să mai aştepte cel puţin 48 de ore pînă a întreprinde ceva socotit de ei necesar, acordînd astfel un *respiro* pentru continuarea demersurilor diplomatice. În aceeaşi zi de 21 mai, la orele 18 şi 30 de minute, preşedintele Lyndon Johnson a apărut pe ecranele televiziunii americane pentru a face următoarea declaraţie : „Statele Unite consideră golful Akaba ca o cale de apă internaţională şi consideră că în-

chiderea navigației pentru israelieni este ilegală și constituie un pericol potențial pentru pace. Dreptul de liberă trecere, fără piedici, pe această cale de apă internațională este de interes vital pentru comunitatea națiunilor".

Poziția americanilor îl neliniștea oarecum pe Nasser, fiind convins că aceștia doreau să-i doboare regimul. Dar, în pofida tuturor aparențelor, păstra speranța că războiul nu va avea loc. Speranța sa era în a exercita presiuni asupra celor două puteri ce ajutau pe israelieni : Statele Unite și Marea Britanie. În acest scop, el va anunța, chiar înainte de începerea ostilităților, că Egiptul va închide Canalul Suez puterilor care vor sprijini Israelul, tăindu-le astfel principala cale de transport de la sursele de petrol. Nasser declarase totodată : „Sînt împotriva sabotării instalațiilor petroliere. Dar guvernele țărilor producătoare pot ele însele hotărî să închidă sau să întrerupă scurgerea petrolului".

U Thant a trimis lui Nasser, la 22 mai, o telegramă cerîndu-i o întrevedere. *Rais*-ul a acceptat imediat, sperînd să ajungă la o soluție onorabilă. În cursul întîlnirii de la Cairo dintre Nasser și U Thant s-a convenit, în secret, ca părțile în conflict să se abțină de la orice gest care ar putea să crească tensiunea. Nasser a acceptat ca U Thant să numească un emisar spre a face naveta între Cairo și Tel Aviv, pentru a găsi o posibilitate de înțelegere în problema litigiului strîmtorii Tiran. Al treilea punct al acordului secret consta în lansarea de către U Thant a unui apel adresat tuturor puterilor maritime de a nu livra materiale strategice prin portul israelian Eilat. În așteptarea ajungerii la un compromis, aceste livrări — și în primul rînd petrolul — ar fi urmat să se facă prin portul Haifa de la Mediterană, exact ca înainte de 1956. Secretarul general al O.N.U. s-a reîntors imediat la New York plin de optimism.

Între timp, un puternic război propagandistic se desfășura cu asiduitate din ambele părți. În Israel, se cultiva psihoza unei catastrofe apropiate, acreditîndu-se ideea că arabii dezlănțuiți ar fi gata să distrugă statul ebraic și să-i extermine pe toți locuitorii evrei. Spectrul holocaustului, suferit de evreii din Europa ocupată de naziști, era agitat acum de o propagandă insidioasă, urmărind crearea unei stări de spirit conducînd spre o confruntare decisivă cu arabii. Acest gen de propagandă era servit copios și de unele emisiuni iresponsabile ale unor posturi de radio

arabe cît și de declarațiile, cu totul neinspirate, ale lui Ahmed Shukeiri, președintele Comitetului Executiv al Organizației pentru Eliberarea Palestinei, creată cu trei ani în urmă.

Ahmed Shukeiri se născuse în 1908 în Palestina și își făcuse studiile universitare la Beirut. Între 1930 și 1945, fusese avocat și ziarist în țara sa de baștină. După înființarea Ligii Statelor Arabe, lucrase în cadrul organismelor acesteia, ocupînd timp de șapte ani funcția de adjunct al secretarului general, concomitent cu aceea de șef al delegației siriene la O.N.U. Apoi, din 1957 pînă în 1962, a fost reprezentant permanent al Arabiei Saudite la Organizația Națiunilor Unite. Certat al un moment dat cu regimul de la Riad, revenise la Cairo, unde era sediul Ligii Arabe, în calitate de reprezentant permanent al Palestinei pe lîngă această organizație. În mai 1964, cînd 242 de reprezentanți ai palestinienilor din Iordania, printre care deputați și senatori ai acestui stat, precum și 146 de reprezentanți ai palestinienilor ce trăiau în Gaza, Siria, Liban, Qatar, Kuweit și Irak, se întruniseră în Ierusalimul de Est pentru a pune baza, din inițiativa Ligii Arabe, Organizației pentru Eliberarea Palestinei, Ahmed Shukeiri fusese ales președinte al Comitetului Executiv. Este de notat că organizațiile palestiniene militante — *Fatah*-ul, condus de Yasser Arafat, Mișcarea Națională Arabă a doctorului Habache și chiar Înaltul Comitet Arab al notabilităților, boicotaseră reuniunea de la Ierusalim. Organizația pentru Eliberarea Palestinei, inițiată și dirijată de Liga Arabă, era altceva decît O.E.P. din 1969, cînd organizațiile militante vor dobîndi rolul predominant și în fruntea sa va fi ales un tînăr inginer originar din Ierusalim, Yasser Arafat, devenit în continuare, liderul recunoscut al întregului popor palestinian. Organizația condusă de Shukeiri formase, cu sprijinul statelor arabe, și o Armată de Eliberare Palestiniană, cu un efectiv de 8 000 de oameni, care va participa activ la războiul din iunie 1967. Ea dispunea, de asemenea, și de un post de radio care desfășura o intensă propagandă anti-sionistă.

Shukeiri a făcut, în cadrul unei conferințe de presă ținută la începutul lunii iunie la Amman, o declarație care va fi folosită extrem de insistent de propaganda israeliană, bătînd monedă despre așa-zisa intenție a arabilor „de a-i arunca în mare pe toți evreii care vor scăpa nesugrumați". Traducerea din arabă a frazei incriminate — inac-

ceptabilă oricum în conținut, deoarece sugera desființarea statului Israel — a fost însă denaturată cu bună știință pentru a crea o imagine înspăimîntătoare atît în interiorul Israelului cît mai ales în exterior. Afirmînd în cursul conferinței de presă amintite că „războiul i se pare inevitabil" Shukeiri a fost întrebat : „Ce se va întîmpla cu israelienii ? Îi veți arunca în mare ?". În răspunsul său, atît de discutat, acesta a declarat, în realitate, așa cum menționează diverse surse, următoarele : „Evreii palestinieni vor putea rămîne în Palestina, la fel și evreii veniți din țările arabe, cu condiția ca ei să renunțe la sionism și să nu facă act de fidelitate față de statul Israel. În ceea ce-i privește pe ceilalți evrei (se înțelege în acest sens imigranții din Europa și America) ei vor pleca așa cum au venit. Ei au venit pe mare și vor pleca tot pe mare. Sîntem gata să ajutăm Organizația Națiunilor Unite pentru a facilita reîntoarcerea lor în țările de origine". Grăbindu-se să vîndă, cum s-ar spune, pielea ursului din pădure, Shukeiri făcuse, fără să-și dea seama, un rău imens contribuind, într-o măsură, la declanșarea unui conflict armat pentru care arabii nu erau pregătiți și pe care nici nu-l doreau.

În Israel, șefii militari îi presau pe politicieni să adopte o poziție fermă ca urmare a blocării golfului Akaba pentru navele israeliene, decisă de Nasser. Ei cereau să nu se piardă ocazia pentru o lovitură fulger care ar fi nimicit întregul dispozitiv al armatei egiptene din Sinai. Un plan în acest sens, pus la punct pînă la ultimul amănunt, fusese elaborat mai de mult. Dar șeful guvernului nu dorea să treacă la o acțiune militară pînă nu erau epuizate toate posibilitățile diplomatice în vederea rezolvării crizei și fără sondarea atentă a pozițiilor puterilor occidentale pentru ca Israelul să nu rămînă cumva, la un moment dat, izolat din punct de vedere politic. Pentru această misiune, îl va trimite, la 24 mai, pe ministrul afacerilor externe, Abba Eban, într-un turneu precipitat la Paris, Londra și Washington, descris cu multe detalii inedite de publicistul israelian Michael Bar-Zohar în cartea sa „Istoria secretă a Israelului". În capitala Franței, Abba Eban a fost primit de președintele de Gaulle, care i-a spus din prima clipă :

— Nu faceți război ! Nu faceți război ! În nici un caz să nu fiți primii care să începeți ostilitățile !

Eban a reacționat fără ezitare :

— În tot cazul noi nu vom fi primii. Un act ostil a fost deja comis de egipteni.

Această remarcă nu l-a încîntat deloc pe de Gaulle, care a ţinut să sublinieze :

— Pentru mine, cel care trage primul foc deschide ostilităţile.

În continuare preşedintele francez a insistat ca Israelul să nu întreprindă o acţiune militară, propunînd ca marile puteri, să acţioneze împreună pentru a găsi o soluţie acceptabilă. De Gaulle a subliniat, în această ordine de idei, că neapărat trebuie să fie inclusă la rezolvarea crizei din Orientul Mijlociu şi Uniunea Sovietică.

La Londra, Abba Eban s-a întîlnit, în *Downing Street 10,* cu premierul Harold Wilson, convorbirea desfăşurîndu-se într-o atmosferă amiabilă.

— Iată că de Gaulle propune o conferinţă în patru, a constatat Wilson. Eu nu cred că această idee ar avea şanse de succes. Dar, vom vedea. Mă gîndesc că sovieticii ar putea să refuze. Dar noi, pentru ce să zicem nu ?

În ce priveşte navigaţia prin strîmtoare, a continuat Wilson, guvernul britanic are sentimentul, şi l-am făcut cunoscut, că Nasser nu va ieşi prea uşor din încurcătură. L-am trimis pe Thompson — ministru britanic — la Washington pentru coordonarea acţiunii noastre cu aceea a americanilor. Dacă dumneavoastră îl vedeţi pe acolo, rămîneţi în contact cu el. Noi tocmai discutăm cu americanii detaliile concrete.

La 25 mai, Abba Eban care călătorise de la Londra cu cursa societăţii britanice *BOAC,* coboară pe aeroportul „Kennedy" din New York de unde un alt avion l-a dus la Washington.

În Israel, pe parcursul zilei, acul barometrului înclinase vizibil spre război. Generalii reuşiseră să-l convingă într-o bună măsură pe premierul Eshkol că tergiversarea luării unei hotărîri ferme ar fi în dezavantajul Israelului. Un raport al *C.I.A.,* transmis preşedintelui Johnson, era categoric : „Conform previziunilor noastre, Israelul va ataca Egiptul la 26 mai".

Imediat ce Abba Eban a sosit la misiunea diplomatică a Israelului de la Washington, ambasadorul Harmann i-a prezentat o telegramă, primită cu puţin timp înainte de acasă, înştiinţîndu-l că un atac-surpriză egiptean este aşteptat din moment în moment. Ministrul israelian a cerut atunci ca întîlnirea sa cu secretarul de stat american, Dean

Rusk, programată inițial pentru orele 18, să fie devansată cît mai urgent posibil.

Mașina diplomatică americană va intra imediat în funcțiune stabilind legătura atît cu Moscova cît și cu Cairo. Ambasadorului egiptean convocat la Departamentul de Stat i se spuse fără ocolișuri : „Un atac din partea voastră împotriva Israelului ar echivala cu o sinucidere". În cursul serii, Dean Rusk, reîntîlnindu-se cu Abba Eban, ținu să-i precizeze : „Serviciile noastre au verificat informațiile dumneavoastră. Noi nu avem nici un element care să ne permită să credem că egiptenii s-ar pregăti să lanseze un atac-surpriză. Forțele egiptene din Sinai n-au adoptat o formație ofensivă".

Trei echipe de experți vor verifica, în tot cursul nopții, informațiile privind pregătirile militare din Orientul Mijlociu. Un grup era format din specialiști ai *C.I.A.* ; al doilea din agenți ai *D.I.A.* — *Defense Intelligence Agency* — serviciul de informații al armatei ; al treilea din funcționari ai Departamentului de Stat. Pînă în zori, cele trei echipe au examinat sute de documente : rapoarte ale agenturilor proprii, fotografii aeriene luate de avioane-spion și prin sateliți, informații provenite din cele mai diverse surse. Triplul memorandum, ce va fi înaintat președintelui Johnson în cursul dimineții, conducea la aceleași concluzii : nici un indiciu nu lăsa să se întrevadă o posibilă ofensivă egipteană împotriva Israelului, în orele și în zilele următoare. Specialiștii *Pentagon*-ului estimau totodată că, dacă războiul va izbucni, Israelul va repurta o victorie decisivă în cîteva zile. Acest lucru îl cunoșteau, de altfel, tot atît de bine și generalii israelieni cînd îl presau pe Eshkol să aprobe acțiunea militară.

În cursul întîlnirii sale la *Pentagon* cu ministrul Mac Namara, la care au participat principalii șefi militari americani, lui Abba Eban i se explicase clar că, în caz de război, Israelul va ieși învingător.

— Chiar și dacă egiptenii atacă aerodromurile noastre militare ? întrebase ministrul israelian.

— Indiferent dacă prima lovitură va fi dată de voi sau de ei, noi considerăm că sînteți cei mai tari, i-a răspuns generalul Wheeler, șeful statelor majore americane reunite. Veți învinge în ambele cazuri, a adăugat el.

Întrevederea dintre Abba Eban și președintele Johnson a durat o oră și jumătate. Șeful Casei Albe i-a repetat lui Eban cele ce-i spuseseră și Dean Rusk și Mac Namara :

— Nu cred în eventualitatea unui atac egiptean împotriva voastră. Vă spun deschis că aş dori să văd trecînd drapelul alb-albastru — israelian — prin strîmtoarea Tiran ; dar pentru aceasta trebuie să am aprobarea Congresului. Nu vreau să se repete greşeala pe care Truman a comis-o în Coreea.

Şi, în continuare, vorbindu-i despre intenţia de a organiza o escadră internaţională de escortă pentru a forţa trecerea în golful Akaba a navelor israeliene, Johnson i-a menţionat : Italia ne va urma. Canada şi Marea Britanie de asemenea. La fel şi alţi prieteni. Dar punerea în aplicare a unui astfel de plan va necesita timp, cel puţin două-trei săptămîni, şi bineînţeles aprobarea Congresului, a adăugat preşedintele american.

La despărţire, după unele surse, Johnson i-ar fi repetat lui Eban că informaţiile deţinute de Casa Albă nu confirmă vreo intenţie din partea Egiptului de a declanşa războiul. Dacă totuşi Israelul va decide să înceapă ostilităţile din proprie iniţiativă, atunci va trebui să calculeze foarte bine întreaga întindere a riscului asumat. Pe aeroport, la plecarea din America, întrebat de ziarişti dacă era optimist după vizita sa la Washington, ministrul israelian avea să răspundă evaziv că „rămîne realist".

Avionul care îl aducea pe Abba Eban de la New York a aterizat pe aeroportul „Lod" la orele 20 şi 30 de minute, ministrul îndreptîndu-se direct spre Tel Aviv unde era aşteptat de membrii guvernului, membrii comisiilor parlamentare pentru afaceri externe şi apărare, de şefii armatei şi alţi înalţi demnitari. O şedinţă a cabinetului va avea loc chiar în acea seară de 27 mai şi va dura pînă tîrziu după miezul nopţii. Abba Eban a expus în amănunt conţinutul convorbirilor avute în cele trei capitale occidentale. Concluziile nu erau prea încurajatoare, problema redeschiderii accesului în golful Akaba necesitînd timp şi insistente demersuri diplomatice. Discuţiile ce urmară în cadrul guvernului au evidenţiat două tendinţe diferite : o parte din miniştri se pronunţau pentru o acţiune armată, altă parte se opuneau declanşării războiului.

În acel moment, întreaga concentrare israeliană de forţe militare din Neghev se pusese în mişcare, coloanele de tancuri şi transportoare blindate părăsindu-şi bazele şi îndreptîndu-se spre frontieră. Votul final al reuniunii guvernului israelian le va stopa însă în plin mers. Din 18 miniştri, nouă în frunte cu premierul, spuseră

„da" acțiunii imediate, ceilalți nouă, printre care și Abba Eban, exprimaseră un vot negativ. Deci meci nul ! Războiul fusese astfel amînat pentru altă dată.

În tabăra egipteană, războiul psihologic creștea în intensitate lăsînd pe planul doi pregătirile de ordin militar. La 28 mai, Nasser convoca la palatul „Koubbe" o importantă conferință de presă la care au participat 300 de ziariști egipteni și străini. După cum relata cunoscutul publicist francez Eric Rouleau, unul din cei mai buni specialiști în problemele Orientului Mijlociu, președintele Nasser a declarat cu acest prilej : Noi nu vom lovi primii, nu vrem război, dar dacă vom fi victimele unei agresiuni, atunci aceasta va însemna distrugerea Israelului. „Bineînțeles că el a greșit proferînd o astfel de amenințare, care a fost exploatată deîndată împotriva lui — apreciază publicistul francez. Din toate declarațiile sale, presa israeliană n-a reținut-o decît pe aceasta, în care se vorbea de eliminarea statului evreiesc. Totuși Nasser formulase două propuneri concrete care ar fi putut deschide calea unei normalizări. Pentru viitorul imediat, el sugera reactivarea comisiei mixte de armistițiu israeliano-egiptene. Aceasta ar fi putut obține retragerea trupelor de o parte și de alta a frontierei. Și mai mult, el cerea o discuție globală asupra problemei palestiniene, o negociere prin puteri interpuse a tuturor problemelor pendinte. În sfîrșit, spunea el în cursul conferinței sale de presă, litigiul Tiran nu este decît o manifestare secundară a conflictului israelo-arab. Fapt curios, cercurile oficiale israeliene n-au relevat nici una nici alta din aceste propuneri. Probabil că ele luaseră deja o hotărîre".

Guvernul israelian s-a întrunit din nou în cursul după-amiezii. Premierul Eshkol primise, între timp, un nou mesaj din partea președintelui Johnson : „Nu declanșați războiul !", cerîndu-i să mai aștepte două-trei săptămîni înainte de a întreprinde ceva, permițînd astfel căutarea unei rezolvări pe cale diplomatică. Cu o zi înainte, ambasadorul sovietic îi înmînase și el lui Eshkol, un mesaj din partea șefului guvernului U.R.S.S., conținînd o viguroasă punere în gardă asupra consecințelor grave pe care le-ar avea dezlănțuirea unui război în regiune.

Efectuînd o întoarcere de 180 de grade, Eshkol va căuta să-și convingă colegii că, în condițiile noi create, era necesar să se continue eforturile diplomatice. Majoritatea miniștrilor hotărîră să-l urmeze, „lăsîndu-i o șansă lui

Johnson". În cursul serii, Eshkol era programat să se adreseze prin radio naţiunii, complet mobilizată, în aşteptarea războiului, pentru a-i explica de ce este necesar să se mai aştepte. Dar intrînd direct în emisie, fără a reciti în prealabil textul, bîlbîindu-se, încurcînd şi repetînd rîndurile, va lăsa o impresie penibilă tocmai în acele momente de intensitate sporită. Reacţia, îndeosebi a şefilor militari, a fost violentă. Mai mulţi generali intenţionară chiar să-şi prezinte demisia. Iar în rîndurile populaţiei, panica va lua proporţii, cele mai fanteziste zvonuri intrînd în circulaţie şi fiind amplificante de unele măsuri ale administraţiilor orăşeneşti care luaseră în evidenţă anumite parcuri pentru a le transforma în cimitire, la caz de nevoie. Presa deschise şi ea o campanie defavorabilă premierului. „Domnul Eshkol nu este făcut pentru a fi şef de guvern şi ministru al apărării în actuala situaţie" scria influentul cotidian „Haretz".

Unii dintre politicieni aveau în vedere înlocuirea lui Eshkol cu o persoană care să se bucure de întreaga încredere a naţiunii. Liderul forţelor de dreapta, Menahem Begin, propuse ca şefia guvernului să fie încredinţată lui Ben Gurion, în ciuda faptului că acesta îi fusese inamicul său de o viaţă. Ben Gurion, suferind şi îmbătrînit, refuză, sugerînd numirea în funcţia de premier a generalului în rezervă Moshe Dayan, care se bucura de multă popularitate şi făcea parte din gruparea sa politică „Rafi". Dar conducerea partidului „Mapai" de guvernămnt îl va susţine, în continuare, pe Levi Eshkol.

Un eveniment petrecut la 30 mai în Egipt, va face ca lucrurile să se precipite pe arena politică israeliană. Pilotînd personal un mic avion de turism, regele Hussein al Iordaniei aterizase, pe neaşteptate, în capitala de pe Nil. Cinci ore mai tîrziu lumea arabă afla cu surprindere de reconcilierea ce părea de domeniul imposibilului între cei doi şefi de stat care tocmai semnaseră un acord comun de apărare egipteano-iordanian. Regele aducea coaliţiei militare arabe circa 50 000 de soldaţi bine instruiţi şi dispunînd de un armament relativ modern.

Împăcarea regatului haşemit cu republica egipteană constituise însă picătura care a umplut paharul israelian. Forţele politice vor ajunge repede la un compromis, menţinîndu-l pe Eshkol în funcţia de premier dar eliberîndu-l din aceea de ministru al apărării. Spre satisfacţia milita-

rilor, portofoliul apărării va fi oferit, la 1 iunie, generalului Moshe Dayan. Mai rămîneau acum doar patru zile pînă la declanşarea războiului.

Aviaţia atacă la ora micului dejun

La aeroportul internaţional din Cairo, cîţiva ofiţeri din anturajul preşedintelui Nasser, aşteptau, în miez de noapte, un oaspete important a cărei sosire era înconjurată de un secret desăvîrşit. Misteriosul personaj fusese preluat, imediat după aterizare, chiar de pe pistă, fiind transportat într-o limuzină cu perdelele trase, la elegantul hotel *Nile Hilton*. Aici a fost instalat într-un apartament de lux, păzit atent de un impunător dispozitiv de securitate. A doua zi, în dimineaţa de 1 iunie, personajul respectiv a fost introdus cu multă discreţie în cabinetul de lucru al şefului statului egiptean. După cum avea să se afle ulterior era vorba de un emisar personal al preşedintelui american Johnson, trimis în mod confidenţial pentru a se întîlni cu Nasser şi a-i sonda intenţiile. Se numea Robert Andersen, fusese ministru de finanţe în timpul administraţiei preşedintelui Eisenhower şi îl cunoştea pe preşedintele egiptean din anul 1955 cînd, tot din însărcinarea Casei Albe, îndeplinise o misiune specială în Orientul Mijlociu. Făcînd naveta între Israel şi Egipt şi, întîlnindu-se, pe rînd, cu Ben Gurion şi Nasser, încercase atunci o înţelegere între cele două state dar, cu toate premisele în aparenţă favorabile, nu reuşise să realizeze nici un rezultat palpabil. Acum se afla din nou la Cairo, pentru a căuta căi valabile în vederea împiedicării războiului, cel puţin aşa va susţine ulterior, fără a reuşit, nici de data aceasta, ca demersul său să se dovedească mai fructuos.

Călătoria secretă a lui Andersen la Cairo urmase imediat după vizita oficială a lui Charles Yost, trimis special al Departamentului de Stat. Mahmoud Riad, şeful diplomaţiei egiptene îi dăduse lui Yost unele explicaţii privind situaţia creată şi exprimase, în continuare, puncte de vedere încurajatoare : „Israelul se pregătea să atace Siria. Noi am luat unele măsuri necesare. Apoi evenimentele ne-au depăşit. Forţa de urgenţă (a O.N.U.), rugată doar să

se regrupeze în taberele sale ne-a pus în fața alternativei : ori renunțăm la cererea noastră, ori va urma retragerea totală a trupelor sale. Am fost obligați să cerem retragerea totală. Nu aveam altă posibilitate. Nu doream să ocupăm Sharm El Sheikh, nici să închidem strîmtoarea". Întrebat dacă ar mai exista, totuși, o posibilitate de compromis, ministrul egiptean a răspuns : „Bineînțeles că da. Egiptul n-are deloc în vedere să angajeze ostilități împotriva Israelului. În ce privește problema strîmtorii, și aceasta se poate aranja".

Convorbirea dintre Nasser și Andersen s-a încheiat și ea într-o atmosferă optimistă și cînd aceasta din urmă luase avionul de Lisabona pentru a se întoarce fără întîrziere la New York era convins că situația se prezintă mai puțin dramatică decît se estima la Casa Albă. *Rais*-ul acceptase să trimită, în scurt timp, pentru negocieri la Washington pe vicepreședintele său, Zakaria Mohieddine, despre care se spunea că avea simpatii pro-occidentale. Începutul vizitei acestuia în Statele Unite fusese fixat pentru 7 iunie. Dar cum evenimentele se vor derula în mod precipitat spre război, la data respectivă ostilitățile aflîndu-se în plină desfășurare, se înțelege că vizita vicepreședintelui egiptean pe malurile Potomacului n-a mai avut loc fiind lipsită de orice sens.

Nasser va declara trei ani mai tîrziu, într-un interviu acordat cotidianului parizian „Le Monde", în februarie 1970, următoarele : „N-am vrut să declanșez războiul în 1967 și conducătorii israelieni știau foarte bine acest lucru. Nu era în intențiile mele să închid golful Akaba navelor israeliene. Nu-i cerusem domnului Thant să retragă trupele O.N.U. din Gaza și Sharm El Sheikh, care controlau intrarea în golf, ci numai dintr-o parte a frontierei, între Rafah și Eilat. Cu toate acestea, Secretarul general al O.N.U., sfătuit de un înalt funcționar al Organizației, de naționalitate americană, a decis să recheme ansamblul căștilor albastre, punîndu-mă în situația de a trimite trupe egiptene la Sharm El Sheikh și să institui blocada. Am căzut în cursa pe care noi înșine o întinsesem".

În Israel, la început de iunie 1967, lucrurile se judecau mult mai tranșant : indiferent de intențiile reale ale adversarilor arabi aici exista convingerea că declanșarea unei operațiuni preventive este absolut obligatorie pentru a evita un atac prin surprindere, ideea necesității primei

lovituri transformîndu-se în certitudine şi prevalînd faţă de continuarea demersurilor diplomatice. Numirea lui Moshe Dayan în fruntea ministerului apărării contura perfect orientarea din acea clipă a cercurilor politice şi militare ale Israelului, plasată sub semnul zeului Marte.

Dayan, învingătorul din campania Sinaiului în 1956, se bucura de un prestigiu considerabil în rîndul maselor israeliene, al oamenilor simpli de pe stradă care vedeau în el simbolul războiului fulger şi al victoriei facile, persoana cea mai îndrituită de a se afla la cîrma armatei într-o situaţie de tensiune gravă.

Generalul Moshe Dayan avea atunci 53 de ani şi părăsise armata, trecînd în rezervă, cu un deceniu în urmă, pentru a se ocupa, în continuare, de politică şi arheologie. Militar, mai mult din vocaţie decît de profesie, el se distinsese în mod deosebit în cursul primelor două războaie israeliano-arabe ţesînd, în jurul său, o aureolă de adevărată legendă.

Moshe Dayan se născuse în mai 1914, în *kibbutz*-ul Degania, situat în imediata apropiere a locului unde rîul Iordan iese din lacul Tiberiada pentru a-şi urma drumul său final spre întîlnirea cu apele excesiv de sărate ale Mării Moarte. Părinţii săi, imigranţi din Ucraina, ambii activişti sionişti, se stabiliseră de cîţiva ani, la Degania, prima colonie evreiască din Palestina organizată după sistemul muncii, repartiţiei şi vieţii în comun, cunoscut sub numele de *kibbutz*, care va constitui ulterior modul de existenţă a numeroase aşezări rurale. Tatăl său, Shmuel, aparţinuse unei familii religioase de judecători rabinici — „dayan" în ebraică — de unde îi venea şi numele.

În 1921, părinţii lui Moshe Dayan s-au mutat la Nahalal, în apropiere de Nazaret, un sat model construit după planurile unui arhitect celebru, Richard Kauffmann, cu 80 de familii, cultivînd fiecare cîte opt hectare, prototipul a sute de *moshavim*-uri, aşezări rurale în care aprovizionarea şi vinderea produselor se efectuează prin intermediul cooperativei. La vîrsta de 15 ani, Moshe, care lucra pămîntul împreună cu familia sa, a intrat în *Hagana*. Cînd în 1936 a izbucnit revolta arabă din Palestina, autorităţile britanice au început să colaboreze cu *Hagana*, organizînd cu sprijinul ei o forţă de poliţie auxiliară evreiască, dîndu-i arme şi uniforme. Lui Moshe, care ajunsese deja ofiţer în *Hagana* clandestină, i s-a încredinţat comanda unei

grupe din poliția auxiliară, colaborînd cu britanicii în acțiunile de represalii împotriva arabilor revoltați. După stingerea revoltei arabe, britanicii au interzis din nou *Hagana* și Moshe Dayan, arestat într-o tabără clandestină a organizației unde îndeplinea sarcina de ofițer-instructor, a fost judecat și condamnat, în octombrie 1939, de un tribunal britanic, la zece ani de închisoare.

Cînd pericolul unei invazii hitleriste în Orientul Mijlociu începuse să se contureze, deținuții politici evrei au fost eliberați și colaborarea britanicilor cu *Hagana* s-a reînnoit. La 8 iunie 1941, aliații au hotărît să ocupe Siria și Libanul, țări sub mandat, administrate de guvernanți fideli regimului colaboraționist de la Vichy. Moshe Dayan în fruntea unui grup de călăuze — evrei și arabi din Palestina — a trecut, atunci, frontiera libaneză, împreună cu o subunitate australiană de comando, ocupînd un post fortificat francez. Aici, Dayan avea să-și piardă un ochi, portretul său fizic ulterior fiind subliniat și făcut cunoscut, de banda neagră ce-i va acoperi orbita stîngă, întreaga viață : urmărind cu binoclul întăririle inamice care se apropiau de postul proaspăt ocupat, un glonte francez îi intrase în una din lentile.

Încă incomplet restabilit de pe urma rănii, lui Moshe Dayan i se va încredința, în august 1941, conducerea unei organizații de siponaj creată de *Intelligence Service* în colaborare cu *Hagana,* pentru cazul în care armatele hitleriste ar fi ocupat Palestina. Această agentură de informații, cu antene în principalele puncte ale țării, aflată sub autoritatea colonelului britanic Reid, fusese botezată „Palestine Scheme" dar va fi cunoscută mai mult sub numele de „rețeaua lui Moshe Dayan". Ea a fost abandonată un an mai tîrziu, cînd pericolul unei invazii hitleriste se risipise, ca urmare a înfrîngerii suferite de *Afrikakorps* în deșertul libian. Dayan a revenit la Nahalal, dedicîndu-se, în continuare, exploatării proprietății sale agricole.

La 29 noiembrie 1947, cînd O.N.U. a adoptat rezoluția de partajare a Palestinei, Dayan a fost chemat de urgență la statul major al *Haganei* pentru a primi misiunea de ofițer responsabil cu problemele arabe. În cursul războiului din 1948, a comandat un batalion de comando apoi frontul de la Ierusalim, avînd gradul de colonel, iar în primăvara anului 1949 a participat la negocierile din insula Rhodos în vederea încheierii armistițiului cu țările arabe. Un an mai tîrziu, avansat general de brigadă, a fost numit co-

mandant al regiunii militare Sud, iar între 1953 şi 1957 a ocupat cea mai înaltă funcţie din armata israeliană — şef al marelui stat major.

Trecînd în rezervă la vîrsta de 43 de ani, Dayan s-a lansat în politică, fiind ales deputat din partea partidului „Mapai" iar apoi, între 1959 şi 1964, va fi ministru al agriculturii. După ce Ben Gurion a părăsit în 1965 partidul „Mapai", formînd propria sa grupare politică „Rafi", de opoziţie, Moshe Dayan ca şi prietenul său Shimon Peres (viitor prim ministru), pe atunci director general al ministerului apărării, l-au urmat pe bătrînul lider.

În preajma războiului ce se profila, lui Dayan i s-a oferit să conducă ministerul apărării, guvernul Eshkol fiind lărgit prin includerea ca ministru fără portofoliu a încă unui alt lider din opoziţie, Menahem Begin, fost şef al organizaţiei extremiste *Irgun* pînă la dizolvarea acesteia, devenit apoi lider al partidului de dreapta „Herut" (liberal). Numirea lui Dayan, în contextul desfăşurării ulterioare a evenimentelor a suscitat, mai tîrziu, opinii controversate, privind necesitatea acestei alegeri. De pildă, Golda Meir (viitoare şefă a guvernului) scria în cartea „Viaţa mea" următoarele : „Eu continui să nu cred că numirea sa (a lui Dayan) în 1967 ar fi schimbat fundamental cursul războiului de şase zile sau că el ar fi fost principalul artizan al victoriei noastre. Forţele de apărare israeliene n-aveau să aştepte ziua de 1 iunie (cînd a fost numit ministru Dayan) pentru a stabili strategia lor şi pentru a se pregăti în consecinţă... Este greu să-mi imaginez că războiul ar fi cunoscut un sfîrşit diferit dacă Dayan nu intra în guvern..."

Moshe Dayan şi-a inaugurat cariera sa de ministru al apărării participînd, în dimineaţa de 2 iunie, împreună cu premierul Levi Eshkol, cu ministrul afacerilor externe Abba Eban şi ministrul muncii Yigal Allon la o şedinţă a statului major de la Tel Aviv. Toţi miniştrii amintiţi făceau parte din comitetul restrîns al apărării în care mai erau incluşi şeful statului major şi şefii serviciilor de informaţii. Primul ministru a cerut părerea celor prezenţi în legătură cu linia de stabilit pentru viitorul imediat. „Eu am declarat că va trebui să intervenim militar fără nici o întîrziere" — menţiona Dayan, în memoriile sale. „Dacă guvernul ia această decizie, la reuniunea sa prevăzută pentru duminică 4 iunie, va trebui să lovim chiar a doua zi, scopul acţiunii fiind distrugerea forţelor egiptene

masate în zona centrală a Sinaiului", a arătat Dayan, precizînd în continuare că, după opinia sa, campania va dura între trei și cinci zile. Yigal Allon, general în rezervă și fost și el șef al statului major, era de părere că va trebui ca blindatele israeliene să ajungă la Canalul Suez pentru a demonstra că-l poate bloca oricînd dacă egiptenii vor închide din nou strîmtoarea Tiran. Abba Eban nu s-a arătat prea entuziasmat de o intervenție militară. Premierul Eshkol, fără a se exprima explicit, a lăsat să se înțeleagă că ar fi și el pentru soluția militară. În cursul serii, la statul major a fost pus la punct planul operațional prevăzînd o penetrație pe patru direcții de atac : două la extremitatea zonei Gaza, de-a lungul coastei mediteraneene, pornind din sectorul Rafah, și alte două în centrul Sinaiului.

În seara de 3 iunie, a avut loc, de data aceasta la Ierusalim, o nouă reuniune prezidată de șeful guvernului, la care au participat Dayan, Yigal Allon, Yigael Yadin, fost șef de stat major și în acel moment consilier militar al premierului, generalul Meir Amit, șeful *Mossad*-ului și ambasadorul Israelului la Washington, Harmann, ultimii doi întorși chiar atunci din America.

Călătorind incognito, sub un nume de împrumut, șeful *Mossad*-ului efectuase o vizită-fulger în capitala americană, pentru a sonda părerile colegilor săi de la *C.I.A.* în legătură cu evenimentele ce se pregăteau și pentru a afla în mod clar poziția pe care o vor adopta Statele Unite în caz de război. El se întreținuse, la Washington, nu numai cu directorul *C.I.A.* Helms și cu adjunctul său Fitzgerald ; fusese primit, totodată, de ministrul apărării Mac Namara și de alți factori de răspundere de la *Pentagon*. La întrebarea pusă lui Helms dacă se poate conta pe o atitudine favorabilă și fermă din partea președintelui Johnson, directorul *C.I.A.* i-a răspuns că președintele Statelor Unite a demonstrat în mai multe rînduri că Israelul se bucură de întregul sprijin al administrației americane. Considerînd răspunsul extrem de important, Amit a transmis o depeșă urgentă acasă : „Statele Unite nu vor întreprinde nici o acțiune pentru a obliga pe Nasser să redeschidă strîmtoarea Tiran. Dar americanii nu vor întreprinde nici un fel de presiuni împotriva Israelului în cazul în care statul evreiesc va lua inițiativa unei ieșiri din situație".

Americanii căutau, pe cît posibil, să evite participarea lor miltară în conflict, ținînd seama atît de ecoul negativ pe care l-ar fi avut în zonele de interes direct ale S.U.A.

din lumea arabă cît şi de complicaţiile imprevizibile, mult mai grave, pe plan general internaţional. Dar pentru orice eventualitate, în acele zile de la începutul lui iunie 1967, Statele Unite vor deplasa grosul flotei a 6-a în bazinul răsăritean al Mediteranei, concentrînd aici o impunătoare *armada :* circa 50 de nave de război printre care portavioanele „America", „Saratoga", „Intrepid", cu 200 avioane de luptă la bord. Amiralului Martin, care participase şi la operaţiunea din Liban în 1958, i se ordonase să plaseze toate forţele sale în stare de alarmă. Un ordin similar primiseră şi bazele americane din Turcia. Cît despre *C.I.A.*, după cît se pare, ea furnizase israelienilor informaţii preţioase despre ţările arabe, provenite în mare parte de pe urma acţiunilor de recunoaştere spaţială.

În cursul reuniunii de la Ierusalim, din seara de 3 iunie, generalul Amit a prezentat un raport amănunţit privitor la misiunea pe care o îndeplinise dincolo de Ocean. Moshe Dayan îşi amintea în legătură cu raportul lui Amit : „Concluzia sa era că Washingtonul nu va face nimic pentru a deschide strîmtoarea Tiran — amicii săi (de la *C.I.A.*) au considerat ridicolă ideea forţei ocazionale navale propusă — dar de asemenea nu va face nimic în plus nici dacă noi vom interveni militar. Era chiar posibil ca America să ne ajute pe plan politic — în Consiliul de Securitate şi în Adunarea Generală a O.N.U."

Concluzia reuniunii va fi decisivă. Zarurile fuseseră aruncate... „Nu numai eu eram cel ce presa să se întreprindă imediat o acţiune militară. Eshkol susţinea, de asemenea, că războiul este inevitabil şi trebuie declanşat cît mai repede posibil", va menţiona ulterior Moshe Dayan.

În dimineaţa de 4 iunie, comitetul ministerial al apărării s-a întrunit, la ora 8 şi 30, într-o şedinţă hotărîtoare înainte de reuniunea obişnuită de duminică a guvernului. Primul a luat cuvîntul Abba Eban prezentînd un raport cu privire la desfăşurarea evenimentelor din punct de vedere diplomatic. Ultimul demers venise din partea lui Johnson, indicînd că America depune eforturi pentru crearea unei forţe navale ocazionale menită să demonstreze libertatea navigaţiei. Nota preşedintelui american preciza că această demonstraţie navală urma să se desfăşoare la 11 iunie, adică peste o săptămînă, cu participarea a cel puţin şase state. Un vas israelian va fi însoţit prin strîmtoare de respectivul grup naval ocazional şi dacă egiptenii vor deschide focul, navele de război din escortă vor riposta.

Pentru americani, se părea că era de o extremă importanţă de a se şti „cine va trage primul", ca un criteriu determinant al atitudinii lor.

Abba Eban a amintit, în continuare, că ambasadorul israelian de la Moscova fusese convocat, cu două zile mai înainte, la ministerul afacerilor externe, pentru a i se remite o notă oficială sovietică adresată guvernului său. În ultimul paragraf se sublinia că guvernul Uniunii Sovietice doreşte să repete şi să precizeze cu claritate că va face tot ce-i stă în puterea sa pentru a împiedica posibilitatea unui conflict militar. Toate eforturile sale tind, în prezent, spre acest ţel, dar dacă guvernul israelian îşi asumă responsabilitatea declanşării unui război, el va trebui să plătească preţul consecinţelor acestui act.

Ministrul israelian al afacerilor externe a mai anunţat că, începînd de la 3 iunie, Franţa a hotărît să suspende provizoriu toate livrările de arme pentru Israel (în acel moment industria franceză de armament era una din principalele furnizoare ale armatei israeliene). Marea Britanie, în schimb, îşi coordonează politica cu aceea a Statelor Unite şi în momentul de faţă premierul Wilson se află la Washington şi se arată gata să participe la măsurile sugerate de preşedintele Johnson. După raportul generalului Yariv, şeful serviciilor de informaţii militare, care menţiona sosirea unei brigăzi blindate irakiene în Iordania şi decizia lui Nasser de a retrage două brigăzi egiptene din Yemen, ce ar putea fi transferate în Sinai, Abba Eban a adăugat că în conformitate cu opiniile lui Dean Rusk şi Mac Namara, Egiptul va interveni, fără îndoială, militar, împotriva Israelului, dar în nici un caz imediat. Moshe Dayan a făcut atunci următoarea remarcă : „S-ar putea ca Egiptul să nu atace în următoarele douăzeci şi patru de ore, dar se va strădui să dea prima lovitură. Dacă va gîndi că noi avem aceeaşi intenţie, nu va ezita să ne devanseze şi să lanseze ofensiva înaintea noastră. Dacă reuşeşte, vom pierde avantajul surprizei".

A urmat la cuvînt primul ministru. În timp ce Eshkol vorbea, a sosit o nouă telegramă din partea preşedintelui Johnson ce va fi considerată de cei prezenţi „lungă, încîlcită şi negativă" şi că, în afara formulei tradiţionale repetate de ultimii patru preşedinţi americani de la fondarea statului evreu asupra integrităţii teritoriale a Israelului şi a celorlalte state din regiune, acest mesaj era descurajant. Johnson îşi exprima speranţa că se va „ajunge, prin-

tr-o acțiune energică, la o soluție satisfăcătoare în problema libertății navigației prin strîmtoarea Tiran, dar această acțiune va trebui întreprinsă de Organizația Națiunilor Unite și în nici un caz de Statele Unite singure".

Eshkol a calificat mesajul drept decepționant. Cum el considera că situația era gravă, după opinia sa în telegrama de răspuns trebuia să se explice că partea israeliană nu dorește și nici nu se așteaptă la o acțiune directă din partea Washingtonului. „Trebuie să facem ce avem de făcut", va sublinia premierul punînd capăt ședinței cu propunerea de a ordona armatei de a alege momentul, locul și tactica corespunzătoare. „În stilul specific al primului ministru — va remarca Dayan — aceasta însemna să lansăm atacul atunci cînd armata va socoti oportun".

În ședința normală a guvernului, care a urmat imediat, au fost puse la vot două rezoluții : propunerea lui Dayan de a se întreprinde măsuri militare „pentru a elibera Israelul de lațul care se strînge fără încetare în jurul grumazului său și a preveni atacul pe punctul de a fi lansat de forțele comandamentului arab unificat" și propunerea reprezentanților partidului de stînga „Mapam" de a urma eforturile președintelui american Johnson pentru constituirea unei flote multinaționale menite să forțeze blocada golfului Akaba. Cu excepția celor doi miniștri din „Mapam", toți ceilalți șaisprezece membri ai guvernului s-au pronunțat pentru propunerea lui Dayan, adică pentru război. La încheierea reuniunii, Dayan i-a telefonat șefului statului major, Yitzhak Rabin, informîndu-l că planul operațiunii, inclusiv ora H, fixată pentru a doua zi, la 7 și 45, se aprobase.

La Cairo, nimeni nu se gîndea la posibilitatea începerii războiului în zilele următoare. În seara zilei de 4 iunie, șeful aviației egiptene, mareșalul Sedky Mahmoud, se afla într-o localitate de pe malul Mării Roșii, departe de front, unde unul din colaboratorii săi apropiați își mărita fiica ; întregul stat major al mareșalului era acolo, la petrecerea prilejuită de această nuntă. Generalul Mortagui, care comanda armata egipteană din Sinai, nu se va afla nici el la cartierul general, atunci cînd vor începe ostilitățile : își petrecuse întreaga zi anterioară la Ismailia, pe malul vestic al Canalului Suez, împreună cu soția. Iar șeful armatei, mareșalul Amer, tocmai decolase cu cîteva minute înainte de începerea atacului, de pe aeroportul din Cairo, și se afla în aer deasupra Sinaiului, fiind plecat într-o că-

lătorie de inspecție obișnuită a trupelor din prima linie. Faptul că unei bune părți a militarilor Israelului din unitățile masate la frontieră i se dăduse permisia săptămînală în cursul zilei de sîmbătă, dar cu consemnul secret ca toți să se afle duminică seara la unitățile lor, reușise să inducă în eroare la Cairo, unde se socotea că nu exista nici un pericol ca războiul să fie declanșat prin surprindere.

Iată cum descria un ziarist străin aflat la fața locului, atmosfera din capitala egipteană imediat după începerea războiului : „Omul de pe stradă, în primele ore de ostilități, nu știa că începuseră. Același lucru, pentru noi ziariștii. Am fi fost surprinși să aflăm că Egiptul a atacat. Sîmbătă 3 și duminică 4 iunie, eram siguri că președintele Nasser nu va face nimic pentru a provoca războiul. Puteam să fim liniștiți în această privință, mai cu seamă că Zakaria Mohieddine urma să meargă la Washington. În așa măsură eram de liniștiți încît unii din confrați luaseră avionul duminică după-amiază pentru a se reîntoarce în țările lor. Deci, în ajunul ostilităților, nimeni nu se gîndea la Cairo că Egiptul ar putea lua inițiativa.

Luni dimineața, puțin înaintea orei 9 (locale, cu un ceas după cea din Israel), eram încă în hotelurile noastre cînd am auzit tirul artileriei antiaeriene. Am ieșit pe balcon. În stradă, oamenii își vedeau de treburile lor, fără a manifesta nici un semn de neliniște. Tirurile continuară fără ca noi să le putem identifica. La radio, nu se spunea nimic. Sirenele de alarmă tăceau. Viața la Cairo era normală și sub ferestrele mele, un mic negustor ambulant continua să-și vîndă arahidele. Trecătorii nici măcar nu se întrebau ce se petrece. Împreună cu confrații mei de breaslă, am ajuns la concluzia că erau probabil trageri de exerciții.

De-abia după o oră au răsunat sirenele. Și pentru a demonstra cît de pe nepregătite au fost luați egiptenii, ele sunau sfîrșitul alarmei în loc de începutul ei. Și în tot acest timp, bombardamentele continuau. Noi am înțeles pînă la urmă că israelienii le distruseseră aerodromurile. În tot cursul zilei de luni 5 iunie, alarmele n-au încetat, într-o atmosferă de confuzie generală".

Operațiunile militare au debutat printr-un masiv atac aerian israelian împotriva aerodromurilor militare și stațiilor de radar egiptene. Ora H a fost fixată nu în zorii zilei ci la 7 și 45, pornindu-se de la ideea că în acel moment ofițerii superiori ai inamicului se aflau în drum de la lo-

cuințele lor spre birouri iar piloții ieșeau din starea de alertă obișnuită, văzînd că nu s-a întîmplat nimic, pentru a-și lua cafeaua de dimineață.

Primul val de asalt israelian a fost format din 183 de avioane care, zburînd la mică înălțime deasupra Mediteranei pentru a nu fi depistate de radar, au intrat în spațiul aerian egiptean la mare distanță de frontiera israeliană, în zona deltei Nilului, atacînd dinspre Vest și nu dinspre Est cum ar fi fost de presupus. Au fost atacate, în decurs de o oră și jumătate, 11 terenuri de aviație egiptene, fiind distruse — după datele israeliene — 189 de avioane egiptene la sol și 8 în lupte aeriene, precum și 16 stații radar. Al doilea val, numărînd 164 de avioane, a mitraliat și bombardat 14 baze aeriene, distrugînd 107 avioane egiptene. În acea dimineață dramatică, aviația egipteană pierduse trei sferturi din efectivul său : 304 aparate din totalul de 419. Comparativ, pierderile aeriene israeliene erau insignifiante. Proporțiile dezastrului provocat de atacul-surpriză nici nu puteau fi imaginate la Cairo. Nasser avea să-i relateze, cîteva zile mai tîrziu, unui ambasador străin : „Abia în dupa-amiaza zilei de 5 iunie am aflat că aviația mea a fost distrusă. Nici un singur general n-a avut curajul să vină să-mi spună. În timp ce îmi petreceam ziua studiind hărțile pentru a vedea cum am putea să ne repliem pe poziții defensive, căci știam că armata era în dificultate, ignoram că aviația mea, practic, nu mai exista. În sfîrșit, spre orele 16, cineva a venit să-mi spună : Nu mai avem deloc avioane..."

După scoaterea din funcțiune a celei mai mari părți a flotei aeiene egiptene, aviația israeliană se va năpusti, cîteva ore mai tîrziu, asupra aerodromurilor siriene și iordaniene. Pretextul atacului aerian împotriva Siriei fusese furnizat de pătrunderea unei formațiuni de avioane *MIG-17* siriene deasupra teritoriului israelian și mitralierea unor așezări de graniță, în urma căreia se înregistraseră doi răniți — un evreu și un arab. În ceea ce privește aviația iordaniană, aceasta era învinuită de atacarea de către aparatele sale *Hunter* a aerodromului „Kfar Syrkin", din apropiere de Tel Aviv, cu această ocazie fiind distrus, la sol, un avion militar de transport *Nord Atlas.*

În aceeași zi de 5 iunie, la ora prînzului, un al treilea val, format din 51 de avioane israeliene, ataca bazele aeri-

ene iordaniene de la Mafrak și Amman, distrugînd toate aparatele de luptă ale Iordaniei : 28. Alte cinci baze aeriene din Siria vor fi atacate aproape concomitent, de 82 de avioane israeliene. Pierderile suferite de aviația siriană — tot conform surselor israeliene — s-au ridicat la jumătate din efectiv : 53 din totalul de 112 aparate. Irakul a pierdut și el 10 avioane aflate pe aerodromul 3-H. Bilanțul pierderilor israeliene a însumat doar 10 avioane, 5 piloți morți, 2 răniți și 2 prizonieri. Israelul cîștigase detașat, prin raidurile sale întreprinse pe neașteptate, completa supremație aeriană ce se va dovedi absolut decisivă în cursul războiului desfășurat pe sol.

Rămasă fără acoperire aeriană, în condițiile unei zone de pustiu străbătute de linii de comunicații extrem de rare și ușor reperabile din văzduh, armata egipteană din Sinai, numărînd 80 000 de oameni și circa 800 de blindate, devenise o pradă ușoară pentru un inamic superior tehnic. Sprijinite din aer de o puternică forță aviatică, blindatele israeliene vor înainta rapid, lăsînd în urmă cuiburi izolate de rezistență egiptene și o masă de soldați, împrăștiați de surpriza loviturii printre dunele deșertului, unde mulți dintre ei vor muri de sete.

Ofensiva israeliană în Sinai, cu participarea a trei grupări divizionare a început simultan cu declanșarea masivului raid împotriva terenurilor de aviație din peninsulă și din apropierea Canalului Suez, care eliminase astfel orice susținere din aer a apărării terestre egiptene, supusă apoi, la rîndul său, bombardamentelor neîncetate ale avioanelor de luptă adverse. Blindatele israeliene, luînd cu totul prin surprindere forțele egiptene din zona Rafah, au reușit să le pună în derută și interceptînd șoseaua litoralului mediteranean au înaintat rapid, de-a lungul coastei, atingînd spre seară periferiile orașului El Arish, principalul centru arban al Sinaiului. După ocuparea aerodromului din apropierea orașului El Arish, tancurile israeliene înaintară spre Vest în direcția Canalului Suez, fără a întîmpina o rezistență organizată. O brigadă blindată israeliană, împreună cu una de infanterie, traversînd dunele de nisip, atacară în direcția Umm Qatef și Abu Ageila, reușind să înfrîngă, după lupte înverșunate, rezistența curajoasă a apărătorilor, printr-o mișcare de învăluire. Bătălia a durat aici două zile, pozițiile fortificate ale apărării egiptene trebuind să fie cucerite una după alta și

numai după ce grosului trupelor acestora i se dăduse, de la Cairo, ordin să se retragă pentru a nu fi încercuite.

Un ordin asemănător fusese primit și de garnizoana egipteană din extremitatea sud-estică a Peninsulei Sinai, de la Sharm El Sheikh, punctul de control al intrării în golful Akaba. În ziua de 7 iunie, la orele prînzului cînd o unitate de parașutiști israelieni a fost lansată la Sharm El Sheikh, iar o forță navală debarca două detașamente de infanterie marină pe țărm, pozițiile egiptenilor erau pustii, bateriile de artilerie fiind scoase din funcțiune înainte de retragerea acestora. Singurii prizonieri luați cu acest prilej, în momentul cînd se pregăteau să se retragă la bordul a două mici vase de pescuit, erau 33 de soldați care formaseră, pînă atunci, garnizoana insulei Tiran din strîmtoarea cu același nume. Israelienii puseseră astfel mîna pe strîmtoarea Tiran, ce constituise pretextul declanșării războiului, fără a trage nici măcar un foc de armă.

Încă de la începutul operațiunilor militare, între marile puteri s-a desfășurat un intens schimb de mesaje. „Telefonul roșu" dintre Washington și Moscova — în fapt două telexuri de fiecare parte, cu caractere latine și slavone, aflate în legătură permanentă, „cap la cap" după cum se spune în limbajul tehnic obișnuit — a intrat în funcțiune de mai multe ori, în acele zile, pentru a încerca să se pună capăt războiului.

La New York, în clădirea O.N.U. domnea, de asemenea, o vie activitate. Președintele în exercițiu al Consiliului de Securitate al O.N.U., danezul Hans Tabor, fusese sculat la ora trei, în dimineața zilei de 5 iunie (ora New York-ului, ora 9 în Israel) de reprezentantul israelian la Națiunile Unite pentru a-i cere convocarea imediată a organismului internațional. Israelianul, încunoștințat din timp de acasă de desfășurarea evenimentelor, reușise să-l devanseze substanțial pe colegul său egiptean care va înainta și el o cerere în acest sens, dar cu o întîrziere de aproape o jumătate de oră. Consiliul de Securitate se va întruni, șase ore mai tîrziu, pentru a examina plîngerile celor două părți. Reprezentantul american la O.N.U., Arthur Goldberg, va declara, în primul moment, că S.U.A. „nu știe cine a început ostilitățile", adăugînd că, pînă vor fi primite informații mai ample, acceptă versiunea Israelului că Egiptul ar fi declanșat războiul, dar se pronunță pentru a i se pune capăt neîntîrziat. În cursul dezbaterilor, a fost prezentat un proiect de rezoluție propunînd

încetarea imediată a focului, dar reprezentanții arabi, necunoscînd ce se întîmpla de fapt pe frontul din Sinai, au condiționat-o de retragerea imediată a forțelor israeliene pe liniile unde se găseau, la 4 iunie, înaintea dezlănțuirii ostilităților. Pînă la urmă, s-a sugerat ca o hotărîre finală a Consiliului de Securitate să fie adoptată în ziua următoare, propunere ce convenea de minune Israelului, oferindu-i posibilitatea neașteptată de a-și continua ofensiva victorioasă. Abia a doua zi, seara, organismul internațional va aproba în unanimitate una din cele mai scurte rezoluții din istoria sa : „Consiliul de Securitate cere tuturor guvernelor interesate să ia măsurile necesare pentru a se ajunge la o încetare a focului și pentru a se pune capăt la toate activitățile militare în Orientul Mijlociu. El cere secretarului general să-i prezinte, în cel mai scurt timp, un raport asupra situației". Reprezentanții arabi au declarat că nu acceptă rezoluția. Războiul va continua.

După distrugerea aviației iordaniene, în după-amiaza zilei de 5 iunie, israelienii vor declanșa un atac terestru în sectorul Ierusalim. De la armistițiul din 1949, Ierusalimul rămăsese divizat în două părți distincte : zona vestică la israelieni, zona estică arabă — inclusiv orașul-vechi cu locurile sfinte ale celor trei religii — la iordanieni. În toți acești ani, circulația între cele două părți ale Ierusalimului fusese întreruptă. Încălcînd prevederile rezoluției O.N.U. din noiembrie 1947 de partajare a Palestinei și statutul stabilit prin aceasta pentru Ierusalim, israelienii decretaseră partea vestică a orașului drept capitala statului lor, mutînd aici sediile guvernului și parlamentului, act reprobat de întreaga comunitate internațională. Toate statele care au stabilit relații cu Israelul și-au menținut reprezentanțele diplomatice la Tel Aviv. Profitînd de împrejurări, israelienii nu vor pregeta, în iunie 1967, să desfășoare operațiuni militare pentru a pune mîna pe întregul Ierusalim. Luptele au fost aici extrem de înverșunate, armata iordaniană dînd dovadă de mult curaj în fața superiorității tehnice a inamicului. Bătălia Ierusalimului a durat două zile, cu pierderi însemnate de o parte și de alta. În dimineața de 7 iunie, aviația israeliană s-a dezlănțuit asupra impunătoarei clădiri „Augusta Victoria", o donație a *kaiser*-ului german datînd din 1910, în zona colinelor răsăritene, ultima poziție deținută de iordanieni în afara zidurilor de cetate ale vechiului oraș. După acest puternic atac aerian, două batalioane de parașutiști israelieni au

trecut la asalt cucerind-o și desăvîrșind astfel încercuirea orașului vechi.

A urmat asaltul împotriva cetății medievale a Ierusalimului. Un batalion de paraşutiști israelieni a intrat în incinta orașului vechi, pe latura răsăriteană, prin „poarta leilor", din fața grădinii „Gethsemani". Alții, strecurîndu-se pe marginea cîmpurilor de mine plantate între muntele Sion și biserica „St. Pierre en Galicante", au forțat porțile de pe latura sudică : „Sion" și „gunoaielor". Întregul Ierusalim se afla acum în mîinile israelienilor. Odată încheiată ocuparea părții de Est, arabe, a orașului, blindatele israeliene, după ce susținuseră atacul paraşutiștilor, au plecat în urmărirea adversarilor aflați în retragere precipitată spre podurile de peste rîul Iordan. O ultimă luptă mai importantă a avut loc aproape de Nablus, unde blindatele israeliene s-au ciocnit cu o coloană de tancuri iordaniene, după care linia frontului s-a stabilit de-a lungul Iordanului, între lacul Tiberiada și Marea Moartă.

În cursul după-amiezii de 7 iunie, în urma unui nou schimb de mesaje între Kremlin și Casa Albă, s-a ajuns la înțelegerea ca cele două puteri să acționeze de comun acord la O.N.U. pentru ca forul internațional să decidă încetarea focului pe toate liniile de front din Orientul Mijlociu. O reuniune urgentă a Consiliului de Securitate a aprobat, în unanimitate, un proiect de rezoluție sovietic care cerea părților în conflict să pună capăt ostilităților, în acea zi, la orele 20 Greenwich. Spre seară, armata israeliană încheiase ocuparea malului vestic al Iordanului, regiune cunoscută sub numele de Cisiordania, avînd o suprafață de 5 900 kilometri pătrați și o populație de un milion de locuitori, în întregime arabi palestinieni. În cursul nopții, Iordania anunța că acceptă încetarea focului, astfel luînd sfîrșit ostilitățile dintre cele două state.

Pe frontul din Sinai, operațiunile militare continuară și a doua zi. Aflînd de dezbaterile din Consiliul de Securitate, ce se desfășurau în acel moment la New York și care se vor încheia după cum se știe printr-o rezoluție dictînd încetarea focului, statul major israelian și-a grăbit unitățile sale să înainteze în cursul nopții pentru a atinge, dimineața, Canalul Suez în zona Qantara și a podului de la Firdan.

La 8 iunie, cînd operațiunile militare continuau în Sinai, un incident petrecut în apropierea litoralului medite-

ranean al Peninsulei, avea să provoace o îngrijorătoare alarmă pe plan internaţional, cu implicaţii ce puteau fi extrem de grave. În primele ore ale după-amiezii, o navă fără semne precise de identificare s-a apropiat la 15 mile de ţărmul nordic al Peninsulei Sinai, în dreptul El Arish-ului ocupat atunci de israelieni. Infrastructura misteriosului bastiment era dominată de trei enorme antene, capabile să capteze orice emisiune radio, pe o distanţă de 160 kilometri. Cabinele navei adăposteau un important contingent de translatori, tehnicieni şi ofiţeri de informaţii, instruiţi să descifreze coduri complicate şi să înţeleagă sensurile exacte ale oricăror comunicări.

Depistat din aer de o patrulă de *Mirage*-uri israeliene, vasul a fost atacat cu rachete şi tunuri de bord. Peste puţin timp, şi-au făcut apariţia vedete rapide israeliene, alertate de aviaţie, lansînd două torpile care şi-au atins imediat ţinta provocînd navei în cauză serioase avarii. În acel moment, pe catarg s-a înălţat un imens drapel înstelat aducînd astfel la cunoştinţă că este vorba de un vas american. Drama era însă consumată. Atacurile israeliene provocaseră, în cîteva minute, moartea a 34 de persoane şi rănirea a altor 75.

Alarmate de agresiunea căreia îi fusese victimă acest vas american, de pe port-avioanele flotei a 6-a din *U.S. Navy* s-au ridicat în aer mai multe escadrile de luptă, pentru a-i veni în ajutor şi a-l apăra. Siluetele zecilor de avioane americane, îndreptîndu-se în mare viteză spre Peninsula Sinai, au apărut imediat pe ecranele radarurilor navelor sovietice care se aflau şi ele în bazinul răsăritean al Mediteranei, fapt transmis imediat la baza lor de acasă.

Era oare vorba de o intervenţie directă a Statelor Unite împotriva Egiptului ? Pe măsură ce avioanele americane se apropiau de ţărmul Peninsulei Sinai, întrebarea începea să se transforme într-o îngrijorătoare certitudine. De fapt, nu numai sovieticii dar nici americanii, direct implicaţi în acest incident, nu reuşiseră, după cît se părea, să desluşească din primul moment, prea exact, ce se întîmplase şi cine erau cei ce atacaseră nava amintită. Guvernul israelian se va grăbi să anunţe Washingtonul de „eroarea" comisă de forţele sale aero-navale şi de la Casa Albă se va transmite imediat la Moscova, prin „telefonul roşu", o depeşă liniştitoare la care a fost anexată şi nota primită de americani din partea guvernului israelian. Şi cu aceasta

incidentul s-a considerat închis în situaţia de atunci, dar nu şi pentru istorie.

După cum avea să se afle ulterior, vasul „Liberty", care purta în arhivele secrete ale marinei americane numele de „Elint Liberty" („Elint" prescurtare de la „Electronic Intelligence" — spionaj electronic) era o navă pentru misiuni speciale de ascultare şi culegere de informaţii pe calea undelor şi ţinea direct de *N.S.A. (National Security Agency)* — serviciu secret dispunînd de mijloace ultra sofisticate, inclusiv de sateliţi artificiali lansaţi în scopuri de spionaj.

„Ştiau agresorii că *Liberty* era o navă americană ? Nouă ni se pare că trebuie să fi ştiut. Şi în acest caz, pentru ce a fost atacată şi cine a dat ordinul ?... Singurul răspuns oficial al Tel Aviv-ului a fost că atacul s-a produs dintr-o eroare !" se menţiona la timpul respectiv într-un editorial al ziarului american „The Washingnton Star". Nu numai „The Washington Star" dar şi „The New York Times" exprima un blam adresat, de data aceasta, autorităţilor americane, pentru tentativele lor neinspirate de a explica incidentul.

Pentagonul dăduse publicităţii două poveşti ridicole provocînd ilaritate : „Liberty" se găsea în apropiere de El Arish, tocmai în timpul luptelor, pentru a face unele experienţe de transmitere a comunicaţiilor servindu-se de... Lună, în chip de reflector ! A doua explicaţie, ceva mai plauzibilă, la prima vedere, relata că nava se afla, în momentul atacului, „la aproximativ 15 mile Nord de Peninsula Sinai... pentru a asigura comunicaţiile între diverse posturi americane din Orientul Mijloçiu şi a contribui la transmiterea de informaţii relative la evacuarea cetăţenilor sau rezidenţilor americani..."

Publicistul american, Andrew Tully va face în cartea sa „The Super Spies" (Superspionii), apărută la New York în 1969, consideraţii mult mai aproape de adevăr : „În fapt, *Liberty* era, fără nici o rezervă, o navă-spion, ceea ce n-a fost niciodată admis de autorităţile oficiale. Misiunea sa de ascultare electronică era asumată de specialiştii *N.S.A.* îmbarcaţi la bordul său şi n-avea nimic de-a face cu activităţi normale de marină. Rolul său consta în a afla maximum de fapte relative la bătălia ce se desfăşura nu departe de acolo : pentru a reuşi aceasta, dispunea de cele mai moderne instrumente şi aparate de interceptie... *Liberty* reuşise, înaintea atacului israelian, să

îndeplinească o misiune obişnuită de spionaj. Ea consta în a depista sistemul de apărare egiptean, din punct de vedere al diseminării radarurilor, al configuraţiei instalaţiilor lor, al intensităţii şi al duratei semnelor, cît şi al razei de interceptare. În acel timp, Statele Unite erau expuse riscului extrem de grav de a fi implicate în conflict şi era esenţial să ştie exact pînă unde se puteau apropia navele de coasta egipteană, fără a fi descoperite de radarurile instalate la sol".

În acest caz, de ce totuşi „Liberty" a fost atacat de israelieni ? Putea fi vorba doar de o simplă eroare, după ce — aşa cum s-a aflat mai tîrziu — avionaele israeliene îl survolaseră cu opt ore înainte ? Putea fi confundată nava americană cu una egipteană, conform motivării avansate de israelieni ? La aceste întrebări a încercat să răspundă, 18 ani mai tîrziu, amiralul american Thomas Moorer, fost între 1982—1984, şeful statului major inter-arme. Într-o declaraţie — retransmisă, în septembrie 1985, de agenţia „France Presse" — amiralul american a acuzat autorităţile Statelor Unite de a fi disimulat publicului anumite fapte privind distrugerea navei „Liberty", în apele internaţionale din faţa Peninsulei Sinai. „Explicaţia israeliană (privind confundarea navei americane cu un vas egiptean) nu rezistă; *U.S. Liberty,* fiind uşor de recunoscut după silueta sa, într-o zi cu perfectă vizibilitate". Amiralul a lăsat să se înţeleagă că nava a fost atacată în mod deliberat, pentru a împiedica să detecteze mişcarea de trupe israeliene spre frontiera siriană, pregătite să atace această ţară, după ce S.U.A. subscriseseră la rezoluţia O.N.U. de încetare a ostilităţilor în întreaga regiune. Cazul „Liberty" a rămas totuşi în continuare o enigmă încă neelucidată complet, cu toate supoziţiile avansate. Cert este un singur lucru : atacul eronat sau intenţionat a avut darul să pună în pericol, la un moment dat, prin implicaţiile pe care putea să le aibă, însăşi pacea mondială.

În seara acelei zile explozive de 8 iunie, reprezentantul egiptean la Naţiunile Unite anunţa pe Secretarul general U Thant că ţara sa acceptă încetarea focului, imediat şi necondiţionat. Războiul dintre Israel şi Egipt, lua astfel practic sfîrşit, chiar dacă luptele vor mai continua sporadic în Sinai pînă la 10 iunie, israelienii lichidînd, rînd pe rînd, grupurile de rezistenţă izolate, rămase în spatele frontului şi încheind astfel ocuparea întregii Pe-

ninsule Sinai, plus regiunea Gaza, încercuită din prima zi de război.

Odată încheiat războiul din Sinai și cel cu Iordania, israelienii se vor întoarce, la 9 iunie, împotriva sirienilor. În timpul ostilităților din vecinătate, pe linia de demarcație dintre Israel și Siria, domnise, în general, liniștea, sirienii rămînînd în expectativă pe pozițiile lor fortificate de pe Înălțimile Golan. Atacul israelian a fost declanșat la 9 iunie dimineața. Înaintarea brigăzii de infanterie „Golani" și a brigăzii blindate „Albert", în partea de Nord a podișului, a întîlnit în cale o vie rezistență, batalionul de tancuri din avangardă fiind decimat de tirul autotunurilor siriene : îi mai rămăseseră doar două care de luptă în funcțiune iar pierderile umane se ridicau la circa 50 de ofițeri și soldați scoși din luptă. Intervenția masivă a aviației israeliene va face însă ca tancurile și trasportoarele blindate să-și continue înaintarea. Brigada „Yona", care ataca o altă poziție, tot în zona nordică a podișului Golan, a pierdut în cîteva minute șase tancuri și șapte transportoare blindate, comandanții fiind uciși. Aviația israeliană va interveni din nou. În cursul nopții, sirienii s-au retras pe tăcute din pozițiile ce le dețineau în Golan, pentru a organiza o nouă linie de defensivă mai aproape de Damasc, considerînd că ofensiva israeliană amenință direct capitala. A doua zi, la amiază, cînd israelienii intrară în Kuneitra, Massada și Butmia, ultimele obiective ale planului de cucerire a Golanului, le găsiră pustii.

Atacul israelian împotriva Siriei a provocat iritare atît la Moscova cît și la Washington. Reprezentantul sovietic în Consiliul de Securtate a avertizat că dacă nu se supune imediat deciziei de încetare a focului adoptată de organismul internațional, Israelul va suporta toate consecințele. Secretarul de stat american, Dean Rusk, a luat contact cu Abba Eban, ministrul israelian al afacerilor externe, cerînd, la rîndul său, ca Israelul să aplice fără întîrziere rezoluția de încetare a focului adoptată de Consiliul de Securitate. Cînd Israelul anunță că acceptă prevederile rezoluției, ostilitățile erau în fapt încheiate. Cea de-a treia confruntare armată israeliano-arabă, intrată în limbajul publicisticii internaționale sub denumirea de „războiul de șase zile", luase acum sfîrșit.

La Cairo, știrea acceptării încetării focului fără condiții de către Egipt, fusese primită cu nedumerire și ostilitate de masele populare. După o propagandă euforică

proslăvind victorii inexistente și invincibilitatea unei armate care, lipsită din primele ore de aviație, n-avea cum să reziste, poporul egiptean primise un duș rece, de neînchipuit pentru el.

O parte din militari, în frunte cu mareșalul Amer și ministrul apărării, generalul Badran, partizani ai războiului cu orice preț împotriva Israelului, considerau că ezitările lui Nasser, hotărîrea sa de a nu ataca primul lăsînd inamicului avantajul surprizei, condusese țara la dezastru. În jurul *Rais*-ului, vocile sugerîndu-i părăsirea puterii, cel puțin temporar, devenau tot mai numeroase și insistente. În cadrul unei reuniuni restrînse a consiliului de conducere a grupării de guvernămînt „Uniunea Socialistă Arabă", convocată în cursul zilei de 9 iunie, Nasser făcea următoarea declarație : „Deoarece Zakaria Mohieddine preconizase o altă politică decît a mea, pentru că gîndește că un compromis este necesar, el îmi va prelua succesiunea : are binecuvîntarea mea". Dar atunci cînd Nasser a apărut pe ecranele televizoarelor, anunțîndu-și decizia, el a provocat o neașteptată explozie populară, exprimînd deznădejdea dar și încrederea totală în omul ce se aflase la conducerea revoluției și la cîrma țării un deceniu și jumătate. Iată cum descrie publicistul francez Eric Rouleau respectivul moment :

„Nasser părea sincer ; era un om zdrobit. Mai spera el oare într-o intervenție populară în favoarea sa ? Probabil o dorea în forul său intim fără însă să creadă în ea. În tot cazul, n-a făcut nimic pentru a mobiliza populația în favoarea sa.

Îl ascultam pe Nasser la televizor. Avea fața trasă, torturată. Părea împovărat. Dicția îi era ezitantă, zdruncinată, citea un text poticnindu-se în cuvinte, el, marele tribun. Cu vocea sugrumată avea să anunțe că se retrage din viața politică. Atunci, de la al doisprezecelea etaj al imobilului unde ne aflam, am auzit un murmur imens care se umfla, surd, amenințător, ca o furtună ce se apropie, deși vremea era magnifică. Atunci, am ieșit în balcon și din toate părțile, am văzut un furnicar de oameni ieșind din case, capete apărînd la ferestre. Am coborît. Era în amurg și orașul se afla în obscuritatea camuflajului. Un extraordinar spectacol prezentau acești oameni, veniți în fugă de pretutindeni, strigînd, plîngînd, în pijamale, cu picioarele goale, femeile în cămăși de noapte, pradă cu toții unei suferințe insuportabile, urlînd : «Nasser, Nasser,

nu ne părăsi, avem nevoie de tine !». Aceasta era rumoarea pe care o auzisem ca pe o furtună. Femeile se aruncau la pămînt tînguindu-se ca bocitoarele antice sau ca ţărăncile din Egiptul de Sus. Oamenii plîngeau.

Am colindat mult prin lume, dar nicăieri n-am văzut astfel, un popor întreg cufundat în doliu, într-o durere atroce, la prima vedere inexplicabilă. Căci înşişi cei care în acea dimineaţă îl insultaseră pe Nasser, plîngeau acum în hohote precum copiii. Şi apoi, dintr-o dată, am văzut Cairo transformat într-un fel de stup în fierbere. Sute de mii de oameni se revărsau pe străzi, în valuri succesive, decise unanim să acţioneze".

Un val manifesta pe străzi strigînd : „Nu lui Zakaria, nu imperialismului, nu dolarului, nu lirei sterline !". Al doilea val s-a îndreptat spre Adunarea Naţională cînd la radio s-a anunţat că deputaţii se vor reuni pentru a decide dacă acceptă sau nu demisia lui Nasser ; grupurile masive de manifestanţi strigau continuu „Nasser, Nasser" şi avertizau pe deputaţii ce intrau în clădire că nu vor mai ieşi vii de acolo dacă vor vota împotriva *Rais*-ului. O mulţime imensă estimată la o jumătate de milion de oameni se masase de-a lungul parcursului de opt kilometri, de la reşedinţa prezidenţială din Menchiet Bakri spre centrul capitalei, rămînînd aici toată noaptea şi culcîndu-se pe marginea şoselei pentru a veghea şi a se asigura că Nasser se va duce a doua zi dimineaţa la Adunarea Naţională să-şi retragă demisia. A fost o noapte de pomină. La Port Said, întreaga populaţie era în stradă şi pornise la drum spre Cairo pentru a obţine ca *Rais*-ul să nu plece de la putere. Guvernatorul oraşului încercase să explice populaţiei cu ajutorul megafoanelor că dacă toată lumea părăseşte oraşul israelienii ar putea să-l ocupe în orele următoare. Dar nimeni nu-l asculta. La Tantah, în inima deltei Nilului, oraşul se goli aproape complet. A doua zi dimineaţa se putea vedea pe străzile capitalei egiptene o mulţime imensă de bărbaţi, femei şi copii care merseseră toată noaptea. Milioane de oameni veniţi din întregul Egipt, cu trenuri, autobuze şi autoturisme supraîncărcate sau pe jos, îl implorau acum pe Nasser într-un singur glas să rămînă.

La 10 iunie, Nasser revenea triumfător la putere sub impulsul extraordinarei presiuni a maselor ieşite în stradă şi exprimînd voinţa întregului popor mai elocvent decît orice referendum. Înfrîngerea militară se transformase

într-o uriașă victorie personală a lui Nasser, poziția sa fiind mai puternică decît oricînd și permițîndu-i să facă față cu succes nemulțumirii comandanților militari.

Imediat după încetarea ostilităților, mareșalul Abdel Hakim Amer, șeful armatei, se închisese în eleganta sa vilă de la Guizeh împreună cu generalul Chams Badran, ministru de război, păzit de 300 de oameni din garda sa pretoriană, proveniți din forțele speciale de comando. Ruptura dintre Amer și Nasser era totală, după o prietenie strînsă ce-i legase peste un sfert de veac, din timpul cînd, tineri, sublocotenenți ieșiseră pe poarta academiei militare. Nasser îi trimise atunci un emisar, pe celebrul ziarist Mohammed Heikal, prieten și consilier al *Rais*-ului, pentru a-l invita pe mareșal la o întîlnire. Amer refuză la început apoi acceptă. În timp ce se afla la reședința lui Nasser, trupe fidele președintelui înconjurară vila lui Amer arestîndu-l pe generalul Badran. Mareșalul Amer va fi condus apoi la locuința sa de vicepreședintele Zakaria Moheddine, rămînînd aici sub supravegherea poliției militare. Cînd doi generali veniră să-i comunice că este arestat, Amer încercă să se sinucidă, otrăvindu-se. Condus la spital și salvat, va fi găzduit, în continuare, într-un hotel din apropierea piramidelor, sub pază militară. Ajuns la limita disperării și reușind să-și procure din nou otravă (după cît se pare prin intermediul lui Salah Nasr, șeful serviciilor secrete) Amer s-a sinucis, fără a mai putea fi salvat de data asta. Va urma un proces al șefilor militari — Badran, Salah Nasr, comandanții aviației etc. — încheiat cu grele sentințe de condamnare la închisoare.

Cel de-al treilea război israeliano-arab se încheiase cu pierderi grele pentru arabi : numai din rîndurile armatei egiptene se numărau circa 10 000 de morți, în timp ce israelienii avuseseră, pe toate cele trei fronturi, doar 800 de morți. Aviația militară a Egiptului, Siriei și Iordaniei fusese scoasă practic din funcțiune ca și un număr impresionant de tancuri. Israelul ocupase, în cursul acestui război, o suprafață de teren de patru ori mai mare decît propriul teritoriu : întreaga Peninsulă Sinai cu exploatările sale petroliere de la Marea Roșie, zona Gaza de la Mediterană, Înălțimile Golan, malul vestic al Iordanului.

Războiul din iunie 1967 provocase un nou exod în rîndurile palestinienilor. Cu toate că operațiunile militare se desfășuraseră, în general, în zone puțin locuite, afectînd în mică măsură așezările palestinienilor de pe malul vestic

al Iordanului, la sfîrşit se înregistrau un număr de circa 200 000 de persoane — din care jumătate refugiaţi anteriori imatriculaţi la U.N.R.W.A. — care părăsindu-şi căminele trecuseră pe cealaltă parte a Iordanului. Acest număr va creşte în perioada imediat următoare, ridicîndu-se, după unele surse citate de publicaţiile O.N.U., la aproape o jumătate de milion. Din cei 1,4 milioane de palestinieni ce trăiau, înainte de 5 iunie 1967, în Cisiordania şi Gaza, mai rămăseseră la sfîrşitul acelui an doar 900 000 (peste două decenii, datorită sporului demografic, vor fi un milion şi jumătate — 850 000 în Cisiordania şi 650 000 în Gaza).

Criza din 1967 a constituit — susţineau, la vremea respectivă, observatorii politici — un accident istoric survenit imprevizibil după un deceniu de relativă acalmie, perioadă în care vechiul conflict arabo-israelian nu mai ocupase un loc important în problematica internaţională. Cauzele reaprinderii acestui focar se găsesc mai mult în desfăşurarea neaşteptată, subiectivă şi spontană, a evenimentelor decît într-o evoluţie pe termen lung ce ar fi condus firesc la o explozie. Dar acest „accident" a modificat profund datele conflictului arabo-israelian, marcînd punctul de pornire spre noi evoluţii dramatice. Conflictul respectiv s-a plasat din nou pe prim planul politicii din Orientul Mijlociu, redevenit una din principalele zone de criză ale lumii, ceea ce încetase să fie după 1958.

Statu quo-ul teritorial s-a modificat, Israelul controlînd acum întreaga suprafaţă a Palestinei din timpul mandatului. Egiptul, Siria şi Iordania, pentru care principalul mobil al implicării în conflictul cu Israelul îl constituise politica lor de solidaritate arabă, au devenit, după iunie 1967, direct interesate datorită pierderilor teritoriale suferite. Victoria militară a Israelului a determinat refacerea într-o măsură, deloc neglijabilă, a unităţii arabe ; sprijinul financiar al ţărilor petroliere pentru cele „din prima linie" a crescut simţitor ; s-au estompat totodată unele vechi animozităţi şi contradicţii ce păreau de neconciliat. Nivelul armamentelor şi povara cheltuielilor militare asupra economiei ţărilor direct implicate în conflict au sporit într-o importantă proporţie. La fel şi implicarea accentuată a unor puteri din afara regiunii, furnizoare principale de armament şi de împrumuturi pentru procurarea armelor din ce în ce mai sofisticate. Grupările militante palestiniene s-au dezvoltat şi ele devenind un adversar

politic şi militar de prim ordin al statului Israel, audienţa lor accentuîndu-se tot mai mult pe plan internaţional ; Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei s-a transformat în centrul conducător al rezistenţei palestiniene, larg recunoscută ca reprezentant legitim şi unic al poporului palestinian, din teritoriile ocupate ca şi din exil.

În lunile ce au urmat războiului din iunie 1967, avea să se desfăşoare o amplă activitate pe plan diplomatic, încercîndu-se soluţionarea problemelor generate de conflictul armat. După intense negocieri şi examinarea a diverse propuneri, Consiliul de Securitate al O.N.U. a adoptat la 22 noiembrie 1967, cunoscuta rezoluţie 242 care a constituit — în pofida unor formulări discutabile — baza abordării în continuare a problematicii conflictului din Orientul Mijlociu şi a tuturor încercărilor de a se ajunge la o reglementare pe cale paşnică.

Consiliul de Securitate sublinia în această rezoluţie, încă de la început, inadmisibilitatea acaparării de teritorii prin război şi necesitatea de a se depune eforturi pentru o pace justă şi durabilă care să permită fiecărui stat din regiune să trăiască în pace şi securitate. În continuare rezoluţia stabilea următoarele principii ale unei soluţionări paşnice a problemelor regiunii :

„1. — Afirmă că îndeplinirea principiilor Cartei (O.N.U.) impune instaurarea unei păci juste şi durabile în Orientul Mijlociu care trebuie să se compună din două principii după cum urmează :

a) retragerea forţelor armate israeliene din teritoriile ocupate în cursul recentului conflict ;

b) încetarea tuturor ameninţărilor sau a tuturor stărilor de beligeranţă, şi respectul şi recunoaşterea suveranităţii, integrităţii teritoriale şi a independenţei politice al fiecărui stat din regiune şi a dreptului său de a trăi în pace în interiorul unor frontiere sigure şi recunoscute, la adăpost de ameninţări sau de acte de forţă.

2. — Afirmă în plus necesitatea :

a) de a garanta libertatea navigaţiei pe căile de apă internaţionale din regiune ;

b) de a rezolva în mod just problema refugiaţilor ;

c) de a garanta inviolabilitatea teritorială şi independenţa politică a fiecărui stat din regiune prin măsuri cuprinzînd crearea de zone demilitarizate".

Rezoluţia 242 va fi însă interpretată în continuare în mod diferit de părţile implicate în conflict, fiecare accen-

tuind aspectele ce îi conveneau. Pe bună dreptate, cei mai nemulțumiți au fost palestinienii, tratați în rezoluție ca „refugiați" și nu ca o entitate națională cu drepturi legitime la autodeterminare, la existență independentă pe un teritoriu propriu. De altfel, tergiversarea rezolvării problemei palestiniene, în parametrii solicitați de normele de morală și justiție internațională, cît și deținerea ilegală de teritorii ocupate prin forță, vor constitui în cele două decenii ce au urmat războiului din 1967, cauzele unei permanente încordări și a unor noi confruntări armate.

O surpriză discutabilă

Yom Kippur (marea iertare), cea mai solemnă și mai sacră sărbătoare religioasă a evreilor, care urma la zece zile după *Rosh Hashana* (anul nou din calendarul ebraic), paralizase, în acea zi de 6 octombrie 1973, întreaga viață publică de pe cuprinsul Israelului.

Ca toate sărbătorile evreiești, *Yom Kippur* începe la sfîrșitul zilei anterioare, pentru a se încheia 24 de ore mai tîrziu. De vineri seara, cînd apar stelele pe cer și pînă sîmbătă la aceeași vreme, credincioșii țin un post total fără să bea și să mănînce, rămînînd la sinagogă unde se roagă și se căiesc pentru păcatele săvîrșite în cursul anului ce a trecut. Alții, care nu merg pînă acolo încît să respecte cu absolută strictețe regulile religioase, găsesc totuși un mod personal de a marca această sărbătoare : se abțin să mănînce în public și se abat pe la sinagogă, o oră-două, pentru a asculta *Kol Nidrei* — marea rugăciune din seara de *Yom Kippur* — sau sunetele *schofar*-ului (cornului de berbec) care anunță sfîrșitul postului.

În Israel, cu acest prilej nimeni nu lucrează, nu apar ziare, posturile de radio și televiziune nu funcționează, la fel și transporturile publice, toate școlile, birourile, magazinele, cafenelele și restaurantele sînt închise, circulația pe străzi se reduce la zero. Desigur unele servicii publice esențiale — cum ar fi spitalele, pompierii, poliția — continuă să rămînă în activitate, cu un personal minim pentru absolută necesitate. Și, cum în Israel „serviciul public cel mai esențial îl constituie armata" — după aprecierile făcute în această ordine de idei de însuși premierul din

acel timp al țării, Golda Meir — în mod normal el continua să funcționeze, chiar dacă un procent însemnat din efectiv primise permisii de sărbătoare, inclusiv trupele din prima linie.

De cealaltă parte, în Siria și Egipt, vecinii arabi se găseau și ei în postul *Ramadan*-ului, ce durează de la răsăritul la apusul soarelui, în fiecare zi, pe parcursul celei de a noua luni a calendarului musulman, care se nimerise să fie, în acel an 1973, octombrie. Și aici „serviciul public esențial" se afla pe poziții, nu însă în stare de expectativă și redus, ci cu „arma la picior", gata să pornească un război menit să constituie revanșa mult așteptată după ultima înfrîngere militară ce le adusese importante pierderi teritoriale — podișul Golan și Peninsula Sinai.

„Sîmbătă, 6 octombrie 1973, la ora 4 dimineața, am fost trezit de soneria telefonului roșu instalat lîngă patul meu — avea să scrie în memoriile sale, publicate trei ani mai tîrziu, generalul Moshe Dayan, ministrul apărării al Israelului din acea vreme. Un lucru cu nimic ieșit din comun. Se întîmpla foarte rar să treacă o noapte sau două fără astfel de apeluri. Dar, de această dată, era pentru a mi se spune că după informațiile ce tocmai sosiseră, Egiptul și Siria se pregăteau să declanșeze un război chiar în cursul zilei. După ce m-am asigurat că știrea fusese comunicată și primului ministru, Golda Meir, am convocat pe șeful statului major în biroul meu, pentru ora 6. Următoarele două ore se anunțau foarte încărcate pentru toți responsabilii. L-am rugat pe aghiotant să alerteze pe funcționarii superiori din ministerul meu, apoi m-am îndreptat spre birou. La răsărit, cerul era roșu și auriu ; dinspre Vest sufla o ușoară briză a mării. Erau niște zori liniștiți, senini. Nici măcar păsările nu se treziseră încă. De *Yom Kippur*, ziua cea mai sfîntă a calendarului evreiesc, nici un suflet nu era pe stradă".

În dimineața respectivă, președintele Siriei și șefii armatei coborîseră în *bunker*-ul postului central de comandă amenajat într-un loc secret, la marginea Damascului, departe de clădirea ministerului apărării părăsită temporar (care va fi bombardată trei zile mai tîrziu de aviația israeliană) pentru a mai studia odată, la hartă, dispozitivul de atac înainte de a da semnalul începerii ofensivei. Același lucru îl făcea la Cairo și președintele Anwar El Sadat, care îl înlocuise, în septembrie 1970, în fruntea statului

egiptean, pe Gamal Abdel Nasser, decedat în urma unui atac de cord la vîrsta de 52 de ani.

Perioada care trecuse de la ultimul război arabo-israelian din 1967 nu se dovedise deloc liniştită ; liniile de încetare a focului, stabilite atunci, se animau destul de des, incidentele şi ciocnirile armate ţinîndu-se lanţ. Între timp, egiptenii şi sirienii îşi refăcuseră echipamentul militar, cantitativ dar mai ales calitativ, înregistrînd un progres remarcabil, atît din punct de vedere tehnic cît şi al pregătirii efectivului uman. În mai puţin de un an şi jumătate, Egiptul şi Siria îşi reconstruiseră armatele în proporţiile dinainte de război, întărindu-le substanţial în ceea ce priveşte blindatele, aviaţia şi artileria antiaeriană.

Primul incident major, după războiul din iunie 1967, s-a petrecut, patru luni mai tîrziu, cînd distrugătorul israelian „Eilat" apropiindu-se la circa 13 mile de Port Said a fost atacat de o vedetă purtătoare de rachete egipteană. Au fost lansate două rachete ; una a lovit sala maşinilor oprind nava în loc iar a doua a scufundat-o. Pierderile israelienilor s-au ridicat la 47 de morţi şi răniţi. Drept represalii, aviaţia israeliană a bombardat rafinăriile petroliere, din apropierea portului Suez, incendiindu-le. În continuare, un nimicitor duel de artilerie s-a propagat de-a lungul Canalului, egiptenii fiind nevoiţi să evacueze oraşele Suez, Ismailia şi Qantara care aveau să sufere distrugeri întinse, adăugîndu-se celor din timpul ultimului război. După aceste incidente, un calm relativ s-a instalat pe linia frontului timp de un an, egiptenii reorganizîndu-şi forţele şi construind poziţii fortificate pe malul vestic al Canalului.

Centrul tensiunii s-a mutat atunci de la Suez pe rîul Iordan, după ce mişcarea de rezistenţă palestiniană a început să se organizeze temeinic, fiind considerată din ce în ce mai mult de israelieni drept un adversar de luat în seamă. La sfîrşitul războiului din 1967, Ahmed Shukeiri, preşedintele Comitetului Executiv al Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei (înfiinţată în 1964) şi-a dat demisia. În scurt timp, organizaţia va fi preluată de grupările militante care se afirmau tot mai activ şi în special de *Fatah*.

Mişcarea de eliberare naţională a Palestinei („Harakat al Tahrir al Watani al Falastini") ale cărei iniţiale H.A.T.A.F., citite invers, dau numele de *Fatah*, a fost creată, după unele date, încă din 1959, dar a început să

se manifeste public în 1964. Artizanul organizării *Fatah*-ului era un tînăr palestinian din Ierusalim, Yasser Arafat, al cărui nume de luptă Abu Ammar va deveni cunoscut ulterior în întreaga lume arabă. La vîrsta de 19 ani, Yasser Arafat s-a aflat alături de eroul național palestinian Abdel Kader, comandantul militar al luptătorilor palestinieni, care avea să fie ucis în bătălia pentru șoseaua Ierusalim—Tel Aviv, din primăvara anului 1948. Refugiat, după primul război arabo-israelian, împreună cu familia, inițial în Gaza, zonă administrată atunci de Egipt, tînărul Yasser Arafat s-a înscris apoi, în 1950, la Universitatea Guizeh din Cairo, urmînd cursurile de inginerie. În 1952, a fost ales președinte al Asociației studenților palestinieni din capitala de pe Nil, iar în timpul războiului Suezului din 1956 a făcut parte din rîndurile armatei egiptene, cu grad de ofițer. Anul următor, Arafat a plecat în Kuweit, unde a rămas mai mult timp exercitîndu-și profesia de inginer constructor.

Aici, în zona marelui Golf al petrolului, va întîlni cîteva cunoștințe mai vechi de la Cairo — Salah Khalaf (Abu Ayad), profesor de limbă arabă în Kuweit și Mohamed Najjar (Abu Yussef) de aceeași profesie, precum și pe Khalil Wazir (Abu Jihad) care încă de la vîrsta de 18 ani luptase în rîndurile rezistenței palestiniene. „Grupul de la Cairo" va fi lărgit cu încă trei personaje : doi specialiști în petrol — unul lucrînd în Arabia Saudită, Farouk Kaddoumi (Abu Lutof), și altul în Qatar, Kamal Aduane —, precum și Khaled Hassan (Abu Said) care era, la timpul respectiv, secretarul municipalității din Kuweit. Împreună cu ei Yasser Arafat va pune bazele organizației *Fatah*, emigrarea palestiniană tot mai masivă spre Golf permițînd accelerarea procesului de formare a acestei importante grupări a rezistenței. Nașterea *Fatah*-ului a constituit reacția logică față de situația existentă în lumea arabă după criza Suezului și față de ineficacitatea manifestată pînă atunci de palestinienii acționînd individual, fără coordonare și fără un program bine stabilit.

Între 1959 și 1965, nucleul inițial al *Fatah*-ului a creat celule atît în orașele și micile așezări din Cisiordania și Gaza, cît și în taberele de refugiați, începînd, totodată, instruirea unor grupe de gherilă. Ramura militară a organizației, destinată să întreprindă astfel de operațiuni, a fost denumită „al Assifa" (Furtuna) și prima sa operațiune împotriva Israelului s-a desfășurat în zorii zilei de

1 ianuarie 1965, această dată fiind aniversată, de atunci, de către palestinieni, ca „Ziua Revoluției". Din acel moment și pînă la izbucnirea războiului din iunie 1967, „al Assifa" a publicat 73 de comunicate militare menționînd 300 de raiduri ale grupelor sale de comando. Se estimează că la începutul războiului din 1967, numărul combatanților încadrați în „al Assifa" era de circa 400.

Noul exod al palestinienilor, provocat de trecerea Cisiordaniei și Gazei sub stăpînirea armatei israeliene, în iunie 1967, a făcut să crească rapid rîndurile mișcării de rezistență, organizațiile acesteia instalîndu-se solid pe malul estic al Iordanului și începînd să hărțuiască trupele de ocupație de pe cealaltă parte a rîului. În această situație, israelienii au luat măsuri ferme, întărind dispozitivul militar de-a lungul Iordanului cu noi unități și, conform politicii lor de represalii, au întreprins intense bombardamente cu artileria și aviația, împotriva localităților de pe celălalt mal, pregătind, în același timp, o operațiune de mai mare anvergură pe care o vor declanșa în martie 1968, pe teritoriul regatului hașemit, în zona sudică a rîului. Pretextul a fost furnizat de un atentat întreprins împotriva unui autobuz israelian pe o șosea din deșertul Neghev, la mare distanță de locul unde va avea loc atacul de proporții al trupelor israeliene.

Scopul real al operațiunii israelienilor era distrugerea așezării Karameh, considerată de ei ca unul din principalele centre ale mișcării de rezistență palestiniene, și în special al organizației *Fatah*. Aici, într-un punct pustiu, situat la 4 kilometri de malul estic al Iordanului și la 35 kilometri de Amman, se instalase, în 1952, un grup de refugiați palestinieni întemeind o așezare pe care a botezat-o Karameh (demnitatea). Ei au început să desțelenească pămînturile din jur și să le cultive, înlocuind totodată, treptat, corturile cu case de paiantă înconjurate de livezi și grădini de zarzavat. Cu timpul, au introdus apă curentă și electricitate. U.N.R.W.A. a construit două școli, așezarea inițială căpătînd tot mai mult aspectul unui tîrgușor prosper cu o populație de 25 000 de locuitori. Acestora li s-au adăugat, după războiul din iunie 1967, alți 25 000 de refugiați palestinieni de pe malul vestic, Karameh transformîndu-se într-o aglomerare umană cu 50 000 de suflete. După bombardarea sa de către aviația și artileria israeliană, în noiembrie 1967, locuitorii din Karameh, sub îndrumarea organizațiilor rezistenței palestiniene, au luat

măsuri de autoapărare organizîndu-şi o miliţie populară formată din mai multe sute de tineri.

La 13 februarie 1968, ministrul apărării al Israelului, Moshe Dayan, declara că această localitate a devenit una din principalele baze ale *Fatah*-ului, ceea ce suna ca un fel de avertisment, lăsînd să se întrevadă o apropiată operaţiune de proporţii împotriva aşezării palestiniene. De altfel, în zilele următoare, atît la comandamentul *Fatah*-ului cît şi la statul major iordanian, aveau să sosească informaţii destul de precise în acest sens. Locuitorii aşezării, care în cea mai mare parte rămăseseră pe loc în timpul bombardamentelor anterioare, au fost evacuaţi spre taberele palestiniene situate mai la Est. Miliţiile combatante, în frunte cu Yasser Arafat şi ceilalţi conducători ai *Fatah*-ului, au luat, în continuare, măsuri ferme de apărare, pregătind ambuscade şi acţiuni de hărţuială împotriva forţelor israeliene de invazie.

În zorii zilei de 21 martie 1968, patru coloane blindate israeliene au traversat rîul Iordan — trei în zona podului Hussein (fost Allenby) la Sud-Vest de Karameh şi alta în apropiere de podul Damiya, în partea de Nord-Vest. Trei din aceste coloane s-au îndreptat spre oraş, iar a patra a primit misiunea să supravegheze căile de acces dinspre Amman şi Salt. Trupe aeropurtate au fost lansate din elicoptere pe colinele din spatele oraşului. Cam în acelaşi timp, s-a declanşat un atac de diversiune împotriva localităţii iordaniene Ghor Safi, situată în Sudul Mării Moarte, la circa 120 kilometri de Karameh.

Israelienii au întîmpinat o vie rezistenţă încă de la traversarea firului îngust de apă, tancurile lor *Patton* fiind prinse sub tirul concentric al artileriei şi blindatelor iordaniene postate în valea rîului. Coloanele blindate israeliene au fost astfel imobilizate, în apropierea podurilor de campanie pe care le instalaseră peste Iordan, fiind ţintuite pe loc de un foc intens de aruncătoare de mine şi lansatoare portative de rachete antitanc. Spre sfîrşitul dimineţii, paraşutiştii israelieni au reuşit pînă la urmă să pătrundă în Karameh, dinamitînd toate clădirile întîlnite în cale : locuinţe, magazine, şcoli, poşta, dispensarul. Luptătorii palestinieni de gherilă le-au opus o puternică rezistenţă aruncînd grenade de pe acoperişuri şi trăgînd rafale din toate părţile. Un *fedain* (luptător palestinian) a distrus un tanc aruncîndu-se sub şenile cu o legătură de grenade. La ora 14, cînd ultimii soldaţi israelieni s-au retras din

Karameh, orașul era în întregime distrus. Pe drum au fost din nou hărțuiți de comandourile „al Assifa". Bătălia a mai durat cîteva ore, artileria iordaniană continuînd să tragă împotriva tancurilor în retragere. Ultimul soldat israelian a trecut înapoi Iordanul la ora 21, deci la peste 15 ore de la declanșarea operațiunii. Pierderile israeliene au fost mari. După surse palestiniene și iordaniene, ele s-au ridicat la peste 200 de morți și răniți, 25 de blindate distruse și un avion *Mystère* doborît. Moshe Dayan admite, în memoriile sale, pierderea a 119 oameni și a 8 blindate de către israelieni, estimînd pierderile adversarilor la 232 de oameni.

Politica israeliană de represalii, pentru orice atentat săvîrșit de palestinieni pe teritoriul propriu sau peste hotare, a continuat să se intensifice în perioada ce a urmat, extinzîndu-se și asupra altor țări arabe vecine.

La 26 decembrie 1968, doi membri ai Frontului Popular de Eliberare a Palestinei (organizație formată în noiembrie 1967, prin unificarea a trei mici grupări ale rezistenței palestiniene, sub conducerea doctorului Georges Habache) au atacat cu grenade și arme automate, pe aeroportul din Atena, un avion de pasageri al companiei israeliene „El Al" care tocmai se pregătea să decoleze în direcția New York. Cu acest prilej, un ofițer israelian în retragere și-a pierdut viața, un alt pasager fiind rănit.

Autoritățile israeliene au atribuit, imediat, responsabilitatea acestui atentat statului libanez, sub motivul că permite prezența respectivei organizații palestiniene pe teritoriul său. Drept represalii, în seara de 28 decembrie 1968, o formație de elicoptere israeliene intrînd, din direcția mării, la mică înălțime, deasupra teritoriului libanez, a coborît pe aeroportul internațional al Beirutului lansînd trupe de comando. În decurs de un sfert de oră, soldații israelieni au dinamitat și aruncat în aer întreaga flotă aeriană civilă libaneză, cu excepția a două avioane care erau în cursă. Cînd primele blindate libaneze au ajuns la aeroport, pe piste se mistuiau în flăcări 13 avioane *Boeing* și *Caravelle* ale companiilor „Middle East Airlines", „Lebanese International Airways" și „Trans-Mediterranean Airways", în timp ce agresorii se îndreptau spre casă în elicopterele lor protejate de patrule de vînătoare.

Consiliul de Securitate al O.N.U., reunit trei zile mai tîrziu, a adoptat, în unanimitate, o rezoluție de condamnare a Israelului „pentru acțiunea sa militară premeditată",

recunoscînd Libanului dreptul la despăgubiri din partea agresorilor. Peste o săptămînă, președintele de Gaulle, aflînd că elicopterele utilizate de israelieni pentru atacul lor de la aeroportul din Beirut erau de fabricație franceză, a decis un embargo asupra oricărei vînzări de arme cu destinația Israel. Această măsură a fost aplicată inclusiv pentru cele 50 de avioane *Mirage* pe care Israelul le plătise anterior. Raidul israelian din 28 decembrie 1968, va avea însă și alte repercursiuni pe plan internațional : în primul rînd includerea Libanului în conflictul arabo-israelian de care, pînă atunci, conducătorii libanezi reușiseră să se țină oarecum departe. Rezistența palestiniană a obținut astfel dreptul de a staționa, a se organiza și a activa pe teritoriul libanez.

Începînd din martie 1969, incidentele dintre israelieni și egipteni de-a lungul Canalului Suez vor deveni tot mai frecvente transformîndu-se treptat într-un adevărat „război de uzură". Pe cele două maluri se construiseră, între timp, vaste sisteme de fortificații cuprinzînd cazemate, linii de comunicații, poziții întărite de artilerie, puternice dispozitive de apărare antiaeriană. În spatele lor erau masate importante unități de blindate, gata să intervină la primul semnal. La 13 iulie 1969, aviația israeliană a atacat timp de cinci ore diverse poziții militare egiptene în zona nordică a Canalului, de la Qantara pînă la Port Said. În luptele aeriene ce au avut loc, în aceeași zi, s-au înregistrat pierderi din ambele părți.

Ciocnirile au continuat în tot cursul anului, israelienii organizînd, la un moment dat, un raid-surpriză pe țărmul vestic al Golfului Suez și distrugînd tot ce le-a ieșit în cale: posturi de observație, tabere ale armatei egiptene, instalații radar, vehicule militare. Peste 100 de soldați egipteni au fost uciși cu acest prilej. Egiptenii au răspuns cu tiruri puternice de artilerie provocînd pagube substanțiale pozițiilor fortificate israeliene de pe malul estic al Canalului.

În primele trei luni ale anului 1970, raza confruntării se va extinde, aviația israeliană pătrunzînd în adîncime deasupra teritoriului egiptean de la Vest de Canal. Bombardamentele aeriene nu urmăreau, de această dată, numai obiective militare. Au fost atacate și o serie de instalații industriale. Orașele egiptene din zona Canalului, fiind complet distruse, au rămas pustii, locuitorii lor refugiindu-se în interiorul țării. S-au înregistrat numeroase vic-

time din rîndurile populației civile. În fața acestei situații, Nasser s-a adresat Uniunii Sovietice pentru a-i furniza materialul necesar de apărare antiaeriană, primind, la scurt timp, rachete sol-aer și avioane de intercepție de tip mai modern.

Starea de lucruri luase o turnură îngrijorătoare, care ar fi putut conduce la un nou război în zonă, cu implicații grave pe plan mondial, inclusiv posibilitatea antrenării involuntare în conflict și a altora. Marile puteri, atît direct cît și prin intermediul O.N.U., au încercat, în această situație, cel puțin să izoleze focarul dacă se dovedea greu să-l stingă complet. Secretarul de stat american William Rogers propusese, încă din decembrie 1969, un plan de reglementare a conflictului, pe etape, prin intermediul unor negocieri indirecte, inițiativă care nu a avut prea mare succes la timpul respectiv, „războiul de uzură" continuînd cu intensitate. Șeful diplomației americane a revenit, în iunie 1970, cu un al doilea „plan Rogers", prevăzînd o încetare a focului temporară și deschiderea de negocieri indirecte prin intermediul mediatorului O.N.U., ambasadorul suedez Jarring.

În discursul rostit la 23 iulie 1970, cu prilejul celei de a 18-a aniversări a revoluției din 1952, președintele Nasser anunța acceptarea „planului Rogers". În Israel lucrurile au mers ceva mai greu. Membrii *Gahal* (viitorul *Likud)* din cadrul guvernului, acceptînd în principiu o încetare a focului pe Canalul Suez, au refuzat însă să-și dea consimțămîntul pentru orice fel de negocieri privind retragerea din teritoriile ocupate și administrate de armata israeliană după războiul din iunie 1967. „Nu vom avea o încetare a focului dacă nu vom accepta și unele condiții mai puțin favorabile, încercasem eu să explic, în mai multe rînduri, domnului Begin. Și, ceea ce este în plus — i-am spus — nu vom mai primi arme din America — relata în memoriile sale, primul ministru de atunci al Israelului, Golda Meir, reproducînd convorbirea sa cu conducătorul grupării de dreapta *Gahal,* care va deveni și el, șapte ani mai tîrziu, șeful unui guvern israelian.

— Cum asta, nu vom mai primi arme ? mi-a răspuns el. Noi le vom impune americanilor !

Nu puteam să-l fac să înțeleagă că, oricît de mare ar fi fost angajamentul american privind supraviețuirea Israelului, noi aveam nevoie de dl. Nixon și de dl. Rogers mai mult decît aveau ei nevoie de noi și politica israeliană nu

se putea întemeia numai pe ipoteza că evreii din America ar fi putut sau ar fi vrut să-l forțeze pe dl. Nixon de a adopta o poziție contrară propriei voințe sau a judecății sale".

În consecință, peste puțin timp, se va produce o criză, cei patru miniștri aparținînd grupării *Gahal* părăsind guvernul de coaliție, ceea ce a permis celor rămași să ia decizia de acceptare a planului respectiv de încetare a focului, susținut și de Uniunea Sovietică. Conform prevederilor acestuia, încetarea focului intra în vigoare începînd de la 7 august 1970, pentru 90 de zile, în Peninsula Sinai, de o parte și de cealaltă a Canalului Suez, adversarii abținîndu-se de la orice activitate militară pe o adîncime de 50 de kilometri, în ambele sensuri. Acest acord n-a adus însă pacea așteptată între cele două țări. Dar, în continuare, atmosfera va rămîne în general calmă, mai bine de trei ani, de-a lungul întregii linii de front de pe Canal.

Între timp se vor petrece o serie de evenimente în lumea arabă, dintre care cel mai dramatic va fi conflictul armat desfășurat între rezistența palestiniană și regimul de la Amman (septembrie 1970 — iulie 1971) soldat cu numeroși morți și răniți de o parte și de alta și cu retragerea organismelor politico-militare palestiniene de pe teritoriul iordanian. Stabilirea acestora în Liban va deschide un nou focar acut de încordare, centrul de greutate al acțiunilor de represalii israeliene, mutîndu-se, de pe Suez și Iordan, împotriva celor 16 tabere palestiniene existente pe teritoriul libanez. Aceste acțiuni de represalii mergînd de la atentate, bombardamente terestre, aeriene și navale pînă la invadarea temporară a unor porțiuni ale Libanului, de către trupele israeliene, vor afecta permanent și tot mai mult nu numai viața cotidiană a celor 400 000 de palestinieni aflați în această țară dar și a restului populației, contribuind la generarea unei atmosfere de insecuritate, la divizare acută și adversitate, la pregătirea unor răfuieli fratricide care au condus, pînă la urmă, la declanșarea războiului civil din 1975 și la haosul tragic ce a urmat.

În toamna anului 1970, se produseseră schimbări notabile în conducerile de stat din Egipt și Siria. La Cairo locul lui Gamal Abdel Nasser, decedat prematur, fusese luat de Anwar El Sadat, pînă atunci vicepreședinte al republicii, care jucase un rol important în revoluția „Ofițerilor liberi" din 1952, fiind unul din fondatorii organizației. La Damasc, generalul Hafez Al-Assad, ministru al apărării,

în vîrstă de 42 de ani, devenind secretar general al Partidului Baas Arab Socialist şi preşedinte al republicii iniţia, în noiembrie 1970, „mişcarea de redresare" ce va aduce stabilitatea politică, mult aşteptată, în Siria.

După numirea lui Anwar El Sadat în funcţia de şef al statului, Egiptul a reînnoit, în noiembrie 1970, acordul de încetare a focului pe Suez, prelungindu-l, din nou, în februarie anul următor şi propunînd, în acelaşi timp, un plan de reglementare pe etape, care ar fi trebuit să înceapă cu o înţelegere prevăzînd retragerea israeliană dintr-o parte a Sinaiului şi redeschiderea de Egipt a Canalului blocat în timpul războiului din 1967. Răspunzînd unui memorandum al mediatorului O.N.U. Gunnar Jarring, guvernul egiptean îşi declara intenţia de a semna un tratat de pace cu Israelul după evacuarea tuturor teritoriilor arabe ocupate, prevăzută de altfel şi în cunoscuta rezoluţie 242 a Consiliului de Securitate. În răspunsul său la memorandumul Jarring, guvernul israelian anunţa că nu înţelege să evacueze totalitatea teritoriilor egiptene ocupate, manifestîndu-şi intenţia de a păstra o parte din Sinai, inclusiv Sharm El Sheikh şi controlul strîmtorii Tiran. Pentru Sadat, un acord limitat nu se justifica decît ca o primă etapă a unei reglementări globale a conflictului arabo-israelian, pretenţiile formulate de Tel Aviv blocînd astfel procesul de pace. Deşi prelungirea acordului de încetare a focului pe o durată determinată a fost refuzată în continuare de Israel, ea va fi totuşi respectată de ambele părţi, situaţia de „nici pace, nici război" trenînd încă doi ani.

Deficienţele egiptene din cursul „războiului de uzură", retragerea experţilor militari sovietici din Egipt în iulie 1972, la cererea lui Sadat, aparenta indecizie a noului preşedinte şi abandonarea de către S.U.A. a politicii lor de mediere, pe care au înlocuit-o cu sprijinul necondiţionat acordat Israelului, inclusiv furnizarea de armament din cel mai sofisticat, precum şi avantajul militar al aşa-numitelor „frontiere sigure" cucerite prin forţă în 1967, toate acestea la un loc creaseră o stare euforică la Tel Aviv, unde domnea convingerea că superioritatea militară a Israelului este atît de puternică încît statele arabe nu vor îndrăzni să riste un război pentru recuperarea teritoriilor pierdute. Dar cei ce gîndeau aşa se înşelau şi desfăşurarea evenimentelor a dovedit-o, Generalul Moshe Dayan, ministrul apărării, avertizase din timp că socotelile liniştitoare de acest fel erau eronate : „Personal, spunea Dayan, n-am crezut

nici înainte, nici după războiul de şase zile că egiptenii se vor resemna de a ne vedea fortificaţi de-a lungul Canalului sau sirienii se vor resemna cu ocuparea de către noi a Golanului. Înţelegeam foarte bine că prezenţa noastră în aceste sectoare va însemna o reluare a ostilităţilor dintr-un moment în altul. Eu vedeam cheia situaţiei într-un acord, chiar parţial, cu Egiptul. Dacă am fi putut încheia un asemenea acord, nu numai Cairo ar fi avut mai puţine motive de război dar şi Damascul ; în faţa posibilităţii de a lupta singuri, sirienii ar fi ezitat s-o facă. Eu sugerasem deja, după războiul de uzură, în august 1970, o uşoară retragere în sectorul Suez. Egiptenii ar fi putut atunci relua navigaţia şi reconstrui oraşele lor din zona Canalului — Ismailia, Qantara, Suez. Dar acest acord n-a fost realizat şi înţelegeam că Egiptul şi Siria erau astfel hotărîte mai mult decît înainte, de a porni război împotriva noastră. Singura întrebare era de a şti cînd..."

Posibilitatea unui nou război între arabi şi israelieni se profila tot mai insistent în 1973, cînd acumularea unei serii de factori conducea în mod fatal în această direcţie. Cei interesaţi erau conştienţi de pericolul declanşării confruntării armate şi au fost la curent şi cu iminenţa momentului exploziei. Statul major israelian prezentase, încă din aprilie 1973, primului ministru Golda Meir şi ministrului apărării Moshe Dayan, un plan detaliat privind modalităţile de a anihila un atac arab conjugat. La reuniunea din 21 mai a forului militar de conducere, Moshe Dayan avertizase pe şefii armatei să fie pregătiţi pentru a face faţă, spre sfîrşitul verii, unui foarte probabil atac masiv din partea Egiptului şi Siriei, fără Iordania, considerînd că această ţară se va feri să se angreneze în război. Se prognoza că obiectivul strategic al Siriei va fi recucerirea Înălţimilor Golan, în timp ce forţele egiptene se vor strădui să treacă Canalul Suez şi să ocupe printr-o înaintare frontală trecătorile Gidi şi Mitla iar în Sud cîmpurile petroliere de la Abu Rudeis şi dacă ar fi fost posibil şi Sharm El Sheikh, punctul dominant al strîmtorii Tiran.

Concluziile la care ajunseseră conducătorii militari israelieni nu erau departe de adevăr. Ei estimau în mod just obiectivele strategice ale sirienilor şi egiptenilor ca fiind limitate şi urmărind în principal doar amorsarea unui proces politic care să le permită recuperarea ulterioară a teritoriilor pierdute în 1967. Era clar că, nici la Cairo, nici

la Damasc, nimeni nu se gîndea în mod serios la o victorie zdrobitoare, care să ducă la distrugerea armatei israeliene; se ţinea seama atît de raportul de forţe, cantitativ şi calitativ, cît şi de contextul internaţional, care în nici un caz n-ar fi permis aşa ceva. Dar unele succese militare obţinute rapid, în primul moment al ostilităţilor, inclusiv cucerirea unor porţiuni de teren pierdute cu şase ani în urmă, le-ar fi asigurat celor două state arabe o poziţie mai confortabilă în cadrul unor negocieri politice care s-ar fi deschis după încetarea focului, ce ar fi fost cerută, fără îndoială, atît de O.N.U., cît şi de marile puteri.

În august 1973, preşedintele egiptean se deplasa la Riad, pentru consultări pe această temă cu suveranul saudit, expunîndu-i intenţiile sale pentru viitorul apropiat. Rezultatul convorbirilor, după cum menţionează o serie de surse, a fost mai mult decît favorabil Egiptului. Regele Feisal i-a promis preşedintelui Sadat că-i va finanţa substanţial planul său politico-militar, iar în cazul în care va obţine succese remarcabile în perioada de început, putînd prelungi cît de cît războiul, atunci va organiza, la momentul oportun, un embargo petrolier pentru a sili Occidentul să determine încetarea ostilităţilor şi să sprijine deschiderea unui proces de pace favorabil poziţiilor statelor arabe implicate în conflict. În perioada imediat următoare, Sadat care renunţase cu un an înainte la consilierii sovietici printr-o decizie neaşteptată şi orientîndu-se, în acelaşi timp, din ce în ce mai mult spre Washington, va face din nou apel la furnituri militare din U.R.S.S., cerînd şi primind arme noi, mult mai moderne decît cele avute în dotare de armata egipteană. Armament nou sosise, în acelaşi timp, în cantităţi apreciabile, şi în Siria.

Americanii erau desigur perfect informaţi de ceea ce se petrecea în Orientul Mijlociu, de faptul că întregul curs al evenimentelor se îndrepta implacabil în direcţia războiului. Ei nu vor încerca să blocheze dezlănţuirea conflictului ci într-o oarecare măsură o vor încuraja, dezmiţind ulterior, cu vehemenţă, acest lucru, fără însă a reuşi să convingă prea mult pe cercetătorii istorici.

După eşecul „planului Rogers" din 1970, Statele Unite au desfăşurat un sofisticat joc politic în această parte a lumii, în centrul său situîndu-se, ca un monument ce trebuia păstrat cu orice preţ, petrolul arab. America nu se arăta a fi prea îngrijorată de eventualitatea unui embargo al petrolului arab. Importurile sale de „aur negru" din

țările arabe nu depășeau, în 1973, zece la sută din aprovizionările sale externe, spre deosebire de Europa occidentală care depindea în proporție de 75 la sută de petrolul arab, iar pentru Japonia acest procent atingea 80 la sută. De altfel, în ciuda avertismentelor unor experți, Administrația americană nici nu prea credea în posibilitatea reală a unei asemenea acțiuni din partea producătorilor arabi. Cînd ea a devenit certă, americanii au căutat să-i diminueze impactul și în ultimă instanță s-o folosească în interesul lor.

După întrevederea de la Riad dintre Feisal și Sadat, regele saudit l-a trimis la Washington pe ministrul petrolului pentru a-i pune în gardă pe americani și a le solicita o schimbare în poziția lor privind conflictul din Orientul Mijlociu. Dar acesta n-a găsit prea multă ascultare în capitala de pe Potomac, unde la timpul respectiv apele politicii americane erau grav tulburate de scandalul *Watergate*, ce concentra întreaga atenție a Administrației Nixon. Ministrul saudit a acordat atunci un interviu, unor ziariști americani, în care, în termeni diplomatici aleși cu grijă dar care conțineau și cuvîntul „embargo", lăsa să se înțeleagă că un asemenea embargo va fi pus în aplicare dacă America nu-și va revizui politica sa în problema conflictului din Orientul Mijlociu și va continua să sprijine necondiționat Israelul și să-l aprovizioneze cu arme din cele mai noi.

James Akins, expert al Departamentului de Stat, avertizase, într-o notă adresată șefului Casei Albe și secretarului de stat, asupra „amenințării reale, formulate pentru prima oară, cu un embargo petrolier care va fi condus de însăși Arabia Saudită, dacă Statele Unite nu angajează, în lunile imediat următoare, o negociere în Orientul Mijlociu, începînd cu petrolul. Negociere urgentă, în realitate inevitabilă, care deja a întîrziat prea mult pentru stabilitatea economiei mondiale, profund amenințată acum". Aprecierile lui Akins porneau de la faptul că prețul petrolului, deși crescuse în ultimii ani cu aproape 50 la sută — de la 1,80 la 2,60 dolari barilul — după o stagnare de mai multe decenii, era necesar să fie renegociat, acordîndu-i-se un spor oarecare pentru a mulțumi pe producătorii arabi și a-i împiedica să declanșeze o creștere radicală a prețurilor. În acest caz, se înțelege, ceea ce desigur nimeni nu îndrăznea să spună deschis, de urcarea prețului profitau nu numai statele arabe ci și societățile petroliere

occidentale și în special cele americane, care continuau să exploateze petrolul arab păstrîndu-și partea leului. Societățile petroliere americane dețineau în acel moment pozițiile cele mai confortabile în Orientul Arab iar importurile din această regiune pentru necesitățile consumului Statelor Unite erau, după cum se menționa, mult mai reduse în comparație cu ale celorlalți clienți occidentali.

Avertismentele privind declanșarea unui nou război în Orientul Mijlociu și instituirea embargoului petrolier arab vor trece neluate în seamă de factorii de răspundere ai Administrației americane, cel puțin la prima vedere. Dar la Departamentul de Stat, *C.I.A.* și *Pentagon*, informațiile tot mai numeroase care soseau în acest sens vor fi analizate cu toată atenția, generînd variante sofisticate de măsuri, pentru a face față situațiilor nou create.

După declanșarea ostilităților, întrebat de ziariști, secretarul de stat Kissinger declara cu seninătate : „În săptămîna care a precedat sîmbăta ostilităților cerusem, în trei rînduri, serviciilor noastre de informații ca și serviciilor israeliene, o evaluare a situației. Împreună au fost de acord că declanșarea războiului era atît de puțin probabilă, încît au estimat această posibilitate la zero".

Imediat după declanșarea atacului egipteano-sirian și în continuare, s-a fabulat extrem de mult asupra „surprizei" războiului de la 6 octombrie 1973, dîndu-se vina pe acest factor pentru succesele militare inițiale ale arabilor. O serie de elemente, cunoscute și înainte și după începerea ostilităților, vin însă să dezmintă că războiul a izbucnit pe neașteptate, cu toate încercările de a se acredita o astfel de idee. A fost oare „o săptămînă a surprizei" pentru americani și israelieni, perioada care a precedat războiul? Să vedem ce spun faptele.

La Beirut, de pildă, în cercul larg al celor peste 400 de corespondenți străini, declanșarea războiului, în cursul săptămînii respective, se dădea drept sigură. Ceva mai mult, se anticipa chiar și ziua și ora aproximativă a începerii luptelor. Or, ceea ce știau corespondenții străini cunoștea întreaga capitală libaneză și era imposibil să scape numeroaselor agenturi secrete străine, ce își făcuseră cuib acolo, și în special antenelor *Mossad*-ului și *C.I.A.*, extrem de active, atunci ca și mai tîrziu, în țara cedrilor matusalemici. Dacă totuși a fost vorba într-adevăr de o surpriză, în prima etapă a ostilităților, ea va fi fost furnizată de combativitatea armatelor arabe și în special de modul calificat

în care atît egiptenii, cît şi sirienii au mînuit noile arme recent primite, provocînd o derută în liniile de apărare israeliene, anihilînd în mare măsură superioritatea aeriană pe care se bazaseră atît de mult israelienii în războaiele anterioare şi acţionînd extrem de periculos cu mase de tancuri moderne. Bazîndu-se pe unele informaţii care nu corespundeau realităţii, atît israelienii cît şi americanii considerau că elanul ofensiv arab va putea fi uşor zdrobit, printr-o lovitură fulgerătoare a aviaţiei, după care va urma inevitabila destrămare a forţelor armate egiptene şi siriene, aşa cum se întîmplase în trecut, Cairo şi Damascul fiind nevoite să accepte o încetare a focului în condiţii cu totul nefavorabile pentru interesele lor. Aceste calcule eronate vor provoca pierderi grele israelienilor, în prima parte a războiului, şi o ameninţare alarmantă asupra regiunii nordice a propriului teritoriu.

La 13 septembrie 1973, deci cu trei sătpămîni înainte de declanşarea războiului, se va produce un grav incident în spaţiul aerian sirian, întreţinînd ideea superiorităţii nealterate a aviaţiei israeliene, atît în cercurile militare conducătoare de la Tel Aviv, cît şi în rîndurile aliaţilor lor tradiţionali de peste-Ocean.

În dimineaţa zilei respective, două aparate *Phantom* escortate de patru *Mirage* au efectuat o operaţiune de recunoaştere fotografică, pătrunzînd deasupra teritoriului sirian, în zona de Nord a litoralului acestei ţări. Sirienii au ridicat în aer două escadrile de *MIG*-uri, urmînd imediat o bătălie cu avioanele israeliene care primiseră între timp întăriri. Israelienii au doborît opt aparate siriene şi au pierdut un *Mirage* al cărui pilot, sărind cu paraşuta, a căzut în mare, în apropierea ţărmului. Sirienii au trimis atunci vedete rapide, escortate de avioane de vînătoare, pentru a-l recupera. În acelaşi timp, un elicopter israelian, protejat de aparate de intercepţie s-a apropiat de locul unde plutea pilotul *Mirage*-ului doborît. A urmat o nouă bătălie aeriană în cursul căreia sirienii au mai pierdut patru *MIG*-uri.

Pornind de la rezultatele acestei confruntări aeriene, considerată drept un test edificator, analiştii *Zahal*-ului şi *Pentagon*-ului au ajuns se pare la concluzia că factorul aviaţie se va dovedi hotărîtor şi în eventualitatea unui nou război dintre israelieni şi arabi, superioritatea numerică a egiptenilor şi sirienilor putînd fi contrabalansată

în mod decisiv de calitatea tehnică și de pregătirea forțelor de care dispunea Israelul, la momentul dat.

Statul major israelian se aștepta, după acest incident dramatic pentru sirieni, la o reacție imediată din partea lor, dar cum în zilele următoare nu s-a întîmplat nimic, a ajuns la concluzia că, după toate probabilitățile, ei pregătesc un atac de anvergură drept ripostă. Comandantul israelian al regiunii Nord și-a exprimat îngrijorarea față de o asemenea perspectivă, la reuniunea din 24 septembrie a statului major al *Zahal*-ului, cerînd întărirea urgentă a forțelor sale, ceea ce s-a și realizat în săptămîna următoare. Serviciile de informații israeliene relatau că armatele egiptene și siriene erau desfășurate pe liniile de front la modul de a putea lansa un atac în orice moment, dar nu se considera drept lucru sigur că o vor face în acel moment. Ținînd seama de raportul de forțe deplasate pe liniile de front, comandamentul militar israelian ar fi dorit mobilizarea rezerviștilor, dar o asemenea decizie nu putea fi luată decît de guvern, iar primul ministru Golda Meir lipsea din țară.

Imediat după reîntoarcerea sa acasă, în dimineața zilei de 3 octombrie Golda Meir s-a întîlnit cu mai mulți miniștri într-o reuniune de urgență la care au mai participat : șeful statului major general, comandantul aviației, reprezentanții serviciilor de informații. Dayan a deschis ședința și șeful statului major a descris detailat situația de pe cele două fronturi. Concluziile au fost oarecum liniștitoare, cei prezenți neinsistînd asupra mobilizării rezerviștilor deoarece considerau că, în ciuda unor elemente de îngrijorare, un atac arab de proporții nu se va produce în perioada imediat următoare. Dar rapoartele primite a doua zi de la serviciile de informații s-au dovedit mai puțin încurajatoare și pentru vineri 5 octombrie s-a convocat un nou consiliu de urgență ce se va desfășura, în cursul acelei dimineți, în biroul de la Tel Aviv al primului ministru. Deși reședința obișnuită a guvernului era la Ierusalim, ministerul apărării și statul major general își aveau sediul în principalul oraș israelian de pe țărmul Mediteranei. Cu toate că mobilizarea generală a rezerviștilor nu putea să intervină normal decît în urma unei decizii a întregului cabinet, s-a hotărît totuși ca primul ministru și ministrul apărării să aibă dezlegarea de a adopta ei singuri această măsură în caz de necesitate. În aceeași zi, la reuniunea săptămînală a statului major general, s-a decis punerea

armatei în starea de alarmă „C“ (cea mai acută) iar aviația în stare de alarmă permanentă.

În dimineața de 6 octombrie, cînd toate informațiile menționau declanșarea atacului arab chiar în cursul acelei zile, o reuniune restrînsă de urgență a fost convocată în biroul primului ministru la care, în afară de Dayan și încă doi membri ai cabientului, a fost invitat și șeful statului major, generalul David Elazar, numit de prieteni cu apelativul „Dado“. Acesta din urmă va insista atît asupra mobilizării neîntîrziate a 120 000 de rezerviști cît și a declanșării unui atac aerian preventiv împotriva aerodromurilor militare siriene din interiorul țării.

După cum menționa în memoriile sale, Dayan n-a fost de acord cu atacul aerian preventiv și nici cu chemarea unui număr de rezerviști mai mare decît era necesar pentru apărarea imediată, considerînd că, dată fiind apropierea frontului de Nord, forțele destinate unui eventual contraatac puteau fi mobilizate la cîteva ore după declanșarea ostilităților de către arabi. El explica atitudinea sa în felul următor : „Dacă va trebui să cerem ajutorul Statelor Unite, atunci va fi necesar să le aducem proba irefutabilă că nu noi am fost aceia care am dorit războiul — chiar dacă aceasta exclude orice acțiune preventivă și ne handicapează în desfășurarea campaniei“. Golda Meier a relatat, la rîndul său, discuția încordată de la reuniunea din dimineața de 6 octombrie :

„Dado era favorabil acțiunii preventive, din moment ce, conform tuturor evidențelor, războiul era absolut inevitabil.

— Vreau să știți, spunea el, că aviația noastră poate fi gata să lovească începînd de la prînz ; dar am nevoie de lumina verde, din partea voastră, imediat. Dacă putem să dăm prima lovitură, aceasta ne va aduce un serios avantaj.

Dar eu luasem deja o decizie și i-am răspuns :

— Dado, eu cunosc toate argumentele în favoarea unei acțiuni preventive, dar mă opun. Nimeni dintre noi nu știe ce ne rezervă viitorul ; există totuși posibilitatea să avem nevoie de ajutor și, dacă noi lovim primii, nu vom mai primi nimic de nicăieri. Mi-ar place să spun da, pentru că știu cît de mult ar însemna acest lucru dar, cu inimă grea, răspunsul meu este nu“.

Golda Meir și Moshe Dayan, oameni politici cu multă experiență, au socotit exact riscurile, cîntărind toate argumentele pro și contra unui atac israelian preventiv. Ei

erau, desigur, bine informaţi asupra jocului politic al Statelor Unite în Orientul Mijlociu, la momentul respectiv, cunoscînd că Washingtonul nu putea apărea, în nici un caz, în ochii arabilor, ca susţinător al unei argesiuni deliberate israeliene împotriva Siriei şi Egiptului. Dayan, informat şi asupra potenţialului militar egipteano-sirian, ştia în plus că, în cazul prelungirii războiului, lucru foarte posibil, pentru a face faţă unei astfel de situaţii, Israelul va avea nevoie să-şi reîmprospăteze stocul de muniţii şi de armament, pe care numai Statele Unite puteau să-l furnizeze. Dar asta, bineînţeles, cu condiţia ca Israelul să nu facă primul pas în război şi să dea dovada că nu este agresor. De altfel, cu toate că încă de la începutul ostilităţilor Israelul a solicitat Washingtonului trimiterea urgentă de muniţii şi armament, Administraţiei americane i-au trebuit opt zile pentru a da un răspuns favorabil şi a organiza un pod aerian, adică abia în momentul cînd armata israeliană se afla într-o situaţie critică resimţind o penurie acută de muniţii.

În cursul dimineţii, Golda Meir îl convocase pe ambasadorul Statelor Unite, Kenneth Keating, comunicîndu-i că, după informaţiile pe care le deţine, egiptenii şi sirienii vor dezlănţui un atac conjugat împotriva poziţiilor israeliene de pe Canalul Suez şi din podişul Golan, în acea după-amiază, asigurîndu-l, totodată, că Israelul nu va fi acela ce va deschide ostilităţile în mod preventiv. În răspunsul primit imediat de la Washington, se recomanda guvernului Israelului să evite orice provocare, menţionîndu-se că informaţiile deţinute de americani evidenţiază intenţia israelienilor de a ataca în următoarele şase ore. Sursele istorice israeliene, însuşi Dayan sublinia acest lucru în memoriile sale, afirmă că americanii fuseseră preveniţi încă dinainte, de Egipt şi de Siria, asupra deciziei de a ataca Israelul. „Aceasta nu i-a tulburat. Nici nu i-a împiedicat să-şi atribuie, fără a se jena deloc, rolul de îngeri ai păcii" — menţiona Dayan.

„Sîmbătă 6 octombrie, în zori telefonul l-a trezit brusc din somn pe dl. Henry Kissinger în apartamentul de lux de la Waldorf Astoria din New York anunţîndu-l: «Război iminent în Orientul Apropiat !» şi răpindu-i astfel perspectiva unui liniştit *weekend* de trei zile. Luni 8, era *Columbus Day*, sărbătoarea aniversării descoperirii Americii. Preşedintele se afla la 1 500 kilometri de acolo,

la Key Biscayne, în Florida. Un telefon rapid la *Situation Room,* centrul de comandă al Casei Albe. Apoi dl. Kissinger l-a trezit pe dl. Richard Nixon. O surpriză ? Deloc totală. Cu 48 de ore mai înainte, guvernul israelian făcuse cunoscute Washingtonului concluziile serviciilor sale secrete : sirienii şi egiptenii erau gata de atac" — scria revista franceză „L'Express", în numărul său din 15 octombrie 1973.

Administraţia americană n-a fost luată prin surprindere de desfăşurarea evenimentelor din Orientul Mijlociu dar, continuîndu-şi jocul, a căutat să arate contrariul. Comentînd declanşarea ostilităţilor, un purtător de cuvînt al Casei Albe declara că preşedintele Nixon „urmăreşte îndeaproape situaţia încă de la începutul dimineţii". Dimineaţa în America, datorită fusului orar diferit, însemna după-amiaza în Orientul Mijlociu. Declaraţia purtătorului de cuvînt amintit, survenită la trei ore după începerea ostilităţilor, nu făcea nici cea mai mică aluzie la cine declanşase războiul. Şi cînd reprezentantul Israelului la Washington a avizat guvernul american asupra celor întîmplate, a avut surpriza să i se răspundă că, după surse arabe, aviaţia israeliană fusese aceea care atacase prima.

La orele prînzului, o ultimă reuniune a cabinetului, cu participarea tuturor miniştrilor ce se aflau în acel moment la Tel Aviv, începea în biroul premierului Golda Meir. Comandanţii militari estimau, după ultimele informaţii primite, că atacul arab va fi lansat în jurul orei 18. Dar el a început cu patru ore mai înainte. Reuniunea ministerială încă nu se încheiase cînd secretarul militar al premierului a dat năvală în sala de şedinţă anunţînd declanşarea ostilităţilor. Aproape imediat s-a auzit de afară urletul sirenelor. Războiul de *Yom Kippur* cum l-au numit israelienii sau de *6 Ramadan,* după denumirea dată de arabi, începuse.

De la kilometrul 101 la Sharm El Sheikh

Ostilităţile au fost deschise simultan, pe ambele fronturi, de-a lungul Canalului Suez şi în podişul Golan, sîmbătă 6 octombrie 1973, în jurul orei 14, cînd artileria

egipteană şi siriană a dezlănţuit un puternic bombardament asupra poziţiilor avansate israeliene.

„Este ora 15. De 45 de minute, ne aflăm sub focul artileriei siriene pe care picajul *Skyhawk*-urilor nu reuşeşte s-o neutralizeze. Solul se zguduie la fiecare explozie. În jurul nostru pămîntul arde" — relata, într-o primă depeşă de la faţa locului trimisul special al săptămînalului francez „L'Express".

În acel moment, pe linia celor 50 de kilometri ai frontului din podişul Golan, două divizii blindate şi trei de infanterie siriene erau angrenate în luptă sub protecţia unei eficiente umbrele de rachete şi tunuri antiaeriene care va anihila, în primele ore, intervenţia insistentă a aviaţiei inamice în încercarea sa de a compensa inferioritatea numerică momentană a trupelor proprii, desfăşurate în zonă. În faza de început a ostilităţilor, israelienii opuneau pe frontul din Golan circa 200 de tancuri celor 500 trimise la atac de adversar. Raportul efectivelor în oameni le era şi mai defavorabil. Această situaţie avea să fie remediată parţial, abia în cursul zilei următoare, după mobilizarea rezerviştilor. Statul major israelian contase pentru pararea primului şoc pe puterea de lovire a aviaţiei sale, avînd bazele în imediata apropiere (şapte minute de zbor dus-întors pentru un aparat), considerînd că va putea paraliza, datorită acestui atu, acţiunile ofensive ale sirienilor, înainte ca forţele proprii să treacă la contraofensivă, odată cu sosirea unităţilor de rezervişti.

Încercînd să distrugă poziţiile de pornire ale atacului sirian, *Phantom*-urile şi *Skyhawk*-urile israeliene s-au lovit de o perdea de foc ucigătoare, suferind pierderi grele din partea bateriilor de *SAM-2*, *SAM-3* şi *SAM-6* (armă primită recent, constînd dintr-un grupaj de trei rachete amplasate pe o platformă auto), precum şi a rachetelor portative *SAM-7* (Strella), la care se adăugau tunurile antiaeriene auto-mobile *ZSU*, echipate cu radar pentru controlul tirului. Avioanele de vînătoare-bombardament israeliene s-au dovedit eficiente împotriva tancurilor siriene abia în momentul în care acestea au ieşit de sub umbrela protectoare a bateriilor fixe de rachete sol-aer. Dar aviaţia israeliană a continuat să sufere pierderi de pe urma rachetelor portative şi tunurilor antiaeriene auto-mobile, care însoţeau coloanele siriene de blindate în marşul lor.

Ofensiva trupelor siriene se dezvolta în trei direcţii de atac urmărind străpungerea poziţiilor fortificate israeliene de pe linia de încetare a focului din iunie 1967 şi eliberarea unei porţiuni cît mai mari posibile din podişul Golan, ocupat de adversarii lor cu şase ani mai înainte. Pornind de la Khan Arnabe, de pe şoseaua Damascului, axul principal al atacului se îndrepta spre Kuneitra, fosta reşedinţă administrativă a provinciei siriene cu acelaşi nume, oraş transformat într-o adevărată fortăreaţă de israelieni, în timpul ocupaţiei. A doua direcţie de atac, avînd ca bază de pornire localitatea Rafid, urmărea tăierea liniilor de comunicaţii ale inamicului din Sudul podişului pentru a împiedica aducerea întăririlor. În sfîrşit, a treia direcţie de atac o constituia Nordul podişului, ţintind centrele populate Majdel Chams şi Banias. Concomitent, trupe de paraşutişti au fost lansate împotriva observatorului fortificat plasat la 2 800 de metri altitudine, pe vîrful muntelui Hermon, excelent punct de supraveghere a unor zone întinse din Siria, din Liban şi chiar din Israel.

Principalele unităţi israeliene aflate în calea atacului sirian, la Nord şi la Sud de Kuneitra, erau brigada a 7-a blindată şi brigada blindată „Barak". După lupte înverşunate, forţe siriene de tancuri au reuşit să opereze o străpungere în sectorul Hushniyah, la 12 kilometri Sud de Kuneitra, încercuită de alte unităţi, şi să coboare spre lacul Tiberiada. În dimineaţa zilei de 7 octombrie, întăririle israeliene începură să sosească precipitat în zonele ameninţate, pînă seara, în podişul Golan, adunîndu-se trei divizii complete, cu cîteva sute de tancuri. Dar la prînz situaţia continua să fie critică pentru israelieni, tancuri siriene ajungînd la zece kilometri de un pod peste Iordan, important punct de acces spre coloniile agricole israeliene din Galileea. Brigada blindată „Barak" a opus o rezistenţă disperată încercînd să stăvilească înaintarea tancurilor siriene. Colonelul Ben Shoham, comandantul acestei unităţi a pierit în luptă ; de asemenea şi adjunctul său ; în continuare, brigada va suferi pierderi considerabile în oameni şi tehnică de luptă.

Pînă la urmă, situaţia ce devenise extrem de critică pentru întregul sector al frontului israelian s-a ameliorat datorită aviaţiei ce ataca fără încetare cu toate forţele

disponibile — în ciuda pierderilor sale grele — precum și a unei brigăzi blindate de rezerviști din Galileea care în drum spre linia întîi a dat de coloana de tancuri siriană atacînd-o din flanc și reușind să-i blocheze înaintarea. Luptele au continuat și în următoarele 48 de ore, cu aceeași intensitate, pierderi mari în oameni și în tehnica de luptă fiind înregistrate de ambele părți. La 9 octombrie, în a treia zi de război, o nouă situație critică pentru israelieni s-a ivit în sectorul brigăzii a 7-a blindate, care făcea față din ce în ce mai greu ofensivei siriene din jurul orașului Kuneitra. Lipsită de rezerve, cu o mare parte a blindatelor sale scoase din luptă și resimțind o penurie acută de muniții, unitatea amintită pierduse aproape orice speranță de a mai putea rezista cînd o altă brigadă de rezerviști a apărut salvatoare ajungînd, pe neașteptate, în flancul trupelor siriene care atacau și silindu-le să bată în retragere.

Aviația israeliană a încercat, în continuare, să distrugă bateriile fixe de rachete sol-aer sub a căror umbrelă protectoare se repliau, organizat și fără panică, trupele siriene pentru a se amplasa solid în prima zonă de fortificații din spatele vechii linii a frontului din Golan. Raidurile repetate ale avioanelor de luptă israeliene n-au reușit însă să-și atingă scopul, așa după cum va recunoaște însuși Moshe Dayan : „Aviația noastră n-a degajat nici un sector din acoperirea asigurată de rachetele sol-aer inamice, chiar și cînd, la 7 octombrie, se anunțase că aparatele noastre ar fi neutralizat 29 din cele 32 de baterii aflate pe Golan — plătind acest rezultat cu pierderea a mai multora dintre ele. Chiar a doua zi s-a constat că toate sau aproape toate (bateriile de rachete siriene), erau din nou în acțiune. Ne găseam în fața alegerii fie de a renunța la susținerea aeriană din apropiere a forțelor noastre terestre, fie să plătim un preț foarte greu pentru a o asigura. De altfel, cea mai mare parte a avioanelor pierdute în prima săptămînă fuseseră lovite de rachete, atunci cînd ele operau în aceste condițiuni".

La 9 octombrie, aviația israeliană a trecut la bombardarea în adîncime a teritoriului sirian, departe în spatele frontului, întreprinzînd raiduri aeriene împotriva orașelor și obiectivelor civile. În dimineața acelei zile, strecurîndu-se la mică altitudine pe valea îngustă a rîului Barada, care traversează capitala siriană, o formație de șase avioane israeliene a atacat cu rachete aer-sol mai multe

cartiere ale Damascului provocînd moartea și rănirea a circa 200 de persoane. Simultan au avut loc raiduri aeriene împotriva marii rafinării petroliere de la Homs (150 kilometri Nord de Damasc) și asupra porturilor siriene de pe litoralul mediteranean, fiind totodată scoase din funcțiune termocentrale electrice și incendiate depozite de carburanți în alte puncte ale țării.

Raidurile aeriene israeliene au produs mari pagube economiei siriene dar n-au reușit să zdruncine cît de cît moralul populației. Dimpotrivă, voința de luptă a sirienilor a fost și mai mult întărită și cine a vizitat Damascul în acele zile s-a putut convinge de spiritul combativ al milionului său de locuitori care, de la mic la mare, luaseră armele în mîini, gata să dea o ripostă hotărîtă inamicului. De altfel, încercările de a repeta bombardarea Damascului au fost spulberate de tirurile precise ale rachetelor sol-aer, mai multe avioane israeliene prăbușindu-se în flăcări în zona înconjurătoare a orașului.

Trimiterea masivă de întăriri israeliene, prin introducerea în luptă a noi unități de rezerviști și a unui important număr de tancuri, a echilibrat situația. Sirienii, care înaintaseră, în primele trei zile, circa 15 kilometri în unele sectoare ale frontului, au trecut la o retragere organizată spre vechea linie de încetare a focului din 1967, provocînd pierderi substanțiale unităților inamice. În zilele următoare, în partea de Nord a frontului din Golan, israelienii în contraofensivă au reușit, la rîndul lor, să înainteze circa 15 kilometri spre Est de la linia inițială a începerii ostilităților, fiind definitiv stopați la 11 octombrie în fața primei zone de fortificații siriene, în sectorul Saasa, la circa 40 kilometri de Damasc, frontul din Golan intrînd într-o fază de stagnare.

Pe linia frontului din zona Canalului Suez, egiptenii au început operațiunile militare la 6 octombrie, trecînd imediat la forțarea obstacolului de apă în numeroase puncte. Ei foloseau ambarcațiuni de tot felul — bărci, plute, pontoane — și mulți dintre soldații egipteni au ajuns pe celălalt mal înot, sub protecția puternicului tir al sutelor de tunuri concentrate în imediata apropiere a cîmpului de bătălie. Pînă în seara primei zile de război, egiptenii reușiseră să instaleze zece poduri de campanie peste Canal, tancurile și infanteria motorizată scurgîndu-se, într-un șuvoi neîntrerupt, pe malul estic și asaltînd complexul de fortificații Bar-Lev, denumit astfel

după un fost şef al statului major israelian, în acel moment membru al guvernului, căruia i se va încredinţa, cîteva zile mai tîrziu, comanda întregului front din Sinai. Linia Bar-Lev era formată din 16 forturi, cu cazemate la suprafaţă şi adăposturi subterane betonate, toate aceste puncte înaintate, amplasate de-a lungul Canalului, fiind legate între ele printr-o reţea densă de căi de comunicaţii. La cîţiva kilometri în spatele forturilor, se afla artileria israeliană şi unităţi de tancuri destinate ca, în caz de nevoie, să intre imediat în acţiune pentru sprijinirea primei linii.

Cînd blindatele israeliene s-au pus în mişcare, pentru a veni în ajutorul forturilor deja înconjurate de forţele egiptene, ele au fost întîmpinate de un violent tir de arme antitanc declanşat de pe ambele maluri, cele mai multe tancuri fiind scoase din luptă fără a putea să-şi îndeplinească misiunea ce le fusese încredinţată. Micile garnizoane ale forturilor israeliene din prima linie, supuse din primul moment la un bombardament intens de artilerie de pe malul vestic şi înconjurate de tancurile şi infanteria egipteană, au opus o rezistenţă disperată, majoritatea apărătorilor fiind ucişi sau răniţi. Cea mai mare parte a ofiţerilor comandanţi pieriseră chiar din prima fază a bătăliei şi forturile vor cădea unul după altul în mîinile egiptenilor în mai puţin de 24 de ore, supravieţuitorii fiind nevoiţi să se predea. Numărul prizonierilor capturaţi de egipteni în prima zi de război s-a ridicat la peste 100.

Depăşind linia de fortificaţii, egiptenii au reuşit să înainteze, în decurs de două zile, 10—15 kilometri în adîncime, pe aproape întrega lungime a malului estic. Atacul lor a fost stopat abia după sosirea precipitată pe front a trei divizii blindate israeliene de rezervişti, intrate direct în foc după un marş forţat de peste 200 kilometri. Dar situaţia rămînea, mai departe, extrem de critică pentru israelieni pe ansamblul frontului din Sinai unde bătălia de tancuri continua, cu pierderi grele de ambele părţi.

Şedinţa cabinetului israelian desfăşurată a doua zi după declanşarea ostilităţilor a fost furtunoasă, fiind marcată de surpriza furnizată de capacitatea militară a adversarilor, de modul modern în care aceştia duceau războiul. Moshe Dayan, apreciind cu multă luciditate situaţia de pe frontul din Sinai, a insistat asupra necesităţii aban-

donării liniei Canalului pentru a organiza un nou front, la o oarecare distanță, în interiorul peninsulei.

„Problema cea mai gravă era superioritatea arabilor în efective și armament — spunea Moshe Dayan în memoriile sale. Ei se băteau cu hotărîre, echipați cu excelente arme rusești, inclusiv *R.P.G.* (lansatoare portative de grenade antitanc) și rachete *Sagger* (instalate pe vehicule auto și cu tir dirijat prin mijloace electronice). Ei erau în măsură să continue războiul chiar dacă sufereau pierderi grele. Noi, dimpotrivă, ne expuneam riscului de a ne epuiza înainte de a obține decizia militară dorită. Trebuia deci să facem un suprem efort pentru a ne procura foarte rapid avioane și tancuri din America și dacă se putea, de asemenea, tancuri din Europa.

Golda Meir și ceilalți miniștri — menționa în continuare Dayan — au fost șocați, socotesc eu, deoarece le-am spus că nu cred în posibilitatea de a-i arunca, pentru moment, pe egipteni dincolo de Canal... Șeful statului major le-a spus că nu respinge analiza mea și nici ideea de a pregăti o a doua linie, dar el dorește să treacă imediat la contraofensivă... Miniștrii au scos un oftat de ușurare. Ei nu puteau suporta ideea că ne lipseau forțele necesare de a respinge pe inamic, izgonindu-l, la momentul dorit de noi, acolo unde se afla cu 36 de ore mai înainte.

Mi se pare că motivul profund al divergențelor de vederi între mine și ceilalți membri ai guvernului consta în promptitudinea, mai mică sau mai mare, de a înfrunta realitățile și a admite consecințele lor. De exemplu, impresionați de rapoartele aviației noastre indicînd că podurile de peste canal au fost distruse, ei ajunseseră la concluzia că forțele egiptene erau izolate de grosul trupelor lor din spatele frontului. A trebuit să le explic că nu era vorba de construcții permanente ci de poduri mobile de plute și pontoane care puteau fi reparate în cursul nopții".

De altfel, după cum relata în continuare Dayan, aviația plătise scump raidurile sale împotriva liniilor egiptene de pe cele două maluri ale Canalului. În primele 24 de ore pierduse 35 de aparate doborîte de rachetele antiaeriene, fără a putea scoate din luptă artileria egipteană sau a împiedica aducerea de întăriri masive de peste Canalul Suez, aflat aproape complet în mîinile adversarului.

Neţinînd seama de realităţile situaţiei existente în acel moment, statul major al armatei israeliene a decis declanşarea unei puternice contraofensive în dimineaţa zilei de 8 octombrie, urmărind aruncarea egiptenilor înapoi peste Canal. Bătălia de tancuri desfăşurată în cursul acelei zile s-a soldat cu pierderi grele de o parte şi de alta, dar din punct de vedere al obiectivelor strategice urmărite de israelieni a însemnat un eşec total, ei nereuşind să străpungă nicăieri linia înaintării egiptene în interiorul Peninsulei Sinai. Adversarii lor se arătau redutabili, bine instruiţi în mînuirea armelor moderne, cu un moral ridicat şi un corp de comandă capabil să manevreze tactic masele mari de tancuri de care dispuneau, în perfectă cooperare cu infanteria motorizată înaintînd pe transportoarele sale blindate.

Războiul ce se desfăşura în acel moment între israelieni şi adversarii lor arabi arăta cu totul altfel decît cele anterioare. „Campania din Sinai din 1956 şi războiul de şase zile din 1967 n-au fost dificile. Egiptenii, înfrînţi, au fugit ; sirienii n-aveau rachete sol-aer iar iordanienii n-aveau aviaţie. De data aceasta situaţia era cu totul diferită — menţiona Moshe Dayan. Noi trebuia să înfruntăm forţe masive dotate cu o cantitate considerabilă de blindate, artilerie, rachete sol-aer... Principala diferenţă între acest război şi cele care îl precedaseră, consta în faptul că forţa arabilor depăşea tot ceea ce aliniaseră ei înainte... Nivelul tehnologic al armelor şi al echipamentelor se ameliorase în mod radical. În afara noilor lor sisteme de rachete antiaeriene, a armelor lor anticar, ei dispuneau acum de tancul sovietic *T-62*, înlocuind învechitul *T-34* şi de un nou vehicul de calitate blindat, *B.M.D.*, pentru transportul trupei. Infanteriştii arabi, dotaţi cu lansatoare de grenade montate la puşcă şi antrenaţi să le utilizeze în cooperare cu blindatele erau, de asemenea, eficienţi".

Corespondenţii străini aflaţi în zona frontului semnalau, la rîndul lor, capacitatea şi forţa de luptă a armatelor arabe, dificultăţile neaşteptate cu care s-au confruntat israelienii în prima parte a războiului.

Henry Tanner, corespondentul la Cairo al ziarului „The New York Times", care a fost printre primii ziarişti străini ce au trecut pe malul estic al Canalului, împreună cu eşaloanele de întărire egiptene, transmitea : „Egiptenii ocupă o bandă de 15 kilometri adîncime în Sinai. Moralul lor este la apogeu. Văzîndu-i pe ziarişti aruncîndu-se în

nisip la explozia în apropiere a unui obuz, unul din cei trei soldaţi tineri care ne însoţeau a izbucnit în rîs : — Nu vă faceţi griji. Allah e cu noi !... Autocamioane şi tunuri antiaeriene fac coadă în teren deschis pentru a traversa Canalul. Aparent, fără nici un fel de teamă pentru un atac surpriză din partea israelienilor. Un soldat agită un steguleţ galben dirijînd traficul. Ţinîndu-şi echilibrul pe încărcătura unui camion, doi tineri soldaţi dansează în ritmul susţinut de bătăile din palme ale camarazilor lor. După şase ani de ocupaţie israeliană se întorc la ei acasă... Am străbătut 8 kilometri, în maşină, împreună cu egiptenii, prin deşertul plat al Sinaiului. Deasupra noastră nu înceta urletul reactoarelor israeliene. Avioanele bombardau de la mare altitudine. Deodată, unul dintre ele începu să coboare profilîndu-se tot mai clar pe albastrul cerului. Imediat o limbă de foc ţîşni de la sol şi un nor de culoarea pucioasei se estompă pe ecranul azuriu... Bombardamentele de artilerie cele mai intense au loc la 10 kilometri de locul unde ne aflăm. Israelienii găsesc deci ţinte egiptene pînă la 16 kilometri de malul estic al Canalului. Aceste ţinte sînt mai întotdeauna convoaiele de camioane. Privesc prin binoclu cum convoaiele continuă să înainteze în ciuda exploziilor... Am văzut un tanc *Centurion* israelian complet calcinat, epava unui *Shyhawk* şi resturile unui tun antiaerian. Imposibil să nu fii frapat aici de o evidenţă : forţele egiptele grupate în Sinai au drept scop să înainteze continuu spre Est. În momentul cînd revenim la Canal, artileria israeliană intră în acţiune. O ploaie de obuze cade în jurul nostru pe parcursul unei lungi jumătăţi de oră. Este o baterie israeliană aflată la 25 de kilometri care încearcă să distrugă podul. Fără rezultat."

Roger-Xavier Lantéri, la vremea respectivă unul dintre cei mai buni specialişti ai presei franceze în problemele Orientului Mijlociu, referindu-se la diferenţa dintre confruntarea anului 1973 şi celelalte războaie arabo-israeliene, scria următoarele :

„Sînt alte armate care duc lupta. Alte guverne. Alte state majore, alte metode militare, mai ales. Toţi ofiţerii burduhănoşi din timpul mareşalului Amer au fost scoşi din armată. Colonelul egiptean din 1973 are 35 de ani şi alură sportivă. Relaţiile sale cu trupa nu sînt ca odinioară, un dialog feudal al seniorului cu ţăranul de pe Nil. Militarii occidentali vizitînd Egiptul remarcaseră deja că ofi-

terii îşi chemau soldaţii pe nume şi foarte politicos. În fine, o schimbare fundamentală a survenit prin încorporarea, după 1967, a 100 000 de tineri avînd studii superioare terminate. Servind ca simpli soldaţi, ei îi influenţează atît pe ofiţeri (cărora le sînt superiori din punct de vedere intelectual) cît şi trupa (din care fac parte). Ei sînt aceia pe care-i găsim la comanda rachetelor *SAM* şi a tancurilor. Soldatul egiptean a distrus mitul lipsei sale de curaj, vorbăriei, ţinutei dezordonate. El a descoperit chiar şi sistemul *D*. Pentru a face ca tancurile să traverseze barierele de netrecut ale dunelor care mărginesc Canalul, el a utilizat tunuri de apă ce au forat căi de comunicaţii în nisip".

Menţionînd eficacitatea rachetelor sol-aer cu care fuseseră dotate armatele arabe şi modul cum erau mînuite, ziaristul francez scria în continuare : „Astfel, într-o săptămînă, aviaţia israeliană a pierdut un sfert din aparatele sale de vînătoare-bombardament. Nu aviaţia de vînătoare arabă — ţinută prudent în rezervă — le doborîse ci îndeosebi noile rachete sol-aer *SAM-6*. Cu toate că stăpînea în continuare spaţiul aerian, aviaţia israeliană nu mai putea să distrugă, din plecare, dispozitivul arab, aşa cum o făcuse cu şase ani în urmă".

După estimările publicaţiilor occidentale de specialitate, israelienii pierduseră în decurs de trei zile de război, încercînd să oprească atacul adversarilor, 350 de tancuri, cifră ce depăşea cele mai pesimiste calcule pe care le făcuseră anterior. Pierderi mari înregistraseră şi egiptenii dar aceştia se aflau în ofensivă şi, înaintînd peste Canal pe întreaga lungime a frontului, reuşiseră să sfărîme prima linie de fortificaţii a israelienilor revărsîndu-se în adîncimea peninsulei circa 15—20 kilometri. În plus, Egiptul dispunea iniţial de o cantitate de tancuri cel puţin egală cu aceea a Israelului nevoit să-şi împartă forţele blindate între frontul din Sinai şi cel din Golan. Ofensiva egipteană fusese oprită de israelieni cu grele sacrificii, atît în tehnică militară cît şi în oameni.

După o săptămînă de înverşunate bătălii, penuria de muniţii şi armament se resimţea din plin, împiedicînd desfăşurarea unei contraofensive eficiente pe care se bizuia statul major de la Tel Aviv pentru a preveni dezvoltarea situaţiei extrem de îngrijorătoare ce se contura pe ansamblul frontului din peninsulă. Înţelegînd că, printr-un atac frontal, nu vor putea împinge înapoi pe egip-

teni, care își întăriseră deja pozițiile cucerite pînă atunci, conducătorii militari israelieni preconizau realizarea unei străpungeri între armatele a II-a egipteană, amplasată de-a lungul Canalului, în partea de Nord a Sinaiului, între Mediterană și lacul Amer, și armata a III-a ce ținea frontul, în continuare, pînă la golful Suez. După efectuarea străpungerii planificate, trupele israeliene urmau să stabilească un cap de pod pe malul vestic, de unde să atace și să anihileze dispozitivul logistic al egiptenilor din ariergardă, izolînd astfel armatele egiptene ce trecuseră Canalul în Peninsula Sinai. Dar pentru a întreprinde această operațiune de anvergură, destul de riscantă la prima vedere, israelienii aveau nevoie urgentă să-și reîmprospăteze stocurile de muniții și armamentul. Și singurii furnizori posibili, ce i-ar fi putut scoate din impas, erau americanii.

Ministrul apărării Moshe Dayan avertizase guvernul, din primele clipe ale războiului, de pericolul epuizării munițiilor și armamentului. Premierul Golda Meir care primise anterior asigurări personale din partea președintelui american Nixon că Israelului i se va acorda, în caz de nevoie, tot ajutorul logistic necesar, telefona fără încetare la Washington pentru a solicita trimiterea urgentă de muniții și armament. Atît organizațiile evreiești din America care colectaseră, în mai puțin de 24 de ore, peste 100 de milioane de dolari pentru ajutorarea Israelului, cît și cercurile politice simpatizante presau Administrația S.U.A. căutînd să determine furnizarea grabnică a celor necesare aprovizionării armatei israeliene. Senatorul Henry Jackson, fiul unui pastor protestant de origină norvegiană, principalul animator al grupului de sprijin pro-israelian din Congresul american, bombarda continuu, de la începutul războiului, cu telefoane pe secretarul de stat Kissinger și ministrul apărării Schlesinger : „Le-am spus toată săptămîna că nu trebuie să mai aștepte deloc cu trimiterea întăririlor pentru Israel. Ei îmi răspundeau că le vor expedia «la momentul oportun». Eu le replicam că acest moment trecuse deja și că 70 de senatori din 100 erau de părerea mea" — va declara acesta.

Administrația americană nu se grăbea. Analiștii *Pentagon*-ului o asiguraseră că, în cîteva zile, israelienii vor zdrobi armatele arabe doar cu ceea ce dispuneau, dînd ca sigură victoria lor rapidă. Or în acest caz, Statele Unite n-aveau de ce să se amestece, complicîndu-și relațiile cu

lumea arabă în ansamblul ei. Iar țările occidentale, cărora israelienii li se adresaseră cu solicitări pentru furnizarea de armament, cîntărind riscurile provocării unui embargo din partea țărilor petroliere din Golf, s-au eschivat diplomatic. Ceva mai mult, cînd americanii s-au hotărît pînă la urmă să organizeze un pod aerian de sprijin, aceste țări au refuzat aterizarea pentru realimentare a avioanelor aparținînd *U. S. Air Force* pe aerodromurile lor. Singura țară care va sprijini podul aerian american va fi Portugalia, regimul dictatorial din acel timp de la Lisabona punînd la dispoziția americanilor terenurile de aterizare din insulele Azore.

Pregătind contraofensiva pe frontul egiptean, guvernul israelian amplifica presiunile pentru ca Washingtonul să-i expedieze de urgență materialul militar de care avea nevoie. Iată cum povestește Golda Meir acele momente:

„În Sinai situația era suficient de stabilizată pentru ca guvernul să proiecteze trecerea Canalului de către trupele noastre. Dar dacă forțele noastre, traversîndu-l, ar fi fost prinse în cursă ? Trebuia, de asemenea, să iau în considerare ipoteza unui război care nu va fi scurt ; s-ar fi putut să ne găsim fără avioane, fără tancuri și fără munițiile necesare. Aveam o nevoie disperată de aceste arme și, la început, sosirea lor era lentă. Telefonam lui Dinitz (ambasadorul israelian) la Washington, ziua și noaptea : Ce se aude cu podul aerian ? Pentru ce nu funcționează încă ? Îmi amintesc că l-am chemat odată la ora 3 dimineața (ora Washingtonului) și el mi-a răspuns:

— Nu pot vorbi cu nimeni la o astfel de oră, Golda ! E prea devreme !

— Puțin îmi pasă de ce oră e ! — i-am spus furioasă lui Dinitz. Telefonează-i lui Kissinger imediat. Chiar acum, în mijlocul nopții. Avem nevoie de acest ajutor astăzi. Mîine s-ar putea să fie prea tîrziu.

...Fiecare ceas de așteptare era un secol pentru noi dar n-aveam altă alegere decît să rezistăm, în speranța că ora următoare ne va aduce știri mai bune. I-am telefonat lui Dinitz și i-am spus că sînt gata să zbor la Washington incognito, pentru a-l întîlni pe Nixon, dacă el consideră că ar putea organiza acest lucru.

— Interesează-te imediat, i-am spus. Vreau să pot pleca cît mai curînd posibil.

N-a mai fost necesar. Nixon însuși a dat în sfîrșit ordinul pentru plecarea *Galaxie*-lor gigantice și primul

avion a sosit la 14 octombrie, în a noua zi de război. Podul aerian a fost un element de neprețuit... Cînd am aflat că avioanele aterizau la Lydda, am plîns pentru prima oară de la începutul războiului. Dar chiar și *Galaxie*-le care ne aduceau tancuri, muniții, echipament, material medical și rachete aer-aer, nu puteau să ne satisfacă toate nevoile. Și avioanele ? Unde erau ele ? *Phantom*-urile și *Skyhawk*-urile trebuiau să-și facă plinul pe drum : ele îl efectuau în aer. Și soseau — la fel ca *Galaxie*-le ce aterizau la Lydda — uneori în ritm de unul la fiecare sfert de oră... Îmi amintesc că m-am dus odată la Lydda pentru a asista la sosirea *Galaxie*-lor. Se putea spune că erau niște specii de imenși monștri preistorici zburători și îmi reamintesc că am gîndit atunci : Mulțumesc lui Dumnezeu că am avut buna judecată de a elimina ideea unei acțiuni preventive ! Aceasta ar fi putut economisi vieți omenești la început ; dar sînt sigură că în acest caz noi n-am fi avut acest pod aerian care salvează acum atîtea".

Podul aerian american a funcționat mai bine de o lună. Uriașele *G-5 Galaxie*, cu o capacitate de transport de 120 de tone fiecare, au deversat fără întrerupere mari cantități de echipament militar din cel mai sofisticat : rachete aer-sol ghidate prin camere de televiziune, bombe „inteligente", noi tipuri de rachete aer-aer, aparataj electronic pentru bruierea instalațiilor de radar ale apărării antiaeriene inamice, precum și tancuri grele *M-60*. În zbor direct, realimentate în aer, soseau, rînd pe rînd, avioane de luptă *A 4 — Skyhawk* și *F 4 — Phantom*.

Cam în același timp a fost organizat un pod aerian sovietic spre Siria și Egipt, pentru refacerea potențialului militar al celor două țări care primeau, în plus, armament și muniții și din partea unor țări arabe. După estimările Institutului Internațional de Studii Strategice de la Londra, la sfîrșitul războiului din octombrie 1973 numărul avioanelor și tancurilor beligeranților era, în ciuda pierderilor-suferite pe cîmpul de luptă, cel puțin egal cu acela dinaintea începerii ostilităților. Conform altor surse, Egiptul nu reușise totuși să înlocuiască decît 50 la sută din tancurile pierdute în timpul războiului și circa 75 la sută din avioanele ce-i fuseseră doborîte. Aceste surse sînt însă de acord că, datorită podurilor aeriene, atît Siria cît și Israelul își refăcuseră aproape în întregime efectivele de tancuri și avioane din perioada antebelică.

La 14 octombrie, cînd podul aerian american intra în

funcțiune, israelienii, care se pregăteau de ofensivă, au fost obligați să facă față unui puternic atac în zona centrală a frontului, egiptenii trimițînd lă atac infanteria protejată de vehicule purtătoare de rachete anticar ; din spate înaintau în linie tancurile. Pentru a bloca atacul egiptean, israelienii au recurs la infanteria înarmată cu rachete anticar și la ecrane de fum, în timp ce unitățile lor blindate manevrau în flancuri. Bătălia a fost extrem de crîncenă. După datele avansate de israelieni (care recunoșteau că au avut și ei pierderi substanțiale) egiptenilor le-au fost distruse, în acea zi, circa 200 de tancuri, atacul fiind respins pe linia de plecare. A doua zi, israelienii vor declanșa contraofensiva planificată să conducă la stabilirea unui cap de pod pe malul vestic al Canalului.

Planul inițial de operațiuni al statului major israelian prevedea crearea unei zone de trecere a Canalului Suez de circa patru kilometri la Nord de Marele Lac Amer, aruncînd în luptă pe direcția principală două divizii blindate în timp ce alte două urmau să asigure flancurile vîrfului de lance. Concomitent, unități ale unei brigăzi de parașutiști, întărite cu cîteva zeci de tancuri, trebuia să treacă peste lacurile Amer (Mare și Mic) — care au 25 kilometri lungime și o lățime maximă de 13 kilometri — pe plute și în bărci pneumatice, pentru a stabili un cap de pod de-a lungul malului vestic.

Atacul a fost precedat de un bombardament masiv al aviației și artileriei israeliene împotriva pozițiilor egiptene, amplasate pe ambele maluri în imediata apropiere a punctului unde apele Canalului intră în Marele Lac Amer. La miezul nopții, elementele înaintate ale diviziei generalului Ariel Sharon, înaintînd pe axul șoselei dintre Bir Gafgata și Ismailia, reușiseră să atingă malul estic al Canalului în punctul prestabilit. În acel moment, posturile egiptene de pe malul vestic al lacului Amer zăreau, pe întinsul întunecat al apei, mărindu-se, mai multe puncte negre, inexplicabile în primul moment ; erau blindatele amfibii ale brigăzii de parașutiști, israelieni, trimisă să stabilească un prim cap de pod într-o zonă considerată de adversar inaccesibilă datorită configurației nisipoase de deșert a reliefului. În zorii zilei de 16 octombrie, parașutiștii care trecuseră peste lac împreună cu 28 de tancuri, căutau să lărgească capul de pod, întîmpinînd la început o rezistență sporadică din partea rarelor

poziții de apărare ale egiptenilor luați prin surprindere de atacul venit dintr-o direcție neașteptată.

Operațiunile de pe malul estic se desfășurau însă în condiții mult mai grele. Tirul violent al egiptenilor, ocupînd o poziție întărită ce fusese botezată de israelieni „Ferma chinezească", blocase șoseaua spre Canal. Pentru a putea înainta și a degaja avangarda diviziei Sharon, izolată astfel de grosul trupelor, pentru israelieni se impunea, în mod obligatoriu, să ocupe cît mai repede „Ferma chinezească". Luptele desfășurate aici, cu participarea unor puternice întăriri din ambele părți, au fost extrem de înverșunate, atît israelienii cît și egiptenii înregistrînd grele pierderi.

„Ferma chinezească" fusese cîndva o întreprindere agricolă pe malul estic al Canalului. În cursul războiului din 1967, cînd primele trupe israeliene ajunseseră acolo, ele au remarcat pe pompe și pe unele mașini agricole inscripții cu caractere pe care le-au considerat a fi chinezești, ajungînd la concluzia că era vorba de un centru experimental agricol organizat de specialiști sosiți de la Beijing. De aici și denumirea pe care i-au dat-o. În realitate ferma fusese creată de ministerul egiptean al agriculturii cu material cumpărat din Japonia care purta inscripții în ideogramele limbii țării de origină. Dar odată botezat „Ferma chinezească", punctul respectiv a rămas în codurile armatei israeliene sub această denumire.

Atacînd „Ferma chinezească", israelienii nu își închipuiau că vor întîmpina o rezistență atît de înverșunată. Ei presupuneau că vor avea de-a face doar cu cîteva grupe restrînse de „vînători de tancuri", adăpostite prin gropile împrăștiate în acest sector, pe care le vor anihila fără dificultate. Dar încercînd să înainteze, au avut surpriza să întîlnească un sistem defensiv bine pus la punct, extrem de dens, dotat cu numeroase arme antitanc, mitraliere și mortiere. Pentru a străpunge dispozitivul egiptean, o brigadă de parașutiști israeliană a fost adusă, în grabă, cu avioanele, din Sudul Sinaiului, fiind imediat aruncată în luptă. Întîmpinați cu foc intens, parașutiștii au fost nevoiți să se îngroape, la rîndul lor, în teren, suferind pierderi însemnate. În zorii zilei de 17 octombrie, în sprijinul parașutiștilor a intrat în acțiune o brigadă blindată, fiind însă stopată și ea de tirul apărătorilor egipteni, înarmați cu rachete antitanc și arme automate cu ecrane infraroșii pentru tragere pe întuneric. Intervenind în luptă

și unități de blindate egiptene, încleștarea a durat pînă în cursul după-amiezii, în brigada israeliană fiind uciși toți comandanții de companie inițiali, precum și cei care-i înlocuiseră. Vizitînd „Ferma chinezească" imediat după încheierea luptelor, Moshe Dayan descrie sugestiv tabloul de infern ce i-a apărut în fața ochilor : „Blindate cu sutele, arse și mutilate, din care unele mai fumegau încă, erau împrăștiate pe cîmp ; israeliene și egiptene la cîțiva metri unele de altele... De fiecare tanc de care mă apropiam, trăiam cu speranța că nu voi găsi însemnele armatei israeliene pe carcasa înegrită de funingine. Mi se strîngea inima : erau destule. Am o oarecare experiență a războiului și a cîmpurilor de bătălie dar niciodată, nici în realitate, niei în filmele cele mai exagerate, nu am văzut un tablou asemănător. Tancuri, transportoare blindate, tunuri și camioane de muniții sfîrtecate, răsturnate, carbonizate și fumegînde erau martorii sumbri ai îngrozitoarei bătălii ce se desfășurase acolo".

Luptele vor continua cu înverșunare și în zilele următoare, în jurul brești de cîțiva kilometri făcută de israelieni între armatele a II-a și a III-a egiptene. Israelienii izbutiseră pînă în noaptea de marți 16 octombrie să arunce două poduri peste apă, trimițînd în zilele următoare pe malul vestic sute de blindate în încercarea de a înclina balanța războiului în favoarea lor.

Dar miercuri 17 octombrie, la circa 1 400 kilometri de Sinai și de Golan, arabii deschîdeau un „nou front" aruncînd în luptă o armă ținută pînă atunci în rezervă. Ea va fi pusă în acțiune de un mic grup de oameni adunați în „Gold Room" (salonul aurîu) al luxosului hotel „Sheraton" din Kuweit. Această teribilă armă, al cărui impact va face să tremure de spaimă multe capitale ale lumii se numea : petrolul arab !

Reuniunea de la hotelul „Sheraton" din Kuweit a miniștrilor petrolului din țările arabe exportatoare de „aur negru" a hotărît dintr-o singură trăsătură de condei să declanșeze embargoul, micșorînd progresiv producția și urcînd substanțial prețurile, amenințare ce plana, ca o adevărată sabie a lui Damocles, asupra economiei unor state occidentale, din prima clipă a începerii ostilităților militare în Orientul Mijlociu. Încă la sfîrșitul săptămînii respective, Libia va dubla prețul petrolului său, pe care-l mai sporise odată doar cu puțin timp înainte. De la 4,6 dolari barilul, el va ajunge, astfel, la 8,9 dolari. Irakul a

anunțat, odată cu restricțiile impuse exporturilor petroliere, naționalizarea companiilor „Esso" și „Mobil Oil" ce operau în zona Basra. Regele Feisal al Arabiei Saudite, a hotărît să diminueze producția cu 5 la sută în fiecare lună, pînă la evacuarea completă a teritoriilor ocupate de Israel în 1967, exemplul său fiind urmat și de emiratele petroliere din Golf. Consecințele s-au făcut simțite imediat. Chiar a doua zi după reuniunea de la hotelul „Sheraton" din Kuweit, directorul Carburanților din Franța anunța, la televiziunea pariziană, scumpirea benzinei și a păcurei. Restricții de circulație vor fi impuse, la scurt timp, în Franța, Marea Britanie și Republica Federală Germania. Spectrul unei penurii accentuate de petrol, în prag de iarnă, se profila tot mai îngrozitor pentru locuințele vest-europene, încălzite în majoritatea lor cu păcură. Cea mai lovită era Japonia, ea depinzînd într-o proporție aproape totală de petrolul arab.

Americanii au încercat la început să dramatizeze situația proprie, președintele Nixon apărînd pe ecranele televiziunii și anunțînd cu vocea întretăiată de emoție că „Statele Unite vor trebui să înfrunte cele mai severe restricții de energie pe care le-au cunoscut vreodată, chiar în timpul războiului mondial", schițînd o serie de măsuri drastice ca limitarea vitezei pe șosele, reducerea încălzirii în toate imobilele, naționalizarea păcurii. Dar după cum subliniau observatorii politici ai epocii respective, americanii mimau doar spaima, dependența lor de petrolul arab fiind, la acea oră, minimă.

Punînd în mișcare arma embargoului, țările arabe socoteau că vor provoca prin ricoșeu anumite schimbări de poziție în politica americană de sprijinire a Israelului. Decizia de a reduce progresiv producția avea un caracter pur politic. Expunîndu-i pe consumatorii europeni și japonezi la pericolul penuriei în preajma iernii, arabii considerau că aceștia vor face presiuni asupra propriilor guverne pentru ca, la rîndul lor, acestea să intervină la Washington. „Procedăm pe etape pentru a nu șoca prea mult și a lăsa acestor reacții timpul să se dezvolte", spunea un ministru arab. Dar americanii, consolîndu-se că deciziile luate în Kuweit penalizau în primul rînd Europa și Japonia, se vor spăla pe mîini, ca Pilat din Pont, lăsîndu-le să se descurce singure. În continuare, ei vor căuta să apară ca „îngeri ai păcii" în Orientul Mijlociu, încercînd să-i mulțumească pe cît posibil și pe unii și pe

alții din beligeranți : mai întîi îi vor aproviziona consistent cu arme pe israelieni, tocmai la momentul oportun, apoi vor manevra în așa fel ca, la încheierea ostilităților, atît Siria cît și Egiptul să rămînă cu cîte o bucată de teren din teritoriile pierdute în 1967.

În situația creată, statele vest-europene au reacționat refuzînd să furnizeze arme Israelului și interzicînd aterizarea, pe teritoriul lor, pentru realimentare, a avioanelor americane în drum spre această țară. În plus, au hotărît „să intensifice" relațiile cu lumea arabă. Organizația Țărilor Arabe Exportatoare de Petrol va decide, în consecință, să le acorde o recompensă, anunțînd că în luna decembrie embargoul „nu va privi comunitatea europeană". Japonia, legată politic și economic de America în mai mare măsură, va capitula ultima, primul ministru declarînd că este gata să se întîlnească cu arbaii „pentru a sprijini politica lor la O.N.U., pentru a acorda o asistență specială palestinienilor, pentru o cooperare economică și tehnică directă cu ansamblul țărilor în curs de dezvoltare". Între timp, majoritatea țărilor africane a rupt ostentativ relațiile diplomatice cu Israelul. Peste puțină vreme, țările arabe exportatoare de petrol vor renunța complet la embargo, dar prețul „aurului negru", sporit de patru ori în ultimele luni ale anului 1973, se va menține în continuare, pentru ca apoi să înregistreze noi creșteri substanțiale.

Embargoul petrolier reușise să realizeze un front de sprijin extins în favoarea arabilor, de care Statele Unite nu puteau să nu țină seama chiar dacă impactul inițal nu le deranjase prea mult. Înțelegînd că războiul ce se desfășura în Orientul Mijlociu risca să întindă prea mult coarda — generînd implicații de tot felul, politice, diplomatice, economice și chiar de ordin militar — americanii se vor hotărî să intervină agitînd la repezeală ispititoarea ramură de măslin, tocmai în momentul în care încleștarea de pe frontul Canalului Suez luase proporții.

La 16 octombrie, Sadat pronunțase un discurs în care se declara favorabil încetării focului, cu condiția ca aceasta să fie urmată de evacuarea completă a teritoriilor ocupate în 1967 de Isarel ; după îndeplinirea acestei condiții, ar fi putut avea loc o conferință de pace. Israelienii care erau gata să accepte o încetare a focului la 12 octombrie, se răzgîndiseră acum cînd armata lor în plină contra-

ofensivă înaintase dincolo de Canal. Lui Sadat i se va trimite la 18 octombrie de la Moscova sugestia de a fi de acord cu o încetare a focului imediată și fără condiții prealabile, fotografiile prin satelit indicînd o situație militară nefavorabilă pentru Egipt după spărtura operată de israelieni între cele două armate ale adversarului de pe malul estic și stabilirea unui cap de pod ce se lărgea continuu, pe malul vestic.

Venind în întîmpinarea unei propuneri sovietice, la 20 octombrie, Administrația americană îl va trimite la Moscova pe secretarul de stat Kissinger pentru a stabili o poziție comună în vederea determinării încetării focului pe fronturile din Orientul Mijlociu. Cele două părți au căzut de acord asupra termenelor unei rezoluții care va fi adoptată la 22 octombrie de Consiliul de Securitate, cu numărul 338. De la Moscova, Kissinger a zburat direct în Israel pentru a-i convinge pe israelieni să accepte încetarea focului. Dar aceștia se lăsau greu. Ei propuneau ca încetarea focului să intre în vigoare abia după trei zile. Iritat, șeful diplomației americane va face următoarea remarcă : „Dayan este ca Napoleon la Wagram. El cîștigă o bătălie dar nu ține seama de faptul că dacă războiul durează, va sfîrși prin a-l pierde". Kissinger dorea, totodată, ca americanii să nu apară, în nici un caz, ca inamici ai arabilor. „Una este să susții Israelul cînd este amenințat. Și alta să contribui la umilirea Egiptului", explica ziariștilor poziția americană, unul din cei mai apropiați colaboratori ai secretarului de stat.

În aceeași zi, cînd Kissinger se străduia s-o convingă pe Golda Meir de necesitatea ca Israelul să accepte încetarea imediată a focului, la New York Consiliul de Securitate dezbătea pentru prima oară un proiect de rezoluție depus împreună de Uniunea Sovietică și Statele Unite.

La 22 octombrie, ora 17 (23 în Egipt) rezoluția 338 a înaltului organism al O.N.U. privind încetarea focului în Orientul Mijlociu era votată. Dar războiul va continua, islaelienii și egiptenii acuzîndu-se reciproc de provocarea prelungirii luptelor. În realitate israelienii, care aveau trecute peste Canal forțe importante de blindate și infanterie, sperau ca prelungind războiul să poată lărgi cît mai mult punga realizată pe malul african. Armata israeliană controla acum întregul mal vestic de la periferiile Ismailiei și pînă la cele ale Suezului — principalele orașe egiptene pe Canal, situate la 100 de kilometri unul de

altul. Adîncimea pungii israeliene atingea în unele puncte 40 de kilometri.

În zilele următoare, israelienii vor reuși să încercuiască practic armata a III-a egipteană, izolată pe malul estic de-a lungul ultimei porțiuni a Canalului. Singura posibilitate de aprovizionare a celor 20 000 de soldați egipteni cu muniții, alimente și inclusiv cu apă (zona ocupată de ei era deșert nisipos) era pe mare, dar vedetele rapide israeliene purtătoare de rachete blocaseră navigația în golful Suez și situația armatei a III-a devenea tot mai dramatică pe măsura scurgerii orelor.

Plîngîndu-se de violarea neîncetată de către israelieni a încetării focului, la care aceștia subscriseseră, Egiptul a cerut trimiterea imediată de forțe americane și sovietice pentru a determina respectarea rezoluției Consiliului de Securitate. Americanii au răspuns negativ. Uniunea Sovetică a anunțat însă că în cazul în care ostilitățile continuă își rezervă dreptul de a lua măsuri în consecință. Amenințarea unei acțiuni unilaterale sovietice va determina o adevărată criză internațională, președintele Nixon ordonînd la 25 octombrie punerea în stare de alarmă a întregului dispozitiv militar american, inclusiv cel nuclear. 60 de bombardiere supergrele *B-52* cu opt reactoare, putînd transporta 30 de tone de bombe fiecare, părăsiră baza lor de la Guam, principala insulă a arhipelagului Mariane din mijlocul Pacificului, îndreptîndu-se într-o direcție necunoscută. La Fort Bragge, divizia a 2-a aeropurtată primise ordin să fie gata pentru decolare. Port-avionul „J.F.Kennedy", cu propulsie nucleară, a fost trimis de urgență în Mediterană pentru a întări forțele navale americane ale Flotei a 6-a, aflată acolo. Dar starea de tensiune extremă nu va dura, lucrurile calmîndu-se rapid în următoarele 24 de ore. Cele două mari puteri n-aveau interes să se înfunde în nisipurile mișcătoare ale conflictului din Orientul Mijlociu și procedînd în consecință vor întreprinde măsuri adecvate pentru a găsi o ieșire convenabilă din impasul creat de continuarea ostilităților și după hotărîrea de încetare a focului adoptată de Consiliul de Securitate la 22 octombrie, situație de care Israelul profitase pentru a-și lărgi capul de pod de pe malul vestic al Canalului Suez și a tăia orice posibilitate de aprovizionare armatei a III-a egipteană, izolată și practic încercuită pe malul estic din Peninsula Sinai.

În dimineața de 26 octombrie, un interminabil schimb de apeluri telefonice a avut loc între Washington și Ierusalim (unde își avea reședința guvernul israelian). „Nodul problemei — scria Moshe Dayan în memoriile sale — era situația creată de încercuirea armatei a III-a cu toate complicațiile pe care le aducea acest fapt. Washingtonul nu putea permite ca ea să fie distrusă, nici înfometată, nici lăsată să moară de foame, nici făcută prizonieră. Dacă ea nu putea fi aprovizionată prin alte mijloace, rușii s-ar fi însărcinat cu aceasta, ceea ce echilvala cu o intervenție militară. De aici o lovitură dată prestigiului american. Prin orice mijloc, armata a III-a trebuia să fie scoasă din situația sa critică. Americanii foloseau adesea un ton care n-ar fi putut să fie calificat de bun gust... Pînă la urmă ei prezentară cererea lor, mai mult sau mai puțin, sub formă de ultimatum : Ori acceptăm trecerea prin liniile noastre a unui convoi egiptean cu echipament nemilitar, de alimente și apă, ori ne vom găsi într-o situație de conflict cu Statele Unite. Israelul sfîrși prin a accepta trimiterea la Cairo a 100 de autocamioane pentru aprovizionare. În fapt era sfîrșitul blocadei acestei armate, care nu durase decît trei zile — de la 23 la 26 octombrie".

Consiliul de Securitate care adoptase la 23 octombrie o nouă rezoluție comună sovieto-americană, nr. 339, privind încetarea imediată a focului, va vota la 26 octombrie un al treilea document — rezoluția 340, hotărînd trimiterea unei forțe de urgență a O.N.U., pe linia fronturilor de pe Canalul de Suez pentru a fi interpusă între armatele beligerante. Primul contingent al „forței de urgență" a fost format din 800 de militari austrieci, suedezi și finlandezi, care se aflau în Cipru, puși sub comanda generalului finlandez Silaasvuo. Numărul „căștilor albastre" va crește ulterior la 2 300 de oameni, rămînînd în Sinai pînă la încheierea acordurilor de pace dintre Egipt și Israel.

Cel de-al patrulea război arabo-israelian se încheiase, în mod practic, odată cu acceptarea rezoluțiilor O.N.U., privind încetarea focului, de către toate părțile implicate în conflict, chiar dacă o ultimă răbufnire va mai avea loc pe o porțiune limitată a frontului din Golan, în primăvara anului 1974, înainte de a se ajunge la un acord de

dezangajare a forțelor, menit să separe pe beligeranți prin introducerea și acolo a unui contingent de „căști albastre".

Pe parcursul celor aproape trei săptămîni cît duraseră ostilitățile din octombrie 1973, se desfășuraseră lupte extrem de violente, cu folosirea unor uriașe cantități de armament ultramodern. Ținînd seama de perimetrele reduse ale cîmpurilor confruntării, bătăliile de blindate din Golan și în special din zona Canalului Suez au fost considerate — prin numărul și puterea de foc a tancurilor introduse în luptă — ca întrecînd tot ceea ce istoria militară cunoscuse pînă atunci în acest domeniu. Ambele părți suferiseră pierderi mari, umane și materiale. Conform datelor publicate de Institutul Internațional de Studii Strategice de la Londra, în cursul războiului din octombrie 1973, Israelul a pierdut 2 700 de oameni, 120 de avioane (un sfert din totalul efectivului avut la începerea ostilităților) și 800 de tancuri (aproape jumătate din numărul de care dispunea) ; Egiptul — 10 000 de oameni, 150 avioane și 950 de tancuri ; Siria — 7 000 de oameni, 150 de avioane și 800 de tancuri. Cheltuielile militare și pagubele suferite de sectoarele civile s-au ridicat, la rîndul-lor, la miliarde de dolari.

Între 5 și 16 noiembrie, secretarul de stat american Kissinger a întreprins un turneu în mai multe țări arabe oprindu-se la Rabat, Tunis, Cairo și Amman, în timp ce adjunctul său Joseph Sisco purta convorbiri cu oficialitățile din Israel. Cu acest prilej au fost restabilite relațiile diplomatice dintre Cairo și Washington, întrerupte din 1967. Totodată s-a ajuns la o înțelegere privind încheierea unui acord de stabilizare militară între Egipt și Israel.

Acordul pentru consolidarea încetării focului a fost semnat de reprezentanții militari ai celor două părți în conflict; la 11 noiembrie 1973, într-un cort instalat în plin deșert la kilometrul 101 de pe șoseaua Suez-Cairo, în prezența generalului finlandez Enzie Silaasvuo, reprezentînd O.N.U., și a circa 400 de ziariști sosiți la fața locului pentru a asista la eveniment. Acest prim acord dintre Egipt și Israel cuprindea șase articole referitoare la aprovizionarea armatei a III-a egiptene și la schimbul de prizonieri, precum și retragerea trupelor israeliene pe pozițiile ocupate la 22 octombrie, în momentul adoptării de către Consiliul de Securitate a rezoluției 338. Conform prevederilor acestei rezoluții, o conferință de pace a fost reunită la 21 decembrie la Geneva cu participarea Egiptu-

lui, Siriei, Iordaniei, Israelului, Uniunii Sovietice și Statelor Untie, sub președinția Secretarului general al O.N.U.

Evenimentul avea o inportanță simbolică, fiind pentru prima oară cînd negociatori arabi și israelieni se aflau oficial, față în față, în scopul declarat de a ajunge la un tratat de pace. Dar, cu toate eforturile depuse, Conferința de la Geneva n-a reușit să atingă acest țel. În schimb, un rezultat concret l-au avut tratativele egipteano-israeliene de la „kilometrul 101", conducînd la semnarea, la 18 ianuarie 1974, a unui nou acord de dezangajare care prevedea evacuarea armatei israeliene de pe ambele maluri ale Canalului Suez, în spatele unei linii situate la 20 kilometri distanță de acesta, egiptenii ocupînd întregul mal estic, pe o porțiune lată de 10 kilometri în peninsula Sinai. Între cele două armate se stabilea o zonă tampon în care se instalau „căștile albastre" ale O.N.U. Se fixase de asemenea o limită pentru armamentul ce urmau să-l posede egiptenii dincolo de Canal, în Sinai, precum și israelienii într-o zonă de 30 kilometri adîncime de la linia respectivă. Se preciza, totodată, că acordul încheiat nu era un tratat de pace, ci doar o etapă în vederea unei păci globale ce urma să fie negociată la Geneva. Acest acord va introduce o stabilitate importantă în relațiile dintre cele două țări, permițînd Egiptului să redeschidă, în anul următor, traficul pe Canalul de Suez, imobilizat încă din timpul celui de-al treilea război arabo-israelian din iunie 1967.

Pe linia de încetare a focului din Golan, incidentele multiplicate în cursul iernii au degenerat într-un veritabil „război de uzură", început la 10 martie și încheiat după 83 de zile, obiectivul său fiind stăpînirea punctului strategic Ksar-Chehib, de pe muntele Hermon, reocupat de israelieni la 22 octombrie 1973, imediat după adoptarea rezoluției 338 de către O.N.U. La 31 mai 1974, în urma unei navete neîntrerupte a secretarului de stat Kissinger, între Ierusalim și Damasc, a fost încheiat acordul de dezangajare și pe frontul siriano-israelian. Conform acestui acord, semnat la Geneva în ziua de 31 mai 1974, Israelul s-a angajat să evacueze zona de 551 kilometri pătrați ocupată în octombrie 1973, pe teritoriul sirian și în plus orașul Kuneitra împreună cu încă 112 kilometri pătrați, deținuți din 1967. Între cele două armate adversare s-a creat o zonă tampon, demilitarizată, dublată de ambele părți de cîte o altă zonă cu armament limitat. O forță

„pentru observarea dezangajării" formată din 1 250 militari sub egida O.N.U. a fost amplasată în zona tampon, cu misiunea de a controla aplicarea acordului, situație ce s-a perpetuat de atunci, în absența unei păci globale în Orientul Mijlociu.

Un nou acord de dezangajare israelo-egiptean a fost încheiat la începutul lunii septembrie 1975, prin care s-au redat Egiptului încă 1 000 de kilometri pătrați din Sinai, inclusiv exploatările petroliere de la Abu Rudeis situate de-a lungul golfului Suez. Israelul a evacuat, totodată, o bandă lată de 3 pînă la 10 kilometri lățime, spre Est de linia stabilită prin vechiul acord de la „kilometrul 101", inclusiv defileurile Mitla și Gidda, extinzînd astfel suprafața zonei tampon aflată sub controlul forțelor de urgență ale O.N.U., la 4 000 de kilometri pătrați.

Procesul de reglementare, început în 1974 la „kilometrul 101" și continuat prin acordul din septembrie 1975, va bate pasul pe loc timp de doi ani, israelienii nearătîndu-se deloc grăbiți să-și aducă o contribuție activă în această direcție. O schimbare esențială, o va produce gestul spectaculos al președintelui egiptean Anwar El Sadat care la 9 noiembrie 1977 a declarat în parlamentul egiptean că este gata în orice moment să se ducă în Israel pentru a negocia pacea. Vizita sa va avea loc 12 zile mai tîrziu, cînd președintele egiptean va fi primit la Ierusalim cu toate onorurile oficiale, luînd cuvîntul în fața *Knesset*-ului și purtînd convorbiri cu noul premier israelian Menahem Begin. Negocierile egipteano-israeliene ce au urmat se vor prelungi luni întregi, fără un rezultat palpabil, intrînd, la un moment dat, într-un impas ce părea greu de surmontat.

La sugestia americanilor, Sadat și Begin se vor întruni cu președintele Statelor Unite, Jimmy Carter, într-o conferință „a ultimei șanse" desfășurată, între 5—17 septembrie 1978, la Camp David, reședința de vacanță a șefului Casei Albe, situată într-o regiune pitorească, la 100 kilometri de Washington. La 26 martie 1979, va fi semnat, în capitala americană, tratatul de pace dintre Egipt și Israel, conform căruia în decurs de trei ani Peninsula Sinai urma să fie retrocedată complet statului egiptean. Semnarea acestui tratat, urmată la scurt timp de stabilirea de relații diplomatice și schimb de ambasadori între cele două țări, va fi dezaprobată de majoritatea statelor arabe. Cu excepția a trei țări membre ale Ligii Statelor Arabe (Sudan,

Oman și Somalia) toate celelalte state arabe vor rupe relațiile cu Egiptul și vor trebui să treacă opt ani pînă cînd cea mai mare parte o acestora vor restabili legăturile diplomatice cu guvernul de la Cairo.

La 25 aprilie 1982, trupele israeliene părăseau ultima parte din teritoriul egiptean ocupat în 1967, momentul solemn fiind marcat de înălțarea drapelului Republicii Arabe Egipt în extremitatea sudică a Sinaiului, la atît de disputatul Sharm El Sheikh, punctul ce domină strîmtoarea Tiran. În acel moment, unele din personajele principale ale războiului din octombrie 1973 nu mai erau în viață. Premierul Golda Meir, decedase, cu doi ani înainte, la venerabila vîrstă de 82 de ani. Generalul Moshe Dayan se stinsese în urma unui cancer. Iar președintele egiptean Anwar El Sadat fusese victima, în timpul paradii militare de la 6 octombrie 1981, a atentatului săvîrșit de un grup de fanatici religioși, strecurați în uniforme militare în coloana defilării de unde au deschis foc de arme automate împotriva tribunei oficiale.

Dar pe cerul fierbinte al Orientului Mijlociu pluteau în continuare norii negri ai încordării și violenței, centrul de greutate al conflictului mutîndu-se în mica țară a cedrilor matusalemici, unde flăcările războiului civil libanez se împleteau cu desele raiduri aeriene pustiitoare și cu incursiuni terestre israeliene, prevestitoare ale unei noi confruntări armate de proporții, lovitura principală fiind îndreptată, de această dată, împotriva rezistenței palestiniene și a aliaților ei.

Capitolul VI

ŢARA CEDRILOR SUB SEMNUL VIOLENŢEI

O misterioasă şcoală din munţii Libanului

Cu zidurile sale din piatră cioplită, etalînd vizibil elemente ale vechii arhitecturi autohtone — coloane şi ogive — impozanta clădire părea de la distanţă o obişnuită mănăstire ortodoxă sau greco-catolică, aşa cum se întîlnesc în diverse zone pitoreşti de prin munţii Libanului. De sus, de la înălţimea celor aproape 1000 de metri ai colinei unde fusese construită, se deslușea la orizont, cu ochiul liber, întreaga panoramă a Beirutului modern, marcat printr-o adevărată pădure de blocuri albe, aliniate pe fundalul albastru al Mediteranei răsăritene. Clădirea aceasta gălbuie, umbrită de coroanele rotunde ale unor pîlcuri de pini maritimi, adăpostea, dacă ar fi fost să ne luăm după firma atîrnată la intrare, un inocent institut de studiere a limbii arabe. Este adevărat, nu pentru copii-şcolari ci pentru oameni maturi veniţi aici de prin toate colţurile lumii şi în mod deosebit din cuprinsul Imperiului britanic, pe o perioadă de şase-opt luni, cu scopul declarat de a-şi însuşi limba Profetului şi modul de viaţă al Orientului.

Istoria acestui „Middle East Centre of Arabic Studies" instalat în localitatea montană libaneză Chelmane, situată la cîţiva kilometri de Beirut, a început în anii celui de-al doilea război mondial la Ierusalim. „Institutul" respectiv fusese organizat, în „oraşul sfînt", din iniţiativa şi sub

tutela ministerului de război britanic, *War Office*, cu misiunea de a pregăti diplomați și agenți englezi în limba arabă „pentru a putea face față mai bine infiltrării nazismului în regiune", dar activitatea sa avea să continue și după încheierea conflagrației mondiale. În 1947, atunci cînd izbucnise criza palestiniană, Ierusalimul devenind un loc nesigur din cauza multiplelor atentate ale extremiștilor din organizațiile *Irgun* și *Stern* și ale adversarilor lor arabi, institutul s-a mutat pe meleaguri mai primitoare, mai liniștite, într-o regiune încîntătoare din țara vecină a cedrilor matusalemici, la Sud-Est de Beirut. Cu acest prilej avea să se opereze și o schimbare de tutori : *War Office* va fi înlocuit în administrarea institutului de *Foreign Office*.

În primii ani de funcționare pe teritoriul libanez, prezența discretă a institutului de la Chelmane va trece oarecum neobservată, mai cu seamă că numărul „studenților" nu depășea niciodată 50—60 de persoane, izolate în spatele impunătoarelor ziduri ale clădirii de pe colină. Dar cu trecerea timpului numele acestei școli pentru învățarea limbii arabe avea să iasă, încetul cu încetul, din anonimat, fiind pomenit tot mai des în coloanele presei din Beirut, în legătură cu diverse scandaluri privind activități mai puțin nevinovate ce țineau de culisele unor servicii secrete. Un ziarist libanez, care reușise să pătrundă, din curiozitate reporticească, în incinta clădirii de la Chelmane va surprinde un fapt oarecum bizar : el a văzut într-unul din culoare că, pe lîngă un tablou conținînd regulamentul de funcționare a școlii, se afla afișată și o listă ce menționa zilele de plecare a valizelor diplomatice britanice de la Beirut spre ambasadele Majestății Sale din Cairo, Riad, Bagdad, Londra și Tel Aviv. De la o astfel de constatare nu a mai fost decît un pas pînă la tot felul de supoziții ale imaginației, ce-i drept nu lipsite de o bază reală.

Printre cei ce au urmat cursurile institutului de la Chelmane, figurează cîteva nume celebre din istoria posttebelică a activității serviciilor secrete, așa cum ar fi George Blake, eroul unui proces de spionaj de mare răsunet, sau Kim Philby, considerat ca unul dintre cei mai faimoși agenți secreți ai secolului nostru, ambii fiind descoperiți, pînă la urmă, ca făcînd un joc dublu.

Harold Kim Philby aparținea unei familii britanice care adusese în trecut mari servicii Coroanei. Tatăl său,

Harry Saint-John Bridger Philby, fusese un personaj extrem de cunoscut în Orientul Mijlociu, faima sa nefiind cu nimic mai prejos de aceea a celebrului colonel Lawrence ; ambii contribuiseră, prin activitatea lor, la configurația ulterioară a hărții politice a acestei regiuni. Maiorul Harry Philby, intrat în serviciul *India Office*-ului, încă din 1908, acționase în partea estică a Peninsulei arabice, mizînd pe dinastia wahabită de la Riad. Colonelul Lawrence care era membru al *Arab Bureau*-lui de la Cairo își desfășurase talentele sale de agent secret în partea vestică a regiunii, în special în Siria și Hedjaz, protejata sa fiind familia hașemită de la Mecca.

Aparținînd unor branșe diferite din *Secret Intelligence Service,* fiecare cu tactica ei, dar urmărind același obiectiv strategic de îndeplinit, la Est de Suez, în clipa prăbușirii Imperiului otoman, Philby și Lawrence fuseseră, la un moment dat rivali, susținîndu-și cu încăpățînare opțiunile. În timp ce colonelul Lawrence participa direct la „revolta din deșert" a arabilor din Hedjaz, organizînd răsunătoare acțiuni de diversiune în spatele frontului otoman, pe care le-a descris cu mult talent în cartea sa „Cei șapte stîlpi ai înțelepciunii", maiorul Harry Philby rămînea la curtea emirului din Nedjd, Abdel Aziz, viitorul rege al Arabiei Saudite de a cărui istorie va fi strîns legată o lungă parte a vieții acestui agent britanic.

După încheierea primului război mondial și prăbușirea Imperiului otoman, maiorul Philby a primit misiunea temporară de reprezentant special al Marii Britanii pe lîngă emirul Abdallah al noului stat al Transiordaniei, care tocmai fusese creat. Puțin mai tîrziu a trecut și prin Irak, zonă pe care o cunoștea destul de bine din timpul nefericitei campanii britanice în Mesopotamia anului 1916. Apoi, cînd Abdel Aziz a început cucerirea Arabiei, ajungînd cu armata sa la Mecca, îl găsim pe Harry Philby alături de monarhul wahabit, pe lîngă care va rămîne o bună bucată de timp.

Trecînd la islamism, sub numele de șeicul Abdallah, un musulman model care își îndeplinea toate obligațiile de credincios fervent, luîndu-și și două arăboaice de neveste (una dintre ele, se zice, chiar rudă a regelui) în afara celei pe care o avea în Anglia, mama lui Kim, fostul Harry Philby va deveni mîna dreaptă a suveranului saudit, participînd regulat la toate consiliile de coroană și primind

din partea acestuia diferite misiuni delicate ca de pildă tratativele de pace cu imanul Yemenului, în urma războiului saudito-yemenit din 1934.

Ulterior, relațiile sale cu regele Arabiei Saudite se vor răci și proaspătul musulman, întors la Londra, va candida, la un moment dat, chiar pentru un loc în Camera Comunelor. După cel de-al doilea război mondial, reîmpăcat cu monarhia saudită, Harry Philby a mai întreprins o serie de călătorii în Orient, avînd să se stingă din viață, la vîrsta de 75 de ani, în 1960, la Beirut. Pe mormîntul său, dintr-un cimitir al capitalei libaneze, fiul său Kim Philby i-a ridicat o stelă funerară avînd gravată pe ea următoarea inscripție : „Aici odihnește cel mai mare explorator al Arabiei".

Cînd bătrînul său tată și-a dat obștescul sfîrșit, Kim Philby se afla la Beirut de puțin timp. Sosise aici în preajma furtunosului an 1958, cînd efervescența mișcării naționale arabe, animată de victoria revoluției egiptene, luase proporții și pentru stăvilirea ei un corp expediționar american, format din peste 10 000 de pușcași marini, va debarca în Liban sub protecția celei de-a 6-a flote din *U.S. Navy*, în timp ce parașutiștii britanici aterizați în Iordania își organizau pozițiile de luptă. Trimiterea la Beirut, în acel moment, a ziaristului Kim Philby, în calitate de corespondent permanent al publicațiilor britanice „The Observer" și „The Economist", nu constituia un fapt întîmplător ci era legată tocmai de evenimentele în desfășurare.

Kim Philby avusese o viață la fel de aventuroasă și stranie ca și a tatălui său. În timpul războiului civil din Spania, îl găsim pe Kim acreditat în calitate de corespondent britanic pe lîngă cartierul general franchist, de unde trimitea reportaje din prima linie pentru cunoscutul cotidian londonez „The Times". Întors în Anglia, cu o aureolă de simpatizant al politicii de dreapta, Kim Philby va găsi deschise porțile marilor cotidiene londoneze fiind trimis în calitate de corespondent special la Berlin. Aici reușește să stabilească relații foarte bune în rîndurile cercurilor conducătoare naziste. După începerea celui de-al doilea război mondial, însoțește trupele britanice în Franța, părăsind această țară, în momentul înfrîngerii, într-o ultimă barcă de salvare. Cariera sa va continua încă mulți ani, fără întrerupere, în cadrul *Intelligence Service*-ului, pe

schema căreia a urcat repede în grad, ajungînd şef de secţie şi evidenţiindu-se prin eficienta sa activitate.

În 1945, Kim funcţionează temporar la Istanbul, pentru ca apoi să preia conducerea secţiei de informaţii privind Uniunea Sovietică. Şefii săi erau foarte mulţumiţi de activitatea pe care o desfăşurase şi la scurt timp va primi o înaltă distincţie britanică. În continuare, Kim Philby, şeful „secţiei sovietice" din *S.I.S.* se va reîntoarce pentru o perioadă în Turcia, în calitate de prim-secretar al Ambasadei britanice. În 1949, ajunge la Washington, tot ca prim-secretar de ambasadă, avînd misiunea de agent de legătură al *S.I.S.* pe lîngă noua organizaţie de informaţii a Statelor Unite care tocmai se crease — *Central Intelligence Agency (C.I.A.)*. Cariera sa se apropia de apogeu. Se vorbea despre el ca despre un probabil candidat la postul de şef al serviciului secret britanic.

Defecţiunea a doi diplomaţi englezi, ambii foşti în post la Washington — Guy Francis de Moncy Burgess, aparţinînd unei familii nobile şi Donald MacLean, fiul şefului partidului liberal şi ministru într-unul din guvernele britanice — prieteni buni cu Kim Philby încă din timpul cînd toţi trei erau studenţi la Cambridge, avea să-l pună într-o postură incomodă, mai cu seamă după ce se acreditase presupunerea că i-ar fi avertizat de bănuielile care planau asupra lor, permiţîndu-le astfel să dispară. Conducerea *Intelligence Service*-ului avea însă mare încredere în Kim Philby şi va continua să-l apere chiar după ce va fi nevoit să părăsească *Foreign Office*, reluîndu-şi vechea profesiune de ziarist. Se înţelege tot în slujba *Intelligence Service*-ului, mai întîi în Cipru, apoi în Liban, unde va fi întîlnit destul de des şi pe la „institutul" din Chelmane.

La Beirut, Kim Philby a locuit într-un apartament elegant de pe strada Kantari, din centrul modern al capitalei libaneze; împreună cu cea de-a treia soţie a sa, Eleanor. Se cunoscuseră acolo, pe cînd aceasta era căsătorită cu un ziarist american, Sam Brower, corespondentul ziarului „The New York Times", de care divorţase pentru a se căsători cu Kim.

În seara de 23 ianuarie 1963, soţii Philby fuseseră invitaţi la familia prietenului lor Balfour Paul, prim-secretar al ambasadei britanice din Liban. Kim a rugat-o pe Eleanor să se ducă ea prima, urmînd ca el să vină mai tîr-

ziu, la diplomatul britanic, avînd unele treburi de rezolvat între timp. Familia diplomatului britanic și invitata lor terminaseră însă masa și Kim continua să întîrzie. La miezul nopții, Eleanor s-a întors singură acasă dar nu l-a găsit pe Kim. N-a apărut nici a doua zi și nici în zilele următoare. Între timp, a primit cîteva rînduri liniștitoare de la soțul său dispărut : acesta își motiva plecarea precipitată și întîrzierea reîntoarcerii, explicînd că a primit o sarcină profesională urgentă și va lipsi o perioadă ceva mai lungă. Dar Kim Philby n-a mai apărut niciodată la Beirut.

Misterul dispariției sale va fi elucidat abia peste șase luni, în iulie 1963, cînd la Moscova în ziarul „Izvestia", apărea o scurtă știre : „Cetățeanul englez H. A. R. Philby, care în trecut a ocupat o poziție importantă în serviciul secret britanic s-a adresat oficialităților sovietice cerînd azil politic și cetățenia sovietică. Sovietul Suprem al U.R.S.S. a aprobat cererea lui H. A. R. Philby". Peste puțin timp, Kim avea să primească o înaltă decorație sovietică, după ce cu ani în urmă fusese recompensat cu una din cele mai valoroase distincții britanice pentru activitatea sa în *Secret Intelligence Service*. Memoriile sale publicate în mai multe țări aveau să ridice în parte vălul de pe viața extraordinară a acestui personaj misterios.

Kim Philby nutrise idei de stînga încă din anii studenției ; în 1934, tînăr, la vîrsta de 20 de ani, participase la luptele de pe baricadele cartierelor muncitorești din Viena, unde se afla în vizită tocmai în momentul represiunilor polițienești ordonate de cancelarul Dollfuss. Mai departe, îmbrățișînd profesia de agent secret, servise aceeași cauză și în Spania, pe lîngă cartierul general al lui Franco și apoi la Berlin, pe lîngă ministerul de externe a lui Ribbentrop, continuîndu-și activitatea de agent dublu timp de trei decenii pînă în momentul cînd, încolțit de suspiciunile tot mai asidue ale contra-spionajului britanic, fusese nevoit să părăsească scena, moment consemnat prin spectaculoasa sa dispariție de la Beirut.

Prezența prin sălile de curs de la Chelmane a lui Blake, Philby și altor spioni, ale căror istorii s-au bucurat de o largă publicitate, a făcut ca activitatea desfășurată de „Middle East Centre for Arabic Studies" să ridice tot mai multe semne de întrebare în coloanele presei libaneze. Kamal Joumblatt, liderul din acel timp al Partidului Socialist

Progresist și al comunității druze, care era prin anii '60 ministru de interne în guvernul libanez, a deschis o campanie puternică împotriva institutului de la Chelmane, cerînd închiderea sa sub acuzația că amenință securitatea în regiunea Orientului Mijlociu prin spionii care-i formează. El cerea deschiderea unei ample anchete, menționînd că posedă „documente de mare importanță" în sprijinul acuzației sale. Joumblatt nu era singurul ce considera acest institut ca fiind un cuib de spioni. Liderul partidului laburist britanic, Harold Wilson, avînd aceleași suspiciuni, cerea guvernului de la Londra să precizeze rolul „institutului" și să justifice trimiterea acolo a celor doi agenți transfugi, Blake și Philby. Dar sesizările respective aveau să se lovească de aceiași indiferență la Beirut ca și în capitala britanică, interese superioare cerînd ca ele să rămînă literă moartă.

Ulterior, presa libaneză va relata că „studenții" de la Chelmane nu proveneau numai din Imperiul britanic ; în cercurile politice de la Beirut — oraș ce devenise între timp un fel de placă turnantă a spionajului internațional, estimările unor oficialități libaneze semnalînd prezența unui număr de cîteva mii de agenți secreți din mai toate statele lumii — se vorbea despre institutul „lingvistic" amintit ca despre un centru special de pregătire al profesioniștilor pentru întregul N.A.T.O. Desigur, în această poveste era și legendă, dar cum „acolo unde nu faci foc nu iese fum", fabulațiile porneau neîndoios de la anumite realități.

Prin 1977, reporterul unei reviste politice libaneze, vizitînd „institutul" de la Chelmane și discutînd cu noul său director despre poveștile mai vechi referitoare la școala pe care o conducea, acesta i-a spus : „Dar este vorba de lucruri trecute. La ce bun să mai vorbim din nou de ele. In orice caz, eu am fost numit director al institutului de foarte puțin timp și deci nu sînt foarte competent pentru a vă răspunde la aceste chestiuni. Ceea ce vă pot afirma eu, este că *MECAS (Middle East Center for Arabic Studies)* așa cum îl numim noi, există pentru ca diplomații englezi (și nu numai ei — ar fi de adăugat) plasați în Orientul Mijlociu să învețe limba arabă în scopul de a se integra mai bine noului mediu". Amintindu-și apoi că și el era un fost student al institutului, noul director, cuprins de me-

lancolie, mărturisea : „Noi toți (absolvenții) ne regăsim din timp în timp deoarece institutul este, într-o privință, căminul nostru de peste 30 de ani, un fel de club privat, unde ne reunim toți, unii pentru reciclare, unii pentru a-și reîmprospăta memoria, alții pentru a învăța încă și în sfîrșit unii pentru a se regăsi în ambianță... Sîntem de altfel, toți foștii studenți ai institutului, atît de heterocliți, veniți din patru colțuri de lume, încît *MECAS* mă face să mă gîndesc la un mini-O.N.U.".

Desigur ar fi deplasat să se vorbească despre un anumit rol direct pe care acest „institut lingvistic" l-ar fi putut avea în desfășurarea evenimentelor deceniului al optulea din Liban. Dar „onorabilii săi corespondenți", veniți aici din „patru colțuri de lume", mulți dintre ei uitînd să mai plece din Liban după absolvire, probabil că ar avea ceva mai mult de povestit decît respectivul director al *MECAS*-ului despre care aminteam mai înainte.

Lunga confruntare ce a îndoliat pămîntul libanez, începînd din aprilie 1975, își găsește geneza într-o mulțime de cauze de ordin intern. Marile inechități sociale existente, îndeosebi la Beirut, prezentau tabloul unui contrast evident, extrem de vizibil, între ultra-luxoasele cartiere moderne și înfățișarea dezolantă a ghetourilor mizeriei din periferii, între opulența sfidătoare a păturii avute și sărăcia lucie în care se zbăteau zeci și sute de mii de dezmoșteniți ai soartei. Se perpetuaseră, de asemenea, vechi adversități între comunitățile religioase, accentuate de sistemul confesional aflat la baza organizării statului libanez după dobîndirea independenței sale din 1943. În arena politică se ciocneau forțe de o mare diversitate, într-o paletă de orientări politice, care mergeau de la extrema stîngă la extrema dreaptă, însumînd peste 40 de partide și grupări. La aceasta se adăuga o împărțire generală a opțiunilor între „arabism" și „occidentalism", la rîndul lor cu subdivizări în filo-palestinieni și anti-palestinieni, în condițiile cînd pe teritoriul Libanului trăiau circa 400 000 de refugați instalați începînd din 1948, după exodul ce a urmat declanșării primului război arabo-israelian. Atitudinea forțelor politice și comunitare față de palestinieni și alianța strategică a acestora cu stînga libaneză și majoritatea musulmană a populației țării și-au pus și ele, fără îndoială, amprenta asupra evenimentelor din perioada războiului civil, chiar dacă acesta a avut ca protagoniste

principale și permanente forțele politice și comunitare libaneze.

Dar, fără a escamota contradicțiile evidente din sînul societății libaneze, neomițîndu-le din calcul, trebuie însă spus că factorul esențial, determinant, al declanșării și întreținerii conflictului ce avea să sfîșie mica țară mediteraneană, l-a constituit, neîndoielnic, continua și insistenta imixtiune străină. Ea a avut diverse fațete, de la provocări și acte de diversiune, de la finanțarea războiului civil și aprovizionarea sa cu arme, pînă la intervenții directe terestre, aeriene și navale.

În toți acești ani, Libanul a cunoscut o puzderie de atentate, cu cele mai sofisticate mijloace, care au făcut sute și mii de victime. Au fost uciși oameni politici, chiar un președinte de republică ales, și un prim-ministru, trei ambasadori și alți diplomați ; au sărit în aer clădiri cu multe etaje ; au explodat bombe în cinematografe și diverse localuri publice sau în plină stradă ; s-a înregistrat o adevărată hecatombă de automobile dinamitate, fiecare provocînd pierderi de vieți omenești. Dar niciodată, în nici unul din cazuri, n-au fost arestați făptașii ; nu s-a reușit, aproape în totalitatea întîmplărilor, nici măcar să fie identificați fizic. Concluzia care se desprinde este clară : atentatele derulate pe bandă nu erau operă de amatori ci isprăvi ale unor profesioniști, bine pregătiți, care, în majoritatea lor aparțineau probabil unor servicii specializate în acest scop. Dar secretele oricît ar fi ele de secrete au de multe ori și limite, o anumită perisabilitate, existînd nu puține cazuri cînd, mai devreme sau mai tîrziu, devin publice, chiar dacă relatarea faptelor nu corespunde sută la sută cu cele întîmplate în realitate.

Despre fețele văzute și nevăzute ale războiului din Liban s-a scris și se va mai scrie mult ; au apărut mii de articole, au fost tipărite zeci de cărți în care descrierea faptelor reale depășește imaginația oricărei ficțiuni. Desigur, foarte multe fapte din umbră au rămas încă ascunse și vor trece ani și ani pînă ce ele vor fi depistate și aduse la lumină pentru a întări convingerea, deja exprimată de o serie de autori, că „războiul civil" libanez a fost în ultimă instanță un război al serviciilor secrete, care s-au folosit de diverși pioni, conștienți sau inconștienți, pentru a-și face jocul, miza fiind ansamblul Orientului Mijlociu cu complicatele, extrem de contorsionatele sale probleme.

Povestea „turiștilor liniștiți"

Mister Andrew Wichlaw, blond, cu mustața tunsă scurt, îmbrăcat sport, într-un sveter bleumarin cu nasturi aurii, pantaloni gri deschis și purtînd la cămașa deschisă, înnodat în jurul gîtului, un fular de mătase, avea înfățișarea tipică a unui englez în vacanță. Sosise în acea zi de 6 aprilie 1973, cu cursa „Alitalia" de la Roma, de unde avusese grijă să-și comande, din timp, telefonic, o cameră la „Sands of Lebanon", hotel cotat cu patru stele, situat pe plaja dinspre Ouzai, la marginea sudică a capitalei libaneze.

La început de aprilie, sezonul turistic la Beirut abia se pregătea pentru deschidere, cu toate că mercurul termometrelor staționa de vreo două săptămîni în jurul a 30 de grade Celsius, iar apa mării se dovedea tocmai bună de scăldat. Andrew Wichlaw, un pasionat al pescuitului subacvatic, își alesese special această perioadă, mai puțin aglomerată, pentru a putea să se dedice netulburat sportului său preferat. Poziția hotelului ales îi oferea condiții optime. Dincolo de stîncile din apropierea țărmului, apa mării, extrem de limpede, permitea o vizibilitate perfectă a fundului nisipos, deasupra căruia se profilau cîrduri de pești, aparținînd faunei marine atît de diversă a Mediteranei răsăritene. Turistul englez, extrem de mulțumit de primele sale constatări, se hotărîse pe loc să rețină camera pentru două săptămîni cît socotise el că va rămîne să-și petreacă vacanța în Liban.

Ferestrele camerei sale dădeau direct spre peisajul încîntător al însoritei Mediterane ; plaja era la doi pași, trebuind să coboare doar cîteva trepte din incinta hotelului ; confortul interior al acestuia nu lăsa cu nimic de dorit, întrunind toate cerințele de clasă internațională. Exista un singur inconvenient : hotelul era situat cam departe de centrul orașului. De aceea, domnul Wichlaw s-a deplasat la un birou de închiriat mașini, întorcîndu-se, peste puțin timp, la volanul unui elegant Buick. În drum, se oprise la un magazin specializat din cartierul Hamra pentru a-și cumpăra cele necesare pescuitului subacvatic, grăbindu-se să întreprindă prima explorare sub apă, chiar în cursul acelei după-amieze.

Trecuseră trei zile și vînătorul subacvatic de pe malul Tamisei nu înceta să guste deliciile sportului preferat, reușind cîteva capturi de toată frumusețea, fără a se îndepărta

prea mult din raza hotelului. Cum nopțile erau calde și luna plină atîrnînd pe cer, ca un gigantic lampadar, lumina pînă în adîncul mării, domnul Wichlaw a hotărît să-și încerce norocul și la ore mai tîrzii. Astfel, în seara de 9 aprilie avea să pornească la vînătoare, dispărînd sub luciul sclipitor al mării, de unde însă nu va mai reveni niciodată în camera sa de la hotelul „Sands of Lebanon". A doua zi, personalul hotelului avea să constate că, odată cu dispariția în valuri a clientului britanic, se volatilizase și Buickul închiriat de el.

Cam la aceeași oră din noapte, alți cinci turiști străini dispăreau la rîndul lor din hotelurile unde erau cazați. Doi dintre ei, Dieter Aldnoder, un vest-german sosit cu cîteva zile în urmă din Frankfurt și Gilbert Ribert, cetățean belgian, locuiau și ei, ca și domnul Wichlaw, în același hotel „Sands of Lebanon". George Eldret, deținător al unui pașaport britanic și Charles Boussart, un alt belgian, dispăruseră de la hotelul „Coral Beach" situat tot în apropierea falezei sudice a capitalei libaneze. Domnul Massey, un al treilea turist britanic și al șaselea din grupul celor dispăruți, locuise singur la hotelul „Atlantic", nu prea departe de celelalte. Și, ca o coincidență, odată cu ei se făcuseră nevăzute și limuzinele pe care le închiriaseră, fiecare pe numele său, de la o firmă de turism specializată în acest domeniu. Cîteva ore mai tîrziu, o patrulă a poliției libaneze avea să descopere, aliniate pe faleza Ramlet el-Bayda, un șir de șase limuzine cu portierele deschise, fără stăpîn. În portbagajul desfăcut al uneia dintre ele, se distingeau mari pete de sînge, indicînd, după urmele lăsate, că acolo fuseseră înghesuite corpurile a două persoane, probabil fără viață.

Drama începuse să se deruleze la miezul nopții. Cele șase autoturisme, circulînd cu viteză redusă, se opriseră, cu farurile stinse, unul după altul, pe șoseaua de la marginea mării din zona sudică a Beirutului, într-un loc mai izolat. Jos, spre apă, se desfășura o întindere neîngrijită de nisip, destul de murdară, poreclită „plaja milogilor", unde intrarea era liberă spre deosebire de plăjile amenajate, cu cabine, dușuri și mici restaurante, frecventate pe bază de abonament sau bilet plătit la intrare.

Nu departe de locul unde se opriseră cele șase autoturisme, lîngă zidurile de cărămidă roșie ale unui hotel în construcție, sub un palmier singuratec, era așezat pe pămînt, pentru a nu atrage atenția, un grup de vreo 30

de indivizi îmbrăcaţi în haine pestriţe : blugi şi cămăşi colorate, uniforme ale jandarmeriei libaneze sau salopete leopard de camuflaj ale fedaiinilor palestinieni. La volanele limuzinelor aşteptate de această ciudată adunătură se aflau cei şase turişti străini, dispăruţi ceva mai înainte de la hotelurile „Sands of Lebanon", „Coral Beach" şi „Atlantic". Toţi aceşti turişti misterioşi erau buni cunoscători ai meandrelor cartierelor din Beirut pe care le studiaseră cu minuţiozitate, luni de zile, acasă, şi apoi la faţa locului înainte de aventura la care luau parte în acea noapte. Şi ei, ca şi toţi componenţii grupului adunat sub palmierul singuratic, vorbeau perfect limba arabă, întreaga operaţiune fiind planificată şi organizată pînă la cele mai mici amănunte de serviciile secrete israeliene de care aparţineau. „Turiştii străini", plecaseră în prealabil, din Tel Aviv, cu paşapoarte false, pentru a ajunge la Beirut, pe rute ocolite, prin Roma, Frankfurt şi Bruxelles, misiunea lor fiind aceea de a furniza mijloace de deplasare în capitala libaneză pentru comandoul ce avea să debarce în noaptea de 9 aprilie, transportat la ţărm, în bărci pneumatice, de la bordul unei vedete militare ancorată în larg.

La un semnal, membrii comandoului au urcat pe şosea instalîndu-se în automobilele conduse de Wichlaw, Aldnoder, Ribert, Boussart, Eldret şi Massey alias... cine ştie cum se vor mai fi chemînd, divizîndu-se şi pornind în două direcţii : primul grup spre centrul oraşului, al doilea spre tabăra palestiniană de la Sabra aflată, în linie dreaptă, la mai puţin de doi kilometri de ţărmul mării.

Trei *Buick*-uri, rulînd pe şoseaua litoralului spre oraş, au traversat cartierul rezidenţial Rauche, trecînd apoi din bulevardul Charles de Gaulle în strada Verdun. Aici s-au oprit într-un punct situat doar la vreo două-trei sute de metri distanţă de o cazarmă a forţelor libaneze de securitate interioară. Strada era calmă, la acea oră circulaţia fiind destul de redusă.

La intrarea de sticlă a unui bloc cu şapte etaje, doi fedaini palestinieni, aşezaţi comod în fotolii de răchită, stăteau de vorbă, ţinînd însă la îndemînă, pe genunchi, pistoale-mitralieră. Ei făceau de gardă, aici, în fiecare seară, de aproape doi ani. Văzînd grupul de tineri coborînd din cele trei încăpătoare automobile fedainii se gîndiră probabil : „nişte *hippies* care se duc la decoratorul de teatru din blocul vecin", unde urcau adeseori, la ore tîrzii, fete şi băieţi cu părul lung şi în blugi. Dar cînd aceştia se

îndreptară direct spre ei, fedaiii de gardă şi-au dat seama că ceva nu era în regulă. Ultima constatare fusese însă tardivă, pentru că înainte de a putea ridica armele ce le ţineau pe genunchi, „hippies" îi făcură inofensivi, folosindu-se de pistoale cu surdină.

Trecînd pe lîngă corpurile fedaiinilor ciuruiţi de gloanţe, diversionişti urcară la etajul şase unde locuia Yussef Najjar, şeful departamentului politic al Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei. În acelaşi moment, alt grup se oprea la etajele doi şi trei dintr-un imobil alăturat, acolo unde îşi aveau apartamentele Kamal Adwane, responabilul activităţilor palestiniene din teritoriile ocupate, şi Kamal Nasser, ziarist şi scriitor de valoare, purtătorul de cuvînt al O.E.P., membru în Comitetul Executiv al Organizaţiei. Falşii „hippies" montară explozivi la uşile apartamentelor celor trei lideri palestinieni, sincronizînd exploziile exact la aceeaşi oră : unu şi cinci minute. Pătrunzînd în interior ei îi vor ucide, cu sînge rece, trăgînd focuri de arme automate, pe cei trei lideri palestinieni. Soţia lui Yussef Najjar căzu şi ea grav rănită, lovită de cîteva gloanţe iar unul din copiii săi, martor la întreaga dramă va fi găsit, abia a doua zi după-amiază, rătăcind pe străzi cu mintea înceţoşată. Kamal Adwane, înainte de a cădea lovit de gloanţele ucigaşe, mai avu însă timp să ridice pistolul mitralieră, ce-l avea lîngă el la îndemînă, trăgînd o rafală şi rănind doi dintre agresori.

Zgomotul împuşcăturilor a avut darul să alarmeze imediat vecinii din clădirile proprii şi blocurile din jur. O locatară libaneză, ieşită în uşa apartamentului ei, îi auzi pe diversioniştii ce se retrăgeau precipitat strigîndu-se într-o limbă necunoscută. Un alt vecin tot libanez, care deslușise cîteva crîmpeie de frază, îşi dădu cu părerea : „Erau israelieni !" Remarca sa a fost primită cu nedumerire : În plin centrul Beirutului, cum poate să-şi închipuie aşa ceva ?

Un jeep al „beretelor roşii" (brigada a 16-a a forţelor libaneze de securitate interioară — F.S.I., principala unitate de menţinere a ordinei în Beirutul din acel timp) care efectua o patrulare de rutină, a fost alertat prin radio, de un ofiţer de serviciu, de la cazarma acestora din apropiere: „Vedeţi ce se întîmplă pe la palestinieni". Cu puştile-mitralieră americane *M—16* pregătite, „beretele roşii" se îndreptară în viteză spre imobilele unde locuiau liderii palestinieni. Dar ajungînd la faţa locului au căzut într-o

ambuscadă, comandoul israelian care tocmai se retrăgea deschizînd un foc puternic : doi polițiști libanezi fură uciși pe loc. Cerînd prin radio întăriri, alte două jeepuri ale F.S.I. sosiră în grabă, fiind primite și ele cu rafale de arme automate. La ora unu și douăzeci de minute, un ofițer de poliție libanez striga disperat în emițătorul-radio cerînd să i se trimită de urgență o ambulanță : „Am răniți... Nu știu cine trage !".

La cartierul general al F.S.I., confuzia era totală. De peste tot se primeau telefoane semnalînd focuri de armă și încăierări. La Dora, în periferia capitalei, un garaj fusese aruncat în aer : trei muncitori sirieni și un libanez care dormeau acolo au fost uciși de explozie. În tabăra palestiniană Sabra se auzeau împușcături și explozii. La ora unu și treizeci de minute un ofițer de poliție libanez comunica, din strada Verdun, prin radio comandamentului : „Aici totul s-a terminat. Criminalii au fugit cu trei automobile civile. Unde să trimit răniții ?"

Cu zece minute mai înainte, sediul unei organizații palestiniene din Sabra fusese atacat de un grup armat îmbrăcat în uniforme de jandarmi libanezi și salopete leopard purtate, de obicei, de poliția militară a fedainilor. Un grup de cinci diversioniști, apropiindu-se de gărzile de la intrarea imobilului cu patru etaje, deschisese simultan focul cu arme automate dotate cu amortizor de zgomot. Înainte de a muri, unul dintre palestinienii de gardă reușise să tragă o rafală dînd astfel alarma. La acea oră, se mai aflau încă în clădire cîțiva fedaini înarmați ; aceștia au răspuns cu un foc viu asediatorilor, care, aruncînd grenade fumigene, reușiseră să pună stăpînire pe primul etaj. Unul din fedainii asediați relata ulterior : „Am telefonat la ora unu și douăzeci la sediul central al O.E.P. pentru a informa că sîntem atacați de israelieni. Îi recunoscusem din prima clipă. Am cerut să fie prevenit primul ministru libanez". Retrăgîndu-se, comandoul israelian avea să arunce în aer o parte a imobilului. Palestinienii înregistrau pierderea a cinci fedaini. Israelienii transportau cadavrele a doi membri ai comandoului.

La ora unu și cincizeci de minute, primul ministru libanez Saeb Salam reușea să-l găsească la telefon pe generalul Ghanem, comandantul șef al armatei, anunțîndu-l de atacul israelian împotriva palestinienilor. Generalul i-a promis că va pune armata în stare de alarmă. Dar primul tanc libanez ajungea în strada Verdun abia la ora

două și zece minute. În acel moment, întregul efectiv al comandoului israelian, împreună cu cei șase „turiști" pescuitori în apă tulbure, purtînd cu ei morții și răniții proprii, se îmbarcau la bordul vedetei ce aștepta în larg. Cînd blindatele armatei libaneze și-au făcut apariția în zona unde debarcase la miezul nopții comandoul, nava israeliană se afla deja în largul mării îndreptîndu-se spre Haifa, sub protecția aeriană a unei patrule de *Phantom*-uri.

Bătrînul vînzător de fructe, care era de întîlnit ziua și noaptea tîrziu cu căruciorul de fructe și storcătorul său manual de făcut suc de portocale pe faleza sudică a capitalei libaneze, a rămas foarte mirat de întrebările militarilor ce-l găsiseră la vreo 20 de metri de plaja unde debarcase comandoul israelian. A văzut el vreo navă ? Unde ? Pe mare ? Nici vorbă !... A auzit el rafale de mitralieră ? Da, a auzit. Și ce-i cu asta ? La Beirut se aude obișnuit așa ceva, aproape în fiecare noapte. Și pentru atîta lucru trebuia să se deplaseze pe faleză o întreagă coloană de tancuri ?

Operațiunea „turiștilor liniștiți" se încheiase. La ora patru dimineața, un general israelian, purtător de cuvînt al autorităților militare, ținea o conferință de presă la Tel Aviv relatînd ziariștilor, sculați din somn, întregul film al acțiunii de comando de la Beirut. Dar în capitala libaneză zarva era departe de a se fi terminat. Ea avusese darul să deschidă o adevărată cutie a Pandorei, cu repercusiuni grave ce au jucat un rol important în desfășurarea ulterioară a evenimentelor, inclusiv în declanșarea conflictului intern libanez.

Premierul Saeb Salam acuzase, a doua zi, comandamentul armatei de neglijență și întîrziere în adoptarea măsurilor ce se impuneau, cerînd demisia generalului Ghanem. Acesta fusese rechemat în cadrele active ale armatei nu cu prea mult timp în urmă, după ce, aflat în retragere, îndeplinise cîțiva ani funcția de consilier pentru probleme militare al Ambasadei americane din Beirut. Armata libaneză era echipată cu uniforme asemănătoare celor ale armatei americane, înzestrarea sa tehnică fiind asigurată în special de Statele Unite. Președintele republicii din acel timp, Suleiman Frangieh, a refuzat cererea premierului, ceea ce a provocat o gravă criză de guvern, Saeb Salam prezentîndu-și demisia. Între palestinieni și statul libanez s-a creat o încordare crescîndă, antrenînd totodată puternice divergențe între forțele politice și comunitare ale țării.

Această stare de tensiune a condus, trei săptămîni mai tîrziu, la un mini-război între armata libaneză și forțele armate palestiniene de pe teritoriul Libanului, taberele palestiniene fiind bombardate cu artileria și aviația.

Intervențiile diplomatice ale statelor membre ale Ligii Statelor Arabe, negocierile dintre Organizația pentru Eliberarea Palestinei și statul libanez au reușit, pînă la urmă, să aplaneze conflictul armat care durase mai multe zile, cu pierderi umane de ambele părți. Dar atmosfera de neîncredere creată în urma operațiunii comandoului israelian s-a perpetuat adîncindu-se, mai cu seamă că actele de diversiune puse la cale de vecinii de la frontiera sudică continuau să se înmulțească.

Cea mai spectaculoasă acțiune de acest fel avea să fie întreprinsă spre sfîrșitul anului următor tot la Beirut. Scenariul pregătirii ei fusese identic cu cel al operațiunii din aprilie 1973. La fel, patru „turiști" străini cu pașapoarte false — britanic, irlandez, vest-german, mexican — veniseră să-și petreacă vacanța la Beirut, închiriind la rîndul lor autoturisme de la o societate specializată. Acest act de diversiune nu fusese însă realizat printr-un atac direct ci utilizîndu-se mijloace sofisticate, ținînd de o tehnică modernă perfecționată. Automobilele închiriate de agenții israelieni, camuflați ca turiști străini, au fost predate unor complici profesioniști care le transformaseră în aruncătoare de rachete, cu declanșare electronică. Cu o zi înaintea operațiunii, cei patru agenți care închiriaseră autoturismele respective reușiseră să dispară din Liban, la bordul curselor aeriene obișnuite ce plecau în după-amiaza respectivă, în diverse direcții, spre Europa occidentală.

La 10 decembrie 1974, între 8 și 45 și 9 și 15, 17 rachete de 60 mm cu sistem de declanșare electronică, instalate pe port-bagajele de pe acoperișurile a patru autoturisme, care au fost plasate cu cîteva ore înainte în trei puncte diferite ale zonei centrale a capitalei libaneze, au lovit imobilele unde se aflau sediul central al O.E.P., Centrul de Studii Palestiniene și Centrul Național Palestinian pentru Teritoriile Ocupate, provocînd pierderi materiale și rănirea a cîtorva persoane.

Sediul O.E.P. era situat pe bulevardul Mazra, artera principală a capitalei libaneze, cu circulație extrem de intensă și numeroase magazine, restaurante, cafenele, cinematografe și redacții de ziare la parter și primele etaje

ale blocurilor de pe marginile ambelor trotuare. A fost o simplă întîmplare că cele zece rachete care au lovit faţada sediului O.E.P., unele intrînd în interior prin ferestre, n-au făcut mai multe victime, în condiţiile permanentei animaţii de pe acest bulevard. Este însă de menţionat că ultimele şase rachete (lungi de un metru şi montate într-o lădiţă de plăcaj pe portbagajul de pe acoperişul celui de-al doilea autoturism) s-au declanşat la interval de o jumătate de oră de primele ; între timp, fiind depistat vehiculul ce le purta, s-au luat măsuri de evacuarea zonei. Aceste ultime rachete au pornit tocmai în momentul cînd specialiştii în dezamorsare, sosiţi la faţa locului, încercau să le facă inutilizabile.

Atentatul împotriva sediului O.E.P. a constituit o reeditare a unei acţiuni asemănătoare întreprinse în acelaşi loc, cu patru ani în urmă, în octombrie 1970, tot cu rachete dotate cu sistem de declanşare electronică. La rîndul său, Centrul de Studiu Palestiniene, aflat în ultra-centralul cartier Hamra, mai cunoscuse un atentat, cu dinamită, tot în anul 1970.

După cum s-a stabilit ulterior, cele patru autoturisme purtătoare de rachete au fost plasate în faţa clădirilor respective, disimulate printre alte diverse vehicule parcate în locurile respective, cu patru-cinci ore înainte de intrarea în funcţiune a sistemului de declanşare a sinistrei lor încărcături.

În primele luni ale anului 1975, situaţia generală s-a deteriorat îngrijorător pe întregul ansamblu al teritoriului libanez şi în special în capitala ţării, Beirut. Divergenţele politice intercomunitare deveniseră tot mai acerbe şi semne rău prevestitoare se făceau simţite pentru viitorul acestei ţări prospere, cu un nivel de viaţă şi civilizaţie ridicat, comparativ cu zona înconjurătoare, în pofida contrastelor sociale destul de vizibile. Aceste divergenţe interne erau copios alimentate din afară cu fonduri şi arme. Folosindu-se de perpetuarea vechii tradiţii a posedării de arme de către populaţia civilă, avea loc o adevărată revărsare a producţiei fabricilor de armament din străinătate, în sortimente diversificate şi în cantităţi uriaşe, de cel mai nou tip. În toamna anului anterior, ministrul de interne libanez din acel timp declara într-o emisiune televizată că, la o populaţie totală de circa trei milioane de oameni, în mîinile civililor se află nu mai puţin de o jumătate milion de arme. Şi nu era vorba de simple puşti învechite ci de

arme automate, mitraliere ușoare și grele, chiar și de aruncătoare de mine, lansatoare de rachete, tunuri fără recul. Grupările politice se pregăteau în mod asiduu de confruntare, organizîndu-și formațiuni paramilitare proprii — miliții —, cu uniforme și instruire adecvată pentru război. În depozitele lor de arme soseau și se acumulau noi transporturi. Neîncetatele ingerințe străine continuau să învenineze atmosfera ; agenturile de spionaj străine acționau fără încetare ; incidentele se înmulțeau și era din ce în ce mai clar că o simplă scînteie va fi suficientă pentru á produce explozia.

Începutul războiului civil, care plutea în aer, s-a făcut la 13 aprilie 1975, cînd milițienii creștini de dreapta au masacrat în cartierul Ain Remmaneh din Beirut, 27 de palestinieni, aflați într-un autobuz, ce se întorceau acasă, în taberele lor, de la o manifestare publică desfășurată în cealaltă parte a orașului.

Întîmplarea a făcut că în acea zi, în cartierul amintit, se inaugura o biserică în prezența protipendadei politice a comunității creștine maronite. Cum cu o oră înainte avusese loc o provocare neidentificată împotriva milițienilor aparținînd Partidului falangist al dreptei creștine, ce asigurau paza ceremoniei — dintr-un autoturism, în viteză, s-au tras focuri de armă împotriva lor —, aceștia, iritați, au ciuruit cu rafale de pușcă mitralieră autobuzul cu palestinieni atunci cînd vehiculul a ajuns în dreptul lor. Masacrul de la Ain Remmaneh a dat foc butoiului cu pulbere ce stătea de mai mult timp gata să explodeze, atmosfera fiind, în acel moment, extrem de încărcată, datorită unui șir de incidente anterioare. Un act irresponsabil de demență sau o crimă premeditată — cine poate ști exact ? — a avut darul să aprindă un incendiu care nu s-a mai stins ani de-a rîndul, arzînd cînd mocnit cînd cu vîlvătăi mistuitoare, secerînd vieți de oameni și distrugînd bunuri materiale.

Ciocnirile care au avut loc în zilele următoare masacrului de la Ain Remmaneh între palestinieni, aliați cu grupările politice progresiste libaneze, și milițiile falangiste, s-au transformat, pe parcurs, într-un interminabil război în care s-au intercalat aproape toate forțele politice și comunitățile libaneze, state arabe, Israelul și alte puteri străine, transformînd străvechea „țară a cedrilor", într-un înșsîngerat cîmp de bătălie.

Fără intervențiile străine, fără extraordinarul aflux de arme și permanentele intrigi țesute din afară, probabil că

războiul civil libanez s-ar fi încheiat repede sau chiar n-ar fi izbucnit. Cei ce au trăit la fața locului confruntările armate din 1975 nu și-au închipuit, nici un moment, că acest conflict își va perpetua pustiitoarea sa existență ani și ani, fără ca epilogul său să se poată întrevedea. Se credea atunci, în prima perioadă, că incidentele vor înceta curînd, după consumarea fără nici o economie a muniției și că taberele combatante vor ajunge totuși la o înțelegere pentru ca viața țării să revină la normal. Dar n-a fost așa. Schimburile de focuri, bombardamentele de artilerie, luptele înverșunate s-au derulat mai mult sau mai puțin cu intermitență, cuprinzînd cartiere ale capitalei și zone largi ale țării. Armele și munițiile au sosit neîncetat, în proporții mereu crescînde și din ce în ce mai sofisticate. „Complotul", denumirea generică dată de locuitori calvarului trăit de ei pe parcursul timpului, sau poate mai corect spus „comploturile" de tot felul, interne sau puse la cale din afară, au transformat Libanul într-un cîmp de bătălie pe care și-au dat întîlnire forțe armate locale — miliții politice, comunitare, religioase — dar și militari străini de pe toate continentele, de la „căștile albastre" ale O.N.U., la pușcașii marini americani, *bersaglier*-ii italieni, parașutiștii francezi și mulți alții, fără să mai punem la socoteală armata israeliană care în vara lui 1982 a ocupat jumătate din țară. Raiduri aeriene ucigătoare cu rachete aer-sol și bombe „inteligente" s-au împletit cu bombardamente de pe mare ; giganții navali de tipul cuirasatului „New Jersey" și-au încercat, într-un anumit moment, efectul tunurilor de supercalibru expediind, spre țărmul libanez, de la 35 de kilometri distanță, proiectile de o tonă. Pămîntul Libanului a fost transformat în acești ani, într-un adevărat poligon de exerciții și testare al diverselor armate și al fabricanților de arme din multe părți ale lumii. Peste 100 000 de morți, un număr imens de răniți și handicapați pe viață, o arie largă de distrugeri în capitală și principalele orașe ale țării, o treime din populație dislocată de la locuințele sale, șomaj în masă, inflație, adîncirea sărăciei pentru o mare parte a oamenilor țării, stagnarea activităților sau eliminarea lor completă, teritoriul național divizat în zone adverse, lipsit de o administrație centrală efectivă, toate acestea constituie tabloul sumbru al anilor de crîncenă tensiune parcurși de poporul libanez în lăcrimi, durere și deznădejde crescîndă.

În pofida tuturor încercărilor de a-i pune capăt, întreprinse de forțele politice interne, de Liga Arabă sau Organizația Națiunilor Unite, conflictul fără de sfîrșit din Liban — denumit sugestiv „Războiul de o mie de ani" de către un publicist englez, care și-a intitulat astfel cartea sa scrisă pe această temă — a continuat să se desfășoare, mai departe, cu pauze mai scurte sau mai lungi, întrerupte întotdeauna brutal de noi și noi explozii de violență, de imixtiuni și pustiitoare invazii străine.

Invazia

În seara zilei de 3 iunie 1982, la hotelul londonez „Dorchester" avea loc o recepție diplomatică cu participarea unui număr important de ambasadori străini acreditați în capitala britanică. Poliția instalase, și cu această ocazie, obișnuitul dispozitiv de securitate prezent la toate manifestările de acest gen. Cînd recepția era pe sfîrșite și oaspeții începuseră să se retragă, urcîndu-se în limuzinele ce trăgeau, rînd pe rînd, la peronul din fața intrării principale luminată *a giorno*, s-au auzit pe neașteptate, cîteva focuri de revolver. Atins de un glonte, care-l rănise la cap, unul dintre invitați s-a prăbușit cu sîngele șiroindu-i pe față. Victima criminalului atentat, în vîrstă de 52 de ani, se numea Shlomo Argov și era ambasadorul statului Israel în Marea Britanie.

Gărzile de securitate au ripostat pe loc, deschizînd, la rîndul lor, focul și rănindu-l pe atentator. În afară de acesta, poliția britanică a reușit să aresteze imediat și pe alți trei complici de ai săi. Autorul principal al atentatului, care trăsese glonțul ce-l rănise pe ambasadorul israelian, avea asupra sa două pașapoarte : unul iordanian și altul irakian, se înțelege cu date false. După cum va declara în ziua următoare însuși premierul britanic Margaret Thatcher, pe lista țintelor teroriștilor reținuți de autorități, în afară de ambasadorul israelian figura și reprezentantul oficial la Londra al Organizației pentru Eliberarea Palestinei. Cercetările vor stabili că atentatorii aparțineau grupării extremiste a lui Abu Nidal, care de altfel revendicase din primul moment actul terorist prin telefoane date agențiilor de presă internaționale.

Abu Nidal, pe adevăratul său nume Sabri al-Banna, acționa de mai mulți ani în cea mai strictă clandestinitate. Intrînd în disidență față de conducerea mișcării palestiniene, încercase în 1974 să-l asasineze pe Yasser Arafat, după cum indicau o serie de surse demne de încredere. Exclus din *Fatah* și O.E.P., condamnat la moarte în contumacie de un tribunal revoluționar palestinian, Abu Nidal pusese bazele unei grupări secrete extremiste, de numele căreia vor fi legate, în continuare, mai multe atentate sîngeroase împotriva unor militanți palestinieni și a unor diplomați ai țărilor arabe. Refugiat mai întîi la Bagdad, a organizat o serie de acțiuni teroriste la Damasc, printre care spectaculoasa ocupare a hotelului „Semiramis" din centrul capitalei siriene, operațiune săvîrșită sub titulatura unei organizații fantomă — „Iunie Negru". Aceeași grupare teroristă va întreprinde, după un scenariu asemănător, o altă acțiune avînd drept scop ocuparea hotelului de lux „Jordan Continental" din Amman și luarea de ostateci. În ambele cazuri, forțele de ordine fiind nevoite să intervină, s-a ajuns la pierderi de vieți omenești. Rătăcind din capitală arabă în capitală arabă și înconjurîndu-se de un total mister, fără a lăsa să i se cunoască nici măcar înfățișarea fizică, Abu Nidal va ordona — și oamenii săi vor săvîrși — alte și alte acte sîngeroase. Victimele erau, de regulă, arabi și în special palestinieni. Atentatul de la Londra a constituit oarecum o premieră, ținta fiind de data acesta un ambasador israelian.

Focurile de revolver de la hotelul „Dorchester" din Londra au răsunat sinistru la Beirut, constituind semnalul unui nou război în Orientul Mijlociu, desfășurat de această dată pe teritoriul Libanului și care va face mai multe victime în rîndurile populației civile decît toate celelalte confruntări armate de pînă atunci, dintre israelieni și arabi. Rănirea ambasadorului Argov a furnizat guvernului coaliției de dreapta „Likud", condus de premierul Menahem Begin și avîndu-l ca ministru al apărării pe generalul Ariel Sharon, binecunoscut din războaiele anterioare, pretextul așteptat pentru dezlănțuirea unei operațiuni de anvergură, minuțios pregătită de mai mult timp, împotriva structurilor militare și politice ale palestinienilor din Liban.

Primii refugiați palestinieni s-au stabilit pe teritoriul libanez în 1948, imediat după crearea statului Israel, fiind adăpostiți în tabere speciale, organizate pentru scopul respectiv. Numărul lor, inițial de 150 000, a crescut continuu

după războaiele arabo-israeliene din zonă şi, mai ales, după ocuparea, în 1967, a altor teritorii arabe de către Israel, precum şi datorită procesului demografic natural. În anul 1975, cînd a izbucnit războiul civil din Liban, Oficiul de Ajutorare şi Lucrări al Naţiunilor Unite pentru Refugiaţi (U.N.R.W.A.) avea în evidenţa sa, pe teritoriul acestui stat, peste 200 000 de palestinieni, cărora le acorda asistenţă. Se considera, însă, că numărul total al palestinienilor din Liban se apropia de 400 000, mulţi dintre ei trăind în afara taberelor de refugiaţi şi integrîndu-se în viaţa economică a ţării.

Taberele palestiniene din Liban erau amplasate în zonele Tyr şi Saida, din Sudul Libanului, în periferiile şi împrejurimile Beirutului, în podişul Bekaa dintre şirurile munţilor Liban şi Antiliban şi în Nordul ţării, în apropierea portului Tripoli, al doilea oraş ca mărime libanez. În aceste tabere şi în primul rînd la Beirut erau concentrate structurile politice şi militare ale mişcării de rezistenţă, inclusiv conducerile Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei şi ale diferitelor organizaţii componente.

Pe parcursul războiului civil din 1975—1976, în care palestinienii au luptat alături de forţele politice progresiste libaneze, trei din taberele amplasate în perimetrul Beirutului au fost ocupate de miliţiile coaliţiei de dreapta creştină care i-au alungat pe supravieţuitori, au incendiat şi au ras cu buldozerele ceea ce mai rămăsese din construcţiile existente, comiţînd, totodată, excese sîngeroase împotriva locuitorilor acestora. Este de menţionat că două din tabere, Dbayeh şi Jisr el-Basha, erau locuite de palestinieni creştini.

Începînd din anul 1970, israelienii au întreprins numeroase acţiuni de represalii împotriva palestinienilor de pe teritoriul libanez, pentru fiecare atentat comis în Israel sau în afara graniţelor acestuia, care afecta cetăţeni ai săi. Principala ţintă au constituit-o taberele palestiniene din Sudul Libanului, ele fiind atacate din aer sau de pe mare, dar în multe rînduri şi direct pe uscat, de trupele israeliene trecute peste frontieră în Liban. Au devenit victime ale represaliilor nu numai taberele palestiniene ci şi satele libaneze de la graniţă, bănuite de a adăposti fedaini. În toamna anului 1972, armata israeliană a ocupat, pentru 40 de ore, o porţiune întinsă a Sudului Libanului. Bilanţul : 118 morţi şi 46 de răniţi, o bună parte din victime fiind libanezi, inclusiv militari ai armatei statale. Treptat

operațiunile de represalii israeliene s-au extins și în alte zone ale Libanului. La 21 februarie 1973, trupe de comando israeliene, transportate cu elicopterele, au atacat taberele palestiniene de la periferia orașului Tripoli, în Nordul țării, la aproape 200 de kilometri de la frontiera dintre cele două state. Imediat după atentatul întreprins de un grup de fedaini în orășelul israelian Maalot, în mai 1974, aviația israeliană a bombardat șase tabere palestiniene și șase sate libaneze : au fost înregistrați 60 de morți. O lună mai tîrziu, raidurile aeriene israeliene împotriva unor tabere palestiniene provocau moartea a 70 de persoane și rănirea a altor 130. În luna noiembrie din același an, a venit rîndul taberei de la Nabatieh din Sudul Libanului : rezultatul, peste 100 de morți și răniți. În decembrie, *Phantom*-urile israeliene au atacat cu rachete și au mitraliat tabăra palestiniană Sabra din perimetrul capitalei libaneze. La începutul lunii ianuarie 1975, era distrusă localitatea libaneză Kfar Chouba, locuită în mod obișnuit de 4 000 de oameni. În iulie, au avut loc operațiuni combinate — terestre, aero și navale — împotriva taberelor palestiniene din zona Tyr. Spre sfîrșitul anului respectiv au fost atacate din nou taberele palestiniene din Nordul Libanului : rachetele și bombele lansate de aviație au ucis peste 100 de persoane din rîndurile populației necombatante. Anii 1976—1977 au fost marcați de o serie de alte acțiuni israeliene împotriva teritoriului libanez, intrînd în acțiune și artileria cu tragere lungă.

În paralel, se desfășura un război fără cruțare, între serviciile secrete israeliene și palestinieni, pe diverse paralele și meridiane, creînd la un moment dat o atmosferă apăsătoare de panică și nesiguranță în multe țări europene. Bătălia a fost angajată cu puțin timp înainte de „episodul München", în cursul căruia mai mulți componenți ai echipei olimpice israeliene și-au pierdut viața. La 8 iulie 1972, Ghassan Kanafani, purtătorul de cuvînt al Frontului Popular pentru Eliberarea Palestinei și director al ziarului „Hadaf" era ucis la Beirut împreună cu nepoata sa de explozia unei încărcături plasată în automobilul propriu. Cîteva zile mai tîrziu, Bassam Abu Sharif, care l-a înlocuit, își va pierde un ochi și cîteva degete de la mînă, în momentul în care a deschis un plic confecționat pentru a exploda. În octombrie, reprezentantul O.E.P. la Roma, deschizînd ușa apartamentului său, a fost rănit mortal de o explozie. Delegatul O.E.P. la Paris, Mahmoud Hamshari va fi grav

rănit atunci cînd, întors acasă, a ridicat receptorul telefonului său transformat în bombă. În ianuarie 1973, reprezentantul O.E.P. în Cipru este aruncat în aer de o bombă cu ceas, plasată sub patul său de la hotelul „Olympic" din Nicosia. Atentatele de acest gen continuă să se țină lanț, de o parte și de alta. În cursul toamnei anului 1972, doi diplomați israelieni aflați la post la Bruxelles și Amsterdam își pierd viața : primul ucis cu focuri de revolver într-o cafenea din capitala belgiană, al doilea în biroul său de o scrisoare explozivă. La începutul anului 1973, un cetățean israelian va fi împușcat pe o stradă din Madrid, bănuit de palestinieni că ar fi participat la atentatele împotriva reprezentanților O.E.P. de la Roma și Paris. Un alt cetățean israelian, considerat responsabilul rețelei care l-a asasinat pe reprezentantul O.E.P. în Cipru, este omorît la rîndul său tot la Nicosia. La 1 iulie 1973, colonelul Yossef Allon, pionier al aviației israeliene și atașat militar adjunct pe lîngă ambasada țării sale la Washington, cade sub gloanțele unui comando în momentul cînd ieșea de la domiciliul său din capitala americană.

Trei săptămîni mai tîrziu, la 21 iulie 1973, o dramă consumată în stațiunea norvegiană de ski, Lillehammer, a ridicat în parte vălul de pe crîncenul război secret purtat de *Mossad* împotriva palestinienilor, aducînd primele revelații publice în această direcție. Serviciile secrete de la Tel Aviv au comis, în afacerea respectivă, o eroare grosolană luîndu-l pe un ospătar de origine marocană, căsătorit cu o norvegiană, drept Ali Hassan Salameh, șeful prezumtiv al organizației clandestine „Septembrie Negru", care avea la activul său o serie de acțiuni anti-israeliene. Un commando al *Mossad*-ului, trimis de urgență în Norvegia, l-a ciuruit cu gloanțe, în plină stradă, pe marocanul care n-avea nici în clin nici în mînecă cu palestinienii, în afară de ghinionul asemănării fizice cu Ali Hassan Salameh. Acesta din urmă, în realitate șeful serviciilor de securitate ale O.E.P., va pieri în 1979, împreună cu întreaga sa escortă, cînd un *Volkswagen* încărcat cu trotil a fost făcut să explodeze, prin telecomandă, de agenți ai *Mossad*-ului, în timp ce Salameh trecea pe un bulevard principal din capitala libaneză. Poliția norvegiană a arestat după drama de la Lillehammer, șase israelieni, membri ai unui grup de 16 agenți ai *Mossad*-ului, responsabili de mai multe atentate pe continentul european, în special pe teritoriul Italiei și Franței. După cum s-a dovedit în cursul

anchetei, unii membri ai comandoului care au acționat în Norvegia se aflau la Paris și Roma atunci cînd au fost asasinați reprezentanții O.E.P. din cele două capitale. Procesul comandoului de la Lillehammer, judecat de tribunalul din Oslo, s-a încheiat prin condamnarea a cinci dintre acuzați la pedepse cu închisoarea.

Cum în 1974 conducerea O.E.P. a luat măsuri ferme pentru a pune capăt oricăror operațiuni palestiniene în afara Israelului și a teritoriilor ocupate, centrul de greutate al războiului secret și al represaliilor s-a mutat în zonă, îndeosebi, pe teritoriul libanez, conflictul intern și haosul provocat de acesta favorizînd tot felul de acțiuni întreprinse din afară.

Operațiunea de cea mai mare anvergură de pînă atunci, numită „Litani", după fluviul ce taie de la Est spre Vest Libanul la jumătatea drumului dintre Saida și frontiera israeliană, s-a desfășurat începînd de la 14 martie 1978. Cu trei zile mai înainte, un comando de fedaini palestinieni debarcase la 25 kilometri sud de portul israelian Haifa și, capturînd un autobuz, l-a folosit pentru a mitralia automobilele ce veneau din sens invers. Drept represalii, puternice unități de trupe israeliene, evaluate la 20 000 de oameni, sprijiniți de tancuri și aviație, au invadat Sudul Libanului ocupînd cam o zecime din teritoriul acestei țări, de la frontieră și pînă la fluviul Litani. Informate din timp de operațiunea israeliană ce se punea la cale, formațiunile armate palestiniene s-au retras spre Nord, grosul pierderilor suferindu-l populația civilă și milițiile de autoapărare sătești libaneze. Peste 700 libanezi au fost uciși cu acest prilej, iar alți 160 000 au luat drumul exodului, devenind refugiați în propria lor țară, urmăriți de bombardamentele aeriene după ce satele le fuseseră devastate de tancuri și de tirul artileriei grele israeliene.

Libanul a înaintat imediat o plîngere Consiliului de Securitate al O.N.U. care, prin rezoluțile 425 și 426, a cerut retragerea imediată a Israelului dincolo de frontierele de stat și instalarea, în zona ce va fi părăsită de trupele invadatoare, a unei „Forțe Interimare a Națiunilor Unite în Liban" (F.I.N.U.L.). Formată din 6 000 de „căști albastre", furnizate de zece state diferite, prezența acesteia s-a permanentizat prin prelungirea mandatului ei, din șase în șase luni, la solicitarea guvernului de la Beirut. Dar instalarea F.I.N.U.L. în Sudul Libanului n-a reușit să pacifice regiunea. Retrăgîndu-se, israelienii au lăsat în urmă

o forță mercenară sub comanda unui fost maior al armatei libaneze Saad Haddad care, nici mai mult nici mai puțin, va proclama fîșia de teren ocupată de bandele sale drept „Statul Libanului Liber", creînd o atmosferă de neîncetată încordare în regiune prin repetate ciocniri cu palestinienii și forțele de rezistență libaneze, precum și prin numeroase incidente cu soldații din F.I.N.U.L.

După retragerea lor din Sudul Libanului, israelienii au continuat să acționeze acolo, fie prin scurte incursiuni ale trupelor proprii, fie prin sprijinirea cu focul artileriei grele a miliților mercenare comandate de Haddad, în desele lor confruntări armate cu luptătorii palestinieni și cei ai grupărilor politice progresiste libaneze. De asemenea, aviația israeliană a atacat, în repetate rînduri, taberele palestiniene și o serie de localități din Liban. La rîndul lor, ocupînd o serie de poziții în zonele cu relief accidentat de la frontiera sudică a Libanului, palestinienii bombardau cu artileria, drept ripostă, așezările israeliene din imediata apropiere a granitei.

Între timp, Libanul divizat geografic și militar între diverse grupări politico-comunitare continua să trăiască într-o atmosferă de tensiune și insecuritate. Prezența în anumite zone a trupelor siriene ale „Forței arabe de descurajare" (F.A.D.), amplasată în această țară încă din 1976, ca urmare a deciziei unei reuniuni arabe la nivel înalt, nu reușise nici ea să pună capăt războiului civil, așa cum avea misiunea. După anul 1977, ceva mai liniștit, sirienii, intrați în „viesparul libanez", au fost și ei atrași în luptă cu unele miliții autohtone, iar mai tîrziu aviația lor s-a întîlnit, în cîteva rînduri, pe cerul Libanului, cu aviația israeliană care bombarda mai departe pozițiile și taberele palestiniene. Nici demersurile Organizației Națiunilor Unite și nici contactele diplomatice de culise desfășurate cu scopul încetării focului, al pacificării Libanului și al restabilirii autorității puterii centrale de la Beirut asupra întregii țări n-au ajuns la rezultate concrete.

Vara anului 1981 a fost marcată de o nouă escaladare a violenței între israelieni și palestinienii din Liban. Acuzîndu-i pe fedainii din zona de frontieră libaneză de a fi tras mai multe proiectile reactive împotriva teritoriului Israelului, aviația acestei țări a întreprins, la 17 iulie 1981, cel mai distrugător raid asupra Beirutului. Atacînd în valuri, aparatele israeliene de vînătoare-bombardament au pus la pămînt străzi întregi din cartierul Fakrani, în pre-

lungirea taberei palestiniene Sabra, din Vestul capitalei libaneze, provocînd o adevărată hecatombă : 141 de morţi şi 730 de răniţi.

O săptămînă mai tîrziu, Consiliul de Securitate al O.N.U. ordona încetarea focului între Israel şi O.E.P. Negocieri secrete, prin mijlocirea lui Philip Habib, trimisul special în Orientul Mijlociu al preşedintelui american Reagan, au condus, pînă la urmă, la un acord tacit în această direcţie, respectat, în general, cu destulă stricteţe, în următoarea perioadă de nouă luni.

Guvernul israelian nu renunţase însă la vechiul său plan de a-i elimina pe palestinieni din Liban, de a le distruge structurile politice şi militare din această ţară, pe care ar fi dorit-o neutră, cu care să încheie un acord de pace gen Camp David, şi în care să se instaureze, dacă ar fi fost posibil, un regim net pro-occidental, aliat Israelului. În acest scop, pe parcursul războiului civil, personalităţi guvernamentale israeliene s-au întîlnit în secret cu conducători politici de dreapta din Liban şi ulterior au furnizat armament forţelor creştine conservatoare. În ianuarie 1982, ministrul apărării al Israelului, generalul Sharon, vizita incognito Beirutul pentru a observa la faţa locului amănuntele planului de invazie a Libanului, aflat în pregătire. Şeful de stat major al armatei israeliene, generalul Rafael Eytan, se deplasase şi el de mai multe ori în Liban spre a verifica anumite obiective ale atacului care se pregătea. În această acţiune, israelienii se bucurau de sprijinul unor personalităţi sus-puse ale Administraţiei americane, care considerau că o operaţiune militară reuşită, conducînd la neutralizarea palestinienilor şi a Siriei, va deschide calea unui proces de pace în Orientul Mijlociu controlat îndeaproape de Statele Unite şi corespunzînd pe deplin intereselor lor.

Un foarte cunoscut ziarist libanez, directorul cotidianului „An Nahar", cel mai mare cotidian din Beirut, deputat, ministru şi la timpul respectiv reprezentantul ţării sale la O.N.U., Ghassan Tueni, scria în cartea sa, „Une guerre pour les autres" (Un război pentru alţii) apărută în 1985, la Paris, următoarele :

„Ar fi de prisos să reamintim numeroasele mărturii privind pregătirea invaziei din iunie, discuţia asupra obiectivelor ce îi erau stabilite şi limitele pe care nu trebuia să le depăşească. Cele mai răsunătoare şi cele mai arogante din aceste mărturii veneau chiar de la actorii

principali : generalul Ariel Sharon, ministrul israelian al apărării, generalul Alexander Haig jr., secretarul de stat american, şi mai tîrziu de la primul ministru Begin, apoi de la ambasadorii şi ofiţerii săi; unii din aceştia împingeau «trăncăneala» pînă la a face confidenţe şi revelaţii de o preciziune care jena pe ziariştii care le culegeau.

A existat surpriza de a vedea, într-o zi, pe generalul Sharon desfăşurînd hărţile de stat major la televiziune pentru a explica opţiunile şi contingentele. Ziarele americane, precum «The New York Times», deseori citat de presa israeliană, apoi de presa arabă, publicau detaliile diverselor planuri în studiu şi comparau meritele şi dezavantajele uneia sau a alteia din opţiuni".

Observatorii din zonă semnalaseră, de mai mult timp, intenţia Israelului de a invada Sudul Libanului, punînd capăt acordului de încetare a focului cu forţele comune palestiniano-libaneze progresiste, survenit în mod tacit la 24 iulie 1981. Încă cu cîteva săptămîni mai înainte, se relata despre concentrări de trupe israeliene la frontiera cu Libanul, iar bombardamentele aeriene din 21 aprilie şi 8—9 mai 1982 împotriva unor tabere palestiniene de pe teritoriul libanez prefigurau acţiuni militare de mare anvergură. De asemenea, factori de răspundere israelieni continuau să facă declaraţii tot mai ameninţătoare. Comentariile presei occidentale menţionau că Israelul aştepta doar un pretext pentru a dezlănţui o nouă invazie în Liban şi acesta a fost găsit cînd, în seara zilei de 3 iunie, ambasadorul israelian de la Londra a fost victima amintitului atentat.

Folosind ca pretext atentatul, Israelul şi-a trimis a doua zi aviaţia să bombardeze Beirutul. În ziua de 4 iunie, atacînd în şapte valuri succesive cartiere de locuit din capitala libaneză, avioanele israeliene au provocat numeroase victime şi pagube materiale. Aviaţia israeliană a continuat bombardamentele, la 5 iunie, împotriva unor tabere palestiniene şi localităţi libaneze. Conform unui prim bilanţ, numărul victimelor, îndeosebi din rîndurile populaţiei civile, în decursul celor două zile, s-a ridicat la 220 de morţi şi 410 de răniţi. Ca răspuns la bombardamentele israeliene, forţele palestiniene au deschis focul cu artilerie grea şi aruncătoare de rachete împotriva unor aşezări israeliene de la frontiera cu Libanul. Conform precizărilor de la Tel

Aviv, un israelian a fost ucis şi mai mulţi au fost răniţi de pe urma tirului palestinian.

Convocat de urgenţă la cererea Libanului, Consiliul de Securitate al O.N.U. a adoptat, în noaptea de 5 iunie, o rezoluţie propusă de Japonia, prin care se cerea încetarea imediată a bombardamentelor israeliene şi, în general, a focului. Dar, la numai cîteva ore după adoptarea rezoluţiei respective, trupe israeliene, însoţite de tancuri, treceau masiv frontiera libaneză — la 6 iunie la prînz — înaintînd pe trei direcţii prin însuşi dispozitivul forţelor O.N.U., incapabile să le bareze drumul, dat fiind inferioritatea netă a armamentului uşor de care dispuneau. La una din treceri o unitate norvegiană încercînd să se opună, un militar al acesteia a fost ucis. În după-amiaza zilei de 6 iunie, armata israeliană a început o amplă operaţiune de desant la Nord de oraşul Saida, capitala administrativă a regiunii Libanului de Sud, debarcînd de pe mare infanterie de marină însoţită de blindate şi lansînd paraşutişti, în timp ce aviaţia întreprindea raid după raid de-a lungul şoselei litoralului mediteranean.

În noaptea de 6 spre 7 iunie, Consiliul de Securitate a adoptat în unanimitate o nouă rezoluţie, la propunerea Irlandei, prin care se cerea ca Israelul „să-şi retragă imediat şi necondiţionat toate forţele militare pînă la frontierele Libanului, recunoscute pe plan internaţional“ şi solicita tuturor părţilor „să înceteze imediat şi simultan toate activităţile militare pe teritoriul libanez şi peste frontiera libanezo-israeliană“. Nesocotind şi această rezoluţie a înaltului for internaţional, Israelul a continuat la 7 iunie invazia sa în Liban intensificînd bombardamentele aeriene în cursul cărora au fost, din nou, lovite cartiere de locuit din Beirut.

Primele relatări despre forţele de invazie apreciau efectivele israeliene la 45 000 de oameni, însoţiţi de sute de tancuri şi transportoare blindate şi cu o puternică acoperire aeriană. Precizările ulterioare estimau efectivele aruncate în luptă de israelieni la 60 000 de soldaţi şi 600 de tancuri. În faţa lor se aflau punctele de rezistenţă ale „forţelor comune“ — luptătorii palestinieni şi miliţii ale partidelor şi organizaţiilor progresiste libaneze. Conform relatărilor agenţiilor de presă străine, forţele armate palestiniene nu depăşeau 15—20 000 de oameni, repartizaţi

pe un teritoriu larg, de la frontiera israeliană şi pînă la Beirut. Ca armament greu, ele dispuneau în momentul invaziei israeliene de 30—40 de tunuri de calibru 130 mm, 60 baterii de lansatoare de rachete cu mai multe tuburi, circa 60 de tancuri. Miliţiile progresiste libaneze aliate erau echipate în general cu armament uşor.

Invazia israeliană s-a desfăşurat pe un front de 50 kilometri de la litoralul mediteranean pînă la poalele muntelui Djebel Sheikh. Prima coloană de atac s-a îndreptat de-a lungul coastei spre portul Tyr, situat la 10 kilometri Sud de vărsarea fluviului Litani. Al doilea obiectiv vizat l-au constituit ruinele castelului „Beaufort", construcţie celebră de pe timpul cruciadelor, situat în centru, la cotul pe care îl face fluviul Litani, de unde domina de pe o colină înaltă de 700 metri o zonă întinsă. A treia direcţie de atac a constituit-o localitatea Nabatiyeh, situată dincolo de fluviul Litani, unde se afla cartierul general al „forţelor comune", din Sudul Libanului.

În primele 24 de ore, coloanele blindate israeliene au avansat peste 40 de kilometri de-a lungul litoralului mediteranean şi în zona de centru. În Est, trupele israeliene, înaintînd în podişul Bekaa, zona cea mai fertilă a Libanului, situată între pereţii paraleli ai munţilor Liban şi Antiliban, au ajuns în acest răstimp la cîţiva kilometri de poziţiile deţinute aici de trupele siriene ale „Forţei Arabe de Descurajare".

În noaptea următoare, la 7 iunie, aviaţia israeliană a bombardat fără întrerupere oraşul Saida, aflat la 40 kilometri Sud de Beirut, cu o populaţie, în timpuri normale, de 150 000 de locuitori, în acel moment mult sporită datorită refugiaţilor din Sud. În cursul zilei, distrugerile au fost amplificate de tirul artileriei terestre şi de pe navele israeliene din largul mării. La Nord de oraş, trupele israeliene, paraşutate sau debarcate de pe mare, au format un puternic cap de pod, aruncînd în luptă 15 000 de soldaţi şi numeroase blindate. Saida, anticul port fenician Sidon, răvăşită de incendii, înregistra totodată un mare număr de morţi şi răniţi din rîndurile populaţiei civile.

În podişul Bekaa aveau loc primele ciocniri între trupele israeliene şi cele siriene din „Forţa Arabă de Descurajare", care se compunea, în momentul invaziei israeliene, din circa 30 000 de soldaţi repartizaţi în două

brigăzi blindate și două brigăzi mecanizate staționate în regiunile Bekaa, Jezzine și Chouf din munții Liban, la Beirut și în portul Tripoli din Nordul țării. În aprilie 1981, în urma unor atacuri ale aviației israeliene, sirienii instalaseră, în partea estică a podișului Bekaa, mai multe baterii de rachete sol-aer.

Pe parcursul primelor 60 de ore de la declanșarea invaziei, trupele israeliene au ocupat peste 1 000 de kilometri pătrați din teritoriul libanez pe care trăia circa o jumătate de milion de oameni, ajungînd de-a lungul litoralului mediteranean la 20 de kilometri de Beirut. După o rezistență dîrză, orașul Tyr, supus unor puternice bombardamente, căzuse. Saida era înconjurată, iar raidurile aviației israeliene aveau să provoace, la 9 iunie, pierderi îngrozitoare în rîndurile populației civile, estimate de Crucea Roșie libaneză la 1 000 de morți și peste 3 000 de răniți. În podișul Bekaa se desfășura, în acea zi, o puternică bătălie între concentrări masive de tancuri siriene și israeliene. Aviația israeliană, folosind mijloace sofisticate de bruiaj electronic, va reuși să anihileze bateriile de rachete antiaeriene pe care sirienii le amplasaseră în zonă. Deasupra cîmpului de luptă terestru s-a desfășurat o amplă bătălie aeriană cu participarea a circa 150 de avioane. Pierderile suferite la sol, de o parte și de alta, se vor ridica la sute de tancuri ; în aer, aviația israeliană înregistrase, din nou, o victorie.

La 10 iunie, israelienii au încercat să forțeze în direcția Beirut, debarcînd pe plaja de la Ouzai, în dreptul aeroportului internațional ; dar în fața rezistenței palestinienilor și a miliților șiite aliate, atacurile lor au eșuat. Ei au pierdut, cu acest prilej, mai multe blindate. În Sudul Libanului, la o ambuscadă a fost ucis generalul israelian Yekontiel Adam, care tocmai fusese desemnat să preia conducerea serviciilor secrete israeliene și, împreună cu el, colonelul Haim Selo.

În cursul dimineții de 11 iunie, au avut loc alte lupte înverșunate, în cîmpia Bekaa, între sirieni și israelieni. Corespondenții de presă libanezi relatau participarea a cîte 300 vehicule blindate de fiecare parte. Totodată, bombardamentele aeriene israeliene au făcut noi victime în rîndurile poulației civile. Peste 100 de civili au fost uciși pe șoseaua de la Beirut spre Baalbeck și Damasc. Orașul

Chtaura, de pe această rută, suferea şi el grave distrugeri. În capitala libaneză, raidurile aeriene loveau zonele centrale, provocînd moartea a circa 50 de persoane şi rănirea a peste 150 numai în cursul unui singur atac. Două cvadrireactoare *Boeing 720* ale companiei libaneze *MEA* au fost incendiate de pistele aeroportului internaţional.

La ora prînzului a intrat în vigoare un acord de încetare a focului de-a lungul întregului front dintre sirieni şi israelieni. La Beirut, în cursul zilei au continuat bombardamentele aeriene, terestre şi navale, înregistrîndu-se noi victime. La ora 23, se ajungea la un acord de încetare a focului şi între israelieni şi palestinieni, motiv de speranţă pentru populaţia părţii de Vest a capitalei libaneze, terorizată de neîncetatele raiduri aeriene, încă de la începutul invaziei. Dar acest armistiţiu s-a dovedit efemer, fiind încălcat chiar de a doua zi şi înregistrîndu-se noi bombardamente sîngeroase.

În cursul serii de 12 iunie, israelienii vor ajunge în suburbiile de Sud-Est ale Beirutului, la Hadeth şi la Baabda unde se afla reşedinţa oficială a preşedintelui republicii, încheind încercuirea Beirutului de Vest şi făcînd ca 600 000 de oameni să trăiască, din plin, coşmarul războiului. Beirutul de Est, aflat sub controlul forţelor creştine de dreapta libaneze, n-a fost afectat cu nimic, viaţa continuînd să se desfăşoare normal. Noaptea, ministrul apărării israeliene Ariel Sharon a vizitat suburbiile Beirutului unde ajunseseră trupele sale, întîlnindu-se aici cu reprezentanţi ai forţelor de dreapta libaneze.

Israelienii au ocupat, în opt zile de cînd începuseră invazia, cea mai mare parte a teritoriului libanez de la Sud de şoseaua internaţională Beirut-Damasc, pe care au tăiat-o în seara de 13 iunie între Hadeth şi Baabda, pe o porţiune de circa 10—12 kilometri de la ieşirea estică a capitalei libaneze. Tancurile israeliene erau staţionate la cîteva sute de metri de palatul prezidenţial de la Baabda, unde se afla şeful statului libanez. Spre Sud-Vest, israelienii au ajuns în imediata apropiere a aeroportului internaţional şi a celor trei mari tabere palestiniene din marginea capitalei libaneze, care adăposteau conducerile organizaţiilor palestiniene şi comandamentele lor militare.

Conform datelor furnizate de autorităţile poliţieneşti libaneze, se estima că de la 6 la 16 iunie pe teritoriul Libanu-

lui, s-au înregistrat 10 000 de morți și 16 000 de răniți, din rîndurile combatanților și ale populației civile. Circa 600 000 de persoane rămaseseră fără adăpost, fiindu-le distruse locuințele sau fugind din calea războiului. De la Tel Aviv se anunța că pierderile trupelor israeliene, în decursul celor zece zile, se ridicau la 214 morți, 23 de dispăruți, 1 114 răniți. Dintre morți și dispăruți, 68 erau ofițeri.

Declanșînd operațiunea botezată eufemistic „Pacea Galileei", guvernul israelian precizase că urmărește scoaterea regiunii nordice a țării de sub tirul tunurilor cu tragere lungă ale palestinienilor, anunțînd că înaintarea trupelor sale nu va depăși o linie situată la maximum 40 de kilometri de la frontiera libaneză. Cînd invazia atingea dimensiuni din ce în ce mai incontrolabile, Consiliul de Securitate al O.N.U. a fost convocat, din nou, la 9 iunie.

„În biroul strîmt al președintelui Consiliului de Securitate unde se finisa redactarea unui nou proiect de rezoluție — povestește reprezentantul din acel timp al Libanului la O.N.U., Ghassan Tueni — un diplomat anunță pe ambasadorul Statelor Unite, Jeane Kirkpatrik, că armata israeliană se bătea deja și contra libanezilor în orașul Saida, adică la 45 de kilometri de frontieră și doar la 40 de kilometri de Beirut. Cu tonul ei nediplomatic bine cunoscut, aceasta i-a replicat nervoasă : Este o minciună !

Consimțind pînă la urmă să ceară la Washington o verificare a informației — comunicată de primul ministru libanez în persoană — Jeane Kirkpatrik, revenind peste zece minute, cu o candoare egală dar cu mai puțină agresivitate, s-a scuzat : Israelul mințise Statele Unite ! Ni se dăduseră asigurări, spunea ea, că Sharon se va opri după 40 de kilometri".

Dar, așa cum s-a văzut, israelienii nu se gîndeau deloc să se oprească la jumătatea drumului. Țintalor era Beirutul și dacă n-au încercat să-l ocupe din primul moment acest lucru s-a datorat atît temerii de complicații internaționale cît și rezistenței neașteptat de dîrze, întîlnită la porțile orașului.

După înaintarea fulgerătoare din prima săptămînă a invaziei peste pozițiile palestinienilor din Sudul Libanului, linia frontului s-a stabilizat apoi la periferiile Beirutului de la țărmul Mediteranei, în dreptul localității balneare

Khalde, la 6 kilometri sud de marginea oraşului, mergînd pe lîngă aeroportul internaţional şi taberele palestiniene din apropiere, pînă la primele pante ale munţilor Liban. În ciuda acordurilor de încetare a focului, bombardamentele împotriva Beirutului de Vest s-au perpetuat, în unele zile sporadic, în altele mai accentuat, în timp ce pe canale diplomatice se căuta găsirea unei ieşiri acceptabile din situaţia foarte gravă creată de invazia israeliană, a cărei continuare, inclusiv o încercare de a ocupa Beirutul, putea conduce la complicaţii imprevizibile pe plan internaţional.

Ajunşi la porţile Beirutului, israelienii au fost puşi în faţa dilemei de a ocupa sau nu oraşul. După cum remarca însăşi presa israeliană, într-o bătălie pe străzile oraşului, unde blindatele aveau o marjă mult mai redusă de acţiune şi luptele s-ar fi dus pentru fiecare casă, pierderile invadatorilor n-ar fi fost deloc neglijabile. Ei trebuiau să înfrîngă rezistenţa celor 10 000 de luptători palestinieni şi a aliaţilor acestora libanezi, pas cu pas, distrugînd stradă după stradă şi transformînd oraşul într-un morman de ruine. O astfel de perspectivă, neconvenabilă în faţa opiniei publice proprii datorită prognozei unor pierderi considerabile, apărea cu atît mai gravă pe plan internaţional, putînd antrena consecinţe extrem de neplăcute. Israelul a primit numeroase avertismente în această direcţie, din toate părţile, şi însuşi premierul Begin aflat în vizită oficială în Statele Unite a fost nevoit să declare, după o lungă convorbire cu preşedintele Reagan, că Israelul nu intenţionează să ocupe Beirutul de Vest.

Dar, după cum s-a văzut, în săptămînile imediat următoare, renunţînd la un costisitor atac frontal, israelienii s-au gîndit să facă Beirutul să capituleze printr-un asediu sufocant, tăindu-i aprovizionarea cu alimente, apă şi curent electric, în paralel cu bombardamente pustiitoare din aer, de pe uscat şi de pe mare. În tot acest timp, pe diverse canale diplomatice, la Organizaţia Naţiunilor Unite sau direct la faţa locului, se încerca să se găsească o cale acceptabilă pentru a se pune capăt luptelor şi a se salva Beirutul de Vest de distrugere şi moarte.

În luna iulie, acordurile de încetare a focului survenite ca urmare a diligenţelor diverselor guverne, din zonă şi din afara zonei, au alternat cu nimicitoare bombardamente aeriene, navale şi ale artileriei terestre. În paralel, aveau

loc mari mitinguri la Tel Aviv și Ierusalim, organizate de mișcarea pacifistă israeliană care cerea încetarea imediată a aventurii libaneze și retragerea trupelor Israelului din țara vecină. La începutul lunii august, israelienii au declanșat o ofensivă pentru a strînge cercul în jurul Beirutului de Vest asediat, ocupînd aeroportul internațional. Cîteva zile mai tîrziu, Consiliul de Securitate al O.N.U., convocat la cererea U.R.S.S., adopta în unanimitate rezoluția 517, pe baza unui proiect comun spaniolo-iordanian, care, luînd notă de decizia O.E.P. de a-și retrage trupele din Beirut, cerea retragerea trupelor israeliene pe pozițiile de la 1 august și creșterea numărului de observatori O.N.U. în capitala libaneză. Statele Unite care opuseseră pînă atunci veto-ul lor la alte rezoluții ale Consiliului de Securitate referitoare la invazia israeliană în Liban, se abținuseră de această dată.

• Între 10 și 12 august, israelienii au făcut o nouă încercare de a sparge apărarea Beirutului de Vest, înaintînd în zona Ouzai, a portului maritim și a pieței Muzeului național de antichități. Beirutul va cunoaște în ziua de 12 august cel mai ucigător bombardament de pînă atunci, care va dura 11 ore fără întrerupere. Folosirea bombelor „inteligente" și a celor cu „implozie" va produce un adevărat măcel, blocuri de locuințe cu opt etaje fiind transformate dintr-o singură lovitură în mormane de moloz. Iritarea manifestă a opiniei publice internaționale, inclusiv a unei părți importante din populația israeliană, detestînd modul barbar în care se ducea războiul, precum și apelul telefonic al președintelui Reagan adresat premierului Begin, a condus la a 11-a încetare a focului, de la începerea asediului asupra Beirutului de Vest.

În continuare, prin negocierile diplomatice cu participarea guvernului libanez și a trimișilor speciali ai Administrației americane, s-a reușit să ajungă la un acord privind retragerea luptătorilor palestinieni din Beirut sub supravegherea unei „Forțe multinaționale" (americană, franceză, italiană), însărcinată să le asigure securitatea în cursul evacuării. Încheierea acestui acord a fost anunțată la 20 august și, a doua zi, la Beirut au sosit primele elemente ale contingentului francez al „Forței multinaționale".

Bilanțul pierderilor omenești din Beirutul de Vest în intervalul 4 iunie — 15 august 1982 era îngrozitor. Con-

form datelor statistice publicate de U.N.I.C.E.F. (organism al O.N.U.), 6 775 persoane fuseseră ucise şi 29 912 rănite. Peste 80 la sută din victime erau civili necombatanţi, libanezi şi palestinieni, o treime fiind copii. Circa 2 000 de persoane suferiseră arsuri grave datorită bombelor cu fosfor, utilizate pe scară largă de armata israeliană în timpul asediului. Dintre combatanţi, palestinieni şi aliaţii lor libanezi doar 1 100 au fost ucişi şi 1 844 răniţi, cu toată violenţa luptelor purtate. Pentru ansamblul teritoriului libanez, cotidianul „An Nahar" estima, la 2 septembrie 1982, pierderile totale de pe urma invaziei israeliene la 17 825 morţi şi 30 103 răniţi. Combatanţii palestinieni înregistraseră în rîndurile lor 2 500 de morţi după unele surse străine şi israelienii luaseră prizonieri, în Sudul Libanului, circa 7 000 de palestinieni dintre care nu toţi erau luptători, mulţi fiind arestaţi pentru cercetări, după ocuparea zonei respective.

Operaţiunea „Pacea Galileei" i-a costat, în total, pe israelieni, de la 6 iunie 1982 şi pînă la evacuarea lor din Liban 654 de morţi şi 3 890 de răniţi, circa 120—130 din cei care şi-au pierdut viaţa fiind ofiţeri.

Retragerea combatanţilor palestinieni din Beirutul de Vest începută la 21 august s-a încheiat la 1 septembrie. Conform aprecierilor Secretariatului general al O.N.U., numărul lor s-a ridicat la 14 736, dispersarea avînd loc spre opt ţări arabe. Poziţiile acestora au fost ocupate de „Forţa multinaţională" care la două săptămîni după încheiere operaţiunii respective se va retrage, la rîndul său, predînd Beirutul de Vest unor unităţi ale armatei libaneze însărcinate cu menţinerea ordinii în continuare. Dar, aşa cum se va vedea chiar începînd cu a doua zi după retragerea ultimului şoldat al „Forţei multinaţionale", odiseea celor 600 000 de locuitori din partea vestică a capitalei libaneze nu se încheiase.

Nebunul cu clopoţei

Strada Hamra, era, în timpuri normale, un fel de vitrină a Beirutului modern, cea mai elegantă şi mai „occidentală" arteră comercială a capitalei libaneze, principa-

lul loc de promenadă al tuturor vizitatorilor străini. De o parte și de alta, pe o distanță de vreo doi kilometri cît măsura strada în lungime, se aliniau hoteluri de lux, restaurante de tip european, cafenele cu aspect parizian și nume franțuzești, supermagazine unde se găseau mărfuri de import din toate colțurile lumii, prăvălii care expuneau cele mai noi producții ale unor vestite case de modă cu faimă mondială, cinematografe elegante, toate prevăzute cu instalații de aer condiționat, prezentînd ultimele filme premiate la Cannes, sedii ale filialelor unor mari bănci internaționale, săli cu jocuri mecanice, librării etalînd cărțile apărute cu o zi înainte în capitalele de pe Sena sau Tamisa, magazine de bijuterii și obiecte de artă, într-un cuvînt o adevărată chintesență a unei agitate activități comerciale și de distracții dusă la superlativ care nu înceta măcar o clipă, nici în plină zi, nici la miez de noapte. Aici, pe Hamra, își dădeau întîlnire politicienii, oameni de afaceri, traficanții de arme și narcotice, liber-profesioniștii, spionii, tot felul de personaje misterioase, pierzîndu-se ușor în imensea animație a străzii. Se vorbeau toate limbile pămîntului, se vedeau cele mai diverse costumații, europene sau orientale, oameni de diferite nații și rase.

În a doua jumătate a anului 1981, cînd începe povestea lui Abu Rish (tatăl penei — în limba arabă), Hamra decăzuse mult. Deși nu-i provocaseră distrugeri directe, fiind situată în afara perimetrului propriu-zis al confruntărilor armate, cei șase ani de conflict intern reușiseră totuși să-i șteargă fardul opulenței cunoscute cîndva. Animația zgomotoasă de altă dată se subțiase, uneori pînă la zero, îndeosebi după lăsarea întunericului cînd circulația pe jos, în oraș, însemna o adevărată aventură ce se putea termina, destul de des, foarte rău. Din loc în loc, în fața unor instituții publice sau a hotelurilor transformate în comandamente ale diverselor grupări armate, se vedeau mici fortificații din saci de nisip în spatele cărora mitralierele așteptau, cu banda de cartușe atîrnînd. Și totuși Hamra rămînea mai departe un simbol al Beirutului trecut și viitor, păstrînd alături de nostalgia vremurilor liniștite și speranța într-o revenire la viață fără gloanțe și bombe. În momentul respectiv, optimismul unei reîntoarceri la normal își făcea tot mai mult loc. Din iulie, un acord tacit, aranjat pe întortocheatele căi ale culiselor diplomatice făcuse să înceteze focul între palestinieni și israelieni în

Sudul Libanului, se opriseră şi raidurile aeriene ale acestora din urmă, forţele politice interne începuseră să tatoneze condiţiile unei reconcilieri, căile de trecere dintre cele două părţi ale Beirutului, vegheate de militarii sirieni din „Forţa Arabă de Descurajare" funcţionau aproape permanent. Strada Hamra se încadra şi ea, timid, în acest climat ceva mai liniştit, animaţia în cursul zilei devenind din ce în ce mai vie.

Cam pe atunci şi-a făcut Abu Rish apariţia permanentă în zona Hamra, pripăşit pe aici cine ştie de unde. Se stabilise spre un capăt al străzii, încropindu-şi, din lăditę şi cartoane aruncate, un adăpost improvizat, pe un loc viran situat în faţa unui vechi hotel unde era cazat un comandament sirian din „Forţa Arabă de Descurajare". Obişnuia să-şi împodobească laţele netunse ce-i atîrnau pînă pe umeri cu pene şi panglici colorate, după modelul pieilor roşii, şi purta atîrnată de gît o salbă de clopoţei ce scotea clinchete uşoare la fiecare mişcare. Abu Rish, cum îi spuneau toţi în cartier considerîndu-l drept un nebun inofensiv, trăia din pomenile vecinilor, inclusiv a soldaţilor de gardă de la hotelul de vizavi care îi făceau parte din propriile raţii şi-l luaseră oarecum sub protecţia lor. De altfel, în Orientul Mijlociu, nebunii sînt priviţi cu oarecare condescendenţă şi nimeni nu-şi permite să-şi bată joc de ei, să le facă cel mai mic rău, bucurîndu-se din plin de mila publică.

Abu Rish, avea 30—35 de ani şi, în ciuda înfăţişării sale jalnice, se deslușea totuşi, uneori, la o privire mai atentă, ceva aparte în comportarea sa. Funcţionarii de la „Goethe Institut" (casa de cultură organizată de ambasada R.F.G. la Beirut), care se afla în apropiere, se obişnuiseră să se pomenească din cînd în cînd cu el la poartă, cerîndu-le, prin fraze trunchiate şi prin semne, să-i dea vreo carte cu poze sau vreo revistă veche, din cele ce se aruncau la gunoi. Cînd primea ceva de răsfoit, zdrăngănea bucuros din clopoţeii de la gît, bucurîndu-se ca un copil la primirea unei jucării. Se aşeza, apoi, pe jos, în faţa adăpostului său din cutii de carton, răsfoind ore întregi, de la cap la coadă, şi de la coadă la cap, revista sau cartea zdrenţuită aruncîndu-şi însă, din timp în timp, privirea tulbure spre comandamentul militar de peste drum. Aştepta oare să-şi primească hrana zilnică de la soldaţii de gardă sau ce altceva trecea prin mintea sa zdruncinată ? În zona

centrală a Beirutului de Vest, începuse să fie cunoscut de mai toată lumea şi, deşi nimeni nu reuşise să-i afle identitatea, de unde venise şi pe unde umblase, se bănuia că ar fi fost un om cu şcoală, exercitînd o profesiune intelectuală, înainte ca cine ştie ce nenorocire să-l lovească, întunecîndu-i mintea.

Prin iunie 1982, cînd a început asediul israelian al Beirutului de Vest cu îngrozitoarele bombardamente aeriene, navale şi terestre ce au transformat în ruine străzi şi cartiere întregi, zona Hamra a fost şi ea lovită pe alocuri, fiind înregistrate destule victime. Timp de trei luni, oamenii au trăit mai mult prin subsoluri, mulţi şi-au părăsit locuinţele refugiindu-se în locuri considerate ceva mai ferite, sau au pierit sub dărămăturile unor imobile. Spre sfîrşitul lunii august, a intervenit acordul de retragere al combatanţilor palestinieni din Beirutul de Vest. Bombardamentele au încetat şi oamenii au început să revină pe la casele lor.

Trupele israeliene se aflau încă la marginea oraşului dar, cum adversarii lor părăsiseră Beirutul de Vest, se părea că liniştea avea oarecare şanse să se reîntroneze. La 23 august fusese ales un nou preşedinte al Libanului, în persoana lui Bechir Gemayel, tînărul comandant al miliţiilor unificate ale coaliţiei dreptei creştine — „Forţele libaneze" —, care rămăseseră neutre în timpul asediului Beirutului de Vest, deşi legăturile lor mai vechi cu israelienii, care îi aprovizionaseră în trecut cu arme, încetaseră de mult să mai constituie un secret. Bechir promisese, la alegerea sa, că intenţionează să fie preşedinte al tuturor libanezilor, pronunţîndu-se astfel pentru o largă reconciliere naţională menită să pună capăt definitiv confruntărilor armate interne şi să favorizeze normalizarea vieţii şi refacerea Libanului. El urma să-şi preia oficial funcţia de preşedinte al republicii la 22 septembrie.

Între timp, la Beirut sosise şi plecase „Forţa multinaţională" însărcinată să menţină ordinea şi să formeze o centură-tampon în faţa trupelor israeliene pînă la retragerea totală din Beirutul de Vest a combatanţilor palestinieni.

În cursul după-amiezii de 14 septembrie, noul preşedinte ales al Libanului, Bechir Gemayel, în vîrstă de 34 de ani şi-a găsit moartea într-un atentat comis asupra

sediului central al partidului „Kataeb" (falangele libaneze), principala grupare politică a coaliției forțelor dreptei creștine. O încărcătură de 200 kilograme de explozibil, plasată sub terasa sediului, a fost detonată de la distanță, prin comandă electronică, în timp ce, acolo, avea loc o întrunire la care participau circa 150 membri de frunte ai acestui partid.

Făptașii n-au fost identificați, așa cum s-a întîmplat, de altfel, în toate cazurile numeroaselor atentate de acest gen ce însîngerau de ani și ani Beirutul și cărora le căzuseră victime pînă atunci zeci de activiști politici, de stînga sau de dreapta, libanezi și din rîndurile organizațiilor palestiniene, precum și o serie de persoane neangajate. Bechir Gemayel, comandantul „Forțelor libaneze" în timpul războiului civil, avea desigur mulți inamici, la stînga ca și la dreapta, care ar fi putut fi bănuiți de intenția de a se răzbuna. Dar modul cum s-a comis atentatul, în condițiile extreme de securitate de care se bucura sediul falangist — gărzi înarmate de jur împrejur, sisteme electronice de alertă — lasă să se presupună că, în cazul respectiv, a fost vorba de profesioniști ai unor astfel de acțiuni.

A doua zi, sub pretextul „asigurării securității locuitorilor Beirutului de Vest" eliminarea pericolului eventualelor „dezordini" ce ar fi putut fi provocate de moartea tragică a președintelui republicii, trupele israeliene au pătruns din toate părțile în această parte a orașului, rămasă practic, după retragerea palestinienilor, fără nici o apărare armată.

În decurs de trei zile, întîmpinînd doar rezistența slabă a milițiilor partidelor de stînga, în condiții cu totul inegale de forțe, trupele israeliene au ocupat întreaga parte de Vest a Beirutului, provocînd noi victime și importante pagube materiale. A urmat, în paralel, o adevărată operație de poliție, fiind devastate sediile partidului socialist-progresist, partidului comunist, ale *nasser*-iștilor independenți și altele, numeroși activiști ai forțelor politice libaneze de stînga fiind arestați și trimiși în lagărele din Sudul Libanului, cu cătușe la mîini.

Povestind intrarea armatei israeliene în Beirutul de Vest, un martor ocular relata că prin mijlocul străzilor înaintau, cu viteză redusă, coloanele de tancuri în timp ce de-a lungul trotoarelor infanteriștii, cu degetul pe trăga-

ciul armelor automate, se scurgeau în şir indian. Din loc în loc, alaiurile acestora ale zeului Marte ce treceau nestingherite prin oraşul lipsit de apărare se opreau şi din înălţimea unuia din blindate, un ofiţer de contrainformaţii, cu un carneţel în mînă, anunţa cu voce cavernoasă printr-un megafon portativ : „Mohammad... apartamentul 12, etajul patru, din imobilul cu numărul şapte... Coboară!" Şi, în acest timp, turelele tancurilor se învîrteau ameninţătoare în direcţia clădirii indicate. Erau arestaţi după liste, minuţios stabilite de mult timp, toţi cei bănuiţi de cea mai mică legătură cu organizaţiile palestiniene, chiar dacă aveau cetăţenie libaneză. Cu mîinile legate la spate înghesuiţi în camioane, „suspecţii" plecau spre Sud, în zona ocupată, la centrele de triere ale serviciilor speciale israeliene.

Abu Rish, care dispăruse în iunie, cam pe la începutul asediului israelian, şi-a făcut reapariţia tocmai în această jumătate de septembrie atît de dramatică. Vecinii din cartier crezuseră că „nebunul cu clopoţei" fusese ucis în timpul bombardamentelor, pierzîndu-şi urma printre mormanele de dărîmături sub care au dispărut mulţi locuitori ai capitalei libaneze. Dar, spre marea lor surpriză, Abu Rish era viu şi sănătos şi arăta cu totul altfel decît se obişnuiseră să-l vadă vechii săi vecini. Nu mai purta pene şi panglici legate în păr şi nici colierul de clopoţei agăţat de gît. Dacă nu le-ar fi vorbit, în cea mai curată limbă arabă, amintindu-le de zilele cînd cerşea pe la uşile lor, cu greu l-ar mai fi cunoscut în uniforma nou-nouţă în care era îmbrăcat. Pe cap purta un chipiu de ofiţer, la centură îi atîrna tocul unui revolver, iar pe epoleţii vestonului insemnele gradului de căpitan al armatei... israeliene. Cu o listă în mînă, pregătită de el în prealabil — pe atunci cînd rătăcea stîrnind mila prin cartierele vestice ale Beirutului, bombardate de colegii săi din aviaţie şi de la artilerie — „nebunul cu clopoţei", în realitate ofiţer al serviciilor secrete israeliene, ghida operaţiunile de arestare a „suspecţilor" libanezi şi palestinieni din rîndurile populaţiei civile supravieţuitoare.

După cum relatau la timpul respectiv agenţiile de presă internaţionale locuitorii Beirutului de Vest au putut constata în acele zile că uimitoarea poveste a „nebunului cu clopoţei", un adevărat subiect de roman de genul James Bond, întrecînd de fapt orice ficţiune, era departe de a

constitui o întîmplare singulară. E adevărat că numeroasa cohortă de spioni israelieni ce inundase de multă vreme toate sectoarele vieții publice din capitala libaneză nu purta, în toate cazurile, clopoței de gît și nici nu făcea pe pieile roșii. Măștile puzderiei de spioni infiltrați cu mult timp înainte în Beirutul de Vest erau extrem de diverse : pompier al municipalității, portar la un local de noapte, negustor ambulant, funcționar la o societate comercială etc. Un oarecare Walid Jamal alias... era militant de bază al unui partid libanez aliat cu rezistența palestiniană și luptase cu arma în mînă împotriva trupelor israeliene asediatoare. Un alt „alias" ajunsese chiar să comande grupul de luptă, înființat de altfel chiar de el, prezent pe baricadele din periferiile sudice ale capitalei libaneze pînă în ultimul moment al bătăliei din iunie-august. Ambii „inamici înverșunați" ai Israelului vor reapare în zilele ocupației Beirutului în vechile lor uniforme de ofițeri ai *Zahal*-ului (armata israeliană).

Corespondenții de la Beirut ai marilor agenții de presă internaționale transmiteau în acele zile o serie de relatări și despre alți agenți israelieni infiltrați în rîndurile diverselor organizații libaneze și palestiniene, persoane deasupra oricăror bănuieli anterioare, dar care s-au grăbit să-și dea jos masca, devenită inutilă, la sosirea trupelor israeliene, ceea ce demonstra vasta acțiune anterioară de pregătire a invaziei israeliene în Liban, inclusiv a ocupării Beirutului.

În timp ce trupele israeliene ocupau Beirutul de Vest, dezlănțuind o adevărată vînătoare după militanții partidelor și organizațiilor de stînga libaneze, care îi sprijiniseră pe combatanții palestinieni și luptaseră alături de ei în cursul asediului, cîteva sute de miliției ai „Forțelor libaneze" au pătruns în taberele palestiniene Sabra și Chatila — cu încuviințarea șefilor militari israelieni, așa cum se va dovedi ulterior — și sub pretextul curățirii acestora de „teroriști" au comis între 16 și 18 septembrie 1982 un îngrozitor măcel. Circa 1 500 de palestinieni și libanezi care locuiau acolo, rămași fără nici o protecție după retragerea fedainilor, în mare parte femei, copii și bătrîni, au căzut sub gloanțele, cuțitele și topoarele miliției de dreapta creștini.

Masacrele de la Sabra și Chatila, ca și operațiile militare ale israelienilor în Beirutul de Vest, au produs o ade-

vărată furtună de proteste pe plan mondial. Consiliul de Securitate a adoptat în unanimitate două rezoluții în care condamna cu fermitate măcelurile de la Sabra și Chatila, precum și ocuparea Beirutului de Vest de către trupele israeliene, cerînd imediata lor retragere. Numeroase guverne din întreaga lume și-au exprimat indignarea, pronunțîndu-se pentru măsuri energice în vederea protejării populației pașnice libaneze și palestiniene. În diverse țări au avut loc demonstrații și adunări de protest iar presa mondială a condamnat cu hotărîre cele întîmplate la Beirut.

Este de menționat că, în ciuda încercării guvernului Begin de a se spăla pe mîini de răspunderea pentru evenimentele sîngeroase petrecute la Beirut, opinia publică israeliană a fost puternic sensibilizată, manifestații de protest desfășurîndu-se la Ierusalim și în mai multe orașe din Israel, în cadrul cărora s-a cerut demisia premierului și a ministrului apărării Ariel Sharon, considerat principal responsabil pentru politica agresivă din Liban. Șeful opoziției, Shimon Peres, a solicitat retragerea imediată a trupelor israeliene din Beirutul de Vest și convocarea de îndată a *Knesset*-ului cu scopul de a discuta culpabilitatea pentru cele întîmplate.

Punctul de vîrf l-a constituit uriașul miting din piața primăriei de la Tel Aviv, din seara zilei de sîmbătă 25 septembrie, organizat de Partidul Muncii aflat în opoziție, la care au participat peste 300 000 de oameni — cea mai mare manifestație publică din istoria Israelului. Liderul Partidului Muncii, Shimon Peres, a declarat cu această ocazie, atacînd politica premierului, că „domnul Begin a avut talentul extraordinar de a ne face să pierdem toți prietenii și de a ne face inamici pe toți indiferenții. Nu sîntem un popor de ocupanți, nu iubim nici violența, nici folosirea forței — a spus acesta în continuare. Nu disprețuim opinia mondială și ne înfiorăm la ideea că sîntem obiectul oprobriului pe toate ecranele de televiziune din lume".

Uriașa manifestație de la Tel Aviv a avut darul să provoace deplasări neașteptate pe scena coaliției guvernamentale : doi membri ai cabinetului — ministrul de interne și un ministru fără portofoliu — s-au pronunțat a doua zi pentru instituirea unei comisii de anchetă judiciară care să stabilească responsabilitățile „la toate nivelurile" în le-

gătură cu masacrele din taberele palestiniene de la Beirut. Lucrurile s-au precipitat, luînd o asemenea turnură, încît premierul Begin, pentru a nu se trezi în minoritate, a acceptat formarea unei comisii de anchetă şi a unei dezbateri în parlament cu privire la evenimentele dramatice din capitala libaneză.

Această comisie, condusă de Yitzhak Kahane, preşedintele Curţii supreme a Israelului, după numeroase audieri şi strîngerea de mărturii, a făcut public, patru luni şi jumătate mai tîrziu, un raport în care se stabileau responsabilităţile personale ale premierului, ministrului apărării şi şefilor militari în această afacere, învinuiţi de „lipsă de interes şi de atenţie" la informaţiile primite în cursul măcelului, de „a nu fi luat în considerare pericolul unor acte de violenţă şi vărsare de sînge" etc. Generalul Sharon a fost nevoit, cîteva zile mai tîrziu, să părăsească fotoliul ministerului apărării, rămînînd totuşi membru al cabinetului ca ministru fără portofoliu. Israelul ocupase la 15 septembrie 1982 Beirutul de Vest sub pretextul împiedicării unor „excese şi dezordini" în urma asasinării lui Bechir Gemayel. Dar vrînd-nevrînd nu numai că nu a blocat calea unor potenţiale „excese şi dezordini" ci a deschis-o larg pentru un îngrozitor măcel.

„Forţa multinaţională" care se afla încă în largul mării s-a reîntors imediat la Beirut în scopul declarat al apărării populaţiei de noi excese, forţîndu-se astfel retragerea urgentă a trupelor israeliene intrate acolo la 15 septembrie. Dar prezenţa *mariner*-ilor americani, paraşutiştilor francezi, *bersaglieri*-lor italieni şi dragonilor britanici nu se va dovedi nici ea pînă la urmă prea fericită, ajungînd, la un moment dat, mai mult să încurce situaţia decît să favorizeze pacificarea ţării şi reîntoarcerea locuitorilor ei la o viaţă normală, lipsită de concertele cotidiene ale armelor automate şi ale exploziilor bombelor.

Salvele de adio de pe „New Jersey"

De obicei, înainte de a lua masa de prînz, domnul Robert Dillon făcea o cursă de *jogging*, alergînd pe aleile parcului din spatele clădirii principale a ambasadei ţării

sale de la Beirut. În acea zi de 18 aprilie 1983, fiind reținut de o convorbire telefonică, întîrziase cîteva minute în biroul său de la etajul IV. Cu receptorul într-o mînă, tocmai își scosese cămașa pentru a o schimba cu un tricou lejer cînd, fără să-și dea seama ce se întîmplă, a fost aruncat la pămînt de o forță nevăzută, în timp ce zgomotul extrem de puternic al unei explozii îi lua auzul.

„Un zid al încăperii s-a prăbușit peste mine acoperindu-mă pe jumătate. Molozul căzut m-a țintuit la podea. Nu m-aș fi putut elibera singur. Din fericire, au intrat două persoane care m-au ajutat să mă strecor de sub dărămături. M-am dus imediat spre fereastra din spate pentru a putea respira deoarece fumul inundase încăperea. Eram însoțit de secretara și de adjunctul meu, precum și de un funcționar administrativ. Am reușit să coborîm cîteva etaje și să ieșim prin spatele clădirii. Ca la majoritatea celor aflați în interior, primele impresii mi-au fost extrem de confuze. Nu știam deloc ce s-a întîmplat. Mi-am zis: Dumnezeule, cineva mi-a dinamitat biroul ! A trebuit să treacă cîteva minute pentru a înțelege, în sfîrșit, că ceva foarte grav se produsese" — povestea a doua zi, gazetarilor, domnul Dillon.

Ambasadorul Robert Dillon era de curînd în post la Beirut. Îl înlocuise pe John Gunther Dean, care scăpase cu viață ca prin minune în timpul misiunii sale în capitala libaneză : la 27 august 1980, limuzina îi fusese supusă tirului unei mitraliere, iar la 10 martie 1981 ieșise din nou teafăr dintr-un atentat cu rachete de mic calibru telecomandate, trase împotriva clădirii ambasadei, unul din proiectile explodînd chiar în biroul său. John Gunther Dean îi urmase, în funcția de ambasador al Statelor Unite în Liban, lui Francis Meroy care avusese un sfîrșit tragic. La 16 iunie 1976, ambasadorul Meroy, însoțit de consilierul Robert Waring, s-a deplasat în limuzina sa blindată, avînd ca escortă o automitralieră a jandarmeriei libaneze, în zona de Est, creștină, a Beirtului. Atacați pe traseu de un comando neidentificat, diplomații americani și șoferul libanez al limuzinei ambasadei au fost luați prizonieri, după ce autoblindatul jandarmeriei libaneze fusese făcut inofensiv de o rachetă antitanc trasă în plin. Peste cîteva ore, diplomații americani și șoferul libanez au fost găsiți, pe o străduță din apropierea țărmului mării, înfășurați într-un covor, ciuruiți de gloanțe.

În aprilie 1983, ambasada americană din Liban continua să-și aibă sediul în Beirutul de Vest, în vecinătatea altor misiuni diplomatice străine și a unor hoteluri de lux, pe faleza mediteraneană ce purta, în acea zonă, numele de „Avenue de Paris". În spatele ambasadei, se întindeau terenurile de sport și parcul cu vegetație luxuriantă al Universității Americane din Beirut, din mijlocul căruia țîșneau acoperișurile de țiglă roșie ale diverselor clădiri aparținînd acestui institut de învățămînt superior, celebru în întreaga regiune a Orientului Mijlociu și care împlinise un secol de existență. Suprafața ocupată de ambasadă, universitate și alte clădiri proprietate americană, însuma cîteva zeci de hectare, fiind înconjurată de un cartier întreg ce împrumutase tenta și modul de viață de peste Ocean. Înainte de declanșarea războiului civil din 1975, conform datelor publicate de presa libaneză a timpului, la Beirut trăiau circa 15 000 de cetățeni ai S.U.A. — numeroși oameni de afaceri, funcționari bancari și comerciali, cadre didactice, consilieri militari etc. — dintre care cam 2 000 erau funcționari ai statului american, depinzînd, direct sau indirect, de diverse servicii ale ambasadei.

Cum „Avenue de Paris" se dovedea — și înainte și în timpul războiului civil — o arteră extrem de circulată, în zona ambasadei americane era instalat întotdeauna un dispozitiv de securitate extrem de dens și complicat. Jumătate din partea carosabilă a falezei fusese blocată, încă din vremuri normale, cu rulouri de sîrmă ghimpată și trecerea prin zonă, pe partea liberă, era controlată de cuiburi de arme automate, construite din saci de nisip. Un pluton de care de luptă al Forțelor libaneze de securitate interioară (F.S.I.) se afla amplasat de-a lungul străzii, iar în incinta propriu-zisă a ambasadei vegheau trupe americane de pușcași marini al căror efectiv avea să ajungă, la un moment dat, la peste 100 de oameni.

Cu toate aceste măsuri drastice de pază, se întîmplase de două ori ca din portbagajul unor autoturisme părăsite, în apropiere, pe faleză, să pornească, pe nașteptate, rachete de mic calibru cu comandă de declanșare electronică. Așa că întreaga atenție a sistemului de securitate se concentra asupra automobilelor staționate în perimetrul din fața ambasadei, cu atît mai mult cu cît, în ultimii ani, apăruse și se extinsese moda vehiculelor-capcană, încărcate cu ex-

plozibil, parcate în diverse locuri din oraș, care erau apoi detonate, la momentul dorit, prin comandă radio. Numai în cursul acelui an, 1983, atentatele cu vehicule încărcate cu explozibil vor provoca, pe teritoriul libanez, moartea a 550 de persoane și rănirea a altor cîteva sute.

Atentatul de la 18 aprilie 1983 împotriva ambasadei americane avea însă să constituie o premieră : fusese săvîrșit prin sacrificarea voluntară a șoferului vehiculului, reînviind operațiile gen „kamikaze" folosite de japonezi în cursul celui de-al doilea război mondial. Furgoneta, încărcată cu hexogen, într-o cantitate egală cu puterea de explozie a unei tone de trinitrotoluen, după ce înșelase vigilența pazei de la punctele de control din exterior, care crezuse că este vorba de un vehicul de aprovizionare, trecuse în mare viteză prin poarta deschisă a curții ambasadei și ajungînd lîngă clădirea principală, șoferul declanșase dispozitivul de detonare.

Violența exploziei secționase în două blocul cu opt etaje, ce se prăbușise pe jumătate, îngropînd, sub dărîmături, numeroase persoane aflate la acea oră în birouri. Bilanțul final : 63 de morți, printre care, conform relatărilor companiei de televiziune americane *ABC*, întreaga antenă a *C.I.A.* de la Beirut, împreună cu o personalitate importantă a Agenției, Robert Clayton Ames, în vîrstă de 49 de ani, directorul biroului de analiză pentru Orientul Mijlociu și Asia de Sud, aflat în vizită de lucru în capitala libaneză.

Atentatul de la 18 aprilie 1983 avea să mai constituie o premieră și din alt punct de vedere. După comiterea sa, o organizație misterioasă își făcea cunoscută existența, pentru prima oară, prin telefoane date chiar în acea zi la principalele agenții de presă din Beirut. Ea semna : „Jihad", nume ce va apare, în continuare, destul de des în coloanele presei mondiale, atentatul de la ambasada americană fiind primul dintr-un șir întreg de acțiuni teroriste revendicate în Liban și în alte părți ale lumii de această misterioasă organizație.

Timp de șase luni, despre „Jihad" nu s-a mai auzit nimic. Ancheta privind atentatul de la ambasada americană din Beirut nu reușise să descopere nici un fir capabil să conducă într-o direcție sau alta. O comisie a Congresului american va asculta, între timp, un raport al subsecretaru-

lui de stat pentru afacerile politice care, pe un ton defetist, ajungea la concluzia : „Este practic imposibil să te aperi împotriva unui atac de acest gen dacă şoferul este decis să se sinucidă". Dar, aşa cum avea să se constate cu prilejul atentatelor asemănătoare ce vor urma, ele au fost posibile datorită unor defecţiuni ale sistemului de securitate sau ale slăbirii atenţiei dispozitivului de pază, fie şi numai pentru cîteva secunde. Luate prin surprindere, gărzile au acţionat cu întîrziere, deschizînd focul cînd vehiculul sinucigaş le depăşise şi intervenţia lor devenise fără efect.

Atentatele comise în dimineaţa zilei de 23 octombrie 1983, exact la aceeaşi oră, împotriva a două cantonamente ale contingentelor american şi francez din „Forţa multinaţională" occidentală aflată atunci la Beirut, s-au produs după un scenariu identic cu cel de la Ambasada Statelor Unite din capitala libaneză şi a purtat aceeaşi semnătură : „Jihad". „Forţa multinaţională" — formată, în acel moment, din 1 600 militari ai trupelor de marină americane, 20 000 de paraşutişti francezi, 1 200 de *bersaglieri* şi paraşutişti italieni şi circa 100 de infanterişti britanici — se afla la Beirut, de peste un an, cu misiunea declarată de a sprijini acţiunea de delimitare a forţelor în conflict, după invazia israeliană din vara anului 1982 şi retragerea combatanţilor palestinieni din capitala Libanului, încercuită şi ulterior ocupată de armata Israelului.

Chemate să sprijine o acţiune de pacificare, „Forţa multinaţională" şi în special contingentul american se amestecaseră însă în luptele interne, intrînd în conflict cu miliţiile druze, şiite şi ale organizaţiilor de stînga. De pe portavioanele flotei a 6-a, ancorate în larg, avioanele de luptă îşi luau zborul pentru a bombarda poziţiile miliţiilor amintite din periferiile şi împrejurimile Beirutului, iar supernava de linie „New Jersey" îşi trimitea proiectilele de o tonă ale celor nouă tunuri de 406 mm, aflate la bord, pînă la 35 kilometri distanţă, în munţii din jurul capitalei libaneze.

În apropierea aeroportului internaţional al Beirutului, o clădire ce fusese în trecut sediul direcţiei aviaţiei civile libaneze era ocupată, în toamna anului 1983, de o unitate a contingentului american format din trupe de marină. În mod obişnuit, clădirea adăpostea 300 de militari ame-

ricani. La 23 octombrie, cînd s-a produs atentatul, 40 dintre ei lipseau. Fiind duminică, aceştia căpătaseră o permisie, plecînd cu o zi înainte într-o excursie organizată în Egipt. Restul efectivului, abia se sculase la acea oră matinală a zilei de repaus.

La ora 6 şi 15, un autocamion încărcat cu 1 200 de kilograme de materiale explozibile — se pare tot hexogen — după ce a forţat două baraje şi a ocolit pe al treilea, s-a oprit în zidul clădirii unde erau încartiruiţi militarii americani. Explozia a pulverizat pur şi simplu întregul imobil cu patru etaje, în locul său rămînînd o imensă groapă de opt metri adîncime. Aproape toţi cei aflaţi în imobil şi-au găsit un sfîrşit instantaneu. Bilanţul s-a dovedit îngrozitor : 241 de morţi. Exact la aceeaşi oră, un al doilea autocamion sinucigaş arunca în aer o clădire cu opt etaje, în care se afla încartiruită o subunitate a regimentului 1 de vînători paraşutişti din contingentul francez. Bilanţul : 59 de morţi.

În continuare, „Jihad"-ul şi-a mai asumat responsabilitatea, se înţelege tot telefonic, a unui atentat asemănător comis la 4 noiembrie 1983, asupra comandamentului israelian din oraşul libanez Tyr, unde explozia unui autocamion sinucigaş a provocat uciderea a 62 de persoane aflate în clădirea respectivă — în parte ofiţeri ai serviciilor de contrainformaţii —, şoferul fiind deja rănit mortal, în momentul impactului, de rafalele de arme automate trase de soldaţii din posturile de gardă. Dar amplasarea acestor posturi, prea aproape de clădirea comandamentului, n-a mai putut împiedica ca vehiculul sinucigaş, aflat în mare viteză pe direcţie, să înainteze şi să explodeze atingîndu-şi ţinta.

Un atentat, revendicat tot de „Jihad", împotriva unei clădiri anexă a ambasadei americane de la Beirut, situată în partea de Vest a oraşului, va provoca la 24 septembrie 1984, moartea a 24 de persoane. Aceeaşi misterioasă organizaţie l-a răpit, în 1984, pe William Buckley, pe care publicistul american Bob Woodward, îl desemnează în cartea sa, „C.I.A. Războaie secrete", apărută în 1987, drept şeful, din acel timp, al reţelei Agenţiei de la Beirut. Buckley va muri în captivitate şi se zice că ar fi făcut răpitorilor mărturii însumînd 400 de pagini revelatoare, pe care C.I.A. a încercat, în zadar, să le recupereze.

„Jihad" are în limba arabă semnificația „războiul sfînt" islamic. Denumirea respectivă a mai fost folosită în diverse epoci istorice, și mai cu seamă în decursul cuceririlor otomane, cînd șeful spiritual al lumii musulmane era sultanul de la Istanbul, care purta și titlul de calif al Islamului. Această denumire, împrumutată de misterioasa organizație autoare a atentatelor, a răpirilor de persoane străine și în cîteva cazuri a uciderii unora dintre cei luați ostatici, a lăsat să se deslușească o tentă fanatic religioasă a „Jihad"-ului. Dar, în realitate, era vorba de o singură organizație extremistă religioasă sau „Jihad"-ul islamic reprezenta un generic sub care acționau mai multe grupuri extremiste ? Părerile erau împărțite. Ele erau însă unanime în a plasa apartenența acesteia sau a acestora în rîndurile comunității musulmane șiite, care formează o treime din populația Libanului — circa un milion de locuitori.

Șiiții sînt o comunitate dizidentă a Islamului, derivată de la Ali, vărul și prietenul apropiat al profetului Mahomed, care a fost îndepărtat de la moștenirea califatului și ucis de adversarii săi politici cu 13 secole în urmă. În Liban, comunitatea șiită este răspîndită în regiunile subdezvoltate din Sudul țării și în Răsăritul podișului Bekaa, constituind un teren fertil pentru orientări politice extremiste de ordin religios. O serie de observatori din zonă considera „Jihad"-ul ca fiind legat, direct sau indirect, de organizația politico-religioasă șiită „Hezbollah" („partidul lui Dumnezeu", în traducere din arabă) pro-iraniană, care a apărut în anii '80 și s-a impus foarte rapid pe arena politică libaneză.

Atentatele din 1983 ale „Jihad"-ului împotriva „Forței multinaționale" occidentale din Beirut au contribuit într-o măsură la încheierea unuia din capitolele intervenției străine din Liban, care în acel an se accentuase tot mai mult, interferîndu-se direct în conflict.

Faptul cel mai grav, cu implicații imprevizibile, putînd provoca o deteriorare extrem de primejdioasă a situației din Orientul Mijlociu, s-a produs în prima săptămînă a lunii decembrie 1983, cînd 24 de aparate de luptă *Intruder A-6* și *Corsair A-7*, decolate de pe port-avioanele „Eisenhower" și „Independence" și escortate de interceptoare „F-14" au atacat poziții siriene din munții Libanului.

Motivația bombardamentului a constituit-o, după explicațiile oficialităților americane, deschiderea focului de

către artileria antiaeriană a trupelor siriene din munții Liban, cu o zi înainte, împotriva unor avioane americane de recunoaștere ce survolau zona respectivă. Aceste zboruri de recunoaștere au fost efectuate în dimineața zilei de 3 decembrie, cam în același timp cu un raid al unei formații aeriene de luptă israeliene împotriva pozițiilor siriene din zona Bhamdoun-Sofar, localități balneo-climaterice din munții Liban, pe șoseaua Beirut-Damasc. Răspunzînd atacului aviației americane, apărarea antiaeriană siriană a doborît două aparate — un *A-6* și un *A-7*. Avionul *A-6*, cu un singur loc, s-a prăbușit dincolo de zona controlată de sirieni, pe o casă din marginea orașului Jounieh, mic port la Marea Mediterană, rănind mai mulți locatari. Pilotul, maiorul Edward Andrews, s-a salvat cu parașuta, căzînd în mare, de unde a fost pescuit de un elicopter al armatei libaneze. Echipajul celui de-al doilea aparat, un *A-7* cu două locuri, a fost la rîndul său catapultat, dar în liniile siriene. După cum s-a anunțat oficial la Damasc, unul din aviatorii americani, locotenentul Mark A. Lange a decedat, corpul său fiind predat, ulterior, ambasadei americane din capitala siriană ; al doilea aviator ajuns în condiții bune pe pămînt, a fost luat prizonier. Acesta va fi eliberat de autoritățile siriene ceva mai tîrziu. Guvernul sirian a informat imediat Consiliul de Securitate al O.N.U. despre atacul aerian american, subliniind primejdia pe care o reprezintă astfel de acte pentru pacea generală în Orientul Mijlociu.

Raidul aerian american împotriva pozițiilor siriene din Liban a produs o serioasă îngrijorare, atît în rîndurile cercurilor politice din Occident, cît și a celor din S.U.A., în ciuda precizărilor președintelui Reagan că Statele Unite nu au de gînd să atace Siria și că în viitor vor întreprinde doar măsuri de „autoapărare".

O serie de personalități politice americane nu s-au arătat prea liniștite de asigurările șefului Casei Albe. Fostul secretar de stat, Henry Kissinger, și-a exprimat regretul că raidul american s-a produs la cîteva zile după anunțarea acordului de cooperare militară cu Israelul — în urma vizitei în S.U.A. a noului premier israelian Shamir —, „ceea ce dă impresia unui înalt grad de cooperare, care, de fapt, nu există". Zbigniew Brzezinski, fostul consilier pentru securitatea națională în timpul mandatului preșe-

dintelui Carter, a apreciat că raidurile americane asupra pozițiiilor siriene în Liban serveau, probabil, interesele israeliene, dar ele au fost „foarte prejudiciabile intereselor americane".

Presa americană, ca și o bună parte a presei occidentale se arăta, de asemenea, preocupată de complicațiile primejdioase ale acțiunilor militare ale S.U.A. în Orientul Mijlociu. Ziarele italiene, de toate nuanțele, ridicau problema prezenței, în continuare, a contingentului italian al „Forței multinaționale" în Liban. „Ce face Italia în Liban ?", se întreba „Corriere della Sera" într-un articol, pe prima pagină, intitulat : „Delicata căutare a unei retrageri", iar „La Repubblica" scria : „Liban. Un nou Vietnam. Spre o retragere a contingentului italian", considerînd că raidul american împotriva pozițiilor siriene „a schimbat considerabil datele problemei", fiindcă, „este imposibil pentru cele trei puteri europene — Italia, Marea Britanie, Franța care participau la „Forța multinațională" alături de Statele Unite — să mai mențină prea mult timp o sarcină de nejustificat și în mod inutil periculoasă".

Situația „Forței multinaționale" din Liban devenea tot mai precară și interferarea contingentului american în conflictul intern avea să conducă pînă la urmă, vrînd-nevrînd, la dizolvarea sa precipitată.

Pușcașii marini americani de pe navele celei de a 6-a flote a S.U.A., ancorate în fața coastei libaneze, petrecuseră sărbătorile de la sfîrșitul acelui an 1983 în compania comicului Bob Hope, foarte popular pe ecrane cu trei-patru decenii în urmă, care, împreună cu actrița Brook Shields și „Miss United States 1983", au venit din America să anime spectacolele prezentate cu această ocazie, la bordul navelor de război aflate în fața Beirutului. Bob Hope și-a început *show*-ul său prin a declăma : „Sînt foarte fericit să mă găsesc aici cu prilejul celui de-al 181-lea acord de încetare a focului din Liban".

Nu se știe dacă numărul respectiv era exact — în acești ani, au fost prea multe pentru a le ține contabilitatea —, dar chiar în acest caz observația ar fi fost, probabil, mai completă dacă s-ar fi amintit că, la neîntreruptul carusel al acordurilor de încetare a focului — nerespectate —, un rol, nu de ultimă importanță, l-a jucat tocmai prezența în apele și pe solul libanez a unor musafiri străini veniți să

facă turism cu crucişătoare şi portavioane, cu tunuri de mare calibru şi tancuri grele. Pentru că orice s-ar spune despre contradicţiile interne — sociale, politice, comunitare, religioase şi de altă natură —, fermentul conflictului libanez l-a constituit şi a continuat să-l constituie neîntreruptele ingerinţe din afară, prezenţele militare străine, uriaşul aflux de arme, de tot felul şi de toate naţiile, care au inundat solul, altădată paşnic şi prosper, al străvechii ţări a cedrilor.

Şi parcă pentru a condimenta butada comicului american, cam în acelaşi moment, o canonadă turbată se dezlănţuia pe sol, în zona dintre taberele palestiniene Sabra şi Chatila şi aeroportul internaţional, protagonişti fiind, de data aceasta, trupele de comando şi blindatele armatei libaneze, de o parte, şi miliţiile şiite, susţinute, de pe înălţimile înconjurătoare ale munţilor Liban, de artileria druză, de cealaltă parte.

Mai puţin norocoşi decît colegii lor americani din flota a 6-a, aflaţi oarecum la distanţă şi, în orice caz, la adăpost de intemperiile războiului, paraşutiştii francezi din „Forţa multinaţională" care aveau, tocmai atunci, ca oaspete, pe ministrul apărării Charles Hernu, au trebuit să-şi părăsească bradul frumos împodobit şi pachetele cu daruri primite din ţară, pentru a se adăposti în tuneluri subterane protejate de stive din saci de nisip, tumultul bătăliei desfăşurîndu-se doar la 100 de metri de poziţiile lor. De altfel, noua rundă de confruntări armate fusese provocată fortuit chiar de ei, prin părăsirea neaşteptată, din ordinul expres al ministrului Hernu, a unui post înaintat din zona taberei palestiniene de la Chatila, fiecare din părţile libaneze în conflict grăbindu-se să pună mîna pe locul rămas liber. Se înţelege că oalele sparte le-a plătit, ca de obicei, tot populaţia civilă, în cazul de faţă palestinienii ce mai rămăseseră în tabăra amintită, după masacrele din septembrie 1982, aceştia pomenindu-se cu o ploaie de obuze căzînd peste ei, care i-a obligat la un nou tribut de sînge.

Nici în sectoarele unde erau cantonate contingentele italian şi britanic n-a fost mai multă linişte. Italienii au înregistrat patru răniţi, iar britanicii, care primiseră în ajun vizita secretarului de stat al apărării, Michael Heseltine, au fost şi ei siliţi să coboare în adăpost, părăsind serbarea pomului de iarnă. Obuze de artilerie au căzut şi în

zona aeroportului internațional, controlată de infanteriștii de marină americani care, după cum se știe, pierduseră pînă atunci în Liban a cincea parte a efectivului debarcat.

Cît despre locuitorii Beirutului, ei au petrecut din nou sărbătorile de la sfîrșit de an în climatul înnegurat al războiului, perpetuat aproape fără întrerupere, de un deceniu. Obișnuita iluminație multicoloră de sărbători de odinioară, brazii feeric împodobiți de pe străzi, puzderia de „Moși Crăciuni" sunînd din clopoței în fața magazinelor, animația greu de descris de pe arterele comerciale încărcate cu mărfuri de import din diverse colțuri ale lumii, toate acestea au rămas de domeniul unui trecut îndepărtat, circulația prin oraș fiind extrem de rară în timpul zilei și inexistentă odată cu lăsarea întunericului. În noaptea de revelion, toate restaurantele, cabaretele, cinematografele și alte localuri publice au rămas închise, întregul oraș fiind cufundat într-o liniște sinistră, spartă, din cînd în cînd, doar de schimburi de rafale de arme automate între diferitele grupări în conflict. Atmosferei de veselie și opulență existentă cu un deceniu în urmă îi luase locul tristețea tot mai accentuată a zecilor de mii de familii îndoliate de pierderea celor apropiați, a sutelor de mii de oameni cu locuințele distruse de bombardamente sau alungați de la casele lor de pîrjolul războiului, care n-a ocolit, în acest răstimp, decît puține străzi din Beirut și puține localități din provincii.

De sărbătorile sfîrșitului de an 1983, tunurile au continuat să bubuie la Beirut, spulberînd din nou speranța în încetarea luptelor și normalizarea vieții, speranță atît de des înșelată încît abia mai pîlpîia în sufletele libanezilor, tineri sau bătrîni. Iar lui Bob Hope și lui „Miss United States 1983" le-a fost greu să-i facă pe „mariners" să uite moartea recentă a celor 241 de camarazi ai lor, pieriți în somn, în urma atentatului de la 23 octombrie 1983, la marginea aeroportului internațional de la Beirut, care nici nu știau prea bine pentru ce se aflau acolo și cu cine trebuiau să se bată.

Anul 1983 începuse ceva mai bine decît avea să se sfîrșească. După îngrozitoarea vară a anului 1982, cînd aproape jumătate de țară cunoscuse invazia armatei israeliene, iar Beirutul fusese supus unui asediu distrugător timp de 88 de zile, fiind trasformat într-un adevărat poli-

gon al celor mai noi arme convenționale, urmase o perioadă oarecum liniștită, de cîteva luni, în care nu se mai semnalaseră decît schimburi de focuri sporadice, izolate, precum și unele atentate cu bombe. În vechiul centru comercial al Beirutului, din apropierea portului maritim, pustiu din 1978, începuse înlăturarea dărîmăturilor și repararea fațadelor la clădirile ce mai rămăseseră în picioare. Viața capitalei libaneze cunoștea un început de normalizare.

În paralel, guvernul libanez ducea tratative cu Israelul, la care participau și reprezentanți diplomatici ai S.U.A., în vederea retragerii trupelor israeliene de pe teritoriul ocupat în urma invaziei din vara anului 1982. După aproape cinci luni de tratative, la 17 mai avea să se încheie acordul libano-israelian, care stipula retragerea armatei israeliene, dar conținea și unele prevederi — instalarea de posturi de observație ale Israelului pe teritoriul libanez și „normalizarea" ulterioară a relațiilor libano-israeliene, cu toate consecințele pe care aceasta le implica pentru o țară membră a Ligii Arabe — ce au atras critici violente din partea mai multor grupări politice libaneze, precum și a Siriei vecine. Ulterior, guvernul libanez a renunțat la acest acord atît de controversat.

Pacificarea Beirutului s-a dovedit efemeră, fiind întreruptă brutal, la scurt timp după semnarea acordului libano-israelian. Accentuarea divizării politice în urma acestui fapt a scos din nou în stradă milițiile înarmate și conflictul a luat iarăși aspecte violente. În periferiile sudice ale Beirutului, milițiile grupării politico-militare a comunității musulmanilor șiiți se aflau de peste o jumătate de an față în față cu unități ale armatei libaneze, proaspăt refăcută și echipată cu sprijinul S.U.A. și Franței. În regiunea înconjurătoare, adversarii armatei erau milițiile druze ale Partidului Socialist Progresist care, ocupînd creasta munților Liban, țineau sub tirul artileriei lor întregul oraș. În aceste confruntări interne s-a implicat tot mai mult „Forța multinațională", îndeosebi contingentele american și francez, sprijinite de artileria și aviația de luptă de la bordul puternicei flote ancorate în fața coastei libaneze.

Luptele de la Beirut au fost, de fapt, o continuare a celor din regiunea Chouf, unde milițiile coaliției de dreapta

creştine şi ale druzilor din Partidul Socialist Progresist s-au ciocnit în tot timpul ocupaţiei armatei israeliene, care asista şi încuraja ca un spectator la o partidă sportivă. Iar de la 4 septembrie 1983, cînd Israelul a decis, peste noapte, retragerea trupelor sale dincolo de rîul Awali, adică tocmai din regiunea Chouf, luptele dintre miliţiile libaneze adverse au devenit extrem de puternice, ambele părţi folosind armament ultramodern şi o cantitate de muniţii suspect de bogată. Pînă la urmă, celor aproape 3 000 de miliţieni creştini de dreapta, asediaţi de cîteva luni în oraşul Deir El-Kamar, împreună cu mai multe mii de civili, li s-a permis de către adversarii lor druzi să se evacueze spre Beirut, deplasarea combatanţilor făcîndu-se în camioane militare israeliene şi sub paza blindatelor israeliene.

Nici în Nordul ţării sfîrşitul anului 1983 n-a fost prea liniştit. După mai multe reprize de lupte între diverse miliţii musulmane adverse, Tripoli, cel de-al doilea oraş ca mărime al Libanului, s-a găsit angrenat într-un adevărat război desfăşurat între fracţiunile din organizaţia palestiniană „Al Fatah", după dizidenţa grupului condus de colonelul Abu Mussa, confruntare care a provocat distrugeri în unele zone ale oraşului şi circa 1000 de morţi în rîndurile combatanţilor şi ale populaţiei civile. În decembrie însă, după intense tratative pe diverse canale, inclusiv O.N.U., 4 000 de partizani ai preşedintelui Comitetului Executiv al O.E.P., Yasser Arafat, au plecat din Tripoli la bordul a cinci feriboturi greceşti, arborînd pavilionul albastru cu emblema albă a Organizaţiei Naţiunilor Unite şi sub escorta unor nave de luptă franceze care le asigurau securitatea împotriva unor eventuale atacuri, deoarece Israelul — ce îşi avea marina de război concentrată în faţa portului din Nordul Libanului — a afişat, pînă în ultima clipă, o atitudine echivocă. Retragerea partizanilor lui Yasser Arafat s-a desfăşurat pînă la urmă fără peripeţii, aceştia debarcînd în Cipru, Tunisia, Algeria, Republica Arabă Yemen, unde îşi propuseseră să ajungă.

La începutul anului 1984, Libanul rămăsese încă divizat, sub controlul diverselor fracţiuni politice şi al unor armate străine. Tabloul fărîmiţării teritoriului libanez se prezenta în felul următor : Sudul ţării era ocupat de 19 luni de armata israeliană. Tot aici erau amplasaţi, din

martie 1978, circa 6 000 de militari din trupele O.N.U., contingentele sale fiind furnizate de zece țări din diverse colțuri ale lumii. Între rîul Awali și Beirut, regiunea Chouf era controlată de milițiile druze ale Partidului Socialist Progresist. Periferia sudică a capitalei se afla sub controlul milițiilor grupării politico-militare „Amal" a musulmanilor șiiți. Armata libaneză deținea controlul restului Beirutului și împrejurimilor estice. Ea era secondată, aici, din septembrie 1982, de cei 5 500 de militari americani, francezi, italieni și britanici din „Forța multinațională" care ocupau punctele-cheie în zona aeroportului internațional și în partea de Vest a orașului. Acestora, li se adăugau, în fața coastei, navele flotei a 6-a americane și unități de luptă frnceze și italiene — în total 40 de vase, dintre care trei port-avioane cu circa 400 de aparate la bord, cuirasatul greu „New Jersey" cel mai puternic din lume, mai multe crucișătoare și distrugătoare.

La Nord de Beirut, pe litoral, pînă aproape de Tripoli și în regiunile muntoase Metn și Kesrouan, care mărginesc coasta mediteraneană, controlul era exercitat de „Forțele libaneze" — milițiile unificate ale coaliției politice a dreptei creștine. Tripoli se afla sub controlul milițiilor unor diverse grupări politice ale musulmanilor suniți. Regiunea Zghorta de la Est de Tripoli, locuită de 70 000 creștini maroniți, rămînea mai departe fieful fostului președinte al republicii, Suleiman Frangieh, adversar al coaliției de dreapta creștine și îndeosebi al falangiștilor.

În cîmpia Bekaa, dintre munții Liban și Antiliban, staționau circa 30 000 de militari sirieni, cu un modern echipament de război, inclusiv baterii de rachete sol-aer, amplasați la Sud de șoseaua internațională Beirut-Damasc, față în față cu un puternic dispozitiv de luptă al armatei israeliene. După cum se poate vedea din acest tablou succint, autorităților libaneze de la Beirut le rămînea o foarte redusă marjă de acțiune, majoritatea teritoriului de 10 400 de kilometri pătrați ai acestei țări, cu trei milioane de locuitori, aflîndu-se sub controlul străin sau al milițiilor politice autohtone.

„Linia de demarcație" — care a împărțit Beirutul în două părți adverse, în timpul războiului civil din 1975—1976, urmînd cursul unui șir de bulevarde ce legau, în continuitatea lor, zona portului maritim cu aceea a aeroportului internațional, pe o distanță de circa opt kilome-

tri — fusese oarecum ştearsă în toamna anului 1982, cînd armata libaneză, secondată de cei 5 500 de militari ai „Forţei multinaţionale", preluase controlul asupra întregului perimetru al capitalei Libanului. Această situaţie, ce părea să se perpetueze consolidîndu-se, a fost schimbată radical, într-o singură zi, la începutul lunii februarie 1984, cînd miliţiile organizaţiei politico-militare „Amal" a musulmanilor şiiţi, sprijinite de grupări aliate, au reuşit să ocupe întreaga parte vestică a Beirutului, restabilind astfel, în mod neaşteptat, vechea „linie de demarcaţie", repede transformată într-o linie de front.

După ocuparea Beirutului de Vest de către miliţiile şiite şi cele aliate lor, luptele au continuat cu înverşunare pe „linia de demarcaţie", în tot cursul primei săptămîni din februarie 1984, îngroşînd bilanţul tragic de pierderi umane şi distrugeri materiale. În şapte zile de confruntări armate, se înregistraseră 384 de morţi şi 1 284 de răniţi, în timp ce 50 000 de persoane se aflau prizoniere prin pivniţe şi alte adăposturi improvizate, lipsite de apă şi hrană, în zonele unde se desfăşurau lupte. Ocuparea rapidă a Beirutului de Vest de către miliţienii şiiţi şi aliaţii lor s-a datorat, printre altele, şi defecţiunilor din armata statală libaneză, o parte din ofiţeri şi soldaţi refuzînd să se lase angrenaţi în conflictul intern. După cum relatau agenţiile de presă, o treime din armata libaneză (efectiv total 30 000 de militari) nu mai era operaţională şi 15 la sută din soldaţi dezertaseră. Două brigăzi şi jumătate, din şapte cît număra armata libaneză, au fost neutralizate în urma ocupării Beirutului de Vest de către forţele musulmane şi ale organizaţiilor progresiste. Doi comandanţi de brigadă, colonelul Loufti Jaber (brigada a VI-a din Beirutul de Vest) şi generalul Ibrahim Chahine (brigada I-a, cantonată în podişul Bekaa, de sub control sirian) au lansat un apel, cerînd armatei să adopte o atitudine de neutralitate şi să se efectueze „o reformă a instituţiei militare" care să conducă „la constituirea unui nou comandament pe baze echitabile şi naţionale".

În vreme ce o parte a armatei libaneze se retrăgea într-o atitudine de neutralitate, în conflictul libanez s-a infiltrat tot mai mult contingentul american din „Forţa multinaţională" cantonată la Beirut şi, în special, navele flotei a 6-a ancorate în faţa coastei. La 8 februarie, cui-

rasatul „New Jersey“ a tras circa 200 de obuze, fiind secondat de distrugătorul „Caron“ cu tunuri navale de 127 mm. În decurs de cîteva ore, au fost deversate, în total, 550 de obuze asupra bateriilor druze și ale aliaților acestora, aflate pe înălțimile înconjurătoare ale capitalei libaneze, fiind lovite — după precizările purtătorului de cuvînt american — circa 30 de tunuri din totalul general al gurilor de foc îndreptate din munți asupra Beirutului. Intervenția artileriei navale americane, de pe urma căreia s-au înregistrat morți și răniți în rîndurile populației civile în localitățile druze situate în zona muntoasă, n-a reușit, însă, să împiedice artileria adversă de a dezlănțui un adevărat uragan de foc asupra cartierelor estice (creștine) ale Beirutului, care — după declarațiile martorilor oculari — nu cunoscuseră niciodată, în cursul celor nouă ani ai conflictului libanez, o asemenea ploaie de obuze. Tirul artileriei navale americane a continuat și în ziua următoare prin tunurile distrugătorului „Mossbrugger“, intrat și el în acțiune, după cuirasatul „New Jersey“ și distrugătorul „Caron“.

Participarea masivă a artileriei navale americane în conflictul libanez a provocat reacții extrem de negative și exprimări deschise ale nemulțumirii, inclusiv ale celorlalte trei țări participante la „Forța multinațională“. Un purtător de cuvînt al ministerului de externe francez a exprimat dezaprobarea față de acțiunea navelor americane, menționînd că „bombardamentele americane sau orice schimb de focuri de artilerie nu facilitează căutarea păcii și stabilității în regiune“. Ministrul de externe italian, Giulio Andreotti, a protestat pe lîngă ambasadorul S.U.A. de la Roma în legătură cu faptul că viața militarilor italieni din „Forța multinațională“ a fost pusă în pericol prin activitățile desfășurate de contingentul american în Liban.

Chiar în ziua cînd navele americane deschideau focul, din fața coastei libaneze, cei 110 „dragoni ai reginei“, formînd contingentul britanic al „Forței multinaționale“, erau evacuați cu elicopterele din Beirut la bordul navei auxiliare engleze „Reliant“, de 23 000 tone, staționată în raza portului Jounieh, situat la 17 kilometri Nord de capitala libaneză. „Executînd un ordin al guvernului, plecăm pe navele noastre. Sînt dezolat că nu vă pot saluta personal. Urările noastre pentru o bună continuitate. La

revedere !", telefona colonelul Gordon Ferguson, comandantul contingentului britanic, omologilor săi francez și italian de la Beirut, generalii Mionel Datin și Franco Angiani. Este de menționat că, în decurs de un an de cînd sosise la Beirut, contingentul britanic n-a avut decît un singur rănit ușor, în timp ce americanii înregistrau 264 de morți, francezii 84, iar italienii un mort și mai multe zeci de răniți. În legătură cu deteriorarea situației din Liban, Italia a anunțat continuarea retragerii treptate a contingentului său. Franța a cerut Consiliului de Securitate al O.N.U. să discute posibilitatea înlocuirii „Forței multinaționale" cu „căști albastre" — trupe ale Organizației Națiunilor Unite. Vii critici s-au făcut auzite, în legătură cu intervenția navelor flotei a 6-a americane în conflictul libanez, și în Statele Unite, numeroase personalități politice pronunțîndu-se pentru încetarea unor astfel de acțiuni și retragerea contingentului S.U.A. din „Forța multinațională".

Exemplul britanicilor a fost urmat la scurt timp de italieni, ceea ce a determinat și retragerea americanilor. În timp ce în portul Livorno, președintele Pertini și ministrul apărării Spadolini întîmpinau, la 26 februarie 1984, contingentul italian din „Forța multinațională" întors acasă de la Beirut, ultimii din cei 1 300 militari americani aflați acolo părăseau solul libanez, îmbarcîndu-se pe navele flotei a 6-a a Statelor Unite, ancorate în larg, după 586 de zile de la instalarea lor în capitala Libanului.

Pușcașii marini se aflaseră pe solul libanez pentru a doua oară într-un sfert de veac. În iulie 1958, amestecîndu-se într-un complicat conflict intern, Statele Unite trimiseseră peste 10 000 de soldați ai săi în Liban, care au rămas acolo două luni fără a rezolva, ca și de această dată, mare lucru. Operațiunea costase 200 de milioane de dolari, la valoarea lor de atunci, dar, din fericire pentru militarii americani, pierderile fuseseră infime : doar un singur om atins de gloanțe rătăcite. Bilanțul valoric al cheltuielilor americane necesitate de ultimele 84 de săptămîni ale prezenței pușcașilor marini pe solul libanez a depășit cu mult un miliard de dolari, cel al pierderilor umane o cincime din efective. Și cu ce rezultate ? La Beirut, situația rămăsese tot așa de confuză, dacă nu și mai mult, comparativ cu momentul instalării „Forței multina-

ționale". Cuirasatele, distrugătoarele și portavioanele ancorate în larg nu au făcut altceva decît să întindă coarda unui conflict ajuns pînă la limita maximă, cu largi implicații pentru pacea și securitatea internațională.

Ingerințele din afară în conflictul libanez au atițat continuu focul, fiind, de altfel, pe parcursul anilor ce trecuseră de la izbucnirea sa, fermentul prelungirii luptelor fratricide și principale surse ale furnizării de arme, pentru ca locuitorii țării cedrilor să aibă cu ce să se ucidă între ei. În ceea ce privește prezența militarilor străini, ea nu a reușit să împiedice răbufnirile de violență, ci, de cele mai multe ori, le-a amplificat, intervenind cu armament sofisticat pentru a mări aria și puterea distrugerilor. După invazia israeliană din vara anului 1982 și ocuparea întregului Beirut de către *Zahal* (armata israeliană), în septembrie același an „Forța multinațională" debarcase la Beirut, cu o misiune declarată de pace, dar interferența sa tot mai accentuată în conflict a condus la rezultate contrarii, ultimele luni fiind marcate de noi distrugeri și numeroase alte victime umane.

Oficialitățile americane au menționat, aproape pînă în ultimul moment, că pușcașii marini vor rămîne pe solul libanez pînă la încheierea perioadei de 18 luni, acordată cu puțin înainte de Congresul american, la solicitarea șefului Casei Albe. Dar desfășurarea evenimentelor a determinat, precipitat, o reevaluare a situației încheiată cu reîmbarcarea contingentului american pe navele flotei a 6-a, decizie determinată, într-o măsură, și de puternicul curent de opinie din Statele Unite în favoarea încheierii aventurii libaneze, deloc neglijabil în condițiile apropiatei campanii electorale pentru alegerile prezidențiale.

Cu 15 ore înainte de evacuarea contingentului american de pe sol, distrugătorul „Caron" și cuirasatul „New Jersey" mai trăgeau cîteva salve împotriva pozițiilor de artilerie druze și siriene din munții ce înconjoară Beirutul, luîndu-și în acest mod brutal „rămas bun" de la poporul libanez. Flota a 6-a americană ridica, la scurt timp, definitiv ancora, punînd capăt amestecului militar direct al S.U.A. în conflictul libanez.

Retragerea definitivă a contingentului american din Liban s-a produs la 26 februarie 1984, cînd, imediat după ora prînzului, ultimul său blindat amfibiu părăsea plaja

„Green Beach" din Sudul Beirutului. În același moment, un transportor blindat *M-13*, aparținînd milițiilor organizației politico-militare „Amal" a musulmanilor șiiți, ocupa poziție la intrarea fortificațiilor părăsite de pușcașii marini ai Statelor Unite, între aeroportul internațional și șoseaua litoralului mediteranean. Trupele americane ce se îmbarcau pe navele flotei a 6-a ancorate în larg participaseră în noiembrie 1983 la „operațiunea de poliție" de pe insula Grenada din Marea Caraibelor, un alt amestec clasic al S.U.A. în treburile interne ale unui stat independent. Pușcașii marini amintiți, fuseseră trimiși, la Beirut, după „încheierea misiunii" din Grenada, pentru a înlocui unitățile americane decimate cu cîteva săptămîni mai înainte de atentatul sîngeros al „Jihad"-ului, împotriva cantonamentului acestora de la aeroportul internațional. Iată în continuare un fragment sugestiv din relatarea transmisă, la timpul respectiv, de la fața locului de un corespondent al agenției „France Presse", descriind episodul plecării din Liban a ultimilor soldați americani :

„...Pe sol nu mai rămăsese, în acel moment, decît o companie de blindate amfibii, regrupată la porțile fostei tabere americane de pe o colină din apropiere. În vreme ce soldații americani se îmbarcau, nu departe de țărm a răsunat, deodată, o explozie însoțită de o mare jerbă de apă : pescarii libanezi pescuiau, ca de obicei, din bărci, cu grenade sau calupuri de trotil. Se auzeau, de asemenea, bubuiturile duelurilor de artilerie, din munții de la Sud de Beirut, dintre armata libaneză și milițiile musulmane.

Ultimii soldați americani așteptau cu calm îmbarcarea. La ora 12 și 30, zece blindate amfibii, dintre care unele arborau uriașe drapele americane, soseau pe plaje. Ridicînd mari jerbe de apă, blindatele au intrat în apă ca niște greoi mastodonți, îndreptîndu-se spre o navă din larg.

Vehiculele amfibii nu ajunseseră încă la navă cînd la porțile taberei americane se și instalase o nouă gardă : un blindat al organizației șiite «Amal». Cîțiva cîini rătăceau printre fortificațiile părăsite. Unii dintre ei fuseseră adoptați de către militarii americani.

În fața intrării unei cazemate părăsite, o pată albă se detașa în peisajul pămîntului ocru și al sacilor de nisip. Era coperta abandonată a unei cărți de Mario Puzo, autorul celebrului roman «Nașul», cu titlul : «Nebunii care mor»".

În vara anului 1985 se încheia oficial și ultima fază a retragerii israeliene din Liban, lăsînd însă în urma sa o nouă forță mercenară intitulată „Armata Libanului de Sud" sub comanda unui fost general libanez — maiorul Haddad decedase între timp —, pe care o instalase în așa-numita „zonă de securitate" cuprinzînd circa 800 de kilometri pătrați de-a lungul frontierei internaționale. În același timp, Israelul avea să intervină destul de des cu forțe proprii împotriva gherilei șiite din regiune.

Retragerea „Forței multinaționale" și în special a contingentului american încheiase o etapă a amestecului străin în conflictul din Liban. Dar ingerințele au continuat sub diferite forme, tulburînd mai departe apele și împiedicînd soluționarea globală a situației din Orientul Mijlociu, singura cale viabilă pentru a se pune capăt violenței, pentru a se instaura o pace dreaptă și trainică, în interesul general al tuturor popoarelor ce trăiesc în acest colț de lume.

Luptele intestine din bătrîna țară a cedrilor, alimentate de adversitățile interne încă nereconciliate și continuu întreținute din afară, au perpetuat starea de tensiune și insecuritate la Beirut ca și în restul teritoriului libanez. Aria conflictuală și a amestecului străin avea să se întindă în anii ce au urmat și în alte zone ale Orientului Mijlociu, îndeosebi în regiunea marelui Golf al petrolului unde, din 1980, se desfășura sîngerosul război irako-iranian care provocase pînă la începutul anului 1988 peste un milion de victime de ambele părți. Prezența aero-navală a Statelor Unite în apele Golfului și misiunea de poliție pe care acestea și-o auto-asumaseră vor conduce la momente de extremă încordare și la un ferm oprobriu internațional cînd o rachetă antiaeriană lansată de pe cuirasatul „Vincennes" staționat în strîmtoarea Ormuz a lovit în plin, la 3 iulie 1988, un avion civil iranian „Airbus", avînd 290 pasageri la bord, fără să existe supraviețuitori de pe urma tragicei catastrofe.

Revolta palestiniană din Cisiordania și Gaza declanșată la începutul lunii decembrie 1987 și perpetuată pe parcursul anului următor, represiunile autorităților de ocupație care provocaseră în decurs de șase luni moartea a peste 200 și rănirea altor 1 500 de locuitori ai acestor teritorii, plus circa 8 000 de arestați, conform cifrelor publicate de israelieni, constituiau o nouă ilustrare a consecin-

ţelor dramatice ale tergiversării reglementării globale a situaţiei din întreaga regiune.

Lipsa unei păci trainice şi drepte sub cedrii şi măslinii Orientului Mijlociu, persistenţa unor permanente interferenţe străine generate de diversele competiţii pentru sfere de influenţă, au constituit, în continuare, fermentul unor alte „zile fierbinţi", aducînd noi şi mari suferinţe tuturor celor ce vieţuiesc în această regiune atît de frămîntată a planetei noastre. După patru decenii de violentă încordare, dosarul conflictului din Orientul Mijlociu rămînea deschis, mai departe, fără să se poată întrevedea un epilog care să aducă, odată cu încetarea confruntărilor sîngeroase, pacea mult dorită de toate poparele ce trăiesc în acest colţ de lume.

BIBLIOGRAFIE

Jean Pierre Alem, *Juifs et arabes. 3000 ans d'histoire,* Grasset, Paris, 1968

Jean Pierre Alem, *Le Proche-Orient arabe,* Presses Universitaires de France, Paris, 1970

Henri Azeau, *Le piège de Suez,* Robert Lafont, Paris, 1964

Xavier Baron, *Les palestiniens un peuple,* Sycomore, Paris, 1968

Michel Bar-Zohar, *Histoire secrète de la guerre d'Israel,* Fayard, Paris, 1968

Michel Bar-Zohar, *Ben Gurion,* Fayard, Paris, 1986

Benassar, *Anatomie d'une guerre et d'une occupation,* Editions Gallilée, Paris, 1978

Benoist-Mechin, *Ibn Séoud,* Albin Michel, Paris, 1975

Bernhard Blumenkranz et Joseph Klatzmann, *Histoire de l'Etat d'Israël,* Editions Privat, Toulouse, 1982

V. P. Borovicka, *Din culisele războiului secret,* Editura Politică, București, 1973

Olivier Carré, *Proche Orient entre la guerre et la paix,* Editeurs E.P.I., Paris, 1974

Raafat Chambour, *La responsabilité de l'Occident devant le danger de guerre,* Editions Méditerranéennes, 1970

Camille Chamoun, *Mémoirs et souvenirs,* Beirut, 1979

Jacques Couland, *L'éveil du monde arabe,* Editions Sociales, Paris, 1964

Moshe Dayan, *Histoire de ma vie,* Fayard, Paris, 1976

Moshe Dayan, *Paix dans le désert,* Fayard, Paris, 1981

Pierre Demeuse, *L'Arabie des Saouds,* Louis Musin Editeur, Bruxelles, 1978

Jean Pierre Derriennic, *Le Moyen-Orient au XX-e siècle*, Librairie Armand Colin, Paris, 1980

Jonathan Dimbleby, *Les palestiniens un peuple, une terre*, Sud Editions, Tunis, 1979

J. B. Duroselle, *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours*, Dalloz, Paris, 1978

Abba Eban, *Mon pays*, Buchet/Chastel, Paris, 1975.

Dwight Eisenhower, *The White House Years*, New York, 1963.

W. Eveland, *Ropes of Sands. America's Failure in the Middle East*, New York, 1980

Lorand Gaspar, *Palèstine année O*, François Maspero, Paris, 1970

A. M. Goichon, *Jordanie réelles I*, Desclée de Brouwer, Limoges, 1967

A. M. Goichon, *Jordanie réelles II*, G. P. Maisonneuve et Larose, Paris, 1972

Marcel Gros, *Fayçal d'Arabie*, Enge-Sepix, Roma, 1976

Adel Ismail, *Le Liban, histoire d'un peuple*, Dar Al Mackhouf, Beirut, 1965

* * * *Israel, History from 1880*, Keter Books, Jerusalem, 1973

Antoine Jabre, *La guerre du Liban*, Robert Lafont, Paris, 1980

René Kalisky, *Le monde arabe à l'heure actuelle*, Marabout Université, Paris, 1974

Amnon Kapeliouk, *Sabra et Chatila, enquête sur un massacre*, Seuil, Paris, 1982

Majid Khadduri, *Republican Iraq*, Oxford University Press, 1969

Jean Lacouture, *Nasser*, Seuil, Paris, 1971

Dominique Lapierre, Larry Collins, *O Jérusalem*, Robert Lafont, Paris, 1971

Pierre Lyautey, *Jordanie Nouvelle*, Julliard, Paris, 1966

Golda Meir, *Ma vie*, Robert Lafont, Paris, 1975

Robert Murphy, *Diplomat Among Warriors*, Library of Congress, Washington, 1964

Harvey O'Connor, *L'Empire du pétrole*, Seuil, Paris, 1958

Glubb Pacha, *Soldier with the Arabs*, Heddler and Stoughton, Londra, 1973

Shimon Peres, *David et sa fronde*, Stock, Paris, 1971

* * * *Relații internaționale în perioada interbelică. Studii*, Editura Politică, București, 1980

Philippe Rondot, *L'Irak*, Presses Universitaires de France, Paris, 1979

Philippe Rondot, *La Syrie*, Presses Universitaires de France, Paris, 1978

Kermit Roosevelt, *Countercoup. The Struggle for the Control of Iran*, New York, 1979

Pierre Rossi, *L'Irak des révoltes*, Seuil, Paris, 1972

Cecil Roth, *Histoire du peuple juif*, Stock, Paris, 1980

E. Rouleau, J. F. Held, J. et S. Lacouture, *Israel et les Arabes, le 3e combat*, Seuil, Paris, 1967.
Said Salah, *Arabian Gulf States*, The International Publications Agencies, Alkhobar, Saudi Arabia, 1972.
Jean Salam, *Le peuple libanais*, Librairie Samir, Beirut, 1968.
A. Sampson, *The Seven Sisters*, New York, 1973
René Sédillot, *Istoria petrolului*, Editura Politică, Bucureşti, 1979
Jean-Jacques Servan-Schreiber, *Sfidarea mondială*, Editura Politică, Bucureşti, 1982
Alexandre Smirnov, *Beyrouth dans la fournaise*, Novosti, Moscova, 1983
Pierre Thibault, *L'âge des dictatures. 1918—1947*, Larousse, Paris, 1971
Ghassan Tueni, *Une guerre pour les autres*, J. C. Lattes, Paris, 1985

DOCUMENTARE

Aquisition de terre en Palestine, Nations Unies, New York, 1979
Facts about Israel, Israel Information Centre, Jerusalem, 1978
La confrontation israélo-arabe de juin 1967, Centre de Recherches Palestiniennes, Beirut, 1969
La question de Palestine. Aperçu historique, Nations Unies, New York, 1981
La rude épreuve du Liban-Sud, Etudes documentaires, Beirut, 1981
Le droit du peuple palestinien à l'autodétermination, Nations Unies, 1973
Origines et évolutions du problème palestinien. Deuxième partie 1947—1978, Nations Unies, New York, 1980
Origines et évolutions du problème palestinien. Troisième partie 1978—1983, Nations Unies, 1984
Colecţiile publicaţiilor — *La documentation française* (Monde Arabe), *Le Monde, Paris Match, L'Express, Le Nouvel Observateur, L'Orient-Le Jour, La Revue du Liban, Magazine du Moyen Orient, Flash de Damas, Opinion du Baghdad, La vie internationale, Temps Nouveaux, Lumea*, agenţiile de presă internaţionale.

CUPRINS

Cuvînt înainte 5

Capitolul I

PETROL ŞI STRATEGIE LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XX-LEA

Cum un trib de falşi beduini a pus temeliile unui imperiu al „aurului negru" 9
Întrevederea decisivă de pe crucişătorul „Quincy" 19
De ce a fost ucis mareşalul Zaim ? 30
Covorul persan 39
Cînd MI-6 se aliază cu C.I.A. 55

Capitolul II

BĂTĂLIA PALESTINEI

Un vapor numit „Exodus" 70
Convorbire secretă determinantă 101
De la King David la Lake Success 116
O avanpremieră dramatică 132
Cîntecul de lebădă al cimpoaielor 142
În iulie portocalele nu erau coapte 150

Capitolul III

SFINXUL SE TREZEŞTE

Marele incendiu de la Cairo 159

Societatea secretă a „Ofiţerilor liberi" 167
Diplomaţie şi spionaj pe malurile Nilului 179
Neaşteptata traiectorie a „Săgeţii negre" 189
Ultimul cuvînt al vicontelui Ferdinand de Lesseps . . 206
Cum se pregăteşte un război 214
Operaţiunea Suez 227

Capitolul IV

FURTUNOSUL AN 1958

Premisele istorice ale unei revoluţii 239
Blindatele şi-au dat întîlnire la răsăritul soarelui . . . 260
„Peştele roşu" şi „Liliacul albastru" 271

Capitolul V

JERTFE PENTRU ZEUL MARTE

Trei săptămîni de încordată aşteptare 286
Aviaţia atacă la ora micului dejun 308
O surpriză discutabilă 332
De la kilometrul 101 la Sharm El Sheikh 351

Capitolul VI

ŢARA CEDRILOR SUB SEMNUL VIOLENŢEI

O misterioasă şcoală din munţii Libanului 376
Povestea „turiştilor liniştiţi" 385
Invazia 395
Nebunul cu clopoţei 411
Salvele de adio de pe „New Jersey" 419

Bibliografie 441

Redactor : TRAIAN CHEBELEU
Tehnoredactor : FLORICA PĂSLARU

Format 16/54×84. Coli tipar 28
Bun de tipar 27 octombrie 1988.
Apărut – noiembrie 1988

Comanda nr. 878/80 407
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

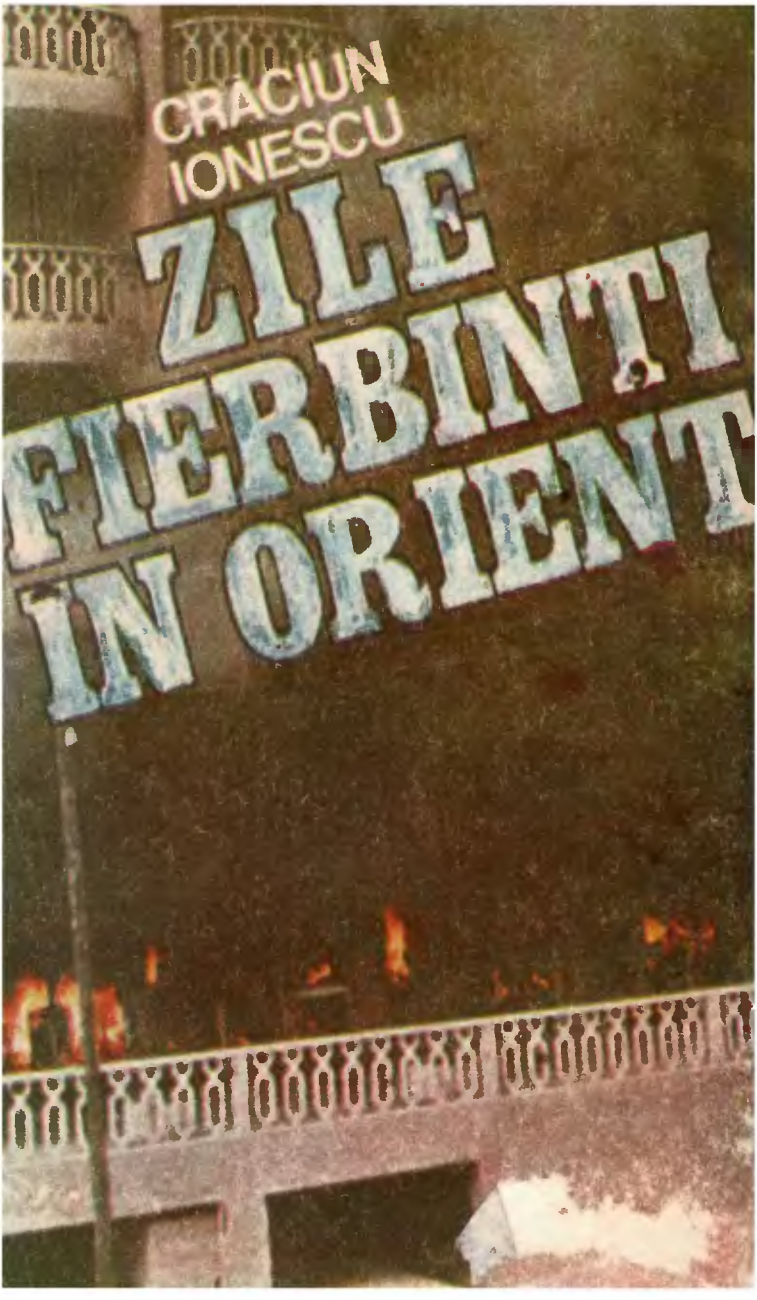
CRĂCIUN
IONESCU
ZILE
FIERBINȚI
IN ORIENT